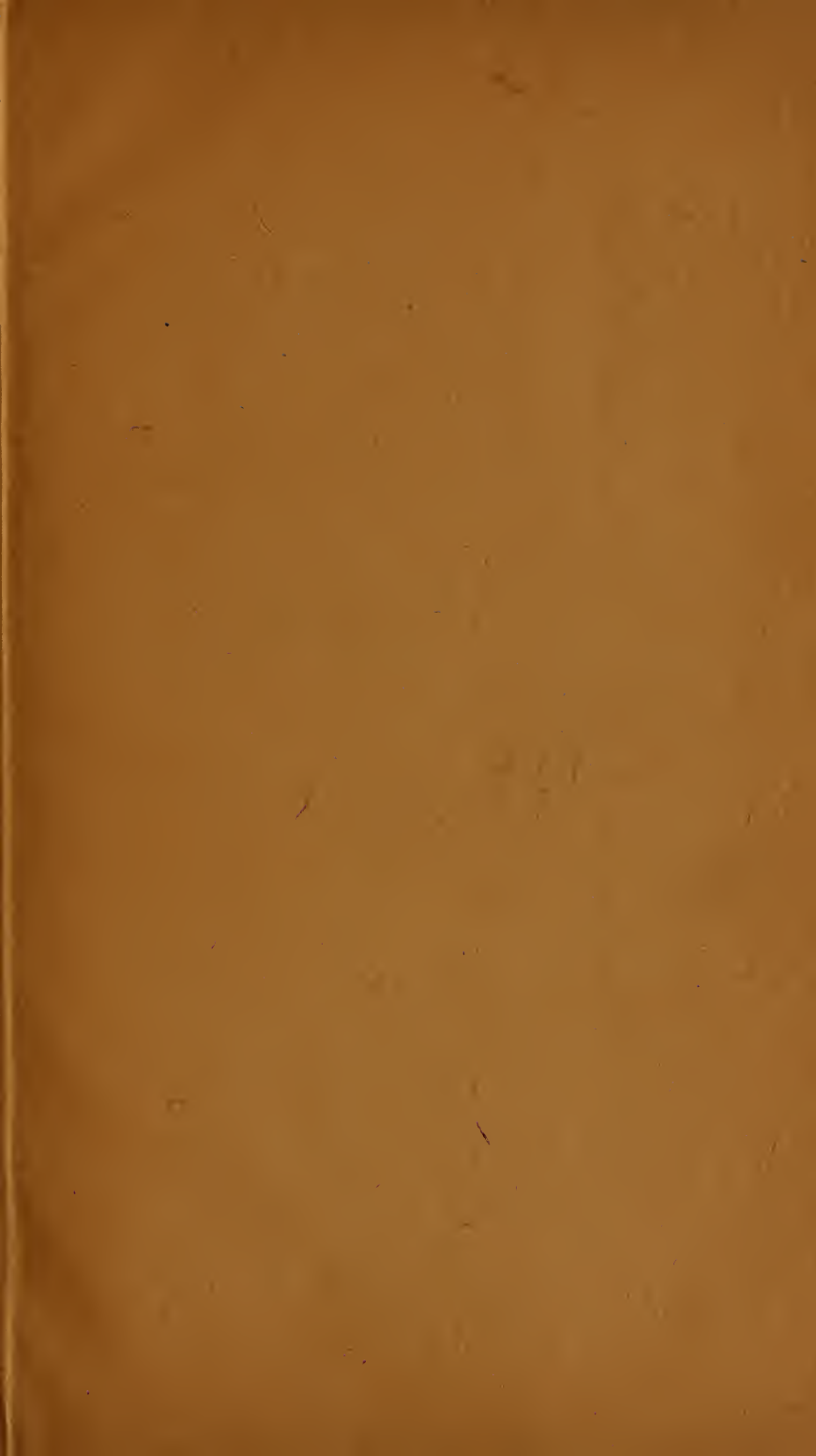

Class J391

Book N25

Netherlands (Kingdom) 1815-

RAAD VAN STATE.

AFDEELING

VOOR DE

GESCHILLEN VAN BESTUUR.

ELFDE DEEL.

1871.

'S GRAVENHAGE,

GEBROEDERS BELINFANTE.

◇
1872.

J391
N25

~~~~~  
SNELPERSDRUK VAN GEBR. BELINFANTE.  
~~~~~

144342

10

21

ALPHABETISCH REGISTER.

- Allijen Oudendorp.* Zie *Perserij* (318, 377).
Almkerk. Geschil tusschen de gemeenten — en Emmikhoven over de vraag, waar R. de Roon armlastig was, toen hij op 20 Sept. 1866 in 't krankzinnigen-gesticht te Zutphen ter verpleging was opgenomen. 228.
 — Beschikking. Almkerk aangewezen. 263.
Amstel (Nieuwer-). Zie *Nieuwer-Amstel* (47 vgg., 53 vgg., 84).
Amstel (Ouder-). Zie *Ouder-Amstel* (43 vgg., 53 vgg., 86).
Amsterdam. Beschikking op 't beroep van F. W. v. Outersterp, te —, van een besluit van Ged. Stat. van Noordh., waarbij aan A. en L. Nering Bögel vergunning is verleend tot plaatsing van een derden stoomketel in hunne stoom-meelfabriek te — (zie deel X, blz. 352—354). Het besluit van Ged. Stat. vernietigd. 9.
 — Beroep van J. P. en L. H. Engelbrecht van een besluit van Ged. Stat. van Noordh., waarbij aan E. Bispinck het behoud zijner stoommachine in de Raamstraat HH 95 te — onder de daarbij vermelde voorwaarden is vergund. 160.
 — Rapport van den Min. van Binn. Zak. 408.
 — Kon. besluit. Beroep afgewezen. 412.
Apeldoorn. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Geld., houdende weigering der goedkeuring van de nieuwe regeling der onderwijzers-jaarwedden voor de openbare scholen in die gem. 150.
 — Beschikking. Beroep afgewezen. 210.
Appingedam. Beroep van A. Sol, te —, van een besluit van Burg. en Weth. van die gem., waarbij aan A. Eilderts Stijkel vergunning is verleend tot oprigting eener ijzersmederij in 't perceel, kadastraal sectie D, n°. 967. 302.
 — Beschikking. Met eenige wijziging de vergunning gehandhaafd. 333.
Armbesturen. Beslissing van 't geschil tusschen de burg. — van Oudhaske en Haskerdijken over 't dom. v. onderst. van A. Moedt, wed. Th. de Vries (zie deel X, blz. 385—387). Oudehaske aangewezen. 71.
 — Geschil tusschen de Alg. Armvoogden te Giekerk, gem. Tietjerksteradeel, en Hallum, gem. Ferwerderadeel, over de *Armbesturen.*
 vraag, waar H. R. Kingma, wed. van G. G. Dijkstra, armlastig was, toen zij in 1869 te Giekerk in onderstand werd opgenomen. 146.
 — Beschikking. Giekerk aangewezen. 262.
 — Beroep van 't Gemeentebest. van Overasselt van besluiten van Ged. Stat. van Geld., waarbij de goedkeuring is onthouden aan 't raadsbesluit dier gem. tot 't toekennen van een subsidie, groot f 250, aan 't Burg. Armbest. te Overasselt over 1871. 206.
 — Beschikking. Beroep afgewezen. 257.
 — Beroep van den Raad der gem. Wijchen van besluiten van Ged. Stat. van Geld., waarbij goedkeuring is onthouden aan 't raadsbesluit dier gem. tot 't toekennen van een subsidie van f 1356 aan de algemeene — van Wijchen en Niftrik over 1871. 219.
 — Beschikking. Beroep afgewezen. 259.
 — Zie *Begrooting* (191, 242) 231.
Baars (Wed. C.). Zie *Vrijhof (S.)* (190, 226).
Back (J. C. de). Zie *Onderwijzers* (148, 265, 267).
Bank van leening. Zie *Rekening.* 354.
Bas (Mr. A. F. de) c. s. Zie *Metaalgieterij.* 335.
Beendoren. Zie *Lompen* (91, 107).
Begraafplaats. Beroep van 't R. K. Kerkbest. te Broeksittard van een besluit van Ged. Stat. van Limb., houdende bevel tot 't sluiten van de — dier gem. met 1 Febr. 1871. 66.
 — Beschikking. Beroep afgewezen. 235.
 — Beroep van B. H. Oldenburger, te Opende, gem. Grootegast, van een besluit van Ged. Stat. van Gron. betrekkelijk de oprigting eener — te Opende in de bebouwde kom der gem. 273.
 — Beroep van den Raad der gem. Wessem van een besluit van Ged. Stat. van Limb., houdende bevel tot sluiting met 1 Mei 1872 van de bijzondere — der R. K. gem. te Wessem. 418.
Begrooting. Beroep van den Raad der gem. Groesbeek van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij goedkeuring is onthouden aan de — dier gem. voor 1871. 191.

20.2.18/110

Begrooting.

- Beschikking. Beroep afgewezen. 242.
 — Beroep van den Raad der gem. 's Hertogenb. van een besluit van Ged. Stat. van Noordbr., waarbij de goedkeuring is onthouden aan de — dier gem. voor 1871. 231.
 — Beschikking. Beroep afgewezen. 279.
Behnen (L.). Beroep van — van eene uitspraak van Ged. Stat. van Limb. in zake de loting voor de nat. mil. 204.
 — Beschikking. Niet-ontvankelijk verklaard. 323.
 — Bij nader besluit ontheffing van werkelijke dienst verleend. 324.
Beleening. Beschikking op 't beroep van den Raad der gem. Gor. van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij de goedkeuring is onthouden aan twee raadsbesluiten tot 't beleenen of op prolongatie uitzetten van in de gemeentekas aanwezige gelden, en tot 't in verband daarmede wijzigen der gemeentebegrooting, dienst 1870 (zie deel X, blz. 327).
 — Rapport van den Min. v. Binn. Zak. 36.
 — Kon. besluit. Het besluit van Ged. Stat. vernietigd. 39.
Bergplaats. Zie *Lompen* (91, 107).
Bierum. Zie *Zandt* ('t). 121.
Bildtziel (Nieuwe). Zie *Ferwerderadeel* (115, 156).
Bispinck (E.). Zie *Stoomwerktuig* (160, 408).
Bleekerij. Zie *Stoomwerktuig* (269, 296).
Bommelerwaard. Zie *Driel*. 414.
Bontje (A.) c. s. Zie *Waterschappen* (123, 208).
Bouwkosten. Beroep van den Raad der gem. Oploo van besluiten van Ged. Stat. van Noordbr., waarbij zij de goedkeuring hebben onthouden aan besluiten van den Gemeenteraad tot het verlenen van bijdragen in de — voor woningen van geestelijken. 307.
 — Beschikking. Niet-ontvankelijk verklaard. 330.
Brasernermeer. Zie *Veender- en Lijkerpolder* (123, 208).
Breda. Zie *Maastricht* (76, 105).
Broeksittard. Beroep van 't R. K. Kerkbest. te — van een besluit van Ged. Stat. van Limb., houdende bevel tot 't sluiten van de begraafplaats dier gem. met 1 Febr. 1871. 66.
 — Beschikking. Beroep afgewezen. 235.
Bruggen. Beroep van de raden der gemeenten Heteren en Valburg van een besluit van Ged. Stat. van Geld. nopens den afkoop van 't onderhoud van twee —, thans ten laste van den dorpspolder van Elden. 422.
 — Zie *Regtsvordering* (110, 178).
Castricum. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Noordh., waarbij de goedkeuring is on-

Castricum.

- houden aan 't besluit van dien Raad tot 't opnemen bij de Maatsch. van gemeentecrediet te Amst. eener geldleening van f 8000. 51.
 — Beschikking. Beroep afgewezen. 88.
Comello (A.). Geschil over 't dom. v. onderst. van —. 147.
 — Beschikking. Heerenveen, gem. Schoterland, aangewezen. 213.
Dalen. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Drenthe betreffende de herziening der schoolregeling in die gem. 251.
 — Beschikking. Beroep afgewezen. 331.
Deure (A. Wiers van der). Zie *Gemeenteraad*. 370.
Dijkstra (Wed. G. G.). Zie *Kingma (H. R.)* (146, 262).
Dokkum. Beroep van 't Gemeentebest. van — van een besluit van Ged. Stat. van Friesl., waarbij de goedkeuring is onthouden aan 't raadsbesluit van 19 Jan. 1871, houdende magtiging op den Burgemeester om zich in hooger beroep te ververen tegen eene vordering der gem. Oostdongeradeel. 110.
 — Beschikking. Het besluit van Ged. Stat. vernietigd. 178.
Domicilie. Zie *Onderstand*.
Dordrecht. Beroep van L. Smeulers, smid te —, van eene beschikking van 't Gemeentebest. van —, houdende afwijzing van zijn verzoek tot oprigting van eene smidse. 128.
Driel. Beroep van de polderbesturen van —, Rossum, Hurwenen en Hedel van besluiten van Ged. Stat. van Geld., houdende afwijzing hunner reclames tegen 't besluit van 't gecombineerd Coll. van 't polderdistr. Bommelerwaard boven den Meidijk van 13 Dec. 1870, betreffende de oprigting van een tweede stoomgemaal voor de Maasafdeeling. 414.
Drukkerij. Zie *Stoomwerktuig* (20, 145) (214, 351).
Duitshof (A.). Zie *Gemeenteraad* (321, 375).
Eelde. Beroep van W. J. Rutgers, te —, van een besluit van Ged. Stat. van Drenthe, houdende eene afwijzende beschikking op zijn verzoek om ontheffing van 't onderhoud van een ten zijnen laste in de tabel der wegen in de gem. — voorkomend pand in den weg, het Windgat genaamd. 277.
 — Beschikking. Beroep afgewezen. 298.
Eger (W. J.) c. s. Zie *Oliemolen (Wind-)*. 343.
Eindhoven. Beroep van 't Gemeentebest. van — van een besluit van Ged. Stat. van Noordbr. betreffende de sluiting der gem.-rek. van 1869, in verband met de slot-rek. der opgeheven bank van leening. 354.
Elden (Dorpspolder van). Zie *Bruggen*. 422.
Emmikhoven. Zie *Almkerk* (228, 263).

Engelbrecht (J. P. en L. H.). Zie *Stoomwerktuig* (160, 408).

Ferwerda (H.), vrouw van J. H. Frison. Beslissing van 't geschil over 't dom. v. onderst. van — (zie deel X, blz. 371). Groningen aangewezen. 41.

Ferwerderadeel. Beroep van den Raad der gem. — van besluiten van Ged. Stat. van Friesl., houdende bevel tot stichting van eene school voor openbaar lager onderwijs te, of in de nabijheid van Nieuwe Bildtzijl. 115.

— Beschikking. De besluiten van Ged. Stat. vernietigd. 156.

— Zie *Tieljeksteradeel* (146, 262).

Frison (Vrouw van J. H.). Zie *Ferwerda (H.)*. 41.

Garenvinderij. Zie *Stoomwerktuig* (160, 408). *Geestelijken* (Woningen voor). Zie *Bouwkosten* (307, 330).

Gelden (Uitzetten van gemeente-). Zie *Beleening* (36, 39).

Geldleening. Beroep van den Raad der gem. Ouder-Amstel van een besluit van Ged. Stat. van Noordh., waarbij de goedkeuring is onthouden aan 't besluit van dien Raad tot 't opnemen bij de Maatsch. van gemeente-crediet te Amst. eener — van f 24,000. 43 vgg., 53 vgg.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 86.

— Beroep van den Raad der gem. Castricum van een besluit van Ged. Stat. van Noordh., waarbij de goedkeuring is onthouden aan 't besluit van dien Raad tot 't opnemen bij de Maatsch. van gemeente crediet te Amst. eener — van f 8000. 51.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 88.

— Beroep van den Raad der gem. Nieuwer-Amstel van een besluit van Ged. Stat. van Noordh., waarbij de goedkeuring is onthouden aan 't besluit van dien Raad tot 't opnemen bij de Maatsch. van gemeente-crediet te Amst. eener — van f 5600. 47 vgg., 53 vgg.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 84.

— Beroep van den Raad der gem. Winterswijk van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij geweigerd is om met de Maatsch. van gemeente-crediet te Amst. aan te gaan eene leening van f 8000. 89.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 106.

— Beroep van den Raad der gem. Middellie van een besluit van Ged. Stat. van Noordh., waarbij deze hunne goedkeuring hebben onthouden aan 't raadsbesluit tot 't aangaan eener — met de Maatsch. voor gemeente-crediet. 136.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 180.

— Verzoek van den Raad der gem. St. Philipsland om goed te keuren een raadsbesluit tot het aangaan eener — ten bedrage van f 16,000 met de Maatsch. voor gemeente-crediet. 186.

Geldleening.

— Beroep van den Raad der gem. Neuzen van een besluit van Ged. Stat. van Zeel., waarbij de goedkeuring is onthouden aan 't raadsbesl. tot 't aangaan eener — van f 10,000 met de Maatsch. voor gemeente-crediet. 406.

Gemeentebegroting. Zie *Begroting* (191, 242) 231.

Gemeentebesturen. Zie *Almkerk* (228, 263); — *Amstenrade*. 341; — *Apeldoorn* (150, 210); — *Castricum* (51, 88); — *Dalen* (251, 331); — *Dokkum* (110, 178); — *Findhoven*. 354; — *Ferwerderadeel* (115, 156); — *Gorinchem* (36, 39); — *Groesbeek* (191, 242); — 's *Hertogenbosch* (231, 279); — *Heteren*. 422; — *Hontenisse* (248, 281); — *Maastricht* (76, 105); — *Middellie* (136, 180); — *Neuzen*. 406; — *Nieuwer Amstel* (47, 53 vgg., 84); — *Oldehove* (173, 239); — *Oploo* (307, 330); *Oude Pekela*. 81; — *Ouder-Amstel* (43 vgg., 53 vgg., 86); — *Overasselt* (206, 257); — *Peize*. 126; — *Philipsland (St.)*. 186; — *Rheden* (168, 238); — *Sneek*. 378; — *Sprang*. 404; — *Stavoren*. 108; — *Veendam* (74, 104); — *Vledder* (255, 282); — *Waddinxveen*. 366; — *Wessem*. 418; — *Wijchen* (219, 259); — *Winterswijk* (89, 106); — *Zandt (t)*. 121; — *Zes Gehuchten* (14, 80) (181, 243).

Gemeente-ontvanger. Zie *Rekening* (14, 80) (181, 243).

Gemeenteraad. Beroep van den Raad der gem. St. Pieter en van F. H. Schrijnemakers van een besluit van Ged. Stat. van Limb., houdende vernietiging van eene beslissing van den Raad tot toelating van F. H. Schrijnemakers als lid van den Raad. 195.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 245.

— Beroep van A. Duitshof, te Wisch, en van den Raad der gem. van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij is beslist, dat A. Duitshof niet als lid van den Raad der gem. Wisch kan worden toegelaten. 321.

— Beschikking; het besluit van Ged. Stat. vernietigd; A. Duitshof alsnog toegelaten. 375.

— Beroep van den Raad der gem. 's Gravenhage van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., houdende verklaring, dat de heer Dr. H. de Jong als lid van den — behoort te worden toegelaten. 347.

— Beschikking. Niet toegelaten. 413.

— Beroep van den Raad der gem. Nibbixwoud van eene beschikking van Ged. Stat. van Noordh., waarbij de toelating wordt bevolen van A. Wiers van der Deure als lid van dien Raad. 370.

Geus (J. de). Beroep van — van eene uitspraak van Ged. Stat. van Noordh. in zake de loting voor de nat. mil. 221.

Gemeenteraad.

— Beschikking. Des adressants zoon alsnog vrijstelling verleend. 353.

Giekerk. Zie *Tietjerksteradeel* (146, 262).

Glanzerij. Zie *Perserij* (318, 377).

Godlinze. Zie *Zandt* ('t). 121.

Gorinchem. Beschikking op het beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij de goedkeuring is onthouden aan twee raadsbesluiten tot 't beleenen of op prolongatie uitzetten van in de gemeentekas aanwezige gelden, en tot 't in verband daarmede wijzigen der gemeentebegrooting, dienst 1870 (zie deel X, blz. 327).

— Rapport van den Min. v. Binn. Zak. 36.

— Kon. besluit. Het besluit van Ged. Stat. vernietigd. 39.

Gorredijk. Beroep van W. J. Eger *c. s.*, te —, van een besluit van Ged. Stat. van Friesl., waarbij aan J. Koopmans en E. Posthuma aldaar vergunning is verleend om een wind-oliemolen op te rigten. 343.

Gouda. Zie *Waddinxveen*. 366.

Grammer (J.). Geschil over 't dom. v. onderst. van —. 291.

— Beschikking. De kosten van verpleging van Rijkswegen te voldoen. 325.

's *Gravenhage.* Beroep van J. J. F. Noordziek, te —, van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij aan J. A. de la Vieter vergunning is verleend om zijne drukkerij te behouden op de wijze, omschreven in 't besluit van dat Colf. van 7 Sept. 1869, en 't aldaar bestaande stoomwerktuig te bezigen tot 't in werking brengen eener twee-cylindrische snelpers. 20.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 145.

— Beroep van H. W. Baron van Aylva van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij aan C. van Reyn vergunning is verleend tot plaatsing van een stoomwerktuig in perceel sectie E, n°. 737, te —. 214.

— Beschikking. Aan de vergunning nadere voorwaarden toegevoegd. 351.

— Beroep van Mr. A. F. de Bas *c. s.* van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij aan W. Slotboom en Zoon vergunning is verleend tot oprigting eener metaalgieterij in perceel kadaster sectie H, n°. 1284, te —. 335.

— Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., houdende verklaring, dat de heer Dr. H. de Jong als lid van den Gemeenteraad behoort te worden toegelaten. 347.

— Beschikking. Niet toegelaten. 413.

Grijpskerke. Zie *Oldehove* (173, 239).

Groen (J.). Geschil over 't dom. v. onderst. van —. 254.

— Beschikking. De kosten van verpleging van Rijkswegen te voldoen. 311.

Groesbeek. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting dier gem. voor 1871. 191.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 242.

Grootegeest. Beroep van B. H. Oldenburger, te Opende, gem. —, van een besluit van Ged. Stat. van Gron. betrekkelijk de oprigting eener begraafplaats te Opende in de bebouwde kom der gem. 273.

Grooten (H. J.). Beroep van — van eene uitspraak van Ged. Stat. van Drenthe in zake de loting voor de nat. mil. 249.

— Beschikking. Aan adressants 'tweeden zoon alsnog vrijstelling verleend. 268.

Haakmeester (W.). Geschil over 't dom. van —. 255.

— Beschikking. Steenwikerwold aangewezen. 282.

Haan (T. P. de), wed. K. O. van der Wijk. Geschil over 't dom. v. onderst. van —. 172.

— Beschikking. Wierum aangewezen. 241.

Hallum. Zie *Ferwerderadeel* (115, 156); —

Tietjerksteradeel (146, 262).

Haskerdijken. Zie *Oudehaske*. 71.

Haskerland. Zie *Stavoren* (108, 143).

Hedel. Zie *Driel*. 414.

Heemstede. Beroep van H. Peepkorn Jzn., te —, van een besluit van Ged. Stat. van Noordh., waarbij hem, onder zekere voorwaarden, vergunning is verleend tot 't plaatsen van een stoomwerktuig en ketel op zijne kleederbleekerij. 269.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 296.

Heerlen. Beroep van J. P. Vijgen, te —, van besluiten van Ged. Stat. van Limb. betrekkelijk zijne looijerij en 't hangen en spoelen van vellen in de Musschemierbeek te —. 93.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 131.

Hermans (M. C.). Geschil over 't dom. v. onderst. van —. 341.

's *Hertogenbosch.* Beroep van J. van Saxen, te St. Oedenrode, van eene beschikking van Burg. en Weth. van —, waarbij afwijzend is beschikt op 't verzoek om 't perceel sectie G, n°. 1825, te —, te mogen bezigen tot magazijn van lompen en beenderen. 91.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 107.

— Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Noordbr., waarbij de goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1871. 231.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 279.

Heteren. Beroep van de raden der gemeenten — en Valburg van een besluit van Ged. Stat. van Geld. nopens den aankoep van 't onderhoud van twee bruggen, thans ten laste van den dorpspolder van Elden. 422.

- Hodenpijlschen en Klaas-Engelbrechts-polder.* Beroep van A. Oskam Tz., te Delft, van eene beschikking van Ged. Stat. van Zuidh., houdende bekrachtiging der verkiezing van een Voorz. van den —. 312.
- Hontenisse.* Geschil tusschen de gemeentebesturen van — en Stoppeldijke over de vraag, waar 't dom. v. onderst. gevestigd was van den armen krankzinnige P. van Laar. 248.
- Beschikking. Hontenisse aangewezen. 281.
- Hoogeveen (H.).* Beslissing van 't geschil over 't dom. van onderst. van — (zie deel X, bl. 387, 388). Doesborgh aangewezen. 58.
- Houbman (P. L.).* Beslissing van 't geschil over 't dom. v. onderst. van — (zie deel X, blz. 355, 356). De kosten van verpleging gebragt ten laste van het Rijk. 13.
- Huiden.* Zie *Leerlooijerij* (93, 131).
- IJrwenen.* Zie *Driel.* 414.
- IJzersmederij.* Zie *Smederij.* 302.
- Jaarwedden.* Zie *Onderwijzers* (126, 158) (150, 210).
- Jong (Dr. H. de).* Zie *Gemeenteraad* (347, 413).
- Jong (J. C. de).* Geschil over 't dom. v. onderst. v. —. 82.
- Jordens (H.).* Geschil over de woonplaats van —. 373.
- Joustra (G. J. Berkhof).* Geschil over 't dom. v. onderst. van —. 135.
- Beschikking. Heerenveen, gem. Schoterland, aangewezen. 200.
- Kade.* Zie *Waterschappen* (123, 208).
- Katholijk Kerkbestuur (Roomschn.).* Zie *Be graafplaats* (66, 235).
- Kerkbestuur.* Zie *Begraafplaats* (66, 235).
- Kerkhof.* Zie *Begraafplaats* (66, 235) 273.
- Kingma (H. R.),* wed. van G. G. Dijkstra. Geschil over 't dom. van —. 146.
- Beschikking. Giekerk aangewezen. 262.
- Kleederbleekerij.* Zie *Stoomwerktuig* (269, 296).
- Kleiker (L. L.).* Beslissing van 't geschil over 't dom. v. onderst. van — (zie deel X, blz. 342, 343). Elsloo aangewezen. 10.
- Kommerzijl.* Zie *Oldhoven* (173, 239).
- Koning (J. de) c. s.* Zie *Wegen* (299, 403).
- Koopmans (J.)* en E. Posthuma. Zie *Olie-molen (Wind-)*. 343.
- Laar (P. van).* Geschil over 't dom. v. onderst. van —. 248.
- Beschikking. Hontenisse aangewezen. 281.
- Leening (Bank van).* Zie *Rekening.* 354.
- Leerlooijerij.* Beroep van J. P. Vijgen, te Heerlen, van besluiten van Ged. Stat. van Limb. betrekkelijk zijne — en 't hangen en spoelen van vellen in de Musschemiegr-beek te Heerlen. 93.
- Beschikking. Beroep afgewezen. 131.
- Leggers.* Zie *Waterleidingen* (59, 102) (60, 133); — *Wegen.* 121 (277, 298).
- Leiden.* Beroep van C. Zeyst, te —, firma Ablij en Oudendorp, van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij vervallen is verklaard eene vroeger verleende vergunning tot oprigting eener perserij en glanzerij in 't perceel sectie B, n°. 895, te —. 318.
- Beschikking. Beroep afgewezen. 377.
- Lith (J. van).* Zie *Rekening* (14, 80).
- Lompen.* Beroep van J. van Saxen, te St. Oedenrode, van eene beschikking van Burg. en Weth. van 's Hertogenbosch, waarbij afwijzend is beschikt op 't verzoek om 't perceel sectie G, n°. 1825, te 's Hertogenbosch, te mogen bezigen tot magazijn van — en beenderen. 91.
- Beschikking. Beroep afgewezen. 107.
- Luteyn (A. J.).* Beroep van — van eene uitspraak van Ged. Stat. van Zeel. in zake de loting voor de nat. mil. 196.
- Beschikking. Beroep afgewezen. 212.
- Maastricht.* Geschil tusschen — en Breda over 't dom. v. onderst. van A. Weyneken of Wijneken. 76.
- Beschikking. Maastricht aangewezen. 105.
- Magazijn.* Zie *Lompen* (91, 107).
- Magermans (M. Vossen,* huisvrouw van A.). Zie *Vossen (M.)* (288, 328).
- Metaalgiekerij.* Beroep van Mr. A. F. de Bas c. s. van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij aan W. Slotboom en Zoon vergunning is verleend tot oprigting eener — in perceel kadaster sectie H, n°. 1284, te 's Gravenhage. 335.
- Middelie.* Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Noordh., waarbij deze hunc goedkeuring hebben onthouden aan 't raadsbesluit tot 't aangaan eener geldleening met de Maatsch. voor gemeente-crediet. 136.
- Beschikking. Beroep afgewezen. 180.
- Militie (Nationale).* Beschikking op de uitspraak van Ged. Stat. van Noordh. betreffende den loteling A. Nanne, houdende aanwijzing zijner dienst (zie deel X, blz. 259 vgg.).
- Rapport van de Ministers van Binn. Zak. en van Oorlog. 1.
- Kon. besluit van 5 Dec. 1870 (*Stbl.* n°. 192), houdende handhaving der uitspraak van Ged. Stat. 6.
- Id., houdende alsnog ontheffing van werkelijke dienst. 8.
- Beroep van Jhr. G. C. von Weiler van Poelwijk, te Zutphen, van een besluit van Ged. Stat. van Geld., houdende afwijzing van 't verzoek, dat zijn zoon, wegens zijne hoedanigheid van Luit. bij de schutterij, tijdelijk zou worden vrijgesteld of ontheffen van de dienst bij de —, zoolang hij bij de schutterij zijne dienst verrigt. 141.
- Beschikking. Beroep afgewezen. 191.

Militie (Nationale).

- Beroep van G. Stapel van eene uitspraak van Ged. Staten van Geld. in zake —. 176.
- Beschikking. Beroep afgewezen. 209.
- Beroep van H. J. Grooten van eene uitspraak van Ged. Stat. van Drenthe. 249.
- Beschikking. Des adressants tweeden zoon alsnog vrijstelling verleend. 268.
- Adres van S. Vrijhof, wed. C. Baars, in beroep van eene uitspraak van Ged. Stat. van Zuidh. in zake de loting voor de —. 190.
- Beschikking. Beroep afgewezen. 226.
- Beroep van A. J. Luteyn van eene uitspraak van Ged. Stat. van Zeel. 196.
- Beschikking. Beroep afgewezen. 212.
- Beroep van J. J. Verwijen van eene uitspraak van Ged. Stat. van Zuidh. 202.
- Beschikking. Beroep afgewezen. 246.
- Beroep van L. Behnen van eene uitspraak van Ged. Stat. van Limb. 204.
- Beschikking. Niet-ontvankelijk verklaard. 323.
- Bij nader besluit ontheffing van werkelijke dienst verleend. 324.
- Beroep van F. H. Voskens van eene uitspraak van Ged. Stat. van Noordbr. 205.
- Beschikking. Beroep afgewezen. 236.
- Beroep van J. de Geus van eene uitspraak van Ged. Stat. van Noordh. 221.
- Beschikking. Des adressants zoon alsnog vrijstelling verleend. 353.
- Moedt (A.), wed. Th. de Vries.* Beslissing van 't geschil over 't dom. v. onderst. van — (zie deel X, blz. 385—387. Oudehaske aangewezen. 71.
- Molen. Zie Oliemolen.* 343.
- Moonen (G.) c. s.* Zie *Verwërij* (233, 309).
- Nahmer (R. van der).* Zie *Verwërij* (233, 309).
- Nanne (A.).* Beschikking op het beroep van de uitspraak van Ged. Stat. van Noordh. betreffende den loteling — houdende aanwijzing zijner dienst bij de nat. mil. (zie deel X, blz. 259 vgg.):
- Rapport van de Ministers van Binn. Zak. en van Oorlog. 1.
- Kon. besluit van 5 Dec. 1870 (*Stbl.* n°. 192), houdende handhaving der uitspraak van Ged. Stat. 6.
- Id., houdende alsnog ontheffing van werkelijke dienst. 8.
- Nationale militie.* Zie *Militie (Nationale).*
- Nering Biegel (A. en L.)* Zie *Stoomwerktuig.* 9.
- Neuzen.* Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Zeel., waarbij de goedkeuring is onthouden aan 't raadsbesl. tot 't aangaan eener geldleening van f10,000 met de Maatsch. voor gemeente-crediet. 406.
- Nibbixwoud.* Beroep van den Raad der gem. — van eene beschikking van Ged. Stat. van Noordh., waarbij de toelating wordt

Nibbixwoud.

- bevolen van A. Wiers van der Deure als lid van dien Raad. 370.
- Nijtrik.* Zie *Wijchen* (219, 259).
- Nieuwe Bildtzijsl.* Zie *Ferwerderadeel* (115, 156).
- Nieuwe Pekela.* Beschikking op 't beroep van A. A. Pas en A. C. W. Scheffer, te —, van een besluit van Burg. en Weth. van —, waarbij den eerste voorwaardelijk vergunning is verleend tot oprigting eener grofsmederij (zie deel X, blz. 358, 359). De vergunning met eene nadere voorwaarde gehandhaafd. 78.
- Zie *Oude Pekela.* 81.
- Nieuwer-Amstel.* Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Noordh., waarbij de goedkeuring is onthouden aan 't besluit van dien Raad tot 't opnemen bij de Maatsch. van gemeente-crediet te Amst. eener geldleening van f5,600. 47 vgg., 53 vgg.
- Beschikking. Beroep afgewezen. 84.
- Nijehaske.* Zie *Stavoren* (108, 143).
- Noordbroek.* Zie *Veendam* (74, 104).
- Noordziek (J. J. F.).* Zie *Stoomwerktuig* (20, 145).
- Nuth.* Zie *Amstenrade.* 341.
- Oldburger Weeshuis.* Zie *Weeshuis.* 378.
- Oldehove.* Geschil tusschen de gemeenten — en Grijpskerk omtrent de finantiële regeling van 't onderwijs der gemeenschappelijke school te Kommerzijl. 173.
- Beschikking. De bijdrage van iedere gemeente bepaald. 239.
- Oliemolen (Wind-).* Beroep van W. J. Eger c. s., te Gorredijk, van een besluit van Ged. Stat. van Friesl., waarbij aan J. Koopmans en E. Posthuma aldaar vergunning is verleend om een — op te rigten. 343.
- Onderhoud.* Zie *Bruggen.* 422; — *Rechtsvordering.* 110; — *Waterschappen* (123, 208); — *Wegen* (277, 298) (299, 403).
- Onderstand.* Beslissing van 't geschil over 't dom. van L. L. Kleiker (zie deel X, blz. 342, 343). Elsloo aangewezen. 10.
- Id. van dat over 't dom. van J. J. de Vries (zie deel X, blz. 356—358). Bakkeveen aangewezen. 11.
- Id. van dat over 't dom. van P. L. Houbman (zie deel X, blz. 355, 356). De kosten van verpleging ten laste van het Rijk gebragt. 13.
- Geschil over 't dom. van Th. L. Veenstra. 34.
- Beschikking. Surhuisterveen aangewezen. 73.
- Beslissing van 't geschil over 't dom. van H. Ferwerda, vrouw van J. H. Frison (zie deel X, blz. 371). Groningen aangewezen. 41.
- Id. van dat over 't dom. van J. H. Postma

Onderstand.

- (zie deel X, blz. 370, 371). Siegerswoude aangewezen. 57.
- Id. van dat over 't dom. van H. Hoogeven (zie deel X, blz. 387, 388). Doesborgh aangewezen. 58.
  - Id. van dat over 't dom. van A. Moedt, wed. Th. de Vries (zie deel X, blz. 385—387). Oudehaske aangewezen. 71.
  - Geschil over 't dom. van K. Roossien. 74.
  - Beschikking. Noordbroek aangewezen. 104.
  - Geschil over 't dom. van A. Weyneken of Wijeneken. 76.
  - Beschikking. Maastricht aangewezen. 105.
  - Geschil over 't dom. van J. C. de Jong. 82.
  - Id. over 't dom. van L. J. Pasveer. 108.
  - Beschikking. Stavoren aangewezen. 143.
  - Geschil over 't dom. van G. J. Berkhof Joustra. 135.
  - Beschikking. Heerenveen, gem. Schoterland, aangewezen. 200.
  - Geschil over 't dom. van H. R. Kingma, wed. van G. G. Dijkstra. 146.
  - Beschikking. Giekerk aangewezen. 262.
  - Geschil over 't dom. van A. Comello. 147.
  - Beschikking. Heerenveen, gem. Schoterland, aangewezen. 213.
  - Geschil over 't dom. van T. P. de Haan, wed. van K. O. van der Wijk. 172.
  - Beschikking. Wierum aangewezen. 241.
  - Geschil over 't dom. van J. S. Posthuma. 223.
  - Beschikking. De verplegingskosten van Rijksweg te voldoen. 260.
  - Geschil over 't dom. van R. de Roon. 228.
  - Beschikking. Almerk aangewezen. 263.
  - Geschil over 't dom. van P. van Laar. 248.
  - Beschikking. Hontenisse aangewezen. 281.
  - Geschil over 't dom. van J. Groen. 254.
  - Beschikking. De kosten van verpleging van Rijksweg te voldoen. 311.
  - Geschil over 't dom. van W. Haakmeester. 255.
  - Beschikking. Steenwijkerwold aangewezen. 282.
  - Geschil over 't dom. van A. Vrolijk. 275.
  - Id. over dat van M. Vossen, huisvrouw van A. Magermans. 288.
  - Beschikking. Amby aangewezen. 328.
  - Geschil over 't dom. van J. Grammer. 291.
  - Beschikking. De kosten van verpleging van Rijksweg te voldoen. 325.
  - Geschil over 't dom. van S. Swart. 294.
  - Beschikking. Leeuwarden aangewezen. 329.
  - Geschil over 't dom. van M. C. Hermans. 341.
  - Id. over dat van H. H. van der Veer. 346.
  - Id. over dat van H. Jordens. 373.
  - Id. over dat van B. L. Taekema. 400.

Onderwijzers. Verzoek van Burg. en Weth. van de gem. Peize, prov. Drenthe, om

Onderwijzers.

- voorziening tegen de weigering van Ged. Stat. dier prov. om goed te keuren de nieuwe schoolregeling in die gem., voor zooveel betreft 't brengen van de bezoldiging van den Hoofd-Onderwijzer op f 550. 126.
- Beroep van J. C. de Back, Hoofd-Onderw. te Almerk, van een besluit van Ged. Stat. van Noordbr., waarbij hem de vergunning geweigerd is om tevens de betrekking van Voorlezer en Voorzanger bij de Herv. gem. aldaar te mogen waarnemen. 148.
  - Rapport van den Min. van Binn. Zak. 265.
  - Beschikking. Beroep afgewezen. 267.
  - Beroep van den Raad der gem. Apeldoorn van een besluit van Ged. Stat. van Geld., houdende weigering der goedkeuring van de nieuwe regeling der onderwijzersjaarwedden voor de openbare scholen in die gem. 150.
  - Beschikking. Beroep afgewezen. 210.
- Ontwaanger (Gemeente-).* Zie *Rekening* (14, 80) (181, 243), 354, 404.
- Oostdougeradeel.* Zie *Dokkum* (110, 178).
- Oosterdiep.* Beroep van 't Bestuur van 't waterschap —, te Veendam, van een besluit van Ged. Stat. van Gron., houdende onbevoegd-verklaring tot 't nemen eener beslissing in een geschil over de inlating van water uit het Wildervankster Participanten-verlaat in 't waterschap —, te Veendam. 217.
- Opende.* Zie *Grootegast*. 273.
- Oploo.* Beroep van den Raad der gem. — van besluiten van Ged. Stat. van Noordbr., waarbij zij de goedkeuring hebben onthouden aan besluiten van den Gemeenteraad tot 't verleenen van bijdragen in de bouwkosten voor woningen van geestelijken. 307.
- Beschikking. Niet-ontvankelijk verklaard. 330.
- Oskam Tz. (A.).* Zie *Polderbesturen*. 312.
- Oudehaske.* Beslissing van 't geschil tusschen de burg. armbesturen van — en Haskerdijken over 't dom. v. onderst. van A. Moedt, wed. Th. de Vries (zie deel X, blz. 385—387). Oudehaske aangewezen. 71.
- Oude Pekela.* De stukken teruggenomen betrekkelijk 't beroep van 't Gemeentebest. van — van een besluit van Ged. Stat. van Gron., waarbij deze zich onbevoegd hebben verklaard om tusschen beiden te treden in 't geschil tusschen — en Nieuwe Pekela omtrent de al of niet opheffing harer gemeenschappelijke school bij 't Middelste Vallaat te — (zie deel X, blz. 302—305). 81.
- Ouder-Amstel.* Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Noordh., waarbij de goedkeuring is onthouden aan 't besluit van dien Raad tot

Ouder-Amstel.

't opnemen bij de Maatsch. van gemeentecrediet te Amst. eener geldleening van f 24,000. 43 vgg., 53 vgg.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 86.

Outersterp (F. W. van). Zie *Stoomwerktuig*. 9.

Overasselt. Beroep van 't Gemeentebest. van — van besluiten van Ged. Stat. van Geld., waarbij de goedkeuring is onthouden aan 't raadsbesluit dier gem. tot 't toekennen van een subsidie, groot f 250, aan 't Burg. Armbest. te — over 1871. 206.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 257.

Pallandt van Waardenburg en Neerijnen (H. W. Baron van Aylva van). Zie *Stoomwerktuig* (214, 351).

Pas (A. A.). Zie *Smederij*. 78.

Pasveer (L. J.). Geschil over 't dom. v. onderst. van —. 108.

— Beschikking. Stavoren aangewezen. 143.

Peeperkorn Jzn. (H.). Zie *Stoomwerktuig* (269, 296).

Peize. Verzoek van Burg. en Weth. van de gem. —, prov. Drenthe, om voorziening tegen de weigering van Ged. Stat. dier prov. om goed te keuren de nieuwe schoolregeling in die gem., voor zooveel betreft 't brengen van de bezoldiging van den Hoofd-Onderwijzer op f 550. 126.

Pekela (Nieuwe). Zie *Nieuwe Pekela*.

Pekela (Oude). Zie *Oude Pekela*.

Pers. Zie *Stoomwerktuig* (20, 145) (214, 351).

Perserij. Beroep van C. Zeyst, te Leiden, firma Ablj en Oudendorp, van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij vervallen is verklaard eene vroeger verleende vergunning tot oprigting eener — en glanzerij in 't perceel sectie B, n°. 895, te Leiden. 318.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 377.

Philipsland (St.). Verzoek van den Raad der gem. — om goed te keuren een raadsbesluit tot het aangaan eener geldleening ten bedrage van f 16,000 met de Maatsch. voor gemeente-crediet. 186.

Pieter (St.). Beroep van den Raad der gem. — en van F. H. Schrijnemakers van een besluit van Ged. Stat. van Limb., houdende vernietiging van eene beslissing van den Raad tot toelating van F. H. Schrijnemakers als lid van den Raad. 195.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 245.

Polderbesturen. Beroep van A. Oskam Tz., te Delft, van eene beschikking van Ged. Stat. van Zuidh., houdende bekrachtiging der verkiezing van een Voorz. van den Hodenpijlschen- en Klaas-Engelbrechts-polder. 312.

— Beroep van de — van Driel, Rossum, Hurwenen en Hedel van besluiten van Ged. Stat. van Geld., houdende afwijzing hunner reclames tegen 't besluit van 't gecombineerd Coll. van 't polderdistrict

Polderbesturen.

Bommelerwaard boven den Meidijk van 13 Dec. 1870, betreffende de oprigting van een tweede stoomgemaal voor de Maasafdeeling. 414.

— *Zie Bruggen*. 422.

Poortugaal. Beroep van J. de Koning c. s., te —, van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., houdende afwijzing hunner reclame tegen de opgelegde verplichting tot onderhoud en, zoo noodig, vernieuwing van de Kerkstraat in die gem. 299.

— Beschikking. Niet-ontvankelijk verklaard. 403.

Posthuma (J. S.). Geschil over 't dom. v. onderst. van —. 223.

— Beschikking. De verplegingskosten van Rijkswegen te voldoen. 260.

Postma (J. H.). Beslissing van 't geschil over 't dom. v. onderst. van — (zie deel X, blz. 370, 371). Siegerswoude aangewezen. 57.

Prolongatie. Zie *Beleening* (36, 39).

Rechtsvordering. Beroep van 't Gemeentebest. van Dokkum van een besluit van Ged. Stat. van Friesland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan 't raadsbesluit van 19 Jan. 1871, houdende magtiging op den Burgemeester om zich in hooger beroep te verweren tegen eene vordering der gem. Oostdongeradeel. 110.

— Beschikking. Het besluit van Ged. Stat. vernietigd. 178.

Rekening. Beroep van J. van Lith, gewezen Gem.-Ontv. van Zes Gehuchten, van een besluit van Ged. Stat. van Noordbr., waarbij de gem. — voor 1866 is gesloten 14.

— Beschikking. Het besluit van Ged. Stat. vernietigd. 80.

— Beroep van Burg. en Weth. van Zes Gehuchten van een besluit van Ged. Stat. van Noordbr., waarbij de gem. — van 1866 is gesloten. 181.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 243.

— Beroep van 't Gemeentebest. van Noordh. van een besluit van Ged. Stat. van Noordbr. betreffende de sluiting der gem. — van 1869, in verband met de slotrekening der opgeheven bank van leening aldaar. 354.

— Beroep van Burg. en Weth. der gem. Sprang van een besluit van Ged. Stat. van Noordbr., waarbij de — dier gem. over 1870 is gesloten. 404.

Reyn (C. A. van). Zie *Stoomwerktuig* (214, 351).

Rheden. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij de oprigting van eene school voor meer uitgebreid lager onderwijs te Velp is bevolen. 168.

— Beschikking. Het besluit van Ged. Stat. gewijzigd. 238.

- Roon (R. de)*. Geschil over 't dom. v. onderst. van —. 228.
- Beschikking. Almkerk aangewezen. 263.
- Roossien (K.)*. Geschil over 't dom. v. onderst. van —. 74.
- Beschikking. Noordbroek aangewezen. 104.
- Rossum*. Zie *Driel*. 414.
- Rutgers (W. J.)*. Zie *Wegen* (277, 298).
- Saxen (J. van)*. Zie *Lompen* (91, 107).
- Scheffer (A. C. W.)*. Zie *Smederij*. 78.
- Scholen*. De stukken teruggenomen betrekkelijk 't beroep van 't Gemeentebest. van Oude Pekela van een besluit van Ged. Stat. van Gron., waarbij deze zich onbevoegd hebben verklaard om tusschen beiden te treden in 't geschil tusschen Oude en Nieuwe Pekela omtrent de al of niet opheffing harer gemeenschappelijke school bij 't Middelste Vallaat (zie deel X, blz. 302—305). 81.
- Beroep van den Raad der gem. Ferwerderadeel van besluiten van Ged. Stat. van Friesl., houdende bevel tot stichting van eene school voor openbaar lager onderwijs te, of in de nabijheid van Nieuwe Bildt-zijl. 115.
- Beschikking. De besluiten van Ged. Stat. vernietigd. 156.
- Beroep van den Raad der gem. Rheden van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij de oprigting van eene school voor meer uitgebreid lager onderwijs te Velp is bevolen. 168.
- Beschikking. Het besluit van Ged. Stat. gewijzigd. 238.
- Geschil tusschen de gemeenten Oldehove en Grijskerk omtrent de finantiële regeling van het onderwijs der gemeenschappelijke school te Kommerzijl. 173.
- Beschikking. De bijdrage van iedere gemeente bepaald. 239.
- Beroep van den Raad der gem. Dalen van een besluit van Ged. Stat. van Drenthe betreffende de herziening der schoolregeling in die gem. 251.
- Beschikking. Beroep afgewezen. 331.
- Schrijnemakers (F. H.)*. Zie *Gemeenteraad* (195, 245).
- Schuld*. Geschil tusschen de gemeenten Waddinxveen en Gouda over de afdoening eener — als gevolg der vereeniging bij de wet van 't noordelijk gedeelte der gem. Broek bij Noord- en Zuid-Waddinxveen en van 't zuidelijk gedeelte met de gem. Gouda. 366.
- Schutterij*. Zie *Militie (Nationale)* (141, 199).
- Slotboom en Zoon (W.)*. Zie *Metaalgieterij*. 335.
- Smederij*. Beschikking op 't beroep van A. A. Pas en A. C. W. Scheffer, te Nieuwe Pekela, van een besluit van Burg. en Weth. van Nieuwe Pekela, waarbij den *Smederij*. eerste voorwaardelijk vergunning is verleend tot oprigting eener grofsmederij (zie deel X, blz. 358, 359). Die vergunning met eene nadere voorwaarde gehandhaafd. 78.
- Beroep van A. Sol, te Appingedam, van een besluit van Burg. en Weth. van die gem., waarbij aan A. Eilderts Stijkl vergunning is verleend tot oprigting eener ijzersmederij in 't perceel, kadastraal sectie D, n°. 967. 302.
- Beschikking. Met eenige wijziging de vergunning gehandhaafd. 333.
- Smidse*. Beroep van L. Smeulers, smid te Dordr., van eene beschikking van 't Gemeentebest. van Dordrecht, houdende afwijzing van zijn verzoek tot oprigting van eene —. 128.
- Smeulers (L.)*. Zie *Smidse*. 128.
- Sneek*. Geschil tusschen Voogden van 't Oldburger Weeshuis te — en den Raad dier gem. over de inrigting en bestemming van dat gesticht. 378.
- Snelpers*. Zie *Stoomwerktuig* (20, 145).
- Sol (A.)*. Zie *Smederij* (302, 333).
- Sprang*. Beroep van Burg. en Weth. der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Noordbr., waarbij de rek. dier gem. over 1870 is gesloten. 404.
- Stapel (G.)*. Beroep van — van eene uitspraak van Ged. Stat. van Geld. in zake —. 176.
- Beschikking. Beroep afgewezen. 209.
- Stavoren*. Geschil tusschen de gem. — en 't Burg. Armbest. van Nijehaske, gem. Haskerland, over 't dom. v. onderst. van L. J. Pasveer. 108.
- Beschikking. Stavoren aangewezen. 143.
- Steenbergen (H. J.) c. s.* Zie *Waterleidingen* (59, 102).
- Steenwijkerwoldse*. Zie *Vledder* (255, 282).
- Stijkl (A. Eilderts)*. Zie *Smederij* (302, 333).
- Stoomgemaal*. Zie *Polderbesturen*. 414.
- Stoomwerktuig*. Beschikking op 't beroep van F. W. v. Outersterp, te Amst., van een besluit van Ged. Stat. van Noordh., waarbij aan A. en L. Nering Bögel vergunning is verleend tot plaatsing van een derden stoomketel in hunne stoom-meelfabriek te Amst. (zie deel X, blz. 352—354). Het besluit van Ged. Stat. vernietigd. 9.
- Beroep van J. J. F. Noordziek, te 's Gravenhage, van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij aan J. A. de la Vieter vergunning is verleend om zijne drukkerij te behouden op de wijze, omschreven in 't besluit van dat Coll. van 7 Sept. 1869, en 't aldaar bestaande — te bezigen tot 't in werking brengen eener twee-cylindrische snelpers. 20.
- Beschikking. Beroep afgewezen. 145.
- Beroep van J. P. en L. H. Engelbrecht

Stoomwerktuig.

van een besluit van Ged. Stat. van Noordh., waarbij aan E. Bispinck 't behoud zijner stoommachine in de Raamstr. HH 95 te Amst. onder de daarbij vermelde voorwaarden is vergund. 160.

— Rapport van den Min. v. Binn. Zak. 408.

— Kon. besluit. Beroep afgewezen. 412.

— Beroep van H. W. Baron van Aylva van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij aan C. van Reyn vergunning is verleend tot plaatsing van een — in perceel sectie E, n° 737, te 'sGravenhage. 214.

— Beschikking. Aan de vergunning nadere voorwaarden toegevoegd. 351.

— Beroep van H. Peeperkorn Jzn., te Heemstede, van een besluit van Ged. Stat. van Noordh., waarbij hem, onder zekere voorwaarden, vergunning is verleend tot 't plaatsen van een — en ketel op zijne kleederbleekerij. 269.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 296.

Stoppeldijke. Zie *Hontenisse* (248, 281).

Stratum. Beroep van G. Moonen *c. s.*, te —, van een besluit van Burg. en Weth. aldaar, waarbij aan R. van der Nahmer vergunning is verleend tot oprigting eener verwerij voor wollen stoffen. 233.

— Beschikking. Nadere voorwaarden aan de concessie verbonden. 309.

Subsidie. Zie *Armbesturen* (206, 257) (219, 259); — *Begrooing* (191, 242) 231.

Swart (S.). Geschil over 't dom. van —. 294.

— Beschikking. Leeuwarden aangewezen. 329.

Taekema (B. L.). Geschil over 't dom. van —. 400.

Tietjerksteradeel. Geschil tusschen de Alg. Armvoogden te Giekerk, gem. —, en Hallum, gem. Ferwerderadeel, over de vraag, waar H. R. Kingma, wed. van G. G. Dijkstra, armlastig was, toen zij in 1869 te Giekerk in onderstand werd opgenomen. 146.

— Beschikking. Giekerk aangewezen. 262.

Valburg. Zie *Heteren*. 422.

Veendam. Geschil tusschen — en Noordbroek over 't dom. v. onderst. van K. Roossien. 74.

— Beschikking. Noordbroek aangewezen. 104.

Veender- en Lijkerpolder. Beroep van A. Bontje *c. s.*, stenger. Ingelanden van 't watersch. de — buitendijks, gelegen onder Alkemade, van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij goedgekeurd is een besluit om 't onderhoud der kade langs 't Brasemermeer voortaan ten laste van den geheelen polder te brengen. 123.

— Beschikking. Niet-ontvankelijk verklaard. 208.

Veenstra (Th. L.). Geschil over 't dom. v. onderst. van —. 34.

Veenstra (Th. F.).

— Beschikking. Surhuisterveen aangewezen. 73.

Veer (H. H. van der). Geschil over 't dom. van —. 346.

Vellen. Zie *Leerlooijerij* (93, 131).

Velp. Zie *Rheden* (168, 238).

Vereeniging (de). Beroep van D. J. Wiersma *c. s.*, Ingelanden van 't waterschap —, in de gem. Grijpskerk, van een besluit van Ged. Stat. van Gron., houdende afwijzende beschikking op hun verzoek nopens de uitvoering van besluiten van Ingelanden betreffende den aanleg van werken ten behoeve van 't waterschap. 283.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 327.

Verwijen (J. J.). Beroep van — van eene uitspraak van Ged. Stat. van Zuidh. in zake de loting voor de nat. mil. 202.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 246.

Verwerij. Beroep van G. Moonen *c. s.*, te Stratum, van een besluit van Burg. en Weth. aldaar, waarbij aan R. van der Nahmer vergunning is verleend tot oprigting eener — voor wollen stoffen. 233.

— Beschikking. Nadere voorwaarden aan de concessie verbonden. 309.

— Zie *Perserij* (318, 377).

Vieter (J. A. de la). Zie *Stoomwerktuig* (20, 145).

Vijgen (J. P.). Zie *Leerlooijerij* (93, 131).

Vledder. Geschil tusschen de gemeenten — en Steenwijkerwold over 't dom. v. onderst. van W. Haakmeester. 255.

— Beschikking. Steenwijkerwold aangewezen. 282.

Voetpaden. Zie *Wegen*.

Voorlezer. Zie *Onderwijzers* (148, 265, 267).

Voorzanger. Zie *Onderwijzers* (148, 265, 267).

Voskens (F. H.). Beroep van — van eene uitspraak van Ged. Stat. van Noordh. in zake de loting voor de nat. mil. 205.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 236.

Vossen (M.), huisvrouw van A. Magermans. Geschil over 't dom. v. onderst. van —. 288.

— Beschikking. Amby aangewezen. 328.

Vos van Steenwijk (Mr. J. A. G. Baron de) c. s. Zie *Waterleidingen* (60, 133).

Vries (J. J. de). Beslissing van 't geschil over 't dom. v. onderst. van — (zie deel X, blz. 356—358). Bakkeveen aangewezen. 11.

Vries (Wed. Th. de). Zie *Moedt (A.)*. 71.

Vrijhof (S.), wed. C. Baars. Adres van —, in beroep van eene uitspraak van Ged. Stat. van Zuidh. in zake de loting voor de nat. mil. 190.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 226.

Vrolijk (A.). Geschil over 't dom. van —. 275.

Waddinveen. Geschil tusschen de gemeenten — en Gouda over de afdoening eener

Waddinxveen.

schuld als gevolg der vereeniging bij de wet van het noordelijk gedeelte der gem. Broek bij Noord- en Zuid-Waddinxveen en van het zuidelijk gedeelte met de gem. Gouda. 366.

Water (Inlating van). Zie *Waterschappen*. 217.

Waterleidingen. Beroep van H. J. Steenbergen *c. s.*, te de Wijk, van een besluit van Ged. Stat. van Drenthe, houdende vaststelling van den gewijzigden legger der — in die gem. 59.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 102.

— Beroep van Mr. J. A. G. Baron de Vos van Steenwijk van de Havixhorst *c. s.*, te de Wijk, als voren. 60.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 133.

Waterschappen. Beroep van A. Bontje *c. s.*, stemmer. Ingelanden van 't watersch. de Veender- en Lijkerpolder buitendijks, gelegen onder Alkemade, van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., waarbij goedgekeurd is een besluit om 't onderhoud der kade langs 't Brasemermeer voortaan ten laste van den geheelen polder te brengen. 123.

— Beschikking. Niet-ontvankelijk verklaard. 208.

— Beroep van 't Bestuur van 't waterschap Oosterdiep, te Veendam, van een besluit van Ged. Stat. van Gron., houdende onbevoegd-verklaring tot 't nemen eener beslissing in een geschil over de inlating van water uit 't Wildervankster-Participanten-verlaat in 't waterschap Oosterdiep, te Veendam. 217.

— Beroep van D. J. Wiersma *c. s.*, Ingelanden van 't waterschap de Vereeniging, in de gem. Grijskerk, van een besluit van Ged. Stat. van Gron., houdende afwijzende beschikking op hun verzoek nopens de uitvoering van besluiten van Ingelanden betreffende den aanleg van werken ten behoeve van 't waterschap. 283.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 327.

Weeshuis (Oldburger). Geschil tusschen Voogden van het — te Sneek en den Raad dier gem. over de inrigting en bestemming van dat gesticht. 378.

Wegen. Beschikking op 't beroep van den Raad der gem. 't Zandt, prov. Gron., van besluiten van Ged. Stat. dier prov. betreffende de opheffing van 't zoogenaamd Zandster voetpad tusschen 't Zandt en Godlinze (zie deel X, blz. 379—385). De besluiten van Ged. Stat. vernietigd. 121.

— Beroep van W. J. Rutgers, te Eelde, van een besluit van Ged. Stat. van Drenthe, houdende eene afwijzende beschikking op zijn verzoek om ontheffing van 't onderhoud van een ten zijnen laste in de tabel der wegen in de gem. Eelde voorkomend

Wegen.

pand in den weg, het Windgat genaamd. 277.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 298.

— Beroep van J. de Koning *c. s.*, te Pootugaal, van een besluit van Ged. Stat. van Zuidh., houdende afwijzing hunner reclame tegen de opgelegde verplichting tot onderhoud en, zoo noodig, vernieuwing van de Kerkstraat in die gem. 299.

— Beschikking. Niet-ontvankelijk verklaard. 403.

Weiler van Poelwijk (Jhr. G. C. von). Beroep van —, te Zutphen, van een besluit van Ged. Stat. van Geld., houdende afwijzing van 't verzoek, dat zijn zoon, wegens zijne hoedanigheid van Luit. bij de schutterij, tijdelijk zou worden vrijgesteld of ontheven van de dienst bij de nat. mil., zolang hij bij de schutterij zijne dienst verrigt. 141.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 199.

Wessem. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Limb., houdende bevel tot sluiting met 1 Mei 1872 van de bijzondere begraafplaats der R. K. gem. te —. 418.

Weyneken of **Wijeneken** (*A.*). Geschil over 't dom. van onderst. van —. 76.

— Beschikking. Maastricht aangewezen. 105.

Wiersma (*D. J.*) *c. s.* Zie *Waterschappen* (283, 327).

Wijchen. Beroep van den Raad der gem. — van besluiten van Ged. Stat. van Geld., waarbij goedkeuring is onthouden aan 't raadsbesluit dier gem. tot 't toekennen van een subsidie van *f* 1356 aan de algemeene armbesturen van — en Niftrik over 1871. 219.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 259.

Wijk (*Wed. K. O. van der*). Zie *Haan* (*T. P. de*) (172, 241).

Wijk (*de*). Beroep van H. J. Steenbergen *c. s.*, te —, van een besluit van Ged. Stat. van Drenthe, houdende vaststelling van den gewijzigden legger der waterleidingen in die gem. 59.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 102.

— Beroep van Mr. J. A. G. Baron de Vos van Steenwijk van de Havixhorst *c. s.*, te —, als voren. 60.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 133.

Wildervankster-Participanten-verlaat. Zie *Oosterdiep*. 217.

Wind-oliemolen. Zie *Oliemolen*. 343.

Winterswijk. Beroep van den Raad der gem. — van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij geweigerd is om met de Maatschappij van gemeente-crediet te Amst. aan te gaan eene leening van *f* 8000. 89.

— Beschikking. Beroep afgewezen. 106.

- Wisch.* Beroep van A. Duitshof, te —, en van den Raad dier gem. van een besluit van Ged. Stat. van Geld., waarbij is beslist, dat A. Duitshof niet als lid van den Raad der gem. — kan worden toegelaten. 321.
- Beschikking; het besluit van Ged. Stat. vernietigd; A. Duitshof alsnog toegelaten. 375.
- Woningen van geestelijken.* Zie *Bouwkosten* (307, 340).
- Zandt ('t).* Beschikking op 't beroep van den Raad der gem. —, prov. Gron., van besluiten van Ged. Stat. dier prov. betreffende de opheffing van 't zoogenaamd Zandster voetpad tusschen — en Godlinze *Zandt ('t).* (zie deel X, blz. 379—385). De besluiten van Ged. Stat. vernietigd. 121.
- Zes Gehuchten.* Beroep van J. van Lith, gewezen Gem.-Ontv. van —, van een besluit van Ged. Stat. van Noordbr., waarbij de gemeenterekening voor 1866 is gesloten. 14.
- Beschikking. Het besluit van Ged. Stat. vernietigd. 80.
- Beroep van Burg. en Weth. van — van een besluit van Ged. Stat. van Noordbr., waarbij de gemeenterekening van 1866 is gesloten. 181.
- Beschikking. Beroep afgewezen. 243.
- Zeyst (C.).* Zie *Perserij* (318, 377).

VERBETERING.

Op blz. 323 staat als Kon. besluit vermeld dat van 9 dezer (Nov.), waarvoor men leze 9 *October*.

VERGADERINGEN IN 1871.

1.	Woensdag,	11 Januarij	. . . . .	Blz.	1.
2.	»	25 »	. . . . .	»	36.
3.	»	1 Februarij	. . . . .	»	57.
4.	Dingsdag,	14 »	. . . . .	»	71.
5.	Woensdag,	1 Maart	. . . . .	»	78.
6.	»	15 »	. . . . .	»	84.
7.	»	29 »	. . . . .	»	93.
8.	»	12 April,	. . . . .	»	102.
9.	»	19 »	. . . . .	»	114.
10.	»	3 Mei,	. . . . .	»	121.
11.	»	10 »	. . . . .	»	131.
12.	»	24 »	. . . . .	»	143.
13.	»	31 »	. . . . .	»	156.
14.	»	7 Junij,	. . . . .	»	178.
15.	»	14 »	. . . . .	»	199.
16.	»	28 »	. . . . .	»	208.
17.	»	5 Julij,	. . . . .	»	226.
18.	»	19 »	. . . . .	»	235.
19.	»	26 »	. . . . .	»	254.
20.	»	16 Augustus,	. . . . .	»	257.
21.	Dingsdag,	5 September	. . . . .	»	279.
22.	Woensdag,	20 »	. . . . .	»	285.
23.	»	11 October	. . . . .	»	296.
24.	»	25 »	. . . . .	»	309.
25.	»	8 November	. . . . .	»	323.
26.	»	15 »	. . . . .	»	346.
27.	»	22 »	. . . . .	»	351.
28.	»	29 »	. . . . .	»	375.
29.	»	13 December	. . . . .	»	403.
30.	»	27 »	. . . . .	»	408.

KONINKLIJKE BESLUITEN.

			Blz.
5 Dec.	1870	(Stbl. n ^o . 192).	1.
15 "	"	" " 196).	37.
20 "	"	n ^o . 9.	9.
21 "	"	" " 12.	10.
28 "	"	" " 4.	11.
2 Jan.	1871,	" " 7.	13.
10 "	"	" " 14.	41.
20 "	"	" " 23.	56.
24 "	"	" " 8.	58.
25 "	"	" " 3.	71.
5 Febr.	"	" " 10.	73.
10 "	"	" " 21.	78.
20 "	"	" " 15.	80.
28 "	"	" " 15.	84.
28 "	"	" " 16.	86.
28 "	"	" " 17.	87.
24 Maart	"	" " 12.	102.
26 "	"	" " 9.	103.
27 "	"	" " 16.	105.
31 "	"	" " 8.	106.
1 April	"	" " 16.	107.
5 "	"	" " 5.	114.
23 "	"	" " 3.	121.
30 "	"	" " 27.	131.
1 Mei	"	" " 19.	133.
6 "	"	" " 17.	143.
11 "	"	" " 17.	144.
15 "	"	" " 22.	156.
21 "	"	" " 22.	158.
22 "	"	" " 23.	159.
24 "	"	" " 22.	178.
28 "	"	" " 21.	180.
29 "	"	" " 12.	199.
4 Junij	"	" " 13.	200.
8 "	"	" " 17.	208.
11 "	"	" " 13.	209.
15 "	"	" " 22.	210.
16 "	"	" " 9.	211.
18 "	"	" " 23.	213.
24 "	"	" " 21.	226.
30 "	"	" " 16.	235.

				Blz.
30 Junij	1871,	n ^o . 18.		236.
30 "	"	" " 21.		237.
2 Julij	"	" " 25.		239.
3 "	"	" " 26.		240.
3 "	"	" " 27.		242.
3 "	"	" " 28.		243.
4 "	"	" " "		244.
7 "	"	" " 22.		246.
22 "	"	" " 16.		257.
22 "	"	" " 17.		259.
24 "	"	" " 29.		260.
25 "	"	" " 22.		262.
2 Aug.	"	" " 17.		263.
6 "	"	" " 2.		285.
6 "	"	(Stbl. n ^o . 94).		265.
6 "	"	n ^o . 18.		268.
7 "	"	" " 10.		287.
10 "	"	" " 15.		278.
10 "	"	" " 14.		281.
12 "	"	" " 16.		282.
15 Sept.	"	" " 11.		296.
18 "	"	" " 8.		298.
6 Oct.	"	" " 13.		309.
8 "	"	" " 18.		310.
9 "	"	" " 31.		323.
9 "	"	" " 32.		324.
24 "	"	" " 19.		325.
25 "	"	" " 16.		326.
27 "	"	" " 16.		328.
28 "	"	" " 16.		329.
30 "	"	" " 19.		330.
30 "	"	" " 22.		331.
30 "	"	" " 23.		333.
12 Nov.	"	" " 15.		351.
13 "	"	" " 22.		353.
19 "	"	" " 11.		375.
19 "	"	" " 16.		376.
28 "	"	" " 12.		403.
9 Dec.	"	" " "		413.
12 "	"	(Stbl. n ^o . 128).		408.

Eerste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 11 Januarij 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden :

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als :

1o. van den 5 December ll. (*Staatsblad* n°. 192), houdende handhaving der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland dd. 8 Junij 1870, n°. 46, betreffende den loteling van de ligting der nationale militie van 1870 A. Nanne (zie het verslag over deze zaak in het *Tiende Deel*, blz. 259—261).

Het rapport van de Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Oorlog is van den volgenden inhoud:

N°. 138.

4de Afdeeling.
Nationale Militie
en Schutterrijen.

N°. 62 P.

Aan den Koning.

's GRAVENHAGE, $\frac{25 \text{ November}}{1 \text{ December}}$ 1870.

De loteling van de ligting der nationale militie dezes jaars Aric Nanne, uit de gemeente Bergen, provincie Noordholland, heeft zich bij Uwe Majesteit in hooger beroep voorzien tegen eene uitspraak van Gedeputeerde Staten dier provincie van 8 Junij jl., n°. 46, waarbij, met afwijzing zijner vordering tot vrijstelling wegens broederdienst, de uitspraak van den Militieraad, die hem tot de dienst had aangewezen, is gehandhaafd.

Het op dit beroep door den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, uitgebragt advies, door Uwe Majesteit aan den eerstondergeteekende om

consideratiën en advies toegezonden, strekt om, met vernietiging der genoemde uitspraak van Gedeputeerde Staten, den loteling Arie Nanne de door hem verlangde vrijstelling te verleenen.

Het daartoe door den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, voorgedragen ontwerp van besluit is van den navolgenden inhoud:

„WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

„Beschikkende op het aan Ons op den 20 Junij 1870 door Arie Nanne, landman, wonende te Bergen, provincie Noordholland, ingediend adres, daarbij verzoekende, dat, met vernietiging der uitspraak van Gedeputeerde Staten dier provincie in dato 8 Junij bevorens, waarbij is bevestigd de aanwijzing tot de dienst van hem adressant bij de nationale militie, door den Militieraad te Alkmaar op den 25 April jl. gedaan, door Ons aan hem vrijstelling van die dienst zal worden verleend wegens broederdienst;

„Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 6 September 1870, n°. 51;

„Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den

„Overwegende:

„dat de adressant is de vierde zoon eener familie van vijf zonen, waarvan de oudste een plaatsvervanger heeft gesteld, die op den 9 Mei 1864 is ingedeeld, Oudbier genaamd, de tweede daardoor van de dienst is vrijgesteld, de derde nog een plaatsvervanger in dienst heeft en de vijfde nog te jong is om voor den militieplicht in aanmerking te kunnen komen;

„dat de adressant, loteling voor de nationale militie van dit jaar, op grond van de dienst zijner twee oudere broeders door plaatsvervanging, bij den Militieraad, zitting houdende te Alkmaar, vrijstelling van de dienst heeft verzocht;

„dat die Raad op den 25 April jl. hem tot de dienst heeft aangewezen, op grond, dat in het extract uit het stamboek van het 1ste regiment infanterie, waarbij de plaatsvervanger Oudbier behoorde, stond vermeld, dat die plaatsvervanger op den 10 April 1869 als deserteur was afgevoerd, wegens het niet-voldoen aan de te zijnen aanzien gedane oproeping om onder de wapenen te komen, en hij aldus geen volle vijf jaren had gediend;

„dat in beroep Gedeputeerde Staten der provincie Noordholland die aanwijzing tot de dienst op dezelfde gronden hebben bevestigd bij hunne uitspraak van den 8 Junij jl., op den 14 daaraanvolgende ter kennis van den adressant gebragt;

„dat deze, bij adres van den 20 Junij jl., bij Ons tegen dat besluit is gekomen in beroep;

„dat hij hoofdzakelijk beweert, na te hebben opgesomd de oorzaken, waardoor het niet-opkomen van den plaatsvervanger als zeer verschoonbaar moet worden beschouwd, dat, volgens art. 145 der militiewet, een verlofganger, die, daartoe opgeroepen, niet onder de wapenen komt, wel wordt behandeld als deserteur, maar dat daardoor nog niet is uitgemaakt, dat hij werkelijk deserteur is, omdat daartoe noodig is een vonnis van den bevoegden Krijgsraad, waarbij hij als zoodanig is veroordeeld;

„dat die veroordeeling eerst is uitgesproken op den 26 Maart jl.; dat hem daarbij is ontzegd het regt om de kokarde te dragen, en dat de plaatsvervanger Oudbier dus moet geacht worden tot op dat tijdstip nog in militairen dienstplicht te zijn geweest;

„dat de corpscommandant van het 1ste regiment infanterie dus ten onregte in het extract uit het stamboek heeft vermeld, dat hij op den 10 April 1869 als deserteur is afgevoerd;

„dat, namens den adressant, op den 21 April jl., is verzoekt de uitreiking van een nieuw extract, zoo als dat zou zijn gewijzigd ten gevolge van de uitspraak van den Krijgsraad, op den 26 Maart bevorens gevallen, om daarvan gebruik te maken bij den Militieraad, die op den 25 April over zijn verzoek tot vrijstelling uitspraak zou doen; doch dat aan dat verzoek destijds niet is kunnen voldaan worden, omdat de uitspraak van den Krijgsraad toen nog niet aan den corpscommandant was medegedeeld;

„dat de adressant echter later heeft overgelegd een gewijzigd extract uit het stamboek, afgegeven den 30 Julij jl., waarin staat vermeld, dat de plaatsvervanger op den 26 Maart jl. door den betrokken Krijgsraad is veroordeeld tot gemis der kokarde gedurende zes maanden en tot vier dagen detentie, ter zake van desertie in tijd van vrede voor de eerste maal, met vrijwillige aangifte, hoewel niet binnen vier weken, onder meer verschoonende omstandigheden gepleegd;

„dat hem op den 16 Julij jl. kwijtschelding van die straf is verleend, en dat hij op den 23 Julij daaraanvolgende weder in de sterkte is gebragt;

„dat de adressant buitendien nog heeft overgelegd een paspoort, op denzelfden dag aan den plaatsvervanger uitgereikt, wegens voleindigden militie-diensttijd;

„dat, volgens art. 134 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande, aan desertie in vrestijd voor de eerste maal, zonder verzwarende omstandigheden gepleegd, niet is verbonden vervallenverklaring van den militairen stand of ontslag uit de militaire dienst;

„dat de plaatsvervanger Oudbier dan ook na zijne veroordeeling op nieuw in de sterkte is gebragt en op den 28 Julij jl. is gepasporteerd wegens voleindigden militie-diensttijd;

„dat hij alzoo op den 10 April 1869 en vervolgens tot op zijn ontslag uit de dienst moet geacht worden in dienst te zijn geweest;

„dat de adressant alzoo op grond van de dienst zijner twee oudere broeders door plaatsvervanging teregt vrijstelling van de dienst heeft verzoekt;

„Gezien de wet op de nationale militie van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

„Hebben goedgevonden en verstaan:

„met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten der provincie Noordholland in dato 8 Julij jl., den adressant vrijstelling van de dienst te verleen en wegens broederdienst.

„Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).“

Met dit ontwerp der uitspraak van Uwe Majesteit kunnen de ondergeteekenden zich niet vereenigen. Zij hebben de eer Uwer Majesteits aandacht te dier zake te vestigen op het navolgende.

Volgens art. 54 der militiewet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72), moet elke reden van vrijstelling bestaan op het tijdstip, waarop zij wordt aangevraagd. Toen de adressant in de daartoe bestemde eerste zitting van den Militieraad, overeenkomstig art. 84 der genoemde wet op 14 Maart jl. geopend, zijne vrijstelling wegens broederdienst aanvroeg, rustte op hem, overeenkomstig art. 53 van die wet, de bewijslast van dienst of van volbragten diensttijd van zijnen oudsten en derden broeder of van de door deze gestelde plaatsvervangers.

Ten aanzien van den plaatsvervanger, door zijnen derden broeder, loteling van de ligting van 1868, gesteld, heeft hij zich van dien bewijslast, wat werkelijke dienst betreft, bij den Militieraad gekweten. Ten aanzien van den plaatsvervanger, met name Hendrik Oudbier, die voor des adressants oudsten broeder, tot de ligting van 1864 behoorende, was opgetreden, heeft adressant een extract uit het stamboek van het 1ste regiment infanterie overgelegd, waarop vermeld stond, dat deze plaatsvervanger, op 9 Mei 1864

ingelijfd, den 10 April 1869 als deserteur was afgevoerd, wegens het niet-voldoen aan de tot hem gerigte oproeping onder de wapenen.

Mitsdien heeft deze plaatsvervanger geen volle vijf jaren gediend. Hij verkeerde in geen der gevallen, vermeld in nos. 1, 4, 5 of 6 van art. 50 der militiewet, waarin uitsluitend volgens dat artikel vrijstelling wegens broederdienst bij plaatsvervangning verleend wordt.

Op dezen grond heeft de Militieraad, met afwijzing van des adressants aanvraag om vrijstelling wegens broederdienst, hem voor de dienst aangewezen, en hebben Gedeputeerde Staten van Noordholland op de daartegen door den adressant bij hen ingebragte bezwaren, geoordeeld, dat de uitspraak van den Militieraad in overeenstemming was met de wet en mitsdien deze uitspraak bevestigd.

De Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) is eene tegenovergestelde meening toegedaan.

Op de daarvoor in haar advies en het voorgedragen ontwerp van besluit vermelde gronden meent de Afdeling, dat de plaatsvervanger Oudbier moet geacht worden sedert 10 April 1869, tijdstip zijner afvoering als deserteur, tot op 28 Julij 1870, toen hem het paspoort werd uitgereikt, voortdurend in dienst te zijn gebleven; dat hij alzoo zijn diensttijd werkelijk heeft vervuld, en dat de adressant daarom teregt vrijstelling wegens broederdienst heeft verzocht.

Tot het nemen eener beslissing op het bij Uwe Majesteit ingesteld beroep komt het alzoo uitsluitend aan op de vraag, of de plaatsvervanger Oudbier geacht moet worden werkelijk onafgebroken in dienst te zijn gebleven en dus of hij, ongeacht zijne afvoering als deserteur, nog in dienst is geweest op het tijdstip, toen de adressant in de eerste zitting van den Militieraad zijne vrijstelling wegens broederdienst aanvroeg.

De beantwoording dier vraag wordt beheerscht door eene andere en wel deze: of, gelijk alverder door den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) wordt beweerd, deze plaatsvervanger op 10 April 1869 ten onregte uit het stamboek als deserteur is afgevoerd.

Daar de beoordeeling van dit vraagpunt, het hoofdmotief, waarop het advies van 's Raads Afdeling tot vernietiging van de uitspraak van Gedeputeerde Staten steunt, aan het Departement van Oorlog behoort, zoo vorderde deze zaak eene gemeenschappelijke behandeling van de beide ondergeteekenden.

Het gewigt van Uwer Majesteits beslissing ten deze ligt niet uitsluitend in het belang van den adressant, op zich zelf beschouwd, maar vooral ook in de gevolgen, die daaruit voor de toekomstige regtsbedeeling in zake van nationalen militiepligt mede ten aanzien der regten van derden uit die beslissing moeten voortvloeijen.

Des adressants hoofdzakelijke bewering, in het door den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) voorgedragen ontwerp van besluit opgenomen, dat namelijk een verlofganger, die, daartoe opgeroepen, niet onder de wapenen komt, volgens art. 145 der militiewet wel wordt behandeld als deserteur, zonder dat daardoor wordt uitgemaakt, dat hij werkelijk deserteur is, omdat daartoe een vonnis van den bevoegden Krijgsraad, waarbij hij als zoodanig is veroordeeld, noodzakelijk zou gevorderd worden, — wordt al dadelijk wedersproken door art. 18 van het reglement van krijgstucht en de artt. 135 en 160 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande. Volgens die bepalingen toch kan een soldaat wegens desertie gestraft worden door den chef van het corps, waartoe hij behoort, en dus zonder teregtstelling voor den Krijgsraad.

Voorts bepaalt art. 159 van hetzelfde wetboek, dat elk militair, die in tijd van vrede acht dagen boven zijn verlof van zijn garnizoen of corps afwezig blijft, voor deserteur wordt gehouden, ten ware hij de reden van zijn achterblijven, ten genoegen des regters, kan bewijzen.

Toen nu de plaatsvervanger Oudbier was opgeroepen om op 10 December 1868 bij zijn corps op te komen, was zijn verlof op dien dag geëindigd, en staat het dus vast,

dat hij, door op dien dag niet op te komen, volgens evengenoemd wets-artikel, acht dagen daarna voor deserteur moest worden gehouden.

Hieruit volgt van zelf, dat zijne afvoering als deserteur uit de sterkte van zijn corps op 10 April 1869, alzoo nadat hem ruimschoots gelegenheid was gegeven om zich nog binnen vier weken bij zijn corps aan te melden, ten einde het faveur te genieten, bij art. 160 van genoemd wetboek aan vrijwillige terugkomst verbonden, teregt is geschied, en evenzoo de vermelding van dat afvoeren in het stamboek en later in het daaruit afgegeven extract.

De tegenovergestelde door den adressant gevoerde en door meergenoemde Afdeeling van den Raad van State als juist aangenomen bewering met de daaruit door deze gemaakte gevolgtrekking, dat Oudbier moet geacht worden tot aan de uitreiking van zijn paspoort steeds in dienst te zijn gebleven, is derhalve niet aannemelijk. Een in kracht van gewijsde gegaan veroordeelend vonnis van den Krijgsraad heeft dan ook later, hoewel die uitspraak te dezer plaatse slechts subsidiair wordt vermeld, *in casu* uitgemaakt, dat Oudbier, door niet te hebben voldaan aan de oproeping om onder de wapenen te komen, inderdaad deserteur was. Uit dit vonnis volgt noodzakelijk, dat hij geene reden van zijn achterblijven ten genoegen des regters heeft kunnen bewijzen, bedoeld bij de slotbepaling van art. 159 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande.

Tot staving van de beweerde onafgebroeken dienst van den plaatsvervanger Oudbier, beroept de Afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van bestuur zich op art. 134 van genoemd wetboek. Volgens deze bepaling is naar haar gevoelen aan desertie in vredestijd, voor de eerste maal zonder verzwarende omstandigheden gepleegd, niet verbonden vervallenverklaring van den militairen stand of ontslag uit de dienst.

Het is volkomen juist, dat dit artikel geheel andere straffen bedreigt; doch daarom verliest het feit, waartegen die andere straffen bedreigd zijn, het karakter van desertie niet. En zou men dan daaruit mogen afeiden, dat een militair, die wederregtelijk langer dan zijn verlof strekt van zijn corps afwezig blijft en daardoor alleen reeds krachtens art. 159 van het Crimineel Wetboek voor deserteur wordt gehouden, desniettemin geacht moet worden gedurende den tijd dier wederregtelijke afwezigheid, d. i. zijner desertie, onafgebroken in dienst is gebleven?

Het komt den ondergeteekenden voor, dat de bevestigende beantwoording van die vraag in lijnregten strijd zou zijn met evengenoemd art. 159.

Bovendien uit de beslissing, door den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) voorgesteld, zou bij toepassing der militiewet ten aanzien van de regten van derden voortvloeijen, dat voortaan elk milicien, die zich zonder verlof van zijn corps verrijdt of nalaat om, om daartoe opgeroepen, bij zijn corps onder de wapenen te komen, des ongeacht beschouwd zou worden in dienst te zijn gebleven en aanspraak zou hebben om bij expiratie van den vijfjarigen diensttijd een behoorlijk paspoort wegens volbrachte dienst te bekomen. Niet alleen, dat een aldus verkregen paspoort den bezitter tegen elke vervolging wegens zijn moedwillig verzuim van de vervulling zijner dienstplichten zou vrijwaren, zou het bovendien nog strekken tot vrijstelling van een of meer zijner broeders. En een extract uit het stamboek, dat de afvoering uit de sterkte als deserteur vermeldt en bewijst, zou voortaan bij den Militieraad of bij Gedeputeerde Staten voor een wettig bewijs van werkelijke dienst moeten gelden en alzoo tot vrijstelling leiden van een of meer broeders van den als deserteur afgevoerden, zonder dat deze zijnen diensttijd had volbragt. In zoodanig geval zouden dan noch de schuldige, noch zijn broeder of zijne broeders eenig nadeelig gevolg ondervinden van het feit, dat die schuldige zich moedwillig aan de nakoming zijner dienstplichtingen onttrokken heeft. Dit nadeel zou integendeel uitsluitend geleden worden door andere lotelingen, die anders door hun getrokken nommer van de dienst zouden zijn vrijgebleven, en nu in de plaats dier aldus vrijgestelden tot de dienst zouden moeten worden geroepen.

Met zoodanige leer kunnen de ondergetekenden zich niet vereenigen. Uit dien hoofde en op de aangevoerde gronden meenen zij Uwe Majesteit het nemen van het door den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) voorgedragen besluit, hierboven medegedeeld in extenso, te moeten ontraden. Naar hun oordeel behoort de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, van 8 Junij jl., op de reclame tot vrijstelling van den loteling Arie Nanne, als in overeenstemming met de wet, te worden gehandhaafd.

De ondergetekenden veroorloven zich Uwe Majesteit het ontwerp van eene uitspraak Uwer Majesteit ten deze, die in overeenstemming is met het door hen ontwikkeld gevoelen, bij deze eerbiedig ter bekrachtiging aan te bieden.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
FOCK.

De Minister van Oorlog,
J. J. VAN MULKEN.

Het daarop gevolgd Koninklijk besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van Arie Nanne, loteling van de ligting der nationale militie dezes jaars, uit de gemeente Bergen (provincie Noordholland), daarbij bij Ons in beroep komende van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten der provincie Noordholland van 8 Junij jl., n°. 46, waarbij, met afwijzing zijner reclame tot vrijstelling van de nationale militie wegens broederdienst, de uitspraak van den Militieraad in het derde militie-district van genoemde provincie, die hem voor de dienst heeft aangewezen, wordt gehandhaafd;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 6 September jl., n°. 51;

Op de gemeenschappelijke voordragt van Onze Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Oorlog, gedagteekend 25 November 1870, n°. 138, 4de Afdeling, en 1 December 1870, n°. 62 P.;

Overwegende:

dat de adressant is de vierde van een vijftal broeders, waarvan de oudste en de derde een plaatsvervanger bij de nationale militie hebben gesteld, de tweede van de dienst is vrijgesteld en de vijfde den militiepligtigen leeftijd nog niet bereikt heeft;

dat, volgens art. 54 der militiewet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72), elke reden van vrijstelling van de militie moet bestaan op het tijdstip, waarop zij wordt aangevraagd;

dat de adressant derhalve, toen hij in de eerste zitting van den Militieraad, welke overeenkomstig art. 86 der genoemde wet den 14 Maart jl. werd geopend, zijne vrijstelling wegens broederdienst aanvroeg, overeenkomstig art. 53 van die wet, de dienst of het volbrengen van den gevorderden dienstdtijd van de plaatsvervangers, die voor zijnen oudsten en derden broeder waren opgetreden, moest bewijzen;

dat hij dit bewijs, voor zooveel betreft den plaatsvervanger, door zijnen derden broeder als loteling van de ligting van 1868 gesteld, geleverd heeft door overlegging bij den Militieraad van een behoorlijk bewijsstuk van werkelijke dienst;

dat hij ten aanzien van den plaatsvervanger, met name Hendrik Oudbier, die voor zijnen oudsten broeder, loteling van de ligting van 1864, was opgetreden, een extract uit het stamboek van het 1ste regiment infanterie heeft overgelegd, vermeldende, dat

deze plaatsvervanger, op 9 Mei 1864 ingelijfd, den 10 April 1869 als deserteur was afgevoerd, wegens het niet-voldoen aan de tot hem gerigte oproeping onder de wapenen;

dat deze plaatsvervanger alzoó geen volle vijf jaren had gediend en ook niet verkeerde in een der gevallen, vermeld in n°. 1, 4, 5 of 6 van art. 50 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72), waarin uitsluitend, volgens dat artikel, vrijstelling wegens broederdienst bij plaatsvervangng verleend wordt;

dat op dezen grond de Militieraad, met afwijzing van des adressants aanvraag tot vrijstelling wegens broederdienst, hem voor de dienst heeft aangewezen, en Gedeputeerde Staten van Noordholland, op de daartegen door hem ingebragte bezwaren, hebben geoordeeld, dat die uitspraak van den Militieraad is in overeenstemming met de wet en haar mitsdien hebben gehandhaafd;

dat de adressant hoofdzakelijk beweert, dat, volgens art. 145 der militiewet, een verlofganger, die, daartoe opgeroepen, niet onder de wapenen komt, wel wordt behandeld als deserteur; maar dat hierdoor nog niet is uitgemaakt, dat hij werkelijk deserteur is, omdat daartoe noodig zou zijn een vonnis van den bevoegden Krijgsraad, waarbij hij als zoodanig wordt veroordeeld, en dat mitsdien de corpscommandant van het 1ste regiment infanterie onbevoegd was den plaatsvervanger Oudbier als deserteur af te voeren, alvorens door den Krijgsraad was uitgemaakt, dat hij werkelijk deser-teur was;

dat deze bewering des adressants wordt wedersproken door art. 18 van het reglement van krijgstuicht en de artt. 135 en 160 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande, volgens welke bepalingen een soldaat wegens desertie kan worden gestraft door den corpscommandant en dus zonder voor den Krijgsraad te zijn teregt-gesteld;

dat voorts art. 159 van hetzelfde wetboek bepaalt, dat elk militair, die in tijd van vrede acht dagen boven zijn verlof van zijn garnizoen of corps afwezig blijft, voor deserteur wordt gehouden, ten ware hij de reden van zijn achterblijven ten genoegen des regters kan bewijzen;

dat door de oproeping van den plaatsvervanger Hendrik Oudbier, om op 10 December 1868 in werkelijke dienst te komen, zijn verlof dien dag was geëindigd, en dat hij derhalve, door niet op te komen op dien dag, volgens art. 159 van genoemd wetboek, acht dagen later voor deserteur moest worden gehouden;

dat zijne afvoering als deserteur uit de sterkte van zijn corps op 10 April 1869, alzoó nadat hij ruimschoots gelegenheid had kunnen vinden om zich nog binnen vier weken bij zijn corps aan te melden, ten einde het faueur te genieten, bedoeld bij art. 160 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande, volkomen teregt is geschied, en evenzeer de vermelding van die afvoering in het stamboek en in het daaruit afgegeven extract;

dat ten overvloede een veroordeelend vonnis van den bevoegden Krijgsraad, tegen den plaatsvervanger Oudbier op 26 Maart 1870 gewezen en sedert in kracht van gewijsde gegaan, heeft beslist, dat hij zich in December 1868 werkelijk aan desertie heeft schuldig gemaakt;

dat dan ook de beschouwing, als zou deze plaatsvervanger, ongeacht dat hij op 10 April 1869 als deserteur uit de sterkte van zijn corps was afgevoerd, alsnog tot op 28 Julij 1870, toen hij weder in de sterkte gebragt en hem het paspoort uitgereikt werd, onafgebroken in dienst gebleven en dus nog in dienst geweest zijn op het tijdstip, dat de adressant in de eerste zitting van den Militieraad zijne vrijstelling wegens broederdienst aanvraag en daartoe de dienst van dezen plaatsvervanger te bewijzen had, niet juist is;

dat daarom de uitspraak van den Militieraad, waarbij de adressant voor de dienst is aangewezen, teregt door Gedeputeerde Staten van Noordholland is gehandhaafd;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan, met handhaving van de voormelde uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 8 Junij 1870, n°. 46, het door den adressant daartegen bij Ons ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Oorlog zijn belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* en te gelijk met het rapport van Onze Ministers in de *Staatscourant* zal worden geplaatst.

Het Loo, den 5 December 1870.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
FOCK.

De Minister van Oorlog,
J. J. VAN MULKEN.

Uitgegeven den 16den December 1870.

De Minister van Justitie,
VAN LILAAR (1).

(1) Denzelfden dag is, onder n°. 14, omtrent opgemelden loteling genomen het volgende Koninklijk besluit:

5 Dec. 1870,   WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDER-
no. 14.   LANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN
LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordragt van Onze Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Oorlog van
 $\frac{28 \text{ November,}}{1 \text{ December}}$ 1870, n^o. $\frac{138}{26 \text{ P.}}$ 4de Afd.;

Gezien Ons besluit van heden, n°. 13 (*Staatsblad* n°. 192), strekkende tot handhaving in hooger beroep van de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 8 Junij jl., n°. 46, waarbij Arie Nanne, loteling van de ligting der nationale militie dezes jaars uit de gemeente Bergen, met afwijzing zijner vordering tot vrijstelling wegens broederdienst en met bevestiging van de uitspraak van den Militieraad in het 3de militiedistrict der provincie Noordholland, voor de dienst is aangewezen;

Overwegende:

dat de plaatsvervanger Hendrik Oudbier, die voor den oudsten broeder van genoemden loteling, welke tot de ligting der nationale militie van 1864 behoorde, was opgetreden, op het tijdstip zijner afvoering als deserteur uit de sterkte van het 1ste regement infanterie, eenen diensttijd had volbragt van vier jaren en ruim elf maanden;

dat genoemde plaatsvervanger, na op 28 Julij 1870 weder in de sterkte van zijn corps te zijn gebracht, met een behoorlijk paspoort uit hoofde van geëindigden diensttijd is ontslagen;

dat, ofschoon de wet het vrijstellen wegens broederdienst van den loteling Arie Nanne niet toelaat, omdat, toen hij die vrijstelling in de eerste zitting van den Militieraad aanvroeg, hij niet kon bewijzen, dat de genoemde plaatsvervanger nog in dienst was of zijnen diensttijd had volbragt, het niettemin van grove onbillijkheid niet zou zijn vrij te pleiten, indien, hij tot de werkelijke dienst werd verplicht;

Gezien art. 127, twee zinsnede, der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaat:

aan Arie Nanne, loteling van de ligting der nationale militie van dit jaar, uit de gemeente Bergen, provincie Noordholland, ontheffing van de werkelijke dienst voor zijnen geheelen

2°. van den 20 December 11, n°. 9, houdende beschikking op *het beroep van F. W. van Outersterp, te Amsterdam, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij aan A. en L. Nering Bögel vergunning is verleend tot plaatsing van een derden stoomketel in hunne stoom-meelfabriek te Amsterdam* (zie het verslag over deze zaak in het *Tiende Deel*, blz. 352—355).

Het besluit is van den volgende inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van F. W. van Outersterp, te Amsterdam, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 11 November 1869, n°. 2, waarbij aan A. en L. Nering Bögel, stoom-, meel- en broodfabrikanten, onder zekere voorwaarde vergunning is verleend tot het verplaatsen van een derden stoomketel in hunne fabriek, gevestigd in de perceelen n°. 718 en 719 op de Prinsengracht;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 6 December 1870, n°. 76;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 16 December 1870, n°. 210, 12de Afdeling;

Overwegende, dat de adressant Onze voorziening tegen dit besluit heeft ingeroepen, op grond, dat de vergunning is verleend, zonder dat het bij art. 4 van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) voorgeschreven onderzoek *de commodo et incommodo* heeft plaats gehad;

dat Gedeputeerde Staten het houden van dit onderzoek onnoodig hebben geacht, omdat de plaats, waar men den nieuwen stoomketel wenschte op te rigten, blijkens de kadastrale kaart, omgeven is door perceelen, den adressanten toebehoorende en bij hen in gebruik; dat art. 4 van het Koninklijk besluit van 1824 kennelijk geschreven is met het doel om aan al degenen, die in de omgeving der op te rigten trafiek of fabriek wonen, of dáár panden in eigendom of in gebruik hebben, eenen waarborg te verzekeren, dat hun geen nadeel zal worden toegebracht, en voorts om het openbaar gezag, dat de vergunning moet verleenen, in te lichten omtrent de mate van gevaar, schade of hinder, die van de inrigting is te vreezen; dat aan die bedoeling zeker niet wordt voldaan, wanneer men alleen in aanmerking neemt de perceeltjes, die op eene kadastrale kaart zijn aangeduid als onmiddellijk aangrenzende; dat daarenboven, zelfs bij de beperkte uitlegging, die Gedeputeerde Staten aan het meergenoemd art. 4 geven, het

---

diensttijd te verleenen en te bepalen, dat hij niet in persoon aan de militaire autoriteit zal worden afgeleverd, maar dat zijne inlijving zal geschieden enkel op overgifte van den staat, model n°. 19, voorgeschreven bij Ons besluit van 8 Mei 1862 (*Staatsblad* n°. 46).

Onze Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Oorlog zijn belast met de uitvoering van dit besluit, dat in de *Staats-courant* zal worden geplaatst.

Het Loo, den 5 December 1870.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

FOCK.

De Minister van Oorlog,

J. J. VAN MULKEN.

onderzoek minstens had moeten uitgestrekt worden tot de perceelen, grenzende aan die, welke ingenomen zijn door het fabriekgebouw;

dat toch, door het in werking brengen van een nieuwen stoomketel in de fabriek, de inrigting, waarvoor vroeger vergunning verleend was, wordt veranderd, zoodat voor de fabriek eene nieuwe vergunning en een nieuw onderzoek *de commodo et incommodo* noodig was:

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het door F. W. van Outersterp ingesteld beroep gegrond te verklaren en het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 11 November 1869, n°. 2, te vernietigen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 20 December 1870.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3°. van den 21 December ll., n°. 12, houdende beslissing van *het geschil over de vraag, waar Luite Lammerts Kleiker armlastig was, toen hij in Januarij 1869 te Appelscha in onderstand werd opgenomen* (zie het verslag over deze zaak in het *Tiende Deel*, blz. 342, 343).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG. ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het door Gedeputeerde Staten van Friesland aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de Armbesturen van Appelscha en Elsloo, gemeente Ooststellingwerf, over het domicilie van onderstand van Luite Lammerts Kleiker;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 6 December 1870, n°. 70;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 16 December 1870, n°. 187, 7de Afdeling;

Overwegende, dat genoemde behoeftige den 16 Januarij 1869 in onderstand is opgenomen te Appelscha, alwaar volgens de geboorte-acte de vader van den behoeftige tijdens diens geboorte op 11 Mei 1822 woonachtig zou zijn geweest, eene opgave,

in de huwelijks-acte des armlastigen, als ook in het register van de loting voor de nationale militie overgenomen;

dat uit de onder eede afgelegde verklaringen van twee ingezetenen van Appelscha, ééne van welke bij de geboorte des behoeftigen tegenwoordig is geweest, gebleken is, dat die geboorte is voorgevallen in zeker opzigtshuisje, staande nabij den, onder Appelscha gelegen, zoogenaamden ouden molen; dat alzoo geen twijfel bestaat aangaande de omstandigheid, of de behoeftige werkelijk in het aangewezen huis is geboren, maar alleen moet worden uitgemaakt, tot welk dorp dat huis behoort;

dat, daargelaten de vraag, of het bedoelde huis ook vroeger al dan niet tot eenig ander dorp dan Elsloo moge behoord hebben, het ingesteld onderzoek, in verband beschouwd met eene overgelegde situatie-teekening van dat perceel, voldingend aantoonde, dat dit huisje tijdens het ontstaan der behoefte kadastraal behoorde en ook thans nog behoort onder het dorp Elsloo, welk dorp derhalve is aan te merken als de burgerlijke gemeente, waar des armen onderstands-domicilie gevestigd is;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 132 van de Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat het dorp Elsloo, tijdens de opneming in bedeeeling, was het domicilie van onderstand van Luite Lammerts Kleiker.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 21 December 1870.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

4°. van den 28 December 11., n°. 4, houdende beslissing van *het geschil over de vraag, waar Jurjen Johannes de Vries armlastig was, toen hij in December 1867 te Nieuweschans in onderstand werd opgenomen* (zie het verslag over deze zaak in het *Tiende Deel*, blz. 356—358).

Het besluit is van den volgende inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het door Gedeputeerde Staten van Friesland aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de algemeene armbesturen van Duurswoude en Bakkeveen en van Ureterp over het domicilie van onderstand van Jurjen Johannes de Vries;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 14 December 1870, n°. 72;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 23 December 1870, n°. 187, 7de Afdeling;

Overwegende: dat genoemde behoeftege, den 6 December 1867 te Nieuweschans in onderstand opgenomen, blijkens het overgelegd extract uit het register der gedoopten van de Hervormde gemeente te Ureterp en Siegerswoude, den 5 November 1797 in de kerk te Ureterp gedoopt en den 27 September van dat jaar in de Mieuwmeer te Bakkeveen, onder Duurswoude, gemeente Opsterland, geboren is;

dat de behoeftege is het vierde kind van Johannes Andries, ook wel genaamd Johannes Lijckeles of Lijkles, en van Folke Jurjens, en dat de twee oudste kinderen, met name Jouke en Anders, respectievelijk den 6 Mei 1792 en den 22 September 1793 onder Duurswoude zijn gedoopt, terwijl het derde kind, Grijtje, den 25 Junij 1795 onder Duurswoude geboren, even als en gelijktijdig met den behoeftege is gedoopt bij de Hervormde gemeente van Ureterp en Siegerswoude;

dat hieruit echter niet kan worden afgeleid, gelijk van de zijde van Duurswoude en Bakkeveen beweerd wordt, dat de ouders des behoeftegeen tijdens zijne geboorte vaste woonplaats zouden hebben gehad onder Ureterp, en evenmin dat de geboorte des behoeftegeen te Bakkeveen mitsdien als toevallig zoude moeten worden beschouwd, aangezien de omstandigheid, dat de behoeftege te Ureterp gedoopt werd, zeer wel ook aan andere oorzaken kan worden toegeschreven;

dat almede het door Duurswoude en Bakkeveen aangevoerde feit, als zouden de ouders des armlastigen zich gedurende het veenzaizoen veelal naar Bakkeveen hebben begeven, om in de veenderijen aldaar werkzaam te zijn, en daarna weder naar hunne beweerde woonplaats terug te keeren, niet is bewezen, en, bij gebreke van zoodanig bewijs, de plaats des werkelijken verblijfs tijdens de geboorte des armen, zijnde Mieuwmeer onder Bakkeveen, voor de woonplaats der ouders zoude te houden zijn;

dat uit de onder eede afgelegde verklaringen van twee hoogbejaarde getuigen volgt, dat de ouders in de Mieuwmeer onder Duurswoude hebben gewoond, zullende zij, volgens de opgave van den arme zelve, van omstreeks 1790 en 1801 onder Mieuwmeer gewoond en die plaats daarna verlaten hebben en naar Siegerswoude met der woon vertrokken zijn;

dat, zoo dikwijls de gemeente, welke volgens de wet geacht moet worden de geboorteplaats te zijn, niet bekend is, die, waar de geboorte voorviel, daarvoor wordt gehouden, en tevens dat, bij gebreke eener geboorte-acte, de plaats, waar de doop voorviel, slechts in zooverre tot bepaling der geboorteplaats strekken kan, als het tegendeel niet blijkt, zoo als hier het geval is;

Gezien de wet op het arbbestuur en art. 132 der Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat het dorp Bakkeveen, onder Duurswoude, gemeente Opsterland, tijdens de opname in bedeeeling was het domicilie van onderstand van Jurjen Johannes de Vries.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 28 December 1870.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

5°. van den 2 dezer, n°. 7, houdende beslissing van *het geschil over de vraag, waar Pierre Louis Houbman armlastig was tijdens zijne opname in de bedelaarsgestichten in December 1868* (zie het verslag over deze zaak in 'het *Tiende Deel*, blz. 355, 356).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het door Gedeputeerde Staten van Limburg aan Onze beslissing onderworpen geschil over de vraag, waar Pierre Louis Houbman armlastig was, toen hij in December 1868 in de bedelaarsgestichten werd opgenomen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 14 December 1870, n°. 69;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 27 December 1870, n°. 266, 7de Afdeeling;

Overwegende: dat de genoemde behoeftige den 19 Maart 1826 geboren is te Philippeville, destijds Koninkrijk der Nederlanden, uit het huwelijk van Barthelemy Nicolaas Houbman, soldaat bij het 1ste bataillon van het tweede regement Zwitsers n°. 31, in garnizoen te Philippeville, zijn domicilie hebbende te Bichelzee, kanton Thürgau, Zwitserland, en van Maria Catherina Hanen;

dat de vader van den behoeftige op 19 Maart 1826, toen deze werd geboren, de nationaliteit van Zwitser niet had verloren, zoodat de behoeftige ook als geboren Zwitser is aan te merken;

dat hij de verklaring, die hij, volgens art. 9 van den toen in werking zijnde Code Civil, als geboren in de toenmalige Nederlanden, had moeten afleggen, om de hoedanigheid van Nederlander te verkrijgen, niet heeft kunnen afleggen, omdat hij nog minderjarig was bij de afscheiding van België en Nederland;

dat de wet van 28 Julij 1850 (*Staatsblad* n°. 44) hier niet van toepassing is, omdat die wet enkel geldt voor hen, op wier staat van Nederlander de scheiding met België invloed zou kunnen uitoefenen, maar niet werken kan voor den behoeftige, die geen Nederlander was;

dat ook de artikelen van het tegenwoordig Burgerlijk Wetboek hier buiten aanmerking moeten blijven, omdat de behoeftige niet geboren is op den bodem van het tegenwoordig Koninkrijk der Nederlanden;

dat de behoeftige dus moet beschouwd worden als een vreemdeling, die bij het ontstaan der behoefte in de termen verkeerde om over de grenzen te worden uitgeleid, zoodat, volgens het eerste lid van art. 30 der armenwet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100), geene gemeente met de kosten zijner ondersteuning kan worden belast, al heeft ook zijne uitleiding, welke regtens geoorloofd was, uit aanmerking zoowel van zijn langdurig verblijf hier te lande als van andere omstandigheden, niet plaats gehad;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 132 der Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te beslissen, dat de verplegingskosten van Pierre Louis Houbman, tot aan het in werking treden der wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85) verleend, van Rijkswegen zullen worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering dezes,

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 2 Januarij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van J. van Lith, gewezen Gemeente-Ontvanger van Zes Gehuchten, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij de gemeenterekening voor 1866 is gesloten.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! In de gemeente Zes Gehuchten, provincie Noordbrabant, schijnt, volgens het bericht van Gedeputeerde Staten dier provincie in dato 4 October jl., het finantieel beheer der gemeentelijke geldmiddelen na het jaar 1855 zeer onregelmatig te hebben plaats gehad. Naar het schijnt is de tiendlast over de landerijen dier gemeente afgekocht ten behoeve der tiendplichtigen; doch door de zorg van den tijdelijken Burgemeester en eener Tiendcommissie werden die tienden nog beheerd. Volgens de stukken werden de tienden als van ouds verpacht en moest de opbrengst strekken in de eerste plaats tot aflossing der afkoopsom, maar werd die opbrengst ten deele gebezigd om daaruit te betalen gemeente-uitgaven. Daarentegen werd de hoofdelijke omslag slechts voor de helft geïnd, hoezeer voor het geheele bedrag op de begrooting uitgetrokken.

Die handelwijze had ten gevolge, dat na het jaar 1855 de begrootingen en de verantwoording van die begrootingen grootendeels geheel fictief waren.

Gedeputeerde Staten, met dien toestand bekend geworden, hebben, zoo door een plaatselijk onderzoek als door naauwkeurige inzage van alle bescheiden, tot die begrootingen betrekking hebbende, en door eene langdurige briefwisseling met het Gemeentebestuur, met kracht en zorg getracht aan dien verkeerden toestand een einde te maken.

De Gementeraad van Zes Gehuchten heeft dien ten gevolge op den 23 October 1869 de rekening over het dienstjaar 1866 ter definitieve vaststelling aan Gedeputeerde Staten opgezonden. Daarbij werden de ontvangsten voorloopig vastgesteld op f 5,075.26 en de uitgaven op f 5,072.66^s.

Gedeputeerde Staten hebben er toen op aangedrongen, dat bij die rekening over het dienstjaar 1866 de vroeger begane onregelmatigheden zouden worden hersteld, door in die rekening op te nemen al hetgeen volgens de vroegere begrootingen werkelijk moest zijn ontvangen en werkelijk was uitgegeven.

Daaraan voldoende heeft de Gemeenteraad, bij besluit van 31 Mei jl., de ontvangsten vermeerderd met f 5,290.15^s en de uitgaven met f 4,883.15; doch in de rekening kwamen in uitgaaf voor, onder n°. 8 en 9, ten behoeve van den Gemeente-Ontvanger, verschillende uitgaven, op mondelingen last van het Gemeentebestuur door hem gedaan over 1856 tot 1866 ad f 207.58^s, en wegens te veel in ontvangst gestelden hoofdelijken omslag over 1859—1865, f 350 's jaars, f 2,450.

Van dit gezamenlijk bedrag ad f 2,657.58^s, aan den Ontvanger als saldo toekomende, trok echter de Gemeenteraad af: 1°. eene som van f 212.30, die de Ontvanger in ontvang zou hebben genomen als kooppenningen van gronden, door de gemeente op den 27 December 1855 verkocht; 2°. eene som van f 550, op grond, dat hij Ontvanger niet in rekening kon brengen de volle som van f 1,400 wegens kooppenningen, door de gemeente ter zake van aankoop van onroerend goed verschuldigd en betaald aan W. Schouwackers, omdat op dien grond stond eene hypothecaire schuld, groot f 550, ten laste van den verkooper Schouwackers, welke schuld eerst nu onlangs door de gemeente aan de crediteuren is voldaan; zoodat de Ontvanger aan den verkooper slechts kan hebben uitbetaald f 850.

Bij besluit van den 1 Julij jl. hebben Gedeputeerde Staten de alzo aangeboden rekening goedgekeurd, met betrekking tot de beide posten van f 212.30 en f 550 overwegende, dat de Gemeente-Ontvanger, indien hij zich met het genomen besluit daarover niet kan vereenigen, van zijn goed regt bewust zijnde, gebruik kan maken van de subrogatie in de regten der gemeente, volgens art. 1438, n°. 3, van het Burgerlijk Wetboek, tegenover de koopers, en dat hij verhaal heeft, wat de f 550 betreft, op J. B. van Gennip, voormalig Burgemeester, en op P. van der Putten, Wethouder, die de na te melden bevelschriften hebben getekend.

Door het Gemeentebestuur zijn o. a. overgelegd: 1°. afschrift van een raadsbesluit van den 20 Januarij 1869, waarbij bepaald wordt, dat de hypothecaire schulden, groot f 550, drukkende op het van W. Schouwackers aangekochte goed, zullen worden betaald; 2°. drie notariële acten, waaruit blijkt, dat het gemeld goed als vrij en onbelast van W. Schouwackers is aangekocht voor f 1,400, en dat werkelijk de hypothecaire schulden bestonden; alsmede eene verklaring van den Hypotheekbewaarder te Eindhoven, houdende, dat de inschrijving, tot zekerheid daarvan genomen, op den 6 Maart 1869 zijn doorgehaald.

Onder de stukken komt ook nog voor een proces-verbaal, op den 1 Augustus 1869 door den Burgemeester van Zes Gehuchten opgemaakt.

Volgens dat verbaal zouden onderscheidene koopers der gronden, op 27 December 1855 verkocht, hebben verklaard, dat zij de koopsom, voor ieder van gering bedrag, aan den Ontvanger of aan diens vader hebben uitbetaald.

Nog zijn overgelegd twee bevelschriften van betaling, het eene groot f 900, het andere f 500, op den Ontvanger der gemeente, om uit te betalen aan W. Schouwackers, in voldoening der koopsom van de door de gemeente van hem aangekochte goederen.

Die bevelschriften zijn door W. Schouwackers voor voldaan getekend.

De adressant, voormalig Gemeente-Ontvanger, heeft zich tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van 1 Julij jl. ten aanzien van de twee hiervoor omschreven posten, die ten zijnen laste zijn gebracht, in beroep voorzien bij den Koning. Hij ontkent daarbij te hebben ontvangen de som van f 212.30. Hij beweert: dat de gemeente alleen bevoegd is om de koopers te vervolgen, die nalatig zijn om de koopsom te betalen; dat hij geene aanspraak heeft op subrogatie, als zijnde hij noch voor, noch met de koopers tot betaling van den koopprijs gehouden; dat, wat aangaat de som van f 550, blijkens art. 226 dergemeentewet, Burgemeester en Wethouders, die tegen het voorschrift van dat artikel handelen, regtstreeks jegens de gemeente zijn aansprakelijk, maar niet jegens den Ontvanger, zoodat het bedrag van f 550 niet van hem kan worden gekort;

en dat hij ook niet kan zijn gesubrogeerd in de regten, die de gemeente tegen hem mogt kunnen hebben.

Gedeputeerde Staten, over dit adres gehoord, hebben op den 14 October jl., na in eene breede uiteenzetting van de aanleiding en de daadzaken van dit geschil van bestuur getreden te zijn, berigt, dat de Raad eenstemmig volhield, dat de Ontvanger de f 212.30 wezenlijk in ontvang heeft genomen, en dat bij de omstandigheid, dat men aan den Ontvanger te goed deed en in zijn saldo bragt eene veel grootere som, die eigenlijk reeds verjaard was, de som van f 212.30 wel ten zijnen laste kon worden gebragt; dat, wat de f 550 betreft, zij die som wel in uitgaaf zouden hebben geleden, als gedaan, met en benevens nog f 850, krachtens de hiervoor vermelde bevelschriften; en dat zij alsdan die som in eene volgende rekening niet zouden hebben goedgekeurd als uitgaaf; maar dat zij in het besluit van den Gemeenteraad hebben berust op denzelfden grond als dien, waarop zij hebben berust in den post van f 212.30.

Ten aanzien van de subrogatie merken zij op, dat de juistheid of onjuistheid van hunne bewering enkel een punt van onderzoek uitmaken kan bij den register; dat die bewering niet tot grondslag heeft gestrekt van hun besluit, maar enkel heeft gediend om den adressant opmerzaam te maken, dat hij, indien hij van zijn goed regt bewust is, verhaal vinden kan.

Aan deze Afdeeling is eene missive ingezonden door den Gemeenteraad van Zes Gehuchten, houdende omschrijving en toezending van sommige der hiervoor vermelde bescheiden.

Deze zijn de hoofdpunten in dit geschil van bestuur, hetwelk, krachtens magtiging des Konings, den 3 November ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt en waaromtrent alnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit zal moeten worden voorgedragen.

De **VOORZITTER**: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een gemagtigde, en er zijn belanghebbenden tegenwoordig. Heeft de gemagtigde ook eenige inlichtingen te geven of te vragen:

De heer Mr. D. VAN ECK, Advokaat te 's Gravenhage, als gemagtigde optredende van den gewezen Ontvanger van de gemeente Zes Gehuchten, J. van Lith, zegt:

In de gemeente Zes Gehuchten heerschte vroeger groote verwarring in de finantiële zaken. Fictieve posten, die men niet wilde innen, werden als hoofdelijke omslag op de begrooting gebragt, en de betaling aangevuld door ontvangsten uit de tienden, die daarentegen niet werden geboekt. Uitgaven werden daarentegen gedaan alleen op mondelingen last van Burgemeester en Wethouders. Waarom die onregelmatigheden wenschelijk werden geacht, behoeft niet te worden onderzocht. Alleen zij opgemerkt, dat in dit geding slechts blijkt van onregelmatigheid, niet van kwade trouw; en ik voeg hierbij: die onregelmatigheden gingen niet uit van den Ontvanger, maar van het Gemeentebestuur.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant maakten daaraan een einde, en bevalen de herstelling van de onregelmatigheden van 1855--65, die dan ook plaats had bij de vaststelling der rekening van 1866.

Daarbij zijn twee posten ten laste van den gewezen Ontvanger gebragt. Gedeputeerde Staten hebben die regeling goedgekeurd, en daartegen komen we nu op.

De gemeente heeft den 27 December 1855 grond in verschillende zeer kleine par-tijen verkocht, te zamen voor f 212.30, en brengt die thans als ontvangst ten laste van den Ontvanger.

Deze antwoordt: toon mij aan, dat ik dat geld heb ontvangen, en de Raad kan

noch toonen, dat ooit zoodanig hevel aan den Ontvanger is gegeven, noch dat hijaan iemand eene kwijting zou hebben uitgereikt.

Maar de Gemeenteraad heeft den 1 Augustus 1869 een getuigenverhoor gehouden, en daarbij heeft een aantal personen verklaard, dat men had betaald.

Aan wien? Ja, dat wist men niet: zeer enkelen beweerden bij den Ontvanger aan huis te hebben betaald, maar de groote hoop had betaald op het raadhuis. Men had dáár echter gesproken en onderhandeld met den Burgemeester, met Wethouders, met leden van den Raad, doch alleen niet met den Ontvanger; die was dáár niet, en evenmin zijn broeder, die gewoon was het werk voor hem te doen.

Bovendien, niemand kon eene kwijting toonen; en nu weet toch immers ieder, die aan een Gemeentebestuur betaalt, dat daarvoor kwijting wordt gegeven, en dat wisten toch zeker de sedert afgetreden Burgemeester en een der Wethouders, die daarbij zijn betrokken.

Ik meen te mogen aannemen, dat er in het geheel niet is betaald. Hoe is het toch mogelijk om gedurende een zoo lang tijdsverloop als er verstreken was (van 1855 tot 1869), zich te herinneren, of dergelijke kleine sommetjes al of niet waren afgedaan; en dit is te meer het geval, omdat de schuldpligtigen voor vele andere zaken geld aan de gemeente hadden moeten betalen. Als voorbeeld haal ik aan de verklaring van de vrouw van Geven, die de bijzonderheid bij de betaling mededeelde, dat de vader van den Ontvanger geweigerd had de betaling in centen aan te nemen, waarop de broeder van den Ontvanger antwoordde, dat hij zich zeer goed herinnerde, dat dit feit had plaats gehad, ... maar bij gelegenheid van de betaling van den termijn van eene heideverkoop, in 1859. Gedeputeerde Staten verklaren zelve in hunnen brief van 14 October 1870 aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, dat zij aan dat getuigenverhoor niet veel gewigt hechten.

Derhalve noch in redelijken, noch in regtskundigen zin, mag men die denkbeeldige ontvangst van f212.30 ten laste van den Ontvanger brengen.

De andere post betreft eene betaling aan den metselaar W. Schouwackers, gedaan ter zake van door de gemeente van dezen in 1866 gekochte onroerende goederen.

Die goederen zijn bij notariële acte vrij en onbelast gekocht voor f1400. Burgemeester en Wethouders hebben bij twee behoorlijke bevelschriften den Ontvanger gelast die som uit te betalen aan Schouwackers, en de Ontvanger legt bij zijne rekening die bevelschriften over, behoorlijk voor voldaan geteekend door Schouwackers.

Toch meent de Raad daarvan eene som van f550 ten laste van den Ontvanger te mogen brengen.

De Gemeenteraad zegt: dat de panden waren gekocht vrij en onbelast; dat daarop echter eene schuld van f550 kleefde onder hypotheccair verband ten behoeve van de ufvrouwen Smits; dat die som aan de schuldeischeresse is betaald; dat de gewezen jBurgemeester en Wethouders verklaren, dat die som niet aan Schouwackers is uitbetaald, en dat deze dit ook beweert.

Het schijnt, dat de verrekening met Schouwackers te zamen is gegaan met andere betalingen, zoodat daaruit eenige verwarring is geboren; maar wat daarvan aan moge zijn, onbegrijpelijk is het, dat men het regt betwist aan den Ontvanger om in rekening te brengen hetgeen hij met deugdelijke kwijtingen kan aantoonen betaald te hebben, tenzij men bewijze, dat de kwijting eene onwaarheid bevat, doch dat doet men niet.

Op welke gronden is nu dat besluit van den Gemeenteraad door Gedeputeerde Staten goedgekeurd?

Wat de som van f212.30 betreft, zeggen zij alleen in het besluit van 1 Julij 1870, dat de Ontvanger wel verklaart die som niet te hebben ontvangen, maar dat hij nu gebruik kan maken van de subrogatie in de regten der gemeente, volgens art. 1438, n°. 3, van het Burgerlijk Wetboek tegenover de koopers.

Ik heb echter niet kunnen begrijpen, in welk opzigt de subrogatie van art. 1438 ten bate van den Ontvanger zou kunnen komen; maar bovendien, hoe kan die geheele redenering te pas komen, zoolang men niet heeft aangetoond, dat er eenige reden zou bestaan om den Ontvanger te beschouwen als den schuldenaar der gemeente?

Nu zeggen Gedeputeerde Staten in hunnen brief van 14 October 1870 aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, dat zij omtrent de quaestie van subrogatie geene beslissing hebben genomen, dat die quaestie staat ter beslissing van den burgerlijken regter; dat ze derhalve slechts een gevoel hebben uitgedrukt, en dat daartegen geene voorziening kan worden gevraagd.

Maar de voorziening in beroep is ook niet gerigt tegen de, naar het schijnt, volgens Gedeputeerde Staten zelve moeilijk houdbare leer van de subrogatie, maar tegen het brengen der som ten laste van den Ontvanger, en daartegen is de voorziening zeker ontvankelijk.

Wat nu betreft de som van f 550, die wordt afgetrokken van de som, aan Schouw-akkers betaald, maken Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 1 Julij 1870, zonder enig onderzoek, of de Ontvanger dat geld aan de gemeente schuldig is, uit, dat hij daarover zijn verhaal heeft op den voormaligen Burgemeester en den Wethouder, die de bevelschriften geteekend hebben.

In hun brief van 14 October 1870 aan den Minister van Binnenlandsche Zaken laten zij ook dit beweren los, en zeggen, dat de burgerlijke regter daaromtrent kan beslissen.

Gedeputeerde Staten hadden echter, alvorens over dat zeer twijfelachtige regt te gaan redeneren, beter gedaan om te onderzoeken, of een Ontvanger, die op behoorlijke bevelschriften heeft betaald, geen regt heeft om de aldus betaalde sommen aan de gemeente in rekening te brengen.

Gedeputeerde Staten voeren eindelijk een grond, beide posten gezamenlijk betreffende, aan. Zij zeggen, dat die posten niet regtstreeks zijn gebragt ten laste van den Ontvanger, maar dat zij zijn vergeleken met de zeer betwistbare vordering des Ontvangers ter zake van te veel verantwoordden hoofdelijken omslag.

Kon de zaak op die wijze worden behandeld, dan zou de Gemeenteraad, dit doende, eene groote onbillijkheid plegen; want dan zou men van de door den Gemeenteraad vroeger gepleegde onregelmatigheden gebruik maken om, berustende in de opgaven van den Ontvanger, voor zoover die in zijn nadeel waren, op te komen tegen de daartegen overstaande posten, die verkeerdelijk in zijn voordeel waren gesteld; eindelijk zou men in alles berusten, onder voorwaarde echter, dat de twee posten gezamenlijk ten bedrage van f 762.30 ten laste van den Ontvanger zouden worden gebragt, hoewel daar op zich zelf geen grond voor was. Ten slotte zou dus alles daarop nederkomen, dat men eigen onregelmatigheden te baat nam om den Ontvanger te ontnemen, wat men hem, noch regtens, noch in redelijken zin mogt onthouden.

Doch al moge zoo iets al in de bedoeling gelegen hebben, de feiten zijn anders. Eene rekening wordt zoo maar niet in haar geheel vastgesteld bij wege van transactie, die hier bovendien nog maar van ééne der partijen zou uitgaan.

Post voor post moest worden goedgekeurd; en daar nu al de overige posten zijn vastgesteld, kan daarvan geene spraak meer zijn bij de beoordeeling van de beide betwiste posten. De waarde van die posten moet dus op zich zelve worden beoordeeld; en als tegen de rekening van den Ontvanger in dat opzigt geen redelijk bezwaar kan worden gemaakt, dan moet den Ontvanger daarin regt geschieden.

Ik concludeer dus, dat het dezer Afdeeling behage den Koning het besluit voor te dragen om te vernietigen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 1 Julij 1870 en dien ten gevolge het besluit van den Gemeenteraad van Zes Gehuchten van 31 Mei 1870, in zoover de meergenoemde twee posten van f 212.30 en van f 550 ten laste zijn gebragt van de beroepende partij, met verbetering van de vastgestelde rekening overeenkomstig het gedaan beroep.

De **VOORZITTER**: Hebben de belanghebbenden ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De *Burgemeester van Zes Gehuchten* geeft nog kortelijk eenige inlichtingen, waarvan de strekking hoofdzakelijk is om mede te deelen, dat op de bewuste rekening voorkwam o. a. eene som van ruim *f* 200 wegens de opbrengst van inculte gronden, en dat de Ontvanger steeds had beweerd, die som nooit ontvangen te hebben, ofschoon dat wel degelijk moet zijn geschied, blijkens de verklaringen van verschillende getuigen; dat voorts het Collegie van Dagelijksch Bestuur reeds vele blijken van welwillendheid en inschikkelijkheid aan den Ontvanger had gegeven, zonder dat zijne handelingen daarop konden aanspraak geven; dat hij toch steeds ontwijkende antwoorden had gegeven op de hem gevraagde inlichtingen ten aanzien van de uitgegeven

1400 en steeds had voorgewend, dat die som door verwisseling van papier was verdwenen; dat de Raad nu, gehoor gevende aan de verklaringen van getuigen, gemeend heeft de sommen van *f* 212 en *f* 550 ten zijnen laste te moeten brengen, maar daarentegen in compensatie heeft gebragt eene som van *f* 350, door den Ontvanger over zeven jaren in rekening gebragt; dat deze ook was Ontvanger van de tienden en dat hij, naar Burgemeester gelooft, die beide administratiën dooreenmengde; dat nu wel die *f* 350 ten laste van die tienden zijn gebleven, maar dat toch de Raad gemeend heeft ze te moeten overnemen; dat er alzoo een overschot bleef van *f* 482 uit de tiend; dat de Ontvanger echter niet bepaald kan bewijzen, dat de *f* 4700, waarvan in deze zaak sprake is, aan iemand zijn uitbetaald; dat in ieder geval gemoedelijk is te werk gegaan zoowel met betrekking tot de *f* 212 als met de 550, door Burgemeester en Wethouders opgegeven, en de *f* 482, die het overschot waren van de tienden.

Een der *Wethouders*, mede als belanghebbende optredende, geeft hoofdzakelijk te kennen, dat, naar hij van verschillende personen vernomen heeft, de handelingen van den Ontvanger ook in andere zaken allezins verkeerd waren; dat voorts de verrigtingen in zijne hoedanigheid niet altijd persoonlijk door hem, maar door zijn geheel huisgezin plaats hadden, en alzoo de ontvangst geschiedde nu eens door den een, dan weder door den ander, tot zelfs door zijn vader toe. Vader en zoon deden in den regel het werk van den hoofdelijken omslag onder verwenschingen, die niet te pas kwamen. Eene vrouw moet zelfs eens ten tweede male onverschuldigd betaald hebben, terwijl de belastingschuldigen zich over het algemeen over de onheusche bejegeningen van den gewezen Ontvanger zeer hadden te beklagen.

De heer Mr. D. VAN ECK merkt op, dat de Wethouder nog al in beschuldigingen tegen den gewezen Ontvanger heeft uitgeweid; doch dat het door hem aangevoerde geheel buiten de zaak lag, en dat er te minder reden was om over kwade trouw te spreken van den Ontvanger, omdat deze niet ontslagen was om gemis van eerlijkheid, en dat daarover ook geene klagen bestonden. — Wat den Burgemeester betreft, deze had zich bij de quaestie bepaald; doch spreker meent, dat zijne redeneringen ter handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten even onhoudbaar waren als de gronden daartoe, in de stukken aangevoerd. Spreker ging daartoe punt voor punt na, wat door den Burgemeester was bijgebragt; vergeleek dit met de gronden, ten behoeve van den Ontvanger aangevoerd, en betoogde dien ten gevolge, dat het door hem spreker aangevoerde niet was ontzenuwd, weshalve zijne overtuiging niet was geschokt, dat door de vaststelling van de rekening, zoo als die door den Gemeenteraad was gedaan, aan den Ontvanger onregt was geschied; weshalve hij bleef aandringen op de toewijzing van zijne conclusie.

De Staatsraad DE VRIES vraagt, of de opbrengst van den verkoop, ten bedrage van f 200, in de begrooting van 1856 is opgenomen, of wel in eene latere begrooting voorkwam. Op de rekening is die som als opbrengst nooit verschenen.

De *Burgemeester* antwoordt, dat hij de som noch op de bedoelde noch op eene andere begrooting heeft gevonden. Doch als men dat verlangt, is hij bereid die begrootingen alsnog toe te zenden.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van den heer J. J. F. Noordziek, te 's Gravenhage, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij aan J. A. de la Vieter vergunning is verleend om zijne drukkerij te behouden op de wijze, omschreven in het besluit van dat Collegie van den 7 September 1869, no. 14, en het aldaar bestaande stoomwerktuig te bezigen tot het in werking brengen eener twee-cylindrische snelpers.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Eene beknopte herinnering aan de vroegere Koninklijke beslissingen, op voordragt dezer Afdeeling genomen, in de quaestiën tusschen den heer Noordziek en den heer de la Vieter, kan nuttig zijn; die laat ik dus voorafgaan.

Toen Gedeputeerde Staten van Zuidholland op 7 Augustus 1866 aan den boekdrukker de la Vieter, in het Westeinde alhier, vergunning hadden verleend om in een pand in den tuin achter zijne woning, ten behoeve zijner snelpersdrukkerij, een stoomwerktuig van twee paardenkrachten te plaatsen, is, — op het door de heeren van der Linden, de Thomèse en Noordziek daartegen ingesteld hooger beroep, verstaan, dat de door deze geburen gevreesde bezwaren overdreven te achten waren, daar het geraas, door de snelpersen reeds toen veroorzaakt, door de werking der stoommachine, zoo al niet verminderen, zeker niet toenemen zal, en de plaatsing dier machine van slechts twee paardenkrachten op een' steenen vloer geen wezenlijk brandgevaar oplevert, terwijl door de optrekking van den schoorsteen tot 14 ellen boven den beganen grond de overlast van rook niet in die mate zal worden ondervonden, dat uit dien hoofde de nijverheids-onderneming behoort te worden belemmerd. (*Zie Verz. van BELINFANTE*, dl. VI, blz. 374 en 433.)

In December 1866 werd die stoommachine in werking gesteld; en reeds een paar maanden daarna wendde de heer Noordziek zich tot Gedeputeerde Staten, met verzoek om op hunne beschikking terug te komen; en Gedeputeerde Staten, lettende op de door hen bij de concessie gestelde voorwaarde, „dat de concessionaris zich aan alle zoodanige verplichtingen moet onderwerpen, als in het belang eener goede politie noodig mogten bevonden worden,“ — hebben, bij besluit van 6 Augustus 1867, den heer de la Vieter de verplichting alsnog opgelegd om binnen ééne maand tusschen de machine en het perceel van den heer Noordziek een' spouwmuur te doen optrekken. Het beroep van den heer de la Vieter tegen die bezwarende *conditio adjuncta* is bij Koninklijk besluit van 2 Januarij 1868, op voordragt dezer Afdeeling, afgewezen, met verlenging van den termijn tot het stellen van den spouwmuur tot drie maanden na dagteekening van dat Koninklijk besluit (zie *BELINFANTE*, dl. VII, bl. 340, en VIII, bl. 35). Die spouwmuur *is* gemaakt.

Toen de heer de la Vieter in het begin van 1869 een nieuw gebouwtje liet optrekken, waarin eene cylinderpers geplaatst zoude worden, welke door dezelfde stoommachine zou worden in beweging gebragt, wendde de heer Noordziek zich op nieuw

tot Gedeputeerde Staten, met verzoek om voorziening daartegen. Gedeputeerde Staten namen op 10 Augustus 1869 eene resolutie, waarbij zij den heer Noordziek te kennen gaven, dat, vermits de snelpers nog niet was geplaatst en dus over de werking daarvan en het al of niet veroorzaken van hinder daardoor nog niet kon worden geoordeeld, aan hem werd overgelaten om, nadat de snelpers in werking zoude gesteld zijn en de gevreesde bezwaren alsdan blijken zouden te bestaan, op nieuw zich tot Gedeputeerde Staten te wenden.

Dit deed de heer Noordziek dan ook al spoedig daarna. Doch Gedeputeerde Staten oordeelden, bij resolutie van 7 September 1869, dat er geen grond bestond voor het nemen van nadere voorziening, daar hun bij onderzoek was gebleken, dat de nieuwe cylinderpers, door de stoommachine in beweging gebracht, wel eenig gedruisch maakte, in des adressants woning waarneembaar, doch zonder trilling of schudding, terwijl dat geluid zoo gering was, dat het in redelijken zin niet gezegd kon worden storend of hinderlijk te zijn, te minder, dewijl die pers slechts één uur des avonds in de 24 uren gebruikt werd.

Op het appèl van den heer Noordziek tegen die beschikking is bij Koninklijk besluit van 10 Januarij 1870 te kennen gegeven, dat in dien stand der zaak geene eindsbeslissing kon gegeven worden, omdat, als de inrigting, waarvoor vroeger vergunning is verleend, veranderd wordt, voor die verandering eene nieuwe vergunning behoort te worden gevraagd, en alsdan een nieuw onderzoek *de commodo et incommodo* behoort te worden ingesteld (zie BELINFANTE'S *Verzam.*, dl. IX, bl. 332, en dl. X, bl. 21). Het doel dier beslissing was derhalve dit: die veranderde inrigting bestaat zonder vergunning. Als die gevraagd wordt, gelijk alsnog behoort plaats te hebben, komt weder een onderzoek *de commodo et incommodo* te pas; en eerst daarna kan van eene beschikking van Gedeputeerde Staten, als de adressant zich daardoor benadeeld acht, bij den Koning in appèl worden gekomen.

Inmiddels ging de heer de la Vieter voort om de cylinderpers te gebruiken *zonder vergunning*, totdat Burgemeester en Wethouders, op aandrang van den heer Noordziek, hem *in mora* stelden, door aanzegging, dat hij binnen acht dagen alsnog de vergunning moest aanvragen. Daarop volgde alsnu het besluit van Gedeputeerde Staten van 24 Mei 1870, waarbij die vergunning is verleend, en tegen *dit* besluit is het tegenwoordig nieuw beroep op den Koning gerigt.

Laatstgenoemd besluit van Gedeputeerde Staten werd voorafgegaan door een aan Burgemeester en Wethouders van 's Gravenhage opgedragen en door hen op 8 April 1870 gehouden onderzoek *de commodo et incommodo*, waarbij van de opgeroepen belanghebbenden zijn verschenen de Advokaat van Andel als gemagtigde van den heer Noordziek en de heer de Thomèse, die opgaven, welken last de snelpersdrukkerij veroorzaakt, terwijl de heer de la Vieter gepoogd heeft de ingebrachte bezwaren te wederleggen. Bij de inzending van het proces-verbaal van het gehouden onderzoek op 2 Mei 1870, hebben Burgemeester en Wethouders berigt: dat de locale inspectie is gedaan door drie leden uit hun Collegie, die aan het vroeger onderzoek geen deel hadden genomen; dat die heeren verklaard hebben, ten huize van den heer Noordziek *geene* dreuning te hebben waargenomen; dat zij alleen, als er niet werd gesproken, op de bovenkamer het gedruisch der pers hadden kunnen hooren, hetwelk zeer merkbaar was in eene benedenkamer en in de keuken. Burgemeester en Wethouders gaven dan ook te kennen, dat de veranderde inrigting wèl hinder aanbragt, doch dat zij, met het oog op de vele verleende vergunningen tot inrigting van stoomtoestellen, niet-tegenstaande het bleek, dat de bureu niet vrij van overlast daarvan konden blijven, in den hier waargenomen hinder geene voldoende reden vonden om totj weigering in dit geval te adviseren. Zij waren daartoe te meer huiverig, omdat de pers van de la Vieter slechts omstreeks 1½ uur per dag gebruikt werd. — Toen nu ook de Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat had berigt, dat de inrigting der snelpers geheel

dezelfde was als tijdens het onderzoek van de Commissie uit Gedeputeerde Staten in September 1869, — hebben Gedeputeerde Staten de bovengemelde vergunning van 24 Mei 1870 aan de la Vieter verleend.

De heer Noordziek voert in zijn adres aan den Koning aan, na opgave van al het in deze gebeurde, dat de la Vieter overvloedige gelegenheid heeft gehad om de toestellen op eene andere plaats in zijn tuin zóó te doen inrigten, dat niemand er last van had ondervonden. Men moest zich plaatsen op het standpunt, alsof het gebouw tegen zijn achtergevel *nog niet* bestond, en hem adressant niet doen lijden door het *fait accompli*. Hij verzoekt, dat Zijne Majesteit, met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten, de vergunning voor de laatste nieuwe inrigting zal weigeren.

Gedeputeerde Staten, op dat adres nader gehoord, persisteren, dat zij na de ingewonnen berichten geene termen hebben kunnen vinden om de vergunning te weigeren, en adviseren alzoo tot afwijzing van het verzoek des appellants.

Nadere memoriën zijn er niet ingekomen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn gemagtigden tegenwoordig. Ik geef in de eerste plaats het woord aan den gemagtigde van den heer Noordziek.

De heer Mr. H. M. VAN ANDEL, Advokaat te 's Gravenhage, zegt als gemagtigde van den appellant hoofdzakelijk het volgende:

Mijne Heeren, President en Leden deser Afdeling! Bij de laatst voorgaande behandeling dezer zaak bestond er tussehen mijn mede-gemagtigde en mij versehil over de vraag, wie als de oorzaak moet worden beshouwd, dat in deze zaak zoo herhaaldelijk de beslissing des Konings moet worden ingeroepen. Wij hebben daarover toen nog al gedisputeerd. Maar ik geloof, dat wij het thans wel eens zullen zijn, dat de reden, waarom deze zaak ten vierdemale moet worden behandeld, bij geene der partijen te vinden is. Thans heeft geen der partijen schuld, maar ligt de oorzaak alleen in het Koninklijk besluit van 10 Januarij 1870, n°. 20. Bij de derde behandeling vroegen beide partijen eene einduitspraak, en beide partijen verwachtten die ook; maar het behaagde den Koning de hoofdquaestie voorloopig ter zijde te laten, en eene niet-ontvankelijkheid voor alsnog uit te spreken.

Vóór de derde behandeling der zaak was de positie der partijen geregeld door twee Koninklijke besluiten, namelijk van 10 November 1866, n°. 66, en van 2 Januarij 1868, n°. 66. Het seheen toen, dat de quaestie uit was.

Beide partijen hadden toen in die regeling moeten berusten. De heer Noordziek deed dit van zijne zijde, maar de heer de la Vieter niet: deze gaf door een nieuwen aanbouw aanleiding tot nieuwe verwickelingen.

Toen de heer Noordziek zag, dat de heer de la Vieter een nieuw gebouwtje ging oprigten, met het doel om dáár eene kolossale cylindervers te plaatsen, die door het stoomwerktuig, waarvoor vroeger vergunning was verleend, zou worden gedreven, en toen hij zag, dat voor dit gebouwtje werd ingenomen het eenig gedeelte van zijn achterhuis, dat nog vrij was gebleven (het terrein op de kaart als I aangeteekend), en dat het aldaar grooten hinder moest toebrengen, — toen heeft hij zich dadelijk gewend tot Gedeputeerde Staten en zich beklaagd over de eigenmagtige uitbreiding, die door den heer de la Vieter aan de verleende concessie werd gegeven; en heeft hij verzoekt, dat die heer zou worden geconstringeerd binnen de grenzen van de twee Koninklijke besluiten. Maar Gedeputeerde Staten hebben den heer Noordziek, bij dispositie van 10 Augustus 1869, n°. 23, te kennen gegeven, dat zijne klagt was praematuur, en

dat hij eerst moest afwachten, of door de verandering van inrigting hem werkelijk meerdere hinder werd toegebracht.

Van dat besluit zijn wij, daar ons uitzigt werd geopend later met onze klagt terug te komen, toen niet in beroep gekomen. Wij hebben gewacht, of de aangebragte verandering ons inderdaad hinder deed; en toen ons bleek, dat dit werkelijk het geval was, hebben wij ons andermaal vervoegd tot Gedeputeerde Staten. Daarop is gevolgd hun besluit van 7 September 1869, n°. 14, waarbij Gedeputeerde Staten beslisten, dat de verandering, waartegen wij waren opgekomen, ons geen hinder toebragt, en dat er alzoo geene aanleiding bestond om eene nadere voorziening te nemen.

Nadat wij hiervan waren gekomen in hooger beroep, is gevolgd het Koninklijk besluit van 10 Januarij 1870, n°. 20, waarbij onze niet-ontvankelijkheid voor alsnog is uitgesproken.

Dat besluit is, als ik het zoo noemen mag, evasief. Van daar, dat wij thans precies ons op hetzelfde standpunt bevinden als een jaar geleden. Tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van 24 Mei jl. voeren wij dus nu weder al de bezwaren aan, die tegen dat van 7 September 1869 zijn aangevoerd, met uitzondering alleen van die, welke daaraan ontleend waren, dat de uitbreiding was aangebragt zonder vergunning; thans toch is er *taliter-qualiter* eene vergunning gegeven.

Ik zal thans omtrent al die bezwaren in geene herhalingen treden, maar neem de vrijheid mij daaromtrent te refereren aan hetgeen voorkomt in de Verzameling van BELINFANTE, deel IX, blz. 332.

Het heeft mij leed gedaan, dat in Januarij 1870 door den Koning geene definitieve beslissing is genomen en de eigenlijke quaestie toen werd gelaten *in statu quo*.

Maar ik heb tegen het Koninklijk besluit van 10 Januarij 1870 nog eene andere bedenking. Er is daarbij beslist, dat hier was aangebragt eene verandering van inrigting zonder voorafgaande vergunning en zonder voorafgaand onderzoek *de commodo et incommodo*. Er is dus uitgemaakt, dat de heer de la Vieter was in contraventie met het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19). *Virtualiter* zijn daarbij dus de beide besluiten van Gedeputeerde Staten vernietigd: *a.* dat van 10 Augustus 1869, waarbij verklaard werd, dat de klagt van den heer Noordziek praematuur was; en *b.* dat van 7 September 1869, waarbij geoordeeld werd, dat de aangebragte verandering geen onwettigen toestand in het leven had geroepen, en dat er dus geene nieuwe voorzieningen noodig waren.

Die beide besluiten zijn niet vereenigbaar met het Koninklijk besluit. Maar zij zijn niet *expressis verbis* vernietigd geworden, en dat is mijne bedenking. Dit toch leidt nu tot verwarring; want partij blijft zich steeds beroepen op dat besluit van 7 September 1869, volgens hetwelk er geene aanleiding zou bestaan tot nieuwe voorziening, terwijl toch dat besluit in waarheid is te niet gedaan.

Bij het Koninklijk besluit van 10 Januarij 1870 is dus uitgemaakt, dat er was gehandeld in strijd met het besluit van 31 Januarij 1824, omdat er was aangebragt eene verandering in de inrigting, en dat wel zonder vergunning en zonder voorafgaand onderzoek; de heer de la Vieter had alzoo beloopen de straffen, bepaald bij art. 7 van dat besluit van 1824, hetwelk bedreigt met administratieve dwangmaatregelen en met regterlijke vervolging.

Maar dit leverde voor den heer de la Vieter geene reden op om uit te scheiden. Hij is het Koninklijk besluit van 1824 continueel blijven overtreden, en heeft zelfs geene poging gedaan om de zaak *en règle* te brengen. Hij is steeds zijne cylinderpers blijven gebruiken, alsof het Koninklijk besluit van 10 Januarij 1870 niet bestond.

Wij hebben toen gewacht tot 1 Maart 1870, steeds hopende, dat ten minste eenige administratieve maatregel zou worden genomen, om aan dien staat van zaken een einde te maken. En toen dat niet geschiedde, wendde zich de heer Noordziek tot

Burgemeester en Wethouders, herinuerde hen aan het Koninklijk besluit van 10 Januarij 1870, dat door den heer de la Vieter eenvoudig ter zijde werd gelegd, en verzocht aan Burgemeester en Wethouders; om zoodanige maatregelen te nemen als noodig zouden voorkomen om aan dien onwettigen toestand een einde te maken.

Het schijnt, dat Burgemeester en Wethouders of Gedeputeerde Staten daarop den heer de la Vieter hebben aangeschreven, dat hij alsnog eene vergunning noodig had. Maar deze gaf dit niet toe. Hij bleef zich opponeren tegen het besluit van 10 Januarij 1870. Hij bleef beweren, dat hij zijne inrigting niet had uitgebreid en dat hij geene nadere vergunning behoefde.

Dat blijkt duidelijk uit zijn request, waarin hij het verzoek doet, hetwelk hem nu is toegestaan. Daarin zegt hij, dat hij dat verzoek doet *onder protest van ongehoudenheid*; en hij beroept zich op het besluit van Gedeputeerde Staten van 7 September 1869, wat, zoo als wij opmerkten, inderdaad is vernietigd.

Hij requesteert alleen *pro forma*. Zijn geheele request is niets anders dan eene persiffilage van het Koninklijk besluit van 10 Januarij 1870.

Het onderzoek *de commodo et incommodo* heeft plaats gehad op 8 April 1870. Ik heb toen mijn uiterste best gedaan om de zaak van het juiste standpunt te doen beschouwen. Er werd nu toch vergunning gevraagd om iets te plaatsen, dat reeds geplaatst was, maar dat onwettig was geplaatst, en dat niet had mogen geplaatst zijn zonder *voorafgegane* vergunning. Men moest zich dus bij het onderzoek op het standpunt stellen, *alsof het gebouwtje I nog niet bestond*, en alsof men nog geheel vrij was in de keuze van plaats waar dit te stellen.

Maar het heeft mij niet gebaat; de kracht van het *fait accompli* heeft meer gewogen dan recht en billijkheid.

Als de Raad van State het rapport van Burgemeester en Wethouders van 25 Junij 1869 inziet (het is verkort medegedeeld bij BELINFANTE, dl. IX, blz. 332) en dat vergelijkt met hun rapport van 2 Mei 1870, dan zal ten duidelijkste de juistheid van mijn beweren blijken. In 1869 stond de cylinderpers er nog niet, en Burgemeester en Wethouders adviseerden toen *niet* toe te staan er die te plaatsen; en nu in 1870, nu zij er staat, nu zeggen zij, dat zij huiverig zijn de gevraagde vergunning te weigeren!

Burgemeester en Wethouders zeggen nu (in hun rapport van 2 Mei 1870): „Het valt niet te ontkennen, dat de heer Noordziek door de veranderde inrigting (het in werking brengen der twee-cylindrische pers in zijne woning hinder ondervindt.“

Dit, Mijne Heeren, moest reeds genoeg zijn, om in deze zaak, na alles wat was voorafgegaan, de gevraagde vergunning te weigeren.

Maar — zeggen Burgemeester en Wethouders verder — „vooral met het oog op de vele vergunningen, tot het plaatsen van stoomwerktuigen, vroeger verleend, niettegenstaande geconstateerd was, dat zij de geburen niet vrij van overlast zouden laten, vinden wij in den door onze gecommiteerden waargenomen hinder geen voldoende reden om de tegenwoordige vergunning te weigeren.“

Het argument is dus dit: laat den heer Noordziek maar hinder toebrengen, want er bestaan ook wel andere inrigtingen, die hinder veroorzaken. Ik weet niet, welke andere inrigtingen hiermede worden bedoeld. Maar mijne achting voor Burgemeester en Wethouders gebiedt mij te gelooven, dat dit waren inrigtingen, waar men in de plaatsing van het stoomwerktuig binnen zekere ruimte beperkt was. Maar dat is hier het geval niet. Hier bestond overvloedig gelegenheid tot plaatsing elders. Ik betwijfel, of ooit eene vergunning gegeven is als deze, waardoor zonder eenige noodzakelijkheid overlast wordt aangedaan.

„Althans wij zijn huiverig,“ vervolgen Burgemeester en Wethouders, „op dien grond daartoe te adviseren, en dit te meer, wanneer wij in aanmerking nemen, dat de pers dagelijks slechts gedurende omstreeks anderhalf uur in beweging is.“

Over dit punt heb ik reeds vroeger gesproken. Die tijdsbepaling is inderdaad een wassen neus. Zij wordt ons als eene verzachting voorgesteld, maar zij beteekent niets, omdat zij niet als voorwaarde aan de concessie is gehecht. Vroeger werd alleen des avonds op de pers gedrukt; maar tegenwoordig (naar hetgeen de heer Noordziek mij heeft medegedeeld) ook wel overdag. Wij vermoeden, dat de bulletins van den oorlog thans ook op de cylinderpers worden gedrukt. Maar dit weten wij natuurlijk niet. Onze vrees, die wij vroeger hebben doen blijken, is dus reeds bewaarheid, en zal nog wel nader bewaarheid worden. Maar wat beteekent dan telkens dat nietsbeduidend beroep op die tijdsbepaling?

Ten slotte zeggen Burgemeester en Wethouders: »Intusschen blijven wij het be-
«treuren, dat de heer de la Vieter de stoommachine niet elders in den tuin geplaatst
«hebbe. Hij zou daardoor toch een toestand hebben voorkomen, die ontegenzeggelijk
«aan zijn buurman last veroorzaakt.»

Hier zijn wij in het hart van de quaestie. Het is juist de fout, dat de heer de la Vieter heeft geplaatst. Gedeputeerde Staten, voorgelicht door Burgemeester en Wethouders, hadden moeten plaatsen, d. i. de plaats aanwijzen. Had de heer de la Vieter behoorlijk vooraf vergunning gevraagd; had hij toen al zijne plannen met eene naauwkeurige schetsteekening blootgelegd, dan had het administratief gezag de plaats kunnen aanwijzen, en daartoe die plaats kunnen kiezen, die het minste hinder voor de bureu gaf. Maar men heeft steeds het eene feit op het andere gestapeld; en het gevolg daarvan is nu, dat, terwijl elders overvloedige goede gelegenheid tot plaatsing is, de machine en de persen thans juist zijn gekomen op het voor de bureu meest hinderlijke punt.

En nu het besluit van Gedeputeerde Staten van 24 Mei 1870, no. 33. Daarvan zullen wij niet veel zeggen, want het bevat geene enkele overweging. In de praemissen wordt het Koninklijk besluit van 10 Januarij 1870 geheel geïgnoreerd. Men zie slechts den aanhef. En verder wordt alles gebaseerd op het besluit van Gedeputeerde Staten van 7 September 1869, dat door den Koning *virtualiter* is te niet gedaan. Geen enkel motief wordt in het besluit van Gedeputeerde Staten gevonden. Dat is zeker zeer gemakkelijk. Men zegt eenvoudig: *sic volo, sic jubeo*. Maar in eene zaak als deze, en na al het vroeger gebeurde, verraadt dit zwakheid, en toont gebrek aan goede argumenten.

Mijne grieven tegen het besluit van 24 Mei 1870 zijn dezelfde als ik vroeger had tegen dat van 7 September 1869 (zie BELINFANTE, bl. 332 volg.). Met de twee eerste Koninklijke besluiten (van 1866 en 1868) had, naar mijne meening, deze zaak uit moeten zijn. Er had geene uitbreiding moeten toegestaan zijn, althans geene op plaatsen, waar den heer Noordziek noodeloos nieuwe hinder werd toegebracht.

Uit het rapport van Burgemeester en Wethouders blijkt, dat de heer Noordziek hinder ondervindt, en dat dit niet het geval zou zijn, indien de machine *op eene andere plaats* was gezet. Dat sluit dan toch de mogelijkheid in om de stoommachine elders in den tuin te plaatsen; die mogelijkheid is ook niet te ontkennen.

Wil de heer de la Vieter absoluut die cylinderpers in beweging brengen door stoom, welnu hij brenge dan die pers met de stoommachine naar eene plaats, waar zij ons geen hinder kunnen doen. Wij hebben reeds vroeger aangewezen, waar de geschiktste plaats daartoe is; en wij mogen gaarne lijden, dat hem daarvoor al de noodige tijd worde gelaten.

Die gebouwtjes H en I, die nu aan de westzijde van de drukkerij G staan, kunnen even goed aan de oostzijde van G worden aangebragt; en, wil men de stoommachine in H behouden, men plaatse dan de cylinderpers, waar nu de snelpersen staan, of men plaatse de cylinderpers in den hoek tusschen G en H. Er is overal overvloedige gelegenheid.

In de laatste plaats moet ik wijzen op ééne omstandigheid, en wel op den hoogst

bedenklijken invloed, dien dit administratief geding op het gezag van het Koninklijk besluit van 1824 zal uitoefenen.

In deze zaak is alleen de heer Noordziek de souffre-douleur. Maar toch geloof ik, dat achter deze zaak een algemeen beginsel schuilt. Als anderen toch den weg zullen leeren kennen, dien de heer de la Vieter tot heden met succes bewandeld heeft, zullen zij evenzoo handelen, en dan zal het algemeen daaronder lijden, want dan zal men het besluit van 1824 grootelijks geweld aandoen en het op zijde zetten.

Iemand heeft b. v. een ruim terrein en vindt goed eene fabriek op te rigten op dat gedeelte van het terrein, waar hij zijn buurman het meest hindert. Hij moet natuurlijk vergunning hebben, doch vreest, teregt, eene weigering, omdat eene andere plaats geschikter is en minder of geen hinder aanbrengt. Nu vraagt hij eenvoudig *geene* vergunning, en zet de fabriek, alsof hij de vergunning gekregen had.

Nu is zoo iemand buiten twijfel in overtreding van het Koninklijk besluit, van 1824; en die overtreding wordt bij Koninklijk besluit, uitgelokt door de klagt van belanghebbenden, geconstateerd. Maar de lagere administratieve autoriteiten laten dat Koninklijk besluit onuitgevoerd liggen, en de regterlijke magt bemoeit er zich niet mede. Inmiddels gaat men straffeloos met de overtreding voort.

Eindelijk wordt men, ten gevolge eener nieuwe tusschenkomst van belanghebbenden, gedwongen de vergunning te vragen. Maar nu deinzen de administratieve autoriteiten er voor terug eene verplaatsing te bevelen, en bepalen zich er toe het te betreuren, dat de machines niet elders zijn geplaatst. Op die wijze levert de overtreding van het Koninklijk besluit van 1824 een dubbel voordeel voor den overtreder op. Niet alleen toch, dat de overtreding ongestraft blijft, maar op de overtreding wordt bovendien eene *premie* gesteld, namelijk dat de vergunning *a posteriori* wordt gegeven voor eene plaats, waarvoor zij niet zoude gegeven zijn, wanneer men haar *a priori* behoorlijk hadde gevraagd.

Ik herhaal het, op die wijze wordt het Koninklijk besluit van 1824 geheel ter zijde gesteld. Ik kan er ook den Raad niet genoeg van doordringen, dat hij, die onder dusdanige omstandigheden wordt gedwongen zijne werktuigen te verplaatsen, zich niet op hardheid of onbillijkheid of wat ook kan beroepen, want het is alles geheel en al zijne eigene, hem alleen imputabele, schuld!

Ik hoop, dat Zijne Majesteit de Koning op het advies van dezen Raad aan den heer de la Vieter het nu gedaan verzoek zal weigeren, en dat deze aldus zal worden gedwongen zich te houden binnen de grenzen van de Koninklijke besluiten van 1866 en 1868; in ieder geval, dat Zijne Majesteit niet zal toelaten, dat de stoomwerktuigen zullen worden uitgebreid juist op de éénige plaats, waar de buurman er hinder van ondervindt.

Ik kan mij niet voorstellen, dat de Koning door eene verwerping van het beroep de reeks van eigendunkelijke handelingen, die de heer de la Vieter zich heeft veroorloofd, zal bekrachtigen; en ik geef dus de zaak met het volste vertrouwen in de handen van dezen Raad over.

De heer Mr. J. VAN GIGCH, Advokaat te 's Gravenhage, zegt als gemagtigde van den heer de la Vieter hoofdzakelijk het volgende:

Mijne Heeren, Voorzitter en Leden dezer Afdeeling! Ik ben grootendeels onvoorbereid hier gekomen. Onvoorbereid, in zoover ik heb willen afwachten, wat door mijn geachten mede-gemagtigde voor den heer Noordziek nu op nieuw ten voordeele van zijn oud stelsel is uitgedacht.

Ik kon inderdaad geene nieuwe argumenten voor den heer Noordziek vinden. Ik heb daarom eerst willen hooren, wat door zijn gemagtigde zou worden in het midden

gebragt. En nu moet ik zeggen, dat ik zeer weinig nieuws gehoord heb. Daarom zal ik mij ook tot dat weinige kunnen bepalen en zeer kort zijn.

Men heeft evenwel ééne nieuwe zaak gedaan. Men heeft den heer de la Vieter voorgesteld als eene soort van overtreder der wet, als een man, die een Koninklijk besluit geheel heeft ter zijde gesteld en overtreden, die zich zelfs vermeet om — het is met zoovele woorden gezegd — een Koninklijk besluit te persiffleren.

Om tot dergelijke beweringen zijne toevlugt te nemen, moet men wel de overtuiging hebben, dat men op zijn gebied nog al zwak is.

Wat is er nu van die overtreding?

Het zij mij vergund mij even te stellen op het standpunt, waarop de heer de la Vieter zich ten deze bevindt. En dan moet ik al dadelijk doen opmerken, dat mijn geachte confrère één stuk vergeten heeft aan te halen, dat niet zonder belang is.

Ik wensch een oogenblik de aandacht der Afdeeling daarop te vestigen, omdat zij daaruit zal zien, uit welk oogpunt de beweringen van den gemagtigde van den heer Noordziek behooren te worden beschouwd.

Er was eene Koninklijke vergunning om een stoomwerktuig voor twee snelpersen in beweging te brengen. Dat was een verkregen regt. Daar was niets meer aan te doen.

Na de afschaffing van het dagblad-zegel heeft de heer de la Vieter het noodig geacht, daar zijne courrant eene uitbreiding kreeg, die twee snelpersen te doen vervangen door eene twee-cylindrische pers.

De heer Noordziek nu klaagde over hinder door die pers, vóórdat zij nog uit Engeland was aangekomen. Wij hebben geantwoord: gij schreeuwt, eer gij geslagen wordt.

Maar de heer Noordziek liet zich daardoor niet afschrikken; en toen de pers er was, daar kwamen de bezwaren op nieuw.

Toen nu door Gedeputeerde Staten vergunning was verleend om die cylinderpers met hetzelfde stoomwerktuig, waarvoor reeds concessie was gegeven, in werking te laten, is de heer Noordziek daarvan in hooger beroep gekomen. En toen is daarop het Koninklijk besluit gevolgd, dat dan door den heer de la Vieter zou zijn gepersifflerd.

De kundige gemagtigde heeft reeds gezegd, wat er was van dat Koninklijk besluit. Dat Koninklijk besluit vernietigde in niets het dispositief van het besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij vergunning was gegeven om met hetzelfde stoomwerktuig die twee-cylindrische pers in beweging te brengen.

En nu was de vraag: wat moesten wij nu doen in verband met dat Koninklijk besluit? Toen was het algemeen gevoelen: afwachten, om te zien, hoe de administratieve autoriteit het Koninklijk besluit begrijpt.

Toen kwam de aanschrijving van Burgemeester en Wethouders: houd u aan het Koninklijk besluit. Toen schreef de heer de la Vieter het volgende:

„dat bij hem is ontvangen eene aanschrijving van Heeren Burgemeester en Wethouders van 'sGravenhage in dato 4 Maart 1870, waarbij hem wordt aangezegd binnen acht dagen zich te wenden tot U E.Gr.A. met verzoek om vergunning, ten einde van zijn stoomwerktuig tot het drijven van bedoelde (cylinder-) pers te mogen gebruik maken;

„dat die aanschrijving, welke requestrant hierbij overlegt, steunt op een schrijven van den heer J. J. F. Noordziek, waarbij wordt verzocht, dat maatregelen worden genomen, opdat requestrant niet voortga met het gebruik zijner stoompers, in strijd (nota bene) met het Koninklijk besluit van 10 Januarij jl., n°. 20, hetwelk requestrant hierbij tevens overlegt;

„dat dit verzoek van den heer Noordziek berust op eene dwaling en niet getuigt van grooten eerbied voor beschikkingen en resolutiën, door Heeren Gedeputeerde Staten genomen;

„dat toch U Ed. Groot Achtbaren, na een *naauwkeurig ingesteld* onderzoek, bij resolutie dd. 7 September 1869 (G. S., n°. 14), aan den heer Noordziek hebben te kennen gegeven, „dat zijn bezwaar niet van dien aard is bevonden, om tot nieuwe voorziening aanleiding te geven;

„dat daarop de heer Noordziek is gekomen in hooger beroep aan den Koning, en dat bij het dispositief van bovengenoemd Koninklijk besluit de resolutie van U E. Gr. A. NIET is vernietigd en derhalve *zooewel voor den heer Noordziek als voor hem requestrant in volle kracht is gebleven*;

„dat sedert de vergunning hem requestrant bij U E. Gr. A.^s resolutie dd. 7 September 1869 verleend, in den toestand noch van de stoommachine, noch van de pers eenige de minste verandering is aangebracht;

„dat het vragen van vergunning voor iets, dat hem reeds door U E. Gr. A. is toegestaan, gelijk zou staan met het vragen van een duplicaat van U E. Gr. A. resolutie van 7 September jl.;

„dat requestrant hier ten allen overvloede bijvoegt, dat hem vergunning is verleend voor het plaatsen van eene stoommachine in zijne drukkerij, en dat noch bij eenige wet, noch bij eenig Koninklijk besluit, wordt bevolen het vragen van vergunning, gelijk dat *in casu* wordt verlangd;

„dat echter, zelfs indien het vragen van zoodanige vergunning ware voorgeschreven, *dan nog* die vergunning door hem is verkregen, gelijk blijkt uit de niet-vernietigde resolutie van U E. Gr. A. van 7 September 1869;

„Redenen waarom requestrant zich wendt tot U E. Gr. A. met eerbiedig verzoek hem te willen inlichten, op welke wijze door hem gevolg zou kunnen worden gegeven aan de aanschrijving van Heeren Burgemeester en Wethouders van 's Gravenhage dd. 4 Maart 1870, onder eerbiedig protest van ongehoudenheid te dier zake, en onder bereidverklaring tot het vragen eener vergunning, welke hem niet reeds door U E. Gr. A., zonder tenietdoening in hooger beroep, mogt zijn verleend.“

Dus die grief, die de gemagtigde van partij nu heeft tegen het Koninklijk besluit, was dezelfde (wij hebben daaromtrent reeds de opmerking gemaakt) als de bedenking, die bij ons oprees, toen ons het besluit ter kennis was gekomen.

Van daar, dat wij in Maart aan Gedeputeerde Staten het volgende schreven:

„dat hij, requestrant ontvangende hebbende het antwoord van U E. Gr. A. op zijn adres dd. 11 Maart jl. — hoewel allereerbiedigst op de daarbij aangevoerde gronden blijvende protesteren van zijne ongehoudenheid — echter ter voldoening aan het verlangen van U E. Gr. A. bij dezen beleefdelyk verzoekt:

„hem requestrant op nieuw te willen verleen een vergunning om zijne drukkerij te mogen behouden in volkomen denzelfden toestand als waarin deze zich bevond tijdens de resolutie van U E. Gr. A. dd. 7 September 1869 en alzo zijn stoomwerktuig, geplaatst op de kadastrale perceelen, sectie L, n°. 847 en 1075, te mogen gebruiken tot het in lewging brengen eener twee-cylindrische snelpers, op volkomen dezelfde wijze als is opgenomen en goedgekeurd door eene Commissie uit U E. Gr. A. Collegie, vergezeld van eene Commissie van Heeren Burgemeester en Wethouders en den Hoofd-Ingénieur van den Waterstaat in het 10de district.“

Want bij slot van rekening werd gevraagd vergunning voor iets, waarvoor reeds door Gedeputeerde Staten vergunning was verleend.

Maar was nu de heer de la Vieter in contraventie?

Volstrekt niet.

Had hij ook eene nieuwe vergunning moeten vragen? Had hij daartoe het initiatief moeten nemen ten gevolge van het Koninklijk besluit? Maar het is en blijft altijd eene regisvraag, want het geldt de explicatie van het Koninklijk besluit van 1824. Wij hebben reeds vroeger op dat punt gepleit.

Er is eene vergunning gevraagd voor de plaatsing van een stoomwerktuig. Eene

drukkerij op zich zelve heeft voor eene verandering geene vergunning noodig, mits maar het stoomwerktuig op dezelfde wijze wordt gedreven.

Nu kunnen wij gedwaald hebben in onze opvatting, dat pers en stoomwerktuig niet één geheel uitmaken, maar dat de pers en het stoomwerktuig afgescheiden moeten worden beschouwd; doch hoe wij daardoor — willens en wetens — in contraventie zouden zijn, verklaar ik niet te begrijpen.

Ik geloof, dat, als wij eene andere pers in werking hadden gebragt, er zich niemand tegen zou hebben verklaard.

Wij waren dus niet in contraventie; en daardoor vervallen zeer vele redeneringen, bij den vorigen termijn gevoerd.

Men moet ook niet zeggen: de heer de la Vieter is doorgegaan *ondanks* het Koninklijk besluit.

Neen, *met* het Koninklijk besluit is hij doorgegaan, dewijl daarbij niet vernietigd waren de besluiten van Gedeputeerde Staten.

Men zegge niet, dat door de considerantia het dispositief van die besluiten *virtualiter* vernietigd is. Bij iedere zaak, in ieder geding is het het dispositief, dat partijen bindt.

Ik kom nu tot de zaak.

De reden, dat wij hier zijn, zeide mijn geachte confrère, is niet te wijten aan ons zelve.

Maar dat is eene redenering als zoovele andere, straks te berde gebragt.

Als wij hier zijn, is het wel degelijk te wijten aan den heer Noordziek, aan zijne vasthoudendheid, aan zijn volhouden.

Want nu wij van Gedeputeerde Staten eene vergunning hebben gekregen *in optima forma*, waarom komt hij dan nu weér in appel?

Neen, het is weér dezelfde gedragslijn als te voren. Het is steeds de oude Cato in miniatuur met zijn *delenda Carthago*. Bij iedere Senaatszitting heet het maar altijd: *delenda, delenda*.

Wat moet daarvan worden? Wat wil men dan toch eigenlijk?

De heer Noordziek denkt: *gutta cavat lapidem*: laat ons den drup volhouden, laat ons maar aanhouden en aanhouden, dan zullen wij eindelijk wel de holte krijgen.

Het is de schuld van den heer Noordziek. Het gaat niet aan te zeggen: de schuld ligt niet aan een van ons.

Wat nu de zaak zelve betreft: het is dezelfde vervelende geschiedenis van voorheen, en wij zouden kunnen volstaan met al de antwoorden van vroeger, zoo als zij van blz. 341 af voorkomen in het negende deel van de Verzameling van BELINFANTE. Want toen den vorigen keer de zaak ter sprake kwam, betrof het dezelfde pers met hetzelfde stoomwerktuig. Het plaatselijk onderzoek is op dezelfde plaats geschied; en toen hebben Gedeputeerde Staten zelve dat onderzoek ingesteld met den Hoofd-Ingenieur, en zij hebben toen verklaard, blijkens hetgeen voorkomt op blz. 342 van hetzelfde deel der gedrukte verzameling: „dat, naar het eenparig gevoelen van allen, die aan het onderzoek deelnamen, dit geluid of gedruisch zóó gering is, dat het *in redelijken zin* niet kan worden geacht storend of hinderlijk te zijn voor het verrigten van eenige bezigheid, welke ook” enz.

Dat hebben Gedeputeerde Staten gezegd, na zelve op dezelfde plaats en bij dezelfde naburen een onderzoek te hebben ingesteld.

Daarom meende ik toen te mogen zeggen, dat er *in redelijken zin* niet gestoord was; en ik moest denken, dat wij hier te doen hadden met *onredelijken zin*.

Nu is er eene opneming geschied ten gevolge der nieuwe aanvraag door den heer de la Vieter. Die opneming heeft plaats gehad door drie leden van het Collegie van Dagelijksch Bestuur, dat vroeger nog geen onderzoek had ingesteld. En die Commissie heeft gezegd: neen, het stoomwerktuig doet geen hinder; wij hooren alleen eenig ge-

druisch in de kamer van den heer Noordziek. De Hoofd-Ingénieur, weder gehoord, heeft gezegd, dat er niets veranderd was. En Gedeputeerde Staten hebben ten gevolge daarvan de vergunning verleend, met bijvoeging van eenige conditiën.

Nu wordt er beweerd: de vergunning is gevraagd voor iets, wat onwettig bestond. Gij waart — zegt men — in de positie, alsof het gebouwtje niet bestond.

Ik antwoord: neen; er is geene vergunning gevraagd voor iets, wat onwettig bestond.

In de eerste plaats is vergunning gegeven tot het in werking brengen eener stoommachine; toen de pers en in werking waren, is de officiële permissie gegeven.

Nu is wel dat besluit van Gedeputeerde Staten niet gehandhaafd bij Koninklijk besluit, maar het is daarbij ook niet vernietigd.

Dus op dit oogenblik bestaat dat alles wettig.

Nu stelt mijn geachte confrère de zaak zóó voor: alles is zoodanig behandeld, dat men nu staat voor een *fait accompli*. Daar de la Vieter nog al veel vermag bij Gedeputeerde Staten en gedecreteerd heeft: hier plaats ik mijne stoommachine en mijne pers, hebben Gedeputeerde Staten gezegd: best, hoewel verkeerd en onwettig, zal ik u maar de vergunning geven.

Ik geloof waarlijk, dat dit wat al te ver gaat.

Maar de vraag is, dunkt mij, alleen: wat eischt het algemeen belang? Mag men de nijverheid zonder gegronde redenen aan banden leggen? En daarop hebben Gedeputeerde Staten gezegd: neen; want dan zouden er redenen bestaan om nog vele andere takken van nijverheid, die oneindig meer hinder veroorzaken, tegen te gaan. Het is mogelijk — zeiden zij — dat er in de keuken of in eene der kamers van den heer Noordziek eenige hinder wordt gegeven; maar dat levert geene reden op om de zaak op te ruimen, en te doen overbrengen naar eene plaats, waar zij in het brein van den heer Noordziek beter ware, maar waardoor zij grootelijks te niet ging.

Niet alzoo het *fait accompli*, maar de belangen der nijverheid gaan boven die nietige argumenten, die te berde zijn gebragt.

Wij burgers in de maatschappij zijn toch allen van elkaar afhankelijk. Wij moeten allen voor elkanders belang iets opofferen van eigen gerief en genot en van onze vrijheid. Als mijn naaste buurman een bakker is, kan ik niet zeggen: houd op met builen; evenmin als ik aan een drukker, die naast mij woont, kan beletten het gedreun zijner pers. Zoo iets kan niet meer in onze maatschappij en in onzen tijd geschieden. Wij moeten elkander wat toegeven in de maatschappij en begrijpen, dat wij onderling maatschappelijke belangen hebben.

Dit nu wil de heer Noordziek niet begrijpen, en met groote tenaciteit blijft hij op zijn standpunt.

Men heeft aangenomen, dat in het besluit is voorgeschreven, dat met die pers maar anderhalf uur zou mogen worden gewerkt. Daaromtrent was de voordragt zeer overdreven en gewrongen.

Men heeft toch gezegd, dat de oorlog tusschen Frankrijk en Pruissen hier ook zijn invloed heeft doen gevoelen, want dat er vrij wat meer dan die anderhalf uur des avonds met die pers is gewerkt, maar ook des daags voor het drukken der oorlogs-bulletins.

Die oorlog, die reeds zooveel op zijne rekening heeft, heeft hier waarlijk geen schuld. De oorlog heeft met die pers niets gemeens. Er bestaat geen het minste verband tusschen den oorlog en de pers van den heer de la Vieter. En als mijn geachte confrère eens die cylinder-pers kwam bezigtigen en tevens zag, hoe de bulletins door het *Dagblad* worden behandeld en uitgegeven, dan zou hij spoedig tot de overtuiging komen, dat het onmogelijk is die bulletins op die pers te drukken. Het is in de eerste plaats onnoodig, maar ten andere onmogelijk. Ieder deskundige of niet-deskundige, die dit administratief proces gevolgd heeft, zal dan ook bekennen, dat die invloed van den oorlog op deze pers alleen in de verbeelding van den heer Noordziek heeft gelegen.

Nu is het mogelijk, dat sommigen hebben betreurd, dat de machine niet op eene andere plaats was gesteld; maar daarom zeggen zij niet, dat er hinder door veroorzaakt wordt. Intusschen, als zij verplaatst werd, zou de heer Noordziek geen hinder hebben, zegt hij.

Maar als de machine op den Zuidoostbuitensingel geplaatst wordt, heeft zeker niemand in het Westeinde hinder. Er is hier echter een overwegend belang in de zaak van den heer de la Vieter. Bestaan er overwegende redenen, welnu, dan worde maar besloten de zaak te veranderen. Maar is dat zoo niet, men late de zaak, zoo als zij is.

Men is geëindigd met een zevenklapper.

Het algemeen belang vordert, zeide men, dat eene permissie voor die verplaatsing ware gevraagd, en het zou duidelijk zijn, dat er verband bestaat tusschen die pers en de stoommachine.

Maar laat dat een wanbegrip zijn geweest van ons, zeker was 't geen contraventie.

Ik meen hiermede genoegzaam te hebben aangetoond, dat er overwegende motieven zijn om de zaak van den heer de la Vieter niet aan banden te leggen, en om aan te nemen, dat de klacht van den heer Noordziek zeer ongegrond is.

Ik vlei mij dan ook, dat het advies van deze Afdeeling aan Zijne Majesteit te dezer zake voor den heer de la Vieter gunstig zal zijn; en dat de vergunning, die hem zoo herhaaldelijk gegeven is, hem nu definitief zal verleend blijven.

De heer Mr. VAN ANDEL: Het is mij aangenaam, dat ik beginnen kan met den Raad te wijzen op een uitweg, die misschien de beide partijen zal bevredigen.

Wij hebben gehoord (en ik constateer dit uitdrukkelijk) dat het *éénige* wat de heer de la Vieter beoogt, is om de snelpersen, waarvoor hij vroeger vergunning heeft gekregen, te *vervangen* door eene cylinder-pers.

Welnu, wij verlangen niets meer. Laten die snelpersen worden vervangen door eene stoom-cylinder-pers, dan is de zaak uit. Maar dan moet de cylinder-pers gezet worden op de plaats, waar tot dusverre de snelpersen staan, namelijk in het westelijk gedeelte van het gebouw G.

Dan eerst zal men kunnen zeggen, dat de snelpersen zijn vervangen door de cylinderpers. Maar als men de snelpersen laat staan, en de cylinderpers bovendien er bij neemt, en daarvoor een nieuw gebouw oprigt, dan *vervangt* men niet, maar men *breidt uit*.

Doch als men werkelijk de snelpersen *vervangt* door de cylinderpers, dan zullen wij ons niet meer beklagen. Wij hebben reeds vroeger aangedrongen, dat de cylinderpers zou worden geplaatst, waar de snelpersen zich nu nog bevinden.

Ik zie, dat ik teregt heb opgemerkt, dat het te betreuren is, dat door den Koning niet met zoovele woorden *vernietigd* is de beschikking van Gedeputeerde Staten van 7 September 1869. Want, wat ik voorzien heb is gebeurd, de heer de la Vieter blijft zich op die beschikking beroepen. En toch is die beschikking, in den geest van het Koninklijk besluit van 10 Januarij 1870, vernietigd, zoo als ik bij mijn vorigen termijn heb aangetoond.

Er is dus verwarring ontstaan uit het niet uitdrukkelijk vernietigen van die beschikking van 7 September 1869. Gedeputeerde Staten beroepen zich zelfs nog op die beschikking in hun nu aangevallen besluit van 24 Mei jl. Maar wat kon ik daartegen doen? Men kan niet hooger gaan dan bij den Koning. Het middel van request-civiel bestaat in het administratieve niet.

Ik had als inleiding met een enkel woord gezegd, dat geen van beide partijen schuld had, dat deze zaak hier ten vierde male behandeld moet worden, maar dat de naaste oorzaak daarvan ligt in de niet-ontvankelijkheid, die de Koning ambtshalve heeft uitgesproken.

Partij heeft die onschuldige opmerking bejegend met een betoog, dat wij de schuld moeten dragen van deze herhaalde behandeling.

Tegenover die beschuldiging moet ik nu alleen zeggen, dat, door de eigenmagtige uitbreiding, de la Vieter aanleiding heeft gegeven tot de derde behandeling, en dus ook tot de vierde, daar die een gevolg was van de derde. Had de heer de la Vieter berust, even als de heer Noordziek, in de Koninklijke besluiten van 1866 en 1868, dan was de zaak daarmede uit geweest.

Men heeft alweêr gewezen op Gedeputeerde Staten, die gezegd hebben, dat de werktuigen in redelijken zin niet gezegd kunnen worden hinderlijk te zijn; en daaruit traecht men af te leiden, dat onze klagten zouden zijn onredelijk. Maar ik heb reeds vroeger betoogd, dat Gedeputeerde Staten geen goed onderzoek hebben ingesteld, en dat men dus aan hunne bevindingen geene waarde mag hechten.

Tegenover hen beroep ik mij op het belangrijk rapport van Burgemeester en Wethouders van 25 Junij 1869, waarin zij zeggen: „Het lijkt, dunkt ons, geen twijfel, dat het geraas en de dreuning van dat werktuig zeer hinderlijk zullen zijn voor den heer Noordziek.“ En die vrees vinden wij bewaarheid in het latere rapport van 2 Mei 1870.

Men beroept zich op het gevoelen van den Hoofd-Ingénieur, dat er niets zou zijn veranderd. Maar dat beteekent niets. Wij beweren niet, dat er na 7 September 1869 weder iets is veranderd. Maar wij komen juist op tegen den toestand van 7 September 1869. Een nieuw rapport van den Hoofd-Ingénieur was in deze volstrekt niet noodig geweest.

Mijn geachte confrère heeft ons even als vroeger beschuldigd, dat wij, door hetgeen wij verlangen, de industrie willen belemmeren.

Maar als wij aantonen, dat zekere zaak even goed kan worden gedreven op eene andere plaats, en als wij aandringen, dat zij naar die andere plaats zal worden overgebracht, en betoogen, dat zij op de tegenwoordige plaats langs onwettigen weg is verkregen, kunnen wij dan gezegd worden de industrie te willen belemmeren?

Kan met mogelijkheid beweerd worden, dat de industrie juist zou gebonden zijn aan dat kleine stukje gronds, waar zij den nabuur het meest hindert?

Toen reeds vroeger ons verzoek was afgewezen, was die afwijzing gebaseerd op eene foutieve kadastrale kaart; en Burgemeester en Wethouders hebben zelve later verklaard (zie rapport 25 Junij 1869), dat, indien zij eene goede kaart hadden gehad, zij nooit de machine dáár ter plaatse zouden hebben toegestaan.

Wat bezwaar kan er dus tegen zijn, de machine te doen verplaatsen? Partij heeft daar zelve aanleiding toe gegeven door hare uitbreiding der concessie.

Bij den eersten termijn heb ik gezegd, dat ook overdag de cylinder-pers wordt gebruikt; en dat de heer Noordziek vermoedde, dat er ook de bulletins op gedrukt werden. Volgens partij is dit laatste niet het geval, en ik wil dit gaarne aannemen. Maar of men er telegrafische bulletins op drukt of iets anders, is voor ons precies hetzelfde.

Intusschen heeft de gemagtigde van den heer de la Vieter ook verzekerd, dat de pers alleen bij avond wordt gebruikt. De heer Noordziek daarentegen heeft mij verklaard, dat zij in den laatsten tijd ook wel overdag is gebruikt.

Wie op dit punt gelijk heeft, doet er eigenlijk minder toe; ik heb maar willen aantonen, dat die tijdsbepaling voor ons geene de minste waarde heeft. Heeft de heer de la Vieter werkelijk tot dusverre de pers nog niet overdag gebruikt, hij zal het kunnen gaan doen.

Welke overwegende gronden bestaan er toch — vroeg mijn mede-gemagtigde — om den heer de la Vieter in zijne onderneming te belemmeren?

Ik antwoord met eene wedervraag: welke overwegende redenen bestaan er toeh om den heer Noordziek noodeloos te grieven?

Ik vraag nog eens: waarom staan de gebouwen H en I niet aan de oostzijde van

G? Ik vraag dat met aandrang, want dit punt is door partij nog nooit opgehelderd.

Als sommige leden van den Raad gevolg mogten geven aan het door partij geuite denkbeeld om eene plaatselijke opneming te doen, dan hebben wij' voor ons daarmede vrede. Maar dan verzoeken wij ééne zaak, namelijk, dat alsdan de pers goed werke. Dan vertoeve men slechts een kwartier op de kamer van den heer Noordziek en overtuige zich, dat in dat tijdsbestek 1000 exemplaren worden afgedrukt. Over het onderzoek van Gedeputeerde Staten heb ik bij de vorige gelegenheid genoeg gezegd.

Als het onderzoek goed wordt ingesteld, dan zal men bevinden, wat Burgemeester en Wethouders nu weder hebben bevonden, dat de cylinderpers *wel* hindert; en als men zich dan al de antecedenten in deze zaak herinnert, dan zal men tot de conclusie komen, dat die hinder genoeg is om de in deze gevraagde vergunning *niet* te verleen.

MR. VAN GIGCH: Ik ben zoo even geïnterpelleerd eene vraag te beantwoorden. Ik zal daartoe aanstonds overgaan.

Maar waarom die vraag? Zijt gij wel eens bij den heer de la Vieter in persoon geweest? Met andere woorden, hebt gij pers en locomobiel en de plaats, waar zij zich bevinden, ooit gezien?

Gij spreekt toch steeds alleen naar hetgeen gij van den heer Noordziek hebt gehoord.

Gij spreekt veel van hetgeen u is medegedeeld ten aanzien van dreuning, van hinder, van stoornis; maar gij weet niets door u zelf. Gij hebt dat alles van den heer Noordziek. Als gij de plaats kendet, en gij waart dan bij den heer Noordziek, zoudt gij stellig anders oordeelen.

Maar er is nog iets.

Als men beweert, dat de heer de la Vieter niet de geschiktste plaats heeft gekozen voor zijne cylinder-pers, dan meent men kennelijk, dat dit niet de geschiktste plaats is in het belang van den heer Noordziek.

Maar men moet niet uit het oog verliezen, dat, als men dan ten behoeve van den heer Noordziek de geschiktste plaats aanwijst, er dan al dadelijk zal worden geklaagd door den heer de Thomèse voor de schade, aan zijne appel- en peerénboomen te veroorzaken. En als dan voor die beiden ook de geschiktste plaatsen mogten zijn aangewezen, dan zal er weder door den heer van der Linden worden geklaagd.

Wat er dus worde gedaan en hoe de pers ook geplaatst worde, altijd zal er geklaagd worden; niet ongelijk aan het sprookje van den boer met zijn zoon en zijn ezel. Nooit is ieder tevreden geweest. Maar wat hier ook van zij, de plaats, waar de cylinderpers nu staat, levert werkelijk niet het minste ongerief op.

Nu zegt mijn geachte confrère: gij hebt zelf in der tijd aangenomen wat gij wildet; gij hebt zelf vergunning gevraagd voor die cylinder-pers ter vervanging van de snelpers; plaats nu die cylinderpers, waar de snelpers gestaan heeft.

Wij kunnen echter die snelpers niet missen; denk toch niet, dat de courant het éénige drukwerk is, dat op de drukkerij van de la Vieter bezorgd wordt; en de cylinderpers is voor de courant bestemd.

Maar ook dan vervalt gij van Scylla in Charybdis, als gij krijgt wat gij verlangt; want dan zoudt gij in dat kleine gebouwtje den last hebben van drukken den geheelen dag met de snelpersen.

De cylinderpers hoort gij slechts gedurende anderhalf uur; dat houden wij vol. Maar als wij haar verplaatsen waar gij wilt, hoort gij het geraas van de persen den ganschen dag.

Dus het middel is hier erger dan de kwaal.

Nu nog eene laatste vraag.

Welke grond bestaat er voor den heer de la Vieter om den heer Noordziek noodeloos te molesteren? Daarop antwoorden wij openhartig: die grond bestaat niet.

Inderaad, in redelijken zin, zoo als Gedeputeerde Staten het hebben genoemd, wordt er niet gemolesteerd. En ik hoop dan ook, dat het advies van den Raad van State dezelfde strekking zal hebben.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

IV. *het geschil over de vraag, waar Thijmen Lefferts Veenstra armlastig was, toen hij in October 1869 te Heerenveen in onderstand werd opgenomen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Ingevolge besluit van den Burgemeester van Schoterland van 16 October 1869, werd door de Algemeene Armvoogden van Heerenveen onderstand verleend aan Thijmen Lefferts Veenstra voor rekening van de gemeente Achtkarspelen, omdat die persoon geboren is te Surhuisterveen. Aldaar wordt de armlastigheid echter niet erkend, op grond van toevallige geboorte, vermits de ouders, die met een potschip voeren, tijdens de geboorte van den arme gedomicilieerd zouden geweest zijn te Dragten.

Naar aanleiding daarvan wendden Burgemeester en Wethouders van Schoterland omtrent de verpleging van gemelden arme zich tot het Gemeentebestuur van Smallingerland, hetwelk te kennen gaf, dat, na gedaan onderzoek, niet gebleken was, dat de ouders des armlastigen aldaar zijn gedomicilieerd geweest.

Uit de gevoerde briefwisseling blijkt, dat de ouders van Thijmen Lefferts Veenstra, Leffert Hulbes Veenstra en Trijntje Willems de Vries, op den 10 Februarij 1814 zijn gehuwd in de gemeente Wolvega; dat beide, alsmede de moeder van den eerste (zijnde de vader overleden), toen woonachtig waren te Wolvega, en de ouders van de tweede woonde te Noordwolde; dat uit dat huwelijk zijn geboren twee kinderen, waarvan Aukjen onder Buitenpost den 23 October 1814 en Thijmen (waarover het geschil) te Surhuisterveen den 8 Junij 1817; dat, volgens de daarvan opgemaakte acten, de ouders woonachtig waren te Dragten; dat de moeder van den arme is overleden te Surhuisterveen den 21 Junij 1817; dat in de deswege opgemaakte acte Dragten als woonplaats van haar en haren man is vermeld; dat door den arme is opgegeven, dat zijne zuster te Buitenpost en hij te Surhuisterveen is gedoopt, doch dat die opgave niet overeenkomstig is met de waarheid; dat, volgens de verklaring van den arme, het hem niet bekend is, waar zijne ouders gewoon waren het voor de uitoefening van hun beroep verschuldigde patentregt en het lastgeld van hun vaartuig te betalen; doch dat zij in de eerste jaren van hun huwelijk te Dragten en later te Wolvega gewoonlijk overwinterden; dat, dewijl het nergens uit blijkt, dat de ouders immer te Dragten hebben gewoond, de Algemeene Armvoogden dáár ter plaatse van gevoelen zijn, dat er geen grond bestaat om, alleen om de vermelding in de geboorteacten, dat de ouders woonachtig waren te Dragten, die plaats aan te wijzen als het domicilie van onderstand van Thijmen Lefferts Veenstra; en eindelijk dat, ofschoon zijne ouders zich vóór en na tot de uitoefening van hun potschippers-bedrijf te Surhuisterveen ophiielden, zij er nimmer hebben gewoond; en dat op grond der vermelding in de acten van den burgerlijken stand, dat zij te Dragten woonden, van dáár wordt beweerd, dat, met toepassing van het 1ste lid van art. 28 der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n. 100), het domicilie van onderstand van Thijmen Lefferts Veenstra te Dragten was gevestigd.

Uit hoofde het onderwerpelijk geschil niet in der minne heeft kunnen worden beëindigd, hebben Gedeputeerde Staten, onder overlegging der stukken, den Minister

van Binnenlandsche Zaken verzocht het als geschil van bestuur aan Zijner Majesteits beslissing te onderwerpen.

Gedeputeerde Staten deelen als hun gevoelen mede, dat, niettegenstaande de vermelding in de overgelegde geboorte-acten en de acte van overlijden, dat de ouders te Dragten woonachtig waren, het domicilie van onderstand van Thijmen Lefferts Veenstra toen hij door de Algemeene Armvoogden van Heerenveen in onderhoud werd opgenomen, krachtens het 6de lid van het voren aangehaald wets-artikel, was gevestigd te Surhuisterveen. Immers — zeggen Gedeputeerde Staten — bij het voltrekken van hun huwelijk, op den 10 Februarij 1814, in de gemeente Wolvega, waren de beide ouders te Wolvega woonachtig; en het bewijs is in geen deele geleverd, dat zij later te Dragten hebben gewoond of die plaats als den zetel van hun verblijf hebben beschouwd. Door den arme is wel opgegeven, dat zijne ouders gewoon waren in de eerste jaren van hun huwelijk te Dragten en later te Wolvega te overwinteren; doch deze opgave is van luttel beteekenis, indien men in aanmerking neemt, dat zij slechts ruim drie jaren zijn gehuwd geweest, en de moeder des armen is overleden dertien dagen na zijne geboorte. En, vermits aan den arme geene bloedverwanten zijner ouders bekend zijn, hij geene personen kan opgeven, die vóór, tijdens en kort na zijne geboorte met zijne ouders bekend waren, en derhalve geen nader bepaald onderzoek aangaande hunne woonplaats op den 8 Junij 1817 met vrucht zal kunnen worden ingesteld, — moet, naar het gevoelen van Gedeputeerde Staten, de vermelding in de betrekkelijke acten van den burgerlijken stand, dat zij woonachtig waren te Dragten, als geheel op zich zelf staande worden beschouwd.

Memoriën zijn omtrent deze zaak niet ingediend; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Tweede vergadering.

Vergadering van Woensdag, 25 Januarij 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden :

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 15 December 1870 (*Staatsblad* n°. 196), waarbij, met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 2 Augustus 1870, n°. 31, wordt goedgekeurd het besluit van den Gemeenteraad van Gorinchem van 22 Julij 1870, tot wijziging der gemeentebegroting over dat jaar (zie het verslag over deze zaak in het *Tiende Deel*, blz. 327, 328).

Het rapport van den Minister van Binnenlandsche Zaken is van den volgenden inhoud:

No. 171.

2de afdeeling.

BINNENLANDSCH
BESTUUR.

Aan den Koning.

's GRAVENHAGE, 9 December 1870.

Ik heb de eer Uwer Majesteit hiernevens weder aan te bieden het mij om berigt en raad toegezonden advies van den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) omtrent het door den Raad der gemeente Gorinchem ingesteld hooger beroep van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 2 Augustus 1870, n°. 31, waarbij goedkeuring onthouden is aan twee besluiten van dien Raad van 22 Julij j.l., betrekkelijk het op beleening of prolongatie uitzetten van gelden, in de gemeentekas voorhanden.

De Raad van State, zich met dat besluit van Gedeputeerde Staten vereenigende, stelt Uwer Majesteit voor het volgende besluit te nemen:

„WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

„Beschikkende op het door den Gemeenteraad van Gorinchem bij Ons ingesteld beroep tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van den 2 Augustus j., n°. 31, waarbij deze hunne goedkeuring hebben onthouden aan twee, onder dagteekening van 22 Julij te voren, door den Raad der voornoemde gemeente genomen besluiten, strekkende het eerste tot het onder daarbij omschreven waarborgen beleenen of op prolongatie uitzetten, tot een maximum van f 50,000, van in de gemeentekas aanwezige gelden, en het tweede tot het in verband daarmede en voor gelijk bedrag wijzigen der gemeentebegrooting over 1870, in ontvangst en uitgaaf;

„Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 November 1870, n°. 66;

„Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van Overwegende:

„dat, al moge de gemeentewet het uitzetten van gelden op beleening of prolongatie niet bepaaldelijk verbieden, die maatregel echter, uit het oogpunt van een behoorlijk beheer der gemeente-finantiën, niet kan worden goedgekeurd;

„dat toch de gelden, door de belastingschuldigen opgebracht, eene bepaalde bestemming hebben, bij de begrooting aangewezen, en dus, zelfs niet tijdelijk, tot iets anders behooren te worden gebezigd;

„dat dan ook de wet niet bepaalt, wie de tot onderpand gegevene effecten zou moeten bewaren, voor het steeds aanwezig zijn van een behoorlijk surplus zou moeten zorg dragen, en voor de schade, uit mogelijke nalatigheid voortvloeiende, aansprakelijk zou zijn;

„dat dit van den Ontvanger niet kan worden gevorderd, daar toch de in onderpand te geven effecten geen eigendom noch inkomst der gemeente zijn, en evenmin van Burgemeester en Wethouders, die daarenhoven geenen borgtogt stellen en wier verantwoordelijkheid door geene wetsbepaling zou geregeld zijn;

dat de wet van 14 Januarij 1815 (*Staatsblad* n°. 4) niet vergunt, dat de gemeenten certificaten der nationale schuld bezitten, maar de inschrijving daarvan op het Grootboek beveelt; dat de wet van 31 Mei 1824 (*Staatsblad* n°. 36) haar bovendien verbiedt buitenlandsche fondsen aan te koopen, en dat het met den geest dezer wetsbepalingen weinig zou strooken, indien de gemeenten dezelfde waarden als onderpand van uitgezette gelden aannamen en in haar bezit hielden;

„dat, wel is waar, art. 194c der gemeentewet ook van *schuldbrieven* gewaagt, eene uitdrukking echter, waardoor de regel, in de wetten van 1815 en 1824 gesteld, geenszins wordt te niet gedaan, maar welke veeleer geacht moet worden het oog te hebben op hier te lande geopende particuliere negotiatiën, waarbij geene opnaamstelling bestaat, of op andere exceptive gevallen, als bedoeld in art. 7 der meergemelde wet van 1815;

„dat voorts tegenover de door het uitzetten van gelden op beleening of prolongatie te verkrijgen voordeelen moeten worden gesteld de altijd mogelijke gevaren en misbruiken, daaruit kunvende voortvloeijen; en dat het dus de voorkeur verdient, de termijnen van betaling der gemeente-inkomsten aldus te regelen, dat ophooping van geld in de gemeentekas zoo min mogelijk plaats hebbe;

„Gezien artt. 213 en 209 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

„Hebben goedgevonden en verstaan: met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, van 2 Augustus j., n°. 31, het daartegen door den Raad der gemeente Gorinchem ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

„Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Hoezeer deze beslissing overeenstemt met Uwer Majesteits besluit van 15 December 1866, n°. 51 (1), omtrent een gelijksoortig besluit van den Gemeenteraad van 's Gravenhage, kan ik mij evenwel met het daarin aangenomen beginsel niet vereenigen en neem alzoo eerbiedig de vrijheid mijne bedenkingen daartegen aan Uwe Majesteit te onderwerpen.

Op den voorgrond moet worden gesteld, dat de gemeentewet omtrent het op beleening of prolongatie uitzetten van gemeentegelden het stilzwijgen bewaart. Dit is echter geen reden om den Gemeenteraad daartoe onbevoegd te verklaren. Uit de omstandigheid, dat de wet over eene bepaalde handeling zwijgt, kan men niet afleiden, dat zij die niet gewild heeft. Immers de Grondwet heeft in art. 140 aan de gemeentebesturen hunne autonomie gewaarborgd. Voor zoover de wet, die uitvoering aan dat grondwettig voorschrift gaf, de magt der gemeentebesturen niet beperkt, moet men aannemen, dat die besturen vrij kunnen handelen, en hetgeen zij in het belang hunner gemeente nuttig achten, bevoegd zijn te verrigten.

Een besluit als dat van Gorinchem behoort niet tot de handelingen, in art. 194 der gemeentewet opgenoemd, die de goedkeuring van Gedeputeerde Staten vereischen. De gemeentebesturen hebben derhalve die goedkeuring niet noodig om gelden der gemeente op beleening of prolongatie uit te zetten. Wanneer zij echter, gelijk door den Gemeenteraad van Gorinchem geschied is, als gevolg van dien maatregel posten aan de begrooting van inkomsten en uitgaven toevoegen, dan kan dit ingevolge artt. 207 en 213 dier wet zonder die goedkeuring niet geschieden. In zoover hebben dus Gedeputeerde Staten en in hooger beroep Uwe Majesteit te beoordeelen, of de maatregel, waartoe die wijziging der begrooting moet dienen, uit het oogpunt van een behoorlijk beheer der gemeentefinantiën, goedkeuring verdient.

De Raad van State acht dien maatregel verkeerd en geeft voor deze meening onderscheiden redenen op, welke ik de vrijheid zal nemen afzonderlijk na te gaan.

Gaarne geef ik toe, dat de gelden, door de belastingschuldigen opgebracht, eene bepaalde bestemming hebben, die bij de begrooting wordt aangewezen; doch er kunnen omstandigheden zijn, die het voor de gemeente wenschelijk maken, dat aan die gelden tijdelijk eene andere bestemming worde gegeven. Dit had werkelijk in de gemeente Gorinchem plaats, daar, blijkens het raadsbesluit van 22 Julij jl., eene betrekkelijk belangrijke som, hoofdzakelijk voortgesproken uit de geldleening tot verbetering van het oostelijk gedeelte der gemeente, tijdelijk in de gemeentekas buiten gebruik lag, omdat omtrent de wijze van uitvoering van een gedeelte der daarin begrepen werken nog geen beslissing kon worden genomen. De Gemeenteraad had derhalve te beslissen, of die gelden voortdurend ongebruikt in de kas zouden blijven liggen, dan wel rentegevend zouden worden uitgezet. Naar zijne meening vorderde het belang der gemeente dit laatste, en over dat belang had hij alleen te oordeelen.

Een tweede bedenking ontleent de Raad van State aan de omstandigheid, dat de wet niet bepaalt, wie de tot onderpand gegeven effecten zal bewaren, voor het steeds aanwezig zijn van een behoorlijk surplus zal zorg dragen, en voor de schade, uit mogelijke nalatigheid voortvloeiende, aansprakelijk zal zijn. Doch al bepaalt de wet hieromtrent niets, dan staat het den Gemeenteraad vrij, hierin, hetzij in een afzonderlijk besluit, hetzij door aanvulling van de instructie des Ontvangers te voorzien. Hij kan hem daarbij verplichten steeds voor het noodig surplus te zorgen, hem aansprakelijk stellen voor elke schade, door gebrek aan zorg voor het surplus te lijden, en voorts te bepalen, dat deze schade uit zijn borgtocht zal worden vergoed.

De gemeentewet stelt bovendien nog een waarborg voor het goed beheer der ge-

(1) Zie *Deel VII*, blz. 4.

meentegelden in het toezigt van Burgemeester en Wethouders. Volgens art. 179^e toch beheeren zij de inkomsten en uitgaven der gemeente, en zijn zij volgens art. 218 verplicht aan den Raad verantwoording te doen omtrent dat beheer. Wel is waar, zijn zij niet gehouden borgtogt te stellen; maar dit vordert de wet zelfs niet, wanneer zij krachtens art. 118 bij ontslag of overlijden des Ontvangers diens kas overnemen en bewaren moeten.

Tegen hetgeen de Raad van State uit de wetten van 14 Januarij 1815 (*Staatsblad* no. 4) en van 31 Mei 1842 (*Staatsblad* n°. 36) afleidt, kan worden aangevoerd, dat art. 194^c der gemeentewet uitdrukkelijk spreekt van het koopen, ruilen, vervreemden, bezwaren en verpanden van *schuldbrieven*. De wetgever onderstelt dus de mogelijkheid, dat de gemeenten in het bezit van schuldbrieven zijn, hetgeen trouwens ook noodzakelijk was, omdat volgens art. 7 der wet van 1815 ontheffing van het voorschrift tot inschrijving van kapitalen in het grootboek kan verleend worden en nergens aan de gemeentebesturen het deelnemen in particuliere negotiatiën verboden is. Is het dus aan gemeentebesturen geoorloofd, schuldbrieven als eigendom der gemeente te bezitten, waarom zou het hun dan niet vrijstaan effecten in onderpand voor te leen verstrekte kapitalen onder zich te hebben?

Tegen ontvreemding of vernietiging der in onderpand te geven effecten heeft de Gemeenteraad van Gorinchem zooveel mogelijk gewaakt, door in zijn besluit van 22 Julij te bepalen, dat die effecten in de daarvoor aangewezen bewaarplaats in het raadhuis der gemeente zullen worden gedeponeerd. Die bewaarplaats bestaat, volgens nevensgaanden brief van den Burgemeester van Gorinchem, in eene ijzeren brandkast, met drie verschillende werkende sloten voorzien, waarvan een der sleutels bij den Burgemeester, de tweede bij een der Wethouders, en de derde bij den Ontvanger berusten, terwijl de brandkast onder den beganen grond in een der lokalen van het raadhuis is ingemetseld en met een zwaar hardsteen stuk is gedekt.

Daar de Gemeenteraad van Gorinchem de vereischte maatregelen genomen heeft om de gemeente tegen nadeel te behoeden, komt het mij voor, dat zijn besluit tot wijziging der begrooting, ten einde gelden der gemeente in beleening of prolongatie uit te zetten, voor goedkeuring vatbaar is.

Ik neem daarom eerbiedig de vrijheid, Uwer Majesteit hiernevens een ontwerp van besluit aan te bieden, waarbij die goedkeuring wordt verleend.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
FOCK.

Het daarop gevolgd Koninklijk besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDER-
LANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN
LUXEBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door den Gemeenteraad van Gorinchem bij Ons ingesteld beroep tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 2 Augustus 1870, n°. 31, waarbij deze hunne goedkeuring hebben onthouden aan twee besluiten van den Raad van genoemde gemeente van 22 Julij 1870, strekkende het eerste tot het op beleening of prolongatie uitzetten van in de gemeente aanwezige gelden tot een maximum van f 50,000, en het tweede tot het wijzigen der gemeente-begrooting over 1870 in ontvangst en uitgaaf ter uitvoering van eerstgenoemd besluit;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 November 1870, n°. 66;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 9 December 1870, n°. 171, 2de Afdeeling;

Overwegende: dat de gemeentewet omtrent het op beleening of prolongatie uitzetten van gemeentegelden het stilzwijgen bewaart; doch dat hieruit niet kan worden afgeleid, dat de Gemeenteraad tot die handeling onbevoegd zou zijn;

dat toch art. 140 der Grondwet aan de gemeentebesturen hunne autonomie heeft gewaarborgd, en, voor zoover de wet, die uitvoering aan dat grondwettig voorschrift gaf, de magt dier besturen niet heeft beperkt, deze geacht moeten worden bevoegd te zijn om datgene, wat zij in het belang hunner gemeente nuttig oordeelen, te verrigten;

dat in art. 194 der gemeentewet de raadsbesluiten tot het op beleening of prolongatie uitzetten van gemeentegelden niet worden opgenoemd, en alzoo het eerste der bovengenoemde besluiten van den Gemeenteraad van Gorinchem niet aan hoogere goedkeuring onderworpen is;

dat echter het tweede dier besluiten, strekkende tot wijziging der gemeentebegroting ter uitvoering van dien maatregel, krachtens artt. 207 en 213 der gemeentewet, die goedkeuring behoeft, en het alzoo hier de vraag geldt, of een raadsbesluit tot wijziging der begroting, ten einde gelden der gemeente op beleening of prolongatie uit te zetten, voor goedkeuring vatbaar is;

dat, al moge het waar zijn, dat de gelden, door de belastingschuldigen opgebracht, eene bepaalde bestemming hebben, die bij de begroting wordt aangewezen, en dat het de voorkeur verdient de termijnen van betaling der gemeente-inkomsten zoo te regelen, dat ophooping van gelden in de gemeentekas zoo min mogelijk plaats hebbe, — er echter omstandigheden kunnen zijn, die het voor de gemeente wenschelijk maken, dat aan die gelden tijdelijk eene andere bestemming worde gegeven;

dat dit werkelijk in de gemeente Gorinchem plaats had, daar, blijkens het raadsbesluit van 22 Julij jl., eene betrekkelijk belangrijke som, hoofdzakelijk voortgesproten uit de geldleening tot verbetering van het oostelijk gedeelte der gemeente, tijdelijk in de gemeentekas buiten gebruik lag, omdat omtrent de wijze van uitvoering van een gedeelte der daarin begrepen werken nog geen beslissing kon worden genomen;

dat derhalve de Gemeenteraad te beslissen had, of die gelden voordurend ongebruikt in de kas zouden blijven liggen, dan wel rentegevend zouden worden uitgezet, welke beslissing, als betreffende een belang der gemeente, uitsluitend aan den Raad toekwam;

dat, wel is waar, de wet van 14 Januarij 1815 (*Staatsblad* n°. 4) aan de gemeenten niet vergunt certificaten der nationale schuld te bezitten, maar de inschrijving daarvan op het grootboek beveelt, en de wet van 31 Mei 1824 (*Staatsblad* n°. 36) haar verbiedt buitenlandsche fondsen aan te koopen; doch dat hieruit niet volgt, dat de gemeenten geene schuldbrieven, hetzij in eigendom, hetzij in onderpand, zouden mogen bezitten;

dat toch, volgens art. 7 van genoemde wet van 1815, ontheffing van het voorschrift tot inschrijving in het Grootboek kan verleend worden; dat nergens aan de gemeentebesturen het deelnemen in particuliere geldleeningen verboden is, en dat art. 194^e der gemeentewet uitdrukkelijk spreekt van het koopen, ruilen, vervreemden, bezwaren en verpanden van *schuldbrieven* door den Gemeenteraad;

dat alzoo de wet de mogelijkheid onderstelt, dat de gemeenten schuldbrieven in eigendom hebben, en er geen reden bestaat, waarom haar het bezit van schuldbrieven als onderpand voor ter leen verstrekte gelden zou zijn verboden;

dat het den gemeentebesturen vrijstaat, hetzij bij een afzonderlijk besluit, hetzij door aanvulling der instructie van den Ontvanger, de noodige maatregelen ter voorkoming van nadeel aan de gemeente te nemen, en dien ambtenaar te verpligten steeds voor het noodige surplus te zorgen, hem aansprakelijk te stellen voor elke schade, door gebrek aan zorg voor het surplus te lijden, en voorts te bepalen, dat deze schade uit zijn borgtogt zal worden vergoed;

dat bovendien in de opdracht bij art. 179^e der gemeentewet van het beheer der in-

komsten en uitgaven der gemeente aan Burgemeester en Wethouders, omtrent welk beheer zij volgens art. 218 dier wet verplicht zijn verantwoording aan den Raad te doen, een waarborg tegen benadeeling der gemeente gelegen is;

dat de Gemeenteraad van Gorinchem in zijn besluit van 22 Julij 1870 heeft bepaald, dat de in onderpand te geven effecten in de daarvoor aangewezen bewaarplaats zullen worden gedeponereerd, welke bewaarplaats in eene onder den beganen grond in een der lokalen van het raadhuis gemetselde en met een zwaar hardsteen stuk gedekte ijzeren brandkast bestaat, voorzien met drie verschillend werkende sloten, waarvan een der sleutels onder den Burgemeester, de tweede onder een der Wethouders en de derde onder den Ontvanger berusten;

dat alzoo de vereischte waarborgen aanwezig zijn om de gemeente Gorinchem tegen nadeelen te behoeden;

Gelet op artt. 207, 209 en 213 der gemeentewet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, van 2 Augustus 1870, n°. 31, het besluit van den Gemeenteraad van Gorinchem van 22 Julij 1870, tot wijziging der gemeentebegroting over dat jaar, ten einde aan zijn besluit tot het uitzetten van gemeentegelden op beleening of prolongatie uitvoering te geven, goed te keuren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* en te gelijk met het rapport van Onzen genoemden Minister in de *Staatscourant* zal worden geplaatst.

's Gravenhage, den 15 December 1870.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
Fock.

Uitgegeven den acht en twintigsten December 1870.

De Minister van Justitie,
VAN LILAAR.

2°. van den 10 dezer, n°. 14, houdende beslissing van *het geschil over de vraag, waar Heike Ferwerda, huisvrouw van Joannes Henricus Frison, armlastig was, toen zij in Januarij 1870 te Amsterdam in onderstand werd opgenomen* (zie het verslag over deze zaak in het *Tiende Deel*, blz. 371, 372).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het door Gedeputeerde Staten van Noordholland aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten Groningen en Franeker over het domicilie van onderstand van Hijke Ferwerda, huisvrouw van Joannes Henricus Frison;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 28 December 1870, n°. 77;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 5 Januarij 1871, n°. 226, 7de Afdeeling;

Overwegende, dat genoemde Hijke Ferwerda, huisvrouw van Frison, na, krachtens art. 36 der armenwet, te Franeker armlastig te zijn geweest, van den 15 April 1868, toen zij uit de bedelaarsgestichten werd ontslagen, tot 15 Junij daaraanvolgende met haren man te Groningen heeft zamengewoond, zonder dat deze gedurende dien tijd onderstand heeft genoten;

dat zij toen haar man heeft verlaten en zich te Amsterdam heeft gevestigd en sedert dien tijd tot op 12 Januarij, 1870, toen zij te Amsterdam in onderstand is opgenomen, niet is ondersteund geworden, maar den kost met werken heeft verdiend;

dat wel haar man, na haar vertrek, dat is, na 15 Junij 1868, onderstand heeft genoten in geneesmiddelen, brood en geld, en in September 1869 door het Parochiaal Armbestuur der Roomsche-Katholieke gemeente te Groningen in het armhuis is geplaatst, waar hij den 4 Februarij 1870 is overleden; maar dat deze feiten hier niet afdoen, dewijl het onaannemelijk zoude zijn, ten aanzien van dit huisgezin, waar de vrouw destijds een onderstands-domicilie krachtens art. 36 der armenwet had, afgescheiden van dat van haren man, de geheele personele verpleging van dien man te beschouwen als eene bedeeeling, tevens aan de vrouw verstrekt;

dat dus op 12 Januarij 1870 art. 36 der armenwet niet meer kon geacht worden op haar van toepassing te zijn, maar dat zij op dat tijdstip verkeerde in de termen van art. 38 dier wet, en dat dus toen, krachtens al. 1 van art. 31, haar domicilie van onderstand was de geboorteplaats van haren man;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 132 van de Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan :

te verklaren, dat het domicilie van onderstand van Hijke Ferwerda, huisvrouw van Joannes Henricus Frison, toen zij den 12 Januarij 1870 te Amsterdam in bedeeeling werd opgenomen, was de gemeente Groningen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 10 Januarij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van den Raad der gemeente Ouder-Amstel van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan het besluit van dien Raad tot het opnemen bij de Maatschappij van gemeente-crediet te Amsterdam eener geldleening van f 24,000.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! De Raad der gemeente Ouder-Amstel besloot op 22 October 1870, ten behoeve van den bouw van een nieuw raadhuis met bijbehorende werken, bij de Maatschappij van gemeente-crediet te Amsterdam op te nemen eene som van *f* 24,000, tegen eene jaarlijksche uitkeering van 5 pct., gedurende 68 jaren voor rente en aflossing, zoodat na verloop van dien tijd de geheele schuld zal gedelgd zijn; tot het voldoen van die som van *f* 1200 'sjaars de gewone middelen der gemeente te verbinden; en met genoemde Maatschappij zoodanige overeenkomst aan te gaan als vereischt wordt om ook de schuld in korteren tijd af te doen, indien de middelen der gemeente zulks mogelijk mogten maken.

Gedeputeerde Staten van Noordholland hebben aan deze geldleening hunne goedkeuring onthouden, op grond, dat de som niet zoo hoog is, dat de gemeente door de aflossing binnen korteren tijd te veel zou worden bezwaard; dat er dus geene noodzakelijkheid bestaat om de gemeente voor zoo langen tijd te verbinden, hetgeen te minder raadzaam voorkomt, omdat het werk, waarvoor men het geld wil bestemmen niet zoo strikt noodig is te achten, dat het als zeker zou zijn aan te nemen, dat ook een volgend geslacht van ingezetenen der gemeente den aanleg van dat werk zou goedkeuren.

Van dit besluit van Gedeputeerde Staten, dd. 9 November 1870, is de Gemeenteraad bij den Koning in beroep gekomen.

Gedeputeerde Staten, nader op dit adres gehoord, schrijven in hun berigt als volgt:

„Bij het nemen van ons besluit van 9 November j.l., n°. 39, zijn wij in de eerste plaats hiervan uitgegaan, dat in den regel iedereen de uitgaven, waartoe hij besluit, zelf behoort te bestrijden en niet den last daarvan aan anderen behoort over te dragen.

„Betreft het eene uitgave uit eene gemeentekas, dan beschouwen wij als den persoon, die tot de uitgave besluit, het tegenwoordige geslacht der ingezetenen van de gemeente. Dat geslacht behoort dus de gelden, tot bestrijding der uitgaaf noodig, zelf op te brengen, en niet een gedeelte der vereischte som als onafgedane schuld te laten blijven ten laste van een volgend geslacht.

„Wat den duur van een geslacht betreft, kan men ongeveer aannemen, dat, zoolang niet meer dan vijftien jaren na eenig gegeven tijdstip verlopen zijn, de meerderheid nog steeds gevormd wordt door personen, die op dat tijdstip tot de volwassen ingezetenen behoorden; in de volgende vijftien jaren vormden die personen eene steeds afnemende minderheid; na verloop van dertig jaren zijn zij allen verdwenen en is een geheel nieuw geslacht opgetreden.

„Hieruit zou volgen, dat, wanneer op zeker oogenblik tot dekking eener uitgaaf eene leening gesloten werd, die leening, om geheel te blijven ten laste van de op dat oogenblik handelende generatie, in hoogstens vijftien jaren zou behooren te worden afgelost.

„Wij zijn dan ook van oordeel, dat die termijn, ofschoon hij niet met de uiterste gestrengheid behoeft gehandhaafd te worden, zoodat b. v. zonder overwegend bezwaar ook wel een termijn van twintig jaren of nog iets meer kan gesteld worden, — toch bij het sluiten van leeningen door gemeenten verdient in het oog gehouden te worden.

„Dat wij met regt verlangen, dat in den regel iedere generatie hare eigene werken en ondernemingen bekostige, zal, naar wij meenen, nauwelijks betoog behoeven. Sommige werken duren niet langer dan hunne stichters, of voldoen althans niet langer aan de behoefte; in dat geval komt de toepassing van den gestelden regel eenvoudig hierop neêr: dat een werk bekostigd wordt door degenen, die er gebruik van hebben. Sommige ondernemingen beantwoorden niet aan het doel; en het zoude zeker niet billijk zijn, dat men de kosten van mislukte proefnemingen ten laste van zijne opvolgers liet.

„Deze argumenten gelden echter slechts in sommige gevallen. Maar wat in elk geval geldt en naar ons oordeel het meest afdoet, is dit: alleen de tegenwoordige

generatie bepaalt, dat en hoe een werk gemaakt zal worden; zij alleen beslist omtrent het doen van uitgaven voor dat werk; het volgende geslacht wordt in de zaak niet gekend.

„En hieraan is des te meer gewigt te hechten, omdat het alles behalve zeker is, dat het volgende geslacht de besluiten zijner voorgangers zal goedkeuren; niet zelden toch wordt door later levenden de nuttigheid niet erkend van hetgeen in vroegeren tijd groote opofferingen waard geacht is.

„Het bovenstaande wenschen wij alleen als regel bij het sluiten van leeningen beschouwd te hebben, wanneer er geene bijzondere redenen zijn om daarvan af te wijken. In verschillende gevallen toch zou naar ons oordeel het verdeelen van de aflossing eener leening over een veel langeren tijd dan 15 à 20 jaar, b. v. over 68 jaren, zoo als bij leeningen, die met de Maatschappij van gemeentecrediet gesloten worden, zeer wel te verdedigen zijn.

„Zulk eene leening zou b. v., om één geval te noemen, somtijds een geschikt middel kunnen zijn tot conversie van gemeenteschulden, op meer bezwarende voorwaarden aangegaan.

„Ook zou zulk eene leening kunnen worden toegelaten, wanneer men haar wilde aangaan ten behoeve van een werk, voor de gemeente van overwegend belang en van ontwijfelbaar nut ook voor volgende geslachten, vooral wanneer dat werk tevens zoo kostbaar was, dat de finantiële krachten der gemeente op verre na niet toelieten om eene leening tot het benodigde bedrag in vijftien à twintig jaar af te lossen.

„Beide omstandigheden kunnen zeer ligt vereenigd voorkomen, wanneer men b. v. door eene uitgestrekte, maar niet zeer vermogende gemeente een weg wenschte aan te leggen.

„Wanneer men nu, met het oog op het vooraangaande, het besluit van Ouder-Amstel beschouwt, dan vindt men, dat hier geene enkele der genoemde redenen aanwezig is om van den in 't algemeen op te volgen regel eene zoo belangrijke afwijking toe te laten als dat raadsbesluit medebrengt.

„Van conversie van schuld is hier geen sprake.

„Wat den aard van het werk betreft, dit komt ons voor verre van zoo onmisbaar te zijn, dat ook volgende geslachten de daarvoor gedane uitgaaf ongetwijfeld als nuttig en noodig zouden erkennen. In eene kleine plattelands-gemeente kan de niet zeer omvangrijke administratie zeer wel gevoerd worden, zonder dat men er een raadhuis bezit, op zoodanigen voet ingerigt, dat het eene uitgaaf van f 24,000 vordert; zulk een gebouw is er min of meer een voorwerp van weelde. En nu is er niets tegen, dat de ingezetenen zich die weelde veroorloven, mits zij het daarvoor noodige geld binnen hun eigen leeftijd opbrengen en niet de betaling van een groot gedeelte overlaten aan hunne opvolgers, die wellicht omtrent de wenschelijkheid van het gebouw van een ander gevoelen zullen zijn.

„Vraagt men eindelijk naar den finantiëlen toestand der gemeente, zoo is op te merken, dat Ouder-Amstel geene opcenten op het personeel heft en slechts 15 opcenten op de hoofdsom der belasting op de gebouwde eigendommen, terwijl er op eene bevolking van 1980 zielen een hoofdelijke omslag wordt geheven van f 2800, dat is f 200 minder dan het toegestane maximum.

„De heffing van b. v. 25 opcenten op het personeel zou jaarlijks opbrengen omstreeks. . . . . f 1256

De verhooging van de opcenten op de hoofdsom der belasting op de
 ebouwde eigendommen tot het maximum. . . . . „ 598

„De verhooging van den hoofdelijken omslag tot het toegestane maximum „ 200

---

te zamen f 2054

„Door deze som voor rentebetaling en aflossing te bezigen, zou de gemeente, zonder nog de heffing van den hoofdelijken omslag boven het tegenwoordige maximum op te voeren (waartoe zij overigens naar ons oordeel zeer wel in staat zou zijn) eene leening van f 24,000 in omstreeks 20 jaren kunnen aflossen.

„Dat er overigens eenige andere bijzondere reden zou bestaan om de gemeente Ouder-Amstel bij het sluiten der voorgenomen leening voor den buitengewoon langen tijd van 68 jaren te verbinden, is ons niet bekend.

„Wij achten derhalve dien maatregel niet geregtvaardigd.

„Bij een ander punt wenschen wij nog een oogenblik stil te staan. Men zou namelijk kunnen vragen, of, toegegeven des noods de juistheid van al het aangevoerde, Gedeputeerde Staten zich met die beschouwingen behooren in te laten bij de beoordeeling van een aan hunne goedkeuring onderworpen raadsbesluit; of zij zich niet te veel stellen in de plaats van het Gemeentebestuur, wanneer zij op dergelijke gronden hunne goedkeuring onthouden.

„Het antwoord hierop moet naar ons oordeel zijn, dat Gedeputeerde Staten geheel in den geest der wet handelen, wanneer zij zich door zoodanige motieven als hierboven zijn aangevoerd, laten leiden.

„De Grondwet (zie art. 141 en in verband daarmede de gemeentewet, zie art. 194) hebben gewild, dat de gemeentebesturen niet dan onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten zouden kunnen besluiten tot die soort van handelingen, welke in het algemeen gezegd kan worden het vermogen der gemeente te raken.

„Hierbij zal wel deze overweging gegolden hebben, dat de eigenaar van dat vermogen niet is het tegenwoordige geslacht van ingezetenen, dat door de bestuursleden vertegenwoordigd wordt, maar het zedelijk ligchaam, de gemeente genaamd, dat ook in de toekomst voortleeft; zoodat aan ééne generatie van ingezetenen slechts de bevoegdheid tot eene beperkte beschikking over dat vermogen kan worden toegekend.

„Gedeputeerde Staten handelen dus geheel overeenkomstig hunne roeping, wanneer zij de uitvoering beletten van raadsbesluiten, waarbij het voordeel van de tegenwoordige ingezetenen ten koste van het blijvend belang der gemeente is op den voorgrond gesteld.

„Op deze gronden hebben wij gemeend aan het besluit van den Raad van Ouder-Amstel onze goedkeuring te moeten onthouden.”

Bij den Raad is ter bestrijding van dit schrijven van Gedeputeerde Staten eene memorie van den Gemeenteraad ingekomen, luidende als volgt:

„De Raad der gemeente Ouder-Amstel heeft de eer de navolgende gronden tot staving van de juistheid van het door hem genomen besluit aan het oordeel van den Raad van State te onderwerpen.

„Vooreerst mag worden vooropgesteld en als zeker aangenomen, dat het bestaande raadhuis der gemeente in zoo bouwvalligen toestand verkeert, dat groote kosten zullen moeten worden aangewend om de aanwezige gebreken weg te nemen en het gebouw op den duur in bewoonbaren staat te houden.

„De ondervinding van de laatste jaren heeft die meening bevestigd; en er is niemand, die enigzins met den toestand van het gebouw bekend is, die zulks zal ontkennen.

„Indien men evenwel tot het doen dier uitgaven mogt besluiten, dan zal slechts worden verkregen, dat een oud gebouw, welks inrigting hoogst ondoelmatig is en hetwelk volstrekt niet meer aan de eischen des tijds voldoet, voor verder verval is bewaard geworden.

„Omtrent dit punt behoort geen verschil van gevoelen te bestaan, vermits anders elke wisseling van gedachten overbodig mag worden geacht.

„Indien het alzoo als zeker mag worden aangenomen, dat het voor de gemeente wenschelijker is eene som van f 24,000 te besteden, waarvan zij de vruchten plukken

zal, — dan eene som van f 3 à f 4000, die als verloren kan worden beschouwd, dan komt in de tweede plaats de hoofdvraag in aanmerking, of het voor de gemeente voordeelig is zich gelden te verschaffen tegen 5 pet. jaarlijks, gedurende 68 jaren voor rente en aflossing, of tegen 5 pet. jaarlijks voor rente en eene zekere som van 1 à 4 pet. voor aflossing daarenboven.

„Het moet worden erkend, dat het antwoord op deze vraag twijfelachtig is.

„Het blijft eene vraag, of het voor eene gemeente, dat is voor de gezamenlijke ingezetenen, wenschelijker is een klein bedrag jaarlijks gedurende eene reeks van jaren te voldoen, dan wel een grooter bedrag gedurende een korter tijdperk, al ware het ook, dat in het eerste geval de sommen te zamen een veel hooger cijfer bereiken dan in het tweede.

„De Raad dezer gemeente beantwoordt deze vraag in toestemmenden zin; maar al ware het ook bewezen, dat zij te dien aanzien in dwaling verkeerde, dan nog zou die redenering weinig afdoende zijn, vermits eene andere vraag, die de vorige beheerscht, niet uit het oog mag worden verloren. — Zij is deze: kan de gemeente Ouder-Amstel van bijzondere personen eene som van f 24,000 op korte termijnen van aflossing bekomen?

„Is zij in staat, indien hoogere belastingen worden geheven, dat geld op andere wijze op te nemen?

„Hierop voorzeker kan het antwoord niet anders dan ontkennend zijn.

„Eene gemeente van ongeveer 2000 zielen met onbeduidende grond-eigendommen kan, ofschoon hare finantiën niet ongunstig staan, niet dan met zeer groote moeite een bedrag als het bovengenoemde tegen matige rente en aflossing van bijzondere personen of inrigtingen bekomen; en alleen uit dien hoofde is de Maatschappij van gemeente-crediet eene hoogst welkome inrigting, die op niet al te bezwarende voorwaarden de middelen verschaft om werken te kunnen daarstellen, waaraan kleine gemeenten anders niet kunnen denken.

„Door deze redenering vervalt ook geheel het beweren van heeren Gedeputeerde Staten der provincie Noordholland, dat de gemeente Ouder-Amstel niet zoo zeer belast is, dat zij niet gemakkelijk zwaardere lasten zou kunnen dragen; vermits, indien de Raad al tot het heffen van hoogere belastingen mogt besluiten, het nog hoogst twijfelachtig ware, of zij het benoodigde bedrag zou kunnen bekomen.

„Er is nog een punt, dat overweging verdient.

„De Maatschappij van gemeente-crediet heeft in hare voorwaarden ook deze bepaling opgenomen, dat de schuld op elk tijdstip weder kan worden afgelost, indien de gemeente daartoe in staat is.

„De gemeente Ouder-Amstel, ofschoon op dit oogenblik niet bij magte om, zonder het heffen van meerdere belastingen, jaarlijks een zeker bedrag voor aflossing beschikbaar te stellen, kan, indien buitengewone omstandigheden zulks niet verhinderen, dat buiten twijfel binnen eenige jaren wel doen.

„Dat bedrag zal haar alsdan in staat stellen die maatregelen te nemen, die haar tot eene veel spoediger aflossing der opgenomen schuld kunnen doen geraken. Zoodat het vermoeden volstrekt niet ongegrond is, dat zij, ofschoon thans bij de Maatschappij van gemeente-crediet te Amsterdam geld opnemende, daarom nog niet voor 68 jaren zal verbonden zijn.

„Eindelijk mag niet uit het oog worden verloren, dat het gebouw, hetwelk men wenscht te stichten, naar alle menschelijke berekening veel langer dan 68 jaren bestaan zal, zoodat, indien de gemeente al niet in staat ware de schuld op een vroeger tijdstip te kwijten, er niets onbillijks in gelegen kan zijn, de lasten, aan de daarstelling van het raadhuis verbonden, door meer dan één geslacht te doen dragen.”

In deze zaak zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een gemagtigde tegenwoordig, ook voor de twee volgende zaken. En vermits die allen hetzelfde hoofdpunt betreffen, zal ik het uitbrengen van verslag daarover laten voorafgaan. Aan de orde is:

III. *het beroep van den Raad der gemeente Nieuwer-Amstel van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan het besluit van dien Raad tot het opnemen bij de Maatschappij van gemeente-crediet te Amsterdam eener geldleening van f 50,000.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! De Raad der gemeente Nieuwer-Amstel besloot op 6 Julij 1870 bij de Maatschappij van gemeente-crediet op hare gewone, bij mijn vorig rapport vermelde voorwaarden, op te nemen eene som van f 50,000 tot aflossing eener schuld van gelijk bedrag, aangegaan ten behoeve van den aanleg eener nieuwe begraafplaats, tegen eene reute van 5 pct. en aflossing in hoogstens 25 jaren. Bij besluit van 14 November bepaalde dezelfde Raad, dat de op te nemen som met f 6000 zou worden verhoogd, om voor dat bedrag de nog noodige werken te doen verrigten, die tot de voltooiing der begraafplaats gevorderd werden. De Raad werd bij die besluiten geleid door de overweging: dat de noodzakelijke aanleg van nieuwe werken, waaraan behoefte bestaat, het wenschelijk maakt de jaarlijksche lasten, waarmede de gemeente gedrukt wordt, te verligten; dat de nieuwe begraafplaats in vervolg van tijd ruimschoots in staat zal zijn door hare opbrengst in alle kosten van haar onderhoud te voorzien; doch dat het niet te verwachten is, dat zulks in de eerstvolgende jaren reeds zoodanig zijn zal, en het tegenwoordige geslacht alzoo met al den last is bezwaard, zonder gegrond vooruitzigt dien in de eerstvolgende jaren noemenswaardig te zien verminderen; dat er dus eer iets billijks dan iets onbillijks in gelegen is om den schuldenlast over een grooter aantal jaren te verdeelen; daardoor de tegenwoordig levenden in het dragen daarvan gedeeltelijk te ontheffen, en ook hen, die later de vruchten der bedoelde inrigting zullen plukken, een billijk aandeel in de kosten der stichting te doen dragen.

Gedeputeerde Staten hebben op 23 November hunne goedkeuring aan die raadsbesluiten onthouden, uit overweging, dat de oorspronkelijk aangenomen aflossing binnen 25 jaren niet kan geacht worden voor de gemeente te bezwarend te zijn, en er dus geene noodzakelijkheid bestaat om door de voorgenomene verwisseling der geslotene leening met eene andere, die eerst na 68 jaren zal zijn afgelost, aan een volgend geslacht een last op te leggen, ten einde den last der schuld voor het tegenwoordige geslacht te verminderen.

Van deze weigering der goedkeuring is de Gemeenteraad bij den Koning in beroep gekomen. In zijn adres wijst de appellant er hoofdzakelijk op, dat door de oogenblikkelijke vermindering der lasten van rentebetaling en aflossing het Gemeentebestuur zich in staat zal zien om met minder bezwaar tot de noodzakelijke verbetering van vele openbare werken over te gaan, zoo als de verbetering van publieke wegen en voetpaden, de daarstelling van nog een of meer scholen voor lager onderwijs, aan welk laatste vooral bij de sterk toenemende bevolking de behoefte zich nu reeds openbaart, en zeer waarschijnlijk in een niet ver verwijderd tijdperk zich zeer dringend zal doen gevoelen, terwijl de bevordering der openbare gezondheid het zeer wenschelijk maakt, dat verschillende wegen en voetpaden worden verbeterd, aan de verschwaterleiding grooter uitbreiding worde gegeven en andere saniteits-maatregelen in het algemeen belang worden genomen; dat het Gemeentebestuur echter, uit hoofde van

verschillende aflossingen en rentebetalingen wegens vroeger aangegane geldleeningen, in de eerstvolgende jaren aan geene nieuwe zaken, hoe noodzakelijk ook, zou kunnen denken, indien de wijze van aflossing van den bestaanden schuldenlast niet aanzienlijk werd verligt.

Op dit adres zijn Gedeputeerde Staten nader gehoord. In hun berigt stellen deze als algemeen wenschelijk voorop, dat uitgaven, waartoe in eene gemeente wordt overgegaan, blijven ten laste van hetzelfde geslacht van ingezetenen, dat tot het doen dier uitgaven besluit: iets wat geheel wordt uit het oog verloren, wanneer de aflossing verdeeld wordt over 68 jaren.

„Zijn er nu, vragen Gedeputeerde Staten verder, in dit geval bijzondere redenen, die eene zoo belangrijke afwijking zouden regtvaardigen?”

„De Gemeenteraad voert als zoodanig aan den zwaren schuldenlast, die op de gemeente drukt, zoodat zij in den eersten tijd tot verschillende noodige uitgaven niet in staat zal zijn, en de billijkheid, dat de kosten van een werk zoo als de begraafplaats, dat juist later voordeelen zal opleveren, ook voor een gedeelte komen ten laste van latere geslachten.

„Ten aanzien van het eerste, het finantiële punt op zich zelf, meenen wij in de eerste plaats het volgende te moeten opmerken:

„Er is geen sprake van, dat de gemeente een nieuwen last zou op zich nemen, dat zij daarvoor hare begrotingen zou moeten verhoogen, en dat zij zou vreezen ze tot eene te drukkende hoogte op te voeren, tenzij de aflossing over een zeer langen tijd verdeeld werd. Integendeel, de schuld is aangegaan; de begrotingen der gemeente zijn sedert een paar jaren op het bestaan daarvan gebaseerd. Indien de raadsbesluiten van 6 Julij en 14 November 1870 buiten effect blijven, zal de begroting er niet hooger door worden dan zij thans is.

„Aan den anderen kant is het ook eerst sedert bijna twee jaren, dat deze toestand bestaat; dat wil zeggen, de last is aan de gemeente opgelegd, men kan zeggen onder dezelfde omstandigheden, die nu bestaan, en door dezelfde personen, die nu besturen. Deze hebben in Januarij 1869 gemeend, dat de gemeente dezen last kon op zich nemen; dat hij nu ondragelijk zou geworden zijn, is niet aannemelijk.

„Hiermede zouden wij welligt, wat dit punt betreft, kunnen volstaan; ten overvloede moge echter het volgende finantiële overzicht hier zijne plaats vinden.

„Volgens de voor 1871 opgemaakte begrooting heeft de gemeente f 61,000 schuld. Zij betaalt aan aflossing f 5000, aan rente ruim f 3000. Onder deze sommen is begrepen f 2500 rente van de leening van f 50,000, maar niets voor aflossing van die leening. De som van f 5000 voor aflossing bestaat uit drie posten, een van f 1000, een van f 3000 en nog een van f 1000, ter afbetaling van leeningen, die, bij voortgezette schulddelging op den tegenwoordigen voet, geheel zullen afgelost zijn respectivelijk in één, in twee en in vier jaren. Derhalve zal van de som, thans voor aflossing uitgetrokken, na één jaar vrij vallen f 1000, na twee jaar (altijd van nu af gerekend) nog f 3000, na vier jaar de geheele f 5000.

„Vangt men nu na twee jaren met de aflossing der leening van f 5000 aan, en verdeelt men haar gelijkelijk over de jaren, die dan nog van het 25 jarig tijdvak overblijven, dan zal daarvoor noodig zijn ruim f 2000 per jaar, terwijl men dan van de thans voor aflossing gebezigde som reeds f 4000 en weldra f 5000 beschikbaar zal hebben.

„Derhalve, nadat over twee jaren de jaarlijksche termijn van aflossing der leening van f 50,000 op de begroting gebracht zal zijn, zal de gemeente van het tegenwoordige bedrag harer inkomsten nog bijna f 2000 overhouden, twee jaren daarna omstreeks f 3000 en later nog meer, naar mate de som, voor rentebetaling noodig, vermindert.

„Dat derhalve de gemeente, zoo als de Raad zegt, gedurende een tal van opvol-

gende jaren zoodanig belast zou zijn, dat aan verbetering van bestaande, of daargestelling van nieuwe inrigtingen, hoe noodzakelijk die ook mogten zijn, schier niet zal kunnen worden gedacht, tenzij men de lasten der ingezetenen op nieuw verhoogde, kunnen wij niet toegeven. En in het ergste geval zou eenige verhooging van lasten, ofschoon die welligt, zoo als de Raad zegt, niet wenschelijk zou zijn, toch naar ons oordeel niet ondoenlijk wezen, daar bij een hoofdelijken omslag van f 14,000 op 8594 zielen de hiecenten op het personeel niet meer dan 20 bedragen.

„Wij meenen hiermede het motief, in ons besluit van 23 November, n°. 19, uitgedrukt, genoegzaam toegelicht te hebben.

„Ten slotte wenschen wij er echter nog dit bij te voegen. Al ware het, dat de gemeente zulke zware lasten op zich genomen had, dat het bestrijden der noodige uitgaven voor verbetering van wegen, nieuwe scholen, gezondheidsmaatregelen enz. haar in den eerstvolgenden tijd eenigzins moeijelijk viel, dan nog, — en hiermede komen wij op het punt der beweerde billijkheid van een zeer langen termijn van aflossing — dan nog zouden wij meenen, dat de tegenwoordige ingezetenen der gemeente allermint in dit geval het regt hadden zich aan het dragen van die lasten te onttrekken en ze op het nageslacht over te brengen. Waarvoor toch is de schuld aangegaan, of liever zoo hoog opgevoerd? Niet voor een werk, dat noodzakelijk was. Eene begraafplaats voor de behoefte der gemeente is ongetwijfeld onmisbaar; maar de aanleg van deze begraafplaats, op veel grooter schaal dan voor de gemeente noodig was, in de hoop, dat ook elders gevestigde personen er gebruik van zouden maken, en wel bepaaldelijk dat de vermogende ingezetenen van Amsterdam er zich eigen graven zouden aanschaffen, is eene speculatie geweest, waarvan de ondernemers de voordeelen zullen genieten, indien zij slaagt, waarvan ook zij zelve, en niet hunne opvolgers, de schade behooren te lijden, indien zij niet slaagt.

„Dat zij aanvankelijk niet geheel naar wensch slaagt, schijnt hieruit op te maken, dat het volgens het raadsbesluit van 6 Julij niet te verwachten is, dat de opbrengst der begraafplaats in de eerstvolgende jaren hare onderhoudskosten zal kunnen dekken.

„Wij achten het echter in deze omstandigheden eenigzins bedenkelijk als waarschijnlijk te stellen, zoo als tevens gedaan wordt, dat het in later tijd veel beter zal zijn, en, op grond van dat vooruitzigt, de nakomelingschap te belasten.”

Tot beantwoording van de bedenkingen, in het besluit van Gedeputeerde Staten vervat, heeft de Gemeenteraad aan den Raad van State eene memorie ingediend van den volgenden inhoud:

1°. De Gemeenteraad van Nieuwer-Amstel was bij het nemen van zijn besluit tot het aangaan eener geldleening à f 50,000 in dato 20 Januarij 1869 niet bekend, dat zich in 1870 eene Maatschappij voor gemeente-crediet zoude vestigen, en was, om aan de wettelijke voorschriften betrekkelijk het aanleggen eener begraafplaats *buiten de kom der gemeente* te voldoen, genoodzaakt om het daartoe benoodigde kapitaal bij particulieren op te nemen, hetgeen zeer zeker niet geschied zoude zijn, ware de Maatschappij reeds toen gevestigd.

„De aflossing en rentebetaling dier geldleening vordert in de eerstkomende jaren eene som van f 4000 à f 4500 'sjaars.

2°. Tot aankoop van het terrein voor die begraafplaats is in 1867 eene geldleening aangegaan, groot f 6000, waarvan slechts f 2000 is afgelost, zoodat de gemeente in de eerstvolgende jaren vier jaren met een jaarlijkschen last is bezwaard van meer dan f 1000.

3°. Het bouwen eener school met onderwijzers-woning eischte in 1868 eene geldleening ad f 12,000, waarvan in de beide eerstkomende jaren telkens meer dan f 3000 moet afbetaald worden.

4°. In 1871 moet nog f 1000 betaald worden der geldleening, groot f 13,000, welke

in den jare 1858 is aangegaan tot vernieuwing van de Overtoomsche schoeijing en het bouwen van een algemeen arnhuis.

„5°. Is de gemeente met eene altijddurende jaarlijksche uitkeering aan de stad Amsterdam, ten bedrage van *f* 742.35, bezwaard voor het onderhoud van den Overtoomschen straatweg en schoeijing langs de vaart.

„6°. Het maximum van den hoofdelijken omslag is slechts toegestaan tot *f* 15,000; de omslag voor 1871 is geraamd op *f* 14,000.

„7°. Door de buitengewone toename der bevolking, welke in het laatste 10tal jaren met ongeveer 2000 zielen is vermeerderd, thans reeds ruim 8000 bedraagt en door vele in aanbouw zijnde nieuwe woningen spoedig nog veel belangrijker zal vermeerderen, is men, vermoedelijk binnen korten tijd, verpligt één à twee nieuwe scholen voor lager onderwijs te stichten, of althans bestaande te vergrooten.

„8°. Moeten noodzakelijk eenige gedeelten straatweg worden vernieuwd, wegen en voetpaden verbeterd, de versch-waterleiding worden uitgebreid en aan den wensch van ingezetenen tot vermeerdering van de straatverlichting worden gevolg gegeven, terwijl de gebouwen der begraafplaats van ameublement voorzien en vele begraafgereedschappen aangeschaft of vernieuwd moeten worden.

„9°. Het hoofdstuk VIII der begrooting voor 1871 bedraagt in uitgaaf voor renten en aflossing *f* 9244.85, waaronder niet begrepen is de aflossing van minstens *f* 2000 van de leening ad *f* 50,000, welke eerst in 1873 moet aanvagen.

„Het beweren van Gedeputeerde Staten, dat het tegenwoordige geslacht al de lasten behoort te dragen van inrigtingen, die alleen aan *volgende geslachten* voordeel kunnen aanbrengen, moge bij velen weérklank vinden, zeer velen evenwel zijn een ander gevoelen toegedaan. Ook de motieven van de meerderheid van dezen Gemeenteraad waren bij het nemen des besluits tot conversie van schuld juist op eene tegenovergestelde beschouwing gebaseerd.

„De Raad beschouwt het als billijk, dat zij, die uitsluitend genot eener inrigting hebben, ook een klein deel van de lasten dier inrigting dragen. Het is toch niet te ontkennen, dat, volgens het systeem van Gedeputeerde Staten, de thans aanwezige ingezetenen, om billijk ten aanzien hunner opvolgers te zijn, eigenlijk *de geheele schuld* dadelijk behoorden af te doen. Immers indien het niet voegzaam is om nakomelingen, welke eerst na 25 jaren in het bezit der nalatenschap komen, een zeker successieregt te doen betalen, dan is het evenmin billijk om hen, die zich in de eerstvolgende jaren binnen de gemeente vestigen en medeëigenaren der bezitting worden, een dubbelen last en geen genot van voordeel te doen dragen.

„Eindelijk vermeent deze Gemeenteraad wel degelijk in het belang harer gemeente te handelen, door gebruik te maken van de voortreffelijke voorwaarden der Maatschappij voor gemeente-crediet tot conversie van gemeenteschuld, welke de ingezetenen drukt.

„Door prompte voldoening alleen der renten in een tijdsverloop van 68 jaren is toch immers de schuld zelve in dien termijn vereffend. Ware het eene hypothecaire schuld, waarvan men in geen 68 jaren behoefde af te lossen (zoo als er welligt zijn zullen), dan zoude de gevraagde leening aan bezwarende beschouwingen onderworpen zijn; de leener zou na die jarenreeks het kapitaal evenwel nog schuldig zijn. Volgens de voorwaarden, waarop de Maatschappij voor gemeente-crediet sommen verstrekt, ontvangt de leener, mits prompte voldoening der renten, het opgenomen kapitaal als het ware ten geschenke.”

Eindelijk is nog door den gemagtigde van den appellant overgelegd een staat van leeningen, door gemeente- of polderbesturen met de Maatschappij voor gemeente-crediet aangegaan, en in onderscheidene provinciën door de collegiën van Gedeputeerde Staten goedgekeurd.

De Afdeeling is thans geroepen ook omtrent deze zaak een ontwerp van besluit aan den Koning voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Aan de orde is:

IV. *het beroep van den Raad der gemeente Castricum van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan het besluit van dien Raad tot het opnemen bij de Maatschappij van gemeente-crediet te Amsterdam eener geldleening van f 8000.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! De Raad der gemeente Castricum besloot, op 13 October 1870, ten behoeve van de bestrating van eenige gedeelten gemeenteweg eene geldleening aan te gaan ten bedrage van f 8000, zoo mogelijk met de te Amsterdam gevestigde Maatschappij voor gemeente-crediet tegen betaling, gedurende 68 jaren, eener annuïteit van 5 pct. der leening voor renten en aflossing; of anders tegen eene rente van hoogstens 5 pct. 'sjaars en met jaarlijksche aflossingen van minstens f 250 en hoogstens f 500, met bepaling, dat in elk geval rente en aflossing uit de gewone inkomsten der gemeente zullen gevonden worden.

Gedeputeerde Staten hebben, bij besluit van 9 November, hunne goedkeuring aan dat besluit onthouden, omdat, naar hun oordeel, de te leenen som niet zoo hoog is, dat de gemeente geacht zou moeten worden te veel te worden bezwaard, indien zij die som binnen weinige jaren aflost, en er dus geene noodzakelijkheid bestaat om de gemeente voor een tijd van 68 jaren te verbinden.

Tegen dit besluit is de Gemeenteraad in beroep gekomen bij den Koning. De appelland erkent in zijn adres, dat de gemeente de bedoelde leening, zonder zich te veel te bezwaren, binnen korteren tijd dan 68 jaren zou kunnen aflossen, maar meent, dat het dan te voorzien zou zijn, dat bij het sluiten van meerdere leeningen (welke bijv. door eene totale voorziening in den meer dan slechten toestand van alle gemeentewegen noodzakelijk zullen worden) de gemeente te zwaar zou worden gedrukt. Hij verklaart voorts geen kans te zien om het geld op eene andere voordeelige wijze op te nemen dan bij de Maatschappij van gemeente-crediet; terwijl juist de lange tijd, waarover de aflossing verdeeld wordt, maakt, dat niet uitsluitend aan den tegenwoordigen inwoner de last wordt opgelegd, om weldra een ander alleen de lusten te laten genieten.

Op dit adres zijn Gedeputeerde Staten gehoord. In hun ambtsberigt schrijven deze:

„Zoo als onlangs bij de behandeling eener dergelijke zaak meer uitvoerig door ons is uiteengezet, zijn wij van oordeel, dat elke generatie van ingezetenen eener gemeente de uitgaven, waartoe zij besluit, zooveel mogelijk zelve moet bestrijden, en niet een gedeelte er van brengen ten laste eener volgende generatie, die in de zaak niet heeft kunnen gekend worden.

„Zal deze regel gevolgd worden, dan moet natuurlijk, bij het bepalen van den tijd, waarover de aflossing van leeningen verdeeld wordt, de bekende duur van een menschengeslacht worden in het oog gehouden; een betrekkelijk korte termijn (twintig jaren of daaromtrent) zal in gewone gevallen niet behooren te worden overschreden.

„En ofschoon nu hierin, naar ons oordeel, ook zonder buitengewone omstandigheden, eene speelruimte van eenige jaren kan bestaan, komt het ons toch voor, dat een tijd van 68 jaren, meer dan de volle duur van twee menschengeslachten, alle grenzen te buiten gaat en niet dan om bijzondere redenen kan worden toegelaten.

„Ten aanzien van het besluit van den Raad van Castricum, waarbij de aflossing op

68 jaren bepaald werd, was het dus de vraag, of die termijn door bijzondere redenen geregvaardigd werd.

„Ofschoon wij nu niet ontkennen, dat verschillende redenen hier min of meer in aanmerking kunnen komen, hebben wij gemeend voldoende grond te hebben om die vraag outkennend te beantwoorden en derhalve onze goedkeuring aan het raadsbesluit te onthouden, zoodra het ons uitgemaakt voorkwam, dat er in dit geval niet de allerminste noodzakelijkheid bestond om een buitengewoon langen aflossingstermijn te stellen, daar de gemeente zeer wel in staat kon geacht worden om de op te nemen som van f 8000 binnen een termijn van gewone lengte terug te betalen.

„Dat wij dit terecht hebben aangenomen, schijnt geen nader bewijs te behoeven, nu het Gemeentebestuur zelf het in zijn adres aan den Koning erkent.

„Bij dat adres tracht men echter tevens door verschillende argumenten aan te toonen, dat, niettegenstaande de gemeente in staat is tot aflossing binnen een veel korteren termijn, het sluiten eener leening met de Maatschappij voor gemeente-crediet, met een aflossingstermijn van 68 jaren, in dit geval billijk en misschien zelfs onvermijdelijk is.

„Zoo wordt gewezen op den aard van het werk, waarvoor geleend zal worden, welk werk ook voor volgende geslachten zal dienen.

„Wij geven toe, dat aanleg van wegen een der onderwerpen is, waarvoor in de eerste plaats leeningen met langen aflossingstermijn kunnen worden toegelaten. Intusschen is hier nog onderscheid te maken tusschen het aanleggen eener regelmatige baan, waarvoor b. v. ook onteigening van grond noodig is, en het leggen eener bestrating op eene bestaande baan. Het eerste werk vereischt verschillende uitgaven, die, eens gedaan, nooit behoeven herhaald te worden; van het laatste kan dit niet evenzeer gezegd worden.

„En de leening, die Castricum wil sluiten, is voor het leggen eener bestrating bestemd.

„Maar in elk geval kan het argument, dat wij hier bespreken, naar ons oordeel slechts in aanmerking komen in verband met eene zekere mate van onvermogen der gemeente om binnen een termijn van gewone lengte het op te nemen geld terug te betalen. Zoolang hiervan volstrekt geen sprake is, behooren, naar ons oordeel, ook de gelden, die de tegenwoordige generatie van ingezetenen besluit aan werken van deze soort ten koste te leggen, bij haren eigen leeftijd opgebracht te worden.

„Nog wordt aangevoerd, dat er meer leeningen voor verbetering van wegen noodig zullen zijn, en dat die, gevoegd bij de tegenwoordige, de gemeente te zwaar zouden drukken. Terwijl er echter voor het oogenblik geen bepaald plan om eene grootere som dan f 8000 op te nemen aanhangig is, kan bij de behandeling der vraag, of de gemeente te veel zou gedrukt worden, bezwaarlijk op iets anders dan deze som gelet worden.

„Eindelijk zegt het Gemeentebestuur nog, weinig of geen kans te zien om het geld op eene andere voordeelige wijze op te nemen.

„In hoeverre de moeijelijkheid om op eene andere wijze geld te krijgen het voor de gemeente noodzakelijk zou kunnen maken zich tot de Maatschappij van gemeente-crediet te wenden, zal, naar ons oordeel, eerst later kunnen blijken, wanneer tot het sluiten eener andere leening werkelijk pogingen zullen gedaan zijn.

Dit argument zou dan ook eerder tot verdediging van het raadsbesluit kunnen strekken, indien dit juist andersom gesteld was dan het werkelijk is; indien het namelijk in de eerste plaats strekte tot het opnemen van geld op de gewone wijze, en, zoo dit mislukte, tot het sluiten eener leening met de Maatschappij van gemeente-crediet, in plaats van, zoo als werkelijk het geval is, dit laatste middel voorop en het eerste achteraan te stellen.

En hiermede meen ik voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Ik geef thans het woord aan den gemagtigde van de drie gemeenteraden.

De heer Mr. B. M. VLIELANDER HEIN, Advokaat te 's Gravenhage, optredende als gemagtigde van de drie opgemelde gemeentebesturen, geeft hoofdzakelijk het volgende te kennen. Hij herinnert, dat ten jare 1870 eene zoogenaamde Maatschappij van gemeente-crediet is opgericht te Amsterdam, die zich ten doel stelt te geoet te komen aan de bezwaren, die destijds bestonden voor gemeenten, waterschappen en provinciën, om op redelijke voorwaarden geld te verkrijgen. Die maatschappij leent aan die gemeenten, waterschappen en provinciën geld op de volgende voorwaarden: Het ligchaam, dat leent, krijgt de som in baar geld, in contanten, en verbindt zich de som terug te betalen in annuïteiten met hoogstens 5 pct. renten en aflossing, waardoor in 68 jaren de schuld gedelgd is. De gemeente behoeft geen ander onderpand te verstrekken dan 1 pct. vooruit, terwijl één aandeel op haren naam in de maatschappij moet nemen. Gemagtigde meent, dat, zoo als uit het medegedeelde min of meer blijkt, de soliditeit dier maatschappij hier niet behoeft ter sprake te komen. Gesteld eens, dat die maatschappij op grondslagen was gevestigd, die niet als zoo geheel solied waren te beschouwen, dat is een punt, dat hier niet behoeft te worden besproken. Als daarover toch eene quaestie mogt ontstaan tusschen de aandeelhouders en de maatschappij, dan is de gemeente toch slechts aandeelhouderster voor een zeer miniem bedrag.

Maar het hoofd-argument in deze is, dat elk geslacht moet betalen en *per se* moet bestrijden datgene, waartoe het zelf besloten heeft. Dat hoofd-argument, hetwelk gemagtigde bepaaldelijk zich voorstelt te bestrijden, wenscht hij eerst door eene opmerking te laten voorafgaan.

Gedeputeerde Staten hebben zich afgevraagd, of het wel hunne zaak was zich er mede te bemoeijen, en of zij niet te ver in de huishouding der gemeenten traden. Gemagtigde gelooft *dat* niet. Hij gelooft, dat Gedeputeerde Staten wel degelijk in hun regt waren. Maar zij hebben iets anders gezegd, waarmede hij het niet eens is, dat namelijk elk geslacht de kosten moet bestrijden van eene inrigting, waartoe het zelf besloot, en dat dat beginsel zou liggen in de wet.

Gemagtigde geeft toe, dat art. 194 der gemeentewet aan Gedeputeerde Staten allezins regt geven om eene geldleening te wraken; maar hij ontkent, dat art. 140 der Grondwet en art. 194 der gemeentewet daarom zouden medebrengen, dat elk geslacht zou moeten bestrijden de uitgaven voor de inrigting, waartoe het heeft besloten. Hij gelooft, dat het genoeg bekend is, dat art. 140 der Grondwet zijnen oorsprong te danken heeft aan twee oorzaken. Het wil aan elke gemeente wel de bevoegdheid geven tot dadelijke administratie, maar niet tot dadelijke beschikking; en art. 149 der gemeentewet brengt mede, dat alle gevallen, dáár bedoeld, worden gerekend onder het begrip van alienatie. Maar in de tweede plaats is eene gemeente, behalve dat zij een zelfstandig ligchaam is, ook een deel van het Rijk, zoodat dáár waar zich een slecht beheer voordoet, ook het toezigt van Gedeputeerde Staten kan noodig zijn, maar daarom nog niet *per se*. Het denkbeeld, dat elk geslacht de uitvoering van zijn eigen besluit moet bekostigen, ligt dus niet in de wet.

Maar is het — vraagt gemagtigde — ook wel juist?

Het argument luidt: even als elk individu zelf moet betalen en bekostigen wat hij behoeft, evenzoo moet het elke generatie, en moet deze dat niet overlaten aan eene volgende.

Nu zou men misschien denken, dat gemagtigde zou opkomen tegen de vergelijking van een individu, dat sterfelijk is, met eene gemeente, die het niet is. Maar hij zal

dat niet doen. De verhouding van elk individu tot zijn vermogen kan beschouwd worden als blijvend en als het ware voort te leven door zijne erfgenamen, al is hij dood. En aan den anderen kant zou eene gemeente ook zoo kunnen beschouwd worden, al is zij ook telkens van gedaante veranderd, ook al heeft er opvolging van geslachten plaats, die telkens het gemeente-vermogen administreren.

Maar als het denkbeeld van Gedeputeerde Staten geheel opgaat, dan moet men den duur dier geslachten nemen van 133 jaren. Om de 133 jaren komt er een ander geslacht. Maar dan komt het ook niet te pas, eene berekening te maken, op vijftien jaren gegrond. In een van de rapporten komt toch eene soort van berekening voor van de meeste geslachten van vijftien jaren. Hij zou wel willen weten, hoe dan de berekening zou zijn van den levensduur van een volgend geslacht.

Gemagtigde acht dan ook de opvatting van Gedeputeerde Staten hoogst willekeurig. Als men van geslachten spreekt — meent hij — moet men spreken van drie geslachten in eene eeuw. Hij moet daarbij doen opmerken, dat Gedeputeerde Staten toch geen bezwaar maken in eene aflossing der geldleening in twintig jaren. Dus dan nadert men al twee geslachten.

Maar is het waar, dat elk individu betaalt zijne eigen kosten van zijn eigen werk, dat hij onderneemt? Dat betwist gemagtigde. Hij gelooft niet, dat dit opgaat b. v. bij ontginningen van woeste gronden, het oprigten van fabrieken en dergelijken. Ging het argument van Gedeputeerde Staten op, men zou terugdeinzen op zijn eigen land of fabriek eene hypotheek te laten rusten, dat langer dan zijn eigen leven reikt.

Gemagtigde gelooft, dat het een juist denkbeeld was om de zaak zoo te regelen, dat in jaarlijksche annuïteiten, langzamerhand, een werk zich zelf afbetaalt. En waarom zou nu eene gemeente dat niet mogen doen, die b. v. groote wegen aanlegde? Waarom zou eene gemeente zich niet zelve mogen betalen en een volgend geslacht niet mogen betalen het genot, dat het van de zaak blijvend heeft? Voor die werken zijn toch ook kosten van onderhoud noodig. Bij nieuwe wegen kan men zich toch bovendien directe of materiële voordeelen verzekeren, door den aanleg b. v. van tollén. Waarom zouden dan niet twee geslachten daarvan de kosten dragen, vooral uit het oogpunt van het meerder verkeer, door die nieuwe wegen te bevorderen? Gemagtigde kan dus niet inzien, waarom het nageslacht, dat van eene inrigting blijft mede genieten, daarvoor niet ook zou blijven betalen.

Eene andere bedenking van Gedeputeerde Staten is deze, dat het nageslacht in die ondernemingen niet gekend is en ze welligt niet zou hebben goedgekeurd. Dit nu bewijst volgens gemagtigde te veel. Men moet nog altijd zeggen, dat het nageslacht *misschien* die ondernemingen niet zou hebben goedgekeurd. Dan moet er maar in het geheel geene onderneming meer tot stand komen, en is volstrekt geene inrigting of onderneming meer mogelijk, die veel verder dan een menschen-geslacht reikt, als b. v. een spoorweg of eene vaart.

Neen, in den regel is het nageslacht door eene onderneming verbonden. Het is wel degelijk door de daden van het voorgeslacht gebonden. Men kan het Haarlemmermeer niet meer laten openen en de dijken, voor zoover die hier en daar last veroorzaken, niet meer wegnemen.

Maar bovendien de last eener onderneming drukt altijd op het nageslacht, al lost de gemeente ook de daarvoor aangegane geldleening vroeger af. Even als b. v. een individu zooveel minder nalaat, zoo zal ook de draagkracht eener gemeente aanmerkelijk verminderen.

De regel is, dat men zoomin mogelijk gelden moet halen uit handen van individuen, daar zij er veel meer goed mede kunnen doen dan de administrateur.

Overigens acht gemagtigde de drie zaken, waarvoor hij optreedt, alle van veel belang en hoogst nuttig. Eene is zelfs van overwegend belang.

Ook meent hij, dat niet gegrond is het argument van Gedeputeerde Staten, dat de gemeenten min of meer behoeftig moeten zijn om de geldleeningen te kunnen billijken. Die gemeenten nu zijn wel niet bepaald gegoed; maar wel zoo gegoed om alleen die aflossingen te kunnen doen. Maar indien alles moet worden afgelost door het tegenwoordig geslacht, zouden die gemeenten al spoedig moeten overgaan tot den staat van armoedige gemeenten.

Hoe minder de gemeente jaarlijks heeft te betalen, hoe meer zij laten kan in handen der individuën. En hoe meer het publiek vermogen wordt, hoe grooter de draagkracht van de gemeente wordt.

Gemagtigde bestrijdt daarbij de mogelijke bedenking, dat gemeenten zoo doende alligt spilziek zouden worden. Hij gelooft integendeel, dat, door het voortdurend voorkomen van een post voor renten op de begrotingen, dit te beschouwen is als een wenk en als eene herinnering om juist met overleg en behoedzaamheid de gemeente-gelden te beheeren.

De gemeenten zullen dus van zelve worden teruggehouden om nieuwe uitgaven te doen, tegenover gemeenten, die hare begrotingen op schoon hebben en er niet op zien om groote geldleeningen aan te gaan. Maar bovendien, in het toezigt van Gedeputeerde Staten ligt ook daaromtrent een voldoende waarborg.

De **VOORZITTER**: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, zijn deze zaken daarmede afgelopen.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Derde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 1 Februarij 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden* :

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 20 Januarij ll., n. 23, houdende beslissing van *het geschil over de vraag, waar Jacob Hendriks Postma armlastig was tijdens zijne opname in de bedelaarsgestichten in November 1868* (zie het verslag over deze zaak in het *Tiende Deel*, blz. 370, 371).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ. ENZ.

Gezien de stukken betreffende het door Gedeputeerde Staten van Friesland aan Onze beslissing onderworpen geschil over de vraag, waar Jacob Hendriks Postma armlastig was, toen hij in November 1868 in de bedelaarsgestichten werd opgenomen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 11 Januarij 1871, n°. 74;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 17 Januarij 1871, n°. 144, 7de Afdeeling;

Overwegende, dat, blijkens eene aantekening in het register van gedoopten der Hervormde gemeenten van Haskerhorn en Oudehaske, de ouders van den genoemden behoeftige, bij gelegenheid van het doopen in 1804, hebben verklaard, dat hun zoon Jacob Hendriks den 7 December 1801 te Siegerswoude was geboren;

dat te Siegerswoude de armlastigheid is ontkend en is beweerde, dat de behoeftige niet dáár, maar onder Ureterp zou zijn geboren, en dat in allen gevalle de ouders, die schippers waren van beroep, tijdens de geboorte van hun zoon woonplaats hebben gehad te Oudehaske;

dat het ingesteld onderzoek geen enkel bewijs heeft opgeleverd, dat de ouders in 1801 ergens aan wal vaste woonplaats hebben gehad, zoodat het beweren van Siegerswoude dienaangaande is onjuist, en het 6de lid van art. 28 der armenwet van 1854 hier toepassing moet vinden;

dat de vermelding in het doopregister, aangaande de plaats der geboorte, door geen afdoend tegenbewijs is wederlegd;

dat wel in een lotingsregister voor de nationale militie der gemeente Opsterland van 1820 staat opgeteekend, dat Jacob Hendriks Postma geboren is te Ureterp, maar dat deze opgave op zich zelve niet voldoende kan geacht worden om te weêrspreken eene verklaring, door de ouders korten tijd na de geboorte afgelegd;

dat ook is overgelegd eene verklaring van eenen broeder van den behoeftige, houdende, dat hem door zijne ouders steeds was verzekerd, dat de geboorte had plaats gehad in een vaartuig, liggende destijds voor het huis van Jan Haaijes, te Dalen, welke streek, volgens Burgemeester en Wethouders van Opsterland, gelegen is onder Ureterp; maar dat ook aan deze verklaring weinig waarde kan worden gehecht, omdat de getuige jonger was dan zijn broeder, zoodat hem uit eigen ondervinding niet bekend kon zijn, en hij alleen heeft medegedeeld, wat hij vóór vele jaren van zijne ouders had vernomen;

dat daarenboven de aanduiding van de plaats, wáár het schip zou gelegen hebben, zeer onbestemd is, en het zeer denkbaar is, dat het schip heeft gelegen in de buurt van het genoemde huis, en toch, gelijk door de ouders bij den doop is opgegeven, onder het gebied van Siegerswoude;

dat eindelijk zijn overgelegd de verklaringen van twee bejaarde getuigen, houdende, dat J. H. Postma niet te of onder Siegerswoude zou zijn geboren, maar dat zelfs niet is gebleken, dat deze in den tijd, toen de geboorte is voorgevallen, met de ouders van den behoeftige bekend zijn geweest, en dat zij ook geene enkele reden van wetenschap hebben opgegeven, waarop hunne verklaring berust;

dat, onder die omstandigheden, het voor de toepassing der armenwet voldoende bezeugen kan geacht worden, dat de behoeftige geboren is onder Siegerswoude;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 132 der Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat het domicilie van onderstand van Jacob Hendriks Postma in November 1860 gevestigd was te Siegerswoude, gemeente Opsterland.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 20 Januarij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEERT, L. D.

2°. van den 24 Januarij ll., n°. 8, houdende beslissing van *het geschil over de vraag, waar Hendrik Hoogeveen armlastig was, toen hij in Junij 1868 te Kampen in onderstand werd opgenomen* (zie het verslag over deze zaak in het *Tiende Deel*, blz. 387, 388).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten Doesborgh, Zutphen en Smilde over het domicilie van onderstand van Hendrik Hoogeveen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 11 Januarij 1871, n°. 79;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 19 Januarij 1871, n°. 198, 7de Afdeeling;

Overwegende, dat deze behoeftige, aan wien in Junij 1868 te Kampen ten behoeve van zijn minderjarig kind geneeskundige hulp is verstrekt, den 20 Mei 1840 geboren is te Doesborgh, terwijl in de geboorte-acte wordt vermeld, dat zijn vader was schipper, wonende binnen de gemeente Smilde, in Drenthe, thans met zijn schip te Doesborgh aan wal liggende, en dat, op grond van deze vermelding, het Bestuur van laatstgenoemde gemeente weigert de armlastigheid van den behoeftige te erkennen;

dat uit de onder eede afgelegde verklaringen van de moeder en van een ouderen broeder des behoeftigen is gebleken, dat, na haar in 1828 te Smilde gesloten huwelijk met Hendrik Hoogeveen, zij en haar man steeds varende en nimmer aan wal gehuisvest zijn geweest, doch hunne ladingen op onderscheidene plaatsen innamen en na lossing naar geene vaste bestemming terugkeerden, zelfs niet om te overwinteren, en dat niet alleen hun zoon Hendrik, maar ook al hunne acht andere kinderen aan boord van hun vaartuig zijn geboren;

dat de als bloote meening uitgesproken verklaring der beide genoemde getuigen, als zoude tijdens des behoeftigen geboorte de gemeente Zutphen als het domicilie van onderstand zijner ouders te beschouwen zijn geweest, alleen berust op de overweging, dat de behoeftige en zijne broeders aldaar voor de nationale militie hebben geloot, en dat aldaar gewoonlijk het patent en lastgeld werd betaald;

dat, onder deze omstandigheden, niet bevestigd wordt de vermelding van de gemeente Smilde in de geboorte-acte als de plaats, waar de vader des behoeftigen tijdens zijne geboorte woonplaats had; en dat voorts geen enkel feit is aan het licht gekomen, waaruit men zou kunnen afleiden, dat de ouders omstreeks 1840 ergens vaste woonplaats zouden gehad hebben;

dat dus de gemeente, die volgens het eerste lid van art. 28 der armenwet voor de geboorteplaats zou moeten gehouden worden, niet bekend is, en derhalve, volgens het 6de lid van dat artikel, die, waar de geboorte voorviel, daarvoor moet gehouden worden;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 132 der Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat het domicilie van onderstand van Hendrik Hoogeveen, tijdens hem in Junij 1868 te Kampen ten behoeve van zijn minderjarig kind bedeeeling werd verstrekt, was de gemeente Doesborgh.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan

afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 24 Januarij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEERT, L. D.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van H. J. Steenberg en c. s., te de Wijk, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, houdende vaststelling van den gewijzigden legger der waterleidingen in die gemeente.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Adressanten, allen landbouwers te Koekange, gemeente de Wijk, komen in beroep tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 18 October 1870, waarbij, onder den naam van waterleiding op de Oshaar, loopende door het Oshaarsche veld naar de bovenwaartsche verlenging der Koekanger A, op den legger der schouwbare waterleidingen in de gemeente de Wijk zijn gebragt eenige aan hen en anderen toebehoorende slooten en lage streken gronds, loopende van het Echtensche veld naar genoemde A. Adressanten beweren, dat, ter plaatse, door Gedeputeerde Staten bepaald, veelal geen waterweg aanwezig is, en dat de slooten en gronden, waardoor en waarover de waterleiding zou moeten loopen, nimmer tot publieke waterleiding hebben gediend. Zij wenschen, dat Zijne Majesteit, alvorens te beslissen, den feitelijken toestand, zoo mogelijk buiten tusschenkomst van het Provinciaal Bestuur, zal laten opnemen en zal laten onderzoeken, welke regten de eigenaren van het Echtensche veld hebben om het water, met wijziging van den van ouds bestaanden toestand, langs een anderen hun meer voordeeligen weg af te voeren, en dit te doen ten koste van adressanten. Zij concluderen tot vernietiging der resolutie van Gedeputeerde Staten.

Gedeputeerde Staten doen in hun berigt op dit adres opmerken, dat de daarbij bedoelde waterleidingen dezelfde zijn, ten aanzien van welke zij, bij besluit van 9 September 1868, n°. 49, krachtens art. 3 van het reglement op de waterleidingen, beslist hebben, dat zij behooren tot de in dat reglement bedoelde, welke beslissing tegen de daartegen ingebragte bezwaren is gehandhaafd bij Koninklijk besluit van 7 Maart 1869, n°. 26, zoodat bij het opmaken van den legger zij daarop behoorden te worden gebragt, hetgeen dan ook bij hun nu aangevallen besluit was gedaan, nadat de Gemeenteraad zulks had geweigerd en ze bij zijne voorloopige vaststelling van den legger daarvan had afgenomen. Zij geven daarbij inlichting, hoe zij tot de omschrijving, zoo als die thans in den legger is opgenomen, gekomen zijn, tegen welke omschrijving echter het bezwaar niet is gerigt, hetgeen alleen geldt het onder den naam van waterleiding op den legger brengen van eenige aan adressanten en anderen toebehoorende slooten en lage streken, loopende van het Echtensche veld naar de

Koekanger A en hare bovenwaartsche verlenging, en dus inderdaad is een terugkomen op hunne door den Koning in hooger beroep gehandhaafde beslissing.

Door Burgemeester en Wethouders van de Wijk is aan den Raad van State ingezonden een besluit van den Raad dier gemeente, waarin nader wordt beweerd, dat de door Gedeputeerde Staten op den legger gebragte waterleidingen in quaestie, blijkens een lokaal onderzoek, door Burgemeester en Wethouders ingesteld, op verschillende plaatsen niet bestaan, zoodat Burgemeester en Wethouders, om de noodige omschrijving te kunnen doen, bij Gedeputeerde Staten eene aanwijzing hebben moeten vragen van de kadastrale perceelen, waarover die waterleidingen zouden loopen. De Raad meent, dat voor het daarstellen dezer waterleidingen geen redelijke grond is aan te voeren.

Ook is van de zijde der adressanten nog een nader schrijven ingekomen ten betooge, dat de eigenaren der belanghebbende gronden geen regt hebben hun water af te voeren over de gronden der adressanten, en deze laatsten dus ten onregte met het daarstellen en het voortdurend onderhoud der bedoelde waterleidingen worden bezwaard; om welke reden zij op vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij die waterleidingen op den legger zijn gebragt, aandringen.

In deze zaak zal de Afdeeling alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning moeten voordragen.

De **VOORZITTER**: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. het beroep van Mr. H. G. J. Baron de Vos van Steenwijk van de Havixhorst c. s., te de Wijk, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, houdende vaststelling van den gewijzigden legger der waterleidingen in die gemeente.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad **DE VRIES**. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Bij de voorloopige vaststelling van den legger der waterleidingen in de gemeente de Wijk, heeft de Raad dier gemeente van dien legger geroyeerd de waterleiding in de Dijkstalligerhuizen en de Kleine Bulderij, welke door Burgemeester en Wethouders daarop was gebragt. Deze doorhaling was geschied op eene reclame van Mr. J. A. G. Baron de Vos van Steenwijk van de Havixhorst en anderen, die daarbij beweerden, dat die waterleiding niet zou bestemd noch dienende zijn om in het openbaar belang water af te voeren. Gedeputeerde Staten oordeelden echter, op grond van eene situatie-teekening, opgemaakt uit de kadastrale kaart, in verband met de opgaven, voorkomende in den door Burgemeester en Wethouders opgemaakten legger, dat, vermits op die waterleiding eene aanzienlijke oppervlakte lands afwatert, welke aan verschillende personen behoort, die waterlossing niet kan geacht worden enkel van bijzonder belang te zijn, hebben haar daarom weder op den legger gebragt en daarna dien legger vastgesteld.

Tegen dit besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, genomen 18 October 1870, zijn de adressanten bij Zijne Majesteit in beroep gekomen. Zij verklaren daarbij, dat twee hunner zijn eigenaars van de westelijke, en de anderen met zekeren Lokken en den Gemeente-Secretaris Jacob Snoeken van de oostelijke helft, elk zoover zijne eigendommen strekken van eenige slooten, loopende tusschen die eigendommen door, naar de rivier de Reest; dat die slooten dienen tot afvoer van het water hunner daaraan gelegen landerijen, maar daarom nog volstrekt niet zijn een waterweg, bestemd en dienende om in het openbaar belang water te ontvangen en af te voeren;

dat zij toch 1°. het water alleen ontvangen en afvoeren krachtens een regt van erf-dienstbaarheid; 2°. dat de grond van Gedeputeerde Staten, als zou eene aanzienlijke oppervlakte land, aan onderscheidene personen toebehoorende, in die slooten afwateren, feitelijk onjuist is; 3°. en 4°. dat daaruit, al ware zij juist, toch nog niet kan worden afgeleid, dat zij niet kunnen geacht worden te zijn van bijzonder belang, maar beschouwd moeten worden het water af te voeren in het openbaar belang.

Ten slotte klagen adressanten, dat Gedeputeerde Staten hunne beschikking niet hebben mededeeld aan degenen hunner, die tegen den legger, zoo als die door Burgemeester en Wethouders was opgemaakt, hadden gereclameerd bij den Raad, welke mededeeling bij art. 5 van het reglement op de waterleidingen is voorgescreven.

In hun nader berigt schrijven Gedeputeerde Staten, dat de toestand der zaak hier zoodan igit, dat de zaak een publiekrechtelijk karakter aanneemt; dat de overgelegde schetsteekening duidelijk aantoon, dat eene aanzienlijke oppervlakte gronds, aan onderscheidene personen toebehoorende, in die slooten afwatert. Het zeggen van adressanten, dat daaruit nog niet kan worden afgeleid, dat de waterleiding niet kan geacht worden te zijn van bijzonder belang, kan volgens Gedeputeerde Staten geen gewigt in de schaal leggen, want Gedeputeerde Staten hebben bij hun besluit alleen overwogen, dat die waterleiding niet geacht kan worden *enkel* van bijzonder belang te zijn. Iedere zaak, schrijven Gedeputeerden, die van algemeen belang is, is uit haren aard in den regel ook van bijzonder belang: vele bijzondere belangen maken het algemeen belang. Algemeen belang en openbaar belang zijn hier in zoover hetzelfde, als het publiek regt zich dáár laat gelden, waar het karakter van algemeenheid in voldoende mate aanwezig is. Voor zooveel het de bedoeling van adressanten mogt zijn er eene grief van te maken, dat het onderhoud ten laste der aangelanden is gebracht, meenen Gedeputeerde Staten te kunnen volstaan met naar art. 11 van het reglement te verwijzen.

Wat betreft het beweerde verzuim van mededeeling hunner beschikking, antwoorden Gedeputeerde Staten, dat art. 5 hun alleen de verplichting oplegt tot mededeeling hunner beschikking aan degenen, die bij hun Collegie bezwaren hebben ingebracht, niet aan die, welke bij den Raad hebben gereclameerd; dat in allen geval deze adressanten, blijkens hun beroep op den Koning, door de niet-mededeeling niet zijn geschaad.

Aan den Raad van State is ingediend eene memorie van J. J. Snoeken, Gemeente-Secretaris en Gemeente-Ontvanger te de Wijk, concluderende tot handhaving van het aangevallen besluit van Gedeputeerde Staten. Die memorie luidt als volgt:

„Genoemde waterleiding heeft sedert onheugelijke jaren het water afgevoerd van een aanzienlijk getal hectaren gronden, aan onderscheidene eigenaren, welke daaraan zijn gezwet, toebehoorende, en is zoodanig gelegen, dat een groot gedeelte dier gronden, welke veel hooger liggen dan de aan mij in eigendom toebehoorende, zogenaaemde Dijkstalligerhuizen, eerst hun water in eene noordelijke rigting op de gronden van laatstgenoemde afvoeren, welke, veel lager gelegen, dat water moet ontvangen, om hetzelfde vervolgens weder langs de onderwerpelyke waterleiding in eene zuidelijke rigting naar de rivier de Reest, terwijl dezelve in zijnen loop het water van een groot gedeelte der gronden van het landgoed de Havixhorst en van de geheele Kleine Bulderij opneemt, af te voeren. Van daar, dat deze waterleiding onmisbaar is voor allen, die daarop hun water lossen.

„De eigenaren der gronden, aan de uitmonding dier waterleiding gelegen, laten echter de hooger gelegene, welker gronden als gezegd veel lager liggen, voor het onderhoud daarvan zorgen, omdat in den regel hun water zelfs bij een gebrekkigen toestand dier waterleiding nog wel om de aangevoerde redenen kan worden gelost, zoodat zij daarvan zelden overlast hebben; waaruit volgt, dat de achtergelegene

eigenaren daardoor niet zelden in een zeer neteligen toestand worden gebracht, vermits die waterleiding voor een groot gedeelte — waaronder de uitmonding daarvan — over de gronden van anderen loopende en aan anderen in eigendom toebehoorende, door hen moet worden gezuiverd; en aangezien meergemelde waterleiding door aanwas langzamerhand is versmald, zoodat dezelve noodzakelijk moet worden verbreed, om het daarop lossende water behoorlijk te kunnen afvoeren, waartoe echter de eigenaren dier lager gelegene gronden wegens onbevoegdheid niet kunnen en mogen overgaan, omdat, als gezegd, de eigendom aan anderen toebehoort, — zoo wordt daaruit een toestand geboren, die voor den ondergeteekende met eenen zekeren Hendrik Lokken als eigenaren dier lager gelegene gronden niet houdbaar is, en door den tijd hoe langer zoo meer verergert. En, vermits het voor allen, welke hun water op die waterlossing afvoeren en daaraan zijn gewet, van het grootste belang is, dat dezelve goed en deugdelijk worde onderhouden, maar de eigenaren der hooger gelegene gronden den last van het onderhoud op de lager liggende willen afschuiven en de opruiming dier waterleiding op eens anders eigendom zeer ligt aanleiding tot groote onaangenaamheden kan geven, — zoo hebben Burgemeester en Wethouders van de gemeente de Wijk, op een deswege gedaan verzoek, die waterleiding in den legger der waterleidingen gebracht; zijnde dezelve evenwel door den Raad dier gemeente, naar aanleiding van eene daartegen ingediende reclame, weder geroeyerd, doch door heeren Gedeputeerde Staten van Drenthe na deswege ingewonnene informatiën weder, en teregt, in den legger opgenomen, aangezien het belang van de daartegen reclamierenden alleen daarin bestaat om den last van het onderhoud dier waterleiding op anderen te schuiven, daar zij overigens even groot belang bij de instandhouding daarvan hebben, en die afschuiving telkens tot groote onaangenaamheden aanleiding kan geven, en tevens als hoogst onbillijk kan en moet worden beschouwd.»

Voorts is ook door den reclamant Mr. de Vos van Steenwijk eene memorie bij den Raad van State ingediend, onder overlegging der daarin vermelde stukken. Die memorie is van den volgenden inhoud:

„Gebruik makende van de bevoegdheid om bij den Raad van State eene memorie in te dienen, tot staving van het beroep tegen een besluit van heeren Gedeputeerde Staten van Drenthe dd. 18 October 1870, n°. 59, omtrent eene waterleiding in de Dijkstalligerhuizen in de gemeente de Wijk, — heeft de ondergeteekende de eer het navolgende aan te voeren:

„Heeren Gedeputeerde Staten voeren als beslissend argument aan: „dat blijkt, dat op de bewuste waterleiding eene aanzienlijke oppervlakte lands afwatert van ettelijke bunders, die aan onderscheidene personen behooren, zoodat die waterleiding niet kan geacht worden te zijn enkel van bijzonder belang, en dat zij mitsdien, als vallende in de termen van art. 1 van het reglement op de waterleidingen, op den legger weder moet gebracht worden.

„De redenering „mitsdien” is valsch. Art. 1 zegt niet, dat op den legger moeten worden gebracht de waterleidingen „die niet zijn van bijzonder belang”, maar de waterleidingen, die zijn van „openbaar” belang. „Openbaar” is niet gelijk aan „niet bijzonder”. Tegenover bijzonder staat algemeen. Maar algemeen belang is niet voldoende, om eene waterleiding aan het reglement te onderwerpen; het ei cht daarvoor openbaar belang. Openbaar belang, dat is publiek belang, en tegenover dat belang staat privaat belang. Wat niet is privaat belang, kan men noemen publiek, openbaar belang. Wat niet is bijzonder belang, is algemeen belang. Maar algemeen belang wettigt niet het brengen van eene waterleiding onder het reglement.

„De sluitrede van heeren Gedeputeerde Staten is dus valsch, en hiermede reeds valt hunne beslissing.

„Maar waarom wordt de waterleiding geacht te zijn „niet van bijzonder belang?”

„Omdat,“ zeggen heeren Gedeputeerden, „eene aanzienlijke oppervlakte lands van ettelijke bunders, die aan onderscheidene personen toebehoort, op die waterleiding afwatert.“

„De rekbaarheid der uitdrukking „aanzienlijke oppervlakte lands van ettelijke bunders“ en „onderscheidene personen“, maakt hier bestrijding eenigzins moeilijk.

„Van een boer, die 50 bunders land heeft, kan men zeggen: hij bezit eene aanzienlijke oppervlakte lands van ettelijke bunders; maar voor het stroom- of watergebied eener openbare waterleiding zijn 100 bunders nog niet eene aanzienlijke oppervlakte lands.

„Van een gezelschap van tien menschen kan men zeggen: er zijn onderscheidene personen; maar om een algemeen, veel minder een openbaar belang daar te stellen, zijn de belangen van tien menschen niet voldoende.

„In de onderwerpelijke aangelegenheid zijn nog geen 100 bunders land, toebehoorende aan zes personen, betrokken. Dit is voor eene waterleiding niet „eene aanzienlijke oppervlakte lands van ettelijke bunders“, en evenmin maken zes *in casu* „onderscheidene personen“ uit.

„Deze redenering dus is feitelijk onjuist.

„Verondersteld evenwel, dat werkelijk eene aanzienlijke oppervlakte lands, aan een groot aantal personen toebehoorende, op ééne sloot afwatert; kan men dan zeggen, dat die sloot is eene waterleiding in het openbaar belang?

„Stel, een landgoed of een strook veengrond van 1000 bunders, behoorende aan één eigenaar, en afwaterende op eene tot dat goed behoorende sloot; het goed wordt verkocht in 100 perceelen, aan honderd diverse eigenaren, die allen, krachtens hun koopcontract, voor hunne erven een regt van erfdiensbaarheid tot waterafvoer op die sloot verkrijgen. — Is nu die sloot eene waterleiding in het openbaar belang? Immers neen. — Stel daarentegen, dat een Gemeentebestuur, uit kracht van art. 141 der gemeentewet, ten behoeve van een vijftal panden, die van waterlossing verstoken zijn, eene afwateringssloot laat graven, zou dan zoodanige sloot niet zijn eene waterleiding in het openbaar belang?

„De ondergeteekende zou dit meenen; en uit deze voorbeelden blijkt zijns erachtens, dat de vraag, of eene waterleiding al dan niet is van *openbaar belang*, niet beantwoord moet worden uit de omstandigheden, door heeren Gedeputeerde Staten op den voorgrond gesteld.

„De ondergeteekende zal nu ter toetse brengen de wijze, waarop heeren Gedeputeerde Staten zijn gekomen tot de wetenschap, dat eene aanzienlijke oppervlakte lands van onderscheidene eigenaren op de bewuste sloot afwatert.

„De heeren weten dit, gelijk zij in hun besluit zeggen, uit eene situatie-teekening, opgemaakt uit de kadastrale kaart, in verband met de opgaven, voorkomende in den door Burgemeester en Wethouders opgemaakten legger. Uit het hierbij overgelegd schrijven van den heer Griffier der Staten, „gratis geregistreerd te Zwolle, den 13 Januarij 1871, deel 59, folio 5, recto vak 6, twee bladen, geen renvoi. De Ontvanger (*get.*) van Meurs,“ kan blijken, welke perceelen op die kaart voorkomen en welke de door het Collegie bedoelde opgaven zijn.

„Uw Raad vindt die opgaven op het bij deze memorie gevoegde afschrift van den legger; en de inzage van dat stuk zal het, naar de bescheiden meening van den ondergeteekende, verklaren, dat hij aan den heer Griffier der Staten mededeeling verzocht van de opgaven, die in verband met de situatie-teekening tot het besluit, waarvan beroep, hadden geleid. — Hij kon zich niet voorstellen, dat die opgaven, zonder meer, de door heeren Gedeputeerde Staten gemaakte gevolgtrekking konden regtvaardigen. De eenigste opgaven in dien legger toch, welke met de kadastrale kaart in verband staan, zijn de kadastrale letter en nummers. Hoe die nu, zonder opgave van grootte, kunnen leiden tot de door heeren Gedeputeerde Staten gemaakte gevolgtrekking, schijnt duister.

„De ondergeteekende merkt wijders op, dat het Collegie van Gedeputeerde Staten uit die situatie-teekening niet kan opmaken, wat het zegt dat daaruit blijkt.

„De kadastrale kaarten wijzen het watergebied der slooten niet aan. De dammen en duikers zijn er niet op aangewezen; de hoogte en de helling van het terrein zijn op de kadastrale kaarten niet vermeld. Hoe kan men dus uit die kaarten zien, in welke slooten de gronden afwateren?

„En dat de opgaven van heeren Burgemeester en Wethouders deze punten niet aanvullen, zal Uwen Raad bij het onderzoek blijken.

„De ondergeteekende gelooft dan ook met regt te kunnen beweren, dat de assertie van heeren Gedeputeerde Staten geheel gratuit is en zonder grond.

„Hij zal nu overgaan om aan te toonen, dat het karakter der onderwerpelijke slooten niet toelaat, om ze als een waterweg in het openbaar belang onder het Drentsche reglement te stellen. Daarvoor voert hij aan de navolgende feiten:

„1°. Die slooten zijn het private eigendom van de eigenaren der aangrenzende lande, zonder dat op dezelve eenig bezwaar kleeft, tot afvoer van water in het publiek belang. Er rust niet op eenige *servitude d'utilité publique*.

„2°. Geene autoriteit heeft tot dusverre eenig toezigt op het onderhoud dier slooten uitgeoefend of zich aangematigd.

„3°. Die slooten zijn bezwaard ten behoeve van de achtergelegene perceelen, met eene erfdiensbaarheid van gootregt (art. 730 Burgerlijk Wetboek).

„De omstandigheid, dat de bewuste slooten volkomen vrij en publiekrechtelijk onbezwaard eigendom zijn, toont aan, dat Gedeputeerde Staten dezelve niet op den legger der waterleidingen kunnen plaatsen.

„Art. 141 der gemeentewet draagt aan den Raad op om het aanleggen van waterleidingen te bevelen. Gedeputeerde Staten kunnen dit niet. Als de Gemeenteraad weigert eene waterleiding te graven, kunnen Gedeputeerde Staten dit niet gelasten.

„Staat nu het verheffen van eene particuliere sloot tot eene schouwbare waterleiding niet gelijk met het bevelen der daarstelling eener waterleiding? Het verschil ligt alleen daarin, dat de eigenaar van de sloot zonder schadevergoeding wordt onteigend en met voortdurend onderhoud belast, terwijl, wanneer de Raad het aanleggen beveelt, de eigenaar wordt schadeloos gesteld en de gemeente de kosten draagt.

„Tot heden toe heeft nimmer het openbaar gezag eenig regt van toezigt op de bewuste slooten beweerd, veel minder zich dit aangematigd. Waaraan ontleent dan nu dit gezag het regt om den eigendom van den ondergeteekende aan den band der schouwpligtigheid te leggen?

„Voor het bestaan van zoodanig regt is schijn noch schaduw aanwezig.

„Op den door heeren Gedeputeerde Staten van Drenthe bewandelden weg zou daarenboven eene groote onregtvaardigheid worden begaan.

„De slooten, behalve die, welke het meest achteraanliggen, zijn bezwaard met erfdiensbaarheid van water-afvoer, ten behoeve van achterliggende erven. Volgens art. 735 Burgerlijk Wetboek, moeten de eigenaren van de heerschende erven de werken verrigten, voor het behoud der erfdiensbaarheid noodzakelijk, en de kosten daarvan dragen. De eigenaren van de achterliggende perceelen moeten dus het onderhoud der waterleiding bezorgen. Maar nu worden, krachtens den legger en het reglement, de aangelanden, dat zijn de eigenaren der dienstbare erven, met het onderhoud belast. De rollen worden dus omgekeerd. De privaatrechtelijke erfdiensbaarheid, die het erf van den ondergeteekende als het dienstbare van den last van het onderhoud bevrijdde, wordt veranderd in een publiekrechtelijken last, die het heerschende erf bevrijdt, het dienstbare bezwaart.

„Zoo dus al de beweerde slooten op den legger moeten blijven als schouwbare waterleidingen, dan zou nog de onderhoudslast moeten worden gelegd op de schou-

ders van hen, die eigenaren zijn van de heerschende erven, en dus nimmer van den ondergeteekende.

„Ten blijke, dat door het brengen van de bewuste slooten op den legger de eigenaren der achtergelegene en dus heerschende erven worden gebaat, legt de ondergeteekende hierbij over een schrijven van den heer J. J. Snoeken, Secretaris der gemeente de Wijk, „gratis geregistreerd te Zwolle den 13 Januarij 1871, deel 59, folio 5, recto vak 7, een blad, geen renvooi. De Ontvanger (*get.*) van Meurs“, die, even als al de andere eigenaren der bewuste slooten, namens den ondergeteekende is aangezocht om mede tegen het besluit van heeren Gedeputeerde Staten in beroep te komen, en die dit, even als de meest achtergelegen eigenaar H. R. Lokken, heeft geweigerd te doen, op grond, gelijk uit dat schrijven blijkt, dat dit zeer tegen zijn belang zou zijn.

„De Secretaris der gemeente de Wijk, die geacht kan worden geheel op de hoogte der quaestie te zijn, verdedigt het besluit van heeren Gedeputeerde Staten niet, als gegrond op het regt, maar wil hetzelfde niet bestrijden, omdat die bestrijding zijne belangen zou krenken.

„Uit den aard der aangelegenheid, welke het hier geldt, volgt van zelf, dat het voordeel van de achtergelegene eigenaren is het nadeel van de anderen.

„De ondergeteekende is bij den legger ook voor een deel bezwaard met het onderhoud van een steenen duiker; als grond voor die verpligting vermeldt de legger „als eigenaren en sedert onheugelijke jaren met dat onderhoud belast.“ — De ondergeteekende weërspreekt bepaald, dat hij mede is eigenaar van dien duiker, alsmede dat hij ooit met dat onderhoud is belast geweest. Zijn goed, de Havixhorst, voerde evenmin door dezen duiker als door de slooten het water af; tot het maken en onderhouden van dien duiker heeft hij nooit gecontribueerd.

„Maar al had de ondergeteekende dit gedaan (des uitdrukkelijk neen), dan nog kan men niet zeggen, dat hij met dat onderhoud *belast* was.

„De eigenaar, die zijn goed onderhoudt, doet dat vrijwillig, maar niet als een *last*. Van last in eene materie als deze is dan eerst sprake, wanneer er verpligting bestaat, wanneer tot het volbrengen van de daad kan worden gedwongen.

„En verpligting tot onderhoud van dien duiker heeft nooit bestaan.

„Ten slotte veroorlooft de ondergeteekende zich nog de volgende vragen aan Uwen Raad in overweging te geven:

„1°. Is de Raad of zijn heeren Gedeputeerde Staten gerechtigd om perceelen vast goed aan te wijzen, als belast met het onderhoud eener waterleiding?

„Het provinciaal reglement op de waterleidingen geeft hun die magt niet, en dit zou toch wel *expressis verbis* moeten geschieden, om zulk een exorbitant regt in het leven te roepen.

„En ten andere: de waterleiding in quaestie, zeggen heeren Gedeputeerde Staten, is een waterweg in het *openbaar belang*; het is dus eene zaak, bestemd ten dienste van het *algemeen*, als bedoeld in art. 230, 2de alinea, der gemeentewet. Maar krachtens het volgend artikel is het onderhoud van die werken een gemeentelast, behoudens bestaande wettige verpligtingen van anderen.

„Dat hier nu geene wettige verpligting bestaat van anderen, blijkt uit het feit, dat vóór 1870 op de onderwerpelijke slooten geene schouw was, en dus ook geene onderhoudsverpligting rustte.

„2°. Is art. 11 van het reglement niet in flagranten strijd met het voorschrift van art. 231 der gemeentewet? De ondergeteekende kan zich niet voorstellen de bewering, dat een waterweg, die in het openbaar belang water ontvangt en afvoert, niet zou zijn eene zaak, bestemd ten dienste van het algemeen. En is dit waar, dan is art. 11 van het provinciaal reglement op de waterleidingen in Drenthe krachteloos, uit hoofde van het voorschrift van art. 141 der provinciale wet.

„In het onderwerp is door eene wet voorzien.

„3°. Waren heeren Gedeputeerde Staten niet volgens art. 5, alinea penultima, verplicht hunne genomene beschikking te brengen ter kennis van den ondergeteekende, die bij den Raad bezwaren had ingebracht?

„De ondergeteekende zou dit meenen:

„a. wegens de algemeenheid der uitdrukking: „die bezwaren hebben ingebracht;”

„b. omdat de vroeger bij den Raad ingekomen bezwaarschriften, volgens art. 5, al. 4, in fine, ook aan Gedeputeerde Staten moeten worden aangeboden, en

„c. wegens het bepaalde in het slot van eerstvermelde alinea, dat, binnen dertig dagen na de dagteekening der beschikking, het hooger beroep door den belanghebbende moet worden ingesteld. Hoe verneemt toch de belanghebbende die beschikking, veel minder hare dagteekening, als hem dezelve niet wordt medegedeeld?

„De ondergeteekende zou nog meerdere beschouwingen hieraan kunnen vastknoopen, die, even als de hier voorgaande, tot vernietiging van het besluit van heeren Gedeputeerde Staten van Drenthe van 18 October 1870 zouden kunnen leiden; hij vertrouwt evenwel, dat het aangevoerde voldoende is, en zal zich dus hierbij bepalen.”

De Afdeeling is thans geroepen te dezer zake een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. een beroep van het Roomsch-Katholijk Kerkbestuur te Broek-Sittard van een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, houdende bevel tot sluiting der begraafplaats van die gezindte met 1 Februarij 1871.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! De begraafplaats in geschil is, volgens eene mededeeling van Burgemeester en Wethouders aan Gedeputeerde Staten van Limburg, dd. 16 Augustus 1869, in de kom der gemeente Broek-Sittard gelegen. Overeenkomstig art. 13, eerste lid, der wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65) de algemeene begraafplaats uitmakende, wordt zij, ofschoon ten name der Roomsch-Katholieke gemeente staande, door de burgerlijke gemeente bezeten, en door het Gemeentebestuur uitsluitend beheerd.

De Adjunct-Inspecteur voor het Geneeskundig Staattoezigt in Noordbrabant en Limburg wendde zich, onder dagteekening van 18 Mei 1870, tot Gedeputeerde Staten, onder te kennen geven, dat, bij zijn bezoek der gemeente Broek-Sittard, op het einde der maand Februarij bevorens, de begraafplaats aldaar zijne aandacht had getrokken, zoowel wegens hare te geringe uitgestrektheid als wegens hare ligging midden in de bebouwde kom der gemeente. Bij nadere informatie was hem gebleken, dat men bij het maken der graven dikwerf overblijfselen van lijken aantrof, zonder het minste spoor van ontbinding, terwijl de bodem hierbij zeer dikwerf eenen zeer onaangename reuk verspreidde. Op grond van een en ander achtte hij die begraafplaats nadeelig voor de volksgezondheid en wees hij het Gemeentebestuur, bij missive van den 3 Maart, op de noodzakelijkheid om deze verzadigde begraafplaats door eene nieuwe te vervangen. Bij een schrijven van den 23 Maart 1870 meldde hem de Gemeente-Secretaris, namens den Burgemeester, dat het Gemeentebestuur genegen was het kerkhof te vergrooten, door er den tuin van den Pastoor, gelegen aan de andere zijde der kerk, bij te voegen. Bij een alsnu, met den Inspecteur voor gemeld

Staatstoezigt in Noordbrabant en Limburg, ingesteld plaatselijk onderzoek, vernamen die ambtenaren, dat de begraafplaats reeds sedert ruim twee eeuwen als zoodanig gediend had, en dat men bij het maken van den kelder, onder de pastoors-woning, naast de begraafplaats gelegen, menschenbeenderen had opgegraven. Tevens bleek hun, dat genoemde tuin geheel is afgescheiden van het bestaande kerkhof, door de daartusschen geplaatste kerk, en dus zoude moeten worden beschouwd als eene nieuwe begraafplaats, die, volgens art. 16 der wet van den 10 April 1869 (*Staatsblad* no. 65), niet mag worden aangelegd dan op den afstand van ten minste 50 meters van de bebouwde kom der gemeente. Met het oog op dat wets-artikel, deelden zij aan het Gemeentebestuur als hunne zienswijze mede, dat de voorgestelde vergrooting niet was overeenkomstig de wet, en dat het bij gevolg moest zorgen voor eene andere nieuwe begraafplaats. Aangezien het Gemeentebestuur hiertoe niet genegen scheen te zijn, en volgens al. 2 van art. 16 der wet de geschillen over de toepassing van het eerste lid van dat artikel beslist worden door Gedeputeerde Staten, heeft de Adjunct-Inspecteur gemeend die verschillenbe inlichtingen aan hun Collegie te moeten mededeelen.

Voormeld berigt van den Adjunct-Inspecteur is gesteld in handen van het Gemeentebestuur van Broek-Sittard, hetwelk, onder dagteekening van 23 Junij 1870, daarop berigtte: 1°. dat het kerkhof (algemeene begraafplaats) binnen zijne muren volgens kadaster eene oppervlakte heeft van 590 vierkante meters; 2°. dat de gemeente thans eene bevolking telt van 640 zielen, waarvan in de laatste tien jaren gestorven zijn 150 personen, bij gevolg 15 per jaar, volwassene menschen en kinderen. Deze door elkander genomen, zoo kunnen de jaarlijksche sterften op 13 volwassene menschen berekend worden. Indien nu ieder lijk — zegt het Gemeentebestuur — eene oppervlakte beslaat van drie vierkante meters, dan zijn jaarlijks noodig 39 meters, derhalve in tien jaar 390 meters; waaruit volgt, dat de te Broek-Sittard bestaande begraafplaats ruim genoeg is om gedurende vijftien jaren de graven onaangeroerd te laten. Zou het echter kunnen gebeurd zijn, dat, volgens het zeggen van den Pastoor, overblijfselen van lijken op het kerkhof zijn aangetroffen, zonder het minste spoor van ontbinding, dat gezegde acht het Gemeentebestuur te zeer overdreven; en heeft zich zulk een geval voorgedaan, dan — zegt het Gemeentebestuur, — is het een lijk geweest, waarbij de volgorde in het begraven uit het oog verloren werd. — 3°. De graven worden op het kerkhof gemaakt door de naburen der overledenen. Nooit is het aan het Gemeentebestuur ter kennis gekomen, nooit heeft het die naburen hooren zeggen, dat zij, bij het opdelven van graven, een onaangenamen reuk hebben ontwaard. Burge-meester en Wethouders leggen overigens een kadastraal kaartje over ter beoordeeling, in hoeverre de tegenwoordige begraafplaats gelegen is tusschen de aaneengebouwde huizen der gemeente. — 4°. In vroegere jaren, toen de kerk van Broek-Sittard in *beneficium* door een der Kapellanen van het Kapittel van Sittard bediend werd, bestond te Broek-Sittard geen gebouw voor pastorie; en de tegenwoordige pastorie, kerkhof en tuin dienden als algemeene begraafplaats. Daaruit is af te leiden, dat, bij het bouwen der pastorie en het later maken van een kelder, menschenbeenderen zijn opgegraven van lijken, die schier vóór zeventig jaren op die plaats begraven zijn. In 1806 is de thans bestaande pastorie gebouwd, en wel op de oppervlakte van gezegd kerkhof, terwijl een ander gedeelte van dit kerkhof, als tuin, voor den tijdelijken Pastoor werd aangewezen. Voorheen was meergenoemd kerkhof eene opene plaats, totdat eindelijk in den jare 1835 de gemeente Broek-Sittard het ten haren koste met een muur heeft laten afsluiten, waaruit volgt, dat het kerkhof is de eigendom der gemeente, en niet der Roomsch-Katholieke gemeente. Gaarne bevordert het Gemeentebestuur alles, wat kan bijdragen tot de volksgezondheid, en geene offers waren daartoe tot dusverre te groot. Redenen waarom de Raad der gemeente, op aanschrijving van den Adjunct-Inspecteur dd. 3 Maart 1870, niet ongenegen was om

een gedeelte van de oude begraafplaats, thans voor tuintje van den Pastoor dienende, en aansluitende aan de bestaande begraafplaats, terug te laten komen, om deze hiermede te vergrooten. De Geneeskundige Commissie zou kunnen voorgeven, dat de typhus in de twee laatste jaren te Broek-Sittard eenige offers gemaakt heeft. Hierop antwoordt het Gemeentebestuur, dat die epidemie geheerscht heeft op eene pacht-hoeve, circa 30 minuten van het dorp gelegen, alsmede in drie huizen, 700 meters van de begraafplaats verwijderd, terwijl geen enkel geval zich heeft voorgedaan in de nabijheid dier begraafplaats. De ingezetenen zijn er aan gechecht om op de begraafplaats hunner voorouders te worden begraven. De ligging van het dorp maakt de keus van een geschikt terrein, op 50 meters van de bewoonde huizen gelegen, zeer moeilijk. In de rigting van het noordwesten zou de Raad moeten besluiten tot het aanleggen van een kerkhof op het Pruisisch grondgebied, alwaar daarenboven de grond zeer moerassig is. In het zuiden en oosten zijn geene gronden te koop. Het is voor het Collegie van Burgemeester en Wethouders niet te verklaren, hoe tusschen de 188 parochiën en begraafplaatsen, waarvan minstens 160 in gemeenten van meerdere bevolking, de begraafplaatsen in de kom der gemeenten en rondom de kerken gelegen zijn, die van Broek-Sittard alléén als nadeelig voor de volksgezondheid beschouwd wordt. Bestaan er, vraagt het Collegie, schriftelijke of persoonlijke klagten tegen deze begraafplaats? Zal het Collegie die mogen kennen, dan zou het in de mogelijkheid gesteld zijn, de belangen van den klager, zoo er een bestaat, aan den dag te brengen. Ten slotte geeft het Gemeentebestuur te kennen, dat van de 138 woningen, die in de kom der gemeente zijn gelegen, slechts tien binnen een afstand van 50 meters bij het kerkhof gelegen zijn. Op deze gronden en in het belang der geheele gemeente vermeent het Collegie de gunstige bepaling van art. 45 der wet te moeten inroepen.

De Adjunct-Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezicht heeft, onder dagtekening van 25 Julij 1870, aan Gedeputeerde Staten nader gediend van berigt en raad. Daarbij is door hem te kennen gegeven: dat het terrein tusschen de muren van het kerkhof en de kerk heeft de volgende, door hem in tegenwoordigheid van den Burgemeester opgenomen afmetingen: *a.* de lengte langs den grooten weg (voorzijde) bedraagt 16 meters; *b.* de lengte langs de achterzijde 20 meters; *c.* de afstand der voor- en achterzijden 24 meters. Neemt men voor het gemiddelde van de voor- en achterzijden 18 meters, dan bezit de ruimte tusschen de muren en de kerk eene oppervlakte van 24 maal 18, zijnde 432 vierkante meters. De begraafplaats is echter langs de vier zijden omgeven door een voetpad, dat 2 meters breedte heeft, zoodat van de 432 meters moeten worden afgetrokken 168 vierkante meters voor deze, blijvende er dus voor de eigenlijke begraafplaats over: eene oppervlakte van 264 vierkante meters. Volgens de opgave van het Gemeentebestuur werden er gedurende het laatste tiental jaren op die begraafplaats ter aarde besteld 150 lijken, nemende voor ieder lijk, met inbegrip van den bij art. 22 der wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* no. 65) gevorderden onderlingen afstand tusschen de graven, gemiddeld 2 vierkante meters, zoo zijn er voor tien jaren benodigd 300 vierkante meters, zoodat de begraafplaats 34 vierkante meters te klein is. Nu zou, wel is waar — zegt de Adjunct-Inspecteur — door het versmallen van de voetpaden of door het laten vervallen van één voetpad, in de te kleine ruimte kunnen worden voorzien; maar de begraafplaats is, zoo als hij in zijn schrijven van 18 Mei bevorens aan Gedeputeerde Staten had medegedeeld, overbevolkt, blijkbaar uit het feit, dat men bij het maken van een graf dikwerf aantreft overblijfselen van een lijk zonder het minste spoor van ontbinding, en dat de grond hierbij een zeer onaangename reuk verspreidt: omstandigheden, die op zich zelve reeds voldoende zijn om eene begraafplaats, welke in de bebouwde kom eener gemeente ligt, voor de volksgezondheid schadelijk te verklaren, zelfs dan, wanneer zij meer dan de gevorderde oppervlakte heeft, en bij

gevolg *à fortiori*, wanneer deze te klein is. In hoeverre de omstandigheid, dat er bij het maken der graven dikwerf overblijfselen van lijken, zonder eenig spoor van ontbinding, werden aangetroffen, is toe te schrijven aan het onregelmatig begraven, zoo als door het Gemeentebestuur wordt beweerd, — durft de Adjunct-Inspecteur niet met zekerheid beslissen. Maar wanneer men nagaat de groote begeerte der ingezetenen om bij hunne voorouders te worden begraven, den onaangamen reuk, die bij het maken der graven verspreid wordt, en den langen tijd, dat het terrein reeds tot begraafplaats gediend heeft, — dan kan men met grond die bewering in twijfel trekken, te meer, daar er alle reden is om den bestaanden toestand aan oververzadiging met lijkenstof toe te schrijven, waarvan nadeelige uitwasemingen en dien ten gevolge ongezondheid een zeker gevolg is.

Na deze wisseling van berigten hebben Gedeputeerde Staten, onder dagteekening van 14 October 1870, genomen eene beslissing, waarbij zij, overwegende, dat, blijkens de door het Gemeentebestuur van Broek-Sittard, onder dagteekening van den 28 Junij 1869, gedane opgaven, bevestigd door de bij hun berigt van 23 Junij 1870, no. 1216, overgelegde schetsteekening en door de boven aangehaalde berigten van den Adjunct-Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht, de begraafplaats, waarvan de rede, is gelegen binnen de bebouwde kom van het dorp Broek-Sittard, tusschen de bewoonde huizen, naast de Roomsch-Katholieke kerk; dat die begraafplaats geacht moet worden te zijn schadelijk voor de volksgezondheid door hare ligging, midden in de bebouwde kom van het dorp Broek-Sittard, in de onmiddellijke nabijheid van bewoonde huizen, in verband gebracht met den onaangamen reuk en de uitwasemingen, welke zij, als gevolg harer oververzadiging met lijkenstof, bij het delven van grafkuilen veroorzaakt; en het, als gevolg harer beperkte ruimte, bij het delven van grafkuilen te voorschijn komen van nog niet in staat van ontbinding overgegene overblijfselen van lijken; gelet op art. 46 der wet van den 10 April 1859 (*Staatsblad* n°. 65), — besloten: de in het dorp Broek-Sittard bestaande, in sectie A, onder n°. 944 ten name van de Roomsch-Katholieke gemeente Broek-Sittard gekadastreerde begraafplaats wordt, te rekenen van den 1 Februarij 1871, als schadelijk voor de volksgezondheid, door den Burgemeester der gemeente Broek-Sittard gesloten.

Het is tegen deze uitspraak, dat, onder dagteekening van 12 November 1870, naar aanleiding van art. 46 van opgemelde wet, het Roomsch-Katholijk Kerkbestuur van Broek-Sittard bij Zijne Majesteit in hooger beroep is gekomen, in vereeniging met den Gemeenteraad aldaar.

Bij dat verzoekschrift wordt gevraagd vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten, of althans uitstel voor één jaar, om tot de uitvoering daarvan over te gaan.

Gedeputeerde Staten, daarop gehoord, hebben onder dagteekening van 9 December 11. hun ambtsberigt te dezer zake aan den Minister van Binnenlandsche Zaken toegezonden. Zij geven daarbij te kennen, dat er huns inziens geen grond bestaat om de bevolen sluiting van de besproken begraafplaats op te heffen. Daar echter ten gevolge van het hooger beroep reeds een gedeelte van den bij hun besluit van 14 October bepaalden termijn is verstreken, en het niet onaannemelijk is — wat in appellants verzoekschrift beweerd wordt — dat in het tegenwoordige jaargetijde het aanleggen eener nieuwe begraafplaats te Broek-Sittard, in welke gemeente de bodem op vele plaatsen vochtig is en door moeras en welwater beheerscht wordt, moeilijk kan zijn, — zoo verklaren zij zich niet ongenegen om, met het oog hierop, dien termijn nog met drie of vier maanden te verlengen, wanneer daartoe door het Roomsch-Katholijk Kerkbestuur van Broek-Sittard verzoek wordt gedaan.

Bij de Afdeeling zijn ingekomen eene memorie van het Roomsch-Katholijk Kerkbestuur dd. 10 Januarij 11., ook ondertekend namens den Gemeenteraad door den Burgemeester, alsmede een verzoekschrift dd. 12 Januarij 11. van ingezetenen van Broek-Sittard, om behoud der bestaande begraafplaats.

Bij voormelde memorie is overgelegd de verklaring van een beëdigd Landmeter dd. 9 Januarij 11., houdende, dat de bewuste begraafplaats eene oppervlakte heeft van 5 aren, 58 centiaren, waarvan 44 centiaren voor het algemeen kerkhof, en de overige oppervlakte voor het Roomsch-Katholijk Kerkhof is dienende.

Bij het verzoekschrift wordt o. a. medegedeeld, dat de typhus, welke vóór eenigen tijd geheerscht heeft, van elders, en wel uit de gemeente Brunssum (Limburg), derwaarts werd overgebracht, zonder dat de ingezetenen van Broek-Sittard, die nabij het kerkhof wonen, door die ziekte werden aangetast, ofschoon de slagtoffers er van op dat kerkhof begraven werden.

Eindelijk is bij de Afdeeling nog ingekomen eene verklaring van den Geneesheer de Borman, te Sittard, dd. 30 Januarij 11., houdende o. a., dat hij gedurende 48 jaren te Broek-Sittard verscheidene malen typheuse zieken behandeld heeft, zonder ooit reden gehad te hebben om het kerkhof als oorzaak dier krankten te beschouwen, maar veeleer de onreinheid van de straten in voormeld dorp en den moerassigen grond in het algemeen.

Verdere stukken zijn er niet ingekomen, en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Vierde vergadering.

Vergadering van Dingsdag, 14 Februarij 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden*:

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,

Mr. K. A. Meeussen,

Mr. G. de Vries,

Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. I. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 25 Januarij ll., n°. 3, houdende beslissing van *het geschil tusschen de burgerlijke armbesturen van Oudehaske en Haskerdijken over het domicilie van onderstand van de te Nijehaske in verpleging opgenomen Annigje Moedt, weduwe Thijs de Vries* (zie het verslag over deze zaak in het *Tiende Deel*, blz. 385—387).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het door Gedeputeerde Staten van Friesland aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de burgerlijke armbesturen van Oudehaske en van Haskerdijken, gemeente Haskerland, over het domicilie van onderstand van Annigje Moedt, weduwe Thijs Roelofs de Vries;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 11 Januarij 1871, n°. 67;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 21 Januarij 1871, no. 189, 7de Afdeeling;

Overwegende, dat deze behoeftige is geboren te Oudehaske, den 19 Maart 1822, uit ouders, aldaar gevestigd, en den 23 April 1848 is gehuwd met Thijs Roelofs de Vries, die den 8 November 1819 is geboren en tot zijn dood, voorgevallen den 24 Junij 1864, krachtens art. 36 der armenwet, erkend domicilie van onderstand gehad heeft te Haskerdijken; dat het Armbestuur van laatstgemeld dorp, na het gezin van Thijs Roelofs de Vries tot zijn overlijden te hebben ondersteund, alstoen de bedeeeling staakte, onder voorwendsel, dat de behoeftige niet was gevaccineerd;

dat die behoeftige van af 6 Julij tot 24 Augustus 1864 door het Burgerlijk Armbestuur te Oudehaske in onderstand werd opgenomen, en van af laatstgenoemd tijdstip is bedeed geworden door eene Commissie van liefdadigheid te Haskerdijken;

dat de behoeftige, zich bij eene reis naar Joure op 17 November 1865, alzoo acht dagen vóór het verstrijken van den termijn van vijftien maanden, bedoeld bij art. 36 der armenwet, te Oudehaske opgehouden hebbende, van wege het Armbestuur aldaar heeft ontvangen f 1 aan onderstand, benevens geneeskundige hulp, ter waarde van f 2.46; dat zij, na hare terugkomst in hare woonplaats Nijehaske, den 14 December 1865 aldaar in bedeeeling is opgenomen, en zulks ten laste van hare geboorteplaats Oudehaske;

dat het Armbestuur van laatstgemeld dorp de armlastigheid ontkent, op grond, dat de aldaar op 17 November 1865 verstrekte ondersteuning, ook met het oog op de schriftelijke verklaring van wijlen Dr. G. R. Lemke, te Joure, gegrond was op de bepalingen der armenwet, en dat mitsdien, art. 36 dier wet alsnog ten aanzien van deze behoeftige van toepassing zijnde, haar domicilie van onderstand op 14 December 1865 nog steeds gevestigd was te Haskerdijken; dat echter de bedeeeling, op 17 November 1865 te Oudehaske aan de behoeftige verstrekt, als strijdig met art. 21 der armenwet moet worden beschouwd; dat toch de volstrekte onvermijdelijkheid dier bedeeeling niet is gebleken, daar zelfs de verklaring van den geneesheer Lemke van geenerlei ernstige ongesteldheid der behoeftige op den bedoelden dag melding maakt;

dat bovendien het Armbestuur van Oudehaske niet slechts heeft verzuimd zich te vergewissen omtrent de vraag, of de behoeftige op dat tijdstip geen onderstand van kerkelijke of bijzondere instellingen van weldadigheid kon erlangen, maar ook dat het bezwaarlijk onkundig kon zijn van de omstandigheid, dat de behoeftige sedert 24 Augustus 1864 werd bedeed door de Commissie van liefdadigheid te Haskerdijken, waarvan niet beweerd is, dat zij leden van het Burgerlijk Armbestuur of van den Gemeenteraad onder hare leden telde, noch gebleken is, dat zij als tusschenpersoon van het Armbestuur van Haskerland handelde, en welke mitsdien als eene bijzondere instelling van weldadigheid moet worden beschouwd; dat alzoo, en niettegenstaande de te Oudehaske op 17 November 1865 door haar genoten ondersteuning, deze behoeftige moet geacht worden gedurende vijftien achtereenvolgende maanden geen onderstand te hebben genoten uit fondsen van burgerlijke of algemeene, van kerkelijke of gemengde armbesturen, en zij derhalve, overeenkomstig art. 31, al. 2, der armenwet, domicilie van onderstand heeft in hare geboorteplaats;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 132 van de Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat het domicilie van onderstand van Annigje Moedt, weduwe Thijs Roelofs de Vries, toen zij den 14 December 1865 te Nijehaske in bedeeeling werd opgenomen, was het dorp Oudehaske, gemeente Haskerland.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit be-

sluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 25 Januarij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Staat, Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 5 dezer, n°. 10, hondende beslissing van *het geschil over de vraag waar Thijmen Lefferts Veenstra armlastig was, toen hij in October 1869 te Heerenveen in onderstand werd opgenomen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 34, 35).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het door Gedeputeerde Staten van Friesland aan Onze beslissing onderworpen geschil over de vraag, wáár Thijmen Lefferts Veenstra armlastig was, toen hij in October 1869 te Heerenveen in onderstand werd opgenomen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 25 Januarij 1871, n°. 81;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 1 Februarij 1871, n°. 181, 7de Afdeeling;

Overwegende: dat genoemde behoeftige den 8 Junij 1817 geboren is te Surhuisterveen, gemeente Achtkarspelen, maar dat aldaar de armlastigheid is ontkend op grond eener vermelding in de geboorte-acte, dat de vader, van beroep potschipper, destijds woonde te Dragten, gemeente Smallingerland;

dat, ofschoon deze vermelding aangaande de woonplaats van den vader overeenkomt met een opgave in de acte van overlijden der moeder en met eene verklaring van den behoeftige, dat zijne ouders, die in Februarij 1814 te Wolvega zijn gehuwd, de eerste jaren na hun huwelijk overwinterden te Dragten, later te Wolvega, — daaraan echter niet veel waarde kan worden gehecht, omdat de acte van overlijden is opgemaakt slechts dertien dagen nà de aangifte der geboorte van den zoon, en op verklaring van denzelfden persoon, en de verklaring van den behoeftige alleen behelst, wat hij heeft gehoord omtrent eene omstandigheid, die ruim vijftig jaren geleden had plaats gehad, en waarvan hij uit eigen ondervinding niets kon weten;

dat Armvoogden van Dragten hebben verklaard, dat zij, na een naauwkeurig onderzoek, en na verschillende bejaarde inwoners te hebben gehoord, geen het minste bewijs hebben gevonden, dat de ouders van den behoeftige dáár hebben verkeerd of gewoond;

dat het geheele onderzoek alleen feiten en omstandigheden heeft aan het licht gebracht, veeleer geschikt om aan de juistheid der vermelding in de betrekkelijke acten van den burgerlijken stand te doen twifelen, dan om die te bevestigen;

dat, in dien stand der zaak, het 6de lid van art. 28 der armenwet van 1854 hier toepassing moet vinden;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 132 van de Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat Surhuisterveen, gemeente Achtkarspelen, tijdens de opneming in bedeeeling, was het domicilie van onderstand van Thijmen Lefferts Veenstra.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 5 Februarij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het geschil tusschen Veendam en Noordbroek over de vraag, waar Klasina Roossien armlastig was, toen zij in September 1868 in onderstand werd opgenomen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! In het jaar 1868 werd te Veendam, provincie Groningen, in onderstand opgenomen ten laste van de gemeente Noordbroek, de behoeftige Klasina Roossien, op grond, dat zij aldaar was geboren.

Het Gemeentebestuur van Noordbroek heeft dat feit erkend, namelijk dat op den 19 Julij 1834 de behoeftige aldaar is geboren in een schip, genaamd *Helena*, uit het huwelijk van Jacob Jacobs Roossien, turfschipper, en Aaltje Jans Mattheus; doch dat de vader in de acte van geboorte, ingevolge zijne opgave opgemaakt, had verklaard woonachtig te zijn te Veendam.

Op dezen grond heeft het Gemeentebestuur van Noordbroek de armlastigheid ontkend, bewerende, dat de behoeftige armlastig was te Veendam. Het Gemeentebestuur dier plaats heeft de waarheid van de vermelding van de woonplaats der ouders te Veendam ontkend en heeft beweerd, dat de ouders lang vóór en na de geboorte van de behoeftige te Veendam geen woonplaats hadden, maar aan boord levende overal rondzwierven met hun schip, naar mate het belang van hun beroep als turfschippers dit medebragt.

Uit de overgelegde stukken blijkt, dat de ouders van de behoeftige op den 24 Januarij 1825 zijn gehuwd te Veendam; dat zij beiden aldaar zijn gedoopt en te Veendam destijds woonachtig waren; dat uit dat huwelijk is geboren te Hoogezand aan scheepsboord, op den 25 October 1831, een zoon, Jacobus genaamd, en dat de vader toen heeft opgegeven gedomicilieerd te zijn te Veendam, alsmede dat in een schip, liggende te Zuidbroek, op den 16 Februarij 1837 is geboren eene dochter, Ellina genaamd, en dat de vader toen insgelijks opgegeven heeft gedomicilieerd te zijn

te Veendam; voorts, dat die vader aan de loting voor de nationale militie heeft deelgenomen te Veendam, en dat hij aldaar schutterplichtig was; alsmede dat zijn vader Jacob te Veendam op den 4 November 1798 bij de Hervormde gemeente is gedoopt.

De moeder van de behoeftige is tweemaal, namelijk den 14 November 1868 en den 1 Junij 1870, door het Gemeentebestuur van Veendam ondervraagd over de woonplaats van haren man op het tijdstip van de geboorte der behoeftige. Zij heeft alstoen verklaard, dat zij na haar huwelijk, in 1825 voltrokken, steeds aan boord van hun schip hadden gewoond, zonder ooit aan wal eene woning te hebben gehad; dat zij met hun schip des winters oplegden ter plaatse, waar het best gelegen kwam; dat zij ook zóó toevallig te Noordbroek waren, toen de behoeftige aldaar werd geboren; dat hare dochter Janna op den 26 Maart 1827 te Veendam aan wal is geboren, omdat voor haar toen voor de bevalling een ruimer lokaal dan het schip aanbod, wenschelijk was; dat haar man echter destijds aan boord bleef en zijn beroep voortzette; dat zij reeds vóór haar huwelijk met haren man aan boord samenleefde, omdat hij, milicien zijnde, toen nog niet in het huwelijk mogt treden; dat uit haar huwelijk waren gesproten twaalf kinderen, waarvan er vier geboren zijn te Veendam, drie te Zuidbroek, twee te Scheemda, een te Hoogezand, een te Noordbroek en een te Sappemeer; en dat er vijf van die kinderen zijn overleden te Veendam; dat zij meeren-deels waren gedoopt te Veendam; dat haar man zeer zeker Veendam als zijne woonplaats heeft opgegeven, omdat hij aldaar was geboren en zijne ouders dáár hadden gewoond; dat zij geene andere redenen weet, waarom hij Veendam als zijn hoofdverblijf zou hebben beschouwd; dat zij geen gemeentelasten betaalden, omdat zij in hun schip woonden; dat hare moeder vóór haar overlijden, dat in 1829 voorviel, te Veendam woonde, alwaar zij haar meermalen bezocht om in huisselijke omstandigheden troost en heul te vinden.

Die moeder is op den 16 November jl. ook nog onder eede gehoord door den Kantonregter te Zuidbroek. Zij heeft toen bij de vroegere verklaringen volhard en opgegeven bovendien, dat vier hunner kinderen te Veendam zijn geboren, omdat zij tegen het tijdstip harer bevalling daarheen ging, ten huize harer ouders, ten einde wat bijstand te ontvangen, en het doopen dáár ook gemakkelijk ging, omdat haar vader, die dáár goed bekend was, de aangifte van den doop ging doen.

Op den 28 Junij 1870 is door den Burgemeester van Muntendam over hetzelfde onderwerp gehoord Klazien Jans Mattheus, oud 78 jaren, werkvrouw, aldaar wonende, zuster van de moeder der behoeftige. Zij verklaarde, dat de ouders van de ouders van de behoeftige gedurende hun huwelijk nooit anders hebben gewoond dan aan boord van hun schip; dat het haar wel bekend was, dat verscheidene kinderen uit het huwelijk van de ouders der behoeftige te Veendam zijn gedoopt, misschien uit oude voorliefde voor die plaats, omdat de ouders van Roossien steeds onder Veendam hadden gewoond; dat die ouders met hun schip overal rondvoeren, zonder ergens vast op te leggen gedurende den winter.

Uit deze feiten en verklaringen zou volgens het Gemeentebestuur van Noordbroek en Gedeputeerde Staten der provincie Groningen genoegzaam blijken, dat de ouders van de behoeftige, hoezeer aan boord verblijvende, toch te Veendam, de woonplaats hunner ouders en die van hunne geboorte, gedomicilieerd waren, toen de behoeftige geboren werd.

Het Gemeentebestuur van Veendam beweert integendeel, dat uit die feiten blijkt, dat de ouders na hun huwelijk niet meer woonden te Veendam, maar aan boord van hun schip, waarmede zij overal rondzwierven; en dat de omstandigheid, dat zij dáár ouders hadden, dat zij dáár geboren zijn en vele van hunne kinderen, hoegenaamd niet medebrenge, dat zij op het bedoelde tijdstip te Veendam werkelijke woonplaats hadden.

In deze zaak, welke ingevolge magtiging des Konings den 7 Januarij 11. bij deze Afdeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het geschil tusschen Maastricht en Breda over de vraag, waar Andries Wijenekens of Wijenekens in Maart 1865 armlastig was.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! In Maart 1865 werd Maria Anna Offermans, huisvrouw van Andries Wijenekens, in het ziekenhuis te Maastricht ter verpleging opgenomen. De Burgemeester deelde het daartoe strekkend besluit mede aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, omdat de man, op 16 Julij 1807 geboren te Maastricht, opgef in 1828 naar België vertrokken te zijn, en zonder verlof des Konings in 1830 in Belgische militaire dienst getreden te zijn tot in 1842, toen hij daarna nog tien jaren te Brussel was verbleven, waarna hij eerst in 1852 naar Maastricht was teruggekeerd. Men beschouwde hem dus als hebbende zijn staat van Nederlander verloren, en dus vallende onder art. 33 der armenwet van 1854 (*Staatsblad* n°. 100). — Wijenekens kon echter geen bewijs voor zijne beweerde militaire dienst in België bijbrengen; en de Minister van Binnenlandsche Zaken gaf dus de toepasselijkheid van gezegd art. 33 niet toe, doch behield zich nader onderzoek voor.

Op 29 November 1865 werd de 20jarige en dus minderjarige dochter van Wijenekens, Catharina, op 27 Maart 1845 te Maastricht geboren, te Breda in verpleging opgenomen; en dus ontstond toen geheel dezelfde quaestie tusschen de gemeente Breda en het Rijk.

Ingewonnen informatiën van het Ministerie van Buitenlandsche Zaken bij de Belgische Regering gaven geenerlei licht omtrent de beweerde in België gepraeesteerde militaire dienst van Wijenekens.

De zaak bleef hangen, toen weder in September 1868 geneesmiddelen aan de vrouw van Wijenekens verstrekt moesten worden, en op de afdoening werd aangedrongen, zoo door het Bestuur te Breda als te Maastricht. In October 1868 werd de man, die een zwerfend leven leidt, gevonden en door het Armbestuur te Maastricht ondervraagd. Hij gaf niets naders op, dan dat zekere van der Booren de waarheid zijner vroegere opgaven zoude kunnen bevestigen. — Zoowel deze persoon als Wijenekens zelf, zijn daarop op 14 November 1868 onder eede gehoord door den Kantongeregter te Maastricht. Hunne verklaringen zijn: 1°. van Wijenekens, dat, bij het uitbarsten der Belgische onlusten in het jaar 1830, hij te Maastricht woonde en aldaar nog wel een jaar gebleven is; dat hij van dáár vertrokken is naar Houfallise, alwaar hij omtrent anderhalf jaar is blijven werken; dat hij vervolgens naar Maastricht heeft willen terugkomen, maar hem de toegang tot Maastricht is belet geworden; dat hij toen zich naar Hasselt heeft begeven, alwaar hij omtrent een half jaar als daglooner aan het opmaken van de batterijen aldaar, en vervolgens als schoenmakersgezel bij de meester-schoenmakers Desters, van Hout en van Pinksteren eenen geruimen tijd gewerkt heeft; dat hij zich aldaar in Belgische dienst heeft geëngageerd en wel bij de 1ste compagnie der ambulance militaire; dat in het begin de Kommandant van zijne compagnie was een Maastrichtenaar, zoon van eenen zadelmaker, in de Spilstraat te Maastricht woonachtig, wiens naam hij zich oogenblikkelijk niet

meer kon herinneren; dat hij omtrent twaalf jaren in Belgische dienst geweest is, waarvan hij negen jaren heeft doorgebracht in het kamp van Beverloo; dat in de laatste jaren zijn Kommandant is geweest zekere van Latum, van Vilvorden.

2°. van Johannes van der Booren, dat hij in 1835 in Belgische militaire dienst, en wel bij de 1ste compagnie ambulance te Leuven gediend heeft gedurende twee jaren, hebbende voor Kommandant zekeren van Latum, van Vilvorden; dat hij alstoen gezien heeft, dat Andries Weyneken bij diezelfde compagnie was dienende, en dat laatstgemelde ook na het vertrek van hem comparant nog bij diezelfde compagnie is blijven dienen.

Gedeputeerde Staten van Limburg oordeelden, dat alsnu een nader onderzoek naar de gedane opgaven bij de Belgische Regering wenschelijk was.

Dat nieuw onderzoek langs diplomatieken weg leverde geen resultaat op.

Door Gedeputeerde Staten van Limburg wordt nader medegedeeld, dat deze zelfde persoon onder den naam van Andries Wennekens of Wijnekens op 22 Junij 1852 door de Regtbank te Maastricht was veroordeeld o. a. tot opzending naar Ommereschans; en dat op den door den cipier opgemaakten staat van inlichtingen, op zijne opgave, ook toen reeds was aangeteekend, dat hij van 1830 tot 1840 bij de Belgische ambulance had gediend.

Dit gaf al weder aanleiding tot onderzoek bij de Belgische Regering, met dat gevolg, dat men André Wijnekens er op den 3 Augustus 1840 vond ingeschreven op het bevolkingsregister van Brussel, op 14 Februarij overgeschreven als vertrokken naar Molenbeek St. Jean, op 10 Mei 1843 teruggekeerd naar Brussel, en op 15 Mei 1843 dáár afgeschreven wegens vertrek naar Maastricht. Maar van vroegere *militaire* dienst in België, door hem gepraesteerd, bleek niets.

In Mei 1870 gelukte het het Armbestuur van Maastricht nogmaals den persoon in kwestie te vinden en te ondervragen.

Hij volhardde steeds bij de gedane opgaven, er bijvoegende, dat hij zich nog herinnerde in 1832 of 1833 bij den Kommandant van Latum te Hasselt zich te hebben doen engageren als zieken-oppasser en te zijn ingedeeld bij de 1ste of 4de compagnie der ambulance, en dat zijn Kapitein Ardoigne heette.

Daarop alweder onderzoek langs diplomatieken weg, dat even vruchteloos affiep als alle de vroegere pogingen.

Men zond een extract uit het stamboek van een soldaat Jean Henri Wennekens; doch bij onderzoek bleek, dat die te Gennep geboren persoon een *ander* was, en dit extract dus niet op Wijneken slaat.

Gedeputeerde Staten van Limburg geven als hunne meening te kennen, dat, ofschoon Maastricht zich beroept op de beëdigde opgaven van Wijneken en van der Booren, evenwel het feit, waaruit volgen zou het verlies van zijn Nederlanderschap, de militaire dienst in België, *niet* gebleken is, niettegenstaande herhaalde nasporingen; dat, om tot de toepassing van art. 9, § 2, Burgerlijk Wetboek te kunnen besluiten, een bepaald *bewijs* moet worden geproduceerd, dat de betrokken persoon zonder 's Konings vergunning in vreemde krijgsdienst is geweest; dat *in casu* dus, volgens art. 27 der armenwet van 1854, Maastricht als domicilie van onderstand zal behooren te worden aangewezen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Vijfde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 1 Maart 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden :

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 10 Februarij ll., n°. 21, houdende beschikking op *het beroep van A. A. Pas en A. C. W. Scheffer, te Nieuwe Pekela, van een besluit van Burgemeester en Wethouders van Nieuwe Pekela, waarbij den eerste voorwaardelijk vergunning is verleend tot oprigting eener grofsmederij* (zie het verslag over deze zaak in het *Tiende Deel*, blz. 358, 359).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op de adressen van A. A. Pas, smid, en A. C. W. Scheffer, Hoofd-Onderwijzer der Christelijk-Gereformeerde gemeente, beiden te Nieuwe Pekela, bij Ons in beroep komende van een besluit van Burgemeester en Wethouders der gemeente van 18 Julij 1870, waarbij aan eerstgenoemde onder zekere voorwaarden vergunning is verleend tot oprigting eener grofsmederij aldaar in het perceel, kadastraal bekend sectie A, n°. 354;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 1 Februarij 1871, n°. 75;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 6 Februarij 1871, n°. 285, 12de Afdeeling;

Overwegende, dat Burgemeester en Wethouders voornoemd aan den eersten adressant op zijn verzoek, en lettende op de bezwaren, door den tweeden adressant daartegen ingebracht, vergunning hebben verleend om in genoemd perceel de grofsmederij uit te oefenen, onder voorwaarden: 1°. dat tusschen de smederij en de school, waar toen eene heg was, een muur moest worden opgetrokken, hoog 1.75 meter, lang van den voorhoek der smederij af tot vijf meter achter deze; 2°. dat de schoorsteen der smederij uit de vorst van het dak moest worden opgetrokken ter hoogte van 1.50 meter; 3°. dat de vergunning zou zijn vervallen, indien binnen een jaar na hare dagteekening daarvan geen gebruik zou zijn gemaakt; dat beide adressanten tegen deze beschikking van Burgemeester en Wethouders bij Ons bezwaren hebben ingediend; dat de eerste adressant heeft beweerd, dat de hem opgelegde voorwaarden te bezwarend zijn, en in billijkheid niet van hem konden worden gevorderd, weshalve hij verzocht, dat het besluit, wat de gestelde voorwaarden aangaat, zal worden vernietigd;

dat intusschen gebleken is, dat deze adressant, hangende het onderzoek van zijn adres, bereids aan die voorwaarden geheel heeft voldaan, en mitsdien zijn verzoek voor vervallen moet worden gehouden; dat de tweede adressant beweert, dat, welke voorwaarden ook gemaakt worden, de grofsmederij steeds hinderlijk zal zijn voor de school, wijl de meeste ramen en ook de ingang juist aan die zijde in het schoolgebouw geplaatst zijn, die naar de op te rigten smederij ziet; op welke gronden hij verlangt, dat deze aldaar niet zal worden vergund of dat, indien de oprigting niet kan worden belet, de voorwaarden in dien zin mogen worden gewijzigd, dat voor den muur eene meerdere hoogte en tevens eene bepaalde en voldoende dikte worden voorgeschreven; dat die muur niet geplaatst worde dáár, waar thans de heg staat, maar daarachter, opdat het geluid ook nog door de heg kunne worden tegengehouden; eindelijk dat de schoorsteen hooger zij dan 1.50 meter boven de vorst van het dak;

dat, nadat door den eersten adressant de schoorsteen en de muur waren opgetrokken, in de smederij weinig is gewerkt, en de Hoofd-Onderwijzer erkend heeft tot dusver van haar zoo goed als geen hinder te hebben gehad;

dat deze laatste ook niet meent, dat daarin spoedig verandering zal komen, maar toch de mogelijkheid voorziet, dat later de smederij den ganschen dag aan den gang zal worden gehouden, in welk geval, ook volgens het oordeel van den Schoolopziener van het district, zou blijken, dat de hoogte van den schoorsteen niet voldoende is, maar bij ongunstigen wind door de geopende vensters kolendamp in plaats van versche lucht in de school zou worden aangevoerd, en dat de halvesteensmuur van zoo geringe hoogte en lengte niet zou voorkomen, dat het gedruisch der smederij hinderlijk werd voor het onderwijs; dat hieruit volgt, dat er voor het oogenblik gene noodzakelijkheid bestaat om den eersten adressant meer bezwarende voorwaarden op te leggen, maar dat, wanneer later het geval zich werkelijk mogt voordoen, dat in de school zoodanige hinder van de smederij werd ondervonden, dat daaraan in billijkheid behoort te worden tegemoet gekomen, eerst dan de tijd gekomen zal zijn om nadere verplichtingen aan den eigenaar der smederij voor te schrijven;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving overigens van de vergunning door Burgemeester en Wethouders van Nieuwe Pekela op den 18 Julij 1870 aan den eersten adressant verleend, daaraan deze ééne voorwaarde toe te voegen, dat hij gehouden zal zijn zich te onderwerpen aan zoodanige voorwaarden, als hem in het vervolg in het belang eener goede politie mogten worden opgelegd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 10 Februarij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 20 Februarij ll., n°. 15, houdende beschikking op *het beroep van J. van Lith, gewezen Gemeente-Ontvanger van Zes Gehuchten, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij de gemeenterekening over 1866 is gesloten* (zie het verslag over deze zaak op bladz. 14—20).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van J. van Lith, gewezen Ontvanger der gemeente Zes Gehuchten, daarbij Onze voorziening inroepende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 1 Julij 1870, G. n°. 92, 5de Afdeeling, waarbij de rekening dier gemeente over het dienstjaar 1866 is gesloten;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 25 Januarij 1871, n°. 78;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 15 Februarij 1871, n°. 179, 2de Afdeeling;

Overwegende, dat in de genoemde rekening van het aan den adressant als saldo toekomende is afgetrokken: 1°. eene som van f 212.30, die hij als Ontvanger in ontvang zou hebben genomen als kooppenningen van gronden, door de gemeente den 27 December 1855 verkocht, en niet zou hebben verantwoord; 2°. eene som van f 550, die hij te veel in rekening zou hebben gebracht wegens kooppenningen, ter zake van aankoop van onroerend goed door de gemeente verschuldigd aan W. Schouwackers; dat de adressant zich daardoor bezwaard acht en beweert, dat hij de eerstgemelde som wegens opbrengst eener grondverkoop niet heeft ontvangen, en dat hij de kooppenningen voor de gemeente ten volle aan den verkooper heeft uitbetaald, zoo als hem dit was gelast; dat de Gemeenteraad niet door overlegging van een raadsbesluit tot verkoop van onroerende goederen of van een besluit van Gedeputeerde Staten, houdende goedkeuring op zoodanig besluit, of van een proces-verbaal van verkoop of van een bevel van inning, en evenmin door aanwijzing van eenen post op de begrooting, waarbij voor de opbrengst eene som is geraamd of in rekening gebracht, het bewijs heeft geleverd, dat werkelijk in December 1855 eene verkoop van gemeentegronden heeft plaats gehad, in dier voege, dat de adres-

sant, in zijne hoedanigheid van Gemeente-Ontvanger, zich met de inning der kooppenningen had in te laten of daarmede was belast;

dat wel is overgelegd een proces-verbaal van een gehouden getuigenverhoor ten bewijze, dat sommige ingezetenen in Januarij 1856 kooppenningen zouden hebben betaald voor gekochte gemeentegronden; maar dat aan de verklaringen dier getuigen geen groote waarde kan worden gehecht, tot bevestiging van het *fact*, door den Gemeenteraad aangevoerd, daar van de vijftien gehoorde getuigen slechts één heeft verklaard, dat hij geld aan den Gemeente-Ontvanger zou hebben ter hand gesteld, en geen hunner een bewijs heeft kunnen vertoonen van gedane betaling; dat die verklaringen, bij gebreke van eenige bevestiging van elders, zeker niet voldoende zijn om het bewijs te leveren, dat de Gemeente-Ontvanger de ten zijnen laste gebragte som van *f* 212.30 heeft ontvangen;

dat door het Gemeentebestuur ook wel is overgelegd eene armenrekening over 1856, waarin voorkomt eene aantekening, houdende, dat in dat jaar is betaald de som van *f* 1 voor den aankoop van „een perceel gemeentegrond,“ maar dat vooreerst die rekening niet *in forma* is opgemaakt, en ook niet het bewijs inhoudt, dat zij betrekking heeft op de hier bedoelde verkooping, en daarenboven niet bewijzen kan tegen den Gemeente-Ontvanger, die aan de opmaking en de vaststelling der rekening vreemd bleef;

dat de betaling aan Schouwackers voldoende is verantwoord door de overlegging van twee, door Burgemeester en Wethouders in regelmatige orde afgegeven bevelschriften van betaling, ten bedrage van *f* 1400, waarop door Schouwackers voor voldaan is geteekend; dat wel uit het raadsbesluit van 20 Februarij 1869 blijkt, dat toen de hypothecaire schulden, groot *f* 550, drukkende op het van Schouwackers aangekochte goed, nog niet waren afgelost, zoodat men kan aannemen, dat de aan den verkooper betaalde som werkelijk *f* 550 te veel heeft bedragen; maar dat dit niet kan worden tegengeworpen aan den Gemeente-Ontvanger, die alleen had uit te voeren den last, hem door Burgemeester en Wethouders opgedragen;

Gezien de artt. 227, 200 en 201 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het bovenvermeld besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij de gemeenterekening van Zes Gehuchten over het dienstjaar 1866 is gesloten, te verklaren, dat de twee betwiste posten van *f* 212.30 en van *f* 550 niet ten laste van den adressant kunnen worden gebragt.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 20 Februarij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

II. De VOORZITTER: Bij deze Afdeeling is ingekomen eene missive van den 17 Februarij ll. van den Minister van Binnenlandsche Zaken, waarbij, krachtens magtiging

des Konings, van de Afdeeling worden teruggenomen de stukken betrekkelijk *het beroep van het Gemeentebestuur van Oude Pekela van een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen, waarbij deze zich onbevoegd hebben verklaard om tusschen beiden te treden in het geschil tusschen Oude Pekela en Nieuwe Pekela omtrent de al of niet opheffing harer gemeenschappelijke school bij het Middelste Vallaat te Oude Pekela* (zie het verslag over deze zaak in het *Tiende Deel*, blz. 302—305).

De VOORZITTER: Aan de orde is:

III. *het geschil over de vraag, waar Johannes Cornelis de Jong armlastig was, toen hij in Augustus 1859 te Leeuwarden in onderstand werd opgenomen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! De behoeftige, Johannes Cornelis de Jong, is op den 10 Augustus 1859 in onderstand opgenomen te Leeuwarden, ten laste van de gemeente Delfzijl, alwaar hij, volgens zijne opgave, zou zijn geboren omstreeks het jaar 1804.

Het Gemeentebestuur van Delfzijl ontkende de armlastigheid, bewerende, dat de behoeftige aldaar niet was geboren, en dat zijne ouders aldaar op het tijdstip zijner geboorte niet hadden gewoond. Dat Bestuur was van meening, dat de behoeftige armlastig was te Appingedam, omdat hij aldaar in de Roomsch-Katholieke kerk was gedoopt op den 19 November 1804, blijkens extract uit de doop-protocollen dier kerkelijke gemeente, luidende: „19 November 1804. Is gedoopt Johannes Cornelius, echte zoon van Petrus Cornelis de Jong en van Johanna Wilhelmina Smids.”

De behoeftige is, blijkens missive van den 9 Maart 1861, door het Gemeentebestuur van Leeuwarden ondervraagd over hetgeen hij wist betreffende zijne geboorte te Delfzijl of de inwoning zijner ouders aldaar in het jaar 1804, toen hij geboren werd. Hij verklaarde alstoen, dat hij was geboren te Delfzijl, tijdens zijn vader zich als bootmansmaat bevond op het oorlogschip *de Tromp*, toen op de reede liggende voor Delfzijl; dat het hem niet bekend is, hoe lang zijne moeder zich na hare bevalling te Delfzijl heeft opgehouden; dat hij gedoopt is in de Katholieke kerk te Appingedam, omdat er destijds geen kerk van die gezindheid te Delfzijl bestond; dat zijn vader tot 1813, laatst in betrekking van bootsman, heeft gevaren op het schip *Zoutman*; dat zijne ouders nimmer vaste woonplaats hadden te Delfzijl.

Het Gemeentebestuur van Appingedam ontkent insgelijks de armlastigheid, op grond van de evengemelde verklaring van den behoeftige en omdat, zoo als uit die verklaring voortvloeit, de behoeftige te Appingedam niet gedoopt is als aldaar geboren, maar uit hoofde te Delfzijl geene Katholieke parochie bestond.

Van wege den Minister van Binnenlandsche Zaken is, op den 29 April 1861, aan zijn ambtgenoot van Marine inlichting gevraagd over hetgeen de behoeftige had verklaard aangaande de dienst van zijn vader bij 's lands zeemagt in 1804 en later. Die aanvraag is herhaald bij missive van 29 September 1868. Bij missive van 12 April 1870 heeft de Minister van Marine geantwoord: dat in het jaar 1804 geen schip onder den naam van *Tromp* bij de marine is in dienst geweest; dat ook op de schepen van dien naam, vroeger in dienst geweest, geen persoon onder den naam van P. C. de Jong heeft gediend; en dat die naam op de rol van de bemanning der schepen, onder den naam van *Zoutman* in dienst geweest, niet wordt aangetroffen. Voor de vertraging van het antwoord werd als reden opgegeven, dat de stukken betreffende dit geschil bij het Departement van Marine in het ongereede geraakt waren.

Men heeft toen op nieuw willen hooren den behoeftige, na hem het antwoord van het Ministerie van Marine te hebben medegedeeld; maar dit kon niet, omdat hij reeds in Augustus 1868 overleden was. Bij zijne familie is nog gevonden een onderhandsch stuk, geteekend 1 Junij 1811, waarbij aan Johanna Wilhelmina Smid wordt overgedragen het soldijboekje van 's lands oorlogschip *Brabant*. De eigenaar van het boekje wordt niet genoemd. Het stuk is geteekend met een kruisje; daarnaast staan de woorden: „Levie Salomon.“

Ten gevolge van een nader onderzoek is gebleken, dat op den 15 November 1826, ten overstaan van den Vrederechter te Leeuwarden, is opgemaakt eene acte van bekendheid, ten behoeve van den behoeftige. Daarin verklaarden David Revier en zes andere inwoners van Leeuwarden: dat de behoeftige onechte zoon is van Johanna Wilhelmina Smits, toen winkelierster te Leeuwarden; dat hij op den 19 November 1804 te Delfzijl is geboren, toen er nog geene geboorteregisters gehouden werden; dat hij, door vergissing van den geestelijke, in het doopboek der Roomsch-Katholieke gemeente te Appingedam verkeerdelijk als echte zoon is ingeschreven. Als redenen van wetenschap gaven zij op, dat zij de geboorte van den behoeftige zich wel herinnerden. Voorts heeft dat onderzoek aan het licht gebracht, dat de behoeftige in het huwelijk is getreden te Leeuwarden op den 26 November 1826; dat hij toen ook heeft opgegeven geboren te zijn te Delfzijl, en dat de moeder, Johanna Wilhelmina Smid, bij het voltrekken van het huwelijk tegenwoordig, tot het aangaan daarvan hare toestemming heeft gegeven.

Het Gemeentebestuur van Delfzijl, ook met deze laatste bevinding bekend gemaakt, blijft de armlastigheid ontkennen, omdat, volgens zijne bewering, wanneer een kind, niet te Appingedam geboren, aldaar werd gedoopt, steeds werd vermeld, waar het geboren werd, en dat, die vermelding hier niet aangetroffen wordende, het er voor gehouden mag worden, dat de behoeftige geboren is te Appingedam; dat aan de verklaring der getuigen, gehoord bij het opmaken der acte van bekendheid, niet te veel mag worden gehecht; dat dit blijkt uit de omstandigheid, dat de behoeftige in het doopboek voorkomt als wettig kind en dat hij ook onder den naam van de Jong en niet onder dien zijner moeder in het huwelijk is getreden; dat de vader van den behoeftige en zijn gezin, zoo hij dit had, blijkbaar een zwervend leven hebben geleid en nimmer, althans zeker niet in 1804, te Delfzijl hebben gewoond; dat dit ook blijkt uit de omstandigheid, dat den 19 Julij 1806 een broeder, Pieter, is geboren te Dokkum, Gerrit te Medemblik den 12 Januarij 1812 of 1813, eene zuster, Anna, te Leeuwarden, den 16 Junij 1817, en eene andere zuster, Maria, in 1808 te Rotterdam.

Gedeputeerde Staten van Groningen zijn van meening, dat het bewijs der geboorte te Delfzijl niet afdoende is. Zij voegen bij de redenen, door het Gemeentebestuur van Delfzijl aangevoerd, nog dezen grond, dat de moeder, hoezeer bij de voltrekking van het huwelijk van den behoeftige tegenwoordig, niet zelve heeft opgegeven, dat hij te Delfzijl was geboren.

Zoowel Gedeputeerde Staten als het Gemeentebestuur zijn van oordeel, dat hier voldoende grond bestaat om de gemaakte verplegingskosten te nemen voor rekening van het Rijk, volgens art. 33 der armenwet, ook wegens de omstandigheid, dat deze sedert het jaar 1859 hangende quaestie van af het jaar 1861 heeft gerust, uit hoofde de stukken bij het Departement van Marine in het ongereede waren geraakt en het voorschot alzoo van den onderstand thans een betrekkelijk hoog cijfer heeft bereikt, terwijl bovendien het Gemeentebestuur van Delfzijl aanvoert, dat het moeilijk was, hangende het geschil en in afwachting van de uitspraak, toepassing van art. 44 der armenwet, namelijk overbrenging van den behoeftige naar Delfzijl, te eischen.

In deze zaak, welke krachtens magtiging des Konings den 11 Januarij ll. bij deze Afdeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Zesde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 15 Maart 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. **Æ. Baron MACKAY VAN OPHMERT EN ZENNEWIJNEN.**

Tegenwoordig de *leden*:

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,

Mr. K. A. Meeussen,

Mr. G. de Vries,

Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 28 Februarij ll., n°. 15, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Nieuwer-Amstel van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan het besluit van dien Raad tot het opnemen bij de Maatschappij van gemeente-crediet te Amsterdam eener geldleening van f 5,600* (zie het verslag over deze zaak op blz. 47—50, 53—55).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van den Raad der gemeente Nieuwer-Amstel, bij Ons voorziening vragende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 23 November 1870, n°. 19, waarbij dat Collegie zijne goedkeuring heeft geweigerd

op een besluit van genoemden Gemeenteraad tot het aangaan eener leening, groot f 5600, met de Maatschappij van gemeente-crediet te Amsterdam;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 21 Februarij 1871, n°. 3;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 2 Februarij 1871, n°. 202, 2de Afdeling;

Overwegende: dat de leeningen, met genoemde Maatschappij aan te gaan, geschieden op voorwaarde, dat de gemeente zich verbindt om, tot dekking van interest-betaling en aflossing tevens, aan de Maatschappij eene jaarlijksche uitkeering te doen van vijf ten honderd van het opgenomen kapitaal, gedurende 68 jaren, welke lange termijn Gedeputeerde Staten aanleiding gegeven heeft om hunne goedkeuring aan het bedoelde raadsbesluit te onthouden;

dat de gemeentewet, die de zelfregering der gemeenten, wat het geldelijk beheer betreft, heeft beperkt, is uitgegaan van het beginsel, dat, waar het handelingen geldt, die de toekomst der gemeente kunnen benadeelen, het hooger gezag de gemeente, als blijvend ligchaam, tegen het besturend personeel van het oogenblik zoo noodig behoort te beschermen;

dat door weinige besluiten de toekomst eener gemeente meer gevaar loopt te worden benadeeld dan door het aangaan van geldleeningen met lange termijnen van aflossing, waartoe alzoo niet dan om gewigtige redenen mag worden overgegaan;

dat ook niet mag worden uit het oog verloren, dat, ofschoon dergelijke leening, waarvan interestbetaling en aflossing door eene vaste annuïteit van slechts vijf ten honderd worden gedekt, in de eerste jaren minder opoffering vordert dan eene leening tegen vijf ten honderd rente met gelijkmatige aflossing binnen 20 of 25 jaren, het gezamenlijk bedrag van al de annuïteiten, door de gemeente in die 68 jaren te voldoen, zeer aanzienlijk overschrijdt, hetgeen bij eene leening op de andere zoo even genoemde voorwaarden tot betaling van renten en aflossing door de belastingschuldigen moet worden opgebracht;

dat nu de Gemeenteraad van Nieuwer-Amstel de bedoelde leening wenscht te sluiten hoofdzakelijk ter aflossing eener thans op de gemeente rustende schuld van f 50,000, aangegaan tegen eene rente van vijf percent in het jaar en verpligte aflossing in 25 jaar;

dat de finantiële toestand der gemeente niet van dien aard is, dat deze verplichting voor haar te bezwarend kan worden geacht, maar integendeel door het afbetalen der laatste termijnen van andere schulden weldra van de jaarlijksche inkomsten een bedrag beschikbaar wordt, meer dan voldoende om de aflossing der schuld van f 50,000 te bestrijden;

dat Gedeputeerde Staten alzoo terecht hebben geoordeeld, dat er geen grond bestaat om, enkel uit zucht om de lasten voor het tegenwoordige te verligten, de gemeente met een zoo langdurig bezwaar te belasten, als door de nieuwe leening daarop zou worden gelegd;

dat daarenboven de reeds voorzien wordende behoefte om binnen korter of langer tijd tot nieuwe belangrijke uitgaven over te gaan, eene drangreden behoort te zijn om de afdoening der schuld voor reeds gedane uitgaven niet te vertragen;

Gezien artt. 194, 200 en 201 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 23 November 1870, no. 19, de daartegen door den Gemeenteraad van Nieuwer-Amstel ingebragte bezwaren te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering dezes, waarvan

afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 28 Februarij 1871.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
DE WEERT, L. D.

2°. van den 28 Februarij ll., n°. 16, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Ouder-Amstel van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan het besluit van dien Raad tot het opnemen bij de Maatschappij van gemeente-crediet te Amsterdam eener geldleening van f 24,000* (zie het verslag over deze zaak op bladz. 43—46, 53—55).

Het besluit is van den volgenden inhoud :

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van den Raad der gemeente Ouder-Amstel, bij Ons voorziening vragende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 9 November 1870, n°. 39, waarbij dat Collegie zijne goedkeuring heeft geweigerd op een besluit van genoemden Gemeenteraad om voor den bouw van een nieuw raadhuis eene som van f 24,000 op te nemen bij de Maatschappij van gemeente-crediet te Amsterdam ;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 21 Februarij 1871, n°. 83 ;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 24 Februarij 1871, n°. 203, 2de Afdeling ;

Overwegende: dat de leeningen, met genoemde Maatschappij aan te gaan, geschieden op voorwaarde, dat de gemeente zich verbindt om, tot dekking van interestbetaling en aflossing tevens, aan de Maatschappij eene jaarlijksche uitkeering te doen van vijf ten honderd van het opgenomen kapitaal, gedurende 68 jaren, welke termijn van aflossing der schuld Gedeputeerde Staten voor eene zaak als deze te lang hebben geoordeeld ;

dat de gemeentewet, die de zelfregering der gemeenten, wat het geldelijk beheer betreft, heeft beperkt, is uitgegaan van het beginsel, dat, waar het handelingen geldt, die de toekomst der gemeente kunnen benadeelen, het hooger gezag de gemeente als blijvend ligchaam tegen het besturend personeel van het oogenblik, zoo noodig, behoort te beschermen ;

dat door weinige besluiten de toekomst eener gemeente meer gevaar loopt te worden benadeeld dan door het aangaan van geldleeningen met lange termijnen van aflossing, waartoe alzoo niet dan om gewigtige redenen mag worden overgegaan

dat zeker tot vinding der kapitalen, voor den aanleg van werken van grooten omvang, als b. v. van spoorwegen, buurtspoorwegen, kanalen, droogmakerijen, waterleidingen enz., die, ofschoon niet zelden eerst na verloop van tijd, een nieuw leven en welvaart verspreiden in de streek, door welke zij worden aangelegd, de toekomst voor langen tijd kan worden verbonden, omdat tegenover de velerlei voordeelen, die zoodanige werken allengs en gedurende een lang verloop van jaren afwerpen, het niet onbillijk, is ook de kosten van aanleg over een groot aantal jaren te verdeelen;

dat daarentegen de toekomst wel wordt benadeeld, wanneer op zoo lange termijnen geleend wordt om in meer gewone behoeften van de openbare dienst te voorzien;

dat ook niet mag worden uit het oog verloren, dat, ofschoon dergelijke leening, waarvan interest-betaling en aflossing door eene vaste annuïteit van slechts vijf ten honderd worden gedekt, in de eerste jaren minder opoffering vordert dan eene leening tegen vijf ten honderd rente met gelijkmatige aflossing binnen 20 of 25 jaren, — het gezamenlijk bedrag van al de annuïteiten, door de gemeente in die 68 jaren te voldoen, zeer aanzienlijk overschrijdt, hetgeen bij eene leening op de andere zoo even genoemde voorwaarden tot betaling van renten en aflossing door de belastingschuldigen moet worden opgebracht;

dat nu de bouw van het raadhuis in de gemeente Ouder-Amstel niet zoo volstrekt noodzakelijk is, noch zoo zeer kan strekken om den bloei en welvaart der gemeente duurzaam te bevorderen, dat ten dienste daarvan de gemeente voor den tijd van 68 jaren mag worden bezwaard;

dat ook de op te nemen som niet zoo aanzienlijk is, dat zij niet door de gemeente binnen een veel korteren termijn zou kunnen worden afgelost;

dat dus Gedeputeerde Staten van Noordholland teregt hunne goedkeuring aan het bedoeld raadsbesluit hebben onthouden;

Gezien artt. 194, 200 en 201 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 9 November 1870, n°. 39, de daartegen door den Gemeenteraad van Ouder Amstel ingebragte bezwaren te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 28 Februarij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WERT, L. D.

2°. van den 28 Februarij 11., no. 17, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Castricum van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan het besluit van dien Raad tot het opnemen bij de Maatschappij van gemeente-crediet te Amsterdam eener geldleening van f 8000* (zie het verslag over deze zaak op blz. 51—55).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van den Raad der gemeente Castricum, bij Ons voorziening vragende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 9 November 1870, n°. 39, waarbij dat Collegie zijne goedkeuring heeft geweigerd op een besluit van genoemden Gemeenteraad tot het aangaan eener leening van f 8000 met de Maatschappij van gemeente-crediet te Amsterdam;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 21 Februarij 1871, n°. 4;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 24 Februarij 1871, n°. 204, 2de Afdeeling;

Overwegende: dat de leeningen, met genoemde Maatschappij aan te gaan, geschieden op voorwaarde, dat de gemeente zich verbindt om, tot dekking van interestbetaling en aflossing tevens, aan de Maatschappij eene jaarlijksche uitkeering te doen van vijf ten honderd van het opgenomen kapitaal gedurende 68 jaren; dat de Gemeenteraad de bedoelde leening wenscht te sluiten ten behoeve der bestrating van eenige gedeelten gemeenteweg, en Gedeputeerde Staten hunne goedkeuring hebben geweigerd, omdat zij den termijn van aflossing te lang oordeelen;

dat de gemeentewet, die de zelfregering der gemeenten, wat het geldelijk beheer betreft, heeft beperkt, is uitgegaan van het beginsel, dat, waar het handelingen geldt, die de toekomst der gemeente kunnen benadeelen, het hooger gezag de gemeente, als blijvend ligchaam, tegen het besturend personeel van het oogenblik, zoo noodig, behoort te beschermen;

dat door weinige besluiten de toekomst eener gemeente meer gevaar loopt te worden benadeeld dan door het aangaan van geldleeningen met lange termijnen van aflossing, waartoe alzoo niet dan om gewigtige redenen mag worden overgegaan; dat zeker tot vinding der kapitalen, voor den aanleg van werken van grooten omvang, als bij voorbeeld van spoorwegen, buurtspoorwegen, kanalen, droogmakerijen, waterleidingen enz., die, ofschoon niet zelden, eerst na verloop van tijd, een nieuw leven en nieuwe welvaart verspreiden in de streek, door welke zij worden aangelegd, de toekomst zonder gevaar voor langen tijd kan worden verbonden, omdat tegenover de velerlei voordeelen, die zoodanige werken allens en gedurende een lang verloop van jaren afwerpen, het niet onbillijk is, ook de kosten van aanleg over een groot aantal jaren te verdeelen;

dat daarentegen de toekomst wel wordt benadeeld, wanneer op zoo lange termijnen geleend wordt om in meer gewone behoeften van de openbare dienst te voorzien; dat toch volgende tijden nieuwe behoeften doen ontstaan, en een rigtig beheer vordert, dat de schuld wegens vroegere werken zooveel mogelijk zij afbetaald, vóórdat de noodzakelijkheid dáár is om in nieuwe behoeften te voorzien;

dat ook niet mag worden uit het oog verloren, dat, ofschoon dergelijke leening, waarvan interestbetaling en aflossing door eene vaste annuïteit van slechts 5 ten honderd worden gedekt, in de eerste jaren minder opoffering vordert dan eene leening tegen 5 ten honderd rente met gelijkmatige aflossing binnen 20 of 25 jaren, het gezamenlijk bedrag van al de annuïteiten door de gemeente in die 68 jaren te voldoen, zeer aanzienlijk overschrijdt, hetgeen bij eene leening op de andere zoo even genoemde voorwaarden tot betaling van renten en aflossing door de belastingschuldigen moet worden opgebracht;

dat daarom de bestrating van eenige gedeelten gemeenteweg niet een werk van dat belang en van dien omvang is, dat de kosten, daartoe vereischt, over een tijdvak van 68 jaren behooren te worden verdeeld;

dat de te leenen som ook niet zoo hoog is, dat de gemeente door eene spoedige afflossing daarvan te veel zou worden bezwaard, of in het ondernemen van andere werken aanmerkelijk zou worden belemmerd; en dat er alzoo geen voldoende grond is om haar te dezer zake voor een zoo langdurig tijdvak met eene jaarlijksche uitkeering te belasten;

dat dus Gedeputeerde Staten van Noordholland teregt hunne goedkeuring aan het bedoelde raadsbesluit hebben onthouden;

Gezien de artt. 194, 200 en 201 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 9 November 1870, n°. 39, de daartegen door den Gemeenteraad van Castricum ingebrachte bezwaren te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 28 Februarij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
DE WEERT, L. D.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van den Raad der gemeente Winterswijk van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij de vergunning geweigerd is om met de Maatschappij van gemeente-crediet te Amsterdam aan te gaan eene geldleening van f 8000, tot aanleg van een nieuw schoolgebouw voor meer uitgebreid lager onderwijs voor meisjes, en tot verbetering der dorpstraten.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! De Gemeenteraad van Winterswijk, provincie Gelderland, besloot op den 4 October 1870 tot het aangaan van twee geldleeningen bij de Maatschappij voor gemeente-crediet, op de gebruikelijke voorwaarden, namelijk, dat voor een twintigste gedeelte van het bedrag der geldleeningen deel zou moeten worden genomen in de Maatschappij, en dat door de gemeente, gedurende 68 jaren, interest van het geleende geld zou moeten worden betaald aan de Maatschappij, waardoor de schuld, na dat tijdsverloop, geheel zou zijn gedelgd. De eene geldleening was groot f 23,100 en bestemd voor het oprigten eener hoogere burgerschool te Winterswijk; de andere geldleening bedroeg f 8400, bestemd voor het veranderen en vernieuwen der schoolgebouwen voor het gewoon onderwijs en het

meer uitgebreid lager onderwijs voor meisjes, alsmede voor het verbeteren der dorpsstraten.

Gedeputeerde Staten der provincie Gelderland hebben op den 18 October daaraanvolgende eerstgemelde geldleening goedgekeurd, maar hunne goedkeuring aan de tweede onthouden, op grond, dat het niet denkbaar is, dat de werken voor het veranderen en vernieuwen van schoolgebouwen voor het lager onderwijs en de verbetering der dorpsstraten gedurende 68 jaren zouden kunnen bestaan, zonder geheele of gedeeltelijke vernieuwing of belangrijke herstelling te behoeven, zoodat de toekomst niet slechts de deswege gevorderde kosten zoude dragen, maar bovendien bezwaard blijven met de uitgaaf voor iets dat alsdan, althans gedeeltelijk, niét meer aanwezig zijn zou, ja zelfs met een even groot aandeel in de lasten eener zaak, als het tegenwoordig geslacht, dat er het volle genot van heeft.

De Raad van Winterswijk heeft daarop den 22 November d. a. v. aan Gedeputeerde Staten verzocht om op dat besluit wel te willen terugkomen. Als gronden voor dat verzoek werd aangevoerd: dat slechts een klein gedeelte van de geldleening zou moeten strekken tot verbetering der bestaande schoolgebouwen; dat de oprigting van een schoolgebouw ten behoeve van het meer uitgebreid lager onderwijs voor meisjes eene op den duur blijvende zaak is, die in stand kan worden gehouden, door jaarlijks kleine uitgaven te doen voor het onderhoud; dat het overige van de geldleening zal worden aangewend tot het bevoeren der dorpsstraten met behakte keijen, waarvan zoolvel het toekomstige geslacht als het tegenwoordige het genot hebben en zich met geringe jaarlijksche kosten van onderhoud het genot kan blijven verzekeren; dat men ook onder verpligting van aflossing het geld tegen geene mindere renten, dan door de Maatschappij voor gemeente-crediet bepaald is, kon bekomen; dat het hierdoor bespaarde aflossingskapitaal nu kon gebruikt worden tot het maken van nuttige verbeteringen als grindwegen en dergelijken; dat dergelijke wegen reeds in aanleg zijn en nog behooren te worden voltooid en uitgebreid, en dat deze en andere verbeteringen zouden moeten worden nagelaten, indien de bedoelde leening in korten tijd zou moeten worden afgelost; dat er nog eene schuld van f 13,000 op de gemeente rust, en dat de hoofdelijke omslag te hoog zou moeten stijgen, wanneer zoolvele geldelijke verpligtingen binnen kort tijdsverloop moesten worden gekweten.

Nadat uit eene briefwisseling, tusschen het Gemeentebestuur en Gedeputeerde Staten gevoerd, was gebleken, dat voor de verbetering van de schoolgebouwen zou worden besteed f 600, en voor de meisjesschool f 2400, waarvan men f 1600 hoopte te verkrijgen door middel van subsidie, zoo van het Rijk als van de provincie, en dat het restant der geldleening geheel tot verbetering van de dorpsstraten zou worden aangewend, — hebben Gedeputeerde Staten op den 14 December jl. volhard bij hun besluit van 18 October. Behalve de vorige gronden, wordt tot staving van dat besluit gezegd, dat de ondervinding leert, dat schoolgebouwen binnen betrekkelijk korten tijd dikwerf reeds vergroot, verbeterd, zoo al niet geheel vervangen moeten worden, zoodat dit ook plaats had met het schoolgebouw, in 1865 te Winterswijk gesticht; dat keibestrating ook voortdurend herstel eischt, vooral bij passage van zeer zware vrachten en bij het af en toe gedeeltelijk opbreken, b. v. tot werkzaamheden aan gaspijpen.

Op den 3 Januarij jl. heeft de Gemeenteraad zich in beroep bij den Koning voorzien. In het adres worden de hiervóór vermelde gronden op nieuw aangevoerd, en bovendien gezegd, dat de school, in 1865 gesticht, nog in goeden staat verkeert, maar enkel te bekrompen wordt; dat de keibestrating met kleine reparatiën behoorlijk kan worden in stand gehouden; dat de betaling van 5 percent gedurende 68 jaren wel eene grootere uitgaaf vordert dan bij eene aflossing van eene leening binnen

25 jaren; maar dat men toch ook in rekening moet brengen renten van iedere som gelds, tot aflossing gebezigd.

De Afdeeling is thans geroepen een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen omtrent dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 31 Januarij 11. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het beroep van J. van Saxen, te St. Oedenrode, van eene beschikking van Burgemeester en Wethouders van 's Hertogenbosch, waarbij afwijzend is beschikt op het verzoek om het perceel sectie G, n°. 1825, te 's Hertogenbosch, te mogen bezigen tot magazijn van lompen en beenderen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Nadat J. van Saxen, wonende te St. Oedenrode, aan het Gemeentebestuur van 's Hertogenbosch vergunning had gevraagd om in een huis te 's Bosch, in de straat „achter het vergulde Harnas,“ sectie G, n°. 1825, lompen, ijzer, koper, tin en beenderen te mogen bergen, zijn de bureu en belanghebbenden op 8 Julij 1870 bij openbare kennisgeving opgeroepen, om binnen veertien dagen hunne bezwaren te doen kennen.

Er werden schriftelijke bezwaren ingediend door sommige bureu, als: in een adres van M. van Boxel, die zich tegen de inwilliging verzette op grond van brandgevaar, schade voor de gezondheid en belemmering van het vrije verkeer op de straat, die vóór het perceel tamelijk smal is, en in een gelijksoortig adres van Delosie en acht anderen.

De Wethouder Pompe hield daarop, op 18 Junij 1870, met den Stads-Architect een locaal onderzoek, waarvan proces-verbaal is opgemaakt, volgens hetwelk zij het gebouw, dat toen reeds met lompen was gevuld, tot zoodanige nering ongeschikt bevonden. Het bezwaar, gelegen in vrees voor brandgevaar, werd gegrond geacht en daarbij als voorbeeld gewezen op een brand, die in October 1869 was uitgebroken juist in eene andere bergplaats van lompen, aan denzelfden Saxen toebehoorende, in de St. Annastraat te 's Bosch. Men achtte dit gevaar hier vooral te duchten wegens de nabijheid van bakkerijen, terwijl de lompen er ook op den zolder liggen en de kap- en dakwerken oud zijn. Wat betreft het gevreesde nadeel voor de gezondheid, wordt in dat proces-verbaal verwezen naar een straks te vermelden rapport van den Provincialen Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht in Noordbrabant. Eindelijk wordt ook het derde punt van bezwaar door den Wethouder erkend. Er is op dat punt der straat, die niet breed is, veel bedrijvigheid; en, daar het perceel digt bij een hoek ligt, is er verwarring te duchten, als rijtuigen er langs moeten komen, terwijl er karren of wagens met lompen of beenderen ter in- of uitlading voorstaan. De Wethouder adviseert op deze gronden tot afwijzing der verzochte vergunning en tevens om den gebruiker te doen aanzeggen, om den aanwezigen voorraad binnen een bepaalden tijd te ontruimen.

De Provinciale Inspecteur verklaarde zich, in zijn op 18 Julij mede uitgebragt advies, tegen elke oprigting van lompen- en beenderen-bergplaatsen binnen de be-

bouwde kom eener gemeente, en meer bijzonder tegen het tot dat einde bezigen van dit perceel, waar eene geschikte ventilatie ontbreekt. Een en ander had dan ook ten gevolge, dat het verzoek door Burgemeester en Wethouders bij besluit van 21 Julij 1870 werd *geweigerd*, met aanzegging om de reeds in het perceel geborgen lompen en beenderen binnen veertien dagen te amoveren.

In Augustus daarop wendde J. van Saxen zich tot Gedeputeerde Staten van Noordbrabant. Deze stelden den appellant in kennis met de vroeger uitgebragte rapporten en hoorden nader Burgemeester en Wethouders. Terwijl deze hun besluit verdedigden, leverde de appellant eene breedvoerige memorie in, waarin hij, na er op gewezen te hebben, dat nog drie andere zulke bergplaatsen elders in de bebouwde kom van 's Hertogenbosch bestaan, en wel, gelijk hij meent, *zonder vergunning*, de drie punten van bezwaar tracht te wederleggen. Hij beweert daarin, dat de ten vorigen jare in het huis in de St. Annastraat plaats gehad hebbende brand niet is geweest het gevolg van zijne onvoorzigtigheid of van die zijner werklieden; voorts, dat de nabijheid van bakkerijen niet kan schaden bij de zorg, die hij belooft te zullen aanwenden, dat de dakpannen geene vonken kunnen doorlaten; dat de beenderen, wier stank alleen voor de gezondheid nadeelig zou kunnen zijn, nooit lang er zullen aanwezig zijn en dagelijks elke aanwezige hoeveelheid zal worden weggevoerd; — eindelijk, dat de straat breed genoeg is, dat twee karren of rijtuigen elkander dáár kunnen voorbijgaan, zoodat het stilstaan van een voertuig vóór zijne deur in redelijken zin niet hinderlijk kan zijn voor passerende rijtuigen. Hij legde daarbij over eene verklaring van een paar vroegere klagers, die daarin alsnu beweren, dat zij vroeger ten onrechte en enkel op aandrang van andere bureu zich tegen het verzoek hadden verzet.

Gedeputeerde Staten hebben het appel ongegrond verklaard bij hunne resolutie van den 21 October 1870, en het besluit van Burgemeester en Wethouders bekrachtigd, op overweging, dat in het algemeen het oprigten van bewaarplaatsen van lompen en beenderen in de bebouwde kom van gemeenten strijdt met de regelen der hygiëne; dat het pand in quaestie ligt in eene volkrijke buurt der stad, en dat het, behalve aan de straatzijde, geheel door andere gebouwen is ingesloten, zoodat de dáár begeerde inrigting ook wegens brandgevaar onraadzaam is te achten. — De Gezondheidscommissie te 's Bosch had ook reeds op 3 October 1870, op eene klagte van den heer Delosie, zich zeer ongunstig uitgelaten over zulke bewaarplaatsen in volkrijke buurten der stad.

Thans is de belanghebbende van Saxen, in derde instantie, opgekomen met een adres aan den Koning, welk stuk op Zijner Majesteits magtiging door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij brief van den 6 Februarij 1871 bij deze Afdeeling aanhangig is gemaakt.

Daarin wordt verwezen naar de gronden, uiteengezet in zijne reeds vermelde memorie aan Gedeputeerde Staten, en voorts hoofdzakelijk beweerd, dat de gevreesde schade voor de gezondheid slechts kan doelen op het bewaren van *beenderen*, en dat bij hem geen vrees daarvoor kan gelden, omdat hij ze altijd dagelijks vervoeren doet: welke assertie hij staaft door verklaringen van de fabrikanten Smits en Zoon, en van den agent eener stoomboot-maatschappij. Hij zegt, dat hij zelfs gaarne zal zien, dat die dadelijke wegvoering hem als voorwaarde bij de te verlenen vergunning verplichtend worde gesteld; voorts dat, als lompen, die op zich zelve niet zoo ligt ontvlambaar zijn, brandgevaar opleveren door de vonken, die uit de schoorsteenen van bakkerijen vliegen, daarin veeleer eene reden zoude gelegen zijn om die bakkerijen te vreezen; en dat hij ook gaarne zich wil onderwerpen aan eene te stellen voorwaarde, dat in de bergplaats geen vuur gebezigd, noch tabak gerookt mag worden; eindelijk, dat tegen belemmering der passage op straat wel

door verordeningen, doch niet door het weigeren van vergunning tot oprigting van eene inrigting van nijverheid, mag worden gewaakt.

Geputeerde Staten, op dat adres aan den Koning nader gehoord door den Minister van Binnenlandsche Zaken, verwijzen hoofdzakelijk naar eenen brief van Burgemeester en Wethouders van 's Bosch van den 16 Januarij jl., waarmede zij zich vereenigen. In die missive worden de gronden, die tot afwijzing geleid hebben, zeer breedvoerig nader aangedrongen en ontwikkeld.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Zevende Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 29 Maart 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden:

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,

Mr. K. A. Meeussen,

Mr. G. de Vries,

Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeling voor de geschillen van bestuur.

Aan de orde is:

het beroep van J. P. Vijgen, te Heerlen, van onderscheidene besluiten van Gedeputeerde Staten van Limburg betrekkelijk zijne looijerij en het hangen en spoelen van vellen in de Musschemiegerbeek te Heerlen.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Jan Pieter Vijgen, leerlooijer, wonende in de gemeente Heerlen, heeft zich in Januarij ll. bij verzoekschrift gewend tot Zijne Majesteit, daarbij te kennen gevende: dat hij reeds vóór 1856 op een perceel hooi-

land, gelegen in de gemeente Heerlen, ten kadaster bekend in sectie C, no. 1833, eene leerlooijerij heeft opgericht en sedert dien tijd voortdurend van de daarlangs loopende Musschemiegerbeek heeft gebruik gemaakt om daarin de te bereiden huiden te leggen en te spoelen; dat hij in 1856 informatiën *de commodo et incommodo* over de uitoefening van zijn bedrijf te dier plaatse heeft uitgelokt, en daarbij noch door het Plaatselijk Bestuur noch door andere belanghebbenden eenig bezwaar hoegenaamd geopperd is, hetgeen door het proces-verbaal van 9 Julij 1856, in afschrift onder de stukken aanwezig, bevestigd wordt; dat destijds echter, vermoedelijk alleen, omdat toch geene bedenkingen tegen de handelingen des verzoekers te vreezén waren, na de gehouden informatiën van 9 Julij 1856, geene bepaalde vergunning is gevraagd of verleend geworden; dat evenwel in 1869, nadat vertooner gedurende circa veertien jaren ter aangewezen plaats zijne leerlooijerij had gedreven en op het daartoe noodzakelijk gebruik van de Musschemiegerbeek nooit aanmerkingen gemaakt waren, hij is verplicht geworden zich bij request tot Gedeputeerde Staten van Limburg te wenden om ten behoeve van zijne looijerij eene uitdrukkelijke opheffing te bekomen van het verbod, bedoeld bij art. 33, litt. *b*, en laatste alinea van het reglement van 1854 op de waterlossingen in Limburg (*Provinciaal Blad* 1854, n°. 105).

Dat art. 33, sub *b* en laatste alinea, luidt aldus: „Het is al verder verboden om in de waterlossingen vloeistoffen te werpen, of te laten uitloopen, welke het water kunnen bederven of vervalschen, en eveneens om daarin voorwerpen te wasschen, die hetzelfde uitwerksel zouden hebben. Gedeputeerde Staten kunnen dit verbod opheffen.“

Daarop heeft plaats gehad een onderzoek *de commodo et incommodo*, onder dagteekening van 20 October 1869. Bij die gelegenheid hebben bezwaren ingeleverd Antoon Cordewener en Mathijs Jozef Voragen, landbouwers, beiden wonende te Heerlen, te kennen gevende, dat door het uitwateren en spoelen van vellen het water voor huisselijk gebruik niet meer dienstig is en zelfs voor het vee ongezond is, hetgeen zoodanig water niet kan drinken; en bovendien, dat door het uitwateren van vellen van, aan besmettelijke ziekten bezwaken, vee, hunne beesten, welke in weilanden, onder gemelde looijerij; en digt aan de beek gelegen, grazen, gevaar loopen van door dergelijke ziekten aangetast te worden.

De Adjunct-Inspecteur van het Geneeskundig Staattoezigt voor de provincieën Noordbrabant en Limburg heeft, onder dagteekening van 12 Januarij 1870, dienaangaande berigt: dat, volgens zijne zienswijze, het gebruik maken der beek tot het hier bedoelde einde twee nadeelen voor de volksgezondheid oplevert: 1°. kunnen er, zoo als door A. Cordewener en M. J. Voragen, naar hij meent, zeer teregt is aangemerkt, door het water der beek smetstoffen van, aan besmettelijke ziekten overleden, vee worden medegedeeld aan de beesten, die aan genoemde beek gaan drinken; nog daargelaten den insanitaire invloed, dien dat water, wanneer het door den mensch gedronken wordt, ook op dezen hebben kan. Werden er door den heer Pieter Vijgen alleen huiden van inlandsch vee gelooid, dan zou hierop misschien nog contrôle mogelijk zijn; maar de heer P. Vijgen zeide hem, Adjunct-Inspecteur, dat in zijne looijerij ook huiden bereid werden, die in het buitenland en zelfs van buiten Europa afkomstig zijn, en hierop is niet het minste toezigt mogelijk. Maar bovendien valt het 2°. niet te betwijfelen, of het laten weken van huiden, afkomstig van *gezond* vee, in ene beek, waarvan het water door dieren als drinkwater gebruikt wordt, moet op den duur een nadeeligen invloed uitoefenen op het water dier beek, vooral zoo dat weken dagelijks en op vrij groote schaal (de heer Vijgen zeide hem wekelijks een tiental veilen te weken) plaats heeft. Alle die kleine afgespoelde stukjes huid, geronnen bloed enz. moeten, door het water medegesleept, langzamerhand op den bodem der beek bezinken, en, aldaar in ontbinding overgaande, niet alleen het water nabij de looijerij, maar zelfs op een afstand bederven. Ten einde dezen invloed

met zekerheid te controleren, liet de Adjunct-Inspecteur het water scheikundig onderzoeken; en dat onderzoek leerde hem, dat één liter water, geschept onmiddellijk uit de looijerij, ofschoon dit kleur-, reuk- en smaakloos was (physieke eigenschappen van goed drinkwater), 245 milligrammen vaste bestanddeelen, en van deze 21 pct. van organischen oorsprong, bevat, terwijl in het water, geschept op omstreeks 10 minuten afstands van de looijerij (voor de woning van A. Cordewener, die dit water, enkele malen, bij gebrek aan ander water, als drinkwater gebruikt), op één liter 220 milligrammen vaste bestanddeelen en hiervan 12 pct. organische, aanwezig zijn. Daar door de Commissie, benoemd bij Koninklijk besluit van den 16 Julij 1866 tot onderzoek van het drinkwater in Nederland, elk water, dat van de vaste bestanddeelen 10 pct. organische stoffen bevat, als drinkwater wordt afgekeurd, is de Adjunct-Inspecteur van meening, om de boven aangehaalde redenen, dat de concessie, gevraagd door den heer Pieter Vijgen, om vellen te hangen en te spoelen in de Musschemiegerbeek, niet kan worden verleend, en dat zelfs het uitwerpen van eene aangelegde spoelkuip in die beek, zoo als door Burgemeester en Wethouders was voorgesteld, moet worden geweigerd. Bovendien — zegt de Adjunct-Inspecteur — moet men niet uit het oog verliezen, dat, indien aan den heer P. Vijgen de vergunning wordt gegeven om in de gemelde beek huden te weeken, het meer dan waarschijnlijk is, dat alle onbruikbare stoffen en vuil water van zijne looijerij in die beek zullen worden geworpen, en niet weinig zullen bijdragen om het water nog verder te bederven.

Daarop is gevolgd eene resolutie van Gedeputeerde Staten, van 20 Januarij 1870, waarbij zij, overwegende, dat in het onderwerpelijk verzoek *implicite* ligt opgesloten de aanvraag om opheffing van het verbod, bedoeld bij art. 33, § *b*, van het reglement op het toezigt der waterlossingen in Limburg (*Provinciaal Blad* n°. 105 van 1854); dat het Geneeskundig Staatstoezigt, na een ingesteld onderzoek *in loco*, het gevoelen is toegedaan, dat de verlangde vergunning niet kan worden verleend wegens de voor de gezondheid nadeelige bestanddeelen, waarmede het water der Musschemiegerbeek als drinkwater voor menschen en vee, zoowel op een afstand van des adressants looijerij als nabij dezelve, ten gevolge van den afval, veroorzaakt door het hangen en spoelen in de beek, niet alleen van vellen, afkomstig van, eventueel aan besmettelijke ziekte gestorven vee, maar zelfs ook door het weeken in dezelve, op den duur van huden van gezond vee, zou worden bezwangerd, — besloten het voorschreven verzoek niet in te willigen.

Daarop heeft de belanghebbende, onder dagteekening van 2 Augustus 1870, zich rader gewend tot Gedeputeerde Staten, daarbij te kennen gevende: dat tegen de in 1869 gehouden informatiën maar twee personen bezwaren ingediend hebben en al de overige, zeer talrijke eigenaren der aan de beek grenzende erven niet alleen door hun stilzwijgen, maar ook door hunne, op eene overgelegde verklaring voorkomende, handteekeningen bevestigen, dat zij door het van wege den verzoeker gemaakte gebruik van de beek geen nadeel ondervinden.

Die verklaring, gedagteekend 11 Mei 1870, luidt aldus: „De ondergeteekenden, alle landbouwers, wonende te Heerlen en Vrank, gemeente Heerlen, in de nabijheid der Musschemiegerbeek, verklaren, dat zij zoo vóór als na de oprigting van de looijerij, toebehoorende aan Jan Pieter Vijgen, te Musschemiegerbeek, onder deze gemeente, hun vee in de beek onder voormelde looijerij hebben laten drinken en altijd van het beekwater gebruik gemaakt hebben, zonder ooit bespeurd te hebben, dat hun vee na de oprigting der looijerij aan ziekten zoude geleden hebben, welke uit het spoelen der vellen of dergelijke omstandigheden, aan de inrigting der looijerij verbonden, zouden voortvloeijen.” Bij een berigt van den Burgemeester van Heerlen dd. 21 Maart 11. wordt intusschen medegedeeld, dat onder de ondertekenaren der verklaring er één voorkomt, die niet schrijven kan, en wiens naam dus door een ander daarop moet gesteld zijn.

De adressant gaf verder onder dagteekening van 2 Augustus 1870 aan Gedeputeerde Staten te kennen: dat die verklaring en overigens ook het stilzitten der eigenaren te meer van gewigt is, omdat hem gedurende veertien jaren de ondervinding had moeten leeren, indien zulks het geval ware, dat werkelijk nadeelen aan bedoeld gebruik van de beek verbonden zijn; dat, nu geene nadeelen ondervonden zijn, hunne verklaring welligt ten volle opweegt tegen het wetenschappelijk oordeel van deskundigen; dat daarenboven de reclamant Voragen met zijn verzet geenszins zijn regtmatig belang verlangt te beschermen, maar veeleer het belang van verzoeker wil bestrijden en diens geheel bestaan in den grond boren, terwijl Cordewener eensdeels op het sterven van zijn koebeest (het eerste gedurende veertien jaren!) heeft gewezen, doch zonder het geringste vermoeden te leveren, dat dit aan de looijerij van verzoeker zou zijn toe te schrijven, en deze reclamant anderdeels op dit oogmerk geheel van zijne bezwaren heeft afgezien; dat dus in die omstandigheden uit den aard der zaak de weigering der gevraagde vergunning niet in het algemeen belang, maar bijna uitsluitend ter voldoening aan de laakbare kwelziekte van een enkelen persoon zou strekken; dat ook ten onregte het water dier beek als drinkwater voor menschen beschouwd wordt, daar toch bezwaarlijk als zoodanig kan dienstig zijn een stroomend water, waarlangs en waarop mestvaalten, secreten, eene andere looijerij en verwerij enz. geplaatst zijn; dat dan ook het gebruik van stroomend water ten behoeve van looijerijen nergens verboden, ja zelfs te midden van eene opgehoopte bevolking toegelaten is, en nimmer geklaagd wordt over nadeelen, welke de lager gelegen erven daardoor zouden ondervinden; dat, zoo al bij eventueel heerschende veziekten enig nadeel wegens die concessien mogt te vreezen zijn, alsdan de toegezegde vergunning altoos tijdelijk kan opgeheven worden; dat echter eene algemeene weigering van dergelijke vergunningen alleen kan strekken om menigen tak van nijverheid geheel onmogelijk te maken en in dit geval bepaald ten gevolge heeft, dat verzoeker en zijn huisgezin in den vollen zin des woords geruineerd worden.

Ook dit tweede request had geen beter gevolg; en den verzoeker werd, bij beschikking van den 25 Augustus 1870, te kennen gegeven, dat Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 20 Januarij 1870 volhardden.

Daarop heeft de adressant zich ten derde male gewend tot Gedeputeerde Staten »ter bekoming van vergunning om in de Musschemieerbeek aldaar, nabij zijne leer-
»looijerij, eene sluis te bouwen, ten einde het beekwater te kunnen ophouden, dat
»water door middel van ijzeren buizen te leiden en te gebruiken voor het bespoelen
»van huden in eene aan die looijerij te plaatsen kuip, en hetzelfde daarna over een
»hem toebehoorend perceel hooiland te laten afloopen en in de beek terugvloeijen.»

Dit laatste verzoek heeft aanleiding gegeven tot een tweede onderzoek *de commodo et incommodo* onder dagteekening van 20 September 1870. Daarbij is alleen verschenen Mathijs Jozef Voragen, tapper, wonende te Musschemieerbeek, die bezwaar maakte tegen het plaatsen eener sluis in gemelde beek, omdat daardoor het beekwater zijnen tuin zou overstroomden.

Burgemeester en Wethouders van Heerlen geven echter, onder dagteekening van 23 September 1870, te kennen: »dat, ofschoon een nabuur van den adressant zich
»tegen het plaatsen eener sluis in de beek verzet heeft, zij het echter in het belang
»van den adressant hoogst wenschelijk achten, dat hem de gevraagde vergunning
»worde toegestaan, daar hem gelegenheid moet worden gelaten om zijn beroep te
»kunnen uitoefenen, te meer, daar door de nieuwe inrigting aan niemand schade be-
»rokkend wordt. Alleenlijk wenschten zij, dat tot wering van misbruik de bedoelde
»sluis onder toezigt van den Waterstaat geplaatst werd, daar bij eene te hoog ge-
»maakte sluis de naburige erven groot ongerief, ja soms schade zouden kunnen
»ondergaan.»

De Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat heeft, onder dagteekening van 18 October

1870, omtrent deze aanvraag zijn ambtsberigt uitgebragt. Onder overlegging eener situatie-teekening, waarop de onderwerpelijke beek met aangrenzende erven zijn aangeduid, geeft hij te kennen, dat de adressant de sluis of stuw wenscht te plaatsen op ruim 8 meters beneden de brug in den grooten weg van Heerlen naar Sittard. Hij moet — zegt de Hoofd-Ingénieur — om nut te hebben van die sluis, het water boven die sluis 30 centimeters kunnen opspuwen boven den waterspiegel in de beek, bij de inspectie op den 8 te voren waargenomen. De perceelen hooiland n°. 1339, 1340, 1911, 1912 en 1913 zijn zeer laag gelegen, zoodat zij toen reeds voor een groot deel overlast van het water hadden. Ter plaatse bleek, dat het terrein aan den linkeroever der beek bij *b* slechts 26 centimeters en bij *a* en *d* 30 centimeters boven den waterspiegel verheven lag. Daarenboven zou, door het opstuwen van het water in de beek bij *a*, de afloop van het water door den waterloop A, welke mede genoemde perceelen doorsnijdt, belemmerd worden, hetgeen tot velerlei klagten aanleiding zou geven. Op grond hiervan komt het den Hoofd-Ingénieur *niet* geraden voor het verzoek in te willigen, en adviseert hij tot eene afwijzende beschikking in deze.

Ook een nader ambtsberigt van den Adjunct-Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht was niet gunstig. Onder dagteekening van 30 November 1870 gaf hij te kennen, dat volgens zijne zienswijze de nadeelen voor de volksgezondheid, die door hem in zijne missive van den 12 Januarij te voren zijn ontwikkeld, door de nieuw daar te stellen inrigting van des adressants looijerij niet worden opgeheven. Door een plaatselijk onderzoek is den Adjunct-Inspecteur namelijk gebleken, dat de requestrant voornemens is om het water, dat gediend heeft tot het voeden zijner looikuip, langs eenen omweg door middel van eene goot van omstreeks 45 meters lengte, in de beek te laten terugvloeijen, waardoor het water weinig of niet van zijne bijgemengde organische bestanddeelen zal worden gezuiverd, zoodat het voor het vee, dat beneden den uitloop dier goot zal grazen en voor den bewoner A. Cordewener, die op omstreeks 10 minuten afstands van de looijerij woonachtig is, en die dit water enkele malen, bij gebrek aan ander water, als drinkwater gebruikt, — dezelfde gevaren zal blijven opleveren.

Op alle deze gronden volgde daarop eene hernieuwde afwijzende beschikking van Gedeputeerde Staten dd. 15 December 1870.

Van die afwijzende beschikking is de adressant bij Zijne Majesteit in beroep gekomen bij het bovenvermeld request van Januarij 1871, alsnog verzoekende eene vergunning als in 1869 en op 2 Augustus 1870 is gevraagd.

In dat request geeft hij nog te kennen: dat, blijkens eene jaren lange ondervinding, in geen deele vaststaat, dat zijne looijerij nadeelig is voor de openbare gezondheid van menschen of vee, en bepaald daaraan geenszins de nadeelige gevolgen verbonden zijn, welke de Adjunct-Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht daarvan vreest; en wel om de eenvoudige reden, dat, hoe juist de theoretische beschouwingen van dien geleerde ook zijn mogen, dezelve proefondervindelijk zijn gebleken in dit geval alle toepassing te missen; dat overigens, zoo in die nadeelige gevolgen der looijerijen eene reden gelegen ware om de oprigting daarvan te verbieden of zelfs om ze op te heffen, het Staatsbestuur verplicht ware dien tak van nijverheid eenvoudig uit Nederland te verbannen en vooral niet toe te laten, dat rijke of meervermogene leerlooijers dan de verzoeker, ten koste van de publieke gezondheid, hun bedrijf zelfs te midden van groote steden met onbepaalde vrijheid ongestoord blijven uitoefenen; dat, nu dit niet gebeurt en niet gebeuren kan, verzoeker aanspraak maakt op dezelfde concessie, welke aan zijne mededingers niet geweigerd, veel minder hun onttrokken wordt, en hij vermeent, dat, bij gemis van andere bezwaren dan die, welke aan alle leerlooijerijen verbonden zijn, zijn bedrijf even als dat van anderen moet geconcedeerd worden; dat hierbij nog komt, dat de quaestieuse beek voorbij de looijerij des verzoekers geen vlek of dorp bespoelt, maar, hoe talrijk de aangrenzende bouw- en weilanden zijn mogen,

men duizende meters lang slechts enkele afzonderlijke woningen ontmoet; dat dus tegen de gewenschte vergunning geene ernstige bezwaren bestaan, doch adressant overigens zich alle zoodanige maatregelen zal laten welgevalen, welke, zonder hem van zijn middel van bestaan te berooven, in redelijkheid, zelfs met afwijking van de concessiën zijner mededingers, kunnen noodzakelijk geacht worden; — weshalve de adressant Zijne Majesteit verzoekt, met vernietiging van de voormelde beschikking van Gedeputeerde Staten, hem te vergunnen om ter aangewezen plaatse in voorbedoelde beek ten dienste van zijne leerlooijerij huden neder te leggen of te hangen en te wasschen, althans hem die vergunning te verleenen onder zoodanige bepalingen of voorwaarden als tot voorkoming van nadeelen of misbruiken mogten noodzakelijk geacht worden.

Door Gedeputeerde Staten is nog nader berigt ingewonnen bij het Geneeskundig Staatstoezigt.

Onder dagteekening van 1 Februarij 1871 geeft de Adjunct-Inspecteur nog te kennen, dat de beschuldiging, tegen het Staatstoezigt ingebracht, alsof het toeliet „dat rijke of meervermogene leerlooijers dan de verzoeker, ten koste van de publieke „gezondheid, hun bedrijf zelfs te midden van groote steden met onbepaalde vrijheid „ongestoord blijven uitoefenen,“ — allen grond mist. Daar het Geneeskundig Staatstoezigt niet uit het oog mag verliezen, dat alle takken van nijverheid zooveel mogelijk moeten worden gehandhaafd, mits zij geene schade toebrengen aan de volksgezondheid, dringt het op de opheffing der inrigtingen van nijverheid en bij gevolg der leerlooijerijen alleen aan, wanneer het zich bewust is, dat zij die gezondheid benadeelen, hetgeen afhankelijk is van eene menigte omstandigheden, die alle onbevooroordeeld door gemeld Toezigt worden overwogen.

Gedeputeerde Staten hebben nader, onder dagteekening van 9 Februarij ll., te kennen gegeven, dat zij volharden bij hunne vroegere beschikkingen, aangezien er geene nieuwe argumenten bij het verzoekschrift aan Zijne Majesteit zijn bijgebracht en er voor eene voorwaardelijke vergunning, — met het oog op het uitgebragt rapport van het Geneeskundig Staatstoezigt, almede geene termen bestaan.

Bij de Afdeeling is nog eene memorie ingekomen van Voragen tot nadere adstructie zijner beweringen; doch daarin komen geene nieuwe gezigtspunten voor.

Ik meen hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een gemagtigde tegenwoordig. Heeft de gemagtigde eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De heer Mr. A. P. TH. EYSEL, Advokaat te 's Gravenhage, als gemagtigde van den appellant optredende, stelt op den voorgrond, dat, al is bij deze zaak niet het etablissement van zijn client gemoeid, toch *facto* zijn bestaanmiddel er bij betrokken is; want zonder gelegenheid om zijne huden te spoelen, is de uitoefening van zijn bedrijf *onmogelijk*.

Dat blijkt nader uit het advies van Burgemeester en Wethouders van Heerlen van 23 September 1870, waarbij te kennen wordt gegeven, dat des adressants subsidiair verzoek wel zou kunnen worden ingewilligd, ten einde hem gelegenheid tot uitoefening van zijn beroep te laten.

Facto geldt het dus de opheffing der looijerij, *jure* de vergunning, hetzij om te spoelen *in de beek zelve*, hetzij ten minste om het beekwater tot dat spoelen te utiliseren door opstuwijng, aftapping in eene aan te leggen speelkuip, en iets lager weër in de beek te doen vloeijen.

Beide verzoeken sluiten in zich afwijkingen van art. 33 van het Limburgsch regle-

ment op de waterlossingen, volgens art. 6 in laatste ressort te beslissen door Zijne Majesteit.

Tegen *beide* verzoeken zijn twee categoriën van bezwaren, te weten van het Geneeskundig Staatstoezigt en van bureu. Gemagtigde stelt zich voor, elke categorie afzonderlijk te behandelen.

A. *Het Staatstoezicht*. — Het Staatstoezigt redeneert aldus: het weeten van huiden, hetzij regtstreeks in de beek, hetzij in beekwater, dat na gebruik in de beek afloopt, brengt daarin bloed en allerlei andere organische bestanddeelen, die zich daarin ontbinden en zoo het water verontreinigen. Ik heb dat geconstateerd — zegt het Staatstoezigt — want het liter beekwater voor de looijerij houdt 245 milligram vaste stoffen, en daarvan 21 pct. organisch, en 10 minuten lager 220 milligram, waarvan 12 pct. vaste, 10 pct. bederft al het water: *atqui ergo*.

Eene zaak echter ontbreekt volgens gemagtigde aan deze redenering: te weten het bewijs, dat die 21 en 12 pct. organische stoffen *afkomstig zijn van clients looijerij*.

Een zeker quantum organische bestanddeelen is onvermijdelijk in elk open water, al loost geen mensch er *iets* op uit. Want losse bladeren, lijken van water-insecten enz. komen in *elk* open water voor. Een *stroomend* water schuurt langs de oevers en neemt dus eene grootere quantiteit plantaardigen afval mede. Reeds om deze reden dus kunnen niet *al* die geconstateerde percenten komen ten laste van clients looijerij.

Maar bovendien *voornamelijk* loozen anderen dan Vijgen op de beek uit; 's mans adres constateert uitdrukkelijk, dat er *mestvaallen, secreten, ja nog eene looijerij en eene verwerij op uitloopen*.

Gaat het nu aan, niet alleen het percentage organische stof *vlak voor Vijgens looijerij*, maar nog *tien minuten lager*, in zijn geheel te stellen op rekening van het ééne etablissement?

Zoo neen, zoo het moet vaststaan, dat, wanneer het verzoek van dezen man al wordt afgewezen, het water verontreinigd *blijft*, en dus appellant wordt geruïneerd zonder baat voor het publiek, — dan acht gemagtigde alreeds *uit dien hoofde* het beroep zeker van het gunstig advies der Afdeeling.

Doch er is meer. De looijerij bestaat sedert 1856, en sedert al dien tijd heeft Vijgen zijne huiden in de beek gespoeld. *Nooit* zijn klagen over het nadeel daarvan vernomen, totdat een afgunstige buurman heeft ontdekt, dat Vijgen verzuimd had dispensatie van art. 33 van het provinciaal reglement te vragen. Dat verzuim is ruchtbaar gemaakt; client heeft zich alsnog *en règle* moeten stellen. En wat is toen het resultaat der informatie *de commodo et incommodo* geweest?

Van *al* de oeverbewoners hebben er slechts *twee* geklaagd. Niet alleen hebben de overigen gezwegen, maar dertien hunner (één heeft bij procuratie doen teekenen) verklaren *uitdrukkelijk*, dat zij sedert het oprigten der looijerij noch voor zich, noch voor hun vee nadeel van het huiden spoelen hebben ondervonden, ofschoon zij het water *beneden* die inrigting gebruiken.

Als nu dat nadeelige vellen spoelen *vijftien jaren* lang heeft plaats gehad en de *grootte* meerderheid van belanghebbenden verklaart geen kwaad te hebben ondervonden, waarom moet men dan met den heer Verspijck uitgaan van de onderstelling, dat diezelfde menschen kwaad *zullen* ondervinden? Het beroep op de *gemaakte* ondervinding beteekent toch meer dan dat op de ondervinding, die *nog gemaakt moet worden*.

B. De bureu.

a. Wat Cordewener betreft, die heeft al water in zijn wijn gedaan. Hij klaagt in October 1869 over het spoelen in de beek, maar verzet zich in September 1870 *niet* tegen het subsidiair verzoek om het water te brengen op eene aan te leggen spoelkuij, en zwijgt ook op de van den Staatsraad uitgegane oproeping.

Wat was zijn bezwaar op het *primair* verzoek?

1°. Het water is ondrinkbaar voor zijn vee. — Intusschen verklaren dertien eigenaren het tegendeel.

2'. Het water is ondrinkbaar voor mij zelve, zegt Cordewener. — Maar ook dit is door de andere bureu weersproken. En verder verklaart de Inspecteur van het Staatstoezigt, dat Cordewener «dit water *enkele malen bij gebrek aan ander water als drinkwater gebruikt.*» Dus om die *enkele* maal, dat de tien minuten *lager* wonende Cordewener het water zou willen drinken, moet dan Vijgen zijn bedrijf onmogelijk worden gemaakt, en daardoor zijn gansche bestaan vernietigd!!

b. Voragen, de kastelein, de eigenlijke drijver van de zaak. Hij vertelt eerst, dat zijn vee zal sterven, door van het water te drinken (in October 1869). Daarop past het antwoord aan Cordewener, dat in de verloopende vijftien jaren zoo iets zich niet heeft voorgedaan, en dat al de andere bureu tegen zijne vrees getuigen.

Intusschen, de Inspecteur en het Gemeentebestuur laten zich dat beduiden, en adviſſeren tot verbod om in de beek te spoelen. Maar het Gemeentebestuur voegt er ongevraagd bij, dat het maken van eene spoelkuip geen bezwaar zou opleveren.

Om toch iets te hebben, vraagt nu Vijgen subsidiair ten minste daártoe permissie, en het Gemeentebestuur adviſſeert *gunstig*. Op de informatie *de commodo et incommodo* deswege komt *alleen* Voragen met bezwaren, en ten aanzien van dat bezwaar (overstrooming) berigten Burgemeester en Wethouders op 23 September 1870: «dat, ofschoon «*één* nabuur zich tegen het plaatsens eener sluis in de beek verzet heeft, door de «*nieuwe* inrigting aan *niemand* schade berokkend wordt» (NB. hetzelfde Bestuur, dat op het primair verzoek partij voor Voragen en tegen client genomen heeft). Het overstroomens van den tuin dus is volgens de autoriteiten *in loco* niet te duchten en in elk geval gemakkelijk te bezweren. Indien men toch aan Vijgen oplegt om het sluisje open te houden, zoo dikwijls hij niet spoelt, spreekt het van zelf, dat alsdan niets te vreezen is; en wanneer zij spoelt, is tevens de goot naar de spoelkuip en de afvoergoot van die kuip open, zoodat het opgezette water zich ontlast over Vijgen's erf. Immers er wordt slechts zooveel opgezet als noodig is om te spoelen, en de opstuwing zal dus steeds gelijken tred houden met de aftapping naar de kuip.

Nu, hier in appel, wordt een *nieuw* bezwaar ontwikkeld: de paarden zullen het beekwater niet drinken (nota bene datzelfde water, dat door den Inspecteur verklaard is te zijn kleur-, reuk- en smakeloos!!); en daardoor zullen de voerlieden Voragen's tapperij voorbijrijden! Het is vreemd, dat de paarden nu plotseling dien afkeer zullen krijgen, na vijftien jaren lang het water te hebben gebruikt.

Dat al verder het bezwaar is opgeraapt, blijkt, zoodra men nadenkt; want als het subsidiair verzoek wordt ingewilligd, komt het beekwater ter hoogte van de tapperij in geene aanraking hoegenaamd met de huiden, daar die op het land van Vijgen zullen gespoeld worden, en dat spelwater een heel eind beneden Voragen's huis weêr in de beek zal loopen.

Alreeds uit het steeds opperen van *nieuwe* bezwaren ziet de Raad, dat die Voragen een *parti-pris* heeft, hetwelk een van die kleine, maar hardnekkige veeten, op het platteland vooral van Limburg zoo frequent, verraadt.

Een laatste bezwaar eindelijk is, dat Voragen een put heeft gegraven, bij hoog water door de beek gevoed, voor huisselijk gebruik en drinkwater, en hij daaraan niets zal hebben, als Vijgen concessie krijgt. Hier echter streeft hij het doel voorbij en openbaart door overmaat van ijver zijne laakbare bedelingen: want die put is alleen gegraven *pour le besoin de la cause*, beneden de looijerij, terwijl de tapper veel gemakkelijker zijn water kan scheppen uit de beek zelve *boven* de looijerij.

Dat blijkt nader uit een brief van den heer Procureur Mr. Eugène van Oppen; daaruit blijkt volledig, dat er van niets anders sprake is dan van een toeleg om te plagen en te hinderen. Die brief is van den volgenden inhoud:

«Amice!

«Een oogenblik geleden heb ik den heer Burgemeester van Heerlen over de zaak Vijgen gesproken. Hij zegt mij, dat van wege de gemeente geen advies of rapport

of hoe men het ook noemen wil, aan den Raad van State is ingezonden; en hij geeft mij als reden daarvan op, dat men meende alleen *bezwaren* te moeten bijbrengen, en dat men mag of moet stilzitten, indien men tegen het gedane verzoek *geene* bezwaren heeft in te brengen.

„Hij heeft mij verder ten stelligste verzekerd, dat Voragen tegen het verzoek van Vijgen uit louter afgunst en lage vijandschap is opgekomen; dat die opposant, niet om een regtmatig belang te doen gelden, maar alleen om zijn buurman te plagen, eerst het gemis van vergunning heeft geopenbaard en vervolgens hemel en aarde bewogen om een arm huisvader te ruïneren; dat hij ook alleen daarom een put in de nabijheid van de beek heeft doen graven, waaraan hij hoegenaamd geene behoefte heeft en die zelfs ter plaatse, waar hij gegraven is, zeer verkeerd en ongeriefelijk is aangelegd; eindelijk dat het aan Voragen veel gemakkelijker is zijn water aan de beek boven de looierij dan daarbeneden of daartegenover te scheppen.

„Dit een en ander kan u zeker nog te pas komen bij de behandeling der zaak. Dat mij het voorschrevene door den Burgemeester bepaald verklaard is, moogt gij luide bevestigen. Ik autoriseer u daartoe onder mijne persoonlijke verantwoording.”

Het is op grond van een en ander, dat, naar gemagtigde vertrouwt, het advies der Afdeeling gunstig zal zijn voor den adressant; en hij meent hiermede voor toelichting van het ingestelde appel te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, is deze zaak daarmede afgehandeld.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Achtste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 12 April 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden* :

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 24 Maart ll., n°. 12, houdende beschikking op *het beroep van H. J. Steenbergens c. s., te de Wijk, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, houdende vaststelling van den gewijzigden legger der waterleidingen in die gemeente* (zie het verslag over deze zaak op blz. 59, 60).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door H. J. Steenbergens c. s., landbouwers, wonende te Koeke, gemeente de Wijk, provincie Drenthe, bij Ons ingesteld beroep van een besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie van 18 October 1869, n°. 59, houdende vaststelling van een gewijzigden legger der waterleidingen in die gemeente;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 1 Maart 1871, n°. 82;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 20 Maart 1871, n°. 244, 3de Afdeeling;

Overwegende, dat door Gedeputeerde Staten bij hun voormeld besluit op den legger der schouwbare waterleidingen in de gemeente de Wijk zijn gebracht de waterleiding op de Oshaar, loopende uit de velden van Echten door het Oshaarsche veld naar de

bovenwaartsche verlenging der Koekanger A, alsmede de waterleiding, loopende uit het Echtsche veld door het Koekanger, Ruiner en Oshaarsche veld naar de Koekanger A;

dat hiertegen door de adressanten bezwaren worden ingebracht, op grond, dat ter plaatse, door Gedeputeerde Staten bepaald, veelal geen waterweg aanwezig is, en dat de slooten en gronden, waardoor en waarover de waterleidingen zouden moeten loopen, nimmer tot publieke waterleiding hebben gediend; verzoekende de adressanten wijders, dat door Ons een onderzoek zal worden bevolen, in hoeverre de eigenaren van het Echtsche veld gerechtigd zijn om, met wijziging van den van ouds bekenden toestand, het water, langs een anderen hun meer voordeeligen weg, ten koste van adressanten af te voeren;

dat Gedeputeerde Staten van Drenthe bij hun besluit van 9 September 1868, n°. 49, hebben beslist, dat de bij dat besluit omschreven waterleidingen, welke dezelfde zijn als waarvan thans sprake is, zijn waterwegen, zoo als bedoeld worden in art. 1 van het provinciaal reglement op de waterleidingen in die provincie; en dat dit besluit is gehandhaafd bij Ons besluit van 7 Maart 1869, n°. 26;

dat, volgens art. 2 van genoemd reglement op de waterleidingen, al de in art. 1 bedoelde waterleidingen op den legger moeten worden gebragt, terwijl art. 3 bepaalt, dat het geschil, of een waterweg tot de in het reglement bedoelde waterleidingen behoort, door Gedeputeerde Staten, en in hooger beroep door Ons wordt beslist;

dat alzoo, nadat dit punt, ten aanzien van de twee bedoelde waterleidingen, bij Ons besluit van 7 Maart 1869, n°. 26, in hooger beroep is beslist, daardoor tevens is uitgemaakt, dat beide op den legger behooren te worden geplaatst, en dus niet in aanmerking kan komen hieromtrent een nader onderzoek te doen instellen;

Gezien Ons besluit van 7 Maart 1869, n°. 26, en het reglement op de waterleidingen in de provincie Drenthe, goedgekeurd bij Ons besluit van 5 Augustus 1868, n°. 55;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 18 October 1869, n°. 59, de door adressanten daartegen ingebragte bezwaren te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 24 Maart 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 26 Maart ll., n°. 9, houdende beslissing van *het geschil tusschen Veendam en Noordbroek over de vraag, waar Klasina Roossien armlastig was, toen zij in September 1868 in onderstand was opgenomen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 74—76).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het door Gedeputeerde Staten van Groningen aan Onze beslissing onderworpen geschil over de vraag, wáár Klasina Roossien armlastig was, toen zij in 1868 te Veendam in onderstand werd opgenomen;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 15 Maart 1871, n°. 6;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 22 Maart 1871, n°. 199, 7de Afdeling;

Overwegende, dat de genoemde behoefte is geboren den 9 Julij 1834 in een schip, liggende te Noordbroek; maar dat in die gemeente de armlastigheid is ontkend op grond eener vermelding in de geboorte-acte, dat de ouders woonden te Veendam;

dat het ingesteld onderzoek de bewijzen heeft opgeleverd, dat de ouders der behoefte gedoopt zijn te Veendam; dat zij in Januarij 1825 aldáár zijn gehuwd; dat de vader aldaar voldaan heeft aan zijne verplichtingen ten aanzien van de nationale militie en van de schutterij, en dat hij bij de aangifte der geboorte zijner kinderen Veendam heeft genoemd als zijne woonplaats;

dat de moeder der behoefte echter herhaaldelijk, en zelfs onder eede voor den Kantonregter heeft verklaard: dat haar man reeds vóór hun huwelijk in zijn schip woonde; dat zij na hun huwelijk altijd hebben gevaren; dat zij toen Veendam niet méér bezochten dan eenige andere gemeente; dat zij er geene gemeentelasten hebben betaald; dat zij de lasten van hun schip betaalden, wáár zij zich, op het tijdstip, dat dit moest geschieden, bevonden; dat zij nooit aan wal eene woning hebben gehad; dat van hare twaalf kinderen slechts vier zijn geboren te Veendam; dat zij geene reden wist op te geven, waarom haar man Veendam had genoemd als hunne woonplaats of hun hoofdverblijf;

dat ook eene zuster der moeder voor den Burgemeester van Muntendam heeft verklaard, dat het haar wel bekend was, dat de ouders van de behoefte gedurende hun huwelijk nooit anders hebben gewoond dan aan boord van hun schip, en dat zij overal rondzwierven, zonder ergens vast op te leggen gedurende den winter;

dat niets is aan het licht gekomen, dat zou kunnen strekken ter bevestiging der vermelding in de geboorte-acte, of zou bewijzen, dat de ouders in 1834 in eenige gemeente vaste woonplaats hebben gehad;

dat, onder die omstandigheden, het 6de lid van art. 28 der armenwet van 1854 toepassing moet vinden;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 132 der Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de gemeente Noordbroek moet worden aangemerkt als het domicilie van onderstand van Klasina Roossien, toen zij in 1868 te Veendam in onderstand werd opgenomen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 26 Maart 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

3°. van den 27 Maart ll., n°. 16, houdende beslissing van *het geschil tusschen Maastricht en Breda over de vraag, waar Andries Weyneken of Weijeneken in Maart 1865 armlastig was* (zie het verslag over deze zaak op blz. 76, 77).

Het besluit is van den volgende inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken, betreffende het door Gedeputeerde Staten van Limburg en van Noordbrabant aan Onze beslissing onderworpen geschil over de vraag, wáár Andries Weyneken of Weijeneken armlastig was, toen in de jaren 1865 en 1868 aan zijne vrouw en aan zijne minderjarige dochter te Maastricht en te Breda ondersteuning is verleend;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 15 Maart 1871, n°. 7;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 23 Maart 1871, n°. 193, 7de Afdeling;

Overwegende, dat de genoemde persoon ís geboren te Maastricht, maar dat aldáár is beweerd, dat hij de hoedanigheid van Nederlander zou hebben verloren, door, buiten toestemming des Konings, zich in vreemde krijgsmacht te begeven, en dat hij, ná zijne terugkomst hier te lande, steeds een zwervend leven zou hebben geleid en nergens een vast verblijf zou hebben gehad, zoodat art. 33 der armenwet van 1854 op hem van toepassing zou zijn;

dat Weyneken onder eede voor den Kantonregter te Maastricht heeft verklaard, dat hij, omstreeks het jaar 1834 of 1835, in Belgische krijgsmacht zou zijn getreden en daarin omtrent twaalf jaren, dus ook na het sluiten van het tractaat van 19 April 1839, zou zijn gebleven;

dat nog een andere getuige onder eede voor den Kantonregter heeft verklaard, dat het hem bekend was, dat Andries Weyneken, tusschen de jaren 1835 en 1837, had gediend bij de 1ste compagnie ambulance te Leuven, en dat hij ook later bij diezelfde compagnie was blijven dienen;

dat echter een langdurig en naauwgezet, in België ingesteld, onderzoek niets heeft opgeleverd, dat tot bevestiging dezer opgaven zou kunnen strekken;

dat wèl is gebleken, dat Andries Weyneken in het jaar 1840 is ingeschreven geweest in de bevolkings-registers van Brussel, waarvan hij in 1843 is afgeschreven wegens vertrek naar Maastricht, maar dat geen spoor is ontdekt van in België gepraesteerde militaire dienst;

dat, onder die omstandigheden, het feit, waaruit het verlies van het Nederlander-schap volgen zou, niet kan geacht worden genoegzaam bewezen te zijn, en de gewone regel van art. 27 der armenwet van 1854 alzoo toepassing moet vinden;

Gezien de wet op het arbbestuur en art. 132 der Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat Andries Weyneken of Weijeneken armlastig was te Maastricht, toen zijne vrouw en zijne minderjarige dochter te Maastricht en te Breda zijn verpleegd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit,

waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 27 Maart 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

4°. van den 31 Maart 11., n°. 8, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Winterswijk van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij de vergunning geweigerd is om met de Maatschappij van gemeente-crediet te Amsterdam eene geldleening van f 8000 aan te gaan* (zie het verslag over deze zaak op blz. 89—91).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Raad der gemeente Winterswijk, bij Ons voorziening vragende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 18 October 1870, n°. 56, waarbij dat Collegie zijne goedkeuring heeft geweigerd op een besluit van genoemden Gemeenteraad tot het aangaan eener leening van f 8,000 met de Maatschappij van gemeente-crediet te Amsterdam;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 21 Maart 1871, n°. 10;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 28 Maart 1871, n°. 159, 2de Afdeeling;

Overwegende, dat de leeningen, met genoemde Maatschappij aan te gaan, geschieden op voorwaarde, dat de gemeente zich verbindt om, tot dekking van interestbetaling en aflossing tevens, aan de Maatschappij eene jaarlijksche uitkeering te doen van vijf ten honderd van het opgenomen kapitaal, gedurende 68 jaren;

dat de Gemeenteraad de bedoelde leening wenscht te sluiten ten behoeve van het veranderen en vernieuwen der schoolgebouwen voor het gewoon onderwijs en het meer uitgebreid lager onderwijs voor meisjes, alsmede voor het verbeteren der dorpsstraten; en dat Gedeputeerde Staten hunne goedkeuring hebben geweigerd, op grond, dat zij den termijn van aflossing te lang oordeelen; dat, blijkens de ondervinding, schoolgebouwen binnen betrekkelijk korten tijd dikwerf reeds vergroot, zoo al niet geheel vernieuwd moeten worden, en dat ook keibestrating voortdurend herstel eischt;

dat ook inderdaad geene van de beide voorgenomen werken van dat belang en van dien omvang zijn, dat de kosten, daartoe vereischt, over een tijdvak van 68 jaren behooren te worden verdeeld;

dat de te leenen som ook niet zóó hoog is, dat de gemeente door eene spoedige aflossing daarvan te veel zou worden bezwaard, of in het ondernemen van andere werken aanmerkelijk zou worden belemmerd; en dat er alzoo geen voldoende grond is, om haar te dezer zake voor een zoo langdurig tijdvak met eene jaarlijksche uitkeering te belasten;

dat dus Gedeputeerde Staten van Gelderland teregt hunne goedkeuring aan het bedoelde raadsbesluit hebben onthouden

Gezien artt. 194, 200 en 201 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 18 October 1870, n°. 56, de daartegen door den Gemeenteraad van Winterswijk ingebragte bezwaren te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 31 Maart 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

5°. van den 1 dezer, n°. 16, houdende beschikking op *het beroep van J. van Saxen, te St. Oedenrode, van eene beschikking van Burgemeester en Wethouders van 's Hertogenbosch, waarbij afwijzend is beschikt op zijn verzoek om het perceel sectie G, n°. 1825, te 's Hertogenbosch, te mogen bezigen tot magazijn van lompen en beenderen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 91—93).

Het besluit is van den volgende inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van J. van Saxen, te St. Oedenrode, daarbij in beroep komende van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 21 October 1870, G, n°. 39, 2de Afdeling, houdende bekrachtiging van een besluit van Burgemeester en Wethouders van 's Hertogenbosch van 21 Julij bevorens, waarbij hem vergunning is geweigerd om een perceel in die gemeente, wijk A, n°. 433, sectie G, n°. 1825, te bezigen als magazijn van lompen en beenderen;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 21 Maart 1871, n°. 11;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 28 Maart 1871, n°. 171, 12de Afdeling;

Overwegende, dat de afwijzende beschikking van Burgemeester en Wethouders steunt op de overweging, dat het huis, waarin de adressant zijn magazijn wenscht te houden, ten eenemale daartoe ongeschikt is, zoowel wat de innerlijke inrigting van het gebouw betreft, als wat aangaat de ligging in eene volkrijke, digt aaneengebouwde buurt, in het midden der stad;

dat deze beschouwing van het Gemeentebestuur gebleken is gegrond te zijn;

dat ook de Gezondheidscommissie te 's Hertogenbosch en de Inspecteur voor het Geneeskundig Staattoezigt over de provinciën Noordbrabant en Limburg hebben

verklaard, dat het bewaren van lompen en beenderen op die plaats noodwendig een nadeeligen invloed op de openbare gezondheid zou uitoefenen;

dat de adressant zich wèl bereid heeft verklaard om de beenderen uit zijne bergplaats dagelijks te laten opruimen; maar dat, al ware het mogelijk aan de naleving eener daartoe strekkende voorwaarde de hand te houden, toch de lompen in het magazijn bewaard zouden blijven;

dat Gedeputeerde Staten dus wèl en terecht hebben begrepen, dat het onraadzaam was het verzoek van den adressant in te willigen

Gezien de Koninklijke besluiten van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) en van 19 October 1852 (*Staatsblad* n°. 185);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het hierboven vermeld besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 1 April 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het geschil tusschen de gemeente Stavoren en het Burgerlijk Armbestuur van Nijehaske, gemeente Haskerland, over de vraag, waar Lubbert Jans Pasveer armlastig was, toen hij in April 1870 te Nijehaske in onderstand werd opgenomen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Lubbert Jans Pasveer werd in Julij 1870 in onderstand opgenomen door het Burgerlijk Armbestuur te Nijehaske (gemeente Haskerland), ten laste van de gemeente Stavoren, waar hij geboren is den 26 November 1825.

Stavoren ontkent het domicilie van den armlastige te zijn en beroept zich op zijne geboorte-acte, alwaar de vader voorkomt als: ... „*schipper, wonende te Nijehaske, thans te Stavoren met zijn schip liggende.*”

Derhalve — zegt Stavoren — was Nijehaske de woonplaats van den vader des armlastige op het tijdstip van diens geboorte, en is mitsdien Nijehaske, volgens art. 28, lid 1, der armenwet, ten deze als domicilie van onderstand te beschouwen.

Verschillende acten van den burgerlijken stand zijn overgelegd, als: ten eerste, de huwelijks-acte der ouders van den armlastige, van 20 Januarij 1825, waaruit blijkt, dat bij het huwelijk, voor den Officier van den burgerlijken stand der grietenij Haskerland gesloten, de vader des armlastige woonde te Nijehaske; dat hij er was geboren uit ouders, aldaar gevestigd, en voor de nationale militie had geloot; dat ook de bruid te Nijehaske woonde. — In de tweede plaats zijn overgelegd geboorte-

acten van drie broeders en eene zuster van den armlastige, van welken geboren werden één in 1827 te Gorredijk (gemeente Opsterland), ééne in 1828 te Durgerdam, twee in 1829 en 1832 te Amsterdam, terwijl één dier kinderen in 1831 kwam te overlijden te Stavoren.

In die acten van geboorte en overlijden komt de vader voor, dan eens als *„schipper, wonende te Heerenwal onder Haskerland,“* dan weder als *„schipper, wonende te Nijehaske, gemeente Joure,“* of als *„gedomicilieerd in de Nijehaske,“* terwijl in de acten, te Amsterdam opgemaakt, slechts vermeld staat: *„wonende in zijn schip.„*

De vader des armlastige, gehoord zijnde, heeft onder anderen verklaard: dat zijne kinderen allen zijn gedoopt te Nijehaske en elders, wanneer niet juist bekend, en dat zijne kinderen nooit ter school zijn gegaan, hozeer zij allen lezen en schrijven hebben geleerd dat hij nooit woonplaats aan den vasten wal heeft gehad, maar altijd in zijn schip verblijf hield, en geene plaats meer bepaald als den zetel van zijn verblijf beschouwde, doch bij voorkeur des winters te Amsterdam oplag; dat hij geene vaste vaart had, maar nu uit Aengwirden, dan uit Echten, de veenderijen, naar Terwispe, zelfs uit Drenthe, Overijssel en Gelderland turf en hout, naar elke plaats en stad in Holland vervoerde, als vrachtschipper; dat hem van lastgeld niets voorstaat en in den regel, door tusschenkomst van familie uit Nijehaske, hem patent werd gezonden; dat zijne zoons voor de nationale militie hebben geloot te Heerenveen, voor welke gemeente kon hij niet bepaald verzekeren.

Wat dit laatste betreft, blijkt uit een bericht van 3 October 1870 van Burgemeester en Wethouders van Haskerland, dat de zonen aan de loting der nationale militie hebben deelgenomen voor de gemeente Haskerland. In dat en in een nader schrijven van 1 Februarij 1871 staan Burgemeester en Wethouders het gevoelen voor, dat de ouders, sedert hun huwelijk, kennelijk steeds aan scheepsboord hebben gewoond, zonder ooit hun vast of tijdelijk verblijf te Nijehaske of elders aan den vasten wal te vestigen. Geen hunner kinderen werd te Nijehaske geboren. Hun bedrijf was om, zonder zich ergens bepaald te vestigen, uit de Opsterlandsche en Ooststellingwerfsche veenderijen hunne ladingen turf geregeld te vervoeren naar Noordholland.

Hiertegen weegt niet op — zeggen Burgemeester en Wethouders — de vermelding in enkele acten van den burgerlijken stand van Nijehaske als *woonplaats!* Zoodanig bloot te kennen geven bewijst niets, en is in strijd met de feiten. De opgave des vaders, dat de kinderen *„te Nijehaske en elders,“* gedoopt zijn, kan evenmin iets bewijzen, daargelaten dat die opgave door niets is gestaafd. Evenmin de omstandigheid, dat hij zijn patent nam te, of beter, dat het hem door zijne familie werd toegezonden uit Nijehaske, terwijl een schipper elders even goed als in zijne beweerde woonplaats patent kan verkrijgen. Wat aangaat het loten voor de nationale militie voor de gemeente Haskerland, dit lost zich daaruit op, dat de vader des armlastige volgens de wet van 1818 een bekend onderstands-domicilie had binnen die gemeente, hetgeen echter geenszins synoniem is met *burgerlijk* domicilie.

Gedeputeerde Staten van Friesland, met name met het oog op de overgelegde acten van den burgerlijken stand, op de omstandigheid, dat de vader steeds zijn patent uit Nijehaske ontving, dat zijne zonen te Haskerland hebben geloot, — zijn in hun ambtsbericht van 9/16 Februarij ll. van oordeel, dat geene andere plaats dan Nijehaske als woonplaats van den behoeftige, en alzoo als zijn onderstands-domicilie is aan te merken.

Memoriën zijn er niet ingediend; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het beroep van het Gemeentebestuur van Dokkum van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan het raadsbesluit van 19 Januarij II., houdende magtiging op den Burgemeester om zich in hooger beroep te verweeren tegen eene vordering der gemeente Oostdongeradeel.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! In 1864 is door den Koning, op de voordragt van den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur), eene beslissing genomen in een geschil tusschen de gemeentebesturen van Oostdongeradeel en Dokkum over het onderhoud van eene brug, gelegen bij het Aalsumer vallaat, onder de gemeente Oostdongeradeel. De gemeente Dokkum erkende, dat die brug tot dusverre altijd door haar onderhouden was, doch beweerde, dat, na de invoering der gemeentewet, krachtens art. 231, de onderhoudslast was gekomen voor rekening van Oostdongeradeel, tenzij bewezen konde worden, dat Dokkum wettig verplicht was tot het voortdurend onderhoud. Bij gezegd Koninklijk besluit (zie verzameling van BELINFANTE, deel IV, blz. 410), is overwogen, dat art. 231 der gemeentewet alleen toepasselijk is op de in het daaraan voorafgaand artikel bedoelde, aan de gemeente behoorende, ter openbare dienst bestemde werken, en ten doel had te waken, dat, wat ten gebuike van allen bestaat, niet ten laste van enkelen gebragt worde, maar op gemeene kosten worde onderhouden; dat het onbetwist is, dat de brug in quaestie in 1827 door Dokkum gemaakt is ter vervanging van een steenen boog, welke boog, gelijk later de brug, ook steeds door Dokkum was onderhouden; dat die brug dus niet kan gerangschikt worden onder de *aan Oostdongeradeel behoorende* werken. Op die consideratiën is verklaard, dat de onderhoudslast *niet* door art. 231 der gemeentewet van Dokkum op Oostdongeradeel is overgebragt, en dat dus de verpligting tot onderhoud alsnog op Dokkum is blijven rusten.

Dokkum heeft daarop eenmaal aan Oostdongeradeel de door deze bekostigde noodzakelijke herstellingen vergoed, doch heeft daarna zulks geweigerd. Na die weigering heeft de Burgemeester van Oostdongeradeel zijnen ambtgenoot van Dokkum doen dagvaarden voor de Arrondissements-Regtbank te Leeuwarden tot terugbetaling der door de eerstgenoemde gemeente voorgeschotene kosten van herstelling. De Gemeenteraad van Dokkum magtigde zijnen Burgemeester om zich in alle instantiën tegen die vordering te verdedigen, of wèl, bij eventuelen ongunstigen uitslag voor Dokkum, in appel te komen of zich in cassatie te voorzien. Toen Gedeputeerde Staten van Friesland de volgens art. 194 *h* der gemeentewet vereischte goedkeuring op dat besluit hadden onthouden, is de Gemeenteraad van Dokkum daartegen bij den Koning in beroep gekomen; en bij 's Konings besluit van 17 October 1869, genomen op de voordragt van den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) (zie BELINFANTE, deel IX, blz. 286), — is dat beroep *ongegrond* verklaard, uit overweging, dat het geschil over de onderhoudsplichtigheid dier brug in 1863, ook met goedvinden van Dokkum, door het administratief gezag is onderzocht; dat Zijne Majesteit zich bevoegd heeft verklaard om daarvan kennis te nemen, volgens art. 132 der Grondwet en art. 147 der provinciale wet, en in het hoogste ressort dit geschil heeft beslist; dat het gezag, hetwelk die beslissing heeft gegeven, niet kan medewerken om alle verbindende kracht daaraan te ontnemen, door aan eene der partijen te vergunnen, het daarbij uitgemaakt punt van geschil op nieuw aan eene regterlijke uitspraak te onderwerpen. Er werd mitsdien geoordeeld, dat Gedeputeerde Staten van Friesland teregt hunne goedkeuring aan het gezegd raadsbesluit van Dokkum hadden onthouden.

Uit de stukken van het geschil, dat thans weder aan 's Konings beslissing onder-

worpen wordt, en dat, op Zijner Majesteits magtiging, door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij brief van 2 Maart jl. bij deze Afdeeling werd aanhangig gemaakt, blijkt, dat de quaestie over de bedoelde onderhoudspligtigheid (op de vordering van den Burgemeester van Oostdongeradeel tegen dien van Dokkum tot terugbetaling eener som van *f* 898.87, als daartoe besteed, met de renten à 5 pct.), door de Regtbank te Leeuwarden is behandeld *in judicio contradictorio*, waarin de Burgemeester van Dokkum als verweerder is opgetreden, *zonder* daartoe alzoo te hebben gehad eene *door Gedeputeerde Staten of den Koning goedgekeurde* magtiging van den Raad zijner gemeente. Noch in de conclusie van den Officier van Justitie, noch in het vonnis der Regtbank, wordt dienaangaande iets gevonden. Toen de quaestie in 1864 bij deze Afdeeling van den Raad van State aanhangig was, had Dokkum beloofd om, als de zaak ten haren nadeele uitviel, de door Oostdongeradeel toen voorgeschoten herstellingskosten te voldoen, en zij heeft die belofte ook vervuld. Doch toen in 1868 weder eene reparatie aan de brug noodig was, hebben Burgemeester en Wethouders van Dokkum op nieuw beweerd, dat hunne gemeente daartoe onverplicht was, en dus geweigerd er iets aan te doen. De vordering van Oostdongeradeel, in 1869 bij de Regtbank te Leeuwarden ingesteld, betreft dus het bedrag der uitgaven, welke die gemeente had moeten doen, toen zij, bij den onwil van Dokkum, het werk ten koste van Dokkum had doen aanbesteden.

De Regtbank heeft bij haar vonnis van 6 September 1870 overwogen: „dat de beslissing der zaak afhankelijk is van de beantwoording der vraag, of op de gemeente Dokkum wettig rust de verplichting tot het onderhoud der bedoelde brug?“ dat, bij art. 231, in verband met art. 230, der gemeentewet, op grond der billijkheid, medebrengende, dat wat ten gebruike van allen bestaat, op gemeene kosten worde onderhouden, het onderhoud der aan de gemeente behoorende, ten dienste van het algemeen bestaande, wegen, bruggen enz. ten haren laste is gebragt, *behoudens bestaande wettige verplichtingen van anderen*, met welke woorden, blijkens de memorie van toelichting op die bepaling, alleen kan zijn bedoeld een speciale burgerlijke regtstitel, krachtens welken de verplichting tot onderhoud op bijzondere personen of erven mogt rusten; dat de in art. 231 voorkomende woorden: „aan de gemeente behoorende“ niet zoo moeten opgevat worden, dat daarmede alleen zouden zijn bedoeld werken, die aan de gemeente in eigendom toebehooren, maar in het algemeen die, welke in de gemeente gelegen zijn en ten gebruike en nut van het algemeen strekken; dat toch het in de artt. 229 en 230 der gemeentewet gemaakte onderscheid tusschen *hetgeen naar burgerlijk regt eigendom der gemeente is en de aan de gemeente behoorende, ten dienste van het algemeen bestaande wegen, bruggen enz.* alleen betrekking heeft op het opmaken en bijhouden der bij die artikelen voorgeschreven staten, terwijl juist uit de omstandigheid, dat in art. 231 alleen wordt verwezen naar art. 230, blijkt, dat de bij art. 231 gestelde regel omtrent den last van het onderhoud van toepassing is op alle in de gemeente aanwezige, voor de openbare dienst bestemde werken, onverschillig of ze aan de gemeente of aan anderen in eigendom toebehooren; dat art. 231 alzoo de strekking heeft om elke verplichting tot onderhoud van ten dienste van het algemeen bestemde werken, die volgens vroeger geldende regtsbeginselen geacht werd als een publiekrechtelijke last op bijzondere personen of eigendommen te rusten, behoudens bovengenoemde uitzondering, op te heffen en ten laste van de gemeente te brengen; dat mitsdien de meergenoemde brug, welke in de gemeente Oostdongeradeel gelegen en ten algemeenen gebruike bestemd is, volgens gezegde artikelen tot die gemeente behoort, en dat bij gevolg de last van het onderhoud dier brug op haar rust, ten ware de gemeente Dokkum krachtens eenen specialen regtstitel daarmede mogt zijn belast; dat de eischer geen zoodanigen regtstitel ten bezware van Dokkum heeft bijgebragt, maar zich beroept eensdeels op het Koninklijk besluit van 28 November 1864, anderdeels op Dokkums berusting in die

beslissing, door er harerzijds volledige uitvoering aan te hebben gegeven; dat bij genoemd Koninklijk besluit niet is onderzocht, veelmin beslist, de vraag, of de verplichting tot onderhoud der brug wettig op Dokkum rust, maar alleen, in de veronderstelling, dat die verplichting wettig op Dokkum rust, gegrond op de onjuiste overweging, dat de brug niet kan worden gerangschikt onder de aan Oostdongeradeel behorende werken, en voorts gegrond op het feit, dat het onderhoud dier brug vroeger steeds door Dokkum heeft plaats gehad, — is verklaard, dat door de invoering van art. 231 der gemeentewet dat onderhoud niet *per se* op Oostdongeradeel is overgebracht; dat alzoo gezegd Koninklijk besluit het eigenlijk punt in quaestie onbeslist heeft gelaten en, wel beschouwd, niets anders bevat dan eene interpretatie van art. 231 der gemeentewet; dat de Koning, *salva reverentia*, ook niet bevoegd was om het bedoelde geschilpunt te beslissen; dat toch wel bij art. 132 der Grondwet en art. 147 der provinciale wet bepaald is, dat geschillen tusschen gemeentebesturen, zoo zij *het bestuur* betreffen, aan den Koning ter beslissing worden voorgedragen, doch dat *in casu* het geschil niet is een geschil tusschen twee gemeentebesturen *als zoodanig*, maar tusschen een gemeentebestuur en een zedelijk ligchaam, de gemeente Dokkum, en niet betreffende het *bestuur* der bedoelde brug, maar den last tot haar onderhoud; immers dat de beweerde verplichting, daarin bestaande, dat de kosten van onderhoud van een in de gemeente Oostdongeradeel gelegen en voor de openbare dienst bestemd voorwerp gedragen zouden moeten worden door de gemeente Dokkum, bij gebreke van eenigen publiekrechtelijken grond voor de pretense verplichting, — niet anders kan beschouwd worden dan van privaatrechtelijken aard, zoodat het daarover gerezen geschil niet door den Koning kan beslist worden, maar, volgens art. 148 der Grondwet, bij uitsluiting aan de kennisneming der regterlijke magt is opgedragen." — Voorts wordt wederlegd Oostdongeradeels beweren, dat Dokkum door de betaling in 1864 zoude hebben berust in 's Konings beslissing, en op alle die gronden Oostdongeradeels eisch afgewezen.

Van dat vonnis is de Burgemeester van Oostdongeradeel gekomen in hooger beroep bij het Provinciaal Gerechtshof van Friesland, met dagvaarding van den Burgemeester van Dokkum. — De Gemeenteraad van Dokkum heeft, bij besluit van 9 Januarij 1871, den Burgemeester gemagtigd om zich namens de gemeente in appel te verweren. Hij deed zulks, na te hebben ingewonnen het regtsgeleerd advies van Mr. T. van Hettinga Tromp; in welk advies, bij de stukken overgelegd, het door de Regtbank van Leeuwarden gewezen vonnis in het breede wordt verdedigd, en betoogd, dat hier eene zuiver privaatrechtelijke quaestie bestaat, welke door den Koning in 1864 niet *is* uitgemaakt, of, ware dit wel het geval, door den Koning niet had *kunnen* uitgemaakt worden. Daar nu de leer van de Leeuwardsche Regtbank, volgens dat advies, steun vindt in een arrest van het Hof van Friesland van 8 April 1868 — in eene andere quaestie van soortgelijken aard gewezen — en overeenkomt met arresten van den Hoogen Raad van 29 November 1864 en van 5 Februarij 1869, met BOSSEVAIN's aantekening op art. 231 der gemeentewet en met de noot 2 op dat artikel van VAN EMDEN, is de heer Tromp van oordeel, dat het belang van de gemeente Dokkum medebrengt zich in hooger beroep tegen Oostdongeradeels vordering te verweren, daar zij dit doen kan met hoop op goeden uitslag.

Het besluit van den Gemeenteraad van 9 Januarij 1871 is opgezonden aan Gedeputeerde Staten van Friesland, ter goedkeuring; doch Gedeputeerde Staten hebben op denzelfden grond, als zij zulks deden bij het eerste besluit van Dokkum tot verwering tegen den eisch van Oostdongeradeel, hunne goedkeuring onthouden. Daartegen nu is het appel op den Koning gerigt. In het daartoe strekkend adres van 7 Februarij jl. wordt betoogd: *a.* dat de contrôle van Gedeputeerde Staten, die een gemeenteraadsbesluit tot procederen moeten goedkeuren, enkel strekt om te voorkomen, dat eene gemeente niet roekeloos de gelden der belastingsschuldigen verspille met

hopelooze processen; doch eene gemeente, die reeds een vonnis in haar voordeel heeft, is zeker geene *temere litigans*, als zij zich in appel verweert tegen de partij, die tegen die uitspraak opkomt. Het gaat niet aan, de goedkeuring te weigeren wegens eene administratieve onderhoorigheid; zoo doende zou de strekking dier contrôle worden uitgebreid, en zij zou worden misbruikt; *b.* dat door de onthouding der goedkeuring van Gedeputeerde Staten het belang van de gemeente Dokkum wordt uit het oog verloren; *c.* dat die goedkeuring niet behoeft te worden onthouden wegens eerbied voor het Koninklijk besluit van 1864, dat enkel besliste, dat, *als* Dokkum van ouds verplicht was tot onderhoud der brug, die verplichting *niet* door art. 231 der gemeentewet op Oostdongeradeel was overgegaan; in welke administratieve beslissing destijds door Dokkum *is* berust door betaling van het *toen* verschuldigde. In 1868 ontkende Dokkum die hypothèse, in 's Konings besluit aangenomen, ontkende dus de verplichting, en Oostdongeradeel moest toen wel de zaak brengen ter kennisneming van de regterlijke magt; *d.* dat Gedeputeerde Staten, door tweemaal goed te keuren het besluit van den Gemeenteraad van Oostdongeradeel tot procederen, erkend hebben, dat de zaak bij de regterlijke magt te huis behoorde, en dus *onregt* deden aan de tegenpartij, door aan deze het regt van verdediging te benemen. Meenden Gedeputeerde Staten toch, dat het geschil van administratieven aard moest zijn en blijven, dan hadden zij aan Oostdongeradeel in de eerste plaats moeten onthouden de bevoegdheid om in regten als eischeresse op te treden; en *e.* dat het hier wel degelijk geldt een geschilpunt van *burgerlijk regt*, geen geschil van bestuur, waarbij der aangevallene gemeente, te meer, nu zij in eersten aanleg geoordeeld is gelijk te hebben, het regt van verdediging niet mag worden onthouden.

Gedeputeerde Staten, op dit adres gehoord, geven als motief dier onthouding van goedkeuring op, dat zij daarbij geleid werden door dezelfde consideratie als bij hun vroeger besluit, toen Dokkum magtiging vroeg om zich in eersten aanleg tegen Oostdongeradeels eisch te verdedigen, namelijk, dat, na de door den Koning, ook op voorstel en met goedkeuring van Dokkum, gegeven beslissing van 1864, zij, Gedeputeerde Staten, in hunne verhouding van administratieve autoriteit tot het hoogste uitvoerend gezag, geene vrijheid gevonden hebben om in strijd met die Koninklijke beslissing te handelen.

Bij deze Afdeeling is door Dokkum nog ingezonden een afschrift van de conclusie, door den Officier van Justitie bij de Regtbank te Leeuwarden genomen in het dáár gevoerde geding, — en door het Gemeentebestuur van Oostdongeradeel eene missive, waarin gezegd wordt, dat de Koning in de quaestie over de onderhoudspligtigheid, tuschen twee gemeentebesturen gerezen, in 1864 teregt heeft beslist, dat, al mogt 's Konings bevoegdheid daartoe al kunnen betwijfeld worden, dan nog die beslissing voor het Bestuur van Dokkum verbindend is, omdat ze met zijne toestemming was gevraagd; dat Dokkum daarin dus berusten moet, en eene niet-berusting te beschouwen is als een verzet tegen de Kroon.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Negende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 19 April 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden:

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling is ingekomen een Koninklijk besluit van den 5 dezer, n°. 5, houdende beslissing van *het geschil over de vraag, waar Johannes Cornelis de Jong armlastig was, toen hij in Augustus 1859 te Leeuwarden in onderstand werd opgenomen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 82, 83).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDER-
LANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN
LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken, betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over de vraag, wáár Johannes Cornelis de Jong armlastig was in Augustus 1859;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 21 Maart 1871, n°. 8;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 30 Maart 1871, n°. 164, 7de Afdeeling;

Overwegende, dat deze behoeftige, op gemeld tijdstip, te Leeuwarden in onderstand is opgenomen voor rekening van de gemeente Delfzijl, waar hij had opgegeven geboren te zijn omstreeks het jaar 1804;

dat te Delfzijl de armlastigheid is ontkend, op grond, dat de geboorte aldáár niet zou zijn bewezen, en dat, in allen gevalle, de ouders van den behoeftige, op het tijdstip zijner geboorte, dáár geene woonplaats hadden gehad;

dat de behoeftige is gedoopt den 19 November 1804 in de Roomsche kerk te

Appingedam, en dat de Roomsch-Katholieke gemeente, behoorende tot die kerk, zich destijds ook uitstreckte tot Delfzijl;

dat in het doopprotocol niet is vermeld, dat de ouders te Delfzijl woonachtig waren, of dat het kind dáár was geboren; maar dat uit dit verzuim niets valt af te leiden, omdat ook uit andere daarin voorkomende vergissingen gebleken is, dat, bij het maken der aantekening, geene groote nauwkeurigheid is in acht genomen;

dat geene enkele omstandigheid is aan het licht gekomen, waaruit men zou kunnen opmaken, dat de geboorte te Appingedam is voorgevallen, of dat de ouders dáár woonden;

dat is overgelegd eene acte van bekendheid, opgemaakt den 15 November 1826, ten overstaan van den Vrederechter te Leeuwarden, op de verklaring van zeven getuigen, die, blijkbaar met kennis van zaken en onder mededeeling van verschillende bijzonderheden, hebben opgegeven, dat het hun bekend was, dat Johannes Cornelis de Jong was een onechte zoon van Johanna Wilhelmina Smits, en dat hij geboren was den 19 November 1804 te Delfzijl;

dat, bij de voltrekking van het huwelijk van den behoeftige, den 26 November 1826, deze acte van bekendheid is overgelegd, en tegen den inhoud daarvan door de tegenwoordige en tot het huwelijk hare toestemming gevende moeder geene aanmerkingen blijken gemaakt te zijn;

dat, in dien stand der zaak, er genoegzame gronden zijn om, voor de toepassing des armenwet, als bewezen aan te nemen, dat de behoeftige te Delfzijl is geboren;

dat die gemeente in gebreke is gebleven het bewijs te leveren, dat de ouders van den behoeftige tijdens zijne geboorte elders woonplaats hebben gehad;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 132 der Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de gemeente Delfzijl was het onderstands-domicilie van Johannes Cornelis de Jong, toen hij in Augustus 1859 te Leeuwarden in bedeeeling werd opgenomen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 5 April 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van den Raad der gemeente Ferwerderadeel van de besluiten van Gedeputeerde Staten van Friesland van 31 December 1866 en 20 October 1870, houdende bevel tot slichting van eene school voor openbaar lager onderwijs te, of in de nabijheid van Nieuwe Bildtziel.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Gedeputeerde Staten van Friesland hebben, onder dagteekening van 31 December 1866, genomen het volgende besluit:

„Gehoord het gerapporteerde op een besluit van den Gemeenteraad van Ferwerderadeel van den 23 Julij 1866, waarbij, naar aanleiding van het besluit dezer vergadering van den 14 Mei bevorens, wordt te kennen gegeven, dat hij bij voortdoring genegen blijft tot de oprigting eener school voor openbaar lager onderwijs te of bij Nieuwe Bildtzijl in die gemeente over te gaan, mits het geschiede met samenwerking van het Gemeentebestuur van het Bildt en voor gemeenschappelijke rekening;

„Gelet op art. 17 der wet van den 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103);

„Overwegende, dat in de maand Junij 1861 door hoofden van huisgezinnen, wone in en bij het gebuurte Nieuwe Bildtzijl, gelegen onder Vrouwe-Parochie en onder Hallum, aan deze vergadering een adres is ingedicnd, daarbij hare medewerking en tusschenkomst bij de gemeentebesturen van het Bildt en Ferwerderadeel verzoekende tot het oprigten van eene openbare lagere school te Nieuwe Bildtzijl voor rekening van die gemeenten gezamenlijk;

„Overwegende, dat bij een ingesteld onderzoek, zoowel bij de gemeentebesturen als bij het Schooltoezigt, is gebleken:

„dat in den jare 1864 te en onder Nieuwe Bildtzijl woonachtig waren 60 kinderen tusschen vijf en twaalf jaren oud, waarvan 31 tot de gemeente het Bildt en 29 tot de gemeente Ferwerderadeel behoorden;

„dat van die 31, tot het Bildt behorende, kinderen van de school te Oude Bildtzijl verwijderd wonen op een afstand van 30 minuten 2, van 25 minuten 14, van 20 minuten 1 en van 15 minuten 14; — van de school aan den Nieuwen Bildtdijk onder St. Anna-Parochie verwijderd wonen 14 op 35 minuten, 2 op 30 minuten, 6 op 25 minuten, 7 op 20 minuten en 2 op 18 minnten afstand, en van Nieuwe Bildtzijl op een afstand wonen van 18 minuten 2, 15 minuten 11, 10 minuten 4, terwijl de overigen te Nieuwe Bildtzijl woonachtig zijn;

„dat voorts van de 29 kinderen, behorende tot Ferwerderadeel, die vermoedelijk gebruik zullen kunnen maken van eene eventueel te Nieuwe Bildtzijl op te rigten school voor lager onderwijs, 21 wonen op een afstand van ongeveer één uur van de school te Hallum, en 8 op een afstand van ongeveer één half uur van die school, en dat deze laatsten mede nagenoeg één half uur van Nieuwe Bildtzijl woonachtig zijn;

„dat het Gemeentebestuur van het Bildt, hoewel de wenschelijkheid erkennende, dat te Nieuwe Bildtzijl eene openbare school voor gewoon lager onderwijs worde opgericht, beweert, dat voor die gemeente daartoe de noodzakelijkheid niet aanwezig is, omdat voor de, tot die gemeente behorende, kinderen genoegzame gelegenheid bestaat tot het erlangen van voldoende lager onderwijs in de gemeente zelve, hetzij te Oude Bildtzijl, hetzij aan den Nieuwen Bildtdijk;

„dat ook het Gemeentebestuur van Ferwerderadeel, de stichting eener school te Nieuwe Bildtzijl wenschelijk achtende, daartoe genegen is, indien dit geschiede voor gemeenschappelijke rekening met de gemeente het Bildt;

„Overwegende, dat voor het tegenwoordige het getal scholen in de gemeente het Bildt niet gezegd kan worden onvoldoende te zijn;

„Overwegende, dat dit niet het geval is ten aanzien van de gemeente Ferwerderadeel, dewijl een aanzienlijk getal onder Hallum woonachtige kinderen, zoowel in den verren afstand als om den toestand der wegen, gedurende een groot gedeelte van het jaar, geen gebruik kunnen maken van het in de openbare school te Hallum gegeven wordend lager onderwijs;

„Is besloten:

1°. te bevelen, gelijk geschiedt bij deze, dat in de gemeente Ferwerderadeel het getal scholen met één moet worden vermeerderd, door het oprigten van harentwege eener openbare school voor lager onderwijs te of in de nabijheid van Nieuwe Bildtzijl onder Hallum;

„2°. het Gemeentebestuur van Ferwerderadeel uit te noodigen en aan te schrijven, gelijk mede geschiedt bij deze, vóór den 15 Februarij e. k. aan deze vergadering te berigten, welke uitvoering aan het sub 1mo. genoemde bevel gegeven is.“

Ten gevolge van voormeld besluit van Gedeputeerde Staten, besloot de Raad der gemeente Ferwerderadeel op 7 Maart 1867 eene school volgens gegeven bevel te stichten, zonder dat echter de plaats *waar* bepaald werd, zoodat de zaak tot dusverre dan ook slepende bleef.

Aan aanschrijvingen van Gedeputeerde Staten ontbrak het intusschen niet, blijkens hunne resolutiën van 19 Maart, 3 Junij en 2 Julij 1869, houdende, dat, indien geen geschikt terrein te vinden was, de wet op de onteigening ten algemeenen nutte moest worden ingeroepen, — en van 20 Januarij 1870, waarbij zij een gevraagd, nader, uitstel weigerden.

Nadat het Gemeentebestuur op 22 Junij 1870 aan Gedeputeerde Staten verzocht had om of terug te komen op hun bevel tot school-stichting, of om een nader onderzoek *in loco*, door het Schooltoezigt te doen, in te stellen, hebben de Schoolopziener en de Inspecteur voor het Lager Onderwijs zich ter plaatse begeven op 21 Julij daaraanvolgende, onder geleide en voorlichting der beide Wethouders van Ferwerderadeel.

De Schoolopziener heeft, onder dagteekening van 5 September 1870, van dat locaal onderzoek een schriftelijk rapport aan den Inspecteur uitgebragt. Hij zegt daarbij, dat dat onderzoek *in loco* hem de overtuiging heeft gegeven, dat de bewering, uitgedrukt in het bezwaar, sub 3°. genoemd, dat namelijk de weg langs den Koedijk en Vijfhuisterdijk meestal voor kinderen niet begaanbaar is, — zeer onjuist is. De kruinen van den Koedijk en den Vijfhuisterdijk zijn geheel met gras begroeid en wel zoo dicht, dat zij zoowel 's zomers als 's winters zeer goed begaanbaar moeten zijn. Het tweede bezwaar, dat de bevolking zeer verspreid woont, is al evenmin een grond om de bevolking van de gelegenheid hunne kinderen naar school te zenden, verstoken te houden. Juist toch de omstandigheid, dat velen onder Hallum en Marrums-Noordwesthoek te ver van Hallum en Marrum zijn verwijderd en verspreid wonen, maakt de oprigting eener school in dien hoek noodzakelijk. Doch nu zegt men: Nieuwe Bildtzijl geniet kosteloos onderwijs onder het Bildt te Oude Bildtzijl. De Schoolopziener antwoordt daarop: ja, sedert korten, wie weet, voor hoe korten tijd; maar gesteld, dat dit zoo bleef, dan zijn daarmede niet geholpen de Vijfhuisterdijkers, noch zij, die in de nabijheid van den Vijfhuisterdijk onder Marrum wonen. Deze wonen toch, volgens opgave van het Gemeentebestuur zelf, op een afstand van 40 minuten, en die onder Marrum nog meer van Oude Bildtzijl verwijderd. Het Gemeentebestuur beweert in bezwaar 1 en 4, dat het getal kinderen te klein is voor eene op te rigten school. Daaromtrent verklaart de Schoolopziener, dat het getal door hem niet is onderzocht; en hij neemt dus tot grondslag de getallen van het Gemeentebestuur, en dan vraagt hij: moeten de *neg*en kinderen aan den Vijfhuisterdijk en eenigen onder Marrum van de gelegenheid om behoorlijk onderwijs te ontvangen, verstoken blijven, totdat verscheidene huizen in den omtrek, thans, volgens verklaring van heeren Wethouders, door gezinnen, zonder schoolgaande kinderen, bewoond, zijn betrokken door gezinnen met kinderen, die in de schooljaren vallen? Moeten zóó misschien hunne schooljaren voorbijgaan? en dit, terwijl bij de tegenwoordige schoolwet middelen zijn aan de hand gegeven om te zorgen, dat overal voldoende onderwijs wordt gegeven. — De Schoolopziener geeft derhalve te kennen, dat zijns inziens aan Gedeputeerde Staten moet worden geadviseerd om bij het bevel tot het oprigten eener school te volharden en de voldoening daaraan zoodra mogelijk te bevorderen. Voor de plaatsing komt hem steeds een punt aan den Vijfhuisterdijk het meest geschikt voor, b. v. bij de zoogenaamde *dobbe*, daar dat het meest in het centrum ligt. Intusschen meent hij de juiste bepaling der plaats aan het Gemeentebestuur te moeten overlaten. — Wat het vijfde bezwaar betreft, namelijk, dat, indien

de landaanwinningen aan de Friische wadden gelukken, te Nieuwe Bildtzijl of meer noordelijk eene nieuwe school zou moeten gebouwd worden, — gelooft hij te kunnen volstaan met de opmerking, dat, als de landaanwinning mogt gelukken en daardoor Ameland aan den vasten wal is en de Wadden bevolkt, aldaar toch scholen zullen moeten worden gesticht.

De Inspecteur, onder dagteekening van 19 September 1870, geeft aan Gedeputeerde Staten te kennen, dat, daar hij zich met de beschouwingen van den Schoolopziener geheel kan vereenigen, en zoowel het onderzoek *in loco* als eene herhaalde bespreking der zaak met den Schoolopziener en anderen hem niet tot de overtuiging geleid heeft, dat de bedoelde school-stichting noodeloos of aan te groote bezwaren verbonden is, — hij de vrijheid neemt aan Gedeputeerde Staten te adviseren om bij het bevel tot oprigting van die school te volharden en het Gemeentebestuur van Ferwerderadeel uit te noodigen tot het nemen van maatregelen, waardoor het bouwen kan bespoedigd worden en althans in het voorjaar van 1871 plaats hebben.

Daarop is gevolgd een besluit van Gedeputeerde Staten van 20 October 1870, waarbij deze overwegen: dat, moge al de gelegenheid tot het genieten van onderwijs te Oude Bildtzijl voor de kinderen van Nieuwe Bildtzijl voor het tegenwoordige openstaan, die toestand zeer onzeker en afhankelijk is van de gezindheid van het Gemeentebestuur van het Bildt, en niet minder van de schoolruimte te Oude Bildtzijl, en van het getal der aldaar schoolgaande kinderen, met het oog op het volgens de wet vereischt onderwijzend personeel; dat, indien al de kinderen van Hallumerhoek te Hallum ter school zouden kunnen gaan, de afstand voor hen, volgens de eigene opgave van het Gemeentebestuur, een half uur gaans zal bedragen; dat hierbij komt, dat de kinderen, in de nabijheid van Vijfhuisterdijk, onder Marrum, wonende, te ver van laatstgemelde plaats verwijderd zijn, om aldaar geregeld ter school te kunnen gaan; dat in allen gevalle de kinderen, aan den Vijfhuisterdijk, onder Hallum, wonende, volgens opgave ook van het Gemeentebestuur, meer dan 40 minuten gaans noodig hebben om te Hallum ter school te gaan, welke afstand, den leeftijd der kinderen en de plaatselijke gesteldheid in aanmerking genomen, voor elk en bepaaldelijk voor een geregeld schoolbezoek te ver is; dat men, bij de beoordeeling der zaak, niet, zoo als het Gemeentebestuur doet, ieder deel afzonderlijk en op zich zelf moet in aanmerking nemen, maar integendeel al de gedeelten, bij elkander genomen, als één geheel; dat, bij zoodanige beschouwing, de ingezetenen van Nieuwe Bildtzijl, Vijfhuisterdijk, Hallumerhoek en die bij den Vijfhuisterdijk onder Marrum wonen, in talrijkheid zoodanige bevolking uitmaken, dat er een belangrijk aantal in de schooljaren vallende kinderen aldaar aanwezig is; dat die in de schooljaren vallende kinderen in den noordwesthoek van Ferwerderadeel geene voldoende, en de Vijfhuisterdijkers zelfs in het geheel geene gelegenheid hebben om school-onderricht te erlangen, terwijl bij de stichting van eene nieuwe school in dien hoek voor allen die gelegenheid kan worden geopend; dat alzoo in dien stand van zaken gerekend moet worden de noodzakelijkheid aanwezig te zijn voor zoodanige nieuwe stichting; dat op deze gronden de vergadering van Gedeputeerde Staten geene termen vindt om terug te komen van haar eens gegeven bevel tot de gemelde nieuwe schoolstichting; dat sedert het aanhangig maken van deze zaak er al een leeftijd van in de schooljaren vallende kinderen is voorbijgegaan, die van een geregeld onderwijs zijn verstoken geweest; dat die toestand niet langer mag worden bestendig; — weshalve bij het vroeger besluit werd volhard.

Tegen voormeld besluit van Gedeputeerde Staten is het Gemeentebestuur, onder dagteekening van 8 December 1870, bij den Koning in hooger beroep gekomen. In zijn adres aan Zijne Majesteit geeft het, na uiteenzetting der daadzaken en omstandigheden, die ik in hoofdzaak heb opgegeven, te kennen: dat de hoofdmotieven, die tot dit bevel geleid hebben en waarom ook de appellant den 7 Maart 1867 besloten

heeft eene school *c. a.* te of in de nabijheid van het gehucht Nieuwe Bildtzijl, behorende tot het dorp Hallum, gemeente Ferwerderadeel, te stichten, zijn vervallen. Die motieven immers waren: 1°. dat een aantal kinderen te of in de nabijheid van Nieuwe Bildtzijl door de slechte communicatie van Nieuwe Bildtzijl met Oude Bildtzijl geen gebruik kon maken van de school in laatstgenoemde plaats; en 2°. dat er aldaar schoolgeld werd geheven van kinderen uit naburige gemeenten. Door het aanleggen van een grindweg van Oude Bildtzijl tot Nieuwe Bildtzijl en door het besluit van den Raad der gemeente het Bildt, dat het onderwijs zoowel voor ingezetenen uit hunne als voor die uit eene naburige gemeente vrij zou zijn, zijn deze beide bezwaren uit den weg geruimd. In het geheel wonen er te of in de nabijheid van het gehucht Nieuwe Bildtzijl, volgens naauwkeurig ingewonnen berigten, 19 kinderen van vijf tot veertien jaren, die de school zouden kunnen bezoeken, althans in den zomer, bij droog weder. Van deze 19 kinderen wonen er 9 aan den Vijfhuisterdijk, 2 in het Noorderleeg en 8 te Nieuwe Bildtzijl. Appellant legt over een staatje, houdende de namen, ouderdom en woonplaats dier kinderen. De plaats, het meest geschikt om eene school te stichten, is volgens het oordeel van deskundigen een plekje grond, gelegen aan den binnenkant van den Vijfhuisterdijk. Het is echter de vaste overtuiging van appellant, dat, zoo de school aldaar gebouwd wordt, ofschoon het meest centraal punt zijnde, niet meer dan negen à tien kinderen van het onderwijs in deze school gebruik zullen maken. De kinderen toch van Nieuwe Bildtzijl zullen blijven ter school gaan te Oude Bildtzijl, zoo als nu het geval is, omdat zij nu langs een grindweg ter school kunnen komen, en niet een, althans des winters, voor kinderen onbegaanbaren weg behoeven te passeren naar den Vijfhuisterdijk, terwijl de afstand dezelfde is. Waarbij valt op te merken, dat een groot gedeelte der kinderen alleen des winters de school bezoekt, om des zomers veldarbeid te verrigten. Het gevoelen van den Schoolopziener, dat deze weg immer begaanbaar *moet* zijn, kan appellant met geene mogelijkheid toestemmen. Mogt het Schooltoezigt nog eens een onderzoek *in loco* instellen, appellant twijfelt niet, of zij, die het gevoelen van den Schoolopziener mogten zijn toegedaan, zouden terstond van meening veranderen. Het is — zegt appellant — van algemeene bekendheid, dat deze gemeente nimmer kosten heeft geschroomd, om het lager onderwijs zooveel mogelijk te bevorderen. Maar dan is het een eerste vereischte, dat de maatregelen om dat onderwijs te bevorderen doeltreffend zijn. Werd de school gesticht te Nieuwe Bildtzijl, dan zal de school bezocht worden door de acht kinderen, die aldaar wonen. Appellant betwijfelt het echter, of dan ook de kinderen, aan den Vijfhuisterdijk, den Hallumerhoek en het Noorderleeg wonende, dat insgelijks zullen doen. De afstand toch van den Vijfhuisterdijk tot Nieuwe Bildtzijl is 25 minuten gaans en langs een uiterst moeilijk begaanbaren weg. Nu gaan zij ter school te Hallum, welke afstand p. m. 35 minuten is, maar tot den Hallumerhoek (een afstand van 15 minuten) langs een behoorlijk begaanbaar voetpad en vervolgens langs een grindweg. De kinderen van den Hallumerhoek zullen nimmer van het onderwijs op de Nieuwe Bildtzijl gebruik maken, omdat de afstand van den hoek naar Hallum bijna de helft korter is dan naar Nieuwe Bildtzijl en zij naar eerstgenoemde plaats langs een grindweg kunnen komen. Ook mag er wel op gelet worden — zegt appellant — dat de ouders hunne kinderen te Hallum gedurende den tijd tusschen de schooluren bij inwoners kunnen uitbesteden, zijnde dit niet het geval te Nieuwe Bildtzijl, daar dit een gehucht is, alleen uit arbeiders bestaande. Er is sprake — zegt appellant — van een geheel nieuw schoolgebouw in Hallum te stichten; en hij vertrouwt, dat, wanneer deze school eenmaal gereed zal zijn en naar de eischen des tijds ingerigt, de in de nabijheid wonende kinderen er meer dan ooit gebruik van zullen maken. Naar het inzien van appellant is Nieuwe Bildtzijl totaal ongeschikt voor het stichten eener school; en hij zou zich tegenover de ingezetenen niet kunnen verantwoorden, door eene school te bouwen voor acht

kinderen en alleen om hun eene wandeling van 20 minuten langs eenen nieuw aangelegden grindweg te besparen. Wat betreft de overweging van Gedeputeerde Staten dat de gelegenheid tot het genieten van onderwijs te Oude Bildtzijl door kinderen uit Ferwerderadeel zeer onzeker zou zijn, geeft appellant de verzekering, dat hij, zoo die gelegenheid door de gemeente het Bildt werd opgeheven, geen middel zal onbeproofd laten om dien toestand te doen ophouden. Ten slotte mag niet worden voorbijgezien — zegt appellant — dat de kosten, die uit deze school-stichting noodzakelijk moeten voortvloeijen, voor de gemeente bezwarend zijn; en des te meer is dit het geval, waar ze door appellant en zeker door het mecrendeel der ingezetenen als onnoodig en nutteloos worden beschouwd. Die kosten worden begroot op: 1°. voor het bouwen eener school met onderwijzerswoning *f* 3200; 2°. aankoop van terrein, pro memoria; 3°. jaarwedde van den Onderwijzer *f* 400; 4°. onderhoud van school en woning *f* 30; 5°. voor brandstoffen, aanvulling van schoolbehoefden enz. *f* 55, te zamen *f* 485; deze som gekapitaliseerd, gerekend tegen 5 pet. rente, *f* 9700; 6°. voor eerste aanschaffing van schoolbehoefden *f* 100, te zamen *f* 13,000. — En het is op al deze gronden, dat appellant Zijne Majesteit verzoekt, dat het Hoogstdezelve behagen zal de besluiten van Gedeputeerde Staten van 31 December 1866 en 20 October 1870 te vernietigen.

Dat request is gesteld in handen van Gedeputeerde Staten, welke op hunne beurt nader gehoord hebben den Schoolopziener en den Inspecteur.

De Schoolopziener gedraagt zich aan het vroeger door hem aangevoerde, maar meent nog alleen te moeten doen opmerken, dat in het request geen enkele grond wordt aangevoerd, waaruit zou kunnen voortvloeijen, dat voor de Vijfhuusterdijkers voldoende gelegenheid bestaat om lager onderwijs te ontvangen. Bovendien — zegt hij — is het aan Gedeputeerde Staten evenzeer als aan hem bekend, dat de bedoelde dijken zoodanig met gras zijn begroeid, dat zij een voor de klei vrij goed voetpad, zelfs in natte tijden, moeten opleveren. Dat neemt niet weg, dat het wagenpad wel zeer morsig zal kunnen zijn; doch de kinderen behoeven immers het wagenpad niet te volgen. Zij kunnen over het begroeide gedeelte hun pad kiezen.

De Inspecteur, in zijn nader amtsberigt van 19 Januarij ll., komt andermaal terug op het vroeger door hem ontwikkelde en tracht de beweringen van appellant nader te ontzenuwen. Overigens, naar de ondervinding, die de Inspecteur heeft, vindt hij geene vrijheid om van zijnen kant te getuigen: „dat de gemeente Ferwerderadeel nimmer heeft geschroomd het lager onderwijs zooveel mogelijk te bevorderen.“ Wilde de Inspecteur in eene vergelijking van haar met andere gemeenten treden, hij zou het tegendeel moeten verklaren. Hij persisteert derhalve bij de gronden, in vorig schrijven vervat.

Gedeputeerde Staten volharden mede bij hun vroeger genomen besluit en de daarbij ontwikkelde gronden.

Bij de Afdeeling zijn memoriën ingekomen, als: van Ferwerderadeel, waarbij nadere opgaven worden gedaan omtrent den voorgenomen bouw eener nieuwe, meer ruime school te Hallum, zoodat de kinderen van Hallumerhoek alsdan dáár ook plaats zullen vinden; — en van Kayser, inwoner van Hallum, die de stichting der bevolene school eene geldverspilling noemt zonder nut of noodzakelijkheid.

Verdere stukken zijn er omtrent deze zaak niet ingekomen; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Tiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 3 Mei 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden*:

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling is ingekomen een Koninklijk besluit van den 23 April 11., n°. 3, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente 't Zandt, provincie Groningen, van besluiten van Gedeputeerde Staten dier provincie van 10 Mei 1867 en 10 Januarij 1868 betreffende de opheffing van het zoogenaamd Zandtster voetpad tusschen 't Zandt en Godlinze* (zie het verslag over deze zaak in het *Tiende Deel*, blz. 379—385).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons onder dagteekening van 19 Augustus 1869 ingediend verzoekschrift van den Raad der gemeente 't Zandt, daarbij in hooger beroep komende tegen de besluiten van Gedeputeerde Staten van Groningen van 10 Mei 1867, n°. 51, en 10 Januarij 1868, n°. 60, en verzoekende, dat, met vernietiging van voormelde twee besluiten, het Gemeentebestuur van Bierum worde gelast het van ouds bestaan hebbende communicatie-pad tusschen 't Zandt en Godlinze te doen herstellen en in bruikbaren staat terug te brengen

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 3 Januarij 1871, n°. 73;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 18 April 1871, n°. 188, 3de Afdeeling;

Overwegende, dat de dorpen Godlinze (gemeente Bierum) en 't Zandt (gemeente 't Zandt) tot dusverre vereenigd waren door zeker voetpad, „het Zandster Voetpad“ genaamd, hetwelk, als van oude dagteekening, in 1855 op den legger der wegen en voetpaden der gemeente 't Zandt, en evenzoo op dien der gemeente Bierum, ieder voor zooveel haar grondgebied strekte, werd gebracht, met aanteekening op den legger van laatstgenoemde gemeente, alwaar dat voetpad onder n°. 25 voorkwam, dat dit zonder ongerief kon gemist worden wegens de daarstelling vanden, in 1854 tot stand gebragten kunstweg, loopende van Godlinze naar Zeerijp;

dat in de maand Mei 1866 het Gemeentebestuur van 't Zandt zich wendde tot Gedeputeerde Staten van Groningen met de klacht, dat sedert April te voren bedoeld voetpad, voor zooverre het op het grondgebied van Bierum lag, was opgegraven en onbruikbaar gemaakt, tot grooten overlast voor het verkeer tussehen de beide dorpen: eene klacht, sedert bij herhaling nader aangedrongen;

dat Gedeputeerde Staten van Groningen, na onderzoek, ook lokaal onderzoek, bij welk laatste het Gemeentebestuur van 't Zandt zich beklagt niet geroepen noeh aanwezig geweest te zijn, achtervolgens in dit geschil hebben genomen drie besluiten, en wel onder dagteekening van 27 Julij 1866, n°. 5, 10 Mei 1867, n°. 51, en 10 Januarij 1868, n°. 60, en meer bepaaldelijk bij hun voormeld besluit van 10 Mei 1867, n°. 51, — hebben goedgekeurd het hun op 10 December 1866 toegezonden besluit van den Raad der gemeente Bierum van den 11 Augustus te voren, waarbij was verklaard, dat het Zandster voetpad, op den legger der gemeente voorkomende onder n°. 25, niet meer voor algemeene dienst bestemd was; gevende Gedeputeerde Staten alstoen tevens aan E. E. van der Laan e. s., allen inwoners der gemeente 't Zandt, te kennen, dat hunne tegen de opheffing geopperde bezwaren ongegrond waren bevonden;

dat art. 65 van het reglement op het toezigt der wegen in de provincie Groningen, goedgekeurd bij Ons besluit van 2 Augustus 1854, n°. 52, opzigtelijk alle beslissingen en beschikkingen, krachtens dat reglement door Gedeputeerde Staten genomen, voorziening bij Ons toelaat, zonder dat het artikel eenen termijn voor die voorziening stelt, of dat de appelland, welke eerst op 19 Augustus 1869 in beroep kwam tegen de hiervoren vermelde uitspraken van Gedeputeerde Staten van 1867 en 1868, hetzij uit dien, hetzij uit anderen hoofde, geacht kan worden uitdrukkelijk of stilzwijgend in die uitspraken te hebben berust;

dat Gedeputeerde Staten, in hun besluit van 10 Mei 1867, de daarbij uitgesprokene ongegrondverklaring der klagten van 't Zandt en hare inwoners hoofdzakelijk doen berusten op het bestaan van twee andere voetpaden, die, behalve dat in geschil, Godlinze met 't Zandt zouden verbinden;

dat echter door appelland beweerd en van elders niet wedersproken is, dat het ééne, door Gedeputeerde Staten beoogde voetpad, onder Bierum gelegen, en loopende langs den Ouden Dijk naar Godlinze, tot dusverre niet is geëgaliseerd noeh met steen belegd, zoo als in 1867 door Gedeputeerde Staten werd verwaacht;

dat genoemde dijk, waarlangs een eind wegs het voetpad loopt, niet zelden onbegaanbaar is, terwijl bovendien en met name bedoeld voetpad ten noorden langs den Ouden Dijk niet aansluit aan het Zandster voetpad, en aldaar derhalve eene volledige verbinding tussehen de beide dorpen ontbreekt;

dat, al ware die verbinding als volledig te beshouwen, dan nog de opheffing van het pad n°. 25 een groot ongerief zou blijven voor de bewoners der in den omtrek gelegen boerderijen, voor zooverre die daarlangs tot dusverre in onderlinge gemeenschap stonden, en voortaan slechts met een omweg over de dorpen 't Zandt o Godlinze zouden kunnen bereiken;

dat, wat betreft het andere door Gedeputeerde Staten beoogde voetpad, liggende onder 't Zandt, al moge dit voor een klein deel, loopende van het noorden naar het

zuiden, openbaar zijn, het voor het publiek, over de hofstede van Buzema naar den grindweg van Godlinze en Zeerijp geene gemeenschap dan bij gedooogen tusschen eerstgenoemd dorp en 't Zandt oplevert;

dat mitsdien, met het oog op de gesteldheid der plaats, het voetpad, welks herstelling door den appellant wordt verlangd, voor eene goede verbinding tusschen 't Zandt en Godlinze noodig is, en ten onregte van den legger der gemeente Bierum is afgevoerd;

dat in dezen stand der zaak niet behoeft te worden stilgestaan bij de door appellant beweerde schending van art. 121 der gemeentewet en van art. 20 van het reglement op het toezigt der wegen in de provincie Groningen;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der meergemelde besluiten van Gedeputeerde Staten van Groningen van den 10 Mei 1867, n°. 51, en den 10 Januarij 1868, n°. 60, de daartegen door appellant ingebragte bezwaren gegrond te verklaren, en alsnog te bevelen, dat het Zandtster voetpad, voor zooverre dit tot dusverre onder n°. 25 op den legger der gemeente Bierum voorkwam, op nieuw daarop gebragt en tevens voor het verkeer in goeden en bruikbaren toestand hersteld zal worden.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 23 April 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. het beroep van A. Bontje c. s., stemgerechtigde Ingelanden van het waterschap de Veender- en Lijkerpolder buitendijks, gelegen onder Alkemade, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij goedgekeurd is een besluit, op 31 Mei 1870 genomen om het onderhoud der kade langs het Brasemermeer voortaan ten laste van den geheelen polder te brengen.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! In eene vergadering van stemgerechtigde Ingelanden van het waterschap de Veender- en Lijkerpolder buitendijks, gelegen onder Alkemade, is op 31 Mei 1870 bij meerderheid van stemmen besloten om het onderhoud der kade langs het Brasemermeer, welk onderhoud tot dusverre door verhoefslaagden plaats had, voortaan ten laste van den geheelen polder te brengen. A. Bontje en eenige anderen wendden zich daarop tot Gedeputeerde Staten van Zuidholland, en verzochten de vernietiging van dat besluit ingevolge art. 91 van het algemeen polder-reglement van Zuidholland, op grond, dat zij, geen hoefslag hebbende en nu moerende mededragen in de onderhoudskosten, benadeeld worden.

Gedeputeerde Staten wouwen berigt in van Dijkgraaf en Hoogheemraden van Rijnland, en deze op hunne beurt van het betrokken Polderbestuur.

Dit laatstgenoemd Bestuur gaf te kennen, dat de bestaande wijze van onderhoud dier waterkeering van den polder langs het Brasemermeer bij verhoefslagting al sinds lang ook door den vorigen Hoofd-Ingenieur van Rijnland was afgekeurd, en dat het veel wenschelijker is, dat dit onderhoud voor gemeene rekening geschiede. In 1792 werd aan het zuidelijk deel van dezen polder concessie verleend tot verveening en droogmaking der landen, die na die verveening van den polder zijn afgescheiden, onder den naam van „de drooggemaakte Veenderpolder onder Woubrugge.“ Die veenderij had de verplichting op zich genomen om alle hoefslagwerken van den ouden polder, die op de door haar ingenomen zuidelijke kade betrekking hadden, dadelijk bij den aanvang dier verveening voor hare rekening te nemen. Dit had ten gevolge, dat ruim een derde dier landen van den ouden polder van hunnen hoefslagpligtigen last werden ontheven, terwijl twee derde dier landen met den geheelen en steeds toegenomen last bezwaard zijn gebleven. Men had nu bij meerderheid van stemmen die onbillijkheid doen ophouden. Wel was het te voorzien, dat Bontje en allen, die met hem tot de nu bevoorregten behoorden, er tegen zouden opkomen; doch zij moesten in hun adres zelf de billijkheid er van erkennen.

Dijkgraaf en Hoogheemraden van Rijnland juichen in hun berigt het nu genomen besluit zeer toe, omdat daardoor een einde zal komen aan de geheel onvoldoende wijze, waarop tot dusverre in het onderhoud der waterkeering wordt voorzien. Het is waar (zeggen zij), dat de adressanten, die tot nu toe *niets* tot dat onderhoud bijdroegen, nu er mede aan zullen contribuieren; doch dat de tot nu toe bestaande toestand eene onbillijkheid was jegens degenen, die bij uitsluiting van anderen moesten onderhouden, terwijl de waterkeering *alle* landen in den polder beschermt. Na de verveening in 1792 had het Bestuur verzuimd om de verhoefslagting op nieuw te regelen. Als men er op let, dat de slechte toestand der kade langs het meer nadeeligen invloed moet hebben op de waarde van alle landerijen in den polder, dus ook op die der adressanten, en dat daarentegen, als het onderhoud voortaan nu, na het gevallen besluit, vrij wat beter zal zijn, en daardoor ook de waarde van *alle* landen stijgen zal, dan blijkt, dat *in effecte* de adressanten *niet* worden benadeeld.

In overeenstemming met deze berigten, hebben Gedeputeerde Staten bij resolutie van 19 Julij 1870 besloten aan de adressanten te kennen te geven: „dat het genomen besluit geacht wordt te zijn in het werkelijk belang van den geheelen polder en van alle zijne ingelanden, weshalve er geene termen gevonden zijn tot vernietiging daarvan.“

Daartegen nu is gerigt het adres van Arie Bontje en zes-en-veertig andere Ingelanden, gedagteekend 24 December 1870, hetwelk op Zijner Majesteits magtiging op 4 Maart jl. door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij deze Afdeeling is ahangig gemaakt. — Zij beweren daarin, dat, ten gevolge van het besluit, de regeling, die nu zal plaats hebben, *zij moge oppervlakkig beschouwd zeer doelmatig zijn, hunne belangen benadeelt*; en zij klagen, dat dit besluit *bij verrassing* is genomen, daar velen niet wisten, dat over dat onderwerp zou worden gehandeld.

Gedeputeerde Staten, op dat adres gehoord, verdedigen nader hun besluit op de door het Hoogheemraadschapsbestuur van Rijnland reeds aangevoerde gronden, en achten, dat ook de wettigheid van het besluit van den polder niet kan betwist worden, daar het met 78 tegen 44 stemmen genomen is, en op het convocatiebiljet was vermeld als *onderwerp* van behandeling o. a. *onderhoud kade*. — Dit blijkt uit een bij de stukken overgelegden oproepingsbrief aan A. Bontje.

Er zijn bij deze Afdeeling nader nog drie memoriën ingezonden:

Eéne door A. Bontje. Deze houdt daarin vol, dat niemand buiten het Bestuur zelf uit de woorden *onderhoud kade* op den convocatiebrief heeft kunnen opmaken, dat er

een zoo gewichtig voorstel zou worden gedaan en behandeld, zoodat velen, die er tegen zouden gestemd hebben, de vergadering verlieten, vóórdat dit voorstel aan de orde kwam. Hij zegt verder, dat de kade nu in veel beteren toestand is dan vijf-en twintig jaren geleden, en dat de prijs der hectaren tot *f* 4000 à *f* 5000 is gestegen, wat niet zoude plaats hebben, als er gevaar voor doorbraak bestond; dat, als een deel der kade slecht is, dit de schuld is van het Bestuur, hetwelk tot het behoorlijk onderhoud dwingen kan volgens de keur van 1863 en de wet van 9 October 1841; dat er altijd een ongelijke last tot onderhoud op de Ingelanden heeft gelegen, hetgeen van invloed is geweest op den verkoopprijs, zoodat het verkeerd is het te doen voorkomen, als waren zij adressanten *bevoorregt*; of men land heeft, dat al of niet hoefslagplichtig is, daarnaar heeft men betaald bij den koop; dat het genomen besluit slechts dan billijk zoude zijn, als aan de eigenaars van de tot nu toe van onderhoudslast vrije landen *schadevergoeding* ware verleend. — Hij legt bij zijne memorie over eene verklaring van eenige Ingelanden, te zamen mogende uitbrengen 9 stemmen, houdende, dat zij zich vereenigen met het adres van Bontje c. s., die zamen kunnen uitbrengen 137 stemmen, dus gezamenlijk 146 stemmen. Zij geven op, dat in het geheel in den polder 284 stemmen kunnen uitgebragt worden, en dat zij dus vergetenwoordigen *meer dan de helft* der stemgerechtigden.

De tweede memorie is van het Bestuur van den polder. Daarin wordt verdedigd het voldoende der opgave op het convocatiebiljet; en voorts gezegd, dat het bewijsbaar is, dat de vraag, welk land al of niet hoefslagplichtig is, geen invloed heeft uitgeoefend op de kooprijzen.

Eindelijk is er nog eene memorie ingezonden door Dijkgraaf en Hoogheemraden van Rijnland, die verklaren, in het belang van een aanzienlijk gedeelte van Rijnland, prijs te stellen op de handhaving van het besluit des polders, dat door Gedeputeerde Staten is gehandhaafd. Zij verzekeren, dat het onderhoud bij hoefslag de kade thans in een gevaarlijken toestand heeft gebragt; dat juist daarom zij krachtig hebben aangedrongen op het nemen van het besluit, waartoe de meerderheid der stemgerechtigde Ingelanden thans is overgegaan en waartoe zij bevoegd was; dat de aanduiding van het *onderwerp* op den oproepingsbrief voldoet aan art. 33, al. 3, van het polderreglement, hetwelk enkel *dit* vereischt, niet het in behandeling te brengen *voorstel*; dat de nu genomen maatregel is in aller belang, hetgeen de adressanten dan ook erkennen, maar dat zij dien bestrijden wegens gepretendeerd geldelijk nadeel voor hen zelve; dat, ware dit al eens zoo, zulks geene aanleiding zou kunnen geven tot *vernietiging* van het nuttig *besluit*, maar slechts de Provinciale Staten zou kunnen leiden om, door wijziging van het bijzonder reglement voor dezen polder, aan de landen der adressanten gedeeltelijken vrijdom van omslag toe te kennen, en alzoo de wijze te veranderen, waarop voortaan de *polderkas* zal worden gevuld; dat die tot nu toe genoten vrijdom niet steunde op het regt, maar te wijten is aan de schuld van het Bestuur, hetwelk dit verzuim, behoudt men het onderhoud bij hoefslag, elk oogenblik herstellen kan door wijziging van het hoefslagboek; dat verkeerdelijk het oude hoefslagboek sedert de afscheiding in 1792 is blijven gelden.

De Afdeeling zal thans omtrent dit geschil van bestuur een ontwerp van besluit aan den Koning hebben voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn belanghebbenden tegenwoordig. Hebben de belanghebbenden eenige inlichtingen te geven of te vragen?

Twee belanghebbenden treden op tot toelichting van het ingestelde beroep. Zij houden vol, dat de Ingelanden niet op de hoogte waren, toen het besluit genomen werd. Ingelanden hadden het onderwerp niet gekend, dat behandeld werd. Naar

hunne meening zijn de Ingelanden dus misleid. Zij zijn beroofd van hun eigendom zonder schadeloosstelling. Zij zijn in hunne regten verkort. Op hunne eigendommen is een last gelegd zonder schadeloosstelling. Zij kunnen niet inzien, en het is ook niet gebieken, dat de waarde van hunne eigendommen zal vermeederen. Ieder eigenaar, zeggen zij, wil gaarne zijn eigendom behouden. Rijnland zelf zou, volgens hun beweren, adressanten eenigermate in het gelijk stellen. Naar hun oordeel is het Polderbestuur verplicht eenige schadevergoeding te geven. Het is wel mogelijk, dat niet de geheele polder, maar dan toch zeker eenige eigendommen worden benadeeld.

Op de vraag, door den Staatsraad DE VRIES gedaan, waarom belanghebbenden zoo laat in beroep gekomen zijn, wordt door de aanwezige heeren geantwoord, dat zij niet zoo op de hoogte van de zaak waren, maar dat zij zich naar een regtsgeleerde, den heer Neeb, te Leiden, hadden begeben, die hun den raad gegeven had, dat zij deze zaak niet moesten laten loopen, maar in beroep moesten komen, in welk geval hunne zaak bij den Raad van State zou dienen.

Op de vraag van den Voorzitter, wat belanghebbenden dan zouden meenen dat hun als schadevergoeding toekwam, antwoordden belanghebbenden, dat zij veronderstellen, dat het hun f 20 per jaar kosten zou, en dat dus ieder eigenaar met f 400 in zijne regten zal worden benadeeld.

Door den Staatsraad BOOT wordt de opmerking gemaakt, dat in het adres de maatregel zelf toch doelmatig geoordeeld wordt. Als het onderhoud van de kade beter wordt, dan wordt de eigenaar toch bevoordeeld, want dan stijgt de waarde van het goed.

Belanghebbenden antwoorden daarop, dat de kade in de laatste vijf-en-twintig jaren goed is geweest, en dat zij storm en alles heeft getrotseerd.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het verzoek van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Peize, provincie Drenthe om voorziening tegen de weigering van Gedeputeerde Staten dier provincie om goed te keuren de nieuwe schoolregeling in die gemeente, voor zooveel betreft het brengen van de bezoldiging van den Hoofd-Onderwijzer op f 550.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Toen het vijfjarig tijdvak, waarvoor de schoolregeling in de gemeente Peize, provincie Drenthe, was vastgesteld, ten einde begon te loopen, heeft de Raad dier gemeente een nieuw plan van schoolregeling vastgesteld, waarin o. a. voorkwam, dat de jaarwedde van den Hoofd-Onderwijzer voor de school voor het lager onderwijs zou bedragen f 520, onverminderd het genot der inkomsten van de zoogenaamde kosterijgoederen, in zooverre deze naar haren aard geacht moeten worden zoowel tot goedmaking der kosten van het onderwijs als van die van het zoogenaamde kostersambt te zijn bestemd en dienende.

Dit plan werd door den Raad ter goedkeuring aan Gedeputeerde Staten aangeboden. Gedeputeerde Staten hebben op den 28 December 1870 gemeend o. a. te moeten aandringen, dat de bezoldiging van den Hoofd-Onderwijzer van f 520 op f 550 zou

worden gebracht en mitsdien met f 30 verhoogd, op grond, dat de belangrijkheid der school, de toestand der gemeente in betrekking tot het voorzien in de behoefte aan onderwijs en den omvang van den werkkring des Onderwijzers in aanmerking genomen, die verhooging billijkte.

Op den 14 Januarij daaraanvolgende verklaarde de Raad van meening te zijn, dat er geene termen bestonden om de bezoldiging van den Hoofd-Onderwijzer te verhoogen, en deelde mede, dat zij op den 14 Januarij het plan van schoolregeling definitief had gearresteerd.

Op den 24 Januarij verklaarden Gedeputeerde Staten, dat zij bezwaar bleven maken in de bepaling der jaarwedde ad f 520 en drongen, met verwijzing naar art. 19, al. 6, der wet op het lager onderwijs, nader aan op de verlangde verhooging. Toen de Raad daarin bezwaar maakte, verklaarden Gedeputeerde Staten op den 14 Februarij te blijven volharden bij hun vorig besluit.

Op den 28 dier maand heeft de Gemeenteraad, zonder nieuwe gronden aan te voeren, zich ingevolge art. 200 der gemeentewet in beroep voorzien bij den Koning, met verzoek, dat de schoolregeling zou worden goedgekeurd, zonder verhooging der jaarwedde van den Hoofd-Onderwijzer.

Dit verzoekschrift is in handen gesteld, ten fine van consideratiën en berigt, van Gedeputeerde Staten. Deze hebben daarop den 14 Maart medegedeeld, dat zij geene zwaarigheid zouden hebben gemaakt de schoolregeling goed te keuren, bijaldien de onderwerpen, waarvan bij de wet goedkeuring van Gedeputeerde Staten wordt geëischt, voldoende waren geregeld; dat een dier onderwerpen is de vaststelling van de jaarwedde van den Onderwijzer; en dat zij Gedeputeerde Staten, omdat die wedde naar hunne meening te laag was gesteld, hunne goedkeuring hadden onthouden; dat er in de gemeente Peize toch slechts ééne school is, die echter meer dan 200 kinderen telt; dat de Schoolopziener er dan ook op had gewezen, dat, in vergelijking bij andere gemeenten in zijn district, de Hoofd-Onderwijzer dier school, in verhouding tot het aantal schoolkinderen, het minst bezoldigd werd; dat de Inspecteur van het Lager Onderwijs die meening niet als ongegrond beschouwde, maar niet wist, of hij ze mogt deelen, daar f 520 altijd f 120 meer bedroeg dan het wettelijk minimum. Gedeputeerde Staten merkten verder op, dat de helft der inkomsten van de kosterijgoederen geacht kon worden de belooning te zijn voor de dienst als Koster en de wederhelft als bijdrage voor de kosten van het lager onderwijs; dat de wedde dan bedroeg f 595; maar dat zij vermeenden, dat om de hiervoor gemelde redenen die wedde wel f 625 mogt bedragen. Ten slotte merken zij op, dat de Gemeenteraad voor zijn besluit geen enkelen beweeggrond opgeeft; dat art. 200 van de gemeentewet hier niet van toepassing is, daar de gemeentebegroting hier buiten sprake blijft; dat goedkeuring van de schoolregeling in haar geheel van den Koning niet kan worden verzocht, omdat zoodanige goedkeuring ook niet van Gedeputeerde Staten kan worden geëischt, en mitsdien de adressant behoort te worden verklaard niet-ontvankelijk; dat, ingeval mogt kunnen aangenomen worden, dat het de bedoeling is geweest beroep in te stellen ingevolge art. 13 van de wet op het lager onderwijs, Gedeputeerde Staten adviseren om, met handhaving van hunne niet-goedkeuring van de vaststelling der jaarwedde ad f 520, het beroep te verklaren ongegrond.

Bij deze Afdeling is op den 6 April jl. nog ingekomen eene missive van het Gemeentebestuur van Peize, waarin wordt gezegd, dat de Gemeenteraad ook van meening is, dat de Hoofd-Onderwijzer te Peize fatsoenlijk en naar zijnen stand moet kunnen leven, zonder door bestaanszorgen van zijne werkzaamheden te worden afgetrokken; maar dat dit bij eene jaarwedde van f 520 en in de inkomsten uit de kosterijgoederen ad f 150, met vrije woning en tuin, die beide zeer comfortabel zijn, te Peize het geval is.

In dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens 's Konings magtiging den 27 Maart 11, bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het beroep van L. Smeulers, smid te Dordrecht, van een besluit van het Gemeentebestuur van Dordrecht, houdende afwijzing van zijn verzoek tot oprigting van eene smidse.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Nadat L. Smeulers, smid, wonende te Dordrecht, zich den 5 November 11. tot Burgemeester en Wethouders van Dordrecht had gewend, met verzoek om vergunning tot oprigting eener smidse in zeker hem toebehoorend perceel aldaar, kadastraal bekend D, no. 408, had op 8 November daaraanvolgende het vereischt onderzoek *de commodo et incommodo* plaats. Behalve Smeulers kwamen er twee belanghebbenden op. De eerste gaf te kennen, dat zijn lastgever (Jhr. Repelaer van Spijkenisse) bedenkingen had tegen de inwilliging van het gedaan verzoek, op grond, dat de aan hem behoorende stalling onmiddellijk grenst aan het petroleum-pakhuis van den heer P. J. Masion, hetwelk op zijne beurt zich wederom terstond aansluit aan het pand, waarin de adressant de verlangde smidse wenscht te plaatsen, door welke laatste omstandigheid dus het gevaar voor brand zooveel te grooter wordt. De tweede (P. J. Masion, eigenaar van een petroleum-magazijn) verklaarde almede tegen de inwilliging van het verzoek te zijn gestemd, met het oog op het brandgevaar voor zijn nevens gelegen pakhuis, waarin soms voor eene waarde van f 40,000 aan petroleum geborgen is, doch dat ten gevolge van de hooge premie, welke daarvoor gevorderd wordt, niet altijd geassureerd is.

L. Smeulers merkte in die bijeenkomst daartegen op, dat voor brand geen groote vrees behoeft te bestaan, omdat smidsvonken, vóór en aleer zij den schoorsteen verlaten hebben, reeds dood zijn, terwijl bovendien tusschen den muur van het pakhuis van den heer Masion en de plaats, waar hij de smidse wenscht te plaatsen, eene ruimte zal worden gelaten van 25 centimeters, hetgeen aan den eersten comparant nog aanleiding geeft om mede te deelen, dat van de vonken door hem minder gevaar wordt gevreesd dan van den schoorsteen zelve. Smeulers verklaarde zich ten volle bereid om *casu quo* al die voorzorgsmaatregelen te nemen, welke aan hem zouden worden voorgeschreven, en des noods genegen te zijn de smidse aan eene andere zijde van zijn huis op te rigten.

De civiele Ingenieur, Directeur der gemeentewerken te Dordrecht, beschouwde in zijn berigt aan Burgemeester en Wethouders van 19 November de vrees voor brandgevaar op zich zelve als ongegrond, althans als niet meer gegrond dan met opzigt tot elk ander vuur of schoorsteen; — in zijne qualiteit echter meende hij Burgemeester en Wethouders, met het oog op hunne en zijne verantwoordelijkheid, bij, toch altijd mogelijk, ontstaan van brand, tot inwilliging van het gedaan verzoek niet te mogen adviseren.

De Commissaris van politie is het, blijkens missive van 1 December jl., met voormelden Directeur eens ten aanzien van het eerste punt, doch niet wat betreft het tweede punt, zijnde hij van oordeel, dat de vergunning kan worden verleend.

Burgemeester en Wethouders hebben, bij beschikking van 5 December 1870, overwogen, dat het voor de oprigting der verlangde smederij te bestemmen pand grenst aan een pakhuis voor petroleum, waarin in den regel eene beduidende hoeveelheid van dat artikel opgeslagen is; dat het derhalve, wierd de aangevraagde vergunning verleend, met grond te vreezen zou zijn, dat, bij onverhoopten brand in dat pand, waarvoor het bedrijf, hetwelk de adressant krachtens die concessie daarin zou kunnen uitoefenen, meer dan gewoon gevaar doet ontstaan, deze alligt voor de rondom gelegen huizen en hunne bewoners de noodlottigste gevolgen zou hebben; dat aan dat gevaar, naar het oordeel van Burgemeester en Wethouders, niet door genoegzame voorzorgen te gemoet kan worden gekomen en het gedane verzoek mitsdien, uit het oogpunt eener goede politie, niet voor inwilliging vatbaar is te achten. Op grond daarvan werd door Burgemeester en Wethouders te kennen gegeven, dat hunne vergadering bezwaar vermeende te moeten maken de door hem aangevraagde concessie te verleen, en het daartoe gedaan verzoek mitsdien van de hand wees.

L. Smeulers is tegen die beschikking van Burgemeester en Wethouders in beroep gekomen bij den Koning. In zijn adres van 24 December jl. geeft hij te kennen, dat hij zich door die beslissing bezwaard acht en dat hij die niet had verwacht: 1°. omdat hij de vergunning strikt genomen niet had behoeven te vragen, naardien er in deze geen sprake is van de op- of inrigting eener grofsmederij, maar van eene kagchelmakerij, slotenmakerij en dergelijk fijn smidswerk, doch dat hij desniettenstaande het verzoek heeft gedaan, omdat hij tegenover het Plaatselijk Bestuur zelfs den schijn van aanmatiging heeft willen vermijden; en 2°. omdat de gronden, waarop de weigering is geschied, naar zijne eerbiedige meening, niet afdoende, veel minder overwegend zijn; dat zij toch alleen loopen over het grootere gevaar, dat een eventuele brand in de op te rigten smederij, door zich mede te deelen aan een daarnevens gelegen pakhuis, bestemd tot berging van petroleum, zoude doen ontstaan; dat hierbij echter niet is aangetoond, dat door het in het pand des requestants uit te oefenen smidsbedrijf meer gevaar voor brand, b. v. door mogelijke aanraking van het smidsvuur met de petroleum, moet ontstaan, en geheel is over het hoofd gezien, dat het pand des requestants door een twee Waalsche-moppen-dikken muur van het belendend petroleum-pakhuis gescheiden is, en de daarin te maken smidse niet eens tegen dien muur, waarin nu een schoorsteen is, maar op een afstand van 0.25 meter daarvan verwijderd, zal worden geplaatst, zoodat het gevaar voor het petroleum-pakhuis wel verminderen, maar niet vermeederen zal; dat het bovendien opmerking verdient, dat, toen het bedoelde aangrenzende pakhuis het eerst tot berging van petroleum is gebruikt, er bijna vlak tegenover eene kuiperij bestond, waarvan de werkzaamheden altijd met vuur (dat somtijds door den wind tot op het dak of in de goten van dat pakhuis werd opgevoerd), meermalen op de open straat werden verrigt; en het wel eenigzins bevreemdend klinkt, dat toen het bestaan van die kuiperij geen grond opleverde om de berging van petroleum in de onmiddellijke nabijheid daarvan te keeren; maar nu het aanwezig zijn van zekere hoeveelheden petroleum in een gesloten pakhuis gevaarlijk genoeg geacht wordt, om het oprigten eener smidse te keeren in een gebouw, dat van die bergplaats door een dikken muur is gescheiden en hoegenaamd geen gemeenschap daarmede heeft. Op die gronden verzoekt Smeulers, dat de Koning, met vernietiging der voormelde beschikking van Burgemeester en Wethouders van Dordrecht, hem alsnog de gevraagde vergunning gelieve te verleen.

Op dit verzoek werden Gedeputeerde Staten, en door dezen Burgemeester en Wethouders van Dordrecht, gehoord. Deze laatsten hebben bij hunne missive van 20 Januarij ll. berigt: dat hun besluit van 5 December jl. niet met eenparigheid van stemmen is genomen; dat art. 3 van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* no. 19) hier wel degelijk van toepassing is, daar appellant, volgens eigene

opgave, ook de slotenmakerij wensch uit te oefenen, welke bij het nader Koninklijk besluit van 5 October 1824 (*Staatsblad* n. 52) onder de grofsmederijen mede begrepen is; dat de meerderheid van hun Collegie alsnog volhardt bij het besluit van 5 December jl., daar eene smidse niet gelijkgesteld kan worden met gewone vuren, en dus meer dan gewoon brandgevaar medebrengt; dat de bij requeste aangegevene omstandigheden, dat namelijk het bewuste petroleum-magazijn door een twee-steens dikken muur van het voor de smidse bestemd gebouw is afgescheiden, en ten andere, dat eventueel de smidse nog op een afstand van 0.25 centimeters van dien muur zou kunnen worden geplaatst, — het gevreesde buitengewoon brandgevaar niet vermogen weg te nemen; dat de minderheid echter van een ander gevoelen blijft; dat eindelijk, wat betreft het bij verzoekschrift aangevoerde aangaande eene vroeger bestaan hebbende kuiperij, het niet is aan te nemen, dat het vuur dier kuiperij zich in die mate zou hebben uitgebreid als appellant verzekert, daar de plaatselijke politie dit niet zou hebben gedoogd; doch dat in ieder geval de kuiperij tegenover en niet vlak naast het petroleum-magazijn gelegen was, zoodat het gevaar thans toch altijd grooter zou zijn.

Gedeputeerde Staten, alvorens hun bericht uit te brengen, hebben een lid uit hun midden gecommitteerd, om *in loco* de zaak te onderzoeken. Dit onderzoek had dan ook plaats, onder medewerking van den Arrondissements-Ingénieur en in bijzijn van het plaatselijk gezag.

De Arrondissements-Ingénieur heeft den 4 Maart jl. zijn rapport uitgebragt en daarin o. a. gezegd, dat de smederij, die adressant verlangt uit te oefenen, zal komen in voormeld pand, onmiddellijk naast eene der groote bewaarplaatsen van petroleum. De hoeveelheid, dáár opgeborgen, kan — zegt hij — ingevolge de plaatselijke verordening op het bewaren van petroleum, bedragen honderd maal 160 kan, dat is 16,000 kan, terwijl er, bij aanvraag, door den Gemeenteraad vergunning kan verleend worden tot opberging eener nog grootere hoeveelheid. Van die bevoegdheid schijnt de eigenaar van het petroleum-pakhuis gebruik te maken, daar uit eene officiële opgave blijkt, dat er soms in het pakhuis eene waarde van f 40,000 aan petroleum is geborgen, welke som eene hoeveelheid van minstens 160,000 liters petroleum doet veronderstellen, of 1000 vaten van 160 liters. Niettegenstaande den bestaanden twee-steens scheidingsmuur tusschen het petroleum-pakhuis en het tot smederij in te rigten pand, en niettegenstaande de gezindheid van L. Smeulers om de hem voor te schrijven voorzorgsmaatregelen op te volgen, zoo oordeelt de Arrondissements-Ingénieur het naast elkander aanwezig zijn van een der hoofdpakhuisen van petroleum in eene smederij gevaarlijk en onraadzaam in het algemeen belang. Het stellen van voldoende voorzorgsmaatregelen, om brandgevaar te keeren, oordeelt hij, bij het uitoefenen der smederij naast het petroleum-pakhuis, onuitvoerbaar. Hij adviseert alzoo om het besluit van Burgemeester en Wethouders van Dordrecht van 5 December 1870 te handhaven en het verzoek te wijzen van de hand.

Gedeputeerde Staten van Zuidholland zijn, na een en ander te hebben overwogen, bij schrijven van 14 Maart jl. mede van oordeel, dat het besluit van Burgemeester en Wethouders van 5 December jl. moet worden bevestigd.

Bij den Raad van State is ingekomen eene memorie van P. J. Masion en Comp., die nader verzoeken, dat aan het verzoek van L. Smeulers geen gevolg zal worden gegeven. In hun schrijven van 14 April jl. voeren zij voor hun gevoelen aan: 1°. dat de meer-gemelde bergplaats van petroleum naast het gebouw is, waar de smidse komen moet; 2°. dat er eene kurkenfabriek in de nabijheid is; 3°. dat er een turf-pakhuis in de nabijheid is; 4°. dat er zolders in de nabijheid zijn, waar koolzaad geborgen wordt; en 5°. dat de assurantie-maatschappijen ophouden verzekering te geven.

Verdere stukken zijn te dezer zake bij den Raad niet ingekomen; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En. vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Elfde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 10 Mei 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden:

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1o. van den 30 April ll., no. 27, houdende beschikking op *het beroep van J. P. Vijgen, te Heerlen, van besluiten van Gedeputeerde Staten van Limburg betrekkelijk zijne leerlooijerij, en het hangen en spoelen van vellen in de Musschemiegerbeek* (zie het verslag over deze zaak op blz. 93—101).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door J. P. Vijgen, leerlooijer te Heerlen, van beschikkingen van Gedeputeerde Staten van Limburg van 20 Januarij, 25 Augustus en 15 December 1870, waarbij is afgewezen zijn verzoek om ontheffing van art. 330 van het provinciaal reglement op het toezigt over de waterlossingen in het hertogdom Limburg, ten einde zijne vellen te mogen leggen en spoelen in de Musschemiegerbeek aldaar;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 19 April 1871, n°. 12;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 25 April 1871, n°. 237, 12de Afdeeling;

Overwegende, dat de adressant in het jaar 1856 van het Gemeentebestuur van Heerlen vergunning heeft verzocht om op een perceel onder die gemeente, kadastraal bekend sectie C, gedeelte van n°. 1833, eene leerlooijerij op te rigten; dat daarop zijn belegd de bij het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) voorgeschreven informatiën *de commodo et incommodo*; dat daarbij niemand is verschenen, maar dat ook geene beschikking van het Gemeentebestuur op dit verzoek om vergunning is gevolgd;

dat de adressant niettemin zijne looijerij destijds heeft in werking gebragt, en sedert voortdurend van de langs het perceel loopende Musschemiegerbeek heeft gebruik gemaakt, om daarin de te bereiden huiden te leggen en te spoelen;

dat in 1869 klagten zijn ingekomen over de verontreiniging van het water in die beek; en dat de adressant daarop zich herhaaldelijk heeft gewend tot Gedeputeerde Staten, met verzoek om ontheffing, als hiervoren vermeld, en vergunning tot het hangen en spoelen daarin, laatstelijk onder aanbod van het water op zoodanige wijze te zullen afleiden, dat geene nadeelige gevolgen meer te vreezen zouden zijn;

dat Gedeputeerde Staten bij hunne bovenvermelde besluiten dit verzoek hebben afgewezen;

dat de toestemming tot het oprigten van huiden- en lederbereidingen, ingevolge art. 3 van het Koninklijk besluit van 1824, in eerste instantie moet verleend worden door de plaatselijke besturen; en dat Gedeputeerde Staten dus alléén konden onderzoeken, of het raadzaam was, ontheffing te verleenen van het verbod van art. 33 van het reglement op het toezigt over de waterlossingen in het hertogdom Limburg;

dat deze ontheffing niet kon verleend worden ten behoeve eener inrigting, die bestond zonder vergunning, en alzoo in strijd met het Koninklijk besluit van 1824;

dat derhalve, daargelaten de vraag, in hoeverre de voorzorgen, die adressant wil aanwenden, dan wel andere voorzorgsmaatregelen, zijn verzoek om vergunning bij het Plaatselijk Bestuur, en om ontheffing bij Gedeputeerde Staten, voor inwilliging vatbaar zouden kunnen maken, — zijne sedert 1869 tot Gedeputeerde Staten gerigte verzoeken waren praematuur, en uit dien hoofde alléén reeds niet konden worden toegestaan;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) en het provinciaal reglement op het toezigt over de waterlossingen in het hertogdom Limburg, goedgekeurd bij Ons besluit van 3 Augustus 1854, n°. 56;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging van het dispositief der bestreden besluiten van Gedeputeerde Staten van Limburg, het daartegen ingesteld beroep, in den tegenwoordigen stand der zaak, te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 30 April 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 1 dezer, n°. 19, houdende beschikking op *het beroep van Mr. J. A. G. Baron de Vos van Steenwijk van de Havixhorst c. s., te de Wijk, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, houdende vaststelling van den gewijzigden legger der waterleidingen in die gemeente* (zie het verslag over deze zaak op bladz. 60—66).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Mr. J. A. G. Baron de Vos van Steenwijk, J. D. Geerlings, de erven Mr. W. L. Tonckens, Mr. R. H. Baron de Vos van Steenwijk, de erven J. Bulder en H. Koops, gerigt tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 18 October 1870, n°. 59, waarbij beslist is, dat op den legger der waterleidingen in de gemeente de Wijk gebragt behoort te worden de waterleiding in de Dijkstalligerhuizen en de Kleine Bulderij, beginnende bij het huis van zekeren H. R. Lokken, en loopende in eene zuidelijke rigting, langs het landgoed *de Havixhorst* naar de rivier de Reest;

Den Raad van State (Afdceeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 15 Maart 1871, n°. 2;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 24 April 1871, n°. 258, 3de Afdceeling;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten van Drenthe de plaatsing van de bedoelde waterleiding op den legger hebben bevolen, op grond, dat daarop eene aanzienlijke oppervlakte land afwatert van ettelijke bunders, die aan onderscheidene personen behooren, zoodat die waterlossing niet kan geacht worden enkel van bijzonder belang te zijn, maar in de termen valt van art. 1 van het reglement op de waterleidingen in de provincie;

dat de appellanten, als met H. R. Lokken en J. Snoeken eigenaars, elk voor zover zijn eigendom strekt, en vóór de aan die zijde gelegen helft van de slooten, waaruit de genoemde waterleiding bestaat, zich met die beslissing bezwaard voelen, omdat, volgens hen, die slooten het water alleen ontvangen en afvoeren krachtens een regt van erfdiensbaarheid, hetwelk het denkbeeld van openbaar belang uitsluit, dat daarop niet, zoo als Gedeputeerde Staten aannemen, eene aanzienlijke oppervlakte; aan onderscheidene personen toebehoorende, afwatert, maar slechts eene oppervlakte van nog geen honderd hectaren, aan zes personen toebehoorende; maar dat in elk geval uit deze omstandigheden niet is af te leiden, dat de waterleiding het water afvoert in het openbaar belang; dat zulks evenmin volgt uit de stelling van Gedeputeerde Staten, dat zij niet geacht kan worden te zijn van bijzonder belang, omdat tegenover bijzonder belang wel staat algemeen, maar niet openbaar belang, en dat algemeen belang niet voldoende is om eene waterleiding aan het reglement te onderwerpen, maar daartoe openbaar belang wordt gevorderd; terwijl de appellanten zich voorts beklagen, dat Gedeputeerde Staten, in strijd met art. 5 van het reglement, hunne beschikking, waarbij gelast wordt de waterleiding in geschil, door Burgemeester en Wethouders op den legger geplaatst, maar door den Gemeenteraad daar afgenomen, op dien legger te herplaatsen, — niet hebben medegedeeld aan hen, die tegen den legger, zoo als die door Burgemeester en Wethouders was opgemaakt, bezwaren bij den Raad hebben ingebragt;

dat voorts door den eersten der appellanten wordt betwist, dat hij zou zijn mede-eigenaar van den steenen duiker door den straatweg, en sedert onheugelijke jaren

met het onderhoud daarvan belast, in welke hoedanigheid hij bij den legger als mede-onderhoudpligtige van den duiker is aangewezen;

dat in de eerste plaats, wat het bezwaar betreft, dat de beslissing van Gedeputeerde Staten niet aan de appellanten is medegedeeld, door genoemd Collegie is opgemerkt, dat art. 5 van het reglement, aan Gedeputeerde Staten voorschrijvende hunne genomene beschikking ter kennis te brengen van hen, die bezwaren hebben ingebracht, daarmede alleen bedoeld heeft, dat die kennisgeving geschieden zal aan hen, die bij Gedeputeerde Staten bezwaren hebben ingediend, hetgeen door appellanten niet was gedaan;

dat, daargelaten de vraag, of het niet meer in den geest van genoemd artikel ligt, het bedoelde voorschrift in een algemeenen zin op te vatten, in allen geval deze appellanten, die tegen de beslissing van Gedeputeerde Staten tijdig zijn gekomen in beroep, van die beslissing kennis hebben genomen en daartegen hunne bezwaren hebben voorgedragen en toegelicht, — door het niet-ontvangen eener kennisgeving van Gedeputeerde Staten niet zijn benadeeld;

voorts, wat de zaak zelve betreft, dat art. 2 van genoemd reglement voorschrijft, dat op den legger gebragt zullen worden de waterleidingen, in art. 1 bedoeld, dat zijn alle waterwegen, bestemd en dienende om in het openbaar belang water te ontvangen en af te voeren;

dat het niet is tegengesproken en uit de overgelegde schetsteekening blijkt, dat de slooten van eene zekere uitgestrektheid gronds, aan verschillende eigenaars toebehoorende, in de bedoelde waterleiding uitloopen, en dat deze het aldus ontvangen water afvoert naar de rivier de Reest;

dat het beweren der appellanten, dat deze afvoer van water alleen krachtens een regt van erfdienstbaarheid geschiedt, door niets is gestaafd; maar dat, onafhankelijk van de vraag, of de eigenaars der achtergelegene perceelen krachtens privaatregtelijken titel het ontvangen en doorlaten van het uit hunne slooten stroomende water kunnen vorderen, — de waterleiding, hier bedoeld, ongetwijfeld dat water moet afvoeren in het openbaar belang, hetwelk vordert, dat in de geheele gemeente het overtollige water niet op de landen blijve staan, maar zijn geregelden afloop hebbe naar de beeken of rivieren;

dat, volgens art. 11 van het reglement, het onderhoud der in art. 1 bedoelde waterleidingen is ten laste der aangelande eigenaars; dat onder waterleiding ook begrepen moet worden en daartoe onafscheidelijk behoort de steenen duiker, zijnde de waterweg, bestemd en dienende om het water onder den straatweg te laten doorstromen; en dat Gedeputeerde Staten dien duiker alzoo teregt hebben gebragt ten laste van de onderhoudpligtigen van de waterleiding, zoover deze achter dien duiker zich uitstrekt;

Gezien het reglement op de waterleidingen in de provincie Drenthe van 25 Augustus 1868 (*Provinciaal blad* n°. 30);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 18 October 1870, n°. 59, de door appellanten daartegen ingebragte bezwaren ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 1 Mei 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het geschil over de vraag, waar Geertje Jans Berkhof Joustra armlastig was, toen zij in 1870 te Amsterdam in bedeeling werd opgenomen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het versla daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Deze vrouw werd op 1 Januarij 1870 met twe kinderen in onderstand opgenomen te Amsterdam. Zij gaf op te zijn geboren te Heerenveen (Schoterland) als onechte dochter van Trijntje Joustra, en dat zij zelve was weduwe van Gerrit Buter. Uit de huwelijks-acte van 3 October 1858, te Alkmaar opgemaakt, bleek dan ook, dat zij toenmaals had opgegeven te zijn geboren te Heerenveen.

Burgemeester en Wethouders van Schoterland ontkenden de armlastigheid, en gaven op te hebben ontdekt, dat zij op 10 Julij 1832 geboren was in dat gedeelte van Heerenveen, hetwelk tot de gemeente Ængwirden behoort.

Het Bestuur dezer laatstgenoemde gemeente legde de geboorte-acte over, waaruit blijkt, dat de moeder (de grootmoeder der behoeftige Geertje) aangifte heeft gedaan bij den burgerlijken stand, dat hare dochter Trijntje Jacobs Joustra, wonende te Heerenveen (Schoterland), op 10 Julij 1832 *toevallig* ten huize van haar comparante, te Heerenveen (Ængwirden) was bevallen.

Toen Schoterland bleef ontkennen, bewerende, dat die opgave in de geboorte-acte door niets van elders bevestigd werd, hebben Armvoogden van Ængwirden informatiën ingewonnen bij eene tante der behoeftige, Tine Joustra, de ééniq nog levende zuster van Trijntje, en bij zekere weduwe Sijmen Joustra. Tine verklaarde hun, dat zij, als jongere zuster van Trijntje, de bevalling dezer laatstgenoemde ten huize harer moeder had bijgewoond; dat Trijntje toen dáár niet inwoonde, maar dat deze, vergezeld van haar getuige, te voet naar Leeuward en was geweest, en op haren terugtog door barensnood was overvallen, zoodat zij genoodzaakt was zich verder in een wagen naar hare moeder te doen vervoeren, waar zij terstond na hare aankomst was bevallen; dat ze na herstelling dadelijk weder uit het huis harer moeder was vertrokken. Deze verklaring werd door de getuige weduwe Sijmen Joustra bevestigd, die er bijvoegde te weten, dat Trijntje destijds woonde te Heerenveen (Schoterland) in een huis van den heer Hiddinga. Volgens herinnering en aantekeningen van den Boekhouder-Armvoogd zelve, was Trijntje in Maart 1832 met twee jonge kinderen uit Leiden, waar zij lang had gewoond, overgekomen naar hare moeder, welke hare dochter niet kon of wilde huisvesten; zoodat Armvoogden zich toen haar lot aantrokken, o. a. door huishuur voor haar te betalen voor eene woning van den heer Hiddinga, te Heerenveen (Schoterland); hij voegde er bij, zich te herinneren, dat haar tijdelijk verblijf bij hare moeder te Ængwirden zeer kort duurde, daar ze spoedig na de bevalling naar hare eigene woning te Schoterland terugkeerde, totdat ze, eenige jaren later, met een vijf- of zestal onechte kinderen voor rekening van Leiden, waar zij door vierjarige inwoning toen armlastig was naar de toenmalige armenwet, geplaatst is geworden te Veenhuizen, waar zij overleden is.

Burgemeester en Wethouders van Heerenveen (Schoterland) ontleden die opgaven, waaruit naar hunne meening *niet* blijkt, dat Trijntje in Julij 1832 in hunne gemeente werkelijk woonde. Juist die voetreis naar Leeuwarden, door haar ondernomen in hoog zwangeren toestand, maakt het onwaarschijnlijk, dat zij *toen*, op 5 minuten afstand van hare moeder, onderkomen en eigen woning had in een huis van Hiddinga onder Schoterland, en dat, als de huur voor haar betaald mogt zijn door Armvoogden, nà de bevalling, dan niet zoude bewezen zijn, dat ze in dat huis woonde reeds

vóór de bevalling en vóór de bedoelde voetreis naar Leeuwarden, in welk geval alléén Schoterland als domicilie van onderstand der behoeftige ware te beschouwen.

Nu is wel uit eene aantekening gebleken, dat in 1832 f 12.80 door Armvoogden van Ængwirden aan Hiddinga betaald is voor huishuur voor Trijntje Joustra; doch de quitantie zelve is niet te vinden, en het blijft onzeker, of die huur liep vóór of eerst nà Julij 1832.

Burgemeester en Wethouders van Schoterland voegden er bij, dat hunne Armvoogden van Tine nader hadden vernomen, dat deze aan Armvoogden van Ængwirden gezegd had, althans bedoeld had te zeggen, „dat Trijntje eerst nà hare bevalling was gaan wonen in het huis van Hiddinga, onder Schoterland.”

Bij die onzekerheid omtrent hetgeen Tine inderdaad gezegd of bedoeld had, is deze, zoowel als de andere getuige, weduwe Sijmen Joustra, op verlangen dezer Afdeeling, nader onder eede gehoord door den Kantonregter van Heerenveen, uit wiens op 20 Maart jl. opgemaakt relaas blijkt, dat door de eerstgenoemde getuigd is geworden: „dat zij zich nog zeer goed herinnert, dat hare zuster Trijntje is bevallen van eene dochter, Geertje genaamd; dat zij op den dag der bevalling met Trijntje naar Leeuwarden is geweest, en deze op de terugreis onpasselijk werd, zoodat zij op de Oude Schouw in een wagen is geplaatst en bij hare moeder gebragt, waar ze nog diezelfde avond of nacht is bevallen; dat zij wel weet, dat Trijntje toen niet bij hare moeder, gelijk zij zelve, inwoonde, maar elders te Heerenveen hare woning had, en dat hare zuster nà de bevalling zoo spoedig mogelijk naar hare eigene woning is teruggekeerd; dat zij niet weet, waar ze vóór en nà de bevalling te Heerenveen woonde, noch in welke der beide gemeenten die toenmalige woning gelegen was. Wèl heeft zij een tijd gewoond in het zoogenaamde Loo, d. i. te Heerenveen (Schoterland); doch zij kan niet zeggen, of dit vóór of nà de bevalling was.”

Door de tweede getuige, de weduwe Sijmen Joustra, is verklaard: „dat zij niet weet, waar Trijntje woonde vóór of nà de bevalling van hare dochter Geertje; dat zij enkel dit weet, dat zij niet inwoonde bij hare moeder te Ængwirden; en dat Armvoogden aldaar haar vroeger niet goed hebben begrepen; immers dat zij niet weet, waar Trijntje na Geertje's geboorte heeft gewoond, en dus ook niet kan zeggen, dat zij voor de bevalling niet in de opgegeven woning heeft gewoond.”

In de gemeente Schoterland zijn geene bevolking-registers over 1832 voorhanden.

De Afdeeling is thans geroepen omtrent dit geschil een ontwerp van besluit aan den Koning voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het beroep van den Raad der gemeente Middolie van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij deze hunne goedkeuring hebben onthouden aan het raadsbesluit tot het aangaan eener geldleening met de Maatschappij voor gemeentecrediet.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Er loopt over het grondgebied der gemeente Middolie een weg van ongeveer 4000 meters lang, welke zoo goed als de éénige verbinding uitmaakt zoowel tusschen de gemeentenaren onderling als met de buitenwereld. Die weg verkeert in een toestand van werkelijk verval. Hij plag vroeger onderhouden te worden door de eigenaren van land en huizen in die gemeente, die echter den weg hebben laten vervallen, wetende, dat zij tot het onderhoud niet

konden gedwongen worden. Eene gemeente-verordening, ten doel hebbende om den onderhoudsplicht aan genoemde eigenaren op te leggen, vond in 1858 bezwaar bij Gedeputeerde Staten. De weg komt dus ten laste van de gemeente; maar de financiële toestand der gemeente is weinig gunstiger dan de toestand van den weg zelf. Middellie heft het maximum opeenten op de grondbelasting, 25 opeenten op de personele belasting, heeft niet meer dan f 120 inkomsten uit eigen bezittingen, slaat over 612 hoofden een omslag om van f 1700, heft nog aan andere belastingen voor een bedrag van f 410, en heeft f 3800 schuld van den bouw eener school en onderwijzers-woning. Met het oog nu op deze twee gegevens, dat de weg dringend voorziening vereischt en dat de gemeente te arm is om het noodzakelijke werk uit de gewone middelen te betalen, werd reeds in 1868 met Gedeputeerde Staten eene briefwisseling aangevangen, die als bijlage wordt overgelegd, en waaruit hier slechts het volgende wordt aangestipt: Wat betreft de *kosten*: Wilde men den weg toen brengen op eene genoegzame kruinbreedte, dat er later *casu quo* eene rijbaan over gemaakt kon worden, en tevens den weg aan beide kanten beschoeijen, dan stond men voor eene uitgave van f 26,000.

Volgde men een breeder plan, volgens hetwelk de thans in de gemeente doolopende weg zich zou aansluiten aan bestaande communicatiën en tevens tot rijweg zou worden ingerigt, dan liepen de kosten tusschen de 60 en 75 mille.

Wat betreft de denkbeelden van Gedeputeerde Staten, dit Collegie was het met den Gemeenteraad eens, dat het hier betrof een nuttig werk, en erkende, dat de gemeente een doorslaand bewijs gegeven had van zijn ernstigen wil om de zaak te doen gelukken, door eene som beschikbaar te stellen, die in verhouding tot den financiële toestand der gemeente aanzienlijk mogt heeten.

Wat betreft het resultaat, Gedeputeerde Staten konden slechts subsidie voorstaan, in geval de weg zou worden rijweg en communicatieweg, en dan nog slechts een subsidie van $\frac{1}{5}$ voor Rijk en Provincie te zamen. De gemeente aan den anderen kant kon voor het werk niet meer dan f 13,000 beschikbaar stellen, die dan met jaarlijksche aflossingen van f 200 zou worden afbetaald. Het uiterste, waartoe de gemeente zou kunnen klimmen, ware het dragen van $\frac{1}{3}$ in de kosten, als de weg rijweg werd; maar dan zou de hoofdelijke omslag 50 procent moeten stijgen en de opeenten op het personeel van 25 op 75 procent moeten worden gebracht.

De zamspreking met Gedeputeerde Staten bleef dan ook destijds zonder resultaat.

De gemeente intusschen, in de overtuiging, dat de weg onmogelijk in den tegenwoordigen toestand blijven kon, besloot, waar zij het meerdere niet kon krijgen, zich met het mindere te vergenoegen. Daar men het brengen van den weg op eene kruinbreedte van 5 meters, geschikt voor rijbaan, niet kon betalen, besloot men tot eene breedte van 3.80 meters. Men zou den weg eene regelmatige rigting geven, eene straat er over leggen en hem aan beide zijden, voor zooveel noodig, betuinen. De kosten van een en ander beliepen f 13,500. Die som zou men opnemen bij de Maatschappij voor gemeente-crediet te Amsterdam, en tevens in de te leenen som opnemen de restant-schuld der gemeente, groot f 3,500, dit laatste naar aanleiding van eene dringende uitnoodiging van genoemde Maatschappij, die in de opheffing der verpligting voor de gemeente tot aflossing dier schuld een grooten waarborg vond voor de voldoening van de aan haar verschuldigde annuïteit, welke op die wijze reeds gedeeltelijk kon gevonden worden in de bespaarde aflossing van f 300 's jaars; men zou in elk geval toch altijd nog den hoofdelijken omslag moeten verhoogen. Er werd alzoo op 19 Januarij 11. door den Raad der gemeente Middellie besloten bij genoemde Maatschappij te leenen voor een bedrag van f 18,000.

Gedeputeerde Staten van Noordholland echter hebben den 15 Februarij 1871 de volgende resolutie genomen:

„Gedeputeerde Staten van Noordholland,

„Gelezen een bij brief van Burgemeester en Wethouders van Middelle van 23 Januarij 1871, n°. 36, ter goedkeuring ingezonden besluit van den Raad dier gemeente van 19 Januarij 1871, om bij de Maatschappij voor gemeente-crediet te Amsterdam te leenen eene som van f 18,000, op voorwaarde, dat daarvan gedurende 68 jaren jaarlijks 5 procent zal betaald worden, waardoor de schuld geheel zal zijn gedelgd; van welke f 18,000 eene som van f 13,500 zal worden gebezigd om den weg door de gemeente regelmatig aan te leggen, op te hoogen, van voetstraat, breed 1.23 meter, te voorzien en de wederzijdsche glooiingen met een tuin te bezetten, terwijl voorts eene som van f 3500 zal worden aangewend tot aflossing eener nog bestaande schuld tot dat bedrag, waarvan tegenwoordig f 300 's jaars wordt afgelost, en eindelijk voor f 1000 aandeel zal worden genomen in de genoemde Maatschappij;

„Overwegende, dat het in het algemeen raadzaam is, dat schulden, door eene gemeente aangegaan, hoofdzakelijk blijven ten laste van dat geslacht van ingezetenen, dat tot het aangaan er van besloten heeft; en dat dus de verdeeling der aflossing eener schuld over 68 jaren, waardoor die regel geheel wordt uit het oog verloren, niet dan om zeer bijzondere redenen behoort te worden toegelaten; dat nu voor deze regeling der aflossing geen geldige reden bestaat, voor zooveel betreft de hierboven vermelde som van f 1000, op zich zelve beschouwd, daar de bestemming dezer gelden (deelneming in de Maatschappij voor gemeente-crediet) bewijst, dat de gemeente ze niet noodig heeft;

„dat zij dan ook alleen zouden worden opgenomen om te voldoen aan eene voorwaarde, door den geldschietter aan de verstreking der overige gelden verbonden; zoodat het al of niet noodzakelijke der opneming van deze f 1000 niet op zich zelve te beoordeelen is, maar afhangt van de hieronder te behandelen vraag, of er afdoende redenen bestaan om de overige gelden op die wijze op te nemen als bij het raadsbesluit is bepaald;

„Overwegende, dat de voorgenomen regeling der aflossing evenmin door de bestemming der gelden geregvaardigd wordt, voor zooveel betreft de bovengenoemde f 3500;

„dat toch deze som zou gebezigd worden om eene bestaande schuld op zoodanige wijze te converteren, dat men den last der afbetaling van hetgeen men op zich genomen had binnen twaalf jaren af te lossen, grootendeels zou overdragen op latere geslachten, eene handeling, die veeleer verdient te worden tegengegaan dan te worden aangemoedigd of gemakkelijk gemaakt;

„Overwegende eindelijk, wat betreft de som van f 13,500, dat deze wel zou worden besteed voor werken van ontwijfelbaar nut en gedeeltelijk ook van blijvenden aard, namelijk de verbetering van rigting en hoogte van den weg; maar dat de uitgaaf toch wel voor het grootste gedeelte zou gedaan worden voor werken (de bestrating en de betuining), welker vermoedelijke duur op verre na niet gelijk te stellen is met den tijd van 68 jaren, voor de aflossing der schuld bepaald; zoodat ook eene leening, voor dit doel te sluiten, zoo mogelijk binnen een veel korteren tijd behoort te worden afgelost;

„dat nu de gemeente niet kan geacht worden tot dit laatste niet in staat te zijn;

„dat toch in 1868, toen er sprake was van een ander, onuitgevoerd gebleven, plan van verbetering van den weg op ruimer schaal, waarvoor subsidie van de provincie gevraagd werd, het Gemeentebestuur zich bereid verklaard heeft om, terwijl toen de thans nog bestaande schuld met aflossing van f 300 's jaars reeds was aangegaan, voor die verbetering van den weg f 13,000 bij te dragen en voor rentebetaling en aflossing dezer som jaarlijks f 850 op de begrooting uit te trekken; met welke jaarlijksche uitgaaf de thans voor verbetering van den weg geraamde som van f 13,500 in omstreeks 35 jaren zou kunnen worden afgelost;

„Gelet op artt. 194 en 198 der gemeentewet;

„Weigeren de vereischte goedkeuring aan het besluit te verleenen.”

De Gemeenteraad van Middelle heeft den 27 Februarij ll. bij Zijne Majesteit den Koning voorziening gevraagd van voormeld besluit van Gedeputeerde Staten der provincie Noordholland dd. 15 Februarij 1871.

In eene memorie, door den Gemeenteraad onder dagteekening van 17 April 1871 aan 's Raads Afdeeling voor geschillen van bestuur ingediend, wordt tot toelichting van dat beroep gezegd, dat de weigering van Gedeputeerde Staten slechts de toepassing is op het onderwerpelijke geval van het bekende beginsel van dat Collegie, dat de schulden, door eene gemeente gemaakt, moeten betaald worden door het bestaande geslacht, dat tot die uitgave besloot. De appellant wenscht de theoretische waarde van dat beginsel volstrekt niet te ontkennen. Het is in het algemeen waar, dat men verkeerd doet de toekomst, die zijne eigen eischen zal te vervullen hebben, zonder noodzaak te belasten met de kosten en schulden van het verledene. Zoo beschouwd, is de appellant het met het beginsel van Gedeputeerde Staten volkomen eens; maar men houde dan ook in het oog, dat het beginsel wèl is een *leidend*, maar niet een *beslissend* beginsel, dat men het wel in elk geval moet voor oogen houden, doch dat het daarom nog niet voor elk geval als geschreven wet vaststaat. En nu had juist in het tegenwoordige geval de gemeente verwacht, dat Gedeputeerde Staten, volkomen bekend èn met het ontwijfelbare nut en de hooge noodzakelijkheid van het werk èn met de finantiële positie der gemeente, die zich in de volstreckte onmogelijkheid geplaatst zag zich op eenige andere wijze te helpen, en die dan ook dezen weg niet is ingeslagen dan nadat alle andere middelen hadden gefaald, — een bewijs zouden hebben gegeven, dat zij hunne theorie niet wenschten toe te passen in gevallen, waar de toepassing het doel geheel voorbijstreeft, en dus onmogelijk juist kan zijn. Dat dit laatste *in casu* het geval is, springt in het oog. Het denkbeeld, waarvan men uitgaat, is de zorg voor de toekomst der gemeente. Wat zal er nu gebeuren, als de voorgenomene leening verboden blijft? Dan zal men, bij de onmogelijkheid om het geld op eene andere wijze te vinden en bij den finantiëlen toestand der gemeente, die geene aanmerkelijke verhooging van belastingen gedooft, eenvoudig jaarlijks eene geringe som besteden, om den weg voor *geheel* verval te behoeden. De toestand zal over tien en over twintig jaren dezelfde zijn als thans: de weg even slecht, en de gemeente natuurlijk reeds daardoor hoe langer hoe meer in verval gerakende, waarvoor zij naar alle waarschijnlijkheid door het sluiten der leening zoude behoed zijn gebleven. Het nageslacht, waarvoor men zoo goed heeft willen zorgen, zal nog altijd staan voor hetzelfde probleem: een slechte weg en eene tot het hoogste peil belaste gemeente. De appellant vleit zich te eerder met een gunstig gevolg van zijn ingesteld beroep, nu het hem gebleken is, dat de magt, die hier in het hoogste ressort te beslissen zal hebben, de theorie van Gedeputeerde Staten van Noordholland niet als onvoorwaardelijk geldende huldigt. Het is hem uit de Koninklijke besluiten van 28 Februarij 1871, n°. 15 en 17, gebleken, dat de Regering, hoewel in beginsel niet gunstig gestemd voor het aangaan van leeningen op langen termijn, toch wel degelijk van oordeel is, dat, bij de beoordeeling van het toelaatbare van zulke leeningen in elk speciaal geval, de finantiële positie der gemeente en de aard van het te ondernemen werk een groot gewigt in de schaal leggen.

Verder wordt in de memorie gezegd: „Men behoeft voorts, zoo als wij hierboven deden, zich slechts eene voorstelling te maken van den toestand der gemeente in de toekomst, in het geval, dat het voorgenomen werk wèl en in dat, waarin het *niet* wordt uitgevoerd, om tot de erkenntenis te komen, dat het hier inderdaad een werk geldt, dat juist ook voor het volgende geslacht zijne vruchten zal afwerpen. Het werk is van *blijvend* belang, en het verliest dat karakter niet, al behoort daaronder eene *„bestrating* en betuining, welke vermoedelijke duur op verre na niet gelijk te stellen is met den tijd van 68 jaren.” De oplossing der vraag, of het in het welke grepen belang is eener gemeente, dat zij eene leening aangaat, wier aflossing loop

over 68 jaren, hangt niet af van het nasporen, of voor elken uitgegeven gulden iets zal verkregen worden, dat 68 jaren duurt; noch moet men hier vragen, of soms de betuiging of bestrating over 20 jaren niet ietwat geleden zal hebben. Eene weigering der voorgenomen leening op zulke gronden zou minder doen denken aan eene onbevangen waardering van feiten en toestanden dan aan de zucht om eene *a priori* aangenomen theorie, het koste wat het wil, op alle, ook op de meest onderscheidene gevallen, in toepassing te brengen.

Het zal eindelijk wel overbodig zijn op te merken, dat het *in casu* bij de gemeente volstrekt geen streven is om *gemakshalve* het nageslacht maar te belasten met schulden, die men zelf wel kon betalen. Immers reeds in 1868, toen de Maatschappij voor gemeente-crediet nog niet bestond en toen de gemeente *f* 13,000 beschikbaar wilde stellen voor het werk, waarover zij met Gedeputeerde Staten correspondeerde, stelde de gemeente zich slechts eene aflossing in 65 jaren, of van *f* 200 jaarlijks, als mogelijk voor, wilde men niet de ingezetenen te hoog belasten. Uit den brief van 16 Junij 1868 blijkt, zegt de appelland, de erroneuse opvatting van dat punt in het besluit van Gedeputeerde Staten van 15 Februarij 11. Het is dus niet een gehoor geven aan de aanlokkende voorwaarden van die maatschappij, dat de gemeente het benoedigde kapitaal wil leenen op zulk een langen termijn; maar het is uit nood, omdat men de aflossing in korteren tijd niet opbrengen kan, en omdat, zoo er al particuliere geldschietters te vinden mogten zijn, geneigd om aan eene kleine gemeente *f* 13,000 te leenen met jaarlijksche aflossingen van *f* 200, iets wat zeer twijfelachtig is, de voorwaarden van zulk eene leening hoogst waarschijnlijk voor de gemeente bezwarender zouden zijn dan bij de thans voorgenomen leening met de Maatschappij.

Wat ten slotte betreft het opnemen van de restant-schuld van *f* 3500 in de met de Maatschappij te sluiten leening, men moet dit punt beschouwen in verband met den geheelen maatregel, waarmede het zamenhangt. De bedoeling is niet, over 68 jaren te verdeelen wat men in 12 jaren had aangenomen te betalen; maar het is een conversie-maatregel, éénig en alleen strekkende om de uitvoering van een groot werk mogelijk en de betaling van de aan dat werk verbonden kosten, althans eenigzins, dragelijk te maken voor de gemeente. Het kan hier alleen de vraag zijn, of de leening op langen termijn door den aard van dat werk (de verbetering van den weg), in verband met de financiële positie der gemeente, genoegzaam wordt gewettigd. Is dit laatste het geval, dan kan die conversie der restant-schuld van *f* 3500, ondernomen om den geldelijken druk der gemeenteschulden een weinig te verlichten, naar de bescheiden meening van den appelland, de voorgenomen transactie niet vitiëren. Het is op deze gronden, dat de appelland de hoop koestert, dat door den Raad van State de vernietiging aan Zijne Majesteit zal worden voorgedragen van het weigerend besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, en tot goedkeuring alsnog van het besluit van den Gemeenteraad van Middelle dd. 19 Januarij 1871.

Gedeputeerde Staten van Noordholland hebben, bij ambtsberigt van 22 Maart 11., hun gevoelens over deze zaak nader kenbaar gemaakt. Met opzigt tot de volgens appelland erroneuse opvatting van Gedeputeerde Staten, als zoude in 1868 het voornemen bij de gemeente bestaan hebben om in 35 jaren de toen vereischte som van *f* 13,500 af te lossen, merken Gedeputeerde Staten in hun berigt van 22 Maart al dadelijk op, dat uit den brief van Burgemeester en Wethouders van 20 Februarij 1871 schijnt te moeten worden opgemaakt, dat men in 1868, toen men voor de verbetering van den bewusten weg eene som van *f* 13,000 had willen opnemen, zich eene eenigzins andere wijze van aflossen had voorgesteld dan Gedeputeerde Staten, blijkens hun besluit van 15 Februarij, gemeend hadden, dat destijds bedoeld was. Ofschoon nu hierdoor het slot hunner in dat besluit voorkomende overwegingen wel iets van zijne kracht verliest, zien zij echter daarin nog geene reden, waarom het door hen genomen besluit niet zou behooren te worden gehandhaafd. Dat de gemeente weinig

vermogend en zwaar belast is, valt niet te ontkennen. Met het oog op dien min gunstigen finantiëlen toestand der gemeente, zou het wel in aanmerking kunnen komen, haar het aangaan eener geldleening met een zeer langen aflossings-termijn toe te staan, indien dit namelijk was voor een werk, dat geacht kon worden voor zeer langen tijd te kunnen dienen of den toestand der gemeente eens voor altijd aanmerkelijk gunstiger te maken. Van het thans voorgenomen werk, hetwelk bestaat in het in goeden staat brengen van een bestaand, doch in slechten staat verkeerend voetpad, kan, naar het oordeel van Gedeputeerde Staten, noch het een, noch het ander gezegd worden. Zij adviseren alzoo om, met handhaving van hun besluit van 15 Februarij jl., in hooger beroep aan het besluit van den Raad van Middellie de vereischte goedkeuring te onthouden.

Verdere stukken zijn bij den Raad niet ingekomen; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. het beroep van Jhr. G. C. von Weiler van Poelwijk, te Zutphen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, houdende afwijzing van het verzoek, dat zijn zoon, wegens zijne hoedanigheid van Luitenant bij de schutterij, tijdelijk zou worden vrijgesteld of ontheven van de dienst bij de nationale militie, zoolang hij bij de schutterij zijne dienst verrigt.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Jhr. G. von Weiler van Poelwijk, wonende te Zutphen, was loteling voor de nationale militie van dit jaar. Bij Koninklijk besluit van den 29 September 1870, n°. 8, is hij benoemd tot 2den Luitenant der dienstdoende schutterij te Zutphen. Hij is op den 13 Maart jl. door den Militieraad voor de dienst aangewezen.

In het lotingsregister komt voor, dat hij is 2de Luitenant bij de schutterij, alsmede dat die hoedanigheid als reden van vrijstelling bij den Militie-Commissaris is opgegeven, en dat het advies van dien ambtenaar was, den loteling aan te wijzen tot de dienst.

De adressant, Jhr. G. C. von Weiler van Poelwijk, Notaris te Zutphen; vader van den loteling, heeft aan Gedeputeerde Staten verzocht zijn zoon, wegens zijne hoedanigheid van Luitenant bij de schutterij, tijdelijk vrij te stellen of te ontheffen van de dienst, zoolang hij bij de schutterij zijne dienst verrigt.

Die Staten hebben op den 22 Maart ll. het verzoek afgewezen, op grond, dat de loteling bij zijne aanwijzing tot de dienst afwezig was en geen vrijstelling te zijnen behoeve werd gereclameerd; en dat, volgens art. 98 der militiewet, geene bezwaren bij Gedeputeerde Staten kunnen worden ingediend tegen eene uitspraak, waarbij een loteling voor de dienst is aangewezen, zonder dat door hem eenige reden van vrijstelling is ingebragt.

Bij adres van den 28 Maart ll. is de adressant van deze uitspraak bij den Koning gekomen in beroep. In dat adres deelt hij mede, dat hij op den 9 Februarij ll. reeds aan den Koning had verzocht vrijstelling van de dienst voor zijn zoon; en dat de Minister van Binnenlandsche Zaken op den 1 Maart daaraanvolgende, namens den Koning, hem had berigt, dat aan zijn verzoek, waarvan de inwilliging in strijd zijn zou met de wet, niet kon worden voldaan; dat hij adressant begrijpt, dat dit verzoek

destijds was voorbarig, maar dat zulks nu het geval niet meer is, nadat Militieraad en Gedeputeerde Staten over het geschil uitspraak hebben gedaan; dat zijn beroep werkelijk gegrond is, want dat, alhoewel dit bijzonder geval niet bij name in de wet is genoemd, de wetgever toch niet het onmogelijke kan hebben gewild, namelijk dat iemand te gelijker tijd de dienst bij de dienstdoende schutterij en die bij de militie zou moeten verrigten; dat de uitspraak van Gedeputeerde Staten is onjuist; dat het niet de vraag is, of een loteling in dit geval afwezig was, toen de Militieraad zitting had, maar dat het voldoende is, dat er bezwaren zijn ingebracht; en dat er werkelijk bezwaren zijn ingebracht, zoo als blijkt uit het extract uit het lotingsregister, hiervoor vermeld. De adressant verzoekt ten slotte vrijstelling van de dienst voor zijn zoon, zoolang hij dienst zal doen bij de schutterij; en, ingeval dit verzoek niet voor inwilliging vatbaar is, dat dan zijn zoon in dit bijzonder geval, krachtens art. 127 van de militiewet, van de werkelijke dienst bij de militie zal worden ontheven.

Gedeputeerde Staten van Gelderland, over dit adres gehoord, deelen mede, dat noch adressant noch de loteling bij de loting en op de zitting van den Militieraad zijn verschenen of bezwaren hebben ingediend; maar dat de adressant zich heeft bepaald tot het rigten van het verzoek aan den Militie-Commissaris om namens hem de reden van vrijstelling voor te dragen; dat de Militie-Commissaris aan dit verzoek heeft voldaan; dat dit de oorzaak is van de vermelding, die voorkomt in het extract uit het lotingsregister; dat dus de reclame niet is gedaan door een bij de wet bevoegd verklaard persoon; dat derhalve hunne uitspraak, die niet, zoo als de adressant beweert, gegrond is op de afwezigheid van den adressant of den loteling op de zitting van den Militieraad, maar wel op het gemis van behoorlijk ingebrachte reclame terecht is gedaan, en die uitspraak ook zou zijn gevallen, al ware de reclame regelmatig geschied, omdat de hier gereclameerde vrijstelling wegens de dienst als Luitenant bij de schutterij bij de wet niet is bekend. Zij zijn verder van oordeel, dat de inwilliging van het subsidiaire verzoek, strekkende tot ontheffing van de werkelijke dienst, niet wenschelijk is, uit hoofde van de misbruiken, die daaruit voor het vervolg zouden kunnen voortvloeijen.

In dit geschil van bestuur, hetwelk den 26 April ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Twaaifde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 24 Mei 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden :

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als :

1°. van den 6 dezer, n°. 17, houdende beslissing van *het geschil over de vraag, waar Lubbert Jans Pasveer armlastig was, toen hij in April 1870 in onderstand werd opgenomen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 108, 109),

Het besluit is van den volgenden inhoud :

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken, betreffende het door Gedeputeerde Staten van Friesland aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeente Stavoren en het Burgerlijk Armbestuur van Nijehaske, gemeente Haskerland, over de vraag, waar Lubbert Jans Pasveer armlastig was, toen hij onder de werking der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100) in onderstand werd opgenomen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 19 April 1871, n°. 13;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 1 Mei 1871, n°. 244, 7de Afdeeling;

Overwegende, dat de genoemde behoefte is geboren te Stavoren op 26 November 1825; maar dat in die gemeente de armlastigheid wordt ontkend, op grond eener vermelding in de geboorte-acte, volgens welke de vader des behoeftigen was schipper, wonende te Nijehaske, thans te Stavoren met zijn schip liggende;

dat uit de huwelijks-acte van de ouders des behoefligen blijkt, dat zoowel de vader als de moeder tijdens hun huwelijk, in Januarij 1825 voltrokken, woonden te Nijehaske; dat eerstgenoemde er geboren was uit ouders, aldaar gevestigd, en dat hij aldaar vol-
daan had aan zijne verplichtingen ten aanzien der nationale militie;

dat in de geboorte-acte van drie broeders en van eene zuster des behoefligen, van welke één in 1827 te Gorredijk, gemeente Opsterland, ééne in 1828 te Durgerdam, twee in 1829 en 1832 te Amsterdam zijn geboren, de vader des behoefligen voor-
komt als te zijn schipper, wonende te Heerenwal of te Nijehaske, gemeente Hasker-
land of gemeente Joure, terwijl in de acten, te Amsterdam opgemaakt, vermeld staat, dat hij was wonende in zijn schip;

dat de vader des behoefligen voor het Burgerlijk Armbestuur van Nijehaske heeft verklaard, dat hij nooit woonplaats aan den vasten wal heeft gehad, maar altijd in zijn schip verblijf hield, en geene plaats meer bepaald als den zetel van zijn ver-
blijf beschouwde, doch dat hij bij voorkeur te Amsterdam overwinterde; dat hij ook geene vaste vaart had, maar uit verschillende oorden, zoowel in Friesland als in Drenthe, Overijssel en Gelderland, als vrachtschipper op Noordholland voer; dat zijn patent hem in den regel door familiebetrekkingen uit Nijehaske toegezonden werd, terwijl zijne zonen, blijkens opgave van Burgemeester en Wethouders van Haskerland, voor de nationale militie hebben geloot voor laatstgenoemde gemeente;

dat, wat betreft de toezending van het patent uit Nijehaske, zoodanig patent door een schipper zoowel in zijne beweerde woonplaats als overal elders kan worden ver-
kregen; en dat het deelnemen aan de loting voor de nationale militie in de gemeente Haskerland moet worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat de vader des behoefligen wel, volgens de wet van 28 November 1818 (*Staatsblad* n°. 40), binnen die gemeente een bekend onderstands-domicilie, maar daarom nog niet in diezelfde gemeente zijn burgerlijk domicilie had;

dat alzoo niets is aan het licht gekomen, dat zoude kunnen strekken ter bevestiging der vermelding in de geboorte-acte, of zou bewijzen, dat de ouders in 1825 in eenige gemeente vaste woonplaats hebben gehad;

dat, onder die omstandigheden, het 6de lid van art. 28 der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100) toepassing moet vinden;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 132 der Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de gemeente Stavoren moet worden aangemerkt als het domicilie van onderstand van Lubbert Jan Pasveer, toen hij onder de werking der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100) te Nijehaske in onderstand werd opgenomen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 6 Mei 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 11 dezer, n°. 17, houdende beschikking op het beroep van *J. J. F. Noordziek, te 's Gravenhage, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij aan J. A. de la Vieter vergunning is verleend om zijne drukkerij te behouden op de wijze, omschreven in het besluit van dat Collegie van den 7 September 1869,*

n°. 14, en het aldaar bestaande stoomwerktuig te bezigen tot het in werking brengen eener twee-cylindrische snelpers (zie het verslag over deze zaak op blz. 20—34).

Het besluit is van den volgende inhoud :

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door J. J. F. Noordziek, te 's Gravenhage, bij Ons ingesteld beroep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 24 Mei 1870, waarbij aan den boekdrukker J. A. de la Vieter vergunning is verleend om zijne drukkerij te behouden op de wijze, omschreven in het besluit van gezegd Collegie van 7 September 1869, en het alzoo, krachtens vroegere vergunning, aanwezig stoomwerktuig te bezigen tot het in werking brengen van eene twee-cylindrische snelpers ;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 29 Maart 1871, n°. 80 ;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 5 Mei 1871, n°. 187, 12de Afdeling ;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten van Zuidholland de vergunning, waartegen de appellant bij Ons zijne bezwaren inbrengt, hebben verleend na een *in loco* gehouden onderzoek door drie gecommitteerde leden uit hun midden, vergezeld door eene Commissie uit het Collegie van Burgemeester en Wethouders van 's Gravenhage en van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in het 10de district, waaromtrent is geconstateerd, dat het stoomwerktuig zoo zacht en regelmatig werkt, dat het op zich zelf volstrekt geen hinderlijk gedruisch of schudding te weeg brengt; dat slechts eenig geluid, in de achtervertrekken van des appellants woonhuis waarneembaar, door de twee-cylindrische snelpers, door het stoomwerktuig gedreven wordende, wordt veroorzaakt, doch zonder eenige trilling of schudding; zijnde dat geluid, naar het eenparig oordeel van allen, die aan het onderzoek deelnamen, zóó gering, dat het in redelijken zin niet kan geacht worden storend of hinderlijk te zijn voor het verrigten van eenige bezigheid, welke ook, in die achtervertrekken ;

dat de gezegde snelpers dagelijks slechts één of anderhalf uur des avonds in werking is ;

dat, zoo er al eenige hinder, meer bepaald in het onderste gedeelte van des appellants woning, waar de keuken is, door het gezegd geluid wordt te weeg gebragt, die hinder zoo gering is, dat daarin geene termen gevonden worden om de vergunning, door Gedeputeerde Staten verleend, te niet te doen ;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) ;

Hebben goedgevonden en verstaan :

met handhaving van de door Gedeputeerde Staten van Zuidholland bij hun besluit van 24 Mei 1870 verleende vergunning, het door den appellant daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 11 Mei 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HECKEBEN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het geschil tusschen de Algemeene Armvoogden te Giekerk, gemeente Tietjerksteradeel, en Hallum, gemeente Ferwerderadeel, over de vraag, waar Hinke Romkes Kingma, weduwe van Gerke Gerbens Dijkstra, armlastig was, toen zij in 1869 te Giekerk in onderstand werd opgenomen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! De behoeftige Hinke Romkes Kingma, weduwe Gerke Gerbens Dijkstra, is op den 4 September 1869 in onderstand opgenomen door de Algemeene Armvoogden te Giekerk, gemeente Tietjerksteradeel, ten laste van het dorp Hallum, gemeente Ferwerderadeel, alwaar zij is geboren in het jaar 1814.

Te Hallum wordt dit laatste erkend, doch beweerd, dat zij nog armlastig is te Giekerk, omdat zij met haren man gedurende de vijftien maanden, voorafgegaan aan de invoering der armenwet van 1854, en daarna, onderstand hebben genoten te Giekerk, en dat die onderstand, na het overlijden van haren man, aan de behoeftige aldaar tot op 4 September 1869 is verleend, zonder tusschenpoozing van vijftien maanden, zoodat art. 36 der armenwet op haar van toepassing zijn zou.

Die bedeeeling zou hebben bestaan in het ontvangen van geld en levensmiddelen, alsmede geneeskundigen bijstand, en voorts in het genot van vrije woning.

Te Giekerk wordt door Armvoogden ontkend, dat de behoeftige en haar man, gedurende de vijftien maanden, voorafgegaan aan het in werking treden der armenwet, te Giekerk zouden zijn bedeed uit fondsen, bedoeld bij gemeld art. 36. Wel geeft men toe, dat zij bedeeeling kan hebben genoten, maar dat zulks dan geschied is uit fondsen, bijeengebragt door eene bijzondere vereeniging, waarvan welligt ingezetenen van Giekerk, die Armvoogden waren aldaar, leden kunnen zijn geweest, maar niet in die hoedanigheid; dat in de boeken van het Armbestuur niet voorkomt, dat de behoeftige of haar man in het bedoelde tijdvak uit armenfondsen zijn bedeed.

Uit een ingesteld onderzoek is gebleken, dat, volgens het receptenboek van wijlen Doctor F. Noordenbos, die vroeger Armentdoctor was te Giekerk, op den 22 Januarij 1854 een drankje is geleverd aan het kind van Gerke Gerbens Dijkstra; doch dat gezegd receptenboek betrekking had op de gewone praktijk van genoemden doctor; voorts dat, volgens het receptenboek der armvoogdijen en diaconiën, op den 15 en 18 October 1855 en den 23 Julij 1856 medicamenten zijn geleverd aan Gerke Gerbens Dijkstra, en den 13 September 1856 aan een dochtertje van hem.

Deze Afdeeling heeft nog noodig geoordeeld de behoeftige onder eede te doen hooren. Dit verhoor heeft plaats gehad op den 22 Maart ll. door den Kantonregter te Bergum. Zij heeft toen verklaard: dat zij nog in hetzelfde huis woont, waarin zij met haren man in het jaar 1843 woonde; dat dit huis toebehoort aan de Kerkvoogdij te Giekerk; dat zij echter na 1843 nog gedurende zeven en een half jaar hebben gewoond in een ander huis, ook toebehoorende aan de Kerkvoogdij, en dat zij toen gedurende drie jaren hebben betaald f 10 huur per jaar; dat zij niet juist kan zeggen, wanneer dat tijdvak van $7\frac{1}{2}$ jaar is aangevangen, en dus evenmin wanneer het is geëindigd; dat zij de woning, thans nog door haar bewoond, nooit in huur hebben genomen, en daarvoor nooit sedert 1853, en vroeger ook niet, huur hebben betaald; dat dit geschiedde, omdat zij, die zich niet konden redden, gratis eene woning kregen; dat die woning hun is aangewezen in 1843 door Kerkvoogden, maar in 1853 door Armvoogden en wel bepaaldelijk door Sijbe Sjoerds Rietstra. Ten aanzien van de verdere bedeeeling verklaarde zij, dat zij alle jaren, en dus ook in 1852, 1853 en 1854 omstreeks

Kerstijd, eetwaren kregen van den oudsten Armvoogd; dat zij weet, dat er telken jare eene lijst, omstreeks Nieuwjaar, rondging, om uitdeelingen te doen aan behoeftigen, en dat zij van die uitdeelingen ook genot hadden.

Armvoogden van Giekerk, met dit verhoor bekend gemaakt, blijven volharden bij de ontkenning, ook op grond, dat Armvoogden, die in 1852, 1853 en 1854 die betrekking bekleedden en nog in leven zijn, zich niet herinneren, dat toen aan de familie Dijkstra onderstand is verleend; dat Sijbe Sjoerds Rietstra de woning in 1853 niet als Armvoogd kan hebben aangewezen, omdat hij die betrekking in gemeld jaar niet bekleedde. Ten slotte merken zij op, dat bedoelde woning, zoo als de behoeftige zelve verklaart, toebehoort aan de Kerkvoogdij en niet aan de Armvoogdij, zoodat Armvoogden daarover geene beschikking hadden.

Gedeputeerde Staten van Friesland zijn van oordeel, dat de bedeeeling niet voldoende is bewezen; dat dus art. 36 niet van toepassing is, en mitsdien het dorp Hallum moet worden aangewezen als de plaats, waar het domicilie van onderstand van de behoeftige is gevestigd.

In deze zaak, welke krachtens magtiging des Konings den 6 Januarij 11. bij de Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het geschil over de vraag, waar Anna Comello armlastig was, toen zij in Junij 1869 te Heerenveen in onderstand werd opgenomen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijnne Heeren! Door Burgemeester en Wethouders van Ængwirden werd de beslissing van Gedeputeerde Staten van Friesland ingeroepen in een tusschen Heerenveen, gemeente Schoterland, en Tzummarum gerezen geschil over het domicilie van onderstand van Anna Comello, geboren te Heerenveen (Schoterland) den 18 Maart 1853 aan boord van een destijds aldaar liggend schip.

Van de zijde van Heerenveen (Schoterland) wordt beweerd, dat die geboorte te Heerenveen als toevallig moet worden beschouwd, als zijnde de moeder der armlastige Troukje Comello, ongehuwde dienstmeid, geboren in de maand Augustus 1833, destijds minderjarig, en alzoo in den zin der wet woonachtig te Tzummarum, omdat haar vader Jurjen Jozefs Comello aldaar woonde.

Te Tzummarum wordt erkend, dat die vader aldaar vroeger eenige weken als verwersknecht is werkzaam geweest, doch ontkend, dat hij er op den 18 Maart 1853 woonachtig was.

Eene door den Commissaris des Konings met de betrokken gemeentebesturen gevoerde briefwisseling, heeft niet geleid tot opsporing der woonplaats van Jurjen Jozefs Comello, tijdens de geboorte zijner kleindochter Anna Comello. Veeleer is gebleken, dat hij als verwersknecht zich dan hier, dan dáár ophield.

Ook één der bloedverwanten heeft bij de door hem afgelegde verklaringen geene bepaalde inlichting verschaft. Bij eene onder eede gedane verklaring voor den Kantonregter heeft die bloedverwant opgegeven te zijn genaamd Jozeph Willems Comello, oud 47 jaren, van beroep kleermaker, wonende te Nieuwehorne. Nadat de Kantonregter hem in 't bijzonder gewezen had op de schriftelijke, door hem afgegevene verklaring van den 8 Augustus 1869, dat Jurjen Jozefs Comello van den 5 Julij 1850 tot in 1854 onafgebroken zou gewoond hebben te Tzummarum, heeft hij medegedeeld,

dat wijlen Jurjen Jozefs Comello, zijn oom, op den 5 of 6 Julij 1850 naar Tzummarum is vertrokken en dáár als verwersknecht bij eene weduwe in dienst is getreden; dat hij comparant langen tijd briefwisseling met hem gehouden heeft en dat, blijkens deze brieven, die altijd uit Tzummarum waren afgezonden, nadat hij bij die weduwe gedurende eenigen tijd had gewerkt, hij later voor eigen rekening het verwersbedrijf heeft uitgeoefend. De comparant heeft echter niet weten te zeggen, hoelang die briefwisseling ongeveer heeft geduurd, noch hoeveel brieven hij ongeveer heeft ontvangen, terwijl hij evenmin zeker wist, of Jurjen Jozefs Comello op den 18 Maart 1853, den dag der bevalling van zijne dochter Troukje Jurjens Comello, nog te Tzummarum woonachtig was. Op de hem gedane vraag, of hij niets meer bepaalds omtrent deze zaak wist mede te deelen, heeft comparant ontkennend geantwoord, doch gezegd, dat er twee zonen van den overledene wonen te Heerenveen, met name Geert en Willem Jurjens Comello, beide verwersknechten, die misschien meerdere inlichtingen zouden kunnen verschaffen.

Dien ten gevolge heeft de Kantonregter die twee personen opgeroepen om voor hem te verschijnen, ten einde mededeelingen te doen aangaande de woonplaats van hunnen vader van af 1850 tot 1854. Zij hebben echter geweigerd voor den Kantonregter te verschijnen, met de mededeeling, dat zij daaromtrent niets wisten en reeds dikwijls door arbesturen daarover lastig waren gevallen.

In dezen stand van zaken hebben Gedeputeerde Staten, onder overlegging der betrekkelijke stukken, den Minister van Binnenlandsche Zaken verzocht het onderwerpelijk geschil van bestuur aan Zijner Majesteits beslissing te onderwerpen. Zij merken daarbij op, dat het hun voorkomt, dat de woonplaats van Jurjen Jozefs Comello tijdens de geboorte van zijne kleindochter Anna Comello, op den 18 Maart 1853, niet is uit te vinden, en dat derhalve, naar hun gevoelen, naar aanleiding van het 6de lid van art. 28 der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100), haar domicilie van onderstand, tijdens de werking dier wet, was gevestigd te Heerenveen (Schoterland).

Nadere memoriën zijn er niet ingekomen, en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. het beroep van J. C. de Back, Hoofd-Onderwijzer te Almkerk, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij hem de vergunning geweigerd is om tevens de betrekking van Voorlezer en Voorzanger bij de Hervormde gemeente aldaar te mogen waarnemen.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! In Mei 1870 is J. C. de Back in functie getreden als Hoofd-Onderwijzer in de gemeenteschool te Almkerk. Hij verzocht daarop aan Gedeputeerde Staten van Noordbrabant vergunning om tevens de betrekking van Voorlezer en Voorzanger bij de openbare godsdienstoefening der Hervormde gemeente aldaar waar te nemen. Zijn verzoek werd door een schrijven van den Kerkeraad dier gemeente ondersteund, die te kennen gaf, dat hij geen ander geschikt persoon kende, wien de kerkelijke betrekking kon worden opgedragen, terwijl ook de voorgaande Onderwijzer tevens Voorzanger was geweest.

Burgemeester en Wethouders van Almkerk, daarop gehoord door Gedeputeerde Staten, gaven te kennen, dat er, huns inziens, geenerlei bezwaar bestond tegen de inwilliging van het verzoek, omdat het ambt van Voorzanger nimmer behoeft te worden waargenomen op een tijd, voor onderwijs bestemd, zoodat er voor dat onderwijs geen schade uit kon ontstaan.

De Schoolopziener en de Inspecteur van het Lager Onderwijs in Noordbrabant adviseerden echter in tegenovergestelden zin. De eerstgenoemde gaf te kennen, dat na de invoering der wet op het lager onderwijs de cumulatie der beide betrekkingen in den regel werd geweigerd, en er op dien regel geene uitzondering moest gemaakt worden ten behoeve van dezen belanghebbende, hoewel hij door kunde en ijver onderscheiding verdiende.

Gedeputeerde Staten hebben, bij resolutie van 23 Februarij 1871, het verzoek afgewezen, uit overweging, dat het onzijdig karakter der openbare school het niet wenschelijk doet voorkomen, dat de Onderwijzer tevens kerkelijke bedieningen waarneemt, en dat het belang van het onderwijs vordert, dat hij niet door nevenbedieningen van zijne taak worde afgetrokken.

Bij adressen van 20 Maart 1871 hebben en de Hoofd-Onderwijzer de Back en de Kerkeraad der Hervormde gemeente te Almkerk zich tot den Koning gewend. Het beroep van den heer de Back is gegrond op art. 13 der wet op het lager onderwijs. In zijn adres merkt hij aan, tegen de resolutie van Gedeputeerde Staten: dat hij als Voorzanger niet meer onder den invloed van eenig geestelijk gezag zal staan dan hij het is als lidmaat der gemeente; dat de Almkerksche bevolking geheel uit Protestanten bestaat; dat hij door die kerkelijke bediening nooit van zijne onderwijzerstaak kan worden afgetrokken, daar hij als Voorzanger enkel op Zon- en christelijke feestdagen dienst zoude doen, en er op die dagen juist nooit school wordt gehouden. Onder verwijzing naar de Koninklijke besluiten van 23 Julij 1866, voert hij nog aan, dat de cumulatie der beide bedoelde betrekkingen in plaatsen, die slechts één uur van Almkerk verwijderd zijn, door Gedeputeerde Staten van Zuidholland en Gelderland altijd is toegestaan.

De Kerkeraad wijst er op, dat Gedeputeerde Staten zich ten onrechte beroepen op de adviezen van het Schooltoezigt, daar Burgemeester en Wethouders, in die gemeente de Schoolcommissie vitmakende, er voor waren; en dat de overweging, „dat het belang van het onderwijs vordert, dat een Onderwijzer niet door nevenbedieningen van zijne taak worde afgetrokken“, de strekking zou hebben om art. 24 der wet op het lager onderwijs eenvoudig buiten werking te stellen; dat eene inwilliging van het verzoek zal strekken tot bevordering van het waardige en stichtelijke der godsdienstoefeningen, wegens de geschiktheid van den Onderwijzer tot die kerkelijke bediening.

Gedeputeerde Staten, op die adressen gehoord, adviseren om geene afwijking in dit geval toe te staan op den regel, dien zij zich na de invoering der wet van 1857 gesteld hebben, om niet goed te keuren het bekleeden van kerkelijke bedieningen door openbare onderwijzers.

Aan deze Afdeeling, bij welke de zaak is aanhangig gemaakt door den Minister van Binnenlandsche Zaken, op 's Konings magtiging, bij brief van 19 April ll., is nog door den Kerkeraad ingezonden een adres, door zeventien notabele ingezetenen van Almkerk en Emmikhoven onderteeekend, tot ondersteuning van het verzoek.

De Afdeeling is thans geroepen omtrent deze zaak een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. het beroep van den Raad der gemeente Apeldoorn van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, houdende weigering der goedkeuring van de nieuwe regeling der onderwijzers-jaarwedden voor de openbare scholen in die gemeente.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! De Gemeenteraad van Apeldoorn heeft van Zijne Majesteit voorziening gevraagd tegen eene resolutie van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij deze hunne goedkeuring hebben geweigerd op het besluit van dien Raad van 3 Augustus 1870, houdende vaststelling der verordening voor het openbaar lager onderwijs. De reden dier weigering is gelegen in de bij die verordening gemaakte bepaling omtrent de jaarwedden der onderwijzers.

Tot nog toe genoten de onderwijzers te Apeldoorn, behalve hunne jaarwedde, een bedrag van 2 voor ieder kind boven zeker, voor elke school verschillend, getal op de lijst der voor hunne school ingeschrevenen. De Raad heeft gemeend, ter vermindering der bezwaren, waartoe deze wijze van berekenen aanleiding gaf, de jaarwedde op nieuw te moeten regelen en te bepalen op eene vaste som met 15 pct. der schoolgelden van de school, onder elks toezigt gesteld, mitsgaders vrije woning, of eene toelage daarvoor.

De vaste som der jaarwedde is bij gemeld raadsbesluit bepaald:

Voor school n ^o . 2 op f 600.	Voor school n ^o . 8 op f 400.
" " " 3 " 500.	" " " 9 " 400.
" " " 4 " 500.	" " " 10 " 500.
" " " 5 " 450.	" " " 11 " 350.
" " " 6 " 500.	" " " 12 " 600.
" " " 7 " 500.	

Bij de overgangsbepaling zijn deze sommen voor de in functie zijnde onderwijzers gesteld als volgt:

Voor school n ^o . 2 op f 650.	Voor school n ^o . 8 op f 450.
" " " 3 " 525.	" " " 9 " 425.
" " " 4 " 500.	" " " 10 " 525.
" " " 5 " 500.	" " " 11 " 350.
" " " 6 " 525.	
" " " 7 " 540.	

De Schoolopziener in het 3de district van Gelderland kon zich niet vereenigen met het denkbeeld, dat in het vervolg de jaarwedden minder zouden zijn dan de tegenwoordige titularissen genieten; en wees er daarenboven op, dat de onderwijzers van de scholen n°. 3, 5 en 9 ook bij de overgangsbepaling in hunne inkomsten werden verminderd. Terwijl toch die van n°. 3 thans heeft een vast inkomen van f 400 en een veranderlijk van f 188.50, zal hij in 't vervolg hebben f 525 met 15 pct. der schoolgelden, te begrooten op f 21.30, te zamen f 546.30. Die van n°. 4, genietende vast inkomen f 400, veranderlijk f 143, dus f 543, zal genieten vast f 500, aan de 15 pct. f 12, dus f 512; en die van school n°. 9 als vast inkomen f 400, veranderlijk f 59, dus te zamen f 459 genietende, wordt verminderd op f 425 vast en aan de 15 pct. f 630, te zamen f 431.30.

Ook de Inspecteur van het Lager Onderwijs ontraadde de goedkeuring van deze bepaling der jaarwedden. Naar zijn oordeel zijn de inkomsten der onderwijzers te Apeldoorn, zoo als zij thans genoten worden of zoo als zij bij de overgangsbepaling zijn gesteld, inderdaad niet te hoog in verhouding der kundigheden, welke de titularissen moeten bezitten, en de werkzaamheden, die zij hebben te verrigten. Gaat men die verminderen, dan zullen zij nauwelijks toereikende zijn om in de noodwendigste

behoefden der onderwijzers en hunne gezinnen te voorzien. Het gevolg zal zijn, dat nagenoeg al de scholen der gemeente op den duur zullen bezet worden door onderwijzers van niet meer dan matige bekwaamheid en geschiktheid, tot groot nadeel voor de verstandelijke en zedelijke ontwikkeling der bevolking.

Gedeputeerde Staten, de bezwaren van het Schooltoezigt deelende, hebben die aan den Raad ter overweging medegedeeld. De uitslag van de Raads overwegingen is in zijn besluit van 5 October ter kennis van Gedeputeerde Staten gebracht.

Ten aanzien van de bezwaren betreffende het bedrag der wedden schreef de Raad: ad I^{um}. dat, naar het bescheiden oordeel van den Raad, de voorgestelde bezoldigingen ruim voldoende zijn, en dat men niet over het hoofd moet zien, dat bovendien vrije woning en tuin of toelage verleend wordt.

De Raad is natuurlijk met de locale omstandigheden bekend en kan de verzekering geven, dat, indien de Onderwijzer te Apeldoorn niet boven zijn stand wil leven en orde in zijne uitgaven houdt, de bezoldiging, zoo als die in art. 3 is voorgesteld, ruim voldoende is.

Dat in de overgangsbepalingen voor de tegenwoordige titularissen eene tijdelijke verhooging blijft bestaan, is alleen daaraan toe te schrijven, dat de Raad zelfs heeft willen vermijden den *schijn* van onbillijkheid jegens de tegenwoordige onderwijzers.

Indien de Onderwijzer orde op zijne zaken houdt en in zijn stand als burgerman wil blijven leven, vermeent de Raad, dat de voorgestelde bezoldigingen, waaraan buitendien vrije woning en tuin of toelage is verbonden, ruim voldoende zijn.

ad II^{um}. De aanmerking op de bezoldigingen der onderwijzers van de scholen n°. 3, 5 en 9 worden grootendeels reeds sub 1 beantwoord.

Dat aan deze onderwijzers eenige guldens momentaneel lager komen, zal men niet ontkennen, maar niet in die mate, zoo als in de hierbij teruggaande tabel wordt voorgesteld, waar men het *hoogste* bedrag der veranderlijke jaarwedden als maatstaf van berekening heeft genomen.

Wanneer men het gemiddeld bedrag over de laatste vier jaren neemt, dan zullen de jaarwedden niet, zoo als de bijgevoegde tabel opgeeft, *f* 588.50, *f* 543 en *f* 459 bedragen, maar *f* 560, *f* 519 en *f* 417.

Wanneer men nu nagaat, dat die bezoldigingen voortaan niet alleen *vaste* bezoldigingen zullen zijn, maar dat daar nog 15 pct. van de schoolgelden bijkomen, dan wordt de toestand vooral van den Onderwijzer op school n°. 3 eerder gunstig dan minder voordeelig. Hij loopt geen gevaar, dat voortaan zijne jaarwedde verminderen kan door verplaatsing van kinderen, die kosteloos onderwijs genieten, naar de school, uitsluitend bestemd voor kosteloos onderwijs. Dit geval heeft zich juist eenige jaren geleden voorgedaan op school n°. 2; en toen reclameerde de Onderwijzer, niet in het belang van het onderwijs, want zijne school was ruim bezet, maar hij reclameerde in zijn finantieel belang, daar hij *f* 2 voor ieder kind, dat kosteloos onderwijs genoot en overgeplaatst werd, moest missen.

Naar het bescheiden oordeel van den Raad, en wanneer men het geheel overziet, worden de onderwijzers van de bedoelde scholen door de voorgestelde wijziging geenszins benadeeld.

Naar aanleiding hiervan is de Inspecteur op nieuw gehoord, die nu het gevoelen vroeg van de Plaatselijke Schoolcommissie. Deze schreef in haar antwoord van 21 November ll. met betrekking tot de jaarwedden het volgende:

„De Raad tracht te betoogen, dat, indien de Onderwijzer te Apeldoorn niet boven zijn stand wil leven en orde in zijne uitgaven houdt, de bezoldiging, zoo als die in art. 3 is voorgesteld, ruim voldoende is. De leden dezer Commissie, die vermeenen even goed met de locale omstandigheden bekend te zijn als de leden van den Raad, zijn daarentegen van gevoelen, dat, ofschoon niemand der onderwijzers alhier gezegd

kan worden zich boven zijn stand te verheffen, allen zonder onderscheid genoeg te doen hebben om met hun inkomen rond te komen.

„De poging derhalve om hunne jaarwedden te verminderen, in plaats van ze gelijk in zoovele andere gemeenten te verbeteren, heeft op de Commissie een pijnlijken indruk gemaakt; te meer, daar, met het oog op den bloeienden toestand der gemeentemiddelen, en die waarschijnlijk van jaar tot jaar steeds verbeteren zal, naar haar oordeel geene noodzakelijkheid daartoe bestaat. Naar haar oordeel zoude het rationneler geweest zijn, in plaats van die te verminderen, ze te verhoogen, en meer in evenredigheid te brengen met den tegenwoordigen prijs der levensmiddelen en den stand, waartoe de onderwijzers in deze dagen met regt gerekend worden te behooren.

„Zoo als blijkt uit de door den heer Schoolopziener opgemaakte tabel van den staat der jaarwedden der onderwijzers van de scholen n°. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 en 11 en die, zoo als zij bij benadering zullen worden bij de nieuwe regeling, zullen die van de onderwijzers der scholen n°. 3, 5 en 9 eene belangrijke vermindering ondergaan.

„Hierop schijnt dan ook zoowel door Gedeputeerde Staten als door den heer Schoolopziener aanmerking te zijn gemaakt. De Raad tracht dit in zijn antwoord te wederleggen, door daartegen aan te voeren, dat het gemiddeld bedrag dier jaarwedden over de laatste vier jaren geweest is *f* 561, *f* 519 en *f* 417, in plaats van *f* 588.50, *f* 543 en *f* 459. Hierbij moet in het oog gehouden worden, dat door den heer Schoolopziener het bedrag dier jaarwedden over het *laatste jaar*, en niet over het gemiddelde der *vier laatste jaren*, tot maatstaf zijner berekening is genomen. Naar het oordeel der Commissie heeft Zijn Edel Gestrenge zulks teregt gedaan. Wanneer toch de inkomsten der onderwijzers het eene jaar iets meer, het andere jaar iets minder hadden bedragen, dan was het zeker de beste wijze om het middencijfer der vier laatste jaren tot maatstaf van vergelijking te nemen. Zoo als echter werkelijk het geval is, zijn die met elk jaar hooger geworden, ten gevolge van het steeds toenemend getal leerlingen, waardoor het middencijfer der vier laatste jaren lager dan dat van het laatste jaar blijkt te zijn, zoodat door deze wijze van berekening die onderwijzers in hunne inkomsten zullen benadeeld worden; iets, dat, naar het oordeel der Commissie, in strijd met de wet zoude zijn.

„Bovendien zoude eene vermindering der inkomsten van genoemde onderwijzers hoogst onbillijk zijn, vooral daar die der scholen n°. 3 en n°. 9 steeds door hun ijver hebben uitgemunt, en waaraan voor een groot gedeelte de bloei hunner scholen moet worden toegeschreven. Dit is bij school n°. 3 zelfs in hooge mate het geval geweest. Toen namelijk in het jaar 1862 de Onderwijzer A. Blits aan het hoofd dier school werd geplaatst, was het getal der leerlingen plus minus 40, en werd, als maatregel bij zijne komst om die school te releveren, door het Gemeentebestuur besloten om, als maatstaf voor het berekenen van zijn veranderlijk inkomen, dien slechts boven 50 leerlingen te nemen. Niettegenstaande hij met de school van Zijne Majesteit Koning Willem III en de zoogenaamde Christelijke school te concurreren had, is sedert dat tijdstip het getal der leerlingen tot ongeveer 150 geklommen. Ook moet niet voorbijgezien worden, dat hij bij uitzondering alleen vrije woning *zonder tuin* geniet. Het zoude voorzeker eene schoone belooning zijn, hem voor al zijn ijver in zijn jaarlijksch inkomen te kortwieken.

„Wel is het bedrag van het verlies, dat de onderwijzers van de scholen n°. 3, 5 en 9 respectievelijk zullen lijden, slechts *f* 42, *f* 31 en *f* 28; maar op een jaarlijksch inkomen van *f* 588, *f* 543 en *f* 459 beteekent zulks in den tegenwoordigen tijd ontzaggelijk veel; terwijl het voordeel, dat de gemeentekas daardoor verkrijgt, al zeer weinig beteekent.„

Bij de inzending van dit bericht der Plaatselijke Schoolcommissie aan Gedeputeerde Staten, schreef de Inspecteur in zijn brief van 25 November ll.:

„Bij de beoordeeling der jaarwedden, zoo als zij in art. 3 der verordening zijn vast-

gesteld, heb ik geenszins over het hoofd gezien, dat aan de hoofd-onderwijzers bovendien vrije woning en tuin of toelage verleend wordt. 't Was mij niet onbekend, dat de Raad daartoe volgens art. 19 der wet op het lager onderwijs verplicht is. Ik laat in 't midden, dat de Onderwijzer van de school n°. 3 *niet* in het genot is van een tuin; ik wil thans niet onderzoeken, of eene toelage van *f* 70 of *f* 50 voldoende kan geacht worden om eene voor een Onderwijzer geschikte woning te vinden in de gemeente Apeldoorn; maar ik veroorloof mij alleen op te merken, dat de onderwijzers, even als alle andere ingezetenen, wegens huurwaarde, deuren, vensters en haardsteden belasting moeten betalen, en dat zij jaarlijks 2 pct. van hunne vaste jaarwedde voor het pensioenfonds moeten afstaan, zoodat hun vast inkomen met geen onaanzienlijk bedrag verminderd wordt.

„Daarom kan ik mij niet vereenigen met het gevoelen van den Raad, dat de bij art. 3 der verordening voorgestelde bezoldigingen *ruim voldoende* zouden zijn.

„Ook hebben de beschouwingen van den Raad, dat het verlies, hetwelk de onderwijzers der scholen n°. 3, 5 en 9 volgens art. 10 der verordening zullen ondergaan, van geen belang is te achten, en dat de nieuwe regeling eerder gunstig dan minder voordeelig voor hen zal zijn, mij niet overtuigd. Ik deel, te dien aanzien, in het gevoelen der Plaatselijke Schoolcommissie.

„In overeenstemming met dat Collegie neem ik dan ook de vrijheid U Hoog Edel Gestrengen te adviseren, uwe goedkeuring aan de nieuwe verordening te onthouden, zoolang daarin bepalingen zijn opgenomen, waaruit met zekerheid is op te maken, dat één der onderwijzers voor het vervolg eene mindere jaarwedde of geringer inkomen genieten zal dan die, welke hij tot hiertoe heeft genoten.”

Bij besluit van 6 December ll., n°. 68, hebben daarop Gedeputeerde Staten verklaard, dat de voorgestelde regeling der onderwijzers-jaarwedden voor geene goedkeuring vatbaar is. Dat besluit steunt op de volgende overwegingen:

„Overwegende, dat bij de ter goedkeuring voorgestelde verordening bijna alle de jaarwedden der voor het vervolg te benoemen onderwijzers tot een minder bedrag zijn vastgesteld dan voor de thans in functie zijnde is bepaald; en dat die van de nu in functie zijnde onderwijzers aan de scholen n°. 3, 5 en 9 zeer aanzienlijk worden ingekort, welke inkorting het gevolg schijnt te zijn eener minder juiste berekening aan zijde van het Gemeentebestuur, dat, om tot het bedrag van het tegenwoordige tractement te geraken, in stede van het laatste jaar tot grondslag te nemen, een doorslag over de vier laatste jaren heeft gemaakt;

„Overwegende, dat van eene vermindering der onderwijzers-jaarwedden, bij het algemeen streven om die te verbeteren, niets dan schade voor het onderwijs is te voorzien, en dat noch voor de vermindering, noch voor de inkorting er van afdoende gronden zijn bijgebracht.”

In zijn adres, waarbij de Raad voorziening vraagt tegen dit besluit van Gedeputeerde Staten, voert hij hoofdzakelijk aan: dat niet mag worden uit het oog verloren, dat de nu nog bestaande regeling de strekking heeft om de veranderlijke jaarwedden voortdurend te doen toenemen, zoo als ook in de laatste jaren geschied is.

De veranderlijke jaarwedde geeft buitendien aan den Onderwijzer geen verkregen regt, daar die natuurlijk geheel afhankelijk is van verschillende omstandigheden, b. v. de meerdere of mindere vrijgevigheid in het verleenen van kosteloos onderwijs.

Wanneer het Gemeentebestuur besluit om eene afzonderlijke school voor kosteloos onderwijs op te rigten en om naar die school alle niet-betalenden heen te zenden (zoo als thans het voornemen bestaat), dan zal de Onderwijzer van eene school in die buurt de helft van zijne leerlingen verliezen.

Was nu de vermeerdering van *f* 2 voor iederen leerling boven een zeker getal (de veranderlijke jaarwedde zoogenaamd) de buitengewone belooning voor den Onderwijzer, omdat hij zich voor een grooter aantal leerlingen meer moeite moest getroos-

ten, dan zal men rationneel toch wel niet kunnen beweren, dat de Onderwijzer een verkregen regt heeft en ook die verhooving voor buitengewone diensten moet genieten, wanneer hij die niet behoeft te praesteren.

Uit het bovenstaande blijkt, naar het bescheiden oordeel van den Raad, dat het bedrag van de veranderlijke jaarwedde den onderwijzers geen regt op eene bepaalde som kan verleenen.

Wanneer men nu nagaat, wat de vaste en veranderlijke bezoldiging, over de vier laatste jaren gemiddeld genomen, bedroegen (en deze berekening is voordeelig voor de onderwijzers, daar de laatste jaren het voordeeligst waren), dan bevindt men, dat de bezoldiging van de school n°. 3 op *f* 560, van school n°. 5 op *f* 519 en van school n°. 9 op *f* 417 moet gesteld worden.

Die bezoldiging wordt nu door den Raad als vaste bezoldiging vastgesteld voor de school n°. 3 op *f* 525 met 15 pet. der schoolgelden, geraamd op *f* 25; voor school n°. 5 op *f* 500 en 15 pet. schoolgelden, ongeveer *f* 12; voor school n°. 9 op *f* 425 met *f* 8, ongeveer *f* 8, buiten en behalve vrije woning en tuin.

Mogt dit bedrag op dit oogenblik eenige guldens lager zijn voor de scholen n°. 3, 5 en 9, dan moet men daarbij in het oog houden:

1°. dat men het vaste tractement van voornoemde onderwijzers van school n°. 3 met *f* 125, van school n°. 5 met *f* 100 en van school n°. 9 onlangs met *f* 50 en thans weder met *f* 25, dus met *f* 75 heeft verhoogd, waarbij bovendien nog 15 pet. van de ontvangingen schoolgelden komen;

2°. dat de onderwijzers zekerheid hebben die bezoldiging te erlangen, zonder afhankelijk te zijn van de omstandigheden, die de veranderlijke jaarwedden kunnen verminderen;

3°. dat die verhooving van vaste jaarwedde verhooving van pensioen medebrengt.

Ten overvloede zou de Raad hier nog kunnen bijvoegen, dat, hoezeer deze nieuwe voorgestelde regeling sedert Augustus bij de onderwijzers bekend is, van dien kant niet de minste klacht of reclame is ingekomen.

Wat in het algemeen de voorgestelde regeling der overige bezoldigingen betreft, zoo is de Raad van het beginsel uitgegaan, dat de bezoldigingen van de onderwijzers zoodanig moeten geregeld zijn, dat de Onderwijzer, indien hij regel en orde op zijne zaken stelt, onbezorgd en op voldoende wijze in zijn stand kan leven. Een goed Onderwijzer op het platteland moet, om met vrucht werkzaam te zijn, als burgerman en niet als heer optreden.

De Raad is, natuurlijk meer dan ieder ander beoordeelaar, met locale omstandigheden bekend; en naar zijne overtuiging kan de Onderwijzer met de voorgestelde bezoldiging, waarbij nog vrije woning en tuin komt, onbezorgd leven, wanneer hij orde op zijne zaken houdt en in zijn stand wil blijven.

Ook in verhouding met andere gemeenten, kan de bezoldiging, die door den Raad is voorgedragen, als voldoende beschouwd worden; en dat de Raad op vrijgeveige wijze handelt met alles wat het onderwijs betreft, zou daaruit kunnen blijken, dat in deze gemeente jaarlijks *f* 14,000 voor het onderwijs wordt besteed.

Op nieuw is het Schooltoezigt omtrent de zaak en de beweringen van den Raad gehoord.

De Schoolopziener merkt in zijn schrijven van 13 Maart ll. aan, dat het aannemen van vier jaren hem onbillijk schijnt. Wanneer het ééne jaar meer, het andere minder veranderlijk inkomen aangaf, dan ware volgens hem die aanneming juist; maar van jaar tot jaar is er toeneming; men mag dus aannemen, dat 1871 niet minder zal zijn dan 1870.

„Officieel,“ schrijft hij verder, „is de nieuwe regeling der jaarwedden aan de onderwijzers niet medegedeeld. Zij hebben dus geene reclames bij den Raad kunnen inleveren.

„Wat de beweringen aan het slot van het adres aangaat, het is der Schoolcommissie noch mij, die dagelijks de onderwijzers zien, ooit gebleken, dat eenig Onderwijzer in de gemeente Apeldoorn boven zijn stand leeft, of zich als heer (in uitgestreken zin) voordoet; ook niet dat er iemand onder hen gevonden wordt, die geene orde op zijne zaken stelt. Integendeel, alle onderwijzers aan de openbare lagere scholen hebben genoeg te doen, om met hunne zuinige bezoldiging rond te komen, waartoe niet alleen orde en regel in hunne zaken hoogst noodig is, maar waartoe men bij hen bovendien eene bijzondere kunst moet veronderstellen.

„Het ware te wenschen, dat de Raad van Apeldoorn, in plaats van zich te beroepen op plaatsen, waar het minimum toegepast wordt, op zoovele andere plaatsen in ons vaderland gezien hadde, waar getracht wordt de bezoldigingen der onderwijzers in evenredigheid te brengen met de duurte der levensmiddelen, en met den stand, waartoe de Onderwijzer in dezen tijd behoort.“

Met de zienswijze van den Schoolopziener vereenigt zich de Inspecteur in zijn nader berigt. Hij deelt nog mede, dat misschien in geene andere plattelands-gemeente van Gelderland nagenoeg alle levensbehoefden zoo duur zijn als in Apeldoorn; een noodwendig gevolg van den toenemenden bloei en de steeds aangroeiende bevolking dier gemeente. Voorts dat ten aanzien van den Onderwijzer aan de school n°. 3 de Raad zelf de onbillijkheid der overgangsbepaling eenigermate schijnt te hebben ingezien, daar hij dien Onderwijzer, zonder vergelijkend examen, als Hoofd-Onderwijzer naar de eerlang te openen school voor niet-betalenden (n°. 12) heeft overgeplaatst.

Door Gedeputeerde Staten zijn bij de inzending dezer laatste berigten van het Schooltoezigt geene nadere beschouwingen gevoegd.

Nadere stukken zijn niet ingekomen. De Afdeeling zal thans een ontwerp van besluit aan den Koning hebben voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Dertigende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 31 Mei 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden:

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,

Mr. K. A. Meeussen.

Mr. G. de Vries,

Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1. van den 15 dezer, n°. 22, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Ferwerderadeel van de besluiten van Gedeputeerde Staten van Friesland van 31 December 1866 en 20 October 1870, houdende bevel tot stichting eener school voor openbaar lager onderwijs in of nabij de Nieuwe Bildtzijl, onder de gemeente Hallum* (zie het verslag over deze zaak op blz. 115—120).

Het besluit is van den folgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ. ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, door den Gemeenteraad van Ferwerderadeel ingesteld tegen besluiten van Gedeputeerde Staten van Friesland van 31 December 1866, n°. 63, en 20 October 1870, n°. 37, houdende bevel tot stichting eener school voor openbaar lager onderwijs te, of in de nabijheid van Nieuwe Bildtzijl;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 3 Mei 1871, n°. 15;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 10 Mei 1871, n°. 209, 5de Afdeeling;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten in 1866, naar aanleiding van een adres van Nieuwe Bildtzijl, houdende verzoek, dat in of bij dat gehucht eene openbare

lagere school mogt worden opgericht, hebben bevonden, dat de dáár wonende kinderen, zoowel om den verren afstand als om den toestand der wegen, gedurende een groot gedeelte van het jaar geen gebruik konden maken van het onderwijs in de school te Hallum;

dat zij daarom, bij hun eerstgenoemd besluit, hebben bevolen het getal scholen in de gemeente Ferwerderadeel te vermeerderen met één, op te rigten te of in de nabijheid van Nieuwe Bildtzijl;

dat het Gemeentebestuur zijne bezwaren daartegen is blijven aanvoeren; doch dat Gedeputeerde Staten, bij hun besluit van 20 October 1870, het bevel hebben herhaald, als grond daarvoor aangevende, dat de in de schooljaren vallende kinderen in den noord-westhoek van Ferwerderadeel geene voldoende, en de kinderen aan den Vijfhuisterdijk in het geheel geen gelegenheid zouden hebben om school-onderriegt te erlangen;

dat de Gemeenteraad Onze voorziening tegen dit bevel heeft ingeroepen, daarbij onder anderen te kennen gevende, dat in beginsel besloten is tot het bouwen eener nieuwe school te Hallum, geheel naar de eischen des tijds ingerigt en van voldoende ruimte, zoodat de stichting eener school, op de door Gedeputeerde Staten aangewezen plaats, slechts zou strekken ten gerieve van zeer weinige kinderen, en derhalve onnoodig zou zijn;

dat is gebleken, dat de kinderen van Nieuwe Bildtzijl thans kosteloos onderwijs ontvangen in de school te Oude Bildtzijl, die zij in 20 minuten langs een goeden grindweg kunnen bereiken, en dat de kinderen, aan den Vijfhuisterdijk, den Hallumerhoek en Noorderleeg wonende, in 35 of 40 minuten, langs goede wegen, aan de school te Hallum kunnen komen;

dat dus voor eerstgenoemde kinderen, op dit oogenblik, de oprigting eener nieuwe school niet noodzakelijk is, en, wat betreft de anderen, dat in plattelands-gemeenten een werkelijke afstand van de school van hoogstens 40 minuten gaans niet te bezwaarend kan worden geacit, en in zeer vele dergelijke gemeenten ook bestaat;

dat het ook in het belang van het onderwijs verkieslijk is, dat de kinderen zich eenige meerdere inspanning getroosten om eene goede school te bezoeken, dan dat zij in hunne nabijheid eene kleine hulpschool hebben, zoo als onder Nieuwe Bildtzijl waarschijnlijk zou worden opgericht;

Gezien de wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van de bovenvermelde besluiten van Gedeputeerde Staten van Friesland, te verklaren, dat er voor alsnog geene voldoende gronden zijn om de oprigting te bevelen eener school voor het lager onderwijs te of in de nabijheid van Nieuwe Bildtzijl.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden [aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 15 Mei 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 21 dezer, n°. 22, houdende beschikking op *het verzoek van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Peize, provincie Drenthe, om voorziening tegen de weigering van Gedeputeerde Staten dier provincie om goed te keuren de nieuwe schoolregeling in die gemeente, voor zooveel betreft het brengen van de bezoldiging van den Hoofd-Onderwijzer op f 550* (zie het verslag over deze zaak op blz. 126—128).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ. . ENZ. . ENZ.

Beschikkende op het adres van Burgemeester en Wethouders van Peize, daarbij verzoekende, dat het plan van schoolregeling voor die gemeente door Ons moge worden goedgekeurd, zoo als het door den Gemeenteraad is vastgesteld, en zonder de door Gedeputeerde Staten van Drenthe verlangde verhooging der jaarwedde van den Hoofd-Onderwijzer;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 10 Mei 1871, n°. 17;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 16 Mei 1871, n°. 203, 5de Afdeling;

Overwegende, dat de Gemeenteraad van Peize in November 1870, toen het vijfjarig tijdvak, waarvoor de schoolregeling in die gemeente was vastgesteld, ten einde begon te loopen, een nieuw plan voor schoolregeling heeft opgemaakt, en dat hij dit ter goedkeuring, voor zooveel noodig, aan Gedeputeerde Staten heeft onderworpen;

dat in dat plan, ten aanzien van de jaarwedden, onder anderen was bepaald, dat de Hoofd-Onderwijzer zou genieten eene wedde van f 520, onverminderd zijn genot aan de opkomsten der zoogenaamde kosterijgoederen, in zooverre deze naar haren aard geacht moeten worden zoowel tot goedmaking der kosten van het onderwijs, als van die van het kerk-custodie of van het zoogenaamd kostersambt, te zijn bestemd en dienende;

dat Gedeputeerde Staten dienaangaande, bij een schrijven van 28 December 1870, n°. 65, aan Burgemeester en Wethouders hebben te kennen gegeven, dat deze jaarwedde hun voorkwam te karig bepaald te zijn, en dat zij moesten aandringen op eene verhooging daarvan tot f 550;

dat Burgemeester en Wethouders hebben getracht die bedenking te wederleggen; maar dat Gedeputeerde Staten bij hunne zienswijze zijn blijven volharden, en eindelijk, bij missive van 14 Februarij 1871, n°. 44, hebben te kennen gegeven, dat *de schoolregeling, zonder de verlangde verhooging, niet zal worden goedgekeurd*;

dat Burgemeester en Wethouders alsnu van Ons de vereischte goedkeuring hebben gevraagd;

dat de jaarwedden der onderwijzers, krachtens art. 19, 6de lid, der wet tot regeling van het lager onderwijs, worden bepaald door den Gemeenteraad, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten; en dat, volgens art. 13 dier wet, van een besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij die goedkeuring wordt geweigerd, bij Ons in beroep kan worden gekomen;

dat in dit geval Gedeputeerde Staten wel hun gevoelen over het punt in geschil aan den Raad hebben medegedeeld, maar nog geen besluit hebben genomen; en dat de wet geene bepaling inhoudt, waaruit het Gemeentebestuur de bevoegdheid zou kunnen ontleenen om van Ons eene beslissing te vragen, zoolang Gedeputeerde Staten nog geene uitspraak hebben gedaan;

Gezien de wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Burgemeester en Wethouders van Peize niet-ontvankelijk te verklaren in hun tot Ons gerigt verzoek.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 21 Mei 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings.
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3°. van den 22 dezer, n°. 23, houdende beschikking op *het beroep van L. Smeulers, smid te Dordrecht, van een besluit van het Gemeentebestuur van Dordrecht, houdende afwijzing van het verzoek tot oprigting van eene smidse* (zie het verslag over deze zaak op blz. 128—130).

Het besluit is van den folgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door L. Smeulers, te Dordrecht, van eene beschikking van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, van 5 December 1870, n°. 2, waarbij hem de vergunning is geweigerd tot oprigting eener smederij aldaar, in het perceel, kadastraal bekend sectie E, n°. 500;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 10 Mei 1871, n°. 20;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 16 Mei 1871, n°. 209, 12de Afdeeling;

Overwegende, dat de adressant zich in November 1870 heeft gewend tot Burgemeester en Wethouders van Dordrecht, met verzoek om vergunning te erlangen tot het aanleggen eener smidse in een hem toebehoorend pand, in de Botgensstraat aldaar;

dat dat verzoek is afgewezen, op grond, dat het voor de oprigting bestemde pand onmiddellijk grenst aan een pakhuis van petroleum, waar in den regel eene zeer beduidende hoeveelheid van dat artikel opgeslagen is;

dat de adressant Onze voorziening tegen die weigering heeft ingeroepen, beweerde vooreerst, dat art. 3 van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19), als alleen sprekende van *grofsmederijen*, niet toepasselijk zou zijn op zijne inrigting, uitsluitend bestemd om kaghelsloten en ander fijn smidswerk te vervaardigen, zoodat hij voor de oprigting daarvan geene vergunning zou behoeven; en, in de tweede plaats, dat gevaar voor brand door aanraking van het smidsvuur met de petroleum niet is te vreezen, omdat zijn pand door een twee-waalsche

moppen dikken muur van het belendend petroleum-pakhuis is gescheiden, en de daarin te maken smidse niet tegen dien muur, maar op een afstand van 0.25 meter daarvan verwijderd, zal worden geplaatst;

dat het woord „grofsmederij“, voorkomende in art. 3. van het Koninklijk besluit van 1824, in verband met de uitlegging, door het Koninklijk besluit van 5 October 1824 (*Staatsblad* n°. 52) aan de benaming van grofsmederijen gegeven, kennelijk in dien zin moet worden verstaan, dat daaronder ook te rangschikken zijn alle werkplaatsen, bestemd tot het smeden van kleinere voorwerpen voor huisselijk gebruik;

dat ook, al mogt de smidse op zoodanige wijze te plaatsen zijn, dat de aanraking van het smidsvuur met de petroleum niet zou zijn te vreezen, tóch niet te ontkennen valt, dat het bedrijf, hetwelk de adressant wenscht uit te oefenen, meer dan gewoon brandgevaar oplevert;

dat uit het ingesteld onderzoek en de ambtsberigten der gehoorde autoriteiten, onder anderen ook van den Arrondissements-Ingenieur van den Waterstaat, gebleken is, dat het uitbreken van een brand in de buurt, waar het bedoeld pand gelegen is, hoogst bedenkelijke gevolgen zou kunnen na zich slepen;

dat Burgemeester en Wethouders alzoo teregt hebben begrepen, dat het niet raadzaam was in die buurt eene smederij toe te laten;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bovenvermelde besluit van Burgemeester en Wethouders van Dordrecht, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 21 Mei 1871.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

THÓRBECKE.

(get.) WILLEM.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van J. P. en L. H. Engelbrecht van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij aan E. Bispinck het behoud zijner stoommachine in de Raamstraat HH, n°. 95, te Amsterdam onder de daarbij vermelde voorwaarden is vergund.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Het komt noodig voor, uit de vroeger bij deze Afdeeling behandelde zaken, rakende het door E. Bispinck in werking gebragte stoomtoestel tot het winden van garens in een perceel, gelegen tusschen de Prinsengracht en de Raamstraat te Amsterdam HH, n°. 95, een en ander in herinnering te brengen, ten einde te doen uitkomen, hoe de stand der zaak is, waaromtrent deze

Afdeeling thans al weder geroepen wordt eene ontwerp-beslissing aan Zijne Majesteit voor te dragen.

In het voorjaar van 1866 verzocht Bispinck aan Gedeputeerde Staten van Noordholland vergunning om een stoomwerktuig, in dat perceel vroeger gebezigd tot het drijven eener grutterij, te mogen gebruiken tot het in werking brengen eener garenwinderij. Ofschoon bij het onderzoek *de commodo et incommodo* vele bureu zich tegen de inwilliging van dat verzoek hadden verklaard, uit vrees voor het daarop te wachten ongerief, hebben Gedeputeerde Staten op 6 Junij 1866 de gevraagde vergunning verleend. Toen de bureu over den last bleven klagen, hebben Gedeputeerde Staten aan den fabrikant bij besluit van 9 Januarij 1867 de verplichting opgelegd om de kamraden in de bestaende inrigting door andere van betere constructie, met ijzeren en houten tanden, of door drijfriemen te vervangen. Die verandering gaf echter geene aanleiding tot ophouding der klagten. J. P. Engelbrecht, B. Meijer en L. Roggeveen verzochten, op grond, dat hunne woningen door de onophoudelijke dreuning schier onbewoonbaar waren geworden, bij adressen aan den Koning, dat de uitoefening der stoomgarenwinderij, wasscherij en glanzerij in dat perceel, als daartoe geheel ongeschikt, zoude worden belet. Een naauwkeurig onderzoek is door deze Afdeeling ingesteld, op wier verzoek de inrigting nader nog door den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat werd opgenomen. Hij verklaarde het lokaal, dat door gemeene muren van de woning der bureu is afgescheiden, veel te eng voor zulk een bedrijf, schetste de zware trilling, door het werken veroorzaakt aan de huizen dier bureu, en achtte de voortzetting van dat bedrijf onraadzaam.

Bij 's Konings besluit van 7 November 1867 (1) is daarop, met vernietiging der besluiten van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 6 Junij 1866 en 9 Januarij 1867, verklaard, dat aan Bispinck het hebben eener stoomgarenwinderij in perceel HH, n°. 95, te Amsterdam niet kon worden vergund.

Bispinck staakte evenwel zijn bedrijf niet, doch verzocht in Januarij 1868, daar hij geloofde, dat de garenglanzerij het meest aanleiding tot de klagten had gegeven, en hij die nu wilde weglaten, vergunning tot het gebruiken der machine voor garenwinderij in hetzelfde perceel. De bureu bleven in verschillende adressen beweren, dat het ongerief hetzelfde was gebleven. Door Burgemeester en Wethouders van Amsterdam werd zelfs bij een plaatselijk onderzoek ten huize van eene weduwe B. Jansen het hoogst onaangename en hinderlijk geraas der garewindtoestellen opgemerkt. Evenwel is de gevraagde vergunning door Gedeputeerde Staten toen weder verleend en afwijzend op de requesten der klagers beschikt. Toen zelfs, op het einde van 1868, Bispinck weder vergunning vroeg om met de stoommachine ook nog eene draai- en snijbank in beweging te brengen tot het vervaardigen van klosjes, gaven Gedeputeerde Staten te kennen, dat er geene vergunning toe noodig was, omdat eene draai- en snijbank niet genoemd wordt in het besluit van 1824. Gedeputeerde Staten gaven toch in een schrijven aan het Gemeentebestuur van Amsterdam te kennen, dat zij in den laatsten tijd geene vergunning meer verleenden tot oprigting van fabrieken, door stoom gedreven, als dergelijke fabrieken niet met name voorkomen in het Koninklijk besluit van 1824, en dat zij zich dan bepalen tot het geven van vergunning voor het stoomwerktuig, onverschillig waartoe dit wordt aangewend.

Op advies dezer Afdeeling is door den Koning, bij besluit van 27 Julij 1869 (2) beschikkende op het adres van Engelbrecht, goedgevonden en verstaan om, met wijziging van het besluit van Gedeputeerde Staten: 1°. aan Bispinck nog de verplichting op te leggen om in zijne fabriek aan te brengen een eensteens-muur, behoorlijk gefundeerd, op een afstand van minstens 25 centimeters van de bestaande

(1) Zie *Zevende Deel*, blz. 310.

(2) Zie *Negende Deel*, blz. 220.

gemeene muren, in welken nieuwen muur alleen zullen mogen worden bevestigd en waarop alleen zullen mogen rusten de toestellen zijner fabriek; 2°. te bepalen, dat aan deze voorwaarde zal moeten zijn voldaan binnen twee maanden na dagteekening van dat besluit, bij gebreke waarvan de vergunning tot het hebben der stoomgarenwinderij zal geacht worden te zijn ingetrokken.

De Minister van Binnenlandsche Zaken zond op 1 November 1869 aan deze Afdeeling een adres, waarin Bispinck bezwaren ontwikkelde tegen dat besluit. Door de Afdeeling werd daarop geantwoord, dat, vermits de termijn van twee maanden, in dat besluit gesteld, reeds was verstreken, zonder dat aan de voorwaarde was voldaan, alsnu de vergunning moest worden beschouwd te zijn vervallen.

Na dien tijd hebben Engelbrecht e. s. zich bij verschillende adressen bij de Regering beklaagd, dat aan het Koninklijk besluit door Bispinck geene uitvoering werd gegeven, totdat deze laatstgenoemde, gelijk de Minister in zijnen brief van 3 April 11. aan deze Afdeeling mededeelt, na herhaalden aandrang eene nieuwe aanvraag tot Gedeputeerde Staten rigtte. Hij zegt daarin, dat hij, gevolg gevende aan den wensch van den Minister van Binnenlandsche Zaken, toestemming vraagt tot het voortdurend gebruik zijner stoommachine in zijne fabriek, en voegt er bij: "onder reserve aller oude regten."

Dit request, door Bispinck alzoo als eene onverpligte formaliteit beschouwd, gaf aanleiding tot een nieuw onderzoek *de commodo et incommodo*, waaruit blijkt, dat de Wethouder, met het onderzoek belast, blijft vasthouden aan het ook door Gedeputeerde Staten omhelsd gevoelen, dat evenwel door 's Konings besluit was wedersproken, als zoude namelijk slechts vergunning vereischt worden voor de stoommachine, onverschillig of hetgeen er door wordt in beweging gebragt, al of niet hinderlijk is voor anderen. Uit dat proces-verbaal blijkt toch o. a.:

"De Wethouder zet het doel dezer bijeenkomst uiteen, en doet daarbij vooral uitkomen, dat hier alleen van het behoud al of niet van het stoomwerktuig sprake kan zijn, aangezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 de oprigting en het gebruik daarvan aan een voorafgaand onderzoek *de commodo et incommodo* wil onderworpen zien; doch dat hier niet gelet kan worden op beschouwingen over de plaatsing, het gebruik en de gevolgen daarvan, van werktuigen, toestellen en inrigtingen, die in het Koninklijk besluit niet zijn genoemd en dus aan geenerlei vergunning en toezigt onderworpen zijn.

"De heer Engelbrecht Sr. vraagt daarop, of het niet reeds genoeg bekend is, dat het perceel van Bispinck ongeschikt is voor zooveel stoommachines als daarin zijn geplaatst. De Ingenieur van den Waterstaat Muller, zegt hij, en alle andere deskundigen, die hij heeft geraadpleegd, hebben reeds gezegd, dat daarin geene stoommachine kan bestaan; de Koning zelf heeft het gebruik daarvan verboden en, niettegenstaande dat, gaat men maar door met de wet te verkrachten. Reeds drie en een half jaar is hij op deze wijze het slagtoffer van die knoeiboel, die Janssen heeft doorgewerkt en die hem er weldra ook onder helpen zal; dat er meer dan ééne stoommachine bijgekomen is, en dat deze zijn eigendom in den grond en hem in het graf zullen werken. Hij vraagt, door wiens order Bispinck nu een jaar lang gewerkt heeft, niettegenstaande de Koning het verboden heeft, en hij dus blootgesteld is aan de willekeur van dien Pruis (Bispinck).

"De Wethouder herinnert spreker, dat hier alleen sprake is van eene stoommachine en dat, welke overlast ook door andere werktuigen mogt veroorzaakt worden, het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 de oprigting en het gebruik daarvan niet beperkt.

"Engelbrecht Sr. valt den Wethouder in de rede, zeggende, dat dit niet waar is, en dat in elk geval de Grondwet hem het vrije gebruik van zijn eigendom en de veiligheid van zijn persoon waarborgt; en hij vraagt den Wethouder, hoe hij dat een en ander nu zamenbrengen kan.

„De Wethouder antwoordt, dat hij niet geroepen is hier collegie te geven, noch over de Grondwet noch over de toepassing van Koninklijke besluiten, en verzoekt den spreker bij de zaak te blijven.

„De heer Engelbrecht Jr. doet opmerken, dat in het adres sprake is van het voortdurend gebruik van het stoomwerktuig; en hij wil dus gevraagd hebben, wanneer Bispinck om het voortdurend gebruik vraagt (waaruit blijkt, dat dit voortdurend gebruik thans niet toegestaan is), hoe het dan komt, dat Bispinck zijn stoomwerktuig tot nu toe gebruikt heeft.

„De Wethouder antwoordt niet geroepen te zijn de handelingen van het Hooger Bestuur toe te lichten noch te beoordeelen; alleen wil hij, wat het Bestuur dezer gemeente aangaat, wel verklaren, dat dit Bestuur tot nu toe geene aanleiding gevonden heeft om het gebruik der stoommachine te verbieden.

„De heer Roggeveen zegt, dat zijn perceel voortdurend staat te rammelen als iemand die de koorts heeft, dat het een aanhoudend gestamp en gesteun is, en dat hij daarom tegen de machine is.

„De Wethouder vraagt, of spreker zeker is, dat het gestamp, gerammel en gedreun een gevolg van de stoommachine dan wel van de andere werktuigen is, die door de stoommachine worden bewogen.

„De heer Roggeveen antwoordt den Wethouder, dat hij niet weet, of het gedreun komt van de stoommachine of van de andere werktuigen; dat hem dit ook niet schelen kan, maar dat hij toch gelooft, dat de stoommachine, die overal aan vastzit, het doet. De heeren Alberts en van Hemert hebben beiden last van de trilling, doch weten de oorzaak daarvan niet. De eerste is 'smorgens wel eens wakker geworden van het geraas, en gelooft, dat, wanneer hij den geheelen dag op zijne kamer moest zitten studeren en hij een zenuwachtig mensch was, hij de kamer bij den heer Engelbrecht, bij wien hij als commensaal woont, zoude verlaten."

Overigens wordt nog meer dan eens geconstateerd, dat de klager Engelbrecht zich driftig heeft uitgelaten.

Burgemeester en Wethouders doen in hun geleidend berigt aan Gedeputeerde Staten opmerken, dat zij zich niet zullen uitlaten over den vreemden vorm van Bispinck's request, maar er op willen wijzen, dat Bispinck ten onregte vraagt vergunning tot voortdurend gebruik der stoommachine. „Immers (zeggen zij) niet het gebruik, maar de plaatsing van het stoomwerktuig wordt door het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 beheerscht, en hetgeen hier thans behandeld wordt, is een uitvloeisel van dat besluit. Het adres moet dus beschouwd worden te strekken „tot het behoud van een stoomwerktuig in perceel HH 95." Het geven van toestemming tot gebruik daarvan behoort tot de bemoeijingen van den Ingenieur voor het Stoomwezen.

„Een lid van ons Collegie heeft de fabriek op nieuw bezocht, en aldaar den toestand bevonden, zoo als die is beschreven in ons berigt, opgemaakt naar aanleiding uwer kant-beschikking dd. 3 Maart 1869, n°. 209/1562, 5de Afdeeling.

„Aan de toestellen tot het winden van garen was evenwel eene belangrijke verbetering aangebragt.

„Voorts willen wij niet beweren, dat het stampen, rammelen, dreunen en trillen, waarvan Roggeveen, Alberts en van Hemert gewagen, even als de locomobile van Engelbrecht tot het rijk der verbeelding behooren. Integendeel, wij nemen aan, dat dat alles veroorzaakt wordt door de garenwind-werktuigen, geplaatst op de vloerbalken, wier uiteinden rusten in gemeenschappelijke muren; maar wij zeggen nogmaals, dat al die verschillende vormen van beweging zich niet minder, neen, maar zelfs veel sterker zullen doen gevoelen, wanneer het stoomwerktuig zal ophouden te werken.

„Wij bevinden ons hier dus in een geval, waarin bij het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 niet is voorzien. Het is ten onregte, wanneer men van dat besluit herstelling vraagt der grieven, die tegen de garenwinderij van Bispinck bestaan."

In overeenstemming met die zienswijze, hebben Gedeputeerde Staten van Noordholland, bij besluit van 26 October 1870, aan E. Bispinck vergunning verleend tot behoud van de stoommachine in perceel HH 95, onder voorwaarde, dat de stoom door eene behoorlijke inrigting worde gespreid.

Inmiddels was op herhaalde klagten van Engelbrecht, dat hij niets vernam van de zaak, en dat Bispinck trots alle Koninklijke beslissingen maar eenvoudig doorging met werken, door Burgemeester en Wethouders van Amsterdam, op die adressen gehoord, geantwoord: „dat het niet op hunnen weg heeft gelegen aan adressanten mededeeling te doen van de beslissing, die te dezer zake genomen was.”

Tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 26 October 1870 is alsnu gerigt het adres van J. P. en L. H. Engelbrecht aan den Koning, waarin zij uiteenzetten, hoe Bispinck aan alle Koninklijke besluiten zich eenvoudig niet stoort. Zij verzoeken Zijne Majesteit ten derden male een open oor voor hunne klagten te hebben. Op de vraag, of dit adres als een appel tegen het besluit van Gedeputeerde Staten moest worden beschouwd, is door hen bij nader adres geantwoord, dat ja! de bedoeling is, daarvan bij Zijne Majesteit in beroep te komen.

De beide heeren Engelbrecht, Alberts en Roggeveen hebben nog eene memorie aan deze Afdeeling ingezonden tot naderen aandrang hunner grieven. Daarbij worden door hen overgelegd drie verklaringen, een van Doctor Merkus Doornik, luidende: 1°. „De ondergeteekende, practiserend geneesheer hier ter stede, getuigt, dat de stoomgarenfabriek van den heer Bispinck alhier, in de Raamstraat HH 95, welke in werkzaamheid is van 'smorgens 7 tot 'savonds 9 ure, en gelegen is vlak naast het perceel van den heer J. P. Engelbrecht, gemerkt HH 96, alleen hiervan gescheiden door een gemeenschappelijken muur, waarin de machineriën schijnen bevestigd te zijn, — aan het huisgezin van den heer Engelbrecht een onbeschrijflijken last verwekt.

„Zijn huis is door de beweging der machineriën voortdurend in trilling en schudding. Die trilling, welke gepaard gaat met het onophoudelijk, ceetoonig geraas der werktuigen, is langs den geheelen gemeenschappelijken muur, van onderen tot boven, drie verdiepingen hoog, voelbaar.

„De heer Engelbrecht, die alreeds sedert verscheidene jaren bij den ondergeteekende bekend is als een zenuwachtig, zwak persoon, wordt door die aanhoudende trilling en geraas, hetzij hij zich bevindt in zijne huiskamer, of op zijne werkplaats, of in zijn bed, onophoudelijk geplaagd. Hierdoor kan hij niet rusten; zijn gestel wordt er slechter door, en zijne gezondheid lijdt er onder. Ook de huisgenooten, die overigens sterker zijn, beginnen te klagen en den invloed daarvan te ondervinden.

„De ondergeteekende heeft zich in persoon overtuigd van de gegrondheid der klagten.”

De 2de van een metselaar en een timmerman, luidende:

„De ondergeteekenden J. Rumkorf, Koestraat K 209, en H. H. van Wagtendonk, Prinsengracht HH 296, verklaren, dat het geraas, door de stoomfabriek in de belendende perceelen verspreid, niet alleen in hooge mate hinderlijk is, maar dat de gestadige, aanhoudende trilling niet kan nalaten een hoogst ongunstigen invloed op de hechtheid dier perceelen uit te oefenen, wat hoofdzakelijk aan de siechte inrigting der fabriek te wijten is, die zelfs geene eigene muren heeft; ja, dat het hun na onderzoek reeds gebleken is, dat het perceel van den heer J. P. Engelbrecht reeds eene zekere helling naar de zijde der fabriek vertoont, wat zij niet kunnen nalaten aan die gestadige trilling toe te schrijven.”

En 3°. van vier in de buurt wonende personen, die in het perceel van Engelbrecht bekend zijn en weten „dat de dreuning en het geraas, door de stoomfabriek van den heer Bispinck veroorzaakt, in hooge mate hinderlijk is, zoo niet op den duur onhoudbaar te achten is.”

De Afdeeling is thans geroepen omtrent dit geschil een ontwerp van besluit aan den Koning voor te dragen.

De **VOORZITTER**: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een gemagtigde en er zijn belanghebbenden tegenwoordig. Heeft in de eerste plaats de gemagtigde eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De heer **Mr. J. VAN S. MULDER**, Advokaat te Amsterdam, op verzoek van den heer **Mr. J. PINNER**, Advokaat aldaar, in diens plaats als gemagtigde van den heer **Bispinck** optredende, begint met daarop te wijzen, dat het hier steeds geldt de vraag, in hoever de beschikking van Gedeputeerde Staten moet stand houden; en, ofschoon daarbij hetzelfde beginsel op den voorgrond staat en niet goed is los te maken van het vroeger besluit van Gedeputeerde Staten, moet gemagtigde toch de vraag stellen, of dat besluit teregt genomen is.

Hij doet al dadelijk opmerken, dat in dat stuk schier uitsluitend wordt gewaagd van een stilzwijgend voortgaan door den heer **Bispinck** met zijne zaak niettegenstaande het Koninklijk besluit, daaromtrent genomen. Daartegen moet de heer **Bispinck** opkomen. Hij heeft niet anders gedaan dan gevolg geven aan hetgeen hem is gezegd en gelast. En dat het besluit van 1869 niet dadelijk is opgevolgd, is alleen daaraan toe te schrijven, dat hem door den Minister van Binnenlandsche Zaken, op last van Zijne Majesteit, is kenbaar gemaakt de schorsing van dat besluit, en dat hij zich op nieuw kon wenden tot Gedeputeerde Staten om vergunning om zijne zaak uit te voeren op de wijze als nu geschiedt.

Datzelfde is den heer **Bispinck** nog nader ten vorigen jare medegedeeld.

Gemagtigde meende dit op den voorgrond te moeten stellen, omdat, indien het Koninklijk besluit van 14 Julij 1869 als een onherroepelijk besluit ware te beschouwen, de heer **Bispinck** daarvan zeker zou zijn afgeweken. Maar hem was bepaald te kennen gegeven, dat hij de vergunning op nieuw kon aanvragen, omdat de grond, waarop zijn verzoek vroeger was afgewezen, voor revisie vatbaar was.

Het kan dus niet opgaan te zeggen, dat de heer **Bispinck** zich niet stoorde aan de Koninklijke beslissing, daar het blijkt, dat zelfs de hoogste autoriteit, Zijne Majesteit, gronden aanwezig vond om het besluit van 1868 te schorsen.

Wat nu de grieven der appellanten aangaat, zij beteekenen volgens gemagtigde niet veel. Indien de heer **Bispinck** niet deed hetgeen behoorde, zijn de autoriteiten daar om daarvoor te zorgen. Maar eigenlijk blijkt van geene conclusie of dispositief van hetgeen nu door de appellanten wordt verlangd.

Intusschen schijnt door de appellanten te zijn gezegd, dat zij in appel komen van de verkregene vergunning, bepaaldelijk omdat hem bij Koninklijk besluit ontzegd was het gebruik der glanzerij in zijne fabriek.

Die glanzerij echter heeft sedert die beschikking nooit meer gewerkt, zij is er niet meer. Volmondig wordt erkend, dat die glanzerij aanleiding gaf tot klagen over hevige trilling, geraas en hinder. Maar daarvan is thans geen sprake meer. Al wat in de nabijheid der heeren **Engelbrecht** was, is niets anders dan de glanzerij geweest; maar nu zij is weggenomen, zijn er twee vertrekjes, waar volstrekt niet meer gewerkt wordt.

Er bestond dus voor den heer **Bispinck** wel aanleiding om alsnog redres bij Zijne Majesteit te verzoeken, daar hem wel ontzegd was eene glanzerij te hebben, maar hem niet verboden was eene garenwinderij te hebben.

Nu wordt in de memorie te kennen gegeven, dat men zou wenschen te hebben een eigen muur, waardoor de trilling en het geraas zouden ophouden. Met genoegen heeft echter gemagtigde uit het rapport van den heer **Staatsraad Rapporteur** gehoord, dat uit de verklaring van den **Ingenieur** is gebleken van de eugheid van het terrein, zoodat, als appellanten een eigen muur moesten hebben, er nog enger terrein zou overblijven. Daarbij zouden de kosten van zulk een muur minstens f 2000 bedragen, zoodat dit punt wel nadere overweging zou verdienen op zulk eene kleine inrigting.

Gemagtigde beroept zich overigens op het nauwkeurig onderzoek, door Gedeputeerde Staten met Burgemeester en Wethouders en andere autoriteiten ingesteld, waarbij een ieder op verschillende punten zijne eigen gewaarwordingen heeft opgeschreven. Dat alles is geconstateerd in een proces-verbaal, dat zeer uitvoerig is. En uit dat stuk blijkt, dat allen gemeend hebben aan de voorstellingen van die trilling enz. niet zooveel waarde te kunnen hechten.

Van gevaar is hier nooit sprake geweest. Gemagtigde kan dat dus geheel buiten behandeling laten. Ook van schade is genoegzaam niet gebleken. De muren zijn geheel gaaf. En wat de trilling aangaat, ook deze is zeer overdreven voorgesteld. Gemagtigde heeft zelf zich gisteren naar de fabriek begeven; en te midden van het hevigst der werkzaamheden kon men elkander goed verstaan, al zij het ook, dat de klosjes, die door het raderwerk in beweging werden gebracht, eenig geraas of gegons veroorzaakten. Van trilling was geen spoor te ontdekken; en ook door den heer Pinner is hetzelfde ondervonden.

In de memorie komt alleen voor hevig geraas en dreuning; maar de appellanten geven niet op, in hoever dat geraas en in welke mate die dreuning plaats heeft. Gemagtigde wil echter die snaar niet verder aanroeren, om geene meerdere animositeit te verwekken, die in deze zaak zich al te veel geopenbaard heeft. Maar als men nagaat, dat het hier eene geheel nieuwe industrie betreft, waarvan hier te lande het eerste voorbeeld zich te Amsterdam heeft voorgedaan, dan is, ook met het oog op hetgeen te dezer zake reeds gebleken is, het denkbeeld bij den heer Bispinck zoo vreemd niet, dat er een toeleg bestaat om het nabij zijnde huis duur te laten koopen. Maar inderdaad, en wat hier ook van zij, de fabriek, wanneer zij in werking is, ook al worden hare raderen door stoom in beweging gebracht, veroorzaken geene trilling.

Het is de overtuiging van den heer Bispinck, dat er ten deze in hooge mate overdrijving plaats heeft, o. a. in verband tot het beweren, dat de stoomwerktuigen vastzitten aan den gemeenen muur, met verwaarloozing van vroegere aanschrijving. Vroeger had dat beweren betrekking tot de glanzery, die er nu niet meer is. Maar het beweren is volstrekt ongegrond. Nooit heeft eenig toestel van de fabriek, laat staan de stoommachine, aan den muur vastgezet. Alles staat op zich zelf. Het wind-toestel kan er zoo uitgehaald worden, en zeker de stoommachine.

Gemagtigde meent daarbij, dat het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) aan een onderzoek alleen onderwerpt het stoomwerktuig, maar niet de stoomfabriek. Aan dat onderzoek is onderworpen de dampmaker, de ketel in de machinekamer, datgene wat strekt om de menschelijke kracht te vervangen; maar niet alle gereedschappen en kleine toestellen, die tot de zaak behooren.

Dat blijkt uit het Koninklijk besluit van 1824 zelf. Indien men alle fabrieken, door stoom gedreven, had willen verbieden, had men ze op den voorgrond gesteld. Maar alleen de stoomwerktuigen, daarop had men het oog. En of nu door een stoomwerktuig eene garenwinderij of iets anders in beweging wordt gebracht, doet niets ter zake. En dan kan gemagtigde verklaren, dat de stoommachine, als zoodanig, hier op zich zelve staat, geen geluid, geen hinder toebrengt. Zij staat op de benedenverdieping. Zij geeft geene de minste dreuning, geene de minste trilling.

Het zijn alleen de klosjes, die door de draaijende assen worden in beweging gebracht, welke eenig geraas maken. Maar zoodra men de deur dichtmaakt, is het in de nabij zijnde kamer niet meer te hooren.

En nu is het eigenaardig, dat reeds van 1855 af aldaar eene stoommachine is geweest, en wel dezelfde machine, dezelfde schoorsteen, dezelfde ketel.

Gemagtigde laat gelden, dat bij eene nieuwe zaak en nieuwe personen eene nieuwe aanvraag moet worden gedaan. Maar hij wil slechts constateren, dat reeds van 1855 af in datzelfde perceel diezelfde stoommachine heeft gestaan.

Nu zegt de heer Bispinck, dat in het besluit van 1824 niet verboden is eene garenwinderij, ook niet, wanneer zij door stoom gedreven wordt. Er is volgens dat besluit alleen te onderzoeken, of de stoommachine zelve gevaar of hinder kan te weeg brengen. En als nu eene garenwinderij hinder toebrengt, hetzij door stoom gedreven, hetzij door handen en voeten in beweging gebragt — wat zelfs nog grooter gedreun zou geven — zij kan niet verboden worden.

Nu is de éénige vraag: wat beteekent in het besluit van 1824 een stoomwerktuig? Daartoe wenscht gemagtigde even de geschiedenis na te gaan.

In het besluit van 6 Mei 1824 (*Staatsblad* n°. 32) is wel degelijk een onderscheid gemaakt tusschen de stoomwerktuigen zelve en de werktuigen, die er door in beweging worden gebragt (zie art. 1). De „andere“ werktuigen, aldaar bedoeld, die door de stoomwerktuigen in beweging worden gebragt, dat is hier de winderij.

Men vindt hetzelfde in het besluit van 19 September 1829 (*Staatsblad* n°. 64) en in dat van 26 September 1833 (*Staatsblad* n°. 58), alle handelende over stoomwerktuigen. Bij die alle wordt onder de stoomwerktuigen alleen begrepen de machine en de ketel.

En nu is in geheel Nederland geene tweede fabriek als de onderwerpelijke en waarbij 80 personen worden in het werk gesteld. Het is dus eene zaak van het meeste belang; en, zoo dan al eenigermate het bijzonder belang door eenigen hinder wordt benadeeld, zoo moet hier het bijzonder belang wijken voor het algemeen belang.

De strafbepaling in het besluit van 1824 moet dan ook zoo beperkt mogelijk worden opgevat. En wat niet verboden is, kan niet worden tegengegaan. Daarbij verlieze men niet uit het oog, dat inzonderheid te Amsterdam in menige straat vijf à zes kleine stoommachines in werking zijn. Men vindt ze bij drukkerijen, bakkerijen en dergelijken meer. De heer Bispinck doet ten slotte niets, wettelijk en feitelijk, waarover men zich met grond kan beklagen.

Gemagtigde geeft overigens nog eene korte toelichting van de verklaring van den heer Bispinck: „onder reserve van al mijne regten.“ Zijne bedoeling daarbij is, dat, als ingevolge het besluit van 1867 hem de glanzerij verboden is, bij welk verbod hij zich dan kan neêrleggen, de zaak zelve dan ook niet als ongeoorloofd kan worden beschouwd. Hij is er ook op uit om alles weg te nemen, wat werkelijk hinder toebrengt.

Het is derhalve van de in deze te wachten beslissing, dat deze belangrijke industrie geheel afhangt; en gemagtigde vertrouwt, dat 's Raads advies zal kunnen strekken om eene gunstige beslissing bij den Koning uit te lokken.

De heer BISPINCK verklaart, dat hij, na liet aangevoerde door zijn gemagtigde, het niet noodig acht in eene nadere ontwikkeling te treden.

De heer ENGELBRECHT JR. komt op tegen de bewering van gemagtigde, alsof de fabriek zoo weinig last zou veroorzaken. Hij verzekert, dat juist een aantal menschen wegens het gedreun blijven staan en onwillekeurig naar de fabriek kijken. En nu doet hij uitkomen, dat, zoo al somwijlen dat gedreun wat minder mogt zijn, men wel in het oog dient te houden, dat er bij het stoomwerktuig een minimum en maximum van werkzaamheid plaats heeft, zoodat de werking ongelijk is. Hij betreurt het, dat die dreuning dat gevolg heeft, dat de gezondheid van zijn bejaarden vader, die niet meer bij magte is in zijn onderhoud te voorzien, er grootelijks door wordt benadeeld. En het is niet te vergen, dat die man, op zijnen hoogen leeftijd, genoodzaakt worde ter wille dier fabriek zijne woning te verlaten.

De heer ENGELBRECHT SR. komt nog nader op zijne grieven terug en doet uitkomen, dat de opneming der localiteit niet volledig is geschied. Die opneming had

over de geheele localiteit moeten plaats hebben door al de belendende personen en op ongelijke tijden. Het is toch, naar hij opgeeft, gebleken, dat, tijdens het onderzoek, waarvan de heer Bispinck onderrigt was, de stoommachine zachtjes werd behandeld; maar ook dat, zoodra het onderzoek was afgeloopen, het gedruisch weêr heviger werd. De appellant komt op tegen de bewering, als zou hij ten deze door eigenbelang zijn gedreven. Hij doet daarbij opmerken, dat de heer Bispinck, die op het Rok-in woont, zeer goed kan spreken van overdrijving; hij woont toch zelf niet in de fabriek en heeft er dus geen last van.

Door *Staatsraad* Boot wordt aan den gemagtigde opgemerkt, dat in het besluit van 7 November 1867 niet gesproken is van eene stoomglanzerij, maar dat daarbij het hebben van eene stoomgarenwinderij is verboden. Hij zou dus den heer Bispinck willen vragen, wat hij verstaat onder reserve zijner oude regten. Ook wenschte hij gaarne te kennen den brief van den Minister van Binnenlandsche Zaken, waarvan door den gemagtigde gesproken is. Die brief is aan de Afdeeling niet overgelegd. De vraag zou anders van zelve rijzen, of niet art. 7 van het besluit van 31 Januarij 1824 zou moeten worden toegepast. Maar die vraag vervalt, als er zoodanige missive is als hier is vermeld.

Door den *gemagtigde* geschiedt (benevens van andere stukken) overlegging van den bedoelden brief.

De **VOORZITTER**: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van den Raad der gemeente Rheden van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 5 Februarij 11., waarbij de oprigting van eene school voor meer uitgebreid lager onderwijs te Velp is bevolen.*

In die zaak is rapporteur de *Staatsraad* BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! In Velp (behoorende tot de gemeente Rheden c. a. in Gelderland) is door een aantal ingezetenen het verlangen geopenbaard, dat van gemeentewege aldaar zal worden opgericht eene school voor meer uitgebreid lager onderwijs, b. v. door toevoeging van een paar klassen aan de bestaande lagere school der gemeente, en benoeming van hulp-onderwijzers in die vakken van meer uitgebreid lager onderwijs.

Op een adres van die strekking, geteekend door 27 notabele ingezetenen van Velp, is echter door den Raad van Rheden afwijzend beschikt op 25 Mei 1870.

Gedeputeerde Staten van Gelderland, aan wie tevens adressen van belanghebbenden waren ingezonden, drongen hunnerzijds op de oprigting eener zoodanige school aan. Het voorstel daartoe werd gedaan door Burgemeester en Wethouders, en eene Raadscommissie, bestaande uit de heeren Bosch van Rosenthal, Thomassen en Brinkhorst, werd benoemd om over het plan en over de ingekomen adressen praeadvies uit te brengen. Dat praeadvies van 25 Julij 1870 was in ongunstigen zin. Daarin wordt gezegd, dat geen 55 kinderen, zoo als de adressanten hadden beweerd, maar slechts een 30 tal van die nieuwe inrigting gebruik zouden maken; dat tegen dat adres van 27 personen overstaat een adres van vele (een 22 tal) andere ingezetenen, die zich tegen deze zaak verzetten, op grond, dat er te Velp reeds drie scholen voor meer uitgebreid lager onderwijs bestaan, wel niet openbare, doch bijzondere scholen, die gelegenheid genoeg tot het verlangde onderwijs aanbieden, en dat het beter ware, zoo uit de gemeentekas

gezorgd werd voor behoorlijke straatverlichting, wat om financieel bezwaar achterwege blijft. — De conclusie van dit rapport der Raadscommissie, tot afwijzing van het verzoek, werd op 17 Augustus 1870 door den Gemeenteraad aangenomen met 10 tegen 3 stemmen. De minderheid, bestaande uit den Burgemeester Brantsen en de Wethouders van Spreekens en Avelingh, zonden een adres aan Gedeputeerde Staten, houdende de gronden hunner afwijkende meening; en in een nieuw adres, van 43 handteekeningen voorzien, aan Gedeputeerde Staten gerigt, wordt opgemerkt, dat van de drie inrigtingen voor meer uitgebreid lager onderwijs, te Velp thans aanwezig, ééne enkel voor kostkinderen is, ééne uitsluitend voor meisjes en de derde, van den Onderwijzer van Amstel, f 200 schoolgeld kost. Weder werd een antidotaal request van 23 andere personen aan Gedeputeerde Staten gezonden.

Het Dagelijksch Bestuur (de Burgemeester en de twee reeds genoemde Wethouders, terwijl de Wethouder Geertsema deed aanteekenen, dat hij er niet toe medewerkte) stelde, na overleg met Gedeputeerde Staten, op 7 December 1870 op nieuw aan den Raad voor om aan de bestaande lagere school eene gelegenheid tot meer uitgebreid lager onderwijs te verbinden. Ook dat plan werd met dezelfde meerderheid van 10 stemmen verworpen. Een plan om in schikking te komen met den Hoofd-Onderwijzer Zechner, te Arnhem, die zich te Velp wilde vestigen, leidde tot geene uitkomst, wegens te hooge finantiële eischen.

Burgemeester en Wethouders stelden daarop voor om eene school voor het beoogde doel te bouwen, geschikt voor 50 kinderen, en het schoolgeld te stellen op f 20. De kosten voor opbouw dier school konden nog uit de gelden der dienst 1870 gevonden worden. Ook dat voorstel werd door den Raad verworpen. Het Dagelijksch Bestuur wendde zich daarop tot Gedeputeerde Staten.

Deze hoorden daarover den Inspecteur van het Lager Onderwijs in Gelderland, die op zijne beurt het bericht inwon van den Schoolopziener in het 1ste district van Gelderland. De laatstgemelde vond de vroeger voorgestelde verbinding eener meer uitgebreide aan de bestaande lagere school niet verkieslijk, èn omdat die school te talrijk bezet is en de Hoofd-Onderwijzer dus reeds toezigt genoeg moet uitoefenen, èn omdat hij niet bezit eene acte voor de Fransche taal en de wiskunde. Het later voorstel tot bouw van eener bepaalde school voor meer uitgebreid lager onderwijs vond geheel bijval bij hem, en hij rekent, dat er eerlang p. m. een 40 tal leerlingen van die school gebruik zoude maken. — Ook de Inspecteur is van datzelfde gevoelen. Hij acht het raadzaam, dat de school worde ingerigt om 60 à 70 leerlingen te kunnen bevatten. Gedeputeerde Staten hebben daarop, bij besluit van 15 Februarij 1871, na te hebben uiteengezet, wat er vroeger te Velp en in andere deelen der gemeente Rheden was beproefd en bepaald om te voorzien in de behoefte aan meer uitgebreid lager onderwijs, overwogen: „dat in een aanzienlijk dorp als Velp, alwaar de bevolking niet gelijk in „de andere onderdeelen der gemeente van den landbouw bestaat, maar de eischen van „meerdere ontwikkeling onder den gegoeden burgerstand zich meer en meer doen „gevoelen, de behoefte aan meerbedoelde school redelijkerwijze niet kan worden „betwijfeld, evenmin als, blijkens den lokalen en finantiëlen toestand, de mogelijkheid „tot oprigting van dergelijke school; dat, al ware, naar de berekening van den Raad „zelven, op de te bouwen school een bezoek van slechts 30 kinderen te verwachten, „dan nog uit deze omstandigheid zelve de behoefte daaraan meer dan voldingend „wordt bewezen; dat het verbinden van dergelijk onderwijs aan de bestaande „openbare lagere school aan bezwaren onderhevig is, terwijl de gelegenheid, om op „de bestaande bijzondere scholen meer uitgebreid lager onderwijs te genieten, in meer „dan één opzigt onvoldoende is te achten;“ en op die gronden bevolen, dat het getal openbare scholen in de gemeente Rheden met ééne school voor meer uitgebreid lager onderwijs te Velp zal worden vermeerderd, waarop minstens de vakken, vermeld onder letters *k*, *l*, en *o* van art. 1 der wet op het lager onderwijs, moeten worden onderwezen.

Daartegen is de Gemeenteraad van Rheden opgekomen met een adres aan Zijne Majesteit, gedateerd 21 Maart 1871, waarbij wordt verzocht de buiten-effect-stelling van het besluit van Gedeputeerde Staten, en dat bepaald worde, dat de Raad kan volstaan met het toestaan van een jaarlijksch subsidie tot het bedoelde einde.

Gedeputeerde Staten, daarop nader gehoord, destruëren de in dat adres aan den Koning aangevoerde gronden. Zij voeren aan, dat het onjuist is, als de Raad nu beweert, dat er geen vierde van het door de belanghebbenden opgegeven getal van 55 kinderen op de nieuwe school zoude komen, terwijl de Raad zelf vroeger dat getal op 30 geraamd had; dat het argument, dat dan ook de andere dorpen onder Rheden zulke aanspraken zouden kunnen doen gelden, niets bewijst tegen de behoefte aan zoodanige school te Velp; dat het niets beteekent, als financieel bezwaar te doen gelden, gelijk in het adres geschied is, eene schuld van f1000, bij de bekendheid, dat de gemeente-finantiën in zeer bloeienden toestand zijn.

P. Buurkes, de eerste ondertekenaar van de adressen, welke tegen de oprigting der bedoelde school bij Gemeentebestuur en bij Gedeputeerde Staten zijn ingediend, heeft uit naam zijner mede-ondertekenaars, zoo als hij opgeeft (vergelijk echter art. 9 der Grondwet), ook bij deze Afdeeling van den Raad van State zijne bezwaren kenbaar gemaakt, en wel omdat er op 1 Mei ll. eene bijzondere school voor meer uitgebreid lager onderwijs te Velp geopend is, zoodat er nu reeds drie zoodanige dáár bestaan en ook gelegenheid is voor privaat onderwijs, en velen gebruik maken van Arnheemsche scholen, zoodat er geene behoefte aan eene dergelijke gemeenteschool bestaat, en men veeleer schulden moet afdoen, die oorzaak zijn, dat men zelfs geen lantaarn tot straatverlichting kan bekomen.

En hiermede meen ik voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn belanghebbenden tegenwoordig. Hebben de belanghebbenden ook ecnige inlichtingen te geven of te vragen?

Twee leden van den Gemeenteraad treden op ter ondersteuning van het beroep. Zij betoogen, dat door het besluit van Gedeputeerde Staten de Raad zeer gegriefd is. Zij, die zoovele jaren de gemeente vertegenwoordigd hebben, een der sprekers gedurende dertig jaren, kunnen toch wel geacht worden de behoeften der gemeente te kennen. Als men nagaat, dat er zeven gemeenten zijn, die op een afstand van drie uren van Arnhem verwijderd zijn, terwijl Velp met eene bevolking van slechts 3000 zielen vlak bij die stad ligt en de kinderen zoo gemakkelijk het onderwijs aldaar kunnen genieten, — dan is het wel te verwonderen, dat men voor enkele jongelieden nog eene school te Velp noodig acht. Dáár zijn reeds drie scholen voor meer uitgebreid lager onderwijs. Bovendien zal er met Junij nog eene bijzondere school worden gevestigd voor rekening van verschillende ingezetenen. De voldoening aan het besluit van Gedeputeerde Staten zou dus niet anders leiden dan tot afbraak der bestaande school. De Raad was zeer genegen een subsidie te geven aan die school, zoo als dan ook tot dat einde f600 is toegezegd aan de school te Dieren. Maar om zooveel kosten te besteden voor eene school, die misschien duizenden zal vorderen, daaraan bestaat naar het inzien van den Raad geene behoefte. De bestaande scholen kunnen volkomen geacht worden aan de behoefte te voldoen. Het is toch niet wenschelijk, dat de gemeente zal gaan concurreren met eene bijzondere school, en dat met eene bevolking van slechts 3000 zielen, terwijl Velp zoo in de nabijheid van Arnhem is. Men zou dus het besluit van Gedeputeerde Staten buiten effect willen hebben gelaten, totdat nader de behoefte bleek te bestaan aan eene uitbreiding van het getal gemeentescholen.

Een ander belanghebbende bestrijdt de beweringen van de beide vorigen. Hij meent,

dat het hier niet noodig is om van behoefte te spreken, nadat de Gemeenteraad zelf die behoefte erkend heeft, zoo wat Velp als wat Dieren aangaat. Intusschen wordt nu die behoefte erkend voor Dieren, maar ontkend voor Velp. Maar het is hier te doen om eene school, die juist zoo kostbaar niet behoefte te zijn ingerigt. De bestaande school was veel te kostbaar ingerigt. Het was aan de wijsheid van den Raad overgelaten om òf een subsidie te verstrekken òf eene nieuwe school op te rigten. Men moet met betrekking tot de bestaande bijzondere school niet gewagen van algemeen belang, daar deze behoort tot de zoogenaamd Christelijk nationale rigting. De gemeente is overigens, wat hare geldelijke omstandigheden aangaat, wel bij magte tot die uitgaaf, dewijl zij nog een tamelijk aanzienlijk overschot in kas heeft. De school zou slechts f300 behoeven te kosten. En belanghebbende drukt er ten slotte op, dat Dieren digter is bij Zutphen dan Velp bij Arnhem. Was er dus behoefte te Dieren, dan bestaat die nog meer te Velp.

Van de zijde der *gemeenteraadsleden* wordt hiertegen aangevoerd, dat te Dieren een ander geval voorhanden was. Dáár was werkelijk behoefte. Dieren is ook veel verder van Zutphen verwijderd dan Velp van Arnhem. De Raad aarzelde dan ook niet om dáár dadelijk subsidie te geven. Maar te Velp is een geheel ander geval. Dáár zijn reeds vier scholen. Zal nu de gemeente als concurrent optreden? Het moge zijn, dat het schoolgeld wat duur is; maar het wordt door de ouders niet te duur bevonden. Daarbij is ook de geldelijke toestand der gemeente niet gunstig. De zaak zou dus uiterst bezwarend voor haar zijn. Het mag waar zijn, dat de gemeente op dit oogenblik wat geld beschikbaar heeft. Maar zij heeft nog schuld; en zoolang deze niet voldaan is, kan men niet zeggen, dat er een batig saldo is. Op het beweren, dat de school slechts f300 zou behoeven te kosten, vraagt een der *gemeenteraadsleden*, hoe dat te doen is voor eene school, die voor 50 kinderen zou bestemd zijn? Daarbij is ook niet de plaats aangegeven, waar zij zou kunnen gevestigd worden. Hij meent niet te veel te zeggen, indien hij beweert, dat een derde van de gemeente-inkomsten aan de derde school besteed wordt.

Door *Staatsraad* Boot wordt gevraagd, hoe groot het aan Dieren verstrekte subsidie was.

Een der gemeenteraadsleden antwoordt: f 600. Hij voegt er bij, dat de Hoofd-Onderwijzer bij later schrijven verzocht heeft daarin verandering te brengen.

Staatsraad Boot doet opmerken, dat in het adres niet alleen gevraagd wordt vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten, maar dat de Raad meent te kunnen volstaan met het verleenen van een subsidie. Intusschen wordt in de stukken van dat subsidie niet gesproken.

Het *gemeenteraadslid* geeft de verzekering, dat de Raad niet ongenegen is tot dat subsidie. Maar de gemeente vindt zich bezwaard om als concurrent met de bestaande school op te treden.

De *VOORZITTER*: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

IV. *het geschil over de vraag, waar Tietje Polles de Haan, weduwe van Klaas Oebeles van der Wijk, armlastig was, toen zij in September 1869 te Grootegast in onderstand werd opgenomen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Het Bestuur der gemeente Grootegast, provincie Groningen, heeft Zijner Majesteits beslissing ingeroepen ter aanwijzing van het domicilie van onderstand van Tietje Polles de Haan, weduwe Klaas Oebeles van der Wijk, op 25 September 1869 door den Burgemeester dier gemeente in onderstand opgenomen.

Genoemde behoefte is den 29 Maart 1829 geboren te Wierum, gemeente Westdongeradeel, in een schip, en is in de registers van den burgerlijken stand dier gemeente ingeschreven als dochter van Polle Dooijes de Haan, turfschipper, wonende in zijn schip, tijdens de aangifte der geboorte liggende te Wierum, doch gedomicileerd te Bergum, gemeente Tietjerksteradeel. Op grond van deze vermelding in de geboorte-acte heeft Wierum ontkend het domicilie van onderstand dier vrouw te zijn, beweerende, dat zij te Bergum armlastig was.

De behoefte heeft opgegeven: dat haar vader gewoon was turf, aardappelen en, visch, ingenomen te Leek, Haulerwijk, Appelscha of elders, naar verschillende plaatsen te vervoeren; dat hij steeds in zijn vaartuig woonde en Wierum als hoofdzetel van zijn verblijf beschouwde; dat hij gewoon was te Bergum losgeld voor zijn vaartuig en het patentregt te voldoen; dat zij zelve jong zijnde te Wierum is gedoopt, en aldaar, doch zeer weinig, ter school is gegaan.

Blijkens de huwelijks-acte woonden de beide ouders der behoefte, toen zij op 4 Junij 1814 in de gemeente Tietjerksteradeel in den echt werden verbonden, te Rijperkerk en woonde destijds de vader van haren vader onder Bergum.

In December 1815 heeft de vader der behoefte in de gemeente Oenkerk de geboorte aangegeven van zijn zoon Anne; hij woonde, blijkens de acte, van die geboorte opgemaakt, destijds te Oenkerk.

Den 4 Augustus 1825 werd aan de ouders der behoefte onder Aalsum een zoon geboren, Doeije genaamd, in wiens geboorte-acte de vader vermeld staat als schipper, zijne woonplaats houdende in zijn schip, zonder ergens vast domicilie te hebben.

Een andere zoon werd hun geboren 26 Julij 1836, genaamd Bauke, in wiens geboorte-acte de vader vermeld staat als schipper, gedomicileerd te Bergum, doch toen liggende met zijn schip te Wartena.

De drie genoemde broeders van de behoefte hebben in 1834, 1844 en 1855 deelgenomen aan de loting voor de nationale militie in de gemeente Bergum, waar toen de ouders woonden.

Op grond van deze feiten meenen Burgemeester en Wethouders van Westdongeradeel, dat de éenige vraag is, of de ouders der behoefte hunne woonplaats te Bergum gevestigd hebben vóór of na hare geboorte, en dat Bergum als domicilie van onderstand behoort te worden aangewezen, zolang het niet bewezen heeft, dat hare ouders tusschen hare geboorte en het oogenblik der inschrijving van haren broeder Anne voor de nationale militie, d. i., in 1834, zijn verblijf in Bergum heeft gevestigd.

Burgemeester en Wethouders van Tietjerksteradeel merken daartegen op, dat Polles Dooijes de Haan, vader der behoefte, in de bevolkingsregisters aldaar van 1829 en later niet voorkomt, en dat de inschrijving voor de militie waarschijnlijk heeft plaats gegrepen op de geboorte-acten, in welke Bergum vermeld stond als woonplaats of domicilie van de ouders (waarnaar geen onderzoek zal zijn geschied), ten einde te bevorderen, dat de inschrijving plaats had. Zij meenen daaraan dus geene bewijskracht te kunnen toekennen. Voldoend bewijs, dat de vader in 1829 zijn domicilie te Bergum had, is, naar hun oordeel, niet geleverd.

Na van deze opmerkingen kennis te hebben genomen, heeft de Burgemeester van Westdongeradeel gehoord de weduwe Michiel Schregardus, Anne, den broeder, en Sjoukje, zuster der behoefte, allen te Wierum woonachtig. Hunne antwoorden kwamen hierop

neder: dat Polle Doeijes de Haan steeds woonde in zijn schip, maar zijn hoofdverblijf had te Bergum; dat hij gewoon was des winters met zijn schip te liggen te Wierum of elders, waar hij met zijn schip vastvroor; dat hij zijn patent betaalde te Bergum; dat hij te Wierum nooit plaatselijke belasting heeft betaald; dat hij bij het inkomen van het Aalsummer vallaat schutgeld betaalde en zijne kinderen, hoe weinig dan ook, meest te Wierum zijn school gegaan. Bij de toezending van het proces-verbaal dier ondervraging hebben Burgemeester en Wethouders van Westdongeradeel doen opmerken: dat de ingezetenen dier gemeente vrij zijn van schutgeld bij het inkomen van genoemd vallaat; dat men dus, blijkens de gegeven antwoorden, Polle Doeijes de Haan dáár niet als ingezetenen dier gemeente beschouwd heeft, en hij zelf ook zich daarvoor niet heeft gehouden; anders toch had hij dat schutgeld niet betaald. Zij legden daarbij over een extract uit het doopboek der Hervormde gemeente van Wierum, waaruit blijkt, dat Polle de Haan ook bij den doop van Tietje opgegeven heeft te Bergum zijne woonplaats te hebben.

Gedeputeerde Staten van Friesland, omtrent deze zaak berigtende, schrijven: Vermits uit de geboorte-acte niet alleen, maar ook uit andere tot de zaak behorende bijlagen schijnt te moeten worden afgeleid, dat de vader der behoeftige Bergum steeds als zijn hoofdverblijf beschouwde en daarvan deed blijken zoo door het nemen van patent aldaar, als door de omstandigheid, dat zijne zonen in de gemeente Tietjerksteraadeel voor de nationale militie hebben geloot, hebben wij de eer als ons gevoelen te kennen te geven, dat het domicilie van onderstand van Tietje Polles de Haan, weduwe van der Wijk, op 25 September 1869 was gevestigd te Bergum.

Meerdere stukken zijn niet ingekomen. Het is thans aan de Afdeeling om te dezer zake een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. het geschil tusschen de gemeenten Oldehove en Grijskerk omtrent de finantiële regeling van het onderwijs der gemeenschappelijke school te Kommerzijl.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Onder dagteekening van ^{30 Julij} _{23 November} 1860 kwamen de gemeenteraden van Grijskerk en van Oldehove, na daartoe verkregene magtiging van Gedeputeerde Staten van Groningen, overeen, dat er te Kommerzijl (behoorende voor een deel onder Grijskerk en voor een deel onder Oldehove) eene gemeenschappelijke school voor lager onderwijs zoude zijn, in den zin van art. 16, laatste lid, der wet op het lager onderwijs en art. 121 der gemeentewet.

Blijkens de acte van overeenkomst van 1860 behoort die school, met de daaraan verbondene onderwijzers-woning, aan beide gemeenten, ieder voor de helft, en is zij geplaatst in dat gedeelte van Kommerzijl, hetwelk in de gemeente Oldehove is gelegen.

De kosten van onderhoud der gebouwen en die van het onderwijs zouden, luidens voormelde acte, door beide gemeenten, ieder voor de helft, gedragen worden, met bepaling evenwel, dat, indien later mogt blijken, dat uit de ééne gemeente 25 of meer kinderen dan uit de andere ter schole kwamen, er eene nieuwe regeling aangaande het, door iedere gemeente te dragen, aandeel in de jaarwedden van het onderwijzend personeel zou kunnen plaats hebben.

De schoolgelden der schoolgaande kinderen zouden door de ontvangers van beide gemeenten ieder voor die kinderen in hunne gemeente worden geïnd.

Deze schoolregeling, welke in December 1860 door Gedeputeerde Staten werd goedgekeurd, bleef tot dusverre in werking.

Ter gelegenheid intusschen, dat er in Julij 1870 aan de school te Kommerzijl een Hulp-Onderwijzer moest worden benoemd, achtte de Gemeenteraad van Oldehove, met het oog op de resultaten der tegenwoordige schoolstatistiek, den tijd gekomen om eene verandering in de primitieve overeenkomst te maken, en stelde hij dienvolgens aan den Raad der gemeente Grijpskerk voor om de tractementen van het onderwijzend personeel, alsmede de schoolbehoefte der school te Kommerzijl door de beide gemeenten te doen betalen in evenredigheid der uit iedere gemeente te Kommerzijl ter school gaande kinderen, te rekenen naar de kwartaalstaten, bij de gemeentebesturen voorhanden; de overige kosten zouden half en half worden gedragen. Volgens Oldehove waren er op 15 Januarij ll. op de school te Kommerzijl 63 kinderen uit Grijpskerk en 37 uit Oldehove.

Het voorstel van Oldehove vond van de zijde van Grijpskerk geen bijval, ook omdat het verschil van het aantal kinderen nog geen 25 zoude bedragen. Dat voorstel gaf aanleiding tot onderscheidene tegenvoorstellen, o. a. dat alleen in het salaris van den Hulp-Onderwijzer en in het bedrag der schoolbehoefte naar den maatstaf van de schoolbevolking uit iedere gemeente zou worden bijgedragen; voorstellen echter, die geen van allen tot wederzijdsche toenadering hebben geleid, terwijl ten slotte de Raad der gemeente Grijpskerk aan eene scheiding boven eene, voor de belangen dier gemeente nadeelige, gemeenschap de voorkeur gaf.

Gedeputeerde Staten namen uit een en ander aanleiding om eene poging aan te wenden het bestaand geschil in der minne bij te leggen, en zulks naar aanleiding van art. 122, 2., der gemeentewet, in verband met art. 147 der provinciale wet.

Onder dagteekening van 17 Maart ll. gaven Gedeputeerde Staten aan beide gemeenteraden te kennen, dat, in de veronderstelling, dat het verschil van het aantal der uit iedere gemeente ter school gaande kinderen te Kommerzijl thans meer dan 25 bedraagt, een punt, zeggen zij, waarover bij raadpleging der statistieke gegevens geen verschil behoeft te bestaan, hun een terugkomen op de in 1860 aangegane overeenkomst billijk voorkwam. Volgens art. 122 der gemeentewet worden de kosten eener gemeenschappelijke regeling door de kassen der betrokkene gemeenten, naar het belang, dat elk er bij heeft, gedragen. De maatstaf van het belang van iedere gemeente bij de school te Kommerzijl is, naar het inzien van Gedeputeerde Staten, geen andere dan de verhouding, welke er tusschen het aantal aldaar ter school gaande kinderen uit elke der gemeenten bestaat; met andere woorden, iedere gemeente betaale in *a/* de kosten der gemeenschappelijke school in verhouding tot het gebruik, hetwelk zij er van maakt. De Raad van Oldehove handelde dus, naar het oordeel van Gedeputeerde Staten, in gematigden geest, door voor te stellen, dat slechts de tractementen van het onderwijzend personeel en de schoolbehoefte (niet dus de overige kosten) in evenredigheid der uit iedere gemeente ter school gaande kinderen zouden worden betaald. Mogt deze wijze van schikking voortdurend bij den Raad der gemeente Grijpskerk tegenstand ontmoeten, in dat geval zouden Gedeputeerde Staten gaarne vernemen, welke bezwaren hiertegen van die zijde worden ingebracht. Indien de Gemeenteraad van Grijpskerk de voorkeur mogt blijven schenken aan eene scheiding boven het behoud der gemeenschappelijke school, bij eene nieuwe regeling in den geest van Oldehove, in dat geval zouden Gedeputeerde Staten gaarne vernemen, op welke gronden, aan het belang der gemeente ontleend, dat verlangen steunt; terwijl de Raad der gemeente Oldehove van zijne zijde werd uitgenoodigd mede te deelen, wat ten voordeele van het behoud der gemeenschappelijke school te Kommerzijl, met het oog op de belangen van Oldehove, mogt kunnen worden aangevoerd.

In antwoord op dat schrijven van 17 Maart zijn gevolgd twee brieven: één van Oldehove, en één van Grijpskerk, beide gedagteekend 1 April.

De wenschelijkheid van het behoud der gemeenschappelijke school wordt door Oldehove in de eerste plaats daaruit betoogd, dat, ingeval van scheiding, het zeer kostbaar voor die gemeente zou zijn om voor, op zijn hoogst, 37 leerlingen een Onderwijzer, schoolgebouw, woning enz. er op na te houden. Ook wat het onderwijs betreft zal in eene gemeenschappelijke school van 100 kinderen één Hoofd- en Hulp-Onderwijzer voor het onderwijs veel wenschelijker zijn, dan twee scholen en in iedere school alleen een Hoofd-Onderwijzer. Dit althans is zeker, dat, naar het gevoelen van bekwame beoordeelaars van het onderwijs, de kleinere scholen ver moeten achterstaan bij de grootere. — Nog voegt Oldehove hier bij, dat, indien de Raad dier gemeente niet overtuigd was van aan Grijpskerk een zeer billijk voorstel te hebben gedaan, Oldehove gaarne zou toegeven, aangezien twee scholen op eene kleine plaats als Kommerzijl zeer onaangename en nadeelige gevolgen kan hebben, met name twist en tweedragt zou kunnen veroorzaken tusschen onderwijzers en kinderen. Hierbij wordt door Oldehove nog medegedeeld, dat er misschien binnen zeer korte jaren eene bijzondere school in het, op een half uur afstand gelegen, plaatsje Niezijl zal worden daargesteld, waarvan alsdan misschien door de helft der kinderen uit de thans bestaande school te Kommerzijl gebruik zal worden gemaakt.

Burgemeester en Wethouders van Grijpskerk in hun voormeld schrijven van 1 April berigten, dat de Raad dier gemeente, in zijne vergadering van den 31 Maart ll., heeft besloten de door den Raad van Oldehove voorgestelde wijze van betaling der kosten voor het onderwijs aan de gemeenschappelijke school te Kommerzijl niet aan te nemen. De Raad meent, dat voor Grijpskerk eene scheiding verkieslijker is boven de door den Raad van Oldehove voorgestelde regeling van betaling, op grond, dat Grijpskerk er niet, althans weinig, finantieel meer door wordt bezwaard, en dan liever te Kommerzijl eene eigene school heeft, dan eene met Oldehove gemeen. Wanneer de school toch in gemeenschap zal blijven bestaan, moet deze werkelijk worden vergroot, alsmede de onderwijzers-woning veel worden verbeterd, wat aanzienlijke kosten vordert, en zal dan nog de vergrootte school een ondoelmatig schoollokaal worden. De door den Raad dezer gemeente aan die van Oldehove voorgestelde regeling van betaling is dan ook alleen gedaan, om de zaak tot een gewenscht einde te brengen, ofschoon ook dan nog aan eene eigen school te Kommerzijl de voorkeur werd gegeven.

Na ontvangst van deze antwoorden dd. 1 April ll. hebben Gedeputeerde Staten de tot dit bestuursgeschil betrekkelijke stukken aan den Minister van Binnenlandsche Zaken onder dagteekening van 14 April ll. opgezonden, ten einde alsnu 's Konings beslissing te verkrijgen in den zin van art. 147 der provinciale wet.

Blijkens de laatst ontvangen berigten der gemeentebesturen, mag men aannemen — zeggen Gedeputeerde Staten in hun schrijven van 14 April — dat het verschil der schoolkinderen te Kommerzijl, vroeger en nu, meer dan 25 bedraagt, weshalve het Bestuur van Oldehove thans bevoegd is eene wijziging van het convenant van 30 Julij 1860 te vragen. Gedeputeerde Staten hebben zich afgevraagd: 1°. is de opheffing van de gemeenschappelijke school te Kommerzijl wenschelijk voor beide gemeenten? en 2°. zoo neen, is eene wijziging der thans geldende contractuële bepalingen, naar het voorstel van het Gemeentebestuur van Oldehove, billijk? De eerste vraag beantwoorden zij ontkennend. Eene gemeenschappelijke school van p. m. 100 kinderen, onder een Hoofd-Onderwijzer, bijgestaan door een Hulp-Onderwijzer, verdient de voorkeur boven twee afzonderlijke scholen, die elk een kleiner of grooter deel dezer schoolbevolking zouden bevatten. De behoefte aan twee scholen in een klein dorp als Kommerzijl is niet wel aan te nemen. Het Gemeentebestuur van Grijpskerk erkent voorts, dat de stichting eener nieuwe school voor de gemeente-finantiën nadeelig is, zij

het ook, dat het dit finantieel bezwaar luttel telt. Voor de gemeente Oldehove is het finantieel nadeel bij eene scheiding in het oog vallend; teregt toch wijst het bestuur dier gemeente op de kostbaarheid eener afzonderlijke schoolinrigting voor slechts 37 leerlingen. Het komt Gedeputeerde Staten voor, dat de tegenstand van het Gemeentebestuur van Grijpskerk hoofdzakelijk is toe te schrijven aan de vrees, dat bij eene wijziging van het convenant van 30 Julij 1860 de nieuwe finantiële regeling vermoedelijk minder gunstig voor zijne gemeente zal uitvallen. Een geldend motief tegen eene nieuwe gemeenschappelijke regeling kan dit echter niet zijn. — De tweede vraag beantwoorden Gedeputeerde Staten toestemmend. Volgens art. 122 der gemeentewet is *ieders belang* bij de gemeenschappelijke regeling de maatstaf der kostenverdeeling. Met het oog op dit beginsel komt hun het voorstel van het Bestuur van Oldehove billijk voor, namelijk dat de tractementen van het onderwijzend personeel, alsmede de schoolbehoeften der gemeenschappelijke school te Kommerzijl door de gemeenten Grijpskerk en Oldehove zouden worden betaald, in evenredigheid der uit iedere gemeente te Kommerzijl ter school gaande kinderen, te rekenen naar de kwartaalstaten, bij de gemeentebesturen voorhanden; de overige kosten zouden half en half gedragen worden, schoon uit de gemeente Oldehove een veel kleiner aantal kinderen te Kommerzijl ter school gaat dan uit Grijpskerk. Het laatst gedane voorstel van het Bestuur van Grijpskerk, volgens hetwelk alleen in het salaris van den Hulp-Onderwijzer en in het bedrag der schoolbehoeften, naar den maatstaf van ieders schoolbevolking, door elk der gemeenten zoude worden gedragen, kunnen Gedeputeerde Staten niet ondersteunen; immers, voor eene uitzondering ten aanzien van de jaarwedde des Hoofd-Onderwijzers bestaat, naar hunne meening, geen de minste grond.

Memoriën zijn er niet ingekomen, en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

VI. *het beroep van G. Stapel, te Gendt, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Gelderland in zake nationale militie.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijnne Heeren! De adressant Gradus Stapel, uit de gemeente Gendt, provincie Gelderland, is loteling aldaar voor de nationale militie van dit jaar. Bij de loting trok hij nommer 7. Hij is de jongste zoon eener familie van zeven zonen, waarvan de oudste en de derde broeder hunnen diensttijd bij de nationale militie hebben volbragt. De vijfde, Christoffel, na op 30 April 1861 als loteling te zijn ingelijfd, is overgegaan als vrijwilliger bij het regement rijdende artillerie en vervolgens bij vonnis van den Krijgsraad, ingaande den 16 Februarij 1866, ter zake van diefstal vervallen verklaard van den militairen stand en veroordeeld tot twee jaren kruiwagenstraf, en op 14 April 1866 uit de sterkte gevoerd. Twee der drie andere broeders zijn van de dienst vrijgesteld wegens broederdienst, en de derde is zelfs wegens zijn hoog nummer niet opgeroepen voor de dienst.

De adressant heeft bij den Militieraad vrijstelling gevraagd van de dienst, op grond van broederdienst; maar hij is, bij besluit van den Militieraad, zitting houdende te Arnhem, tot de dienst aangewezen, omdat zijn broeder Christoffel zijne volle vijfjarige dienst niet heeft volbragt. Van deze uitspraak is adressant gekomen in beroep bij Gedeputeerde Staten der provincie Gelderland, die zich echter op denzelfden

grond, bij besluit van 29 Maart ll., hebben vereenigd met de uitspraak van den Militieraad.

Van deze beslissing is de adressant op den 2 April ll. in beroep gekomen bij den Koning. Tot staving van zijn beroep voert hij enkel aan, dat bij de door hem bestreden uitspraken meer op de letter dan op den geest der wet zou zijn gelet.

De Afdeeling is thans geroepen in deze zaak, welke krachtens 's Konings magtiging den 9 Mei ll. bij haar aanhangig is gemaakt, een ontwerp van besluit aan den Koning voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Veertiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 7 Junij 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden :

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als :

1°. van den 24 Mei ll., n°. 22, houdende beschikking op *het beroep van het Gemeentebestuur van Dokkum van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan het raadsbestuit van 19 Januarij ll., houdende magtiging op den Burgemeester om zich in hooger beroep te verweren tegen eene vordering der gemeente Oostdongeradeel* (zie het verslag over deze zaak op blz. 110—113).

Het besluit is van den volgenden inhoud :

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van het Gemeentebestuur van Dokkum tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 12 Januarij 1871, n°. 32, waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van den Raad der gemeente van 9 Januarij bevorens, om zich te verweren tegen de door de gemeente Oostdongeradeel ingestelde vordering in hooger beroep bij het Provinciaal Geregts-hof van Friesland in zake der herstellingskosten der brug over de Aalsumervaart;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 3 Mei 1871, n°. 14;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 20 Mei 1871, litt. E, 2de Afdeling;

Overwegende:

dat, bij besluit van 28 November 1864, n°. 44, door Ons in een geschil tussehen de gemeentebesturen van Dokkum en Oostdongeradeel over het onderhoud eener brug, gelegen in de nabijheid van het zoogenaamde Aalsumer Vallaat, in de gemeente Oostdongeradeel, — is beslist, dat dat onderhoud niet krachtens art. 231 der gemeentewet op laatstgenoemde gemeente is overgegaan, maar moet geeht worden alsnog op Dokkum te rusten;

dat de gemeente Dokkum, door de gemeente Oostdongeradeel gedagvaard tot betaling eener som van / 898.87⁵ met de rente sedert den dag der dagvaarding, ter zake van door laatstgenoemde uitgeschoten herstellingskosten aan genoemde brug, — verlangd heeft de vraag, of Dokkum de brug moet onderhouden, aan het oordeel van den regter te onderwerpen, en daartoe besloten heeft zich tegen den eisch van Oostdongeradeel te verdedigen; dat echter aan dit besluit eerst door Gedeputeerde Staten van Friesland en later door Ons de verzoekte goedkeuring is onthouden, op grond, dat, nadat omtrent de onderhoudsplichtigheid door Ons, krachtens de bepalingen van art. 132 der Grondwet en art. 147 der provinciale wet, in het hoogste ressort was beslist, door het administratief gezag niet kon worden medegewerkt om alle verbindende kracht aan die beslissing te ontnemen, door aan eene der partijen te vergunnen het daarbij uitgemaakt punt van geschil nog aan eene regterlijke uitspraak te onderwerpen;

dat, volgens de aangehaalde artikelen der Grondwet en provinciale wet, in verband met art. 148 der laatstgenoemde, de vraag, welk gemeentebestuur publiekregterlijk tot onderhoud van een werk verplicht is, indien daarover tussehen twee gemeentebesturen geschil bestaat, door Ons wordt beslist;

dat dien-overeenkomstig bij Ons bovenvermeld besluit is uitgemaakt, dat de verplichting tot onderhoud der bedoelde brug op de gemeente Dokkum is blijven rusten;

dat echter de eisch, door de gemeente Oostdongeradeel tegen de gemeente Dokkum ingesteld tot teruggave der uitgeschoten herstellingskosten, door de Arrondissements-Regtbank te Leeuwarden bij haar vonnis van 6 September 1870 is ontzegd, op grond, dat de woorden van art. 230 der gemeentewet: *„de aan de gemeente behoorende“* werken moeten opgevat worden in den zin van *„de in de gemeente gelegene“*, en dat dus, volgens artt. 230 en 231 van genoemde wet, alle in eene gemeente aanwezige, voor de openbare dienst bestemde werken voor rekening dier gemeente moeten worden onderhouden, tenzij bewezen worde, dat een ander privaatregtelijk tot dat onderhoud is verplicht, hoedanige privaatregtelijke verplichting de Regtbank oordeelde dat ten laste van Dokkum niet bewezen is;

dat zeker tussehen deze uitspraak en Ons voornoemd besluit geene overeenstemming bestaat; maar dat omtrent de juistheid van eene beslissing, door den burgerlijken regter in eersten aanleg gegeven, alleen door den hooger en burgerlijken regter kan worden beslist; en zeker in dezen stand der zaak geen andere weg kan worden ingeslagen om zoo mogelijk een onflict te voorkomen, dan dat de zaak aan het oordeel van een hooger en regter worde onderworpen;

dat thans, nu diens beslissing door de in het ongelijk gestelde gemeente werkelijk is ingeroepen, aan de gemeente Dokkum de gelegenheid niet mag worden onthouden de in haar voordeel verkregene regterlijke uitspraak voor den hooger en regter te verdedigen;

Gezien artt. 194, litt. A, en 200 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 12 Januarij 1871, n°. 32, Onze goedkeuring te verleenen aan het besluit van den Gemeenteraad van Dokkum van 9 Januarij bevorens, houdende magtiging op den Burgemeester dier gemeente om zich, namens haar, in hooger beroep, tegen de aetie van den Burgemeester van Oostdongeradeel te verweren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 24 Mei 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 28 Mei ll., n°. 21, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Middelle van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij deze hunne goedkeuring hebben onthouden aan het raadsbesluit tot het aangaan eener geldleening met de Maatschappij voor gemeentecrediet* (zie het verslag over deze zaak op blz. 136—141).

Het besluit is van den volgende inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Raad der gemeente Middelle, gedagteekend 27 Februarij 1871, bij Ons voorziening vragende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 15 Februarij te voren, n°. 25, waarbij dat Collegie zijne goedkeuring heeft geweigerd op een besluit van genoemden Gemeenteraad tot het aangaan eener geldleening van *f* 18,000 met de Maatschappij voor gemeentecrediet te Amsterdam;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 19 Mei 1871, n°. 22;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 23 Mei 1871, n°. 204, 2de Afdeeling;

Overwegende, dat van de voorgestelde leening van *f* 18,000 de Gemeenteraad voornoemd voornemens is een bedrag van *f* 13,500 te bezigen tot verbetering van den gemeenteweg aldaar, en eene som van *f* 3,500 tot aflossing eener nog bestaande schuld, terwijl eindelijk voor *f* 1000 voor de gemeente aandeel zou worden genomen in gezegde Maatschappij;

dat, wel is waar, de voorgenomene verbetering van rigting en hoogte van bedoelden gemeenteweg, op zich zelve beschouwd, aanbeveling verdient, al blijkt het aldus voorgenomen werk slechts van betrekkelijk nut en voordeel, daar het niet ten doel heeft, den thans doodloopenden weg met andere bestaande wegen in verband te brengen;

dat, wat betreft de duurzaamheid van het werk, het bestraten en betuinen van dien weg, hetwelk gelijktijdig zou worden ondernomen, niet van genoegzaam blijvend aard is, dat de kosten, daartoe vereischt, over een tijdvak van 68 jaren zouden behooren verdeeld te worden;

dat het niet afdoende is gebleken, dat de gemeente de benoodigde som niet tegen minder bezwarende voorwaarden met meer spoedige aflossing zou kunnen verkrijgen, noch ook dat haar belang niet veeleer zou medebrengen om, in stede van eene

bezwarende geldleening te sluiten, gedurende eenige jaren op hare begrooting eene som in uitgaaf te brengen, tot stuksgewijze achtereenvolgende verbetering van den weg;

dat, wat aangaat de reeds genoemde som van *f* 3,500, bestemd tot aflossing eener bestaande schuld, in dier voege, dat de last der afbetaling, die oorspronkelijk binnen twaalf jaren zou geschieden, grootendeels zou worden overgedragen op latere geslachten:

dat tot zoodanigen maatregel niet dan om hoogst gewigtige, hier niet aanwezige, dwangredenen zou mogen worden overgegaan;

dat eindelijk het bovenvermeld bedrag van *f* 1000 enkel zou worden opgenomen ter voldoening aan eene voorwaarde, door den geldschieter aan de verstrekking der vorige gelden verbonden;

dat, onder dusdanige omstandigheden, er geene gronden aanwezig zijn om de gemeente Middelle zich voor een zoo langdurig tijdvak te laten belasten, en Gedeputeerde Staten van Noordholland derhalve teregt hunne goedkeuring aan het bedoelde raadsbesluit hebben onthouden;

Gezien artt. 194, 200 en 201 der wet van 29 Junij 1851. (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 15 Februarij 1871, n°. 25, het daartegen door den Gemeenteraad van Middelle ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 28 Mei 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van Burgemeester en Wethouders van Zes Gehuchten van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij de gemeenterekening van 1866 is gesloten*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Het is noodig, alvorens de daadzaken van dit geschil mede te deelen, te herinneren, dat in het voorjaar bij deze Afdeling ook aanhangig was een bestuursgeschil betreffende dezelfde aangelegenheid, namelijk: de vaststelling der rekening van inkomsten en uitgaven van de gemeente Zes Gehuchten, over het jaar 1866. Bij raadsbesluit van 31 Mei 1870 had de Gemeenteraad van Zes Gehuchten de rekening over 1866 vastgesteld en daarin onder n°s. 8 en 9 als posten van uitgaaf opgenomen: 1°. *f* 207.58⁵ wegens verschillende uitgaven, door den Gemeente-Ontvanger op mondelingen last van het Gemeentebestuur over 1859—1866 gedaan, 2°. *f* 2,450 wegens door dien Ontvanger te veel in ontvangst gestelden hoofdelijken omslag over 1859—1865, alzoo gedurende zeven jaren *f* 350 's jaars. Bij die rekening werd echter

ten laste van den Gemeente-Ontvanger gebragt eene som van f 212.30, die hij zou hebben ontvangen als koopenningen van vaste goederen, de gemeente toebehoorende, en op den 27 December 1855 verkocht; alsmede eene som van f 550, die de Ontvanger had behooren uit te betalen, doch niet zou hebben uitbetaald, wegens koopenningen ter zake van aankoop van onroerende goederen door de gemeente van W. Schouwackers.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant hebben bij besluit van 1 Julij 1870 die rekening gesloten; maar de gewezen Ontvanger der gemeente, J. van Lith, is toen bij den Koning in beroep gekomen tegen de vaststelling dier rekening door Gedeputeerde Staten bij gemeld besluit van 1 Julij 1870 gedaan. Hij beweerde, dat de twee gemelde posten van f 212.30 en van f 550 niet ten zijnen laste konden worden gebragt, omdat hij het bedrag van den eersten post niet had ontvangen en aan Schouwackers had uitbetaald het bedrag, vermeld in de bevelschriften tot betaling, die door Schouwackers behoorlijk waren gequiteerd.

Bij Koninklijk besluit van 20 Februarij 11. is dat beroep gegrond verklaard en, met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten in dato 1 Julij 1870, bepaald, dat de twee betwiste posten van f 212.30 en van f 550 niet ten laste van den Gemeente-Ontvanger konden gebragt worden (1).

Ter uitvoering van dat besluit hebben Gedeputeerde Staten der provincie Noordbrabant op den 3 Maart 11. die rekening op nieuw gesloten, alsnu met een nadeelig slot van f 896.34, in plaats van een nadeelig slot van f 134.04.

De Gemeenteraad van Zes Gehuchten is op den 1 April 11. tegen dit besluit van Gedeputeerde Staten bij den Koning in beroep gekomen, verzoekende, dat de post sub n°. 9, groot f 2,450, aan den Ontvanger in uitgaaf geleden, uit de rekening zal worden geradieerd, of althans zal worden verminderd met het bedrag der twee posten van f 212.30 en f 550, bij besluit van 31 Mei 1870 ten zijnen laste gebragt. In het adres wordt gezegd: dat eigenlijk die twee posten bij gemeld besluit niet in wezenlijkheid ten laste van den Gemeente-Ontvanger zijn gebragt, mar eenvoudig in compensatie van hetgeen die Ontvanger vermeende van de gemeente te kunnen vorderen; dat Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 1 Julij 1870 de rekening hebben gesloten met hetzelfde nadeelig slot, waarmede de Raad de rekening had vastgesteld; dat, naar het inzien van den Raad, 's Konings beslissing van den 20 Februarij 1871 niets heeft veranderd in den stand van het raadsbesluit van 31 Mei 1870; en dat Gedeputeerde Staten eenvoudig de posten 8 en 9 in uitgaaf, hiervoor vermeld, hadden moeten verwerpen of verminderen.

Gedeputeerde Staten, over dat adres gehoord, hebben op den 14 April 11. berigt, dat, naar hunne meening, de bedoeling van den Gemeenteraad is om, langs een omweg, den Gemeente-Ontvanger te belasten met de twee verworpen posten van f 212.30 en f 550; dat dit echter niet kan opgaan, want dat in de rekening het saldo van den Ontvanger is erkend, namelijk de posten 8 en 9 in uitgaaf; dat de vastgestelde rekening enkel door den Gemeente-Ontvanger is bestreden ten aanzien van de twee posten, hiervoor meermalen vermeld; dat hij, in die betrekking in het gelijk gesteld zijnde, de Raad nu niet willekeurig de posten 8 en 9 mag verminderen met een bedrag, gelijkstaande met de som, die men, zoo als nu door den Koning bij besluit van 20 Februarij 11. is beslist, ten onregte ten laste van den Ontvanger had gebragt.

De Gemeenteraad heeft aan deze Afdeeling overgelegd gemeente-rekeningen en begrootingen over 1859, 1860, 1862/1865, ten bewijze, dat de Gemeente-Ontvanger den hoofdelijken omslag ad f 700 'sjaars heeft ontvangen, althans had moeten ontvangen.

In het besluit van den Gemeenteraad van 31 Mei 1870 komt ten aanzien der

(1) Zie blz. 14—20, 80, 81.

posten 8 en 9 in uitgaaf voor: dat de post n. 8 door den Ontvanger ter zijner tijd had moeten zijn in rekening gebracht en hij dien heeft laten verjaren; en dat hij den post n. 9 ad *f* 2,450 in ontvangst heeft gebracht, in de betrokken rekeningen 1859—1865, welke aldus zijn afgesloten en als afgedaan kunnen beschouwd worden; dat echter de door den Ontvanger te veel in ontvangst gestelde hoofdelijke omslagen ad *f* 350 'sjaars, die hij niet heeft ingevorderd, maar genomen zou hebben uit de tiend, ten behoeve van de grondeigenaren in der tijd aangekocht, hem niet verder behooren te worden goedgedaan, als hem naar vermoeden in eerlijkheid toekomende. Daaruit volgt, dat het bedrag der posten 8 en 9 in compensatie wordt verminderd onder anderen met den post van *f* 212.30 en dien van *f* 550.

In dit geschil van bestuur, hetwelk ingevolge magtiging des Konings den 27 April ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn gemagtigden tegenwoordig. Hebben de gemagtigden ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De *Burgemeester van Zes Gehuchten* geeft, als gemagtigde van den Gemeenteraad aldaar, hoofdzakelijk te kennen: dat hij zich zeer goed kan vereenigen met het uitgebragt rapport, als zeer overeenkomende met den loop van zaken. Hij wenscht alleen te doen opmerken, dat er ten deze allezins eerlijkheid heeft op den voorgrond gestaan. De twee onderwerpelijke posten, hoezeer er dan ook eene Koninklijke beslissing zij, moeten, naar het oordeel van den Gemeenteraad, blijven ten laste van den gewezen Ontvanger. Daarom heeft de Raad gemeend hierin zoo eerlijk en naauwgezet te moeten handelen als mogelijk is. Van daar, dat besloten is om de sommen *f* 212.30 en *f* 550 den heer van Lith in compensatie te brengen met den post van *f* 2,450, dat wil zeggen met de *f* 350, die men gedurende zeven jaren niet aan hoofdelijken omslag had gebeurd, maar ter wille der regelmaat wel op de rekening in ontvangst had gesteld. Hoewel nu de Ontvanger zijn regt op de laatstgenoemde som heeft verloren, zoo wil echter de Gemeenteraad hem die billijkheidshalve na aftrek van het bovengenoemde vergoeden. Daardoor zal de som, die in compensatie wordt gebracht, gelijkstaan met het bedrag dier beide posten. Naar het oordeel van gemagtigde hebben Gedeputeerde Staten hunne resolutie niet voldoende gemotiveerd. Zij waren niet bevoegd het onderwerpelijk besluit te nemen, zonder dat daaraan een nader besluit van den Gemeenteraad was voorafgegaan.

De heer Mr. D. VAN ECK, Advokaat te 's Gravenhage, als gemagtigde optredende voor den gewezen Ontvanger J. van Lith, begint met op te merken, dat spreker nog dikwijls de eer kan hebben om in deze zaak voor het Collegie van den Raad van State te pleiten, indien de Gemeenteraad van genoemde plaats den weg wil blijven bewandelen, dien hij thans is opgegaan. Immers nadat van Lith in beroep was gekomen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij de gemeenterekening over 1866 was gesloten; nadat door den Koning dat besluit was vernietigd, doch alleen voor zooverre de daarop gebragte posten betrof, waarover het geschil bestond, met handhaving van het overige, — komt thans de Raad van Zes Gehuchten in beroep tegen een daarop gevolgd besluit van Gedeputeerde Staten van 3 Maart 1871, omdat daarin de rekening werd gewijzigd naar het bedoelde Koninklijk besluit en vervolgens alzoo op nieuw werd vastgesteld. De Gemeenteraad komt derhalve op tegen iets wat niet meer voor verandering vatbaar is.

Spreker vestigt in de eerste plaats de aandacht van den Raad van State op het *onbestemde* van den eisch. Men beweert, dat door Gedeputeerde Staten ten onregte

een post van f 2,450, als uitgaaf op de bedoelde rekening voorkomende, wegens te veel in ontvangst gestelden hoofdelijken omslag over 1859--1865, niet is verminderd of verworpen. Gedeputeerde Staten, zoo zegt men, hadden de rekening moeten sluiten met de *vermindering of verwerping van post 8 en 9* van het raadsbesluit van 31 Mei 1870. En men concludeert alleen tot eene *vermindering van post 9*, zóódanig, dat de rekening gebragt worde op het cijfer, waarop de Gemeenteraad die had vastgesteld. Wat men eigenlijk wil, blijkt dus niet.

In de tweede plaats beschouwt de spreker de *zedelijke waarde* van den eisch en wel vooreerst ten opzigte van post 8. Deze betreft verschillende uitgaven, op mondelingen last van het Gemeentebestuur gedaan gedurende de jaren 1859 tot 1866. Volgens eene noot bij de rekening der gemeente zijn die uitgaven door den Raad als deugdelijk erkend. Die uitgaven hebben dus gestrekt ten bate van de gemeente, het Bestuur heeft ze erkend: toch wil men ze thans ten laste van den Ontvanger brengen. Men zegt, dat die vorderingen verjaard zijn; doch zoo dit waar is, dan is slechts de Gemeenteraad en niet de Ontvanger daaraan schuldig, want den verwarden staat der finantiën over 1855--1865 heeft men nooit aan dezen laatste kunnen verwijten. Bovendien ontbreken ook de elementen voor de verjaring. Want art. 228 gemeentewet verklaart in deze toepasselijk art. 3 der wet van 8 November 1815 (*Staatsblad* n°. 51), luidende: «alle zoodanige pretensien, welke niet binnen de termijn, bij de voorgaande artikelen bepaald, zullen wezen ingediend, zullen worden gehouden voor verjaard en vernietigd.» Maar hier was geen quaestie van indiening; want die pretensien waren alle aan den Raad bekend, zijnde door dezen gelast. Burgemeester en Wethouders hadden dus een mandaat moeten geven op den Ontvanger. Alleen zij zijn derhalve *in mora*, en van verjaring kan hier geen sprake zijn.

Wat nu post 9 betreft, zoo erkent men, dat de Ontvanger op last van den Gemeenteraad slechts de helft van den hoofdelijken omslag inde, terwijl men de volle som op de rekening bragt, daar men het ontbrekend gedeelte op de tienden verhaalde. Spreker legt daarenboven eene door Wethouders en leden van den Gemeenteraad onderteekende verklaring over, dat zij werkelijk destijds den Ontvanger hebben bevolen aldus te handelen. Voor de gevolgen dier onregelmatigheid, door het Bestuur gelast, wil men thans den Ontvanger doen boeten!

In de derde plaats beschouwt de spreker de quaestie *uit een juridisch oogpunt*. De Gemeenteraad van Zes Gehuchten stelt de rekening over 1866 vast en brengt de beide bekende posten van f 212.30 en f 550 ten laste van den Ontvanger. Gedeputeerde Staten hechten daaraan hunne goedkeuring en de Ontvanger komt daartegen in beroep bij den Koning. Het verschil loopt enkel over de beide genoemde posten; ook de Gemeenteraad stelt zich geheel en al op hetzelfde standpunt en behandelt insgelijks de vraag, of die posten al dan niet teregt ten laste van den Ontvanger kunnen worden gebragt. De Koning spreekt daarop regt bij besluit van 20 Februarij 1871, en het besluit van Gedeputeerde Staten wordt slechts in zóóverre vernietigd als de beide posten ten laste van den Ontvanger zijn gebragt; overigens echter wordt het gehandhaafd. Dien ten gevolge stellen Gedeputeerde Staten de rekening der gemeente Zes Gehuchten op nieuw vast met de wijziging, die het Koninklijk besluit had bevolen.

Dat alles nu was bij de vorige behandeling van deze zaak beslist. Men kon dus met regt verwachten, dat de Gemeenteraad daarin zou hebben berust. Maar neen! men vindt het goed om op afgedane zaken terug te komen; en de Gemeenteraad wil, in strijd met de houding, die hij steeds aannam, thans beweren, dat de quaestie *niet* over die beide posten liep, en dat hij die nooit aan den Ontvanger in rekening heeft gebragt. De Raad van State en de Koning zouden dus eene beslissing hebben gegeven over iets wat geen quaestie was!

Die handelwijze is onzedelijk. Men wil thans beproeven langs een omweg den

Ontvanger te bezwaren met een last, waarvan de Koning hem onthief. In ronde woorden zeggen dan ook Gedeputeerde Staten in hunne missive van 14 April 1871 aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, dat de Raad de gevolgen van 's Konings besluit wil ontgaan, en het Bestuur tevens ten koste des Ontvangers ontheffen van de aansprakelijkheid wegens gepleegd verzuim.

De Raad brengt thans het volgende betoog te berde: wij hebben den Ontvanger niet ten laste gelegd de quaestieuse *f* 550 en *f* 212.30, maar in compensatie verminderd post 9 der uitgaven van *f* 2,450 op *f* 1,412.44. Men schijnt niet in te zien, dat deze redenering eene niet quaestieuse tegenspraak met zich zelve bevat. Want die vermindering, waarvan men spreekt, strekt slechts ten nadeele van den Ontvanger, en wel alleen ten opzigte van de twee posten, die men zegt niet te willen betwisten, daar men van datgene, wat men hem schuldig is, die beide posten aftrekt. Wat doet men dus anders, dan den Ontvanger betwisten, hetgeen men na 's Konings besluit behoorde te eerbiedigen?

De Gemeenteraad heeft, zoo zegt hij, de posten van *f* 212.30 en van *f* 550 slechts in *compensatie* gebragt met post 9. Doch wat is compenseren? Art. 1461 Burgerlijk Wetboek zegt: „twee personen wederkeerig elkanders schuldenaren zijnde, heeft tusschen dezelve vergelijking plaats, door welke de wederzijdsche schulden worden vernietigd, op de wijze en in de gevallen, hierna vermeld.“ De Gemeenteraad zegt derhalve met andere woorden het volgende: *ik* gemeente ben uw schuldenaar voor *f* 2,450 (art. 9), doch *gij* Ontvanger zijt mijn schuldenaar voor *f* 1,037.50 (daaronder de beide posten van *f* 212.30 en *f* 550: dat laatste bedrag trek ik af van mijne schuld. De door den Gemeenteraad aangevoerde compensatie is dus niets anders dan het betwisten aan den Ontvanger van het regt, dat hij heeft op de genoemde geldsommen. Men vergeet echter, dat het Koninklijk besluit van 20 Februarij 1871 juist verbod om die beide posten ten laste van den Ontvanger te brengen; men zoude anders inzien, dat daarmede zoowel het regt tot compensatie, als iedere reden van reclame, voor goed was vervallen.

Men had inderdaad beter gedaan om het goede voorbeeld van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant na te volgen. In hun eerste besluit keurden ook deze goed, dat men den Ontvanger de beide sommen had toegerekend; maar toen de Koning daarentrent anders had beslist, toen hebben Gedeputeerde Staten in een later besluit de door hen goedgekeurde rekening slechts op dit enkele punt gewijzigd, doch het overige gedeelte getrouwelijk gehandhaafd.

De reclame, die men thans doet, is niets anders dan een protest tegen de rekening van 31 Mei 1870, die men zelf heeft vastgesteld. De zaak is ten volle beslist; oppositie van den Gemeenteraad tegen hetgeen hij zelf heeft vastgesteld en door hogere autoriteiten is goedgekeurd, is niet geoorloofd; en de Gemeenteraad is dus verplicht den Ontvanger te vergoeden, wat deze ten bate der gemeente heeft betaald. De Gemeenteraad had ten volle verdiend, dat de Ontvanger een civiel proces tegen hem had begonnen en hem alzoo op gevoelige wijze had gestraft.

Ofschoon nu de spreker daartoe door den Ontvanger werkelijk was aangezocht, zoo heeft hij echter gemeend een meer bedaarden weg te moeten volgen en de beslissing van dit beroep te moeten afwachten.

Spreker concludeert ten slotte, dat de Afdeeling aan den Koning een besluit zal voordragen, dat het beroep van den Gemeenteraad van Zes Gehuchten tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 3 Maart 1871 zal worden verworpen.

De *Burgemeester van Zes Gehuchten* zegt, naar aanleiding van het door den vorigen spreker overgelegd bewijs van leden van den Raad, dat men niet moet verwarren de leden van den Raad met de Tiend-Commissie. Dezelfde leden, die den grond ver-

kochten, hadden goedgevonden die *f* 2,400 uit de tiend-opbrengst te nemen. Zij meenden, dat die *f* 350 wel uit de opbrengst kon genomen worden; en hij meent, dat het niet te onderstellen is, dat de Ontvanger die uit zijn zak zou hebben bijgepast. Wat nu die leden verklaren, doet z. i. minder af; want hetgeen zij bevalen, konden zij als raadsleden niet bevelen, wel alleen als leden der Commissie.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het verzoek van den Raad der gemeente St. Philipsland om goed te keuren een raadsbesluit tot het aangaan eener geldleening ten bedrage van f 16,000 met de Maatschappij voor gemeente-crediet te Amsterdam.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! De Gemeenteraad van St. Philipsland heeft den 9 Februarij ll. besloten met de Maatschappij voor gemeente-crediet, gevestigd te Amsterdam, op de bekende voorwaarden eene leening aan te gaan, groot *f* 16,000. Voor het opgenomen bedrag wenscht hij: 1°. de bestaande schulden der gemeente af te lossen, waarvan de jaarlijksche rentebetaling en aflossing der gemeente zwaar vallen en haar noodzaken den hoofdelijken omslag op te voeren tot eene som, die al te drukkend voor de ingezetenen wordt geacht, en 2°. in den zoo verwaarloosden toestand van de gemeente-eigendommen, vooral van den toren, die op het punt van instorten staat, verbetering aan te brengen.

Tegen dat besluit zijn door Gedeputeerde Staten van Zeeland bedenkingen geopen. Zij deelden die bij schrijven van den 17 Februarij ll. aan het Gemeentebestuur mede in deze bewoordingen:

Er wordt wel gewag gemaakt van den verwaarloosden toestand van gemeente-eigendommen; doch er blijkt niet, dat er buitengewone herstellingen zullen plaats hebben, evenmin waarin die zullen bestaan, terwijl, zoo slechts in het gewoon onderhoud is te voorzien, het niet boven bedenking is, dat de daardoor veroorzaakte uitgaven door buitengewone middelen worden bestreden.

De overeenkomst, met de genoemde Maatschappij te sluiten, is bovendien voor de gemeente niet voordeelig.

Volgens de gemeente-begrooting van dit jaar behoort, behalve ter aflossing van het renteloos overschot van 1869, voor schulddelging en rentebetaling betaald te worden:

1°. wegens een kapitaal van <i>f</i> 4,550	<i>f</i> 382.—
2°. " " " " 2,300	215.—
3°. " " " " 4,100	484.50

Neemt men nu aan, dat de gemeente nog eene leening moet sluiten voor de inrigting der begraafplaats en andere zaken, groot *f* 4,000, zoo zoude de schulddelging daarvan zijn uit te stellen tot na de aflossing van het kapitaal, hiervoren onder 3°. bedoeld, en thans slechts de rente zijn te betalen b. v. à 5 pet. ten bedrage van *f* 200, waardoor, in dit geval, de aflossing en rentebetaling zouden bedragen *f* 1,281, welk cijfer van lieverlede jaarlijks eene vermindering zal ondergaan, daar door de schulddelging ook jaarlijks de rente der kapitalen vermindert, zelfs in die mate, dat na verloop van tien jaren, dit cijfer zal zijn teruggebracht tot op de som van *f* 1,016 en na verloop van vijftien jaren tot op de som van *f* 902.

De schuld, onder 1°. en 2°. bedoeld, zal zijn afgelost na verloop van 23 jaren

en die, onder 3°. vermeld, na verloop van veertien jaren, zoodat in den tijd van 23 jaren al de tegenwoordige schulden kunnen zijn gekweten.

Volgens de overeenkomst, met de bedoelde Maatschappij te sluiten, daarentegen zal, het is waar, jaarlijks niet meer dan f 800 zijn te voldoen, en derhalve in den aanvang f 481 minder dan volgens vorenstaande berekening het geval is; doch er moet in het oog worden gehouden, dat deze bijdrage verschuldigd is gedurende 68 jaren, zoodat in werkelijkheid zal te betalen zijn een aanzienlijk hooger bedrag, dan wanneer op den bestaanden voet en dus in 23 jaren de schulden worden gekweten, terwijl men bovendien in het laatste geval niet verplicht is om f 1000 te leenen tot het aankopen van aandelen in de Maatschappij, waarvan het onzeker is welke waarde zij in de toekomst zullen hebben, en wanneer zij zullen worden afgelost.

Nadeelig voor de gemeente schijnt alzoo de te sluiten overeenkomst met genoemde Maatschappij.

Let men verder op den finantiëlen toestand der gemeente, dan blijkt het, dat deze reeds het volgende jaar eene gunstige verandering zal ondergaan. De middelen voor het loopende jaar zijn reeds zóó ruim, dat voor onvoorziene uitgaven is geraamd f 770.64, terwijl men met f 570.64 kon volstaan en alzoo f 200 minder aan belastingen had behoeven in te vorderen. Het renteloos voorschot, in 1869 opgenomen, zal in dit jaar zijn afgelost, zoodat in het volgende jaar er f 600 vrij valt, waardoor evenzeer de belastingen tot een lager bedrag zijn te heffen, zoodat, zelfs dan, wanneer thans nog eene leening van f 4000, als hiervoren is vermeld, wordt gesloten, nogtans de tegenwoordige hoofdelijke belasting in volgende jaren met f 600 zal kunnen worden verminderd.

Voor al met het oog op dien gunstigen toestand, waaruit blijkt, dat men de rente eener leening kan bestrijden en nogtans de ingezetenen kan ontheffen van belastingen, schijnt het niet te regtvaardigen, dat eene zeer bezwarende overeenkomst wordt gesloten, alleen met het doel om tijdelijk eenige voordeelen te behalen, die niet kunnen opwegen tegen de groote lasten, die aan de gemeente in de toekomst worden opgelegd.

De Gemeenteraad heeft deze bedenkingen beantwoord door de inzending van een nieuw raadsbesluit van den 27 Februarij 11, waarin hij verklaart de gevolgen der overeenkomst, met de Maatschappij van gemeente-crediet te sluiten, in ernstige overweging te hebben genomen, en deze geldleening als het éénige redmiddel voor de gemeente te beschouwen, met het oog op het deficit, groot f 2,653.25⁵, waardoor de gemeentekas is uitgeput, en in aanmerking nemende, dat, zonder deze overeenkomst met genoemde Maatschappij, de gemeente nog 23 jaren onder drukkende lasten gekukt zou moeten gaan en toch eene leening zou moeten aangaan om het hoogstnoodige daar te stellen, zoo als blusmiddelen, omdat er niet alleen geene brandspuit, maar geen enkel blusmiddel voorhanden is, en, bij eventueel ongeluk van brand, het geheele dorp eene prooi der vlammen zou worden; dat ook de openbare gemeentescholen in zulk een toestand zijn, dat er noodzakelijk herstellingen aan behooren te geschieden, en vooral dat de hoofdelijke omslag reeds zoo hoog is opgevoerd.

In den brief, waarbij dat raadsbesluit aan Gedeputeerde Staten werd ingezonden, werd nog de inlichting gegeven, dat, buiten de rentedragende schulden, die men zich voorstelde af te lossen tot een gezamenlijk bedrag van f 10,950, de kosten der inriging van de begraafplaats, die nog moesten worden voldaan, ad f 2000, het aandeel, in de Maatschappij zelve te nemen, ad f 1000, ook nog betaald moest worden het renteloos opgenomen bedrag van f 1,400, volgens raadsbesluit van 17 Junij 1869, hetwelk nog niet was afgelost, uit hoofde van het bekende tekort in de kas; zoodat van de geheele som van f 16,000 slechts f 650 beschikbaar zouden blijven.

Gedeputeerde Staten bleven echter zwaarigheid maken om de bedoelde geldleening goed te keuren. Wilde de Raad afzien van de vervroegde aflossing der nog loopende

leeningen en zich bepalen tot het opnemen van hetgeen vereischt wordt tot bestrijding der noodig geachte uitgaven, dan zouden zij hunne goedkeuring niet onthouden; maar ook dan nog zou het aangaan eener leening voor dat bedrag met de Maatschappij voor gemeente-crediet niet eer in aanmerking kunnen komen, vóórdat gebleken ware, dat eene geldleening op gewone wijze niet kon worden gesloten. Maar de Gemeenteraad volhardde in zijn gevoelen, dat de verlangde geldleening met genoemde Maatschappij het ééuig mogelijke middel is om de gemeente te redden uit den zoo hoogst ongelukkigigen finantiëlen toestand, veroorzaakt door de vlugt van den gewezen Gemeente-Ontvanger met de kas.

De Gedeputeerde Staten hebben, bij brief van 6 April 1871, n°. 861/4, aan Burgemeester en Wethouders te kennen gegeven, dat zij, op grond van de reeds medegedeelde bezwaren, hunne goedkeuring aan de bedoelde geldleening niet konden hechten; dat zij het van belang achtten, dat de Raad hunne bezwaren daartegen nogmaals naauwgezet overwoog en naging, welke aanzienlijke offers zoodanige geldleening zou vorderen. „Wij moeten,“ schreven zij, „u opmerken, dat, even als de tegenwoordige tijd zijne uitgaven eischt, de toekomst evenzoo de hare zal vorderen en men, bij de Maatschappij lenende, gedurende 68 jaren zóó gebonden is, dat elke bijkomende uitgaaf de gemeente-finantiën zal drukken, terwijl, wanneer men op de gewone wijze leent en in korter termijn aflost, de tijd des te eerder dáár is, om, zoo noodig, in nieuwe behoeften te kunnen voorzien.“ Gedeputeerde Staten wezen voorts op de Koninklijke besluiten van 28 Februarij ll., waarbij insgelijks goedkeuring geweigerd is op besluiten tot het aangaan van geldleeningen met genoemde Maatschappij (1) en verzochten ten slotte Burgemeester en Wethouders den Gemeenteraad uit te noodigen om zijn besluit in nadere overweging te nemen.

De Gemeenteraad besloot, na kennismeming van dat schrijven, met algemeene stemmen, niet meer bij Gedeputeerde Staten op goedkeuring van het besluit aan te dringen, maar, ingevolge art. 200 der gemeentewet, bij Zijne Majesteit voorziening te vragen. In zijn daartoe strekkend adres geeft hij op nieuw de verzekering, dat de beoogde leening met genoemde Maatschappij het ééuige middel is om de gemeente uit haren hoogst ongelukkigigen toestand te redden; dat daardoor hare overige schulden zouden worden afgelost, de hoofdelijke omslag, die, bij een zielental van ruim 1,400, tot f 3,076.50 is opgevoerd, zou kunnen worden gewijzigd, en tevens in den aankoop van de zoo hoog noodige brandbluschmiddelen en het herstel der beide gemeentescholen zou kunnen worden voorzien.

De Afdeling is thans geroepen omtrent deze zaak een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een gemagtigde tegenwoordig. Heeft de gemagtigde eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De Burgemeester van St. Philipsland, als gemagtigde van den Gemeenteraad aldaar optredende, licht het ingestelde beroep nader toe, waarbij hij hoofdzakelijk doet uitkomen, dat de geldelijke toestand dier gemeente van dien aard is, dat eene voorziening in eenige dringende behoeften niet uit de gewone middelen kon worden bestreden. Onder die behoeften moeten in de eerste plaats worden gerangschikt die voor het onderwijs en de aanschaffing van brandbluschmiddelen, welke de gemeente in het geheel niet bezit. De gemeente verkeert daarbij in een exceptionnel toestand en van wege het aanzienlijk aantal ingezetenen, die tot den minderen stand behooren, en wegens den schuldenlast, waaronder zij gebukt gaat, en den bijzonderen druk van den hoofdelijken

(1) Zie blz. 84, 86, 88.

omslag, die buiten alle evenredigheid is met andere gemeenten, om in de gewone behoeften te voorzien. Tot betaling o. a. van jaarlijksche interest en aflossing van schuld wordt alleen gevorderd eene som van f1712. Van daar, dat de voorstelling van Gedeputeerde Staten, oogenschijnlijk juist, in het wezen der zaak echter onjuist is, en men onmogelijk er toe zou kunnen overgaan om den druk der ingezetenen nog meer te verzwaren door eene verhooging van den hoofdelijken omslag, dien zij niet meer bij magte zouden zijn te voldoen. De leening, waartoe de gemeente zou wenschen over te gaan, moet dus beschouwd worden als het éénige redmiddel om der gemeente in haren moeilijken toestand te gemoet te komen en de ingezetenen eenigzins van drukkenden last te ontheffen.

Staatsraad DE VRIES doet o. a. opmerken, dat de gemagtigde heeft gesproken van eene uitgaaf van f1712, die jaarlijks noodig zou zijn voor betaling van rente en aflossing van schuld, doch dat in den brief van Gedeputeerde Staten eene andere berekening voorkomt, waarbij van f1081 gesproken wordt.

Gemagtigde licht de bijgebragte cijfers nader toe en deelt o. a. mede, dat voor rente wordt uitgegeven f1350, terwijl f1200 wordt besteed aan jaarlijksche aflossing van kapitaal, bedragende de schuld ten laste der gemeente nog op dit oogenblik f13,350. Onder die aflossing is ook begrepen eene som van f1000 van de som, gevorderd voor den aanleg der begraafplaats. Die aflossing moet nog 23 jaren duren, zoodat in dien tijd alles zooveel doenlijk dient te blijven op den bestaanden voet. Tot meerdere aflossing is de gemeente niet in staat.

Staatsraad DE VRIES doet nader opmerken, dat volgens Gedeputeerde Staten de middelen der gemeente voor het loopende jaar ruim genoeg zouden zijn ter bestrijding der genoemde uitgaven.

Gemagtigde gelooft, dat Gedeputeerde Staten niet de juiste berekening hebben gemaakt.

Staatsraad DE VRIES vraagt, of gemagtigde nog eens den brief van Gedeputeerde Staten zou willen nazien en, indien zich daarin abuizen mogten voordoen, de Afdeeling nader omtrent de berekeningen zou willen inlichten. Immers volgens de berekening van Gedeputeerde Staten zouden er al dadelijk f600 vrij vallen.

Gemagtigde vraagt, wat die som dan nog beteekenen zou met het oog op de uitgaaf, voor aankoop van brandbluschmiddelen vereischt. De uitgaven voor het onderwijs, voor zooveel de gemeente daartoe in staat is, zijn reeds op 't hoogst opgevoerd; doch de gewone middelen zijn niet toereikend voor de verder daartoe gevorderde uitgaven. Die verschillende posten maken een nog al aanzienlijk bedrag uit. De gemeente is gedwongen nog een Hulp-Onderwijzer aan te stellen op eene jaarwedde van f350. Gemagtigde is een groot voorstander van het openbaar onderwijs en doet al wat in zijn vermogen is om het in zijne betrekking te bevorderen. Maar als men nagaat den drukkenden last, die reeds op de ingezetenen drukt, en daarmede de ontvangsten vergelijkt, dan heeft een tekort van f2600 voor eene zoo geringe bevolking nog al wat te beduiden. En er valt aan geene nadere verhooging van den hoofdelijken omslag te denken, indien men in aanmerking neemt, dat hij reeds verhoogd is met f250 en de hoogste klasse reeds f190 betaalt, buiten alle evenredigheid met andere gemeenten. De toestand der gemeente is alzoo alles behalve gunstig te noemen. Hare ingezetenen behooren voor het meest tot de arbeidende klasse. En hij meent, dat voor eene bevolking van 1400 zielen de hoofdelijke omslag op een bedrag van f3000 reeds veel te hoog is opgevoerd.

De VOORZITTER vraagt, of alzoo f13,350 den totalen schuldenlast uitmaken.

Gemagtigde antwoordt toestemmend, onder opmerking, dat de kosten van rente en aflossing geheel uit de begrooting moeten worden gevonden.

De VOORZITTER zegt, dat men derhalve uit de begrooting den oorsprong dier schulden zou kunnen opmaken. Hij verzoekt ook zijnerzijds den gemagtigde de resolutie van Gedeputeerde Staten in te zien en omtrent de verschillende berekeningen nadere inlichtingen aan den Raad van State toe te zenden.

Gemagtigde verklaart zich daartoe bereid.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

IV. *het adres van Susanna Vrijhof, weduwe C. Baars, te Rotterdam, in beroep van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland in zake de loting voor de nationale militie.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Voor Cornelis Baars, loteling van de ligting 1871, voor de gemeente Rotterdam, is zoowel bij den Militieraad als bij Gedeputeerde Staten te vergeefs vrijstelling verzocht op grond van broederdienst.

Gedeputeerde Staten grondden hunne uitspraak tot handhaving van zijne aanwijzing voor de dienst op de overweging, dat hij is de jongste van een gezin van drie broeders, waarvan de oudste op 8 Mei 1852 bij de militie is ingelijfd en op 28 Februarij 1854 is gepasporteerd op grond van art. 21 der toenmalige militiewet van 8 Januarij 1817, en dus nog geen twee jaren heeft gediend, terwijl de tweede van de dienst is vrijgesteld; dat, volgens het Koninklijk besluit van 14 Augustus 1862 (*Staatsblad* n°. 167), art. 50, n°. 6, der militiewet in beginsel vaststelt, dat eene driejarige dienst bij de militie van een loteling, die tot geene langere dienst was verplicht, voldoende is tot vrijstelling van zijn broeder, en dat alzoo eene kortere dienst daartoe niet geldig is, zoodat de dienst van den oudsten broeder van C. Baars in deze niet in aanmerking kan komen. En wat betreft het subsidiair verzoek van diens moeder om hem alsnog aan eene keuring te onderwerpen, vermits hij lichaamsgebreken heeft, die hij echter niet bij den Militieraad heeft ingebracht, hebben Gedeputeerde Staten haar daarin niet-ontvankelijk verklaard, omdat, volgens art. 98, n°. 1, in verband met art. 97, der militiewet, geene bezwaren bij hun Collegie kunnen worden ingebracht tegen eene uitspraak des Militieraads, waarbij een loteling tot de dienst is aangewezen, zonder dat door hem de nader opgegeven reden van vrijstelling was ingebracht. De moeder weduwe heeft tegen deze uitspraak van Gedeputeerde Staten Zijner Majesteits beslissing ingeroepen. Haar adres luidt, na vermelding der feiten, aldus:

«Zeer eerbiedig wendt zij zich tot Uwe Majesteit, haren jongsten zoon den loteling dezès jaars op grond van den dienst zijns oudsten broeders van den dienst der nationale militie mogt worden vrijgesteld, te meer, daar thans bewezen is, die reclame voor haren tweeden zoon in 1854 als geldig is beschouwd, en de wet tog nimmer eene terugwerkende kracht kan uitoefenen, en haar jongsten zoon thans daarvan de dupe zou zijn, daar, indien men zijn tweeden broeder voor den dienst had gedesigneerd hij van de militie zou zijn vrijgesteld geworden. Daarbij komt het aangevoerde van Gedeputeerde Staten, haar oudsten zoon nog geen twee jaren zou gediend hebben, voor wederlegging vatbaar is. Als men nagaat, men rekenen kan, een loteling zijn

diensttijd kan ingaan van het oogenblik hij voor den dienst wordt gedesigneerd, daar hij dan tog disponibel is, en hij slechts wacht op zijne indeeling bij een der korpsen.

„Daarbij komt nog, hij zwaar kortzigtig is, hetgeen hem voor den dienst zeker ongeschikt maakt. Waar zij alsnog eene keuring verzocht, waarin zij echter bij aangehaalde beschikking niet ontvankelijk is verklaard.

„Sire! Sedert 19 jaren weduwe, heb ik zwaar moeten tobben om aan 6 kinderen het noodige te verschaffen.

„Thans oud, zwak en ziekelijk, is den jongsten mijn verzorger; hij onderhoud en ondersteund door zijnen arbeid zijnen oude grijze moeder. Hem zou ik thans moeten missen, en mijn tweeden zoon, die ik in 1854 missen kon, daar mijn oudsten zoon voor mij en mijn gezin het brood verdiende, wierdt op grond der dienst zijns broeders vrijgesproken, en thans wordt dit ongeldig verklaard voor den jongsten en derden zoon.

„Eerbiedig beveelt zij hare zaak aan Uwe Vaderlijke Majesteit aan, met de zoo nedrige bede haren jongsten zoon Cornelis, thans ook op grond zijns broederdienst, evenals voor zijn tweeden broeder is geschiedt, van den dienst mag worden vrijgesteld, ten einde hem daardoor regt moge wedervaren, en hij zijn oude moeder en jongste zuster kan blijven verzorgen.“

Bij dat verzoek zijn overgelegd; 1. eene schriftelijke verklaring van een genees- en heilkundige, dat de loteling „in een zeer hoogen graad lijdende is aan *myops*“ en 2. twee verklaringen, tot staving, dat hij door zijnen handenarbeid in het onderhoud zijner moeder en zuster voorziet.

De Commissaris des Konings in Zuidholland, op het adres gehoord, verklaart zich met de uitspraak van Gedeputeerde Staten te vereenigen.

De Afdeeling is thans geroepen nopens deze zaak een ontwerp van besluit aan den Koning voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. De belanghebbende is tegenwoordig. Heeft de belanghebbende ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De appellante zegt, onder verwijzing tot den inhoud van haar adres, dat zij geene nadere inlichtingen heeft te geven.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene inlichtingen hebben te vragen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

V. het beroep van den Raad der gemeente Groesbeek van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland dd. 4 April 1871, no. 63, waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooling dier gemeente voor 1871.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de JONGE: Mijne Heeren! Toen op 8 Februarij 1870 Gedeputeerde Staten van Gelderland hunne goedkeuring verleenden op een raadsbesluit der gemeente Groesbeek dd. 29 December te voren, waarbij aan het Burgerlijk Armbestuur aldaar uit de gemeentekas een subsidie werd toegekend van f 1200, — gaven Gedeputeerde Staten gelijktijdig aan den Raad der voormelde gemeente te kennen: dat uit de overgelegde rekeningen van voormeld Armbestuur over 1867, 1868 en 1869 blijkt, dat door het Burgerlijk Armbestuur van den Gemeente-Ontvanger is ontvangen in 1867 de som van f 1858.70, in 1868 de som van f 2121.02 en in 1869 de som van f 2245; dat derhalve

telken jare van wege de gemeente aan het Armbestuur wegens armenkosten een bedrag schijnt te worden verstrekt, aanzienlijk hooger dan waartoe bij wijze van subsidie telken jare wordt besloten; en dat derhalve aan den Raad in overweging wordt gegeven om voortaan in de raadsbesluiten, strekkende tot het verleen van subsidie aan het Armbestuur, alsmede in de begrooting der gemeente, hoofdstuk V, het geheele bedrag der armenkosten, namelijk hetwelk over het betreffelijk dienstjaar aan het Armbestuur zal worden verstrekt, te vermelden.

Met opzigt tot de dienst van 1871 vonden Gedeputeerde Staten zich genoopt onder dagteekening van 7 December 1870 eene resolutie te nemen van den navolgenden inhoud:

„Nader voorgenomen het besluit van den Raad der gemeente Groesbeek dd. 2 November jl., strekkende om aan het Burgerlijk Armbestuur aldaar voor het jaar 1871 een subsidie van f 2000 uit de gemeentekas te verleen;

„Gezien de door den Burgermeester van voornoemde gemeente bij missive van 16 November jl., n°. 707, overgelegde begrooting van voormeld Armbestuur voor 1871;

„Mede gezien de rekening over 1869, alsmede de ter goedkeuring ingezonden gemeentebegrooting voor 1871;

„Is goedgevonden:

„aan het Gemeentebestuur van Groesbeek bij extract dezes te kennen te geven, dat Gedeputeerde Staten bezwaar moeten maken om zich met het voorschreven raadsbesluit te vereenigen; dat toch vooreerst op de gemeentebegrooting voor 1871, behalve het bovenbedoeld subsidie van f 2000 aan het Burgerlijk Armbestuur, nog wordt voorgedragen een post van f 300 wegens verpleging van behoeftigen door het Dagelijksch Bestuur, alsmede een post van f 150 voor kleeding ter uitdeeling aan arme kinderen;

„dat evenwel, wanneer een Burgerlijk Armbestuur in de gemeente aanwezig is, de burgerlijke armenzorg geheel moet geschieden uit de middelen van dat Collegie, en er derhalve geene afzonderlijke posten ter beschikking van het Dagelijksch Bestuur mogen worden gesteld voor eene afzonderlijke bedeeling van wege dat Bestuur, maar het subsidie aan het Armbestuur met die posten zoude dienen te worden verhoogd; dat het echter de aandacht van Gedeputeerde Staten heeft getrokken, dat in de gemeente Groesbeek, alwaar van 4073 ingezetenen 3949 de Roomsch-Katholieke godsdienst belijden, geen Kerkelijk Armbestuur voor de ondersteuning der Roomsch-Katholijken aanwezig is; dat zoodanige toestand volstrekt onverenigbaar schijnt met het beginsel, door den wetgever in de artt. 20^e en 21 der armenwet nedergelegd, en evenzeer met het algemeen reglement voor de Roomsch-Katholieke instellingen van liefdadigheid, krachtens welk elke parochie, in den regel althans, een of meer parochiale armbesturen behoort te hebben, die in den nood der armen voorzien voor rekening der parochie of uit daartoe aan haar verstrekte middelen; dat het Gemeentebestuur zich derhalve over dit verzuim van het Roomsch-Katholiek Kerkbestuur in zijne gemeente, zoo het daarin niet alsnog mogt voorzien, tot de kerkelijke overheid (den Aartsbisschop van 's Hertogenbosch) zal behooren te wenden, ten einde de oprigting van een Parochiaal Armbestuur te bevorderen; dat, krachtens art. 61 der armenwet, Gedeputeerde Staten moeten toezien, dat niet dan bij volstrekte onvermijdelijkheid subsidiën uit de gemeentekas worden verleend, en dat, zoolang voor verreweg het grootste gedeelte der armen-bevolking geen Roomsch-Katholiek Armbestuur aanwezig is, de noodzakelijkheid tot eene burgerlijke ondersteuning voor zoodanig bedrag als wordt voorgedragen niet geacht kan worden te zijn gebleken; dat derhalve, tot zoolang deze toestand in de gemeente Groesbeek mogt voortduren, alleen een subsidie zou kunnen worden verleend tot zoodanig bedrag als noodig zou kunnen zijn voor de uitoefening der eigenlijke politiezorg; wordende het Gemeentebestuur uitgenoodigd, het vorenstaande te overwegen en Gedeputeerde Staten mede te deelen, tot welk gevolg deze overweging zal hebben geleid.»

Bij ambtsschrijven van 20 December 1870 antwoordde de Burgemeester van Groes-

beek aan Gedeputeerde Staten, dat: 1°. uit den in hoofdstuk V der begrooting voorkomenden post van f 300 door het Dagelijksch Bestuur zullen moeten betaald worden de verplegingskosten van behoeftige krankzinnigen en van bedelaars, terwijl de daaropvolgende post van f 150 aan den Overste van het Roomsche-Katholijk gesticht aldaar wordt uitbetaald om, in het begin van elken winter, kleederen aan de arme aldaar schoolgaande kinderen uit te deelen, welke posten bezwaarlijk door het Burgerlijk Armbestuur betaald kunnen worden; en 2°. dat de tusschenkomst van den Kerkvoogd is ingeroepen, ten einde de oprigting te bevorderen van een Roomsche-Katholijk Parochiaal Armbestuur aldaar, waarop echter nog geen antwoord is ontvangen; dat evenwel in allen gevalle in 1871 een vrij groot subsidie aan het Burgerlijk Armbestuur zal moeten worden uitgekeerd, en dat het naar zijne meening wenschelijk is, dat geene verandering gebragt worde noch in de indeeling noch in de totale som, op hoofdstuk V der begrooting uitgetrokken.

Naar aanleiding van deze mededeeling gaven Gedeputeerde Staten, onder terugzending van de begrooting en rekening van het Burgerlijk Armbestuur, aan het Gemeentebestuur van Groesbeek te kennen, dat Gedeputeerde Staten na de gegeven toelichting genoegen nemen met het behoud van de beide sub 1°. bedoelde posten op de gemeentebegrooting, doch dat zij moesten volharden bij hun besluit van 7 December 1870, wat betreft het uitgetrokken bedrag van f 2000, op grond van het in dat besluit aangevoerde.

Hierop volgde een besluit van den Raad der gemeente Groesbeek dd. 17 Januarij 11., waarbij de Raad aan Gedeputeerde Staten mededeelde, dat er, naar het oordeel der raadsleden, geen antwoord van den Aartsbisschop van 's Hertogenbosch te verwachten is, zoodat aan Gedeputeerde Staten moet worden in bedenking gegeven om van hunnen kant te beproeven zich met gelukkiger gevolg tot die kerkelijke overheid te wenden, en, wat het oprigten van een Kerkelijk Armbestuur betreft, dat, naar de meening der raadsleden, zulk eene instelling te Groesbeek niet zal kunnen bestaan, bij gebreke aan geldelijke bijdragen, van de gemeentelieden te verwachten; zoodat de Raad geene redenen gevonden heeft om den post ad f 2000 van hoofdstuk V, art. 1 der begrooting van 1871 te verminderen.

Alsnu wendden Gedeputeerde Staten zich bij brief van 25 Januarij 11. tot den heer J. Zwijzen, Aartsbisschop, Bisschop van 's Hertogenbosch, daarbij te kennen gevende, dat het hun, Gedeputeerde Staten, gebleken was, dat in de gemeente Groesbeek, waar de bevolking nagenoeg geheel tot de Roomsche-Katholijke gezindte behoort, voor de armen dier gezindte geen Armbestuur bestaat. Dien ten gevolge drukt de armenlast op het Burgerlijk Bestuur, niet slechts geheel in strijd met de armenwet, wier hoofdbeginsel is het overlaten der ondersteuning van armen aan de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid, en tot welker toepassing ook meermalen de kerkelijke besturen zijn opgewekt, maar ook in strijd met de behoeften der armen en de voor de parochiën vastgestelde kerkelijke reglementen. Reeds meermalen namen Gedeputeerde Staten de vrijheid Zijn Hoog Eerwaarde over dit onderwerp te schrijven. Zij vermeenen, dat het Gemeentebestuur van Groesbeek Zijn Hoog Eerwaardes tusschenkomst tot oprigting van kerkelijk Armbestuur aldaar heeft ingeroepen, doch daarop geen antwoord mogt ontvangen. Het is daarom, dat zij ook ditmaal niet kunnen nalaten bij Zijn Hoog Eerwaarde ten ernstigste aan te dringen om zijnen hoogen invloed op het betrokken Kerkbestuur tot gezegd einde te willen doen gelden.

Het antwoord van den Aartsbisschop, gedagteekend 's Hertogenbosch 31 Januarij 1871, luidde, dat het Roomsche-Katholijk Parochiaal Kerkbestuur van Groesbeek over het in het schrijven van Gedeputeerde Staten behandelde onderwerp opzettelijk door hem is onderhouden, en hem gebleken was, dat geenszins mangel aan Christelijke liefde of aan belangstelling in het lot der behoeftigen, maar onloochenbare bezwaren tegen de oprigting van een formeel Roomsche-Katholijk Armbestuur doen opzien. Gemis aan de noodige fondsen, de weinige goegedheid der Roomsche-Katholijke bevolking, het groot getal armen en de

zekerheid, dat het daar te stellen Bestuur blootelijk een Bestuur *in naam* zou wezen, hetwelk weinig of niets uit te deelen, veel minder te beheeren zou hebben, — schrikken het Kerkbestuur af van dien te nemen maatregel, daar het bestaan van zoodanig Bestuur het onmisbaar, *reeds elders gebleken*, gevolg zou hebben, de armen naar Bestuurders te doen toevloeiën en eenen onderstand te zien afvorderen, dien zij niet bij magte zijn hun, in welke mate ook, te verstrekken. Het was Zijn Hoog Eerwaarde niet mogelijk die bedenkingen, van wier gegrondheid hij volle overtuiging heeft, te misbillijken. De wet op dit stuk, wier strekking het is de ondersteuning aan de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid over te laten, heeft, blijkens haar tweede hoofdstuk, eerste afdeling, en andere bepalingen, en ook zoo als de discussiën, die er aan voorgezeten hebben, aantoonen, het ondoenlijke niet geweld; en de Aartsbisschop meende zich mitsdien verschoond te mogen achten gezag of invloed uit te oefenen tot de schepping van een staat van zaken, waarvan hij vooraf de bewustheid heeft, dat die den noodlijdenden niet het geringste baten, maar wel aan het op te rigten Bestuur, zonder eenige vrucht, tal van moeilijkheden en onaangenaamheden berokkenen zal.

Daarop is gevolgd een besluit van Gedeputeerde Staten van 1 Maart 1871. Gedeputeerde Staten gaven daarbij aan het Gemeentebestuur van Groesbeek te kennen: dat zij moeten blijven weigeren het gevraagde subsidie aan het Burgerlijk Armbestuur goed te keuren; dat toch in die gemeente, bijna uitsluitend uit Rooms-Katholijken bestaande, geheel in strijd met de wet op het armwezen, met de daaruit voortgevoelde circulaire van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 20 Junij 1870, Ald. VII, n°. 254, medegedeeld in *Provinciaal blad* n°. 65 van 1870, en met het reglement voor de besturen der parochiale en andere Katholieke instellingen van weldadigheid, geen Parochiaal Armbestuur bestaat en de kerkbesturen ongezend blijven dat in het leven te roepen; dat Gedeputeerde Staten zich met de argumenten, door de Hooge Geestelijkheid in deze bijgebracht, geenszins kunnen vereenigen en van oordeel zijn, dat dezelfde ingezetenen, die in bijna geheel Katholieke gemeenten, gelijk Groesbeek, de gelden opbrengen, waaruit de gevraagde subsidiën aan het Burgerlijk Armbestuur moeten bestreden worden, evenzeer bij magte moeten zijn eenige fondsen bijeen te brengen, waaruit zij hunne armen door tusschenkomst van een Parochiaal Armbestuur, zoo niet geheel, dan toch gedeeltelijk, kunnen bedelen; zoodat Gedeputeerde Staten moeten gelooven aan onwil om met hen zamen te werken tot het bereiken van een wettigen en bovendien wenschelijken en hoogstnuttigen toestand; dat in dien stand der zaak Gedeputeerde Staten geen ander subsidie aan het Burgerlijk Armbestuur kunnen goedkeuren dan een zoodanig, hetwelk redelijkerwijze noodig geoordeeld kan worden voor die onvermijdelijke hulp, welke op grond van politiezorg van deze kan gevorderd worden; en dat zij daartoe de vereischte besluiten te gemoet zien, terwijl ten gevolge daarvan de toestand der ingezetenen geenszins behoeft te verergeren, daar de gemeentelasten in dezelfde mate zouden kunnen verminderen als waarin thans door de ingezetenen tot het onderhoud der armen wordt bijgedragen.

Tot eene vermindering van bedoeld subsidie bleek de Gemeenteraad intusschen op den duur ongenegen, zoodat Gedeputeerde Staten eindelijk, na op 29 Maart hunne beslissing omtrent de begrooting van Groesbeek te hebben verdaagd, bij hun besluit van 4 April ll., met aanhaling van art. 61 der armenwet en artt. 210 en 211 der gemeentewet, lettende op hunne vroegere besluiten en de daarbij aangevoerde gronden herhalende, onder opmerking, dat aan Gedeputeerde Staten geen ander middel overblijft, om de uitkeering van het subsidie, ten bedrage van *f* 2000, tegen te gaan, — er toe overgingen hunne goedkeuring aan de gemeentebegrooting, waarop dat subsidie *in* uitgaaf staat uitgetrokken, te onthouden.

Het is tegen voormeld besluit van Gedeputeerde Staten, van 4 April, dat de Raad der gemeente Groesbeek op 11 April daaraanvolgende besloot zich op grond van art. 209 der gemeentewet in hooger beroep te voorzien bij Zijne Majesteit, onder

overlegging der gewisselde stukken, en zich aan den inhoud daarvan gedragende.

Gedeputeerde Staten hebben, bij ambtsberigt van 25 April ll., aan den Minister van Binnenlandsche Zaken te kennen gegeven, dat, na te vergeefs alle pogingen te hebben aangewend om zoowel den Raad als de Geestelijke Overheid te bewegen om in den geest der armenwet en der kerkelijke reglementen te handelen en te bevorderen, dat door een op te rigten Kerkbestuur althans worde beproefd om te voldoen aan de verplichtingen jegens arme en verarmde geloofsgenooten, — hun, Gedeputeerde Staten, niets overig bleef dan hunne goedkeuring aan de gemeentebegrooting te weigeren. Zij gelooven daardoor geheel gehandeld te hebben in den zin van art. 61, al. 2, der armenwet, daar toch, mogten de maatregelen, dáár bedoeld, zich slechts bepalen tot raadgevingen, waaraan, gelijk thans, geen gevolg wordt gegeven, de Kerk door niets zoude worden belemmerd om, des verkiezende, den armenlast tot de gemeente over te brengen, en zulks geheel in strijd met de stellige bepalingen van artt. 20 en 21 der wet. Zoowel op deze gronden, als op die, ontwikkeld in de door hen daarbij overgelegde stukken, gelooven Gedeputeerde Staten, dat hun besluit van 4 April ll. behoort te worden gehandhaafd.

Nadere memoriën zijn er niet ingekomen, en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De **VOORZITTER**: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

VI. het beroep van den Raad der gemeente St. Pieter en van P. H. Schrijnemakers van een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, houdende vernietiging van eene beslissing van den Raad tot toelating van P. H. Schrijnemakers als lid van den Raad.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad **MEEUSSEN**. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Op den 14 Februarij ll. had in de gemeente St. Pieter, provincie Limburg, eene verkiezing plaats voor leden van den Gemeenteraad. Er werden 29 stemmen uitgebragt, die alle van waarde werden verklaard. Daarvan verkreeg P. H. Schrijnemakers 15 stemmen. Hij werd door het Bureau van stemopneming verkozen verklaard en leverde zijne geloofsbrieven bij den Gemeenteraad in, die ze op den 17 Maart daaraanvolgende onderzocht. In de Raadsvergadering van dien dag werd als waar aangenomen, dat een der oproepingsbrieven is bevonden te vermelden, dat de tijd van stemming liep tot 5, in plaats van tot 4 ure, en de kiezer, wien die oproepingsbrief geadresseerd was, zich ten 4½ ure tot stemmen heeft aangemeld, doch toen daartoe niet is toegelaten, op grond, dat de bus reeds gesloten was. De Raad overwoog verder, dat de stem van den bedoelden kiezer op den uitslag der stemming van invloed had kunnen zijn, omdat, indien hij had gestemd, er 30 stemmen zouden zijn uitgebragt, en het niet zeker was, dat Schrijnemakers 16 stemmen en alzoo de volstrekte meerderheid zou hebben verkregen; dat de bedoelde kiezer door de onnaauwkeurige vermelding in den oproepingsbrief op een dwaalspoor kan zijn gebragt; maar dat, vermits bij art. 41 der kieswet is bepaald, dat in de maand Februarij de tijd voor de verkiezing ten 4 ure 's namiddags is afgelopen, de abusive vermelding niet kan leiden tot het ongeldig verklaren van de verkiezing; dat de bedoelde kiezer bovendien geene reclame heeft ingebragt en allerwaarschijnlijkst zelfs niet eens geweten heeft, dat zijn oproepingsbrief eene onnaauwkeurigheid bevatte.

De Raad heeft alstoen, bij besluit van 17 Maart 1871, den gekozene P. H. Schrijnemakers als lid van den Raad toegelaten; doch Gedeputeerde Staten van Limburg

hebben ambtshalve op den 30 Maart ll. dat besluit tot toelating vernietigd, hoofdzakelijk op grond, dat art. 37 der kieswet uitdrukkelijk voorschrijft, dat in den oproepingsbrief o. a. moet zijn vermeld de dag en de tijd, voor de verkiezing aangewezen; dat door deze bepaling de wetgever blijkbaar heeft gewild, dat, om dwaling voor te komen, de kiezers steeds in staat zijn te weten, binnen welken tijd zij aan de verkiezing kunnen deelnemen; dat de bedoelde kiezer, ter goeder trouw welligt afgaande op den inhoud van den oproepingsbrief, zijnde een officieel stuk, binnen den tijd, daarin vermeld, zich ter stemming heeft aangemeld; dat hij toen niet heeft kunnen stemmen, welligt ten gevolge van de dwaling, in den oproepingsbrief begaan; dat de verkiezing dus niet als geldig kan worden beschouwd, omdat het niet zeker is, dat P. H. Schrijnemakers de meerderheid van stemmen zou hebben verkregen van de 29 kiezers, die gestemd hebben, en van den 30sten, die heeft willen stemmen, maar, welligt door de bedoelde informaliteit van het Bestuur, aan dat voornemen geen gevolg heeft kunnen geven.

De Gemeenteraad van St. Pieter is, op de hiervoor vermelde gronden, van het besluit van Gedeputeerde Staten op den 11 April ll. bij den Koning gekomen in beroep. P. H. Schrijnemakers is op den 10 April insgelijks bij den Koning in beroep gekomen. In zijn adres voert hij, behalve de gronden, in het besluit van toelating vermeld, nog aan: dat iedereen geacht moet worden de wet te kennen; dat op het niet in acht nemen van het voorschrift van art. 37 der kieswet, ten aanzien van het uur, de straf van nietigheid niet is bedreigd; dat de oproepingsbrief wel nietig zoude zijn, indien de dag niet ware medegedeeld, omdat de bepaling daarvan aan het Bestuur is opgedragen en niet door de wet wordt vastgesteld; en dat het niet zeker is, of de bedoelde kiezer te laat is gekomen ten gevolge van de bewuste informaliteit.

Dit geschil van bestuur is krachtens 's Konings beschikking den 11 Mei ll. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt, en daarin zal thans een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

VII. *het beroep van A. J. Luteyn, te Groede, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zeeland in zake de loting voor de nationale militie.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! A. J. Luteyn, wonende te Groede, in Zeeland, heeft zeven zonen, waarvan de oudste in 1863 eerst niet was opgeroepen voor de nationale militie, als hebbende een hoog nummer getrokken, doch daarna wel is opgeroepen, omdat een loteling uitviel wegens het ontvangen eener criminele straf. De oudste zoon stelde toen eenen plaatsvervanger; doch na veertien maanden dienst werd die plaatsvervanger met paspoort uit de dienst ontslagen (gelijk uit het request blijkt, omdat de straf van den crimineel veroordeelden loteling in eene correctionnelle straf was veranderd en hij dien ten gevolge zelf weder in dienst werd gesteld).

In 1864 is de tweede zoon van Luteyn vrijgesteld wegens broederdienst.

In 1869 viel de derde zoon in de nationale militie, en werd voor dezen weder een remplaçant gesteld, die nog dient.

In 1870 viel de vierde zoon, Levinus Adrianus, in de militie, terwijl de drie overige zonen den dienstplichtigen leeftijd nog niet hebben bereikt.

Voor dien vierden zoon werd vrijstelling wegens broederdienst bij den Militieraad

aangevraagd; doch de Militieraad heeft dit afgewezen, uit hoofde de plaatsvervanger van den oudsten zoon, na slechts veertien maanden gediend te hebben, was gepasporteerd.

De heer Luteyn is van die uitspraak gekomen in hooger beroep bij Gedeputeerde Staten van Zeeland. Bij besluit van 6 April ll. hebben Gedeputeerde Staten de uitspraak van den Militieraad gehandhaafd, op de volgende overwegingen:

dat de adressant de uitspraak van den Militieraad, omtrent zijn vierden zoon gedaan, waarbij deze, met afwijzing zijner ingediende reden van vrijstelling wegens broederdienst, tot de dienst is aangewezen, in strijd acht met art. 49 der militiewet, in verband met de daarbij bedoelde tabel, omdat, volgens die tabel, als A dient of gediend heeft, B wordt vrijgesteld, en, als C dient of gediend heeft, D behoort vrijgesteld te worden; waaruit volgt, dat, naar de bedoeling dier tabel, dewijl de oudste zoon bij plaatsvervangende diende op het oogmerk, dat de tweede militiepligtig werd en deze dien ten gevolge is vrijgesteld, de dienst der beide oudste zonen moet geacht worden te zijn afgehandeld, en het thans slechts aankomt op de dienst der derde en vierde zijner zonen, waarvan de derde thans nog een plaatsvervanger in dienst heeft, zoodat de vierde behoort te worden vrijgesteld en zijne aanwijzing voor de dienst alzoo in strijd is met de wet;

dat de adressant echter heeft voorbijgezien het verband, dat er bestaat tusschen de artt. 49 en 50 der militiewet, welk laatste artikel de gevallen aanwijst, waarin, volgens het beginsel, in eerstgemeld artikel aangenomen, de vrijstelling wegens broederdienst slechts wordt toegekend;

dat zijn oudste zoon toch, op wiens dienst hij zich beroept, slechts ruim dertien maanden bij plaatsvervangende heeft gediend, derhalve niet in een der gevallen verkeert, bij het aangehaald art. 50 opgenoemd;

dat dus alleen in aanmerking kan komen de dienst bij plaatsvervangende van zijn derden zoon, en dat, daar, naar het beginsel der wet, zoolang de helft van het getal zonen niet reeds dient of gediend heeft, slechts ééne vrijstelling is te verleen tegenover elke aanwijzing voor de dienst, die dienst niet voldoende is om zijn vierden zoon te kunnen vrijstellen, waartoe wordt vereischt de overeenkomstig genoemd art. 50 volbrachte dienst van twee broeders;

dat derhalve de aanwijzing voor de dienst van des adressants vierden zoon, de loteling Levinus Luteyn, in overeenstemming is met de wet.

Daartegen is alsnu gericht het beroep op den Koning, door A. J. Luteyn ingesteld bij adres van 20 April ll., dat op 's Konings magtiging op den 24 Mei ll. door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt. De gronden van appel zijn dezelfde, als welke bij Gedeputeerde Staten blijken te zijn aangevoerd geweest, en komen hierop neder:

dat het terugkomen op de plaatsvervangende van den oudsten zoon eene vroegere als wettig erkende uitspraak zou vernietigen, of wel aan sommige wetsbepalingen eene terugwerkende kracht zoude geven en de wet in tegenspraak brengen met zich zelve, daar dezelfde wetsbepaling, die in 1864 geldig werd verklaard voor de vrijstelling van den tweeden zoon, in 1871 zou geacht worden als niet geschreven, wanneer het de belangen geldt van den vierden zoon;

dat overigens nergens in de wet, evenmin als in de aangehaalde tabel, eenige bepaling voorkomt, op grond waarvan des ondergeteekenden vierde zoon dienstpligtig zoude zijn, omdat de plaatsvervanger van zijn oudsten zoon, na genoegzaam gedurende vijftien maanden in dienst te zijn geweest, is ontslagen;

dat buitendien, en afgescheiden van het regt, de billijkheid pleit voor des ondergeteekenden en verzoek, daar hij nu reeds twee plaatsvervangers voor vier zonen, en dus voor de helft, heeft gesteld en die ten volle heeft betaald, terwijl de wet niet meer eischt dan de dienst of plaatsvervangende van de helft der kinderen bij gelijk getal, of, ingeval van ongelijk getal, van de kleinste helft; en nu, als des onderge-

teekenden verzoek wordt afgewezen, hij voor vier zonen drie plaatsvervangers zal moeten stellen, of, na twee plaatsvervangers te hebben gesteld, nog den vierden zoon in persoon zal moeten zien dienst doen, wat geheel in strijd zoude zijn met de letter en bovenal met den geest der wet.

Gedeputeerde Staten, op dat adres gehoord, geven te kennen, dat er in hun Collegie verschil van gevoelen heeft bestaan over deze quaestie.

De minderheid hunner vergadering was van oordeel, dat die vierde zoon van de dienst behoorde te worden vrijgesteld, en zij deed daarvoor gelden de volgende redenen:

Het 2de lid van art. 49 der wet op de nationale militie bepaalt, dat de bij die wet gevoegde tabel aanwijst, hoe de vrijstelling wegens broederdienst wordt verleend, wanneer er vier of meer zonen zijn in één gezin. Men moet alzoo, naar hare meening, uitsluitend te rade gaan met die tabel, en wel, in de zaak van den adressant, met het eerste geval, daarin aangegeven. In den toestand, die dáár verondersteld wordt, is voorgeschreven, dat, zoo A dient, B wordt vrijgesteld; dit is in acht genomen ten aanzien van des adressants twee eerste zonen. Immers tijdens de eerste door plaatsvervanging diende, werd de tweede wegens die dienst vrijgesteld. Beide zonen voldeden daardoor geheel aan de wet en aan hunne verpligting ten aanzien der nationale militie, en wel in zoodanige mate, dat daarop nimmer is terug te komen, wijl de wet daartoe geene vrijheid geeft. Verder is voor genoemd geval bepaald, dat, zoo C dient, D moet worden vrijgesteld. Dit tweede voorschrift moet, naar het oordeel der minderheid, hier evenzeer toepassing vinden, zoodat, daar de derde van adressants zonen door plaatsvervanging dient, de vierde thans behoort te worden vrijgesteld; en het gaat, naar haar gevoelen, niet aan om, ter beoordeeling der dienstplichtigheid van het tweede tweetal der zonen, alsnu rekening te houden met de diensten, door het eerste tweetal bewezen, omdat de tabel, die als regel geldt, geene melding maakt van het terugkomen op de dienst van n°. 1 bij de beoordeeling van het regt op vrijstelling van n°. 4, maar integendeel de verpligting van elk tweetal afzonderlijk aanduidt, zoodat het alleen aankomt op de vraag, of C, namelijk de derde zoon, dient, en, daar deze vraag, in het onderwerpelijk geval, bevestigend beantwoord wordt, thans ook die vrijstelling behoort te worden toegekend aan D of aan den vierden zoon. Naar de meening van de minderheid kan alzoo alleen gelet worden op n°. 1 van art. 50, en de vrijstelling van den vierden zoon beheerscht worden door de toestemmende beantwoording van de vraag: is de derde zoon alsnog in dienst? en mag hier niet in aanmerking komen de bepaling van n^{is}. 2 tot 7 van art. 50 der wet, omdat de eerste vrijstelling is verleend, tijdens de oudste broeder nog diende, en de vierde zoon alweder aanspraak heeft op vrijstelling, op grond, dat de derde zoon nog in dienst is, en het alzoo niet te pas komt om te onderzoeken, gedurende welken tijd een der plaatsvervangers zich in dienst heeft bevonden, welk onderzoek alleen dan zoude te pas komen, wanneer C niet meer diende, maar wel gediend had; ten slotte aanvoerende, dat de bewoordingen der wet van strikte toepassing zijn.

De meerderheid van Gedeputeerde Staten daarentegen was van oordeel, dat de bedoelde tabel niet op zich zelve mag worden beschouwd, maar dat de artt. 49 en 50 der militiewet een samenhangend geheel uitmaken, waarvan het beginsel is, dat wel, tegenover elke aanwijzing voor de dienst, ééne vrijstelling wordt verleend, doch alleen dan, wanneer de dienstvervulling voldoet aan art. 50, zoodat, ingeval, bij de beoordeeling eener vrijstelling, blijkt, dat eene voorafgaande dienst niet is vervuld, overeenkomstig de gestelde eischen, deze niet verder in aanmerking kan komen tot het verleenen eener vrijstelling, en dat, voor het overige, bij het onderzoeken van elke vrijstelling, tevens acht moet worden geslagen op al de zonen van het gezin en dus niet op afzonderlijke tweetallen, hetgeen ook daaruit blijkt, dat de wet, in het 2de lid van art. 53, bepaalt, dat van het getal zonen van elk gezin uit het getuigschrift, dat den grondslag der beoordeeling uitmaakt, moet blijken.

En hiermede meen ik voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Vijftiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 14 Junij 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden:

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1o. van den 29 Mei ll., n°. 12, houdende beschikking op *het beroep van Jhr. G. C. von Weiler van Poelwijk, te Zutphen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, houdende afwijzing van het verzoek, dat zijn zoon, wegens zijne hoedanigheid van Luitenant bij de schutterij, tijdelijk zou worden vrijgesteld of ontheven van de dienst bij de nationale militie, zoolang hij bij de schutterij zijne dienst verrigt* (zie het verslag over deze zaak op blz. 141, 142).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door Jhr. G. C. von Weiler van Poelwijk, te Zutphen, bij Ons ingesteld beroep van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Gelderland

van 22 Maart 1871, n°. 32, waarbij de aanwijzing van zijn zoon Jhr. Gerard von Weiler voor de dienst bij de nationale militie is gehandhaafd;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 Mei 1871, n°. 26;

Op de voordragt van Onzen Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken van 23 Mei 1871, litt. C, 4de Afdeling;

Overwegende:

dat de genoemde loteling heeft verlangd vrijgesteld te worden van de dienst, op grond, dat hij is 2de Luitenant à la suite bij de stedelijke schutterij te Zutphen;

dat deze reden van vrijstelling is ingebracht door den Militie-Commissaris, namens den loteling, die noch bij de loting, noch bij de zitting van den Militieraad is tegenwoordig geweest;

dat de Militieraad die reden niet geldig heeft geoordeeld en den loteling tot de dienst heeft aangewezen;

dat die uitspraak, — daargelaten de vraag, of de loteling wel kon geacht worden zijne reden van vrijstelling op wettige wijze te hebben ingediend, — was in overeenstemming met de wet, die de dienst als Officier bij de schutterij niet als reden van vrijstelling van de dienst bij de nationale militie erkent;

Gelet op de artt. 47 en volgende der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 29 Mei 1871.

(get.) WILLEM.

*De Minister van Staat en van
Binnenlandsche Zaken.*

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 4 dezer, n°. 13, houdende beslissing van *het geschil over de vraag, waar Geertje Jans Berkhof Joustra armlastig was, toen zij in 1870 te Amsterdam in bedeeeling was opgenomen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 135, 136).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDER-
LANDEN; PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN
LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken, betreffende het door Gedeputeerde Staten van Friesland aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeentebesturen van Schoterland en van Engwirden over de vraag, waar Geertje Jans Berkhof Joustra armlastig was, toen zij in Januarij 1870 te Amsterdam in onderstand werd opgenomen;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 24 Mei 1871, n°. 9;

Op de voordragt van Onzen Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken van den 30 Mei 1871, n°. 306, 7de Afdeling;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige den 10 Julij 1832 buiten huwelijk is geboren ten huize harer grootmoeder, te Heerenveen, gemeente Ængwirden;

dat aldaar de armlastigheid is ontkend op grond eener vermelding in de geboorteacte, dat de moeder Trijntje Jacobs Joustra destijds woonachtig was te Heerenveen, grietenij Schoterland;

dat Burgemeester en Wethouders van Schoterland daartegen hebben aangevoerd, dat het bewijs niet is geleverd, dat de moeder in Julij 1832 in hunne gemeente heeft gewoond;

dat uit eene aantekening in het administratieboek van Armvoogden van Heerenveen—Ængwirden, in verband met eene verklaring van den Armvoogd-Boekhouder aldaar, gebleken is, dat Trijntje Jacobs Joustra in het jaar 1832 te Heerenveen—Schoterland heeft gewoond in het huis van Hermanus Hiddinga;

dat voorts gebleken is, dat genoemde Trijntje in Maart 1832, uit Leiden, waar zij lang had gewoond, is overgekomen naar hare moeder te Heerenveen—Ængwirden, doch dat zij dáár niet is gebleven, zoo als onder eede is verklaard door eene zuster van Trijntje, die zelve dáár inwoonde; dat zij op den dag harer bevalling met die zuster naar Leeuwarden is geweest, op de terugreis onpasselijk is geworden, toen bij hare moeder is gebragt en, weinige dagen nà haar herstel, weder naar hare eigene woning is teruggekeerd;

dat het langdurig en naauwgezet onderzoek geene enkele omstandigheid heeft aan het licht gebragt, waaruit men zou kunnen afleiden, dat Trijntje, tusschen Maart en Julij 1832, eene andere woning zou hebben gehad dan het huis van Hiddinga;

dat de acte van geboorte is opgemaakt op de verklaring van de grootmoeder, ten wier huize de bevalling had plaats gehad; en dat hare opgave aangaande de woonplaats harer dochter te meer geloof moet verdienen, omdat het onverklaarbaar zou zijn, hoe zij Heerenveen—Schoterland als zoodanig zou hebben kunnen vermelden, indien Trijntje dáár toen niet had gewoond;

dat, onder die omstandigheden, het voor de toepassing der armenwet als voldoende bewezen kan aangenomen worden, dat de moeder der behoeftige, tijdens hare geboorte te Heerenveen—Ængwirden voorviel, woonplaats had te Heerenveen—Schoterland;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 132 der Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat Heerenveen, gemeente Schoterland, tijdens de opneming in beëndeling, was het onderstands-domicilie van Geertje Jans Berkhof Joustra.

Onze Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 4 Junij 1871.

(get.) WILLEM.

*De Minister van Staat en van
Binnenlandsche Zaken,*

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

*De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.*

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van J. J. Verwijen, te 's Gravenhage, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland in zake de nationale militia.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Jacobus Johannes Verwijen, loteling van de ligting van 1871, is de vierde van vijf broeders.

De *oudste* bleef, door het trekken van een hoog nummer, buiten oproeping.

De *tweede* broeder trad op 5 October 1865 als vrijwilliger in dienst.

De *derde* broeder is in dienst, blijkens overgelegd bewijs van werkelijke dienst.

De *vijfde* heeft den militiepligtigen leeftijd nog niet bereikt.

Nadat Jacobus Johannes door den Militieraad voor de dienst was aangewezen, heeft diens vader, J. J. Verwijen, te 's Gravenhage, daartegen een bezwaarschrift ingediend bij Gedeputeerde Staten van Zuidholland, bewerende, dat zijn vierde zoon vrijstelling behoorde te verkrijgen van de dienst wegens broederdienst.

Gedeputeerde Staten echter, bij hunne uitspraak van 25 April ll., overwogen: dat de tweede zoon, die in 1865 vrijwillig dienst had genomen, op 7 Februarij ll. als deserteur afgevoerd, en alzoo vijf jaren, vier maanden en twee dagen hebbende gediend, intusschen opvolgend eene gevangenis-straf heeft ondergaan van negen maanden en acht dagen; dat deze tijd, ingevolge het beginsel, aangenomen bij art. 146, *tweede lid*, der wet betreffende de nationale militie, niet geldt voor dienst, en derhalve van zijnen dienstdag overhoudt van vier jaren, zes maanden en vier-en-twintig dagen; dat mitsdien de dienst van den *tweeden* zoon, als hebbende geen *vijf* jaren gediend, gelijk art. 50, n°. 2, der wet vordert, in deze niet in aanmerking kan komen, terwijl ten deze de geldige dienst van ten minste twee broeders zou behooren te worden bewezen.

Gedeputeerde Staten overwogen bovendien, dat niet mag worden gelet op de door den adressant aangevoerde omstandigheid, dat zijn tweede zoon zich thans wegens zijne desertie in hechtenis bevindt, en in hooger beroep aan de uitspraak van het Hoog Militair Gerechtshof moet worden onderworpen, vermits, ingevolge art. 54 der militiewet, elke reden van vrijstelling moet bestaan op het tijdstip, waarop zij wordt aangevraagd, dat is tijdens de eerste zitting des Militieraads in de maand Maart, en alzoo moet worden gelet op de positie, zoo als zij toen was; — weshalve Gedeputeerde Staten besloten de uitspraak van den Militieraad tot aanwijzing voor de dienst van den loteling Jacobus Johannes Verwijen te handhaven.

Tegen deze uitspraak van 25 April, welke op 2 Mei daaraanvolgende den belanghebbende werd uitgereikt, is, onder dagteekening van 8 Mei, door den vader des lotelings, welke laatste inmiddels op 2 Mei in dienst is getreden, in hooger beroep gekomen bij Zijne Majesteit.

Appellant geeft te kennen: dat op dit oogenblik (namelijk op 8 Mei) *drie* zijner zonen *in dienst* zijn, hetgeen strijdt met art. 49 der wet; dat Gedeputeerde Staten zich beroepen op artt. 48 en 50 der militiewet; en juist zijn het die artikelen — zegt appellant — die door hen geheel verkeerd zijn toegepast. Art. 48 zegt, dat vrijstelling van dienst aan een loteling verleend wordt, als zijn wettige broeder *dient* of *gediend heeft*; en art. 50, dat vrijstelling wegens broederdienst slechts verleend wordt, wanneer de broeder n°. 1 *alsnog in dienst is*. Beide broeders nu van den hier betrokken loteling waren bij de eerste zitting van den Militieraad in dienst; niemand kan het tegenovergestelde bewijzen — zegt appellant, — zoodat Militieraad en Gedeputeerde Staten eene fout hebben begaan. Dit wordt nog duidelijker, als men ziet, dat Gedeputeerde Staten art. 50, n°. 2, toegepast willen hebben. *Dáár* wordt uitsluitend gesproken van een broeder, die vijf jaren gediend *heeft*; en adressants tweede zoon was bij de eerste zitting van den Militieraad hussaar en is het nog, zoodat hij nooit is gepasporteerd of uit de militiedienst ontslagen. Appellant beweert, dat ook de zienswijze van Gedeputeerde Staten niet opgaat (al kon hier ooit art. 50, n°. 2, der militiewet van toepassing

zijn), dat gevangenis-straf zou mogen afgetrokken worden van meer dan vijfjarige dienst, om daarmede de vrijstelling van een opvolgenden broeder te betwisten. Gedeputeerde Staten, dit doende, zoeken daarvoor een bewijsgrond in het 2de lid van art. 146 der militiewet; maar adressant vindt in genoemd art. 146 het door Gedeputeerde Staten aangenomen beginsel niet. Ja zelfs in de geheele militiewet is geen één artikel te vinden, dat aan den Militieraad of Gedeputeerde Staten het regt geeft om gevangenis-straf af te trekken bij het verleenen van vrijstelling wegens broederdienst. Meer genoemd art. 146 zegt, dat hij, die gevangenis-straf heeft ondergaan, zijn bewijs van ontslag uit de dienst zooveel later ontvangen zal, als zijne gevangenhouding heeft geduurd. Dit is het geval met adressants tweeden zoon. Hij moet langer dienen; maar de wet spreekt van geene aftrekking. Adressant moet het nog eens herhalen, er is hier geen sprake van een uit de dienst ontslagen broeder, maar van een, die bij de eerste zitting van den Militieraad hussaar was, en nu (op 8 Mei) nog is. Gedeputeerde Staten zeggen in hunne dispositie wel, dat des adressants tweede zoon den 7 Februarij 1871 als deserteur is afgevoerd, maar *niet* dat hij den 8 Maart ll. *vrijwillig is teruggekeerd*. Hiervan is kennis gegeven aan het Gemeentebestuur en den Militieraad in zijne eerste zitting op Maandag den 13 Maart ll.; en toen is de uitspraak aangehouden tot aan de tweede zitting van Dingsdag den 11 April ll., als wanneer door den adressant is overgelegd een bewijs van den Auditeur-militair te 's Bosch, dat bedoelde tweede zoon reeds den 22 Maart ll. veroordeeld was tot het gemis der kokarde en zes maanden detentie, en dat de Advokaat-fiscaal in hooger beroep was gekomen, waarop tot op heden (8 Mei) nog geene uitspraak was gedaan. Appellant doet even als Gedeputeerde Staten een beroep op art. 54 der militiewet, dat zegt, dat de vrijstelling moet bestaan op het tijdstip, dat zij wordt aangevraagd, en dat is — zegt hij — onbetwistbaar hier het geval. — Redenen waarom adressant verzoekt, dat het Zijne Majesteit moge behagen genoemden zijnen vierden zoon Jacobus Johannes uit de militaire dienst te ontslaan.

In verband met hetgeen dienaangaande bij requeste van appellant wordt aangevoerd, kan nog worden medegedeeld, dat werkelijk, blijkens de deswege verkregene ambtsberigten, de *tweede* zoon op 10 Januarij 1871 zijn corps heeft verlaten, ten gevolge waarvan hij op 7 Februarij als deserteur werd afgevoerd; dat hij in Maart daaraanvolgende bij zijn corps is teruggekeerd en daarna bij vonnis van den Krijgsraad te 's Hertogenbosch van 22 Maart ll. wegens desertie in tijd van vrede enz. is veroordeeld tot het gemis der kokarde gedurende één jaar en zes maanden detentie. Van dat vonnis is de Advokaat-fiscaal in hooger beroep gekomen bij het Hoog Militair Geregts-hof, welk Hof op 12 Mei ll., regt doende in hooger beroep, bedoelden tweeden zoon heeft verklaard vervallen van den militairen stand en veroordeeld tot drie jaren kruiwagenstraf ter zake voormeld. Den 21 Mei daaraanvolgende werd de veroordeelde ten gevolge van die uitspraak van het Hoog Militair Geregts-hof uit de sterkte van zijn corps afgevoerd.

Appellant in een schrijven aan de Afdeeling dd. 7 Junij merkt dienaangaande op, dat uit dit laatste op nieuw blijkt, dat tijdens de uitspraak van den Militieraad, onder welken vorm of welke omstandigheden ook, zijn tweede zoon tot de sterkte van zijn corps behoorde.

Verdere memoriën zijn er niet ingekomen; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. De belanghebbenden en zijn gemagtigde zijn tegenwoordig. Heeft de belanghebbende ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

Voor den belanghebbende treedt als gemagtigde op de heer ZITTERSTEYN, die hoofdzakelijk nader ontwikkelt de gronden, in appellants schrijven vervat.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van L. Beenen, te Posterholt, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Limburg in zake de loting voor de nationale militie.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! De adressant is loteling voor de ligting der nationale militie van dit jaar, uit de gemeente Posterholt, provincie Limburg. Zijn vader vroeg voor hem bij den Militieraad van het 2de militiedistrict in Limburg vrijstelling van de dienst, op grond, dat de loteling zou zijn éénige wettige zoon. Die Raad verwierp bij zijne uitspraak van den 14 Maart ll. het gedaan verzoek, op grond, dat aan den Raad niet was overgelegd het getuigenschrift model n°. 11, gevorderd bij art. 53, 3de lid, der militiewet, en voorgeschreven bij art. 20 van het Koninklijk besluit van 8 Mei 1862 (*Staatsblad* n°. 47).

De vader van den adressant is van die uitspraak in beroep gekomen bij Gedeputeerde Staten. Volgens hunne uitspraak van den 5 April ll., is het aan hen, door het ingewonnen herigt van den Burgemeester van Posterholt in dato 27 Maart ll., in overeenstemming met de bewering van den vader van den adressant, gebleken, dat die Burgemeester geweigerd heeft het bedoeld getuigenschrift af te geven, omdat de loteling voor de toepassing van de militiewet niet kon geacht worden te zijn éénige wettige zoon, daar hij nog twee halve broeders, met namen Peter en Lambert Stevens, geboren te Haaren, respectievelijk den 10 Maart 1839 en den 26 Maart 1841, heeft, die verwekt zijn in het eerste huwelijk van zijne moeder Catharina Smits met wijlen Hendrik Stevens. Zij hebben, op grond, dat voor de toepassing der militiewet wettige halve broeders zijn gelijk te stellen met wettige broeders, en de wet geen onderscheid maakt tusschen halve broeders van vaders- en van moederszijde, — uitgemaakt, dat de Burgemeester van Posterholt teregt de afgifte van bedoeld getuigenschrift geweigerd had, en voorts beslist, dat de loteling dus niet is éénige wettige zoon en alzoo als zoodanig geene aanspraak op vrijstelling kan maken.

De adressant is bij adres, gedagteekend 22 April ll., van deze uitspraak bij den Koning gekomen in beroep. Hij beweert, dat zijne moeder vroeger in Pruissen gehuwd is geweest met Hendrik Stevens, en dat de beide voormelde halve broeders beide zijn geboren in Pruissen, aldaar altijd hebben gewoond en beide als militiepligtigen zich nog op dit oogenblik in Pruisische effectieve dienst bevinden; dat hij is éénige wettige zoon, omdat die halve broeders zijnen naam niet dragen en niet van vaderszijde zijn; dat voor hem de kans van loting, die anders voor eene familie van drie zonen bestaat, zich niet heeft voorgedaan, aangezien zijne beide halve broeders, die ouder zijn dan hij, hier te lande niet hebben geloot en niet hebben kunnen loten.

's Konings Commissaris in Limburg heeft in zijn berigt van den 5 Mei ll. omtrent dit adres opgemerkt, dat het verzoekschrift wel de dagteekening draagt van 22 April, maar dat het toch zeker eerst later en wel na verloop van den termijn, voor het hooger beroep bepaald, is opgemaakt en opgezonden; dat toch de uitspraak van Gedeputeerde Staten, blijkens het daarvan ontvangen bewijs, op den 16 April door den Burgemeester van Posterholt aan den adressant is ter hand gesteld en het verzoekschrift, zoo als uit de aantekeningen op het stuk blijkt, bij 's Konings Kabinet eerst is ingekomen op 1 Mei ll.; dat het tardive van het appel ook bovendien daaruit mag worden afgeleid, dat het certificaat van onvermogen, bij het adres overgelegd, gedagteekend is Posterholt 28 April ll.

Het is omtrent dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens 's Konings magtiging

den 22 Mei ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, dat alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit zal moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het beroep van F. H. Voskens, te Tilburg, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant in zake de loting voor de nationale militie.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! De loteling Franciscus Hendrikus Voskens, uit de gemeente Tilburg, heeft twee halve broeders, ouder dan hij, gesproten uit een eerder huwelijk van zijn vader Peter Voskens met Wilhelmina van Roessel, en éénen halven broeder, jonger dan hij, uit een later huwelijk van zijne moeder Wilhelmina Teurlings met Adriaan van Loon.

Van de oudere halve broeders heeft de eerste zijne dienst doen vervullen door een plaatsvervanger, en is de tweede vrijgesteld wegens broederdienst.

Franciscus Hendrikus, loteling van dit jaar, heeft mede vrijstelling wegens broederdienst gevraagd, maar is door den Militieraad te 's Hertogenbosch voor de dienst aangewezen. Van die beslissing is hij bij Gedeputeerde Staten in beroep gekomen, omdat hij meent, dat het gezin van hem en zijne twee halve broeders uit het eerste huwelijk uit slechts drie zonen bestaat; dat de uit een later huwelijk gesproten halve broeder niet behoort tot de familie der twee halve broeders uit eerder huwelijk, zoodat dit aan de verkregen regten van adressant niet schaden kan.

Gedeputeerde Staten hebben echter de uitspraak van den Militieraad gehandhaafd, beschouwende den adressant als den derde van vier wettige halve broeders, waarvan slechts de oudste zijn diensttijd heeft vervuld, en mitsdien als teregt voor de dienst aangewezen.

De adressant heeft nu, zonder het aanvoeren van nieuwe beschouwingen, 's Konings beslissing ingeroepen.

In hun berigt op zijn adres, hetwelk door den Minister in hunne handen is gesteld, wijzen Gedeputeerde Staten ter verdediging hunner beslissing hierop, dat de drie uit verschillende huwelijken gesproten zonen alle wettige halve broeders van den adressant zijn, en hij dus geacht moet worden tot een gezin van vier zonen te behooren.

De Afdeeling is thans geroepen omtrent deze zaak een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. *het beroep van het Gemeentebestuur van Overasselt van besluiten van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan het raadsbesluit dier gemeente tot het toekennen van een subsidie, groot f 250, aan het Burgerlijk Armbestuur te Overasselt over 1871.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Dit bestuursgeschil komt in meer dan één

opzigt overeen met dat tussehen de gemeente Groesbeek en Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarover ik op 7 Junij ll. de eer had verslag uit te brengen (1).

De Raad van Overasselt heeft op de begrooting dier gemeente voor de dienst van 1871 voor subsidie aan het Algemeen Armbestuur aldaar voorgedragen eene som van f250, en tevens op 8 October 1870 een daartoe strekkend besluit genomen in den zin van art. 59 der wet op het armbestuur.

Gedeputeerde Staten maakten echter zwaarigheid om hunne goedkeuring aan een en ander te verstrekken. Zij konden niet toegeven, dat de wijziging van 1869 der wet op het armbestuur in dien zin zou kunnen werken, dat bedoeld subsidie, hetwelk vroeger slechts f81 bedroeg, aldus met f169 zou moeten worden verhoogd, daar toch krachtens de gewijzigde armenwet wel geen verhaal van de armen-kosten op andere besturen meer kan plaats hebben, maar dat daartegenover ook geene restitutie meer behoeft te geschieden van elders voorgeschoten armenkosten. Zij merkten bovendien op, dat te Overasselt een Parochiaal Roomsch-Katholijk Armbestuur ontbrak en dit alsnog behoorde te worden opgericht.

Naar aanleiding van deze laatste opmerking wendde het Gemeentebestuur zich tot het Roomsch-Katholijk Kerkbestuur te Overasselt, en, toen dit niet baatte, tot den heer J. Zwijzen, Aartsbisschop, Bisschop van 's Hertogenbosch, van wien echter geen antwoord werd ontvangen.

Even als te Groesbeek, wordt als reden voor de niet-oprigting van een Parochiaal Armbestuur opgegeven, dat er geene fondsen aanwezig zijn, en er derhalve niets te beheeren of te bedeeën valt.

Burgemeester en Wethouders van Overasselt gaven overigens te kennen, dat de onderstandskosten, die, vóór de wijziging der wet op het armbestuur, elders ten behoeve van de te Overasselt onderstand domicilie hebbende armen werden voorgeschoten, niet door het Algemeen Armbestuur, maar door de burgerlijke gemeente zijn gerestitueerd geworden; dat echter, ten gevolge van de wijziging der armenwet in 1869, het Algemeen Armbestuur te Overasselt vele armen ten zijnen laste had bekomen; dat de bevolking voor 15/16 uit Roomsch-Katholijken bestaat en de uitgaven der armengelden enkel ten behoeve van Roomsch-Katholieke armen geschieden.

Op 27 December ll. werd door Gedeputeerde Staten de begrooting der gemeente Overasselt goedgekeurd, onder opmerking aan het Gemeentebestuur, dat het subsidie aan het Armbestuur niet mogt worden uitbetaald, dan nadat Gedeputeerde Staten zich met het raadsbesluit van 8 October tot toekenning daarvan zouden hebben vereenigd.

Onder dagteekening van 1 Maart 1871, n°. 31, gaven Gedeputeerde Staten bij een besluit, bijna gelijkloidend aan dat van gelijke dagteekening in zake Groesbeek, vervolgens te kennen, dat zij bleven weigeren het gevraagde subsidie aan het Burgerlijk Armbestuur goed te keuren, onder herinnering aan de hiervoren medegedeelde opmerking, op 27 December door hen gemaakt.

Onder dagteekening van 28 Maart persisteerden Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 1 Maart, nadat de Raad der gemeente Overasselt op 21 Maart te voren Gedeputeerde Staten verzocht had bewust subsidie alsnog goed te keuren.

Alstoen is, onder dagteekening van 22 April ll., het Gemeentebestuur van Overasselt bij Zijne Majesteit gekomen in hooger beroep. Het geeft daarbij te kennen: dat de gemeente bestaat uit twee kadastrale gemeenten, namelijk uit Over- en Nederasselt; dat elke kadastrale gemeente haar eigen Algemeen Armbestuur heeft, waarvan dat te Overasselt ruim de helft minder aan inkomsten heeft dan dat te Nederasselt, en dat daarentegen Overasselt veel meer behoeftigen heeft dan Nederasselt; dat, om aan dat verschil eenigermate te gemoet te komen, de burgerlijke gemeente altijd, sedert de scheiding der armenfondsen tussehen de algemeene armbesturen en Hervormde Diaconie,

(1) Zie blz. 191—195.

aan het Algemeen Armbestuur te Overasselt een jaarlijksch subsidie heeft verleend naar mate harer behoefte; dat, bijaldien het Kerkbestuur al besloot tot oprigting van een Parochiaal Armbestuur, het verschil aan bedeeïing ook dan niet zou weggenomen kunnen worden, omdat de parochie zich uitstrekt over Over- en Nederasselt, en de behoeftigen dan nog altijd ongelijk zouden moeten bedeeïd worden, zoodat het niet dan billijk en onvermijdelijk is, dat er een subsidie aan het Algemeen Armbestuur te Overasselt verleend worde; dat deze en de aangevoerde redenen in de tusschen het Gemeentebestuur en Gedeputeerde Staten gevoerde briefwisseling, zoo als die in afschriften onder de bijlagen voorkomen, naar appellant vertrouwt, meer dan voldoende zullen zijn om door Zijne Majesteit in gunstige overweging genomen te worden; dat het Bestuur door de volgestrekte onvermijdelijkheid, die bestaat, geene onbillijkheid heeft begaan, door bij Gedeputeerde Staten aan te dringen op goedkeuring van het raadsbesluit tot verleening van een subsidie aan het Algemeen Armbestuur van Overasselt; — redenen waarom het Gemeentebestuur van Overasselt Zijne Majesteit verzoekt, onder inroeping van art. 200 der gemeentewet, de besluiten van Gedeputeerde Staten van 1 en 28 Maart 1871, n°. 31 en 60, te vernietigen, en het genomen raadsbesluit tot het verleenen van subsidie aan het Algemeen Armbestuur van Overasselt zoodanig goed te keuren, dat daardoor de post, voor uitgaaf op de gemeentebegrooïing van 1871 gebragt onder hoofdstuk V, art. 2, voor subsidie aan het Algemeen Armbestuur van Overasselt, ten bedrage van f 250, wordt gehandhaafd; en wel te meer, omdat Gedeputeerde Staten, in strijd met art. 210 der gemeentewet, de gemeentebegrooïing, met uitsluiting van den bovengenoemden post, *geheel* goedgekeurd hebben, volgens afschrift, bij de stukken gevoegd.

Gedeputeerde Staten, bij ambtsberigt van 9 Mei 11., geven te kennen, dat hun besluit van 1 Maart te voren, n°. 31, steunt op dezelfde gronden, als waarop zij zich niet hebben kunnen vereenigen met het verleenen van een subsidie tot het aangevraagd bedrag voor het Burgerlijk Armbestuur te Groesbeek, en waarop laatstelijk hunne missive van 25 April 11. betrekking had. Zij nemen de vrijheid, zich, wat de hoofdzak betreft, aan het gevoelen, in die stukken ontwikkeld, te gedragen. Zij merken ten aanzien van het beroep van Overasselt alleen het volgende op. Het ingeroepen art. 200 der gemeentewet is volgens hen in deze niet toepasselijk. Hun besluit betreft geene der in art. 194 bedoelde burgerlijke handelingen van een Gemeentebestuur, waarop art. 200 alleen betrekking heeft. Wel wordt naar dat artikel verwezen in art. 209 derzelfde wet, en zou het Gemeentebestuur welligt het besluit van Gedeputeerde Staten beschouwd hebben als eene weigering van de goedkeuring der gemeentebegrooïing, waarvan volgens dat artikel voorziening kan worden gevraagd; doch in dat geval valt op te merken: 1°. dat de termijn van dertig dagen, in art. 200 gesteld (zijnde het besluit van Gedeputeerde Staten van den 1 Maart 11. en dat van den 28 Maart 11. slechts eene bevestiging van het eerste) reeds den 1 April was verstreken; en 2°. dat de *Raad*, volgens art. 209, voorziening had moeten vragen, terwijl onder *Gemeentebestuur* gewoonlijk wordt verstaan *Burgemeester en Wethouders*, zoo de Raad niet bepaaldelijk is bedoeld, weshalve de voorziening in hooger beroep niet-ontvankelijk zou zijn. Doch het Gemeentebestuur komt niet in beroep van eene weigering van de goedkeuring der begrooïing. Aan het slot van zijn adres maakt het er aan Gedeputeerde Staten juist eene grief van, dat zij, en zulks in strijd met art. 210 der gemeentewet, de gemeentebegrooïing *geheel* hebben goedgekeurd, doch met uitsluiting van den post voor subsidie aan armbesturen. Uit de stukken zal blijken — zeggen Gedeputeerde Staten — dat zij inderdaad hunne goedkeuring aan de begrooïing *in haar geheel* hebben gegeven. Slechts voegden zij er in een tweede punt eene opmerking aan toe, ter herinnering, dat Gedeputeerde Staten zich, vóór de uitbetaling van het subsidie, met het raadsbesluit tot toekenning daarvan moesten hebben vereenigd; en bij hun besluit van 1 Maart 11., n°. 31, hebben zij naar die opmerking verwezen. Zij vinden daarin niets strijdigs met de wet, en beoogden juist

handhaving van de wet. — Op grond van het bovenstaande adviseren Gedeputeerde Staten tot afwijzing van het verzoek.

Memoriën zijn er niet ingediend; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Zestiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 28 Junij 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden:

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 8 dezer, n°. 17, houdende beschikking op *het beroep van A. Bontje c. s., stemgeregtigde Ingelanden van het waterschap de Veender- en Lijkerpolder buitendijks, gelegen onder Alkemade, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij goedgekeurd is een besluit, op 31 Mei 1870 genomen om het onderhoud der kade langs het Brasemermeer voortaan ten laste van den geheelen polder te brengen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 123—126).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van A. Bontje en andere Ingelanden van de Veender-

en Lijkerpolder buiten de bedijking, onder de gemeenten Alkemade en Woubrugge, van eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 19 Julij 1870, n°. 43, houdende afwijzing van het verzoek om vernietiging van het besluit van Ingelanden van dien polder tot het nemen der kade of waterkeering langs het Brasermeer voor rekening van den polder;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 10 Mei 1871, n°. 18;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 2 Junij 1871, n°. 222, 3de Afdeling;

Overwegende:

dat het adres, waarbij tegen die uitspraak van 19 Julij 1870 beroep is ingesteld, is gedagteekend 24 December 1870; en dat dus niet is in acht genomen de termijn van veertien dagen, bij art. 95, al. 2, van het algemeen reglement voor de polders in de provincie Zuidholland voor het hooger beroep van beschikkingen van Gedeputeerde Staten toegestaan;

Gezien art. 95, al. 2, van het algemeen reglement voor de polders in de provincie Zuidholland, goedgekeurd bij Ons besluit van 24 Augustus 1856, n°. 63 (*Provinciaal blad van Zuidholland* n°. 99);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de adressanten niet-ontvankelijk te verklaren in hun ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 8 Junij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 11 dezer, n°. 13, houdende beschikking op *het beroep van G. Stapel, te Gendt, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Gelderland in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 176, 177).

Het besluit is van den volgende inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons ingediend verzoekschrift van Gradus Stapel, loteling voor de nationale militie van de ligting 1871 uit de gemeente Gendt, provincie Gelderland, daarbij in beroep komende van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten dier provincie van 29 Maart 1871, n°. 36, waarbij, met bevestiging eener uitspraak om den Militieraad, zitting houdende te Arnhem, hij, niettegenstaande zijn verzoek om vrijstelling wegens broederdienst, voor de dienst is aangewezen;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 31 Mei 1871, n°. 32;

Op de voordragt van Onzen Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken van den 5 Junij 1871, n°. 281, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde Gradus Stapel is de jongste van zeven zonen, waarvan de oudste en de derde hunnen diensttijd bij de nationale militie hebben volbragt; dat de vijfde broeder, Christoffel, na op 30 April 1861 als loteling te zijn ingelijfd, is overgegaan als vrijwilliger bij het regiment rijdende artillerie, en vervolgens bij vonnis van den Krijgsraad, ingaande den 16 Februarij 1866, ter zake van diefstal, is vervallen verklaard van den militairen stand, tot twee jaren kruiwagenstraf is veroordeeld en op 14 April 1866 uit de sterkte is gevoerd; dat twee der drie andere broeders wegens broederdienst van de dienst zijn vrijgesteld, en de derde wegens het door hem getrokken hoog nummer niet voor de dienst is opgeroepen;

dat, krachtens art. 49 der militiewet, van een aantal van zeven broeders drie voor de dienst kunnen worden aangewezen, en dat de dienst volledig moet zijn volbragt, om aanspraak te geven, wegens broederdienst, vrijstelling van de dienst te vorderen; dat, krachtens art. 50, al. 2, van genoemde wet, de ruim vierjarige dienst van den vijfden broeder geen regt op vrijstelling aan eenen broeder geeft, maar daarvoor eene dienst van volle vijf jaren wordt vereischt;

dat alzoo de aanwijzing voor de dienst van den loteling Gradus Stapel is in overeenstemming met de wet;

Gelet op art. 103 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 29 Maart 1871, n°. 36, de aanwijzing voor de dienst van den loteling Gradus Stapel te handhaven.

Onze Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 11 Junij 1871.

(get.) WILLEM.

*De Minister van Staat en van
Binnenlandsche Zaken,*
(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3°. van den 15 dezer, n°. 22, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Apeldoorn van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, houdende weigering der goedkeuring van de nieuwe regeling der onderwijzers-jaarwedden voor de openbare scholen in die gemeente* (zie het verslag over deze zaak op blz. 150—155).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van den Raad der gemeente Apeldoorn, bij Ons in beroep komende van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 6

December 1870, n°. 68, waarbij deze hunne goedkeuring hebben geweigerd op de door dien Gemeenteraad den 3 Augustus bevorens vastgestelde nieuwe regeling der onderwijzers-jaarwedden voor de openbare lagere scholen in die gemeente;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 31 Mei 1871, n°. 27;

Op de voordragt van Onzen Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken van 9 Junij 1871, n°. 197, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Gelderland aan de bedoelde regeling hunne goedkeuring hebben onthouden, omdat daarbij bijna alle de jaarwedden der in het vervolg te benoemen onderwijzers tot een minder bedrag zijn vastgesteld dan door de tegenwoordige aan inkomsten wordt genoten, en dat zelfs door de bepaling, bij wijze van overgangsmaatregel voor de tegenwoordige onderwijzers gemaakt, die van de scholen n^{rs}. 3, 5 en 9 aanzienlijk in hunne inkomsten worden beperkt;

dat van eene vermindering der onderwijzers-jaarwedden, bij het algemeen streven om die te verbeteren, niets dan schade voor het onderwijs is te voorzien, en dat noch voor de vermindering noch voor de beperking, afdoende gronden zijn bijgebragt;

dat inderdaad de inkomsten, zoo als zij in het jaar 1870 door de onderwijzers aan de openbare lagere scholen in de gemeente Apeldoorn zijn genoten, veeleer matig dan ruim zijn te noemen;

dat er geene reden is aangevoerd noch te vinden om die voor het vervolg te verminderen;

dat het denkbeeld van den Gemeenteraad, dat aan den Onderwijzer geene hoogere inkomsten moeten worden toegelegd dan noodig zijn om hem in staat te stellen in zijn stand te leven, en dat moet worden verhoed, dat hij zich boven zijn stand verheffe, in deze niet in aanmerking behoeft te komen, vermits bij het tegenwoordig bedrag hunner inkomsten de onderwijzers, ook naar het oordeel der Plaatselijke Schoolcommissie, nog moeite hebben om, met zuinigheid en een goed beheer hunner zaken, in de behoeften van zich en hun gezin te voorzien;

Gezien art. 13 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103) tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van bovengemeld besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, de daartegen door den Gemeenteraad van Apeldoorn ingebragte bezwaren te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 15 Junij 1871.

(get.) WILLEM.

*De Minister van Staat en van
Binnenlandsche Zaken,
(get.) THORBECKE.*

Accordeert met deszelfs origineel.
*De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.*

4°. van den 16 dezer, n°. 9, houdende beschikking op *het beroep van A. J. Luteyn, te Groede, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zeeland in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 196—199).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons ingediend verzoekschrift van Abraham Jannis Luteyn, landbouwer en Dijkgraaf van de polders Oud- en Jong Breskens, van 20 April ll., daarbij in beroep komende van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zeeland van den 6 April 1871, waarbij, met bevestiging eener uitspraak van den Militieraad te Middelburg, zijn zoon Levinus Adrianus, niettegenstaande de aanvraag tot zijne vrijstelling wegens broederdienst, voor de dienst is aangewezen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 7 Junij 1871, n°. 37;

Op de voordragt van Onzen Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken van den 10 Junij 1871, n°. 235, 4de Afdeeling;

Overwegende, dat de genoemde Levinus Adrianus is de vierde van zeven broeders, waarvan de oudste in 1863, na een aanvankelijk niet dienstplichtig nummer te hebben getrokken, daarna, door het uitvallen van eenen anderen loteling, voor de dienst is opgeroepen en toen eenen plaatsvervanger heeft gesteld, ten gevolge waarvan de tweede broeder in 1864 is vrijgesteld wegens broederdienst; dat voor den derden broeder in 1869, die tot de dienst was verplicht, een plaatsvervanger gesteld is, weshalve voor den vierden alsnu vrijstelling wegens broederdienst werd verlangd; terwijl de drie overige broeders nog beneden den ouderdom zijn om voor de militie in aanmerking te komen;

dat echter uit een extract van zijn stamboek gebleken is, dat de plaatsvervanger van den oudsten broeder op 5 Julij 1864, na een diensttijd van nog geen veertien maanden, is gepasporteerd, wegens de nadere inlijving van den vroeger uitgevallen loteling;

dat artt. 49 en 50 der wet op de nationale militie te zamen hangen, zoodat wel tegenover elke aanwijzing voor de dienst ééne vrijstelling staat, doch slechts dan, wanneer de dienstvervulling voldoet aan de vereichten, bij laatstgemeld artikel gesteld, zoodat, als bij de beoordeeling eener vrijstelling blijkt, dat eene voorafgaande dienst niet volgens de dáár gestelde eischen is vervuld, deze niet als reden tot vrijstelling kan in aanmerking komen; moettende bij dat onderzoek worden acht geslagen op alle de zonen, waaruit het gezin bestaat, niet op afzonderlijke tweetallen;

dat dit laatste nog bevestigd wordt door de verpligting, bij art. 53 dier wet voorgeschreven, dat men, ter bekoming van vrijstelling wegens broederdienst, door een getuigschrift moet doen blijken van het geheel getal zonen, tot het gezin behorende; dat alzoo de aanwijzing voor de dienst van den loteling Levinus Adrianus Luteyn is in overeenstemming met de wet;

Gelet op art. 103 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 6 April 1871, de aanwijzing voor de dienst van Levinus Adrianus Luteyn te handhaven.

Onze Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 16 Junij 1871.

(get.) WILLEM.

*De Minister van Staat en van
Binnenlandsche Zaken*

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HECKEREN VAN KELL.

5°. van den 18 dezer, n°. 23, houdende beslissing van *het geschil over de vraag, waar Anna Comello armlastig was, toen zij in Junij 1869 te Heerenveen, gemeente Schoterland, in onderstand werd opgenomen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 147, 148).

Het besluit is van den volgende inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken, betreffende het door Gedeputeerde Staten van Friesland aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen Tzummarum, gemeente Barradeel, en Heerenveen, gemeente Schoterland, over het onderstands-domicilie van Anna Comello;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 31 Mei 1871, n°. 24;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 13 Junij 1871, n°. 200, 7de Afdeling;

Overwegende:

dat de genoemde behoeftige, onechte dochter van Froukje Comello, thans overleden, blijkens overgelegd extract uit het geboorte-register der gemeente Schoterland, den 18 Maart 1853 is geboren aan boord van een schip, destijds liggende te Heerenveen, en aldaar in Junij 1869 in onderstand is opgenomen;

dat het Gemeentebestuur aldaar de armlastigheid ontkent, op grond, dat de geboorte te Heerenveen als toevallig moet worden beschouwd, vermits de minderjarige ongetrouwde moeder der behoeftige, tijdens de geboorte van deze laatste, in den zin der wet vaste woonplaats had te Tzummarum, bij haren vader Jurjen Jozefs Comello;

dat echter uit het te dezer zake ingesteld onderzoek, en bepaaldelijk uit de onder eede afgelegde verklaringen van Jozef Willems Comello, is gebleken, dat zijn oom Jurjen Jozefs Comello, wel is waar, in Julij 1850 naar Tzummarum is vertrokken, en dáár als verwersknecht bij eene weduwe in dienst is geweest; dat hij getuige destijds met hem in briefwisseling was, blijkens welke zijn oom later voor eigene rekening het verwersbedrijf aldaar zou hebben uitgeoefend; doch dat getuige niet wist te zeggen, hoelang die briefwisseling heeft geduurd, noch hoeveel brieven hij ongeveer heeft ontvangen, terwijl die getuige evenmin zeker wist, of zijn oom op 18 Maart 1853 nog te Tzummarum woonachtig was;

dat van elders evenmin is mogen blijken, dat de grootvader der armlastige te Tzummarum woonplaats had, met name niet op het tijdstip van de geboorte zijner kleindochter op 18 Maart 1853;

dat ook geene enkele omstandigheid is aan het licht gekomen, waaruit zou blijken, dat de grootmoeder der behoeftige toen in eenige andere gemeente vaste woonplaats zou hebben gehad;

dat alzoo, volgens art. 28, 6de lid, der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100), de plaats, waar de geboorte der behoeftige voorviel, voor hare geboorteplaats moet worden gehouden;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 132 der Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat Heerenveen, gemeente Schoterland, was het domicilie van onderstand van Anna Comello, toen zij in Junij 1869 aldaar in onderstand werd opgenomen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 18 Junij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van H. W. Baron van Aylva van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 11 Mei 1869 n°. 35, waarbij aan C. van Reyn vergunning is verleend tot plaatsing van een stoomwerktuig in het perceel kadaster sectie E, n°. 737, te 's Gravenhage.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! In Maart 1869 is door den boekdrukker C. A. van Reyn vergunning gevraagd aan Gedeputeerde Staten van Zuidholland tot het plaatsen van eene stoommachine, om daarmede zijne drukpersen in perceel n°. 6 in de Hooge Nieuwstraat te 's Gravenhage in beweging te brengen.

Te dier zake werd op 5 April 1869 door Burgemeester en Wethouders alhier een onderzoek *de commodo et incommodo* ingesteld, bij welke gelegenheid de heer S. P. Lipman, die zich tegen de inwilliging van het gedaan verzoek verzette op grond van gevreesd gevaar voor brand, rook en dreuning, tevens eene memorie overlegde, ondertekend door de heeren van Rechters van Ahnem, van Aylva van Pallandt, Schimmelpenninck van der Oije en nog twaalf andere belanghebbende bureu, waarin gewezen wordt op de nabijheid der drukkerij bij het schoonste gedeelte der stad, op de onmogelijkheid om, wordt hier het plaatsen eener stoommachine toegestaan, zulks aan andere aanvragers te weigeren, waardoor het Voorhout zou worden ontsierd; op het gevaar van brand, dat die machine zal opleveren, en op de omstandigheid, dat het nut, dat van Reyn zal trekken van de vergunning niet in verhouding staat tot de waarde-vermindering, welke de aanzienlijke huizen in de buurt er door zullen lijden.

Nadat vervolgens eene Commissie uit Gedeputeerde Staten, vergezeld van een Ingenieur van den Waterstaat en van Gecommitteerden uit het Collegie van Burgemeester en Wethouders, de localiteit had onderzocht, werd, bij besluit van Gedeputeerde Staten van 11 Mei 1869, de vergunning tot plaatsing der stoommachine verleend, onder bepaling o. a. „dat geen der werktuigen, met het stoomwerktuig verbonden, zou worden geplaatst tegen den gemeenschappelijken muur; dat de balken, waarlangs de rookpijp naar den schoorsteen wordt gevoerd, met ijzeren platen worden bekleed, en dat de concessionaris of zijne regtverkrijgenden zich aan alle verplichtingen zullen onderwerpen, welke later blijken mogten in het belang eener goede politie noodig te zijn.“

De stoommachine is daarop in werking gebragt.

Thans is door den heer van Pallandt van Neerijnen een adres aan den Koning inge-

diend, waarin wordt te kennen gegeven, dat adressant heeft ondervonden, dat het ongerief, uit de plaatsing dier stoommachine en snelpers bij hem ondervonden, nog verre overtrof wat daarvan door hem en zijne mede-belanghebbenden werd te gemoet gezien;

dat toch, wanneer de machine en persen worden in werking gebragt, er een geraas en dreuning ontstaan, waardoor de woonvertrekken in het daarnaast gelegen perceel Hooge Nieuwstraat no. 4 inderdaad onbruikbaar worden; dat immers die werking zich dan eens doet gevoelen op eene hoogst onaangename wijze, gelijk aan die, welke wordt ondervonden op eene stoomboot, waarvan de machine op de nabijgelegene plaatsen eene gestadige dreuning veroorzaakt, en soms in nog verdubbelde mate, wanneer denkelijk meerdere persen in werking zijn, waardoor dan alles trilt en het rustig gebruik niet slechts van het belendend vertrek, maar van de geheele woning letterlijk onmogelijk wordt gemaakt, en dit gedruisch zelfs is van zoodanigen hevigen aard, dat het wordt waargenomen in de aan straat gelegene vertrekken van het perceel Voorhout no. 1;

dat adressant reden heeft het er voor te mogen houden, dat er sedert de eerste daarstelling eene verandering heeft plaats gehad in de inrigting of plaatsing der machine en persen, gelijk die bij het plaatselijk onderzoek van 24 April 1869 waren aangewezen, daar het ongerief, in den aanvang ondervonden, toen zij in werking zijn gebragt, nog sedert aanmerkelijk is toegenomen; tot welke wijziging voorzeker de toestemming van Gedeputeerde Staten niet is gevraagd noch verleend;

dat hierbij nu nog komt het brandgevaar, voortvloeiende uit dergelijke stoominrigting in een gebouw, gedeeltelijk uit hout opgetrokken, dat overal met gas wordt verlicht waarin een groot aantal werklieden bezig zijn, die niet altijd de noodige voorzigtigheid in acht nemen, en waarin zich eene aanzienlijke hoeveelheid papier in voorraad bevindt, zoo in de werkplaatsen als op de zolders, hetwelk het brandgevaar in het algemeen voor de buurt, waarin zich zoovele hooizolders bevinden, te midden der meest kostbare panden, hoogst bedenkelijk maakt;

dat het regenwater dien ten gevolge in de aangrenzende perceelen onbruikbaar is geworden door het roet, hetwelk de stoominrigting allerwege verspreidt, zonder dat gepaste middelen zulks verhinderen;

dat alle deze redenen, als zijnde zoovele bezwaren tegen de admissie, door het Provinciaal Bestuur ten deze verleend, uit het gezigtspunt van politie beschouwd, volgens art. 11 van het aangehaalde Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824, den adressant aanleiding geven om deze zijne bezwaren aan Zijne Majesteit te onderwerpen, ten einde (gelijk dáár is bepaald) Zijne Majesteit deswege zoodanige nadere bepalingen zoude kunnen maken als de zaak vordert;

Weshalve adressant eerbiedig verzoekt, dat de vergunning, door Gedeputeerde Staten van Zuidholland in den jare 1869 verleend aan den heer C. A. van Reyn tot plaatsing van een stoomwerktuig in het huis, gelegen te 's Gravenhage in de Hooge Nieuwstraat n°. 6, kadaster sectie E, n°. 737, aan een nader administratief onderzoek moge worden onderworpen, met het oog op de bezwaren, in dit bezwaarschrift ontwikkeld;

en dat dien ten gevolge die vergunning door Zijne Majesteit moge worden ingetrokken, of wel aan den concessionaris of zijne regtverkrijgenden zoodanige verplichtingen opgelegd als welke des adressants bezwaren kunnen wegnemen en in het belang eener goede politie zullen blijken noodig te zijn.

Ten gevolge dier klage hebben Burgemeesters en Wethouders van 's Gravenhage, wien dit adres ten fine van advies was toegezonden, aan Gedeputeerde Staten, na locale inspectie, berigt: „dat de hinder niet zoo beduidend was, dat het tot zoo ernstig beklag kon leiden; dat de gestelde voorwaarden door den concessionaris waren nagekomen; dat de vrees voor brandgevaar ongegrond was.“ — Zij adviseren om de verleende vergunning niet in te trekken, maar als nadere voorwaarde te stellen om de bewoners van het aangrenzend

perceel door een geschikt middel, b. v. door het aanbrengen van een spouwmuur, tegen overlast te vrijwaren.

Ook Gedeputeerde Staten zonden eene Commissie uit hun midden ter plaatse, tot het doen van onderzoek met den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat Mazel en met eene Commissie uit het Plaatselijk Bestuur. De heer Mazel, met wiens advies de overige heeren instemden, was van oordeel „dat de oorzaak van het geraas, dat wordt waargenomen in een der vertrekken ten huize van den heer van Pallandt, gezocht moet worden in den van ouds bestaanden vrij wijden schoorsteen, welke langs dat vertrek omhoog gaat, en waarin uitkomen de rookgeleiding en aflatbuis van stoom der machine, en welke schoorsteen voorkomt niet zoo te zijn afgesloten, dat de voortplanting van het geluid der persen genoegzaam is voorgekomen. Het komt hem raadzaam voor om, ter tegemoetkoming aan de klacht van den heer van Pallandt, den concessionaris de verplichting nog op te leggen „om den boezem van dien schoorsteen in de drukkerij, die grenst aan het huis van den heer van Pallandt, op het wijdstede gedeelte, over de volle breedte, en ter lengte van 2.50 meter, te dichten met een trogwulf, dik één IJsselsteen, op welk wulf aan de beide einden mede één steenmuurtjes op te trekken zijn, goed in het bestaande muurwerk verbonden, waardoor dat gedeelte van den schoorsteen geheel wordt afgesloten.”

Gedeputeerde Staten geven te kennen, dat zij bereid zouden zijn die nadere verplichting nog den concessionaris op te leggen.

Nadat de stukken ter visie hebben gelegen, is door den boekdrukker van Reyn bij memorie aan den Voorzitter dezer Afdeeling te kennen gegeven, dat hij, ofschoon de tegen zijne industrie aangevoerde bezwaren hem zeer overdreven voorkomen, geen bezwaar er tegen heeft, dat de door den heer Mazel voorgestelde voorzieningen hem alsnog als verplichting worden opgelegd. — De heer van Pallandt zond daarentegen eene nadere memorie in, waarin hij er op wijst, dat dit aangegeven middel niet zal wegnemen het brandgevaar, dat dreigen blijft door de stoommachine in verband met den houten achtergevel van het perceel van den concessionaris; dat de hinder, welke hem het geraas veroorzaakt, door dat middel niet geheel zal worden weggenomen, terwijl het ook niets zal afdoen tegen het bederf van het regenwater, dat thans volkomen onbruikbaar is. Hij dringt dus aan op intrekking der concessie, of op het stellen van andere voorwaarden, waardoor het brandgevaar, de rustverstoring en het waterbederf geheel worden weggenomen.

In deze zaak zal thans door de Afdeeling een ontwerp van besluit aan den Koning behooren voorgedragen te worden.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn belanghebbenden tegenwoordig. Hebben de belanghebbenden ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De heer C. A. VAN REYN gedraagt zich aan hetgeen de heer J. van Lith, Architect, zal mededeelen.

Staatsraad BOOT vraagt, of het waar is, dat de achtergevel van het hier bedoelde perceel van hout is.

De heer J. VAN LITH antwoordt ontkenkend. De achtergevel aldaar is juist van steen, zelfs van 1½ steen dikte, en is zeer solied gebouwd. Het eenige houtwerk aldaar, dat men meende gevaar van brand op te leveren, doch hetwelk met geenerlei vuur in aanraking komt, is de houten koker, door welken de vormen naar beneden worden geheschen.

De VOORZITTER vraagt, of er meer gedrukt wordt dan de courant?

De heer VAN REYN antwoordt: ook boekwerken.

De VOORZITTER vraagt, of er alzoo zoowel bij dag als in den laten avond wordt gewerkt.

De heer VAN REYN zegt, dat slechts enkele malen in den laten avond, en wel tot ten hoogste tien ure, wordt gewerkt. Alleen bij de oprigting der courant is er enkele nachten gewerkt.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van het Bestuur van het waterschap Oosterdiep, te Veendam, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van 21 December 1866, n°. 69, houdende onbevoegdverklaring tot het nemen eener beslissing in een geschil over de inlating van water uit het Wildervankster-participanten-verlaat in het waterschap Oosterdiep, te Veendam.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUssen. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUssen: Mijnheeren! Op den 18 October 1866 wendde zich het Bestuur van het waterschap Oosterdiep, te Veendam, tot Gedeputeerde Staten der provincie Groningen, met klagten omtrent handelingen van het Bestuur van het waterschap Wildervankster participanten-verlaat, hierop nederkomende: dat het water van laatstgemeld waterschap niet werd gehouden op het peil, daarvoor vastgesteld; want dat het water in de slooten en wijken van de 25 eerste plaatsen en eenige achtergelegen blokken aan het Oosterdiep te Wildervank door middel van grondpompen wordt gebragt op het Winschoter peil, zijnde het peil, vastgesteld voor het waterschap Oosterdiep. Volgens het Bestuur zouden de eigenaren van de 25 plaatsen en blokken of het Bestuur van het waterschap Wildervankster-participanten-verlaat in 1858 en 1861 bij de vaststelling van de reglementen van gemeld waterschap en dat van het Oosterdiep verzuimd hebben tegen het brengen van die gronden op Wildervankster peil bezwaren in te brengen. Het Bestuur was voorts van oordeel, dat door het Wildervankster waterschap aan dat van het Oosterdiep eene jaarlijksche uitkeering zou moeten gedaan worden, omdat het water van de 25 bedoelde plaatsen en blokken afstroomt in het Oosterdiep, of dat het anders billijk zou zijn, dat die plaatsen worden gebragt tot het gebied van het waterschap Oosterdiep. Het Bestuur verzocht aan Gedeputeerde Staten maatregelen te nemen, dat het water in het waterschap Wildervankster participanten-verlaat worde gehouden op Wildervankster peil, of anders zoodanige beslissing te nemen als zij vermeenen zullen te behooren.

Volgens hun besluit van 21 December 1866 hebben Gedeputeerde Staten over dit verzoek gehoord het Bestuur van het waterschap Wildervankster-participanten-verlaat. Dat Bestuur ontkende, dat het peil van het water in het waterschap niet overal hetzelfde zou zijn, maar erkende, dat enkel het zoogenaamde binnen- of slootwater van de vooreinden van de meergemelde 25 plaatsen en blokken door middel van pompen door de Molenwijksterplaats wordt afgeleid naar Veendam; doch dat die afvoer van het binnenwater naar bedoelde landen alzoo eigenlijk niets gemeens heeft met het kanaalpeil van het waterschap, en de onderwerpelijke quaestie aldus niet is een geschil tusschen besturen van verschillende waterschappen.

Gedeputeerde Staten hebben bij hun gemeld besluit, na overweging van die mededeeling en na voorts nog te hebben overwogen, dat het regt van afwatering der door Veendam (Oosterdiep) bedoelde plaatsen schijnt te berusten op eene onderlinge overeenkomst van belanghebbende eigenaren, bij acte, voor Pastor en Kerkvoogden opgemaakt in de Wildervank op 25 October 1799, — zich onbevoegd verklaard eenige beslissing of uitspraak over het gedane verzoek te geven of te doen.

Op den 31 December 1866 heeft het Bestuur van het waterschap Oosterdiep zich op grond van de hiervoor vermelde feiten of beweringen gewend tot den Koning, bewerende, dat Gedeputeerde Staten, volgens art. 38 van het grondreglement voor de waterschappen in de provincie Groningen, goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 6 December 1852, bevoegd waren van het geschil kennis te nemen, en verzoekende, dat het den Koning behagen mogt in de boven omschreven zaak eene beslissing te willen nemen.

Dit adres is ten fine van consideratiën en advies gesteld in handen van Gedeputeerde Staten der provincie Groningen. Die Staten hebben op den 2 December 11., onder overlegging eener missive van het waterschap Wildervankster participantenverlaat in dato 8 Februarij 1867, alsmede van een afschrift eener missive, door hen op den 11 Februarij 1870 aan het Bestuur van het waterschap Oosterdiep gerigt, en van het daarop bekomen antwoord in dato 18 Maart daaraanvolgende, medegeedeeld: dat, volgens het Wildervankster Bestuur, de hier bedoelde landen altijd, althans sedert 1799, toen er tusschen de belanghebbende eigenaren een contract is opgemaakt, hun water hebben afgevoerd langs den tegenwoordigen weg; dat die landen eigenlijk hun water afvoeren langs eene strook gronden op het water de Molenwijk; dat die Molenwijk staat in directe verbinding met het Oosterdiep te Veendam, zoodat het water dezer landen direct stroomt op dat Oosterdiep en niet langs den anderen of zijweg door het hoofdkanaal van het Wildervankster participantenverlaat; dat dit water in ieder geval afstroomen moet in het Oosterdiep, nu door de Molenwijk direct, maar anders door het verlaat indirect. — Gedeputeerde Staten zeggen verder, dat de landen en de Molenwijk (de Molenwijkster plaatsen genaamd), waardoor het quaestieuse water loopt, gelegen zijn tusschen het gebied van de beide meergenoemde waterschappen, maar tot geen dier waterschappen behoort, en alzoo neutraal gebied zijn; dat alzoo het water in dat neutraal gebied gemeen ligt met en niet afgescheiden is van het water van ieder der waterschappen, maar dat het Wildervankster waterschap slechts voor het peil binnen zijn eigen gebied te zorgen heeft, hetgeen gedaan wordt; dat het beste middel zou zijn, om aan alle bezwaren te gemeet te komen, de bedoelde gronden in te lijven bij het Oosterdiep; dat zij Gedeputeerde Staten in dien zin bij gemelde missive van 11 Februarij 1870 het Bestuur van het Oosterdiep hebben aangeschreven, maar dat gemeld Bestuur, hetwelk vroeger voor die inlijving gestemd was, bij de voormelde missive van 18 Maart 1870 van dat verlangen heeft afgezien, na de gevolmagtigden van de Ingelanden gehoord te hebben. — Ten slotte verklaren zij bij hunne meening te moeten volharden, dat er hier geen sprake kan zijn van bestuursgeschil, en merken zij op, dat noch in het reglement voor het Wildervankster waterschap, noch in dat voor het Oosterdiep een bepaald peil wordt opgegeven.

Aan deze Afdeeling heeft het Bestuur van laatstgenoemd waterschap te kennen gegeven, dat het geschil enkel loopt over het niet op peil houden van het water in het waterschap Wildervankster participantenverlaat, en niet over de inlating van water uit dat waterschap in het waterschap Oosterdiep.

Dit zijn de daadzaken in dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens 's Konings magtiging op den 28 Maart 11. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt en waaromtrent alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning zal moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het beroep van den Raad der gemeente Wijchen van besluiten van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij goedkeuring is onthouden aan het raadsbesluit dier gemeente tot het toekennen van een subsidie van f 1356 aan de algemeene armbesturen van Wijchen en Niftrik over 1871.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Het tegenwoordig bestuursgeschil komt in meer dan één opzigt overeen met de bestuursgeschillen, uit Groesbeek en Overasselt afkomstig, waarover ik op 7 en 14 Junij ll. verslag uitbragt (1).

De Raad van Wijchen heeft op de begrooting der gemeente voor de dienst van 1871 als subsidie aan de algemeene armbesturen van Wijchen en Niftrik eene som gebragt van f 1356, en tevens op 30 December 1870 een daartoe strekkend besluit genomen in den zin van art. 59 der wet op het armbestuur.

Gedeputeerde Staten maakten echter zwaarigheid hunne goedkeuring aan een en ander te verleen, daar hun de noodzakelijkheid niet bleek, dat het bedoeld subsidie, hetwelk voor 1870 bedroeg f 763.23, voor het jaar 1871 met f 600 zou worden verhoogd, en zulks te minder, nu, ten gevolge van de in 1869 gewijzigde armenwet, geene teruggave meer behoefte te geschieden van elders voorgeschoten armenkosten. Gedeputeerde Staten merkten bovendien op, dat te Wijchen en Niftrik parochiale armbesturen ontbraken en die alsnog behoorden te worden opgericht.

Naar aanleiding van deze, onder dagteekening van 17 Januarij gemaakte bezwaren, gaf de Gemeenteraad bij raadsbesluit van 11 Februarij ll. aan Gedeputeerde Staten te kennen: dat voor het jaar 1870 aan gemeinde armbesturen een subsidie is verleend van f 763.23; doch dat in de eerste zes maanden van dat jaar aan armen, *elders* domicilie van onderstand hebbende, is voorgeschoten een bedrag van f 495, zoodat als basis voor de berekening van het subsidie, ten gevolge van de wijziging der armenwet, een bedrag voor die armen, welke daardoor ten laste der gemeente zijn gekomen, moet worden geraamd van f 990, welk bedrag, gevoegd bij het subsidie voor 1870, klimt tot f 1753.23, hetgeen alzoo in berekening voor het subsidie voor 1871 eene vermindering geeft van f 397.23; dat reeds ten jare 1859 met Gedeputeerde Staten over dit onderwerp is gecorrespondeerd, en Hun Edel Groot Achtbaren destijds door den Hoog Eerwaarden heer J. Zwijsen inlichtingen schijnen te hebben bekomen, waaruit bleek, dat de oprigting van een Roomsch-Katholijk Parochiaal Armbestuur geen doel konde treffen, uit hoofde daarvoor geene fondsen aanwezig waren, en de Burgemeester zich dezer dagen bij den tijdelijken Pastoor dezer gemeente heeft begeven en Zijn Eerwaarde met het besluit van Gedeputeerde Staten is bekend gemaakt, waarop Zijn Eerwaarde heeft te kennen gegeven, dat de toestand nog dezelfde was en ten eenemale geene fondsen tot oprigting van een dergelijk Armbestuur aanwezig zijn; dat, al aangenomen, een Roomsch-Katholijk Parochiaal Armbestuur werd opgericht, dit toch niet zou kunnen werken, en het Algemeen Armbestuur in de plaats zoude moeten treden om onderstand te verleen; dat de tijdelijke Pastoor tevens is Secretaris en Penningmeester van het Algemeen Armbestuur en, door zijnen invloed, dikwerf, ten behoeve van dat Bestuur, gelden voor

(1) Zie bladz. 191—195, en bladz. 206—208.

de armen inzamelt, hetgeen blijkt uit de begrotingen van dat Bestuur, waarbij voor 1870 de uitgaven zijn geraamd op f 2845.46, terwijl in weêrwil der vermeerdeerde armen ten laste van Wijchen de begrooting voor 1871 is geraamd in uitgaaf op f 2562.23.

Intusschen werd op 22 Februarij 1871 door Gedeputeerde Staten de begrooting der gemeente Wijchen goedgekeurd, onder opmerking aan het Gemeentebestuur, dat het subsidie aan de burgerlijke armbesturen voormeld niet mogt worden uitbetaald, dan nadat Gedeputeerde Staten zich met het raadsbesluit van 30 December, tot toekenning daarvan, zouden hebben vereenigd.

Onder dagteekening § van 1 Maart 1871, n°. 31, gaven Gedeputeerde Staten bij een besluit, bijna gelijkloidend aan die van gelijke dagteekening, in zake Groesbeek, en in zake Overasselt genomen, — vervolgens te kennen, dat zij bleven weigeren het bedoelde subsidie goed te keuren, onder herinnering aan de hiervoren medegedeelde opmerking, op 22 Februarij door hen gemaakt.

Bij besluit van 28 Maart persisteerden Gedeputeerde Staten bij dat van 1 Maart, nadat de Burgemeester van Wijchen bij ambtsbrief van 18 Maart had trachten te betoogen, dat het subsidie, in verhouding tot het vorig dienstjaar, werkelijk is verminderd, en Gedeputeerde Staten verzocht had bedoeld subsidie alsnog goed te keuren.

Altoen besloot de Gemeenteraad van Wijchen op 22 April, o. a. ook op grond, dat het verleenen van subsidie eene zaak is van uitsluitend plaatselijk belang, en aan het oordeel van den Gemeenteraad is opgedragen, — met het oog op de artt. 133 der Grondwet, 148 der provinciale wet, 200—210 der gemeentewet, 59 en 61 der armenwet, bij Zijne Majesteit voorziening te vragen tegen de besluiten van Gedeputeerde Staten van 1 en 28 Maart 1871, n°. 31 en 59, met verzoek, dat het Zijner Majesteit mogt behagen die besluiten, als zijnde in strijd met de wet en het algemeen belang, te vernietigen en alsnog goedkeuring te willen verleenen aan de besluiten van den Raad der gemeente Wijchen dd. 30 December 1870 en 11 Februarij 1871.

Gedeputeerde Staten hebben, onder dagteekening van 9 Mei ll., hieromtrent aan den Minister van Binnenlandsche Zaken hun ambtsberigt uitgebragt. Zij gedragen zich daarbij aan hun schrijven van 9 Mei ll., n°. 58/2, betreffende dergelijk beroep van het Gemeentebestuur van Overasselt. Voor zooverre de Gemeenteraad van Wijchen ook vernietiging vraagt van hun besluit, op grond van strijd met de wet en het algemeen belang, — merken Gedeputeerde Staten op, dat, al moge, bij eene toepasselijkheid van artt. 59—61 der gemeentewet, de zaak door den wetgever van uitsluitend plaatselijk belang zijn beschouwd, en als aan het oordeel van den Raad opgedragen, — niettemin aan Gedeputeerde Staten bij art. 61 de verplichting is opgelegd om toe te zien, dat subsidiën niet verleend worden dan bij volstrekte onvermijdelijkheid, welke Gedeputeerde Staten in deze ontkennen te bestaan, en om alle maatregelen, waartoe zij bevoegd zijn, te nemen, om de vermindering er van te bevorderen. Wat den vermeenden strijd met het algemeen belang aangaat, vermeenen Gedeputeerde Staten, dat, bij art. 20 der armenwet, juist op grond van het algemeen belang, de armenzorg aan de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid is overgelaten, en dat de lasten, die de Roomsch-Katholijke ingezetenen kunnen opbrengen tot bestrijding der kosten van armenzorg door het Burgerlijk Armbestuur, evenzeer kunnen worden opgebracht tot bestrijding der armenzorg door de Kerk, waarheen Gedeputeerde Staten hen wenschen terug te leiden.

Memoriën zijn er niet ingekomen, behalve een kort schrijven, gedagteekend 10 Junij ll., van den Gemeenteraad aan 's Raads Afdeeling, waarin echter geene beschouwingen voorkomen, die eenig nieuw licht over het punt in geschil verspreiden.

En hiermede meen ik voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. het beroep van J. de Geus, te Rijp, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland in zake de loting voor de nationale militie.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Onder dagteekening van 3 Mei ll. is door Gedeputeerde Staten van Noordholland genomen de volgende resolutie:

„Gelezen den brief van den Burgemeester van Rijp van den 24 April jl., n°. 130 B, daarbij, onder overlegging van het getuigschrift model n°. 11, toezendende een bezwaarschrift, ingediend door den vader van Jan de Geus, loteling der militie van de ligting 1871, n°. 11, uit de gemeente Rijp, tegen de uitspraak van den Militieraad van het derde district dezer provincie van den 15 April jl., waarbij zijn zoon voor de dienst bij de nationale militie is aangewezen;

„Gelezen het daarop uitgebragt verslag van den Voorzitter van gezegden Militieraad van den 28 April jl.;

„Gelet op de mededeeling van den Voorzitter van dit Collegie, dat de loteling Jan de Geus den 15 April jl. door den Militieraad is aangewezen voor de dienst;

„Overwogen, dat uit het berigt van den Voorzitter van den Militieraad blijkt, dat de loteling Jan de Geus bij de loting wel heeft opgegeven te zijn éénige wettige zoon, doch daarvan door overlegging van het gevorderde bewijs niet heeft doen blijken, en dat daarom de loteling voor de dienst is aangewezen;

„Overwogen, dat, volgens het door den appellant ingediende bezwaarschrift, de Koning, bij besluit van den 10 April 1871, n°. 3, bij brieven van wettiging den loteling, geboren vóór het huwelijk zijner ouders, heeft gewettigd; doch dat dit besluit den 15 April ll. den adressant nog niet bekend was, toen zijne zaak door den Militieraad werd behandeld;

„Overwogen, dat de loteling, tijdens zijne zaak voor den Militieraad moest worden behandeld in de eerste zitting van dien Raad, den 17 Maart jl., niet was éénige wettige zoon; en dat, hoezeer hij thans die hoedanigheid bezit, echter aan dit Collegie geene vrijheid is gelaten om eene vrijstelling te verleenen, die niet alvorens bij den Militieraad is bewezen;

„Gezien de artt. 47, 3°, 53, 54, 97—101 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

„Is goedgevonden:

„1°. af te wijzen de reclame van den vader van Jan de Geus, op grond, dat de vrijstelling als éénige wettige zoon niet bij den Militieraad is bewezen door overlegging van het gevorderde bewijs;

„2°. afschrift van dit besluit te zenden:

„a. aan den adressant, onder terugzending van de door hem overgelegde verklaring model n°. 11;

„b. aan den Voorzitter van voorschreven Militieraad, en

„c. aan Burgemeester en Wethouders van Rijp, met verzoek het afschrift, bestemd voor den reclamant, aan hem uit te reiken tegen een bewijs van ontvangst, waarbij melding is gemaakt van den datum van uitreiking.“

De adressant, zich door dit besluit bezwaard achtende, heeft zich daartegen bij Zijne Majesteit in beroep voorzien bij het volgende adres:

„Sire!

„Geeft met den diepsten eerbied te kennen

„Jan de Geus, schippersknecht, wonende in de Rijk, provincie Noordholland:

„dat zijn zoon Jan de Geus, loteling voor de nationale militie der ligting 1871, getrokken hebbende nummer 11, bij de loting heeft opgegeven te zijn éénige wettige zoon;

„dat hem echter het tot staving dezer reden van vrijstelling benoodigde getuigschrift, model n°. 11, werd geweigerd, op grond, dat hij slechts kon worden beschouwd als wettig erkende natuurlijke zoon, aangezien hij was geboren op den 25 Augustus 1851 vóór het huwelijk van den adressant met zijne echtgenootte Cornelia Maria Bul, en bij het aangaan van dat huwelijk niet was erkend, terwijl de erkenning eerst was geschied bij verklaring, op den 14 Augustus 1867 voor den Ambtenaar van den Burgerlijken Stand afgelegd;

„dat door de beide ouders inmiddels aan Uwe Majesteit voor hunnen zoon waren aangevraagd brieven van wettiging overeenkomstig art. 329 van het Burgerlijk Wetboek;

„dat de Militieraad, zitting houdende te Hoorn, van deze aanvraag onderrigt zijnde, op den 17 Maart ten aanzien van dezen loteling geene uitspraak heeft gedaan, maar haar heeft geadjournéerd tot de volgende zitting van 15 April 1871;

„dat inmiddels door Uwe Majesteit bij Hoogstderzelver besluit van 10 April 1871, n°. 3, de gevraagde brieven van wettiging goedgunstig zijn verleend;

„dat echter de adressant vóór de zitting van den Militieraad op 15 April daarvan geen kennis droeg, waardoor het vereischte getuigschrift, model n°. 11, niet kon worden overgelegd en de Militieraad den loteling voor de dienst heeft aangewezen;

„dat adressant, zich met die aanwijzing van zijn zoon bezwaard achtende, die bezwaren aan de beslissing van heeren Gedeputeerde Staten van Noordholland heeft onderworpen met bijvoeging van het getuigschrift model n°. 11, dat hem den 21 April 1871 was verstrekt, en aan dat Collegie alsnog de vrijstelling heeft gevraagd, op grond, dat zijn zoon is éénige wettige zoon;

„dat heeren Gedeputeerde Staten evenwel, blijkens de hierbij overgelegde beschikking van den 3 Mei 1871, n°. 69, die reclame hebben afgewezen, op grond, dat de vrijstelling als éénige wettige zoon niet bij den Militieraad is bewezen door overlegging van het gevorderde bewijs;

„dat in de overwegingen, die tot deze dispositie hebben geleid, onder anderen wordt gesteld, dat de vrijstelling had moeten bewezen zijn in de zitting van den Militieraad van 17 Maart;

„dat die Militieraad echter dien dag geene uitspraak heeft gedaan, maar haar heeft uitgesteld tot den 15 April jl.;

„dat de loteling toen de hoedanigheid van éénigen wettigen zoon bezat, en derhalve op dien dag, overeenkomstig art. 54, al. 1, der militiewet, regt op vrijstelling had verkregen;

„dat hij, wel is waar, destijds nog onbekend met Uwer Majesteits besluit van 10 April 1871, n°. 3, het vereischte bewijs niet aan den Militieraad kon overleggen; doch niemand is tot het onmogelijke gehouden, en aangezien bij art. 332 van het Burgerlijk Wetboek nu aan dezen loteling dezelfde regten zijn verzekerd, alsof hij sedert het huwelijk was geboren, zoodat hij de hoedanigheid van éénigen wettigen zoon, indien het noodig ware, ook reeds kan geacht worden bezeten te hebben op den 17 Maart jl., den dag der eerste zitting van den Militieraad; vermeenende de adressant te mogen verwachten, dat heeren Gedeputeerde Staten, in hooger beroep uitspraak doende, de regten des lotelings erkennende, hem alsnog hadden behooren vrij te stellen van de dienst;

„dat hij zich dien ten gevolge met de uitspraak van heeren Gedeputeerde Staten bezwaard acht;

„Om welke redenen hij, overeenkomstig art. 103 der militiewet, de vrijheid neemt bij Uwe Majesteit daarvan te komen in hooger beroep, en alsnog beleefdelyk te verzoeken de vrijstelling van zynen veelgemelden zoon Jan de Geus van de dienst der nationale militie;

„ofte wel:

„indien de regtsbeschouwing van heeren Gedeputeerde Staten door Uwe Majesteit mogt worden gedeeld, zoodat die aanwijzing onverhooptelyk mogt worden gehandhaafd,

„dat het Uwe Majesteit alsdan gelieve te behagen, overeenkomstig art. 127, al. 2, der wet, uit aanmerking van het bijzonder geval, waarin deze loteling verkeert, hem dadelijk na zyne inlijving te verleen en ontheffing van werkelijke dienst gedurende zyn geheelen diensttijd, zoo als Uwe Majesteit bij een dergelyk geval wel heeft gelieven te beschikken bij Hoogsterzelver besluit van 16 Februarij 1871, n°. 10 (geplaatst in de *Staats-Courant* van 26/27 Februarij dezes jaars, n°. 49).“

De Afdeeling zal thans omtrent deze zaak een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten voordragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

VI. *het geschil over de vraag, waar Jan Sjoerds Posthuma in Julij 1869 armlastig was.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Aan Grietje Sjoerds Posthuma, 17jarige dochter van Jan Sjoerds Posthuma, is in Julij 1869 geneeskundige verpleging verschaft in het Binnengasthuis te Amsterdam. Dewijl de vader der minderjarige opgaf te zyn geboren te Akkrum, werd het besluit der verpleging opgezonden aan den Burgemeester van Utingeradeel. Deze ontkende echter de armlastigheid in die gemeente, omdat, volgens de door hem overgezonden geboorte-acte van Jan Sjoerds Posthuma, de geboorte te Akkrum slechts toevallig was geweest. Uit die geboorte-acte doch blijkt, dat Jelte Dyes de Boer, potschipper, wonende te Workum, op 25 Julij 1823 aangifte heeft gedaan bij den Burgerlijken Stand te Utingeradeel, dat op den vorigen dag, in zyn schip, liggende te Akkrum, bevallen was zijne dochter Grietje Jeltjes de Boer, oud 27 jaren, mede te Workum woonachtig, van een zoon, wien hij aangever tot voor- en toenamen gaf Jan Sjoerds Posthuma. — Dus beweerde Utingeradeel, dat Workum moest worden aangesproken als het domicilie van onderstand.

Te Workum echter werd beweerd, dat de opgave in de geboorte-acte onjuist en niet door omstandigheden van elders gestaafd is, daar wèl vader en dochter de Boer vroeger te Workum hadden gewoond, en er ook in latere jaren weder zyn komen wonen, doch dat op 24 Julij 1823 zij er *niet* woonden, daar zij vóór dien tijd hare huishouding er geheel hadden opgebroken en in een zoogenaamd ruilebuiterschip zyn gaan verblijf houden.

Burgemeester en Wethouders van Amsterdam riepen daarop 's Konings beslissing in.

Bij het daarop voortgezet onderzoek is door het Burgerlijk Armbestuur van Akkrum ontdekt, dat Grietje Jeltjes de Boer in of omstreeks 1817 getrouwd is met Jan Pas-

sing, met wien zij te Workum gewoond heeft; dat die man, na een slecht levensgedrag, zijne vrouw en een dochttertje verlaten heeft en naar West-Indië vertrokken is; dat de achtergelatene vrouw, als naaister te Workum blijvende wonen, is gaan leven met eenen timmerman Posthuma, uit welke samenleving de zoon, Jan Sjoerds Posthuma genaamd, in 1823, te Akkrum toevallig, is voortgesproten; dat zij later weder te Workum is komen wonen, en toen geleefd heeft met zekeren van der Molen, die ook eenige kinderen bij haar verwekt heeft. Zij heeft alzoo (zegt het Armbestuur van Akkrum) altijd te Workum gewoond, en is dáár ook gestorven, doch zich slechts tijdelijk in Julij 1823 op het schip bij haren vader bevonden, ten einde de schande dier bevalling te Workum te ontgaan.

Nadat Workum's Bestuur had doen uitkomen, dat bij onderzoek door getuigen gebleken was, dat dat wonen in het schip was voorafgegaan door een geheel verkoop van den inboedel te Workum, zoodat het niet was een tijdelijk verblijf in dat schip, maar een geheel opbreken van woonplaats te Workum, — zijn door den Kantongereger van Hindeloopen, op last van Gedeputeerde Staten, eenige getuigen onder eede gehoord.

De vijf eerstgehoorde getuigen weten niets bepaalds omtrent het jaar 1823, waarop het hier aankomt. Ééne getuige slechts, de 80jarige weduwe Hazewindus (wier zoon is getrouwd geweest met de dochter van J. Passing en Grietje Jeltens de Boer), heeft verklaard: „dat Grietje Jeltens de Boer in 1823 te Workum woonde bij hare ouders, die destijds geen bepaald bedrijf uitoefenden; dat zij toen in zwangeren staat verkeerde, en hare ouders, hunne roerende goederen te Workum verkocht hebbende, zich met een ruilebuiterschip hebben verwijderd, hunne zwangere dochter met zich voerende, waarna zij ongeveer zes maanden later te Workum zijn teruggekeerd met hunne, in dien tusschentijd van een zoon, Jan genaamd, bevallene dochter, en van toen af hunne woonplaats te Workum hebben gevestigd, waar de ouders van Grietje gestorven zijn, even als deze zelve; dat zij getuige weet, dat Grietje in 1823 slechts korten tijd, geen zes maanden te boven gaande, Workum met er woon heeft verlaten.”

Gedeputeerde Staten voegen er bij, dat bij onderzoek is gebleken, dat de vrouw Grietje reeds in 1816 door haren man Jan Passing is verlaten; dat niet bekend is, dat hij gestorven of van haar gedivorceerd is; dat er geene plaats hier te lande kan aangewezen worden, waar Jan Passing woonde op 24 Julij 1823, toen zijne vrouw beviel van het kind, dat Posthuma genoemd is; en dat het er dus voor gehouden moet worden, dat hij nog woonde te Workum. Zij adviseren op dien grond om Workum als domicilie van onderstand van Jan Sjoerds Posthuma aan te wijzen.

Nadat dit geschil op 's Konings magtiging op 29 September 1870 bij deze Afdeeling van den Raad van State was aanhangig gemaakt, heeft de Afdeeling het noodig geacht om naar dien Jan Passing een nader onderzoek te provoceren, speciaal omtrent zijn leven en verblijf in 1823, met het oog op art. 305 van het Burgerlijk Wetboek.

Nadat haar uit de opgevraagde huwelijks-acte gebleken was, dat Jan Piers Passing, in 1815, op 12 Julij, op toen 22jarigen leeftijd (als geboren 26 Maart 1793), gehuwd met de 19jarige Grietje Jeltens de Boer, zoon was van Pier Jans Passing en Wietske Ales, — heeft deze Afdeeling aan den Minister van Koloniën verzoekt om te doen nagaan, of die persoon, in of omstreeks 1816 naar Suriname vertrokken, in Julij 1823 nog in leven was, en, zoo ja, wáár hij toen in garnizoen lag. Na eene aanvankelijk onjuiste opgave, is in December 1870 bij het Departement van Koloniën ontdekt, dat J. Passing Pz. in 1832 als Sergeant-majoor bij het corps invaliden te Paramaribo is overleden; en uit een bericht van den Gouverneur van Suriname, geleidende een brief van den Procureur-generaal Twiss, en een extract uit het stamboek, blijkt thans zonneklaar, dat die in 1832 overleden persoon is dezelfde, die als

Jan Piers Passing in 1815 is getrouwd met Grietje Jeltens de Boer. Volgens dat extract-stamboek is hij de zoon van Pier Passing en Wietske Ales Overwijk, geboortig van Workum, 26 Maart 1793, in militaire dienst geweest vóór zijn huwelijk in 1815, en wél in Mei 1813 als deelgenoot in de veldslagen bij Lützen en Bautsen, en vervolgens weder als militair geëngageerd in 1826, toen hij in 1828 is overgeplaatst bij het corps invaliden; doch de Procureur-generaal vult dit op het stamboek aangegeekende aan met de volgende hem bij onderzoek geblekene feiten: „dat diezelfde Passing van 1824 tot 1827 eerst als Ondermeester op de school van Vrolik te Paramaribo werkzaam geweest is en daarna zelf school gehouden heeft, die betrekking door verslaafdheid aan den drank heeft verloren, en toen in militaire dienst is gegaan.” Dit laatste geschiedde, volgens het stamboek, reeds op 1 October 1826. — De Procureur-generaal voegt er bij, dat niet is gebleken, dat hij, na zijne komst in de kolonie, zich ooit tijdelijk daaruit verwijderd heeft, zoodat hij in Julij 1823 in die kolonie zal geweest zijn, doch *toen* nog *niet* als militair, maar als burger.

En hiermede meen ik voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Zeventiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 5 Julij 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden:

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Commissies van Staat, Mr. C. J. E. Graaf van Bylandt.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeling is ingekomen een Koninklijk besluit van den 24 Junij 11., no. 21, houdende beschikking op *het beroep van Susanna Vrijhof, weduwe Cornelis Baars, te Rotterdam, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 190, 191).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het bij Ons ingesteld beroep van Susanna Vrijhof, weduwe Cornelis Baars, zonder beroep, wonende te Rotterdam, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 12 April 1871, litt. B, no. 1842 (G. S. n°. 42, 2de Afdeling), waarbij gehandhaafd is de uitspraak van den Militieraad tot aanwijzing voor de dienst van haren zoon Gornelis Baars, en zij, adressante, tevens niet-ontvankelijk is verklaard in haar verzoek, dat, wanneer de wet haren genoemden zoon geene vrijstelling wegens broederdienst toekent, hij dan nog aan eene keuring mogt worden onderworpen uit hoofde van lichaamsgebreken, welke laatste reden van vrijstelling hij echter bij den Militieraad niet heeft ingebracht;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 7 Junij 1871, no. 36;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 19 Junij 1871, n°. 238, 4de Afdeling;

Overwegende:

dat Cornelis Baars is de jongste van een gezin van drie broeders, waarvan de oudste op 8 Mei 1852 bij de nationale militie is ingelijfd, en den 28 Februarij 1854, op grond van art. 21 der militiewet van 8 Januarij 1817, is gepasporteerd en dus nog geene twee jaren heeft gediend, terwijl de tweede van de dienst is vrijgesteld;

dat de dienst van nog geen volle twee jaren van den oudsten broeder, volgens art. 50, al. 6, der wet op de nationale militie, geen regt op vrijstelling geeft aan eenen jongeren broeder, zoodat de aanwijzing voor de dienst van den loteling Cornelis Baars is geweest in overeenstemming met de wet;

dat hij heeft verzuimd zijne redenen van vrijstelling wegens lichaamsgebreken te doen gelden bij den Militieraad; en dat daarom Gedeputeerde Staten, die, naar de duidelijke bedoeling der wet, alleen geroepen zijn om in beroep te oordeelen over de vraag, of de Militieraad op de hem verstrekte gegevens eene juiste uitspraak heeft gedaan, wel en terecht hebben begrepen niet te kunnen treden in een onderzoek daarvan;

dat ook onder de wet van 8 Januarij 1817 (*Staatsblad* n°. 1), volgens welke hooger beroep van de beslissing van den Militieraad *in alle gevallen* was toegelaten en Gedeputeerde Staten verplicht waren *regard te slaan op alle grieven*, door den appellant ter hunner kennis gebracht, — steeds het beginsel is gehuldigd, dat geene nieuwe redenen van vrijstelling bij Gedeputeerde Staten konden worden ingebracht;

dat bovendien het toelaten van het inbrengen in hooger beroep bij Gedeputeerde Staten van nieuwe redenen van vrijstelling, die niet aan den Militieraad zijn opgegeven, ook de belangen van derden aanmerkelijk zoude kunnen benadeelen, vermits toch daardoor den loteling, die het opvolgend dienstplichtig nommer heeft getrokken, de waarborg zou worden ontnomen, dat de gegrondheid eener aanvraag om vrijstelling wegens lichaamsgebreken in twee instantiën wordt verzocht, en de gelegenheid zou worden ontzegd om des noods zelf in hooger beroep van de uitspraak van den Militieraad bij Gedeputeerde Staten die gegrondheid te betwisten;

Gelet op de artt. 49, al. 1, 50, 97 tot en met 105 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het beroep van Susanna Vrijhof, weduwe Cornelis Baars, te verklaren ongegrond, en de aanwijzing voor de dienst van haren zoon Cornelis te handhaven.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 24 Junij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het geschil tusschen de gemeenten Almkerk en Emmikhoven over de vraag, waar Reint de Roon armlastig was, toen hij op 20 September 1866 in het krankzinnigen-gesticht te Zutphen ter verpleging werd opgenomen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boor. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boor: Mijne Heeren! Reint de Roon, op 18 Mei 1847 te Brummen geboren, is op 20 September 1866 wegens krankzinnigheid geplaatst in het gesticht voor die lijders te Zutphen. Als minderjarige is hij armlastig, waar zijn vader zulks wezen zou. Die vader, Laurens de Roon, gaf op te Almkerk geboren te zijn in 1819. Het Bestuur van Almkerk, er over aangesproken, erkende de armlastigheid, *indien* namelijk L. de Roon, de vader, dezelfde is, als die op 9 September 1810 (niet in 1819) te Almkerk geboren is uit Adriaan de Roon en Jenneke de Ruiter.

Daarover had eene correspondentie plaats. De brieven van den Commissaris des Konings in Gelderland van October 1866 en Maart 1867 werden in September 1868 (!) door Burgemeester en Wethouders van Zutphen beantwoord met het berigt, dat uit een paspoort van Laurens van Roon hun gebleken was, dat hij inderdaad was geboren te Almkerk op 9 September 1810; en tevens werd het bedrag der tot dien tijd — September 1868 — verschuldigde kosten opgegeven.

Burgemeester en Wethouders van Almkerk vroegen daarop afschriften der geboorte-acte van den lijder en van de trouw-acte zijner ouders. De brief daarover van den Commissaris des Konings van 27 October 1868 werd door Burgemeester en Wethouders van Zutphen beantwoord op 17 Januarij 1870 (!) met inzending dier acten uit de gemeente Brummen.

In de trouw-acte van 24 April 1847 komt Laurens de Roon voor als toen 36 jaren oud, geboren te Almkerk, zoon van wijlen Adriaan de Roon en Janna de Ruiter Burgemeester en Wethouders maakten voorts de opmerking, dat de verplegingskosten van den patient na 18 Mei 1870, tijdstip zijner *meerderjarigheid*, moeten komen ten laste van zijne geboorteplaats Brummen.

Nadat alzoo het door Almkerk gevorderd bewijs was geleverd, voerden Burgemeester en Wethouders dier gemeente thans aan, dat de geboorten, vóór de invoering van den burgerlijken stand, zoo van Emmikhoven als van Almkerk, werden opgeteekend in één gemeenschappelijk doopregister van de Hervormde gemeenten Almkerk en Emmikhoven, ofschoon die beide gemeenten reeds toen *burgerlijk* op zich zelf stonden; en dat het niet bewezen was, wáár L. de Roon was geboren, in Almkerk of Emmikhoven, daar de burgerlijke gemeente Almkerk de hoofdplaats was der gecombineerde kerkelijke gemeenten, zoodat een dáár afgegeven extract niets besliste over de geboorte te Almkerk. Op aanschrijving van Gedeputeerde Staten zijn er nadere onderzoekingen gedaan omtrent de juiste plaats der geboorte. Het Bestuur van Almkerk kwam door het hooren van eenige oude ingezetenen tot de gissing, dat de ouders van L. de Roon wel te Almkerk hadden gewoond bij de familie de Ruiter, maar dat zij, toen hun huisje in 1809 door eene overstrooming was vernield, die ouders naar Emmikhoven waren verhuisd in een huisje aan de Knollenschans, en dat zij niet naar Almkerk zijn teruggekeerd zoodat de geboorte van Laurens waarschijnlijk te Emmikhoven zal hebben plaats gehad.

Nadat Burgemeester en Wethouders van Emmikhoven daartegen weder andere verklaringen hadden overgesteld, en van sommige getuigen schriftelijke opgaven hadden ingezonden, is L. de Roon ter secretarie te Zutphen nader ondervraagd, en is er vervolgens, op last van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, een getuigenverhoor door den Kantonregter van Heusden gehouden.

De Roon's opgaven komen hierop neder: „dat hij meent stellig te kunnen verzekeren, dat hij geboren is te Almkerk; dat eerst op zijn achtste levensjaar zijn vader de hem toebehoorende helft in het door hem bewoonde huisje heeft verkocht en naar Dussen zich met der woon begeben heeft; dat zijne ouders na hun huwelijk nimmer te Emmikhoven hebben gewoond; dat hij nooit van hen of anderen heeft

gehoord, dat in 1809 het huis, door hen bewoond, door overstroming zou vernield zijn; dat hij zich niet kan herinneren, dat zelfs dat huis door ijsgang iets had geleden; dat zij nooit te Emmikhoven hebben gewoond, maar dat bepaald aan de Knollenschans aldaar heeft gewoond zijns vaders zuster, die getrouwd was met Gr. Heuvel.»

Van de onder eede gehoorde getuigen verklaarden H. van Gool, oud 58 jaren, en Johanna van Klootwijk, oud 71 jaren: „dat zij wel eens hadden hooren vertellen, dat de ouders van L. de Roon, ten gevolge der overstroming in 1809, de woning te Almkerk, welke onbruikbaar geworden was, hadden verlaten en naar de Knollenschans, onder Emmikhoven, verhuisd waren;“ doch de derde getuige, Ocker de Kok, wiens moeder eene tante van L. van Roon was, zeide, dat hij van zijne moeder meermalen had gehoord, dat de ouders van Laurens de Roon te Almkerk woonden, en, zoover hij weet, nooit te Emmikhoven hebben gewoond. Van verhuizing ten gevolge van den watervloed in 1809 had hij nooit iets vernomen. — Terwijl de vierde getuige verklaarde van de omstandigheden, waarover sprake is, *niets* te weten, heeft de vijfde getuige, de 80jarige Hesther van Klootwijk, getuigd, stellig te weten, dat de ouders van Laurens van Roon in 1810 woonden te Almkerk, met name op het tijdstip, dat die zoon hun geboren werd, en wèl met bepaalde aanduiding van het huis, waarin die geboorte plaats had. Zij herinnert zich dit zoo goed, omdat zij van 2 Mei 1810 tot 2 Mei 1811 als meid diende bij den bakker Duyser, in de buurt der echtelieden van Roon, en weet, dat, toen Adriaan de Roon de bevalling zijner vrouw had laten aanzeggen, zij getuige, op last haars meesters, meermalen levensmiddelen aan de kraamvrouw gebragt heeft. Zekere Baltus de Vette, die in Augustus 1870 eene verklaring heeft afgegeven: „dat hij weet, dat de echtelieden Adriaan de Roon en Janna de Ruiter dadelijk na den watervloed van 1809 zijn komen wonen op de zoogenaamde Knollenschans onder Emmikhoven, en dat zij van dáár vertrokken zijn naar een huis onder die gemeente, toen in eigendom behoorende aan W. Schouten, thans bewoond door Jacob van Mastbergen,“ — is door den Kantongeregter niet gehoord kunnen worden, als zijnde onlangs overleden.

Geëdeputeerde Staten, dat proces-verbaal van getuigenverhoor inzeggende aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, voegen er bij, dat de laatstgenoemde getuige, die eigene wetenschap opgeeft, zóó flink heeft verklaard, dat zij, ook naar het oordeel des Kantongregters, volkomen geloof verdient. Niettegenstaande de tegenspraak van het Bestuur van Almkerk, zijn zij van oordeel, dat het voldoende bewezen is, dat de ouders van Laurens de Roon, toen deze op 9 September 1810 geboren werd, woonde te Almkerk.

Nadere stukken of memoriën zijn er bij de Afdeeling niet ingekomen; en ik meen derhalve met dit verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn gemagtigden tegenwoordig. Hebben de gemagtigden ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De heer Mr. H. J. DIJCKMEESTER, Procureur te Gorinchem, als gemagtigde der gemeente Almkerk optredende, herinnert, dat het bijna een jaar geleden is, dat hij ook het genoegen had hier op te treden als gemagtigde in een geschil, waar het de toepassing der vroegere armenwet betref. Hij opperde toen de meening, dat het welligt de laatste maal zou zijn, dat deze quaestie zou behandeld worden. Hij dacht voor deze Afdeeling niet meer over die wet te spreken. Het betreft intusschen hier alleen feiten en eene appreciatie van een gehouden getuigenverhoor. En dan meent hij, bij de vraag, of genoegzaam bewezen is, dat eene van de beide gemeenten, waarvan ten deze de rede is, de geboorteplaats is van den armlastige, dat althans

niet bewezen is, dat dit Almkerk is. Indien hij voor den gewonen regter stond en van formeel bewijs kon spreken, zou gemagtigde met vertrouwen zeggen: er is geen quaestie van bewijs, dat Almkerk is de geboorteplaats van Reint de Roon. Maar de Koning is aan geen formeel bewijs gebonden. Als dan de gemagtigde de uitgebrachte verklaringen nagaat, vindt hij geene tegenspraak, geen strijd; en dan kan het ook niet opgaan te zeggen, dat Almkerk is de geboorteplaats. En nu is hier geen quaestie van een gewonen onderstand, maar van de opname in het krankzinnigengesticht te Zutphen. De verplegingskosten aldaar hebben niet minder bedragen dan f 800, wat voor Almkerk zeer zeker eene belangrijke som is. De éénige getuige nu, die pertinent verklaart, dat Almkerk zou zijn de geboorteplaats van den armlastige, is eene tachtigjarige vrouw. Gemagtigde erkent volgaarne, dat hare verklaring is eene allergewigtigste verklaring. Maar tegenover de hare staan weder verklaringen harer zuster en van andere getuigen over. Die zuster verklaart, dat de eerstgenoemde niet in de mogelijkheid kon geweest zijn de verklaring af te leggen, zoo als zij die gedaan heeft. Immers op het tijdstip, waarop de Roon geboren werd, bevond hare zuster zich niet te Almkerk, maar te Babylonienbroek. Het feit der geboorte te Almkerk wordt dus door eene andere geloofwaardige getuige weersproken. Maar ook al ware dat zoo niet, dan nog stond die verklaring op zich zelve. Ook de verklaring van den vader beteekent niet veel. Het geldt hier twee gemeenten, die naast elkander liggen; en nu schijnt het, dat de vader tijdens eene overstroming tijdelijk zijne verblijfplaats heeft overgebracht. Die omstandigheid was den jongeling niet bekend, die van de eene gemeente naar de andere had gezwalkt. Die menschen behooren daarbij tot de minst ontwikkelde van de maatschappij. De bedoelde oude vrouw heeft nooit eenig begrip gehad van eene burgerlijke gemeente, maar dacht alleen aan eene kerkelijke gemeente. Maar daarenboven meent gemagtigde, dat er ook getuigen zijn, die uitdrukkelijk de verklaring der oude vrouw tegenspreken. Het is te betreuren, dat de dood één hunner, Baltus de Vette, heeft weggerukt, vóórdat de Kantongeregt hem kon hooren. Maar de Raad van State is niet gebonden aan de verklaringen van beëdigde getuigen, maar kan ook afgaan op onbeëdigde getuigenissen. En nu heeft een der getuigen juist het tegenovergestelde verklaard als Hesther van Klootwijk. Geen der getuigen heeft overigens verklaard in het voordeel van Emmikhoven, maar wel in dat van Almkerk. Hendrik de Roon en Johanna van Klootwijk geven eene met redenen van wetenschap omkleede verklaring, houdende, dat Laurens de Roon altijd te Emmikhoven gewoond heeft. Menschen van die klassen weten niet bepaald de grenzen van de gemeenten, maar geven doorgaans eene bepaalde plaats op, waar men gewoond heeft. En zoo was het hier de Knollenschans, en deze behoort tot de gemeente Emmikhoven. Die feitelijke verklaring beteekent meer dan de verklaring van de tachtigjarige Hesther de Roon. Gemagtigde gelooft, dat het moeilijk is uit te maken, waar de armlastige geboren is; maar het is voor hem alleen de vraag, of het vaststaat, dat Almkerk is de woonplaats van Laurens de Roon. Hij vertrouwt, dat dit niet als bewezen is te achten.

De heer A. VAN DE KOPPEL, Secretaris der gemeente Emmikhoven, doet zijnerzijds als gemagtigde dier gemeente uitkomen, dat het in geen deele bewezen is, dat Emmikhoven de geboorteplaats van den armlastige was. Hij betwist al dadelijk de waarschijnlijkheid, dat de vader, Laurens de Roon, tijdens de overstroming, waarvan sprake was, zich naar de Knollenschans zou hebben begeven. Die plaats toch zou daartoe zeer ongeschikt zijn geweest. Zij is zeer laag gelegen en aan het boezemland. Het kon dus niet te denken zijn, dat de man in 1809, tijdens de overstroming plaats had, juist zou gegaan zijn naar het lager gedeelte. Wat nu de verklaring der tachtigjarige Hesther van Klootwijk aangaat, die vrouw heeft getoond in het volle genot te zijn harer verstandelijke vermogens. Ja zelfs in 1810 woonde zij nog te

Babyloniënbroek, maar zij is in Mei van dat jaar bij den bakker Duyser in dienst geweest. Dat alles is door haar met alle mogelijkheid en duidelijkheid toegelicht; zij heeft zelfs verklaard, welke spijs zij had gereed gemaakt. Dat Laurens de Roon tijdens de meergemelde overstroming zou zijn verhuisd, wordt overigens door zijn broeder tegengesproken. Daarbij wijst gemagtigde er op, dat tot 1810 nog alleen doopregisters werden afgegeven, en dat de afgifte er van geweigerd werd, als niet bepaaldelijk bleek, waar men geboren was. En in 1812 was Piet de Roon nog te Almkerk geboren. Dus ook hierdoor worden de beweringen van Almkerk bepaald tegengesproken. Uit deze en meer andere feiten, door den spreker bijgebracht, meent hij te mogen afleiden, dat Emmikhoven onmogelijk als de geboorteplaats van den armlastige is aan te merken.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van den Raad der gemeente 's Hertogenbosch van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij de goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegroting voor 1871.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! De Gedeputeerde Staten van Noordbrabant hebben hunne goedkeuring onthouden aan de begroting der gemeente 's Hertogenbosch voor 1871 op de twee volgende gronden:

1°. omdat onder hoofdstuk VI, afdeling 2, art. 4, een post voorkomt van *f* 600 voor de jaarwedde van den Amanuensis bij het Algemeen Armbestuur aldaar, welke post, naar hun oordeel, bevat een subsidie aan het Armbestuur, waarvan de onvermijdelijkheid, bij de beduidende middelen, waarover het Armbestuur te beschikken heeft, niet blijkt uit de motieven van het desbetreffende raadsbesluit van 31 October 1870, zoodat niet voldaan is aan de bedoeling van artt. 59—61 der armenwet; en

2°. omdat onder hoofdstuk I, art. 19, een post voorkomt van *f* 100 wegens toelage aan den Commissaris van politie voor de waarneming van het Openbaar Ministerie bij het Kantongereg, welke waarneming als Rijkszaak niet ten laste kan worden gebracht van de gemeente; terwijl die post eene bedekte verhooging bevat van de jaarwedde van den Commissaris van politie, waartegen bij Gedeputeerde Staten wel geen bezwaar zou bestaan, maar die volgens art. 191 gemeentewet alleen bij Koninklijk besluit kan worden vastgesteld.

De Gemeenteraad heeft Zijne Majesteit verzocht in deze de noodige voorziening te nemen. Tot bestrijding der beide bezwaren voert hij in zijn adres hoofdzakelijk aan:

1°. dat de jaarwedde van den Amanuensis bij het Collegie van Regenten over de Godshuizen en de Algemeene Armen, volgens art. 13 van het Souverein besluit van 31 December 1814, n°. 20, bij besluit van Gedeputeerde Staten van 30 Mei 1815 op *f* 1800 was vastgesteld, en ten laste der gemeente en op hare jaarlijksche begroting gebracht werd, waarin echter door den Raad voor 1849 en volgende jaren deze gewichtige verandering is gemaakt, dat van die jaarwedde, bij die gelegenheid met *f* 200 verhoogd, *f* 700 gebracht zijn ten laste van het Grootgasthuis, *f* 300 ten laste van het Oude Mannen- en Vrouwenhuis, *f* 400 ten laste van het Zinnelooshuis en *f* 600 ten laste van het bedeelingsfonds, onder bepaling, dat dit laatstgenoemd bedrag zou worden gebracht op de stedelijke begroting. Deze regeling, vastgesteld bij raadsbesluit van 27 Mei 1850, is goedgekeurd door Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 11 Junij 1850, hetwelk bij het adres is overgelegd.

De Gemeenteraad is van oordeel, dat, zoolang dat besluit van 11 Junij 1850 bestaat, de genoemde regeling moet worden nageleefd en Gedeputeerde Staten niet, in strijd met hun eigen besluit, om die reden de goedkeuring aan de begrooting mogen onthouden. Ten bewijze, dat er volstreckte noodzakelijkheid bestaat, dat ten behoeve van het bedeelingsfonds de bedoelde bijdrage blijve toegekend, voert de Raad aan, dat, na aftrek van het op 30 Junij 1867 in kas zijnde saldo van f 40,800 en van de afgeloste kapitalen, de zuivere inkomsten over 1868 hebben bedragen f 59,428.91⁵, de uitgaven f 66,542.03⁵, dus het nadeelig saldo f 7,113.12; en dat op de begrooting voor dat fonds voor 1871 voorkomen de ontvangsten ad f 44,027.34, de uitgaven ad f 49,244.50, dus het nadeelig slot ad f 5217.16. Wanneer bij het einde van dat dienstjaar het tekort duidelijker blijkt, zal daarvoor een subsidie van de gemeente worden aangevraagd.

2°. dat, toen in 1859 de jaarwedde van den Commissaris van politie nader moest geregeld worden, de Raad den Commissaris des Konings verzocht heeft het daarheen te willen leiden, dat die jaarwedde bepaald werd op f 1400, onder voorbehoud om, ingeval van Rijkswege voor de waarneming van het Openbaar Ministerie bij het Kantongeregte belooning mogt worden vastgesteld, deze in de gemeentekas te doen vloeijen of in mindering der jaarwedde te doen strekken, of wel dat de vaste jaarwedde worde bepaald op f 1300, en aan den Commissaris van politie daarenboven van gemeentewege worden toegekend voor de meergenoemde waarneming jaarlijks f 100. De Koning heeft toen de wedde op f 1300 bepaald, zoodat volgens adressant het er voor mag gehouden worden, dat dit is geschied juist met het oog op de genoemde toelage. Voorts wijst adressant op art. 45 der wet op de regterlijke organisatie, bepalende, dat in de gemeente, waar één of meer Commissarissen van politie zijn, het hoofd van het Gemeentebestuur de werkzaamheden van het Openbaar Ministerie bij het Kantongeregte aan één hunner kan opdragen; waaruit volgt, dat door die opdracht een regt wordt uitgeoefend, bij de wet zelve toegekend, waarbij niets afdoet, of die opdracht al dan niet als eene Rijkszaak is te beschouwen. De Raad meent dan ook, dat geen wet eene toelage als de bedoelde verbiedt.

Ten slotte dringt de Raad met het oog op art. 211 der gemeentewet op eene spoedige beslissing aan.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, op 's Raads adres gehoord, hebben tot staving der gronden, waarop hunne afkeuring steunt, nog aangevoerd:

„1°. Wat betreft de jaarwedde van f 600 van den Amanuensis bij het Algemeen Armbestuur, zij de opmerking veroorloofd, dat 's Raads beschouwingen eene verwarring van denkbeelden aantoonen; aan de ééne zijde wordt een beroep gedaan op eene administratieve regeling, gegrond op eene vroegere wetgeving, en dus geheel door de invoering der wet op het armbestuur vervangen, terwijl aan den anderen kant getracht wordt de jaarwedde van den Amanuensis te doen voorkomen als eene subsidie, aan de betrokken instelling van weldadigheid verleend.

„Bij de ruime middelen der verschillende instellingen onder het beheer van het Algemeen Armbestuur te 's Hertogenbosch, achten wij het gansch in strijd met letter en geest van artt. 59—61 der armenwet, dat de geldmiddelen, door belastingen bijeengebragt, worden aangewend tot bestrijding van de administratiekosten der bedoelde instellingen.

„Blijkbaar wordt door den Raad voorbijgezien, dat het Algemeen Armbestuur of zoogenaamd bedeelingsfonds, hoezeer eene gemeentelijke instelling zijnde, zelfstandig bestaat, en dat, zonder volstreckte onvermijdelijkheid, noch aan deze, noch aan eenige andere instelling van weldadigheid subsidie uit de gemeentekas mag worden verleend.

„Dat die *volstreckte* onvermijdelijkheid niet bestaat, zal kunnen worden afgeleid uit de omstandigheid, dat op 30 Junij 1867 een saldo aanwezig was van ruim f 40,000. De volstreckte noodzakelijkheid echter, die de wet vordert, is niet op te maken uit de

summiere en in het geheel niet gestaafe cijfers, door den Raad aangehaald, maar moet *bewezen* worden uit de rekening en verantwoording der inkomsten en uitgaven van het betrokken Bestuur over het laatst afgeloopen en de begrooting voor het loopend of eerstvolgend dienstjaar.

„Wij laten aan Uwe Excellentie over om te oordeelen, of het hierbij gevoegd gedrukt besluit van den Raad, gedagteekend 31 October 1870, wel blijk geeft van het *bewijs*, dat toch gebiedend is voorgeschreven? of een dergelijk besluit kan geacht worden met redenen te zijn omkleed? en eindelijk of wij art. 61 der armenwet naar behooren zouden hebben uitgevoerd, door op dat besluit de volstrekte onvermijdelijkheid aan te nemen?

„2°. Bij het verleenen eener toelaag van *f* 100 aan den Commissaris van politie voor de waarneming van het Openbaar Ministerie, die ons voorkomt ten onregte op de gemeentebegroting te zijn gebracht, wordt blijkbaar voorbijgezien, dat de kosten der waarneming van het Openbaar Ministerie, als Rijkszaak, niet ten laste kunnen gebracht worden van de gemeente. De toelaag kan derhalve thans alleen strekken om de inkomsten van den Commissaris van politie te verhoogen, wat, naar ons inzien, hoe gewenscht ook, niet anders mag geschieden dan op de wijze, bij art. 191 der gemeentewet voorgeschreven.“

De Afdeeling is thans geroepen omtrent deze zaak een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het beroep van G. Moonen c. s., te Stratum, van een besluit van Burgemeester en Wethouders aldaar, waarbij aan R. van der Nahmen vergunning is verleend tot oprigting eener verwerij voor wollen stoffen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! G. Moonen en zeven andere ingezetenen der gemeente Stratum, provincie Noordbrabant, hebben zich bij adres op den 22 Maart jl. gwend tot den Koning. In dat adres geven zij te kennen: dat er langs hunne gronden eene treksloot loopt, zich ontlastende in de rivier de Dommel; dat door den heer Robert van der Nahmen in de nabijheid van die sloot eene verwerij en wollen-stoffen-fabriek is opgerigt, waarvan het vuile water den loop vervuult, de waterputten bederft en de uitoefening der beroepen van leerlooijer, zoutzieder enz. hindert, omdat het water van den loop onbruikbaar wordt; dat daardoor almede eene brouwerij, in de nabijheid van den loop gelegen, groot nadeel ondervindt. Verder deelen zij in het adres mede, dat de concessie, wat de wollen-stoffen-fabriek betreft, met de bevoegdheid om het daarvan afkomstig vuil water te loozen, is verleend bij besluit van Gedeputeerde Staten der provincie Noordbrabant in dato 1 October 1869, onder bepalingen, die later bij een nieuw besluit van gemelde Staten op den 22 October 1870, nadat de Hoofd-Ingénieur van den Waterstaat gehoord was, zijn gewijzigd en verbeterd; dat echter die wijziging niet betrof den afvoer van het vuile water, afkomstig van de verwerij, tot de oprigting waarvan door het Gemeentebestuur van Stratum, zonder het opleggen van eenige voorzorgs-maatregelen, op den 19 April 1866 vergunning was verleend.

Wijders wordt in dat adres gezegd, dat door laatstbedoelde ligtvaardig gegeven vergunning de kostwinning van ingezetenen van Stratum wordt belemmerd, het

drinkwater der aangrenzende eigenaars wordt bedorven, en dit alles, niettegenstaande de fabrikant evenzeer het water van de verwerij kan zuiveren, als hij het water doet, afkomstig van de wollen-stoffen-fabriek. Het adres eindigt met het verzoek, dat de Koning de concessie, door het Gemeentebestuur van Stratum verleend, zal wijzigen; of wel maatregelen zal voorschrijven ter voorkoming, dat de waterloop door het vuile water, uit de verwerij afkomstig, wordt verontreinigd.

Gedeputeerde Staten, over dit adres gehoord, hebben op den 25 Mei jl. berigt, dat, vermits aan de bedoelde concessie geene voorwaarde hoegenaamd is verbonden, krachtens het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19), aan den concessionaris geene verplichting kan worden opgelegd om in de inrigting zijner verwerij eenige verandering te brengen, en dat er evenmin van intrekking der concessie sprake kan zijn, omdat die enkel kan plaats hebben, wanneer opgelegde voorwaarden niet zijn nageleefd, hetgeen het geval hier niet zijn kan.

Bij deze Afdeeling is ingekomen eene missive van G. Moonen voor zich en namens de mede-adressanten, gedagteekend 22 Junij jl. Daarin wordt gezegd, dat hij G. Moonen, nadat hij ondervonden had, dat de stoffen, van de verwerij afkomstig, voor de uitoefening van zijn bedrijf van zoutzieder nadeelig waren, eene zoogenaamde Norton-put heeft doen maken; doch dat het water daarvan, even als dat van zijne welputten, met ijzerdeelen vermengd is, en alzoo voor het gebruik in zijne zoutziederij is ongeschikt; weshalve de kosten, aan het maken van de put besteed, nutteloos zijn geweest.

De fabrikant Robert van der Nahmen heeft op den 24 Junij jl. aan deze Afdeeling eene memorie ingezonden, waarin hij sub 1°. zegt, dat de adressant G. Moonen lid van den Gemeenteraad was, toen de concessie werd verleend, en dat hij die destijds goedkeurde; en dat het dus niet wel kan opgaan, te beweren, gelijk hij doet, dat de concessie ondoordacht en met opoffering der kostwinning van ingezetenen van Stratum zou zijn verleend; en sub 2°. dat het drinkwater der aangrenzende eigenaren niet kan worden bedorven, omdat een ieder in de treksloot vuil water uitloost en het water uit die sloot nooit als drinkwater wordt gebezigd.

Voorts wordt in die memorie beweerd, dat de Norton-put van G. Moonen uitstekend drinkwater oplevert; dat de overige onderteekenaars van het adres evenzeer het beste drinkwater, waarop het water uit de verwerij geen invloed kan uitoefenen, bezitten; en dat de bedoelde brouwerij bekend is wegens het leveren van buitengewoon goed bier. Ten slotte geeft hij zijne bevreesing te kennen, dat men nu opkomt met klagen over de verwerij, nadat die ongeveer vijf jaren heeft bestaan. Hij legt bij zijne memorie over eene verklaring, op 24 Junij jl. afgegeven door L. Kusters, te Stratum, houdende, dat hij naast de bedoelde fabriek woont; dat de waterloop grenst aan zijn huis en aan twee zijden van zijnen tuin; dat zijn waterput zich bevindt onmiddellijk in de nabijheid van de sloot, en dat dit geen invloed op het drinkwater uit de put heeft opgeleverd en ook naar zijne meening niet kan opleveren.

In dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 13 Junij ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Achttiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 19 Julij 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden:

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Commiss van Staat, Mr. C. J. E. Graaf van Bylandt.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 30 Junij ll., n°. 16, houdende beschikking op *het beroep van het Roomsch-Katholijk Kerkbestuur te Broeksittard van een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, houdende bevel tot het sluiten der begraafplaats dier gemeente met 1 Februarij 1871* (zie het verslag over deze zaak op blz. 66—70).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ. ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, door het Roomsch-Katholijk Kerkbestuur te Broeksittard, in vereeniging met den Raad dier gemeente, ingesteld tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg van 14 October 1870, 3 A. L. 6401—2 D., waarbij de sluiting met 1°. Februarij 1871 is bevolen der ten name van de Roomsch-Katholijke gemeente, onder sectie A, n°. 944, gekadastreerde begraafplaats;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 20 Junij 1871, n°. 1;

Op de voordragt van Onzen Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken van den 24 Junij 1871, P. F, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat de bedoelde begraafplaats, ten name der Roomsch-Katholijke gemeente staande,

de algemeene begraafplaats der gemeente Broeksittard uitmaakt, en als zoodanig door de burgerlijke gemeente bezeten en door het Gemeentebestuur uitsluitend beheerd wordt;

dat Gedeputeerde Staten, krachtens art. 46 der wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* no. 65), de sluiting dier begraafplaats, als schadelijk voor de volksgezondheid, hebben bevolen, omdat zij zou zijn oververzadigd met lijkenstof, zoodat, bij het delven van grafkuilen, onaangename reuk en nadeelige uitwasemingen worden waargenomen, en van zóó beperkte ruimte, dat, bij het begraven, somtijds overblijfselen te voorschijn komen van nog niet in ontbinding overgegene lijken;

dat een ingesteld onderzoek de bewijzen heeft opgeleverd, dat de genoemde begraafplaats is gelegen binnen de bebouwde kom der gemeente, tusschen bewoonde huizen, die op minder dan 35 meters afstand daarvan verwijderd zijn; dat de begraafplaats sedert twee eeuwen in gebruik is, en dat, volgens de ambtsberigten van het Geneeskundig Staatstoezigt, de bodem zóó verzadigd is met ontbindingsproducten, dat hij niet meer voldoende in staat is om de lijken door krachtige oxydatie in onschadelijke elementen te veranderen; dat het water van drie welputten, in den omtrek der begraafplaats gelegen, na ingesteld scheikundig onderzoek, gebleken is vermengd te zijn met schadelijke bestanddeelen, welke beschouwd worden voortgebracht te zijn door ontbinding van dierlijke organische lichamen; weshalve de gehoorde ambtenaren van het Geneeskundig Staatstoezigt eenstemmig van oordeel zijn, dat de begraafplaats schadelijk voor de volksgezondheid is te achten, en mitsdien hare sluiting noodzakelijk is;

Gezien de wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bovenvermeld besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg van 14 October 1870, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren, en te bepalen, dat de begraafplaats vóór 1 Januarij 1872 gesloten zal moeten zijn.

Onze Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 30 Junij 1871.

(get.) WILLEM.

*De Minister van Staat en van
Binnenlandsche Zaken,*

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEERT, L. D.

2°. van den 30 Junij ll., n°. 18, houdende beschikking op *het beroep van F. H. Voskens, te Tilburg, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant in zake de loting voor de nationale militia* (zie het verslag over deze zaak op blz.

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons ingediend verzoekschrift van Franciscus Hendrikus Voskes, te Tilburg, daarbij in beroep komende van eene uitspraak van Gedeputeerde

Staten van Noordbrabant van 20 April 1871, G, n°. 53, 6de afdeeling, waarbij hij, met bevestiging eener uitspraak van den Militieraad van 's Hertogenbosch, voor de dienst is aangewezen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 20 Junij 1871, n°. 40;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 24 Junij 1871, n°. 179, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat adressant heeft twee halve broeders, ouder dan hij, gesproten uit een eerder huwelijk van zijnen vader Peter Voskens met Wilhelmina van Roessel, en éénen halven broeder, jonger dan hij, geboren uit een later huwelijk van zijne moeder Wilhelmina Teurlings met Adriaan van Loon; dat van de oudere halve broeders de eerste zijne dienst heeft doen vervullen door een plaatsvervanger, en de tweede wegens broederdienst is vrijgesteld;

dat adressant beweert, dat het gezin van hem en zijne twee halve broeders uit het eerste huwelijk van zijnen vader uit slechts drie zonen bestaat, en hij dus aanspraak heeft op vrijstelling wegens de dienst van den oudsten dier broeders; dat de uit een later huwelijk zijner moeder gesproten halve broeder niet behoort tot de familie der twee halve broeders uit eerder huwelijk, zoodat dit aan de verkregen regten van hem adressant niet schaden kan;

dat echter art. 48 der wet op de nationale militie, vrijstelling verleende wegens broederdienst, geen onderscheid maakt tusschen broeders en halve broeders, en daarom bij de berekening van het getal broeders van elken loteling zoowel al diens halve broeders als al diens volle broeders in aanmerking behooren te worden genomen;

dat alzoo, vermits de zoon uit het later huwelijk van des adressants moeder evenzeer zijn halve broeder is als de beide zonen uit het vroeger huwelijk zijns vaders, en hij dus drie halve broeders heeft, mitsdien het gezin te zijnen aanzien als eene familie van vier zonen moet beschouwd worden;

dat hij derhalve als de derde van vier zonen, waarvan de oudste gediend heeft en de tweede is vrijgesteld, teregt voor de dienst is aangewezen;

Gelet op art. 103 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 20 April 1871, de aanwijzing voor de dienst van den loteling Franciscus Hendrikus Voskens te handhaven.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 30 Junij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEERT, L. D.

3°. van den 30 Junij ll., n°. 21, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Rheden van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 5 Februarij ll., waarbij de oprigting van eene school voor meer uitgebreid lager onderwijs te Velp is bevolen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 168—171).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van den Raad der gemeente Rheden, daarbij Onze voorziening inroepende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 15 Februarij 1871, n°. 31, bevelende vermeerdering van het getal scholen in de gemeente Rheden met ééne voor meer uitgebreid lager onderwijs te Velp;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 14 Junij 1871, n°. 28;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 24 Junij 1871, n°. 183, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat het door den Raad bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland is genomen in overeenstemming met het eenparig gevoelen van de meerderheid van het Collegie van Burgemeester en Wethouders, van den Schoolopziener in het 1ste district van Gelderland en van den Inspecteur van het Lager Onderwijs in die provincie;

dat het niet te ontkennen is, dat te Velp, met eene bevolking van omstreeks 4000 zielen, voor de velen, die aldaar tot den burgerstand behooren, gelegenheid behoort te bestaan tot het aan hunne kinderen verschaffen van meer uitgebreid lager onderwijs, voor aanzienlijk mindere kosten, dan aldaar op de thans er bestaande bijzondere inrigtingen van dien aard verkrijgbaar is, terwijl de gunstige staat der gemeentelijke geldmiddelen het voldoen aan die behoefte gedooft;

dat de Raad in zijn adres aan zijn verzoek tot buiten-effect-stelling van gezegd besluit van Gedeputeerde Staten toevoegt het verzoek om te verklaren, dat de Raad kan volstaan met het toestaan eener jaarlijksche subsidie tot het beoogde doel, waaruit blijkt, dat niet zoozeer het bestaan der behoefte wordt ontkend, als wel dat bezwaar wordt gemaakt tegen de oprigting eener afzonderlijke openbare school voor meer uitgebreid lager onderwijs;

dat het bepalen der meest geschikte wijze, waarop aan de bestaande behoefte kan worden voldaan, alsnog aan den Gemeenteraad kan overgelaten worden;

Gezien de wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging in zooverre van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 15 Februarij 1871, te bevelen, dat in de gemeente Rheden het openbaar lager onderwijs, te Velp te geven, ook zal omvatten minstens de vakken, vermeld onder de letters *k*, *l* en *o* van art. 1 der wet op het lager onderwijs.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 30 Junij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEEERT, *L. D.*

46. van den 2 dezer, no. 25, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeenten Oldehove en Grijpskerk over de finantiële regeling van het onderwijs der gemeenschappelijke school te Kommerzyl* (zie het verslag over deze zaak op blz. 173—176).

Het besluit is van den volgenden inhoud :

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door Gedeputeerde Staten van Groningen aan Ons ter beslissing voorgedragen geschil tusschen de gemeentebesturen van Oldehove en Grijpskerk aangaande de finantiële regeling van het onderwijs der gemeenschappelijke school te Kommerzyl;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 14 Junij 1871, no. 31;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 27 Junij 1871, n°. 190, 5de Afdeling;

Overwegende:

dat de gemeentebesturen van Oldehove en Grijpskerk, na daartoe verkregene magtiging van Gedeputeerde Staten van Groningen, onderling de zaken van het lager onderwijs in de school te Kommerzyl, die aan beide gemeenten behoort, hebben geregeld bij eene overeenkomst van 30 Julij en 23 November 1860, goedgekeurd bij besluit van Gedeputeerde Staten van 28 December daaraanvolgende, n°. 90;

dat in de bedoelde overeenkomst, onder anderen, de bepaling voorkomt, dat de kosten van onderhoud der gebouwen en die van het onderwijs door beide gemeenten, ieder voor gelijke helft, worden gedragen, met bepaling evenwel, dat, indien later mogt blijken, dat uit de eene gemeente 25 of meer kinderen meer dan uit de andere ter school gaan, er eene nieuwe regeling aangaande het door iedere gemeente te dragen aandeel in de jaarwedden van het onderwijzend personeel zal kunnen plaats hebben;

dat zoodanige nieuwe regeling thans aan den Raad der gemeente Oldehove, met het oog op de uitkomsten der tegenwoordige school-statistiek, wenschelijk is voorgekomen, en wel in dier voege, dat de tractementen van het onderwijzend personeel, alsmede de schoolbehoeften der gemeenschappelijke school te Kommerzyl, door de beide gemeenten zouden worden betaald, in evenredigheid der uit iedere gemeente aldaar ter school gaande kinderen, te rekenen naar de kwartaalstaten, bij de gemeentebesturen voorhanden, terwijl de overige kosten door beide gemeenten, ieder voor de helft, zouden worden gedragen, welk voorstel door Gedeputeerde Staten is ondersteund;

dat het Gemeentebestuur van Grijpskerk zich evenwel daarmede niet heeft kunnen vereenigen, ook op grond, dat het verschil van het aantal kinderen, uit beide gemeenten, te Kommerzyl ter school gaande, nog geen 25 zouden bedragen; doch dat het zijnerzijds heeft voorgesteld, dat alleen in de jaarwedde van den Hulp-Onderwijzer en in de kosten der schoolbehoeften naar den maatstaf van de schoolbevolking uit iedere gemeente zou worden bijgedragen, onder te-kennen-geving tevens, dat het aan eene scheiding boven eene voor de belangen der gemeente nadeelige gemeenschap de voorkeur gaf;

dat zoodanige scheiding evenwel moet geacht worden voor geene van beide gemeenten wenschelijk te zijn, daar de behoefte aan twee scholen in een klein dorp als Kommerzyl niet wel is aan te nemen, en de oprigting eener afzonderlijke school

voor de finantiën van beide gemeenten, doch inzonderheid voor Oldehove, nadeelig zoude zijn;

dat de geest der overeenkomst van 1860 zoodanig behoort te worden opgevat, dat aan ieder der beide betrokken gemeenten de bevoegdheid is voorbehouden om, onder de bij de overeenkomst voorziene omstandigheden, eene nieuwe regeling te vragen van het door iedere gemeente te dragen aandeel in de jaarwedden van het onderwijzend personeel;

dat, volgens eene van de zijde van Grijpskerk niet wederlegde opgave, er op 15 Januarij 1871 op de school te Kommerzijl waren 100 kinderen, waarvan 63 uit Grijpskerk en 37 uit Oldehove; en dat derhalve de omstandigheid, waaronder eene herziening der overeenkomst van 1860 door laatstgenoemde gemeente kon worden gevraagd, moet geacht worden aanwezig te zijn;

dat intusschen aan zoodanige herziening de inhoud zelf der overeenkomst, zoolang deze niet is opgezegd, behoort ten grondslag te liggen, zoodat de verhouding tusschen het aantal schoolgaande kinderen uit elke der gemeenten alleen kan strekken als maatstaf van het belang van iedere gemeente bij de gemeenschappelijke school, voor zooverre dat belang bij de bedoelde overeenkomst niet anders is geregeld;

dat mitsdien uitsluitend de jaarwedden van het onderwijzend personeel, waaronder zoowel die van den Hulp- als van den Hoofd-Onderwijzer moeten worden begrepen, doch geenszins het bedrag der schoolbehoefden, het onderwerp van de thans voorgestelde nieuwe regeling vermag uit te maken;

Gezien de wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 100), art. 147 der wet van 6 Julij 1850 (*Staatsblad* n°. 39), en artt. 121 en 122 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen, dat, met inachtneming der in 1860 tusschen de gemeenten Grijpskerk en Oldehove gesloten overeenkomst, de bijdrage van ieder dier gemeenten in de jaarwedden van den Hoofd- en van den Hulp-Onderwijzer aan de gemeenschappelijke school te Kommerzijl, te beginnen met 1 Julij 1871, zullen worden gedragen naar den maatstaf der schoolbevolking uit iedere gemeente.

Onze Minister van Binnenlandsehe Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 3 Julij 1871.

(*gej.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEERT, L. D.

5°. van den 3 dezer, no. 26, houdende beslissing van *het geschil over de vraag, waar Tietje Polles de Haan, weduwe Klaas Oebeles van der Wijk, armlastig was, toen zij in September 1869 te Grootegast in onderstand werd opgenomen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 172, 173).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDER-
LANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN
LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken, betreffende het door het Bestuur der gemeente Grootegast, provincie Groningen, aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen het dorp Wierum (gemeente Westdongeradeel) en Bergum (gemeente Tietjerksteradeel) over het domicilie van onderstand van Tietje Polles de Haan, weduwe Klaas Oebeles van der Wijk;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 14 Junij 1871, n°. 29;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 27 Junij 1871, n°. 191, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige, die den 25 September 1869 te Grootegast in onderstand is opgenomen, den 29 Maart 1829 is geboren te Wierum (gemeente Westdongeradeel);

dat het Bestuur van laatstgenoemde gemeente de armlastigheid ontkent, op grond, dat de behoeftige in de registers van den burgerlijken stand is ingeschreven als dochter van Polle Dooijes de Haan, turfschipper, wonende in zijn schip, tijdens de aangifte der geboorte liggende te Wierum, doch gedomicilieerd te Bergum, gemeente Tietjerksteradeel;

dat, volgens de verklaringen der behoeftige, haar vader steeds woonde in zijn schip, waarmede hij turf, aardappelen en visch naar verschillende plaatsen vervoerde, en, ofschoon lastgeld en patent betalende te Bergum, Wierum als hoofdzetel van zijn verblijf beschouwde;

dat de ouders der behoeftige, blijkens de acte van hun op den 4 Junij 1814 in de gemeente Tietjerksteradeel gesloten huwelijk, woonplaats hadden te Rijperkerk, terwijl in de geboorte-acten van drie hunner zonen, in 1815, 1825 en 1836 opge- maakt, de vader der behoeftige beurtelings voorkomt als woonplaats hebbende te Oenkerk, als hebbende geen vast domicilie, of als schipper, gedomicilieerd te Bergum, doch toen met zijn schip liggende te Wartena; dat de genoemde drie broeders der behoeftige in 1834, 1844 en 1855 deel hebben genomen aan de loting voor de nationale militie in het dorp Bergum, waar toen hunne ouders woonden;

dat een opzettelijk ingesteld onderzoek heeft aangetoond, dat de vader der behoeftige in de bevolkingsregisters der gemeente Tietjerksteradeel van 1829 en later niet voorkomt;

dat nog nader zijn gehoord een broeder en eene zuster der behoeftige, alsmede eene andere getuige, allen te Wierum woonachtig, wier verklaringen hierop nederkwamen, dat de vader der behoeftige, Polle Dooijes de Haan, steeds woonde in zijn schip, maar zijn hoofdverblijf had te Bergum; dat hij gewoon was des winters met zijn schip te liggen te Wierum of elders, waar hij met zijn schip vastvroom; dat hij wél zijn patent betaalde te Bergum, maar dat zijne kinderen meest te Wierum hebben schoolgegaan;

dat de door die getuigen, in strijd met de verklaring der behoeftige zelve, gedane opgave van Bergum als het hoofdverblijf van haren vader als weinig afdoende moet worden beschouwd, daar hij, volgens de verklaringen dier getuigen zelve, aldaar geene vaste woonplaats had, en zelf niet gewoon was aldaar te verwinteren;

dat evenmin door het feit, dat drie broeders der behoeftige in de jaren 1834, 1844 en 1855 te Bergum voor de nationale militie hebben geloot, het bewijs geacht kan worden te zijn geleverd, dat deze vóór of in 1829 aldaar zijn domicilie heeft gehad;

dat alzoo geene omstandigheden zijn aan het licht gebracht, die voldoende kunnen geacht worden ter bevestiging van de vermelding in de geboorte-acte, dat de vader

der behoeftige destijds gedomicileerd was te Bergum; dat ook niet is gebleken, dat hij in dat jaar in eenige andere gemeente woonplaats heeft gehad; en dat daarom, volgens het 6de lid van art. 28 der armenwet, de plaats, waar de geboorte voorviel, voor de geboorteplaats moet worden gehouden;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 132 der Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat het dorp Wierum (gemeente Westdongeradeel) was het domicilie van onderstand van Tietje Polles de Haan, weduwe Klaas Oebeles van der Wijk, toen zij den 25 September 1869 te Grootegast werd opgenomen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 3 Julij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEERT, L. D.

6°. van den 3 dezer, n°. 27, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Groesbeek van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegroting voor 1871* (zie het verslag over deze zaak op blz. 191—195).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het hooger beroep, bij Ons ingesteld door den Raad der gemeente Groesbeek tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 4 April ll., n°. 63, daarbij hunne goedkeuring onthoudende aan de begroting van voornoemde gemeente over 1871;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 20 Junij 1871, n°. 34;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 28 Junij 1871, n°. 185, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat op de begroting voormeld, onder hoofdstuk V, art. 2 der uitgaven, is uitgetrokken eene som van f 2000 wegens uit te keeren subsidie aan het Burgerlijk Armbestuur te Groesbeek, en zulks in verband met een besluit, door den Raad dier gemeente op 2 November 1870, ingevolge art. 59 der wet tot regeling van het armbestuur, genomen;

dat Gedeputeerde Staten, met het oog op de artt. 20, 21 en 61 dier wet, zich met dat raadsbesluit niet kunvende vereenigen, in voldoening aan art. 61, tweede lid, dier wet, hunne goedkeuring aan de gemeentebegroting, ten einde langs dien weg de vermindering van bewust subsidie te bevorderen, hebben geweigerd;

dat, volgens art. 20 der wet, de armverzorging aan de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid moet worden overgelaten;

dat, volgens art. 21, het Burgerlijk Armbestuur alleen uit politiezorg bedeelelen, en de verpleging slechts van die armen voor *zijne* rekening nemen mag, welke van kerkelijke of bijzondere instellingen van liefdadigheid geen onderstand verkrijgen kunnen, en wier bedeeleling desniettemin volstrekt onvermijdelijk is;

dat met deze wettelijke voorschriften de te Groesbeek aanwezige toestand in strijd is, in die mate, dat in genoemde gemeente, welker inwoners bijna uitsluitend tot het Roomsch-Katholijk Kerkgenootschap behooren, geen Kerkelijk Armbestuur van die gezindheid bestaat, noch bij wege van geld-inzameling of op andere wijze, door de bijzondere liefdadigheid, zij het slechts voor een deel, wordt bijgedragen, hetzij tot daarstelling en instandhouding van een Roomsch-Katholijk Parochiaal Armbestuur, hetzij ten behoeve van de armverzorging in het algemeen;

dat intusschen dezelfde ingezetenen, welke als belasting de gelden zouden opbrengen, bestemd ter bestrijding van bewust subsidie, geacht mogen worden bij magte te zijn, eenige fondsen bijeen te brengen, waarmede hunne armen, immers gedeeltelijk, bedeed, en met welker bedrag de gemeentelasten tevens naar verhouding verminderd zouden kunnen worden;

dat mitsdien maatregelen behooren genomen te worden om de vermindering te bevorderen van meergemeld subsidie, en de armverzorging te Groesbeek tot zoodanigen toestand te brengen of terug te brengen, als met de beginselen der wet tot regeling van het armbestuur strooken zal;

Gezien art. 209 der gemeentewet, en de artt. 20, 21, 60*b* en 61 der wet tot regeling van het armbestuur;

Hebben goedgevonden en verstaan:

het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 4 April ll., n°. 63, mits deze te bekrachtigen, en het daartegen door den Raad der gemeente Groesbeek ingesteld hooger beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeleling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 3 Julij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEERT, L. D.

7°. van den 3 dezer, n°. 28, houdende beschikking op *het beroep van Burgemeester en Wethouders van Zes Gehuchten van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij de gemeenterekoning van 1866 is gesloten* (zie het verslag over deze zaak op blz. 181—186).

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den Gemeenteraad van Zes Gehuchten van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 3 Maart 1871, G. no. 42, waarbij de rekening der genoemde gemeente over het dienstjaar 1866 is gesloten;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 20 Junij 1871, n°. 30;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 28 Junij 1871, n°. 188, 2de Afdeling;

Overwegende, dat door Ons, uitspraak doende in hooger beroep van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 1 Julij 1870, waarbij de rekening van de gemeente Zes Gehuchten was vastgesteld, bij besluit van 20 Februarij 1871, n°. 15, is verklaard, dat twee posten, van f 212.30 en van f 550, ten onregte daarop van het aan den gewezen Gemeente-Ontvanger, J. van Lith, toekomend batig saldo waren afgetrokken;

dat Gedeputeerde Staten vervolgens, bij besluit van 3 Maart 1871, met inachtneming van Onze beslissing daaromtrent, de twee ten laste des Ontvangers gebragte posten van de rekening hebben afgenomen, en die rekening alzoo nader hebben gesloten met een nadeelig saldo van f 896.34 in plaats van f 134.05;

dat de Gemeenteraad nu ook de vernietiging van dit besluit van Gedeputeerde Staten heeft gevraagd, bewerende, dat, nu de twee posten van f 212.30 en f 550 ten laste van den Ontvanger uit de rekening zijn verdwenen, ook de post van f 2450 in uitgaaf daarop gebragt wegens te veel in ontvang gestelden hoofdelijken omslag over de jaren 1859—1865, had moeten worden geroyeerd, of althans verminderd met het bedrag der twee posten van f 212.30 en f 550;

dat niet is gebleken, dat de twee vroeger ten laste van den Gemeente-Ontvanger gebragte posten voorwaardelijk zamenhingen met den nu betwisten post van f 2450;

dat laatstgenoemde post in der tijd op de rekening is gebragt door den Gemeenteraad; dat die rekening daarop is vastgesteld door Gedeputeerde Staten, bij hun besluit van 1 Julij 1870; en dat, wat dit punt betreft, door niemand, binnen den bij de wet gestelden termijn, tegen die vaststelling eenig bezwaar is ingebracht, zoodat nu daartegen niet meer kan worden opgekomen;

Gezien de artt. 227, 200 en 201 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bovenvermeld besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 3 Maart 1871, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 3 Julij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEERT, L. D.

8°. van den 4 dezer, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente St. Pieter en van F. H. Schrijnemakers van een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, houdende vernietiging van eene beslissing van den Raad tot toelating van F. H. Schrijnemakers als lid van den Raad* (zie het verslag over deze zaak op blz. 195, 196).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Raad der gemeente St. Pieter, en door F. H. Schrijnemakers aldaar, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg van 30 Maart 1871, litt. 1710/2 B, strekkende tot niet-toelating van J. H. Schrijnemakers als lid van den Gemeenteraad;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 20 Junij 1871, n°. 35;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 29 Junij 1871, n°. 220, 2de Afdeeling;

Overwegende, dat op den 14 Februarij jl. bij de verkiezing voor leden van den Gemeenteraad te St. Pieter zijn uitgebragt 29 geldige stemmen, waarvan 15 op F. H. Schrijnemakers;

dat, bij het onderzoeken der geloofsbriefen aldaar, is aangenomen, dat aan een kiezer een oproepingsbriefje was toegezonden, waarop vermeld stond, dat de tijd voor het inleveren der stembriefjes liep tot vijf ure, dat die kiezer zich ten half vijf tot stemmen had aangemeld, maar de bus reeds gesloten had gevonden;

dat de Gemeenteraad dienaangaande heeft aangenomen, dat de stem van den beoolden kiezer op den uitslag der stemming van invloed had kunnen zijn, omdat, indien hij had gestemd, 30 stemmen zouden zijn uitgebragt, en het niet zeker was, dat Schrijnemakers 16 stemmen, en alzoo de volstreckte meerderheid zou hebben verkregen; maar dat, aangezien art. 41 der kieswet voorschrijft, dat in de maand Februarij de tijd voor het inleveren der stembriefjes ten vier ure is afgelopen, de onjuiste vermelding niet behoefde te leiden tot ongeldig-verklaring van de verkiezing;

dat Gedeputeerde Staten van Limburg ambtshalve het besluit tot toelating hebben vernietigd, hoofdzakelijk op grond, dat art. 37 der kieswet uitdrukkelijk voorschrijft, dat in den oproepingsbrief onder anderen moet vermeld zijn de tijd, voor de verkiezing aangewezen;

dat niet iedere veronachtzaming der voorschriften van art. 37 der kieswet altijd en op zich zelve grond tot vernietiging der verkiezing behoeft op te leveren, daar de wet noch in het algemeen op niet-nakoming der regels, bij de verkiezingen te betrachten, noch voor dit geval nietigheid bedreigt;

dat in art. 66 der kieswet echter het beginsel wordt gehuldigd, dat de verkiezing nietig is, wanneer eene onregelmatigheid heeft plaats gehad, die op den uitslag der stemming invloed heeft gehad of heeft kunnen hebben; een beginsel overeenkomstig het doel der verkiezingen, dat namelijk de wil der kiezers blijke;

dat het vermelden van een onjuist uur op den oproepingsbrief kan te weeg brengen, dat kiezers in dwaling geraken, die invloed op hunne handelingen en daardoor op de keuze kan uitoefenen;

dat alzoo teregt de gedane keus als nietig is beschouwd, en Schrijnemakers niet door Gedeputeerde Staten is toegelaten;

Gezien de wet van 4 Julij 1850 (*Staatsblad* no. 37);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bovenvermeld besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg van 30 Maart 1871, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit be-

sluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 4 Julij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
DE WEERT, L. D.

9°. van den 7 dezer, n°. 22, houdende beschikking op *het beroep van J. J. Verwajen, te 's Gravenhage, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland in zake de loting voor de nationale militia* (zie het verslag over deze zaak op blz. 202—204).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkeude op het adres van Jacobus Johannes Verwajen, te 's Gravenhage, daarbij bij Ons in beroep komende van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 25 April 1871, G. S., n°. 41, waarbij de uitspraak van den Militie-raad tot aanwijzing voor de dienst van zijn zoon Jacobus Johannes, loteling der loting van het jaar 1871, is gehandhaafd;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 28 Junij 1871, n°. 42;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 1 Julij 1871, n°. 239, 4de Afdeling;

Overwegende, dat genoemde loteling is de vierde van vijf broeders, van welken de oudste door het trekken van een hoog nummer buiten oproeping bleef; de tweede op 5 October 1865 als vrijwilliger in dienst trad; de derde, blijkens overgelegd bewijs, in werkelijke dienst is, en de vijfde den militiepligtigen leeftijd nog niet bereikt heeft;

dat zoowel bij den Militieraad als bij Gedeputeerde Staten voormeld de vader des lotelings voor zijnen vierden zoon vrijstelling van de dienst heeft verzocht wegens broederdienst;

dat bovenvermelde tweede zoon, den 10 Januarij 1871, en alzo na een dienstdtijd van vijf jaren, vier maanden en twee dagen, is gedeserteerd; dat hij intusschen gedurende zijnen dienstdtijd opvolgende gevangenis-straf van negen maanden, mitsgaders detentie van acht dagen heeft ondergaan; dat hij den 7 Februarij 1871 als deserteur uit de sterkte van zijn regiment is afgevoerd, en, na op 8 Maart daaraanvolgende bij zijn corps te zijn teruggekeerd, bij vonnis van den Krijgsraad te 's Hertogenbosch van 22 Maart jl. wegens desertie in tijd van vrede enz., is veroordeeld tot het gemis der kokarde gedurende één jaar, en zes maanden detentie; dat, na tegen dat vonnis ingesteld hooger beroep van den Advokaat-fiscaal, het Hoog Militair Geregtshof op 12 Mei jl. bedoelden tweeden zoon heeft verklaard vervallen van den militairen stand

en veroordeeld tot drie jaren kruiwagenstraf, ter zake voormeld; dat genoemde tweede zoon den 21 Mei daaraanvolgende uit de sterkte van zijn corps definitief is afgevoerd;

dat adressants meergemelde tweede zoon, toen deze den 7 Februarij jl. als deserteur uit de sterkte werd afgevoerd, ophield in den zin van art. 50, n°. 1, der wet in dienst te zijn; dat toch het feitelijk verlaten van de dienst door een vrijwilliger te weeg brengt, dat hij ten behoeve van zijnen broeder niet als dienende kan beschouwd worden, zoolang hij niet weder in de sterkte is teruggebragt; dat appellants tweede zoon intusschen niet blijkt later door het militair gezag in de sterkte weder teruggebragt te zijn, en zijn terugkeeren op 8 Maart, — waarna hij als deserteur in hechtenis gesteld en achtereenvolgens in eersten aanleg en in hooger beroep veroordeeld is geworden, — op zich zelf daartoe niet voldoende was; zoodat de definitieve afvoering uit de sterkte op 21 Mei ll. slechts eene bevestiging kon daarstellen van hetgeen sedert 7 Februarij reeds bestond;

dat derhalve noch bij de eerste, noch bij de tweede bijeenkomst van den Militie-raad op 13 Maart en 11 April, de tweede zoon van appelland in dienst was, noch te dier zake reden van vrijstelling bestond;

dat adressants tweede zoon, tusschen het tijdstip zijner in-dienst-treding als vrijwilliger op 5 October 1865 en zijner desertie op 10 Januarij 1871, achtereenvolgens negen maanden gevangenis-straf en acht dagen detentie, hem bij regterlijke uitspraken opgelegd, ondergaan hebbende, niet gezegd kan worden te voldoen aan het vereischte van vijfjarige dienst, in art. 50, n°. 2, der wet gesteld, daar toch gevangenis-straf, gedurende zes maanden of langer ondergaan, volgens art. 146, tweede lid, der wet, in den diensttijd niet medetelt, en, waar het op beoordeeling van broederdienst als reden van vrijstelling aankomt, het in voormeld artikel nedergelegd beginsel te beschouwen is als algemeen, zonder dat er reden besta om op dit punt tusschen den vrijwilliger en den loteling te onderscheiden;

dat dus de aanwijzing tot de dienst van des adressants vierden zoon Jacobus Johannes Verwaijen is in overeenstemming met de wet;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het voormelde besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 25 April 1871, G. S. n°. 48, het door den adressant daartegen bij Ons ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 7 Julij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEERT, L. D.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het geschil tusschen de gemeenten Hontenisse en Stoppeldijke over de vraag, waar*

het domicilie van onderstand gevestigd was van den armen krankzinnige Pharaïldis van Laar.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! De behoeftige Pharaïldis van Laar is wegens zielsgebreken in een gesticht opgenomen. Er is geschil tusschen de gemeentebesturen van Hontenisse en Stoppeldijke, provincie Zeeland, over de vraag, welke dier beide gemeenten tot het dragen der onderhoudskosten van den behoeftige volgens de wet gehouden is.

Het Gemeentebestuur van Hontenisse beweert, dat van Laar den 30 November 1869 met getuigschrift van woonplaats-verandering is vertrokken naar Stoppeldijke en zich dáár met der woon heeft gevestigd; dat hij wel in September 1870 naar Hontenisse is teruggekeerd; dat hij toen reeds lijdende was aan zijne ziekte; dat hij door geene verklaring of overbrenging van verhuizingsbiljet van zijn voornemen heeft doen blijken om zijne woonplaats weder over te brengen naar Hontenisse.

Het Gemeentebestuur van Stoppeldijke beweert van zijne zijde, dat de overbrenging van het getuigschrift van woonplaats-verandering naar die gemeente op 30 November 1869 is veroorzaakt door de op den volgenden dag plaats gehad hebbende algemeene tienjarige volkstelling; dat hij zoo vóór als na gemelden 30 November 1869 in dienst was bij den landbouwer van Uffel, te Stoppeldijke, maar niet als inwonende dienstknecht; dat hij iederen avond de hofstede van van Uffel verliet om den nacht door te brengen in eene woning, die hij in eigendom bezat onder Hontenisse, en dan des morgens vroeg terugkeerde om zijn dienstwerk te vervullen; dat hij op 25 Maart 1870 de dienst bij de weduwe van Uffel heeft verlaten, kort daarna in vaste dienst is gekomen bij den landbouwer Theodoor Buisrogge, te Ossenisse, daarna bij Hippolyte de Moor, te Boschkapelle; dat hij vervolgens is teruggekeerd naar de gemeente Hontenisse, en aldaar van den 29 Augustus 1870 tot den 25 September daaraanvolgende zou hebben gewoond bij den landbouwer P. Morres; dat hij na 25 September nog ruim vier weken zou hebben gewoond, ook als dienstknecht, bij den landbouwer J. F. Cornelisse, mede te Hontenisse; dat hij, uit die dienst ontslagen, is gaan wonen in zijn huis te Hontenisse, waaruit hij waarschijnlijk naar het gesticht in het laatst van 1870 is overgebracht. Het Gemeentebestuur van Stoppeldijke vermeent op deze gronden, dat van Laar, volgens het bepaalde bij art. 74 van het Burgerlijk Wetboek, woonplaats heeft te Hontenisse.

Volgens de briefwisseling tusschen de beide gemeentebesturen is er geschil over de vraag, of, zoo als het Gemeentebestuur van Stoppeldijke zegt, de behoeftige een huis met grond in eigendom of op cijns te Hontenisse bezat. Maar het Gemeentebestuur van Hontenisse erkent, dat hij sedert vele jaren aldaar het bezit en de beschikking had en nog heeft over eene woning, door het Gemeentebestuur als *hut* bestempeld, en dat hij daarin ook veelal woonde.

Door den Kantonregter van Hulst zijn op den 20 Maart jl. onder eede gehoord voornoemde Petrus Morres en Jan Francis Cornelisse, landbouwers te Hontenisse. De eerste verklaarde, dat de behoeftige van den 29 Augustus 1870 tot den 18 September daaraanvolgende bij hem als dienstknecht is werkzaam geweest en gedurende dien tijd ook bij hem heeft ingewoond. De tweede verklaarde, dat de behoeftige bij hem als daglooner is in dienst gekomen in de maand September 1870, twee of drie dagen nadat hij de dienst bij Morres verlaten had; dat de behoeftige niet was gehuurd als inwonende dienstknecht; dat comparant hem echter nu en dan eens wat te eten gaf; dat de behoeftige, zoolang hij bij hem in dienst was, geregeld elken nacht in zijne

schuur sloop; dat hij drie weken bij hem in dienst is geweest en dat hij hem weggezonden heeft, omdat hij geen werk meer voor hem had.

Door het Gemeentebestuur van Stoppeldijke zijn nog twee schriftelijke verklaringen van beide genoemde landbouwers aan deze Afdeeling overgelegd, in hoofdzaak overeenstemmende met die, door hen onder eede afgelegd; alsmede eene verklaring van Carolus Ludovicus Pieters, landbouwer te Stoppeldijke, gehuwd met de weduwe van den landbouwer van Uffel, hiervoren vermeld, houdende, dat hij weet, dat de behoeftige bij zijn vertrek uit Stoppeldijke op 25 Maart 1870 gedurende twee à vier dagen met der woon heeft betrokken zijn huis onder Hontenisse; dat hij van dáár is vertrokken naar Ossenissee en aldaar in dienst is gekomen bij den landbouwer Jan Roossen; voorts dat, toen hij Pieters op den 17 Februarij 1870 te Stoppeldijke kwam wonen tot op heden, de behoeftige in zijne woning onder Hontenisse bezat eenige huismeubelen, als: bed, kast, tafel, twee à drie stoelen enz.

Het Gemeentebestuur van Hontenisse heeft beweerde, dat zekere Apollonia van Boven, weduwe van C. Hermans, te Hontenisse, wonende bij het huis van den behoeftige, aan het Bestuur zou hebben verklaard, dat van Laar, toen hij bij van Uffel woonde, in den regel op diens hofstede overnachtte en slechts van tijd tot tijd, bij gevolg enkele malen, onder Hontenisse nachtverblijf gehouden heeft.

Gedeputeerde Staten van Zeeland zijn van oordeel, dat het beroep, door het Gemeentebestuur van Stoppeldijke op art. 74 van het Burgerlijk Wetboek gedaan, onjuist is, daar de behoeftige tijdens het ontstaan der behoefte aan verpleging niet bij anderen inwoonde, doch in zijne woning vertoefde. Zij vermeenen echter, dat de inlevering op den 30 November 1869 van het getuigschrift van woonplaats-verandering van Hontenisse naar Stoppeldijke door den behoeftige niet medebrenge, dat hij dit heeft gedaan met het voornemen om zijne woonplaats naar Stoppeldijke over te brengen; dat aannemelijk is, dat die inlevering is geschied met het oog op de algemeene volkstelling, die op den 1 December moest plaats hebben; dat uit de omstandigheid, dat hij daarna nog heeft gewoond of verblijf gehouden heeft te Ossenissee, Boschkapelle en Hontenisse; dat hij te Hontenisse eene woning had, waarvan hij zoowel na zijn vertrek naar Stoppeldijke als bij zijn terugkeer te Hontenisse gebruik heeft gemaakt, en waaruit hij wegens zijne zielsziekte is verwijderd, — veeleer mag worden afgeleid, dat hij te Hontenisse zijne woonplaats heeft behouden, althans had, toen hij in verpleging werd opgenomen.

Omtrent dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 26 Mei ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het beroep van Hendrik Jans Grooten, te Nieuwbuinen, gemeente Borger, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Drenthe in zake de loting voor de nationale militie.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Op 's Konings magtiging is door den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij brief van 21 Junij jl., n°. 142, 4de Afdeeling, bij deze Afdeeling van den Raad van State aanhangig gemaakt het adres van Hendrik

Jans Grooten, te Nieuwbuiuen, gemeente Borger, houdende beroep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 28 Maart jl.

Des adressants zoon namelijk, Albert Grooten, de jongste van zijne twee zonen, had bij den Militieraad zich beroepen op regt tot vrijstelling wegens broederdienst, omdat zijn oudere broeder Jan als milicien gediend had. Doch de Militieraad had de dienst niet als geldige reden tot vrijstelling voor den jongeren broeder beschouwd, en Gedeputeerde Staten evenmin, omdat uit het stamboek van het 1ste regement infanterie ten aanzien van dien ouderen broeder bleek, dat hij, op 14 Mei 1862 ingedeeld als loteling voor de gemeente Avereest, in Overijssel, op 14 April 1867 als deserteur was afgevoerd wegens het niet-voldoen aan de te zijnen aanzien gedane oproeping voor de nationale militie; — dat dus de door hem gepraesteerde dienst van vier jaren en elf maanden niet voldeed aan de bij art. 50 j^{is}. 48 en 49 der militiewet gestelde vereischten.

De vader geeft op in zijn adres, dat de laatste oproeping om onder de wapenen te komen nimmer ter kennis van zijn oudsten zoon gekomen is, en dat deze dan ook niet wegens desertie is vervolgd geworden. Hij verzoekt, dat Zijne Majesteit alsnog zijn jongsten zoon wegens broederdienst moge vrijstellen, of wel moge bevelen, dat de oudste alsnog den ontbrekenden diensttijd voor zich aanvulle.

Nadat dit adres bij den Minister van Binnenlandsche Zaken was ingekomen, droeg deze aan den Commissaris des Konings in Drenthe op om te onderzoeken, of de weder-oproeping tot de dienst van Jan Grooten indertijd volgens de bestaande voorschriften had plaats gehad; of het waar kan zijn, dat die oproeping niet ter zijner kennis is gekomen, en waaraan het is toe te schrijven, dat hij niet wegens desertie is vervolgd. Tevens werd gelast, dat inmiddels de inlijving van Albert Grooten, volgens art. 105 der militiewet, moest worden verdaagd.

De Commissaris des Konings antwoordde, dat ten aanzien der weder-oproeping van den milicien Jan Grooten onder de wapenen geene andere inlichting door hem kon gegeven worden, dan dat die oproeping vermoedelijk het gevolg zal geweest zijn van het achterblijven van dien milicien van de inspectie der verlofgangers in Drenthe in October 1866. Vermits echter van de aanschrijving van het Departement van Oorlog tot de oproeping bij het Provinciaal Gouvernement geene kennisgeving is ingekomen, werd door den Commissaris des Konings in Drenthe vermoed, dat de zaak aan zijn ambtgenoot in Overijssel was opgedragen geweest.

Dit antwoord gaf den Minister van Binnenlandsche Zaken aanleiding om zich tot zijnen ambtgenoot van Oorlog te wenden, met verzoek omtrent de oproeping van Jan Grooten in werkelijke dienst, zijne afvoering als deserteur, en de redenen, waarom hij tot dusverre buiten vervolging deswege kan gebleven zijn, de ophelderingen te willen geven, noodig om de zaak volledig voor den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) toe te lichten.

Na ingewonnen berigten, antwoordde de Minister van Oorlog op dien brief op 12 Junij jl. het navolgende:

„Toen de milicien in 1867, wegens het niet-bijwonen der inspectie, aan den betrokken Korps-Kommandant gesignaleerd werd om onder de wapenen te worden geroepen, gaf deze hiervan kennis aan den Commissaris des Konings in Overijssel, opdat de Burgemeester van Avereest — de gemeente, waarvoor Grooten bij de militie was opgetreden — zoude worden aangeschreven, diens oproeping bij openbare kennisgeving aldaar te doen plaats hebben.

„Genoemde milicien had zich echter sedert Julij 1863 gevestigd te Borger, en zich dáár behoorlijk in het register model n°. 26 laten inschrijven.

„Dienvolgens werd de Burgemeester dier gemeente door zijn ambtgenoot van Avereest uitgenoodigd, den milicien onder de wapenen te roepen.

„Eerstgenoemde antwoordde daarop, dat Jan Grooten de gemeente had verlaten,

zonder zich vooraf ter secretarie aan te melden, en dat het hem onbekend was, waar die milicien zich bevond; doch verzweeg, dat hij, zoo als sedert bleek, om die reden de oproeping achterwege had gelaten.

„De verlofganger Grooten, op den bepaalden datum niet bij het korps aangekomen zijnde, werd op grond van art. 145 der militiewet als deserteur afgevoerd.

„Tot op den 23 April dezes jaars bleef den Chef van het korps zijne verblijfplaats onbekend, zoodat van die zijde geene vervolging heeft kunnen plaats hebben.

„Op dien datum echter berigtte de Commissaris des Konings in Overijssel aan den Kommandant van bovengemeld regiment, dat zijn ambtgenoot van Drenthe hem had medegedeeld, dat Grooten zich te Nieuw-Buinen, gemeente Borger, ophield.

„Na deze kennisgeving werd de Burgemeester dier gemeente door voormelden Chef verzocht, genoenden milicien onverwijld onder geleide naar Leeuwarden te doen overbrengen, hetgeen evenwel niet plaats vond, dewijl die zich den 27 April ll. aan de kazernewacht aldaar aanmelde.

„Hij werd daarna aan den Krijgsraad in de vierde militaire afdeling overgegeven, om wegens desertie te regt te staan.

„Ten einde Uwe Excellentie zoo volledig mogelijk in te lichten, heb ik gemeend den afloop der tegen hem ingestelde regtsvervolging te moeten afwachten.

„Deze is thans, blijkens eene bij mij ontvangen kennisgeving van den betrokken Auditeur-militair, geëindigd; en bij vonnis van den Krijgsraad is Grooten vrijgesproken van de beschuldiging van desertie, en zulks op grond, dat bij onderzoek is gebleken, dat hij destijds noch in de gemeente Avereest, noch in de gemeente Borger bij openbare kennisgeving onder de wapenen is geroepen.

„Die vrijpraak bewijst evenwel niet, dat de milicien Grooten zijne verplichtingen ten aanzien der militie behoorlijk heeft vervuld, doch is een gevolg van het verzuim van den betrokken Burgemeester om hem, overeenkomstig de bestaande voorschriften, op te roepen.

„Hoezeer nu het alsnog verleen van vrijstelling aan den jongsten zoon van den adressant niet met de wet ware overeen te brengen, zou echter gunstig beschikt kunnen worden op diens subsidiair verzoek, door toe te staan, dat zijn zoon Jan, die thans gepasporteerd wordt, als plaatsvervanger voor diens broeder Albert optrede.

Nadere memoriën zijn er niet ingekomen; en ik meen derhalve met dit verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. het beroep van den Raad der gemeente Dalen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe betreffende de herziening der schoolregeling in die gemeente.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! De schoolregeling der gemeente Dalen, laatst goedgekeurd door Gedeputeerde Staten van Drenthe, werkte slechts tot het einde van 1870. Ten gevolge daarvan is door den Raad dier gemeente eene nieuwe schoolregeling aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten onderworpen. Dat Collegie heeft bezwaar gemaakt om de scholen te Dalerveen en Nieuw-Schoonebeek Westeinde langer te rangschikken onder die, waarop art. 20 der wet op het lager onderwijs

van toepassing is. Verder verlangt het, dat de bezoldiging van den Hoofd-Onderwijzer te Dalen met f 50 worde verhoogd, en dat ook aan het verzoek van den Onderwijzer te Schoonebeek om verhooging van jaarwedde gevolg worde gegeven, hetzij doordien wedde, onafhankelijk van het genot der inkomsten van de kosterij, met f 50 te verhoogden, hetzij door de bepaling, dat, zoolang hij feitelijk dat genot mist (hetgeen nog door den vroegeren Onderwijzer, die Koster gebleven is, wordt genoten), hem jaarlijks door de gemeente tot vergoeding betaald zal worden f 50.

Deze bezwaren van Gedeputeerde Staten zijn bij brief van 28 Maart 1871, n°. 25, aan Burgemeester en Wethouders medegedeeld. Deze hebben daarop geantwoord bij brief van 26 April daaraanvolgende, waarop hun door Gedeputeerde Staten bij resolutie van 2 Mei is medegedeeld, dat deze in hun besluit van 28 Maart volhardden, en alzoo hunne goedkeuring niet hechtten aan eene regeling der scholen te Dalerveen en Nieuw-Schoonebeek Westeinde naar art. 20 der wet op het lager onderwijs, en evenmin aan de bepaling der wedden van onderwijzers, waaromtrent zij bij die resolutie op verhooging hadden aangedrongen. Gedeputeerde Staten wezen daarbij op het belang eener spoedige beslissing, omdat de beide genoemde scholen niet meer wettig bestaan, en voegden er bij, dat, indien de Raad aan hun verlangen niet kon toegeven, hem dan de weg openstond om aan Zijne Majesteit de vernietiging van hun besluit te vragen.

De Gemeenteraad heeft dien weg ingeslagen en van Zijne Majesteit vernietiging gevraagd van het besluit van Gedeputeerde Staten van 28 Maart jl., n°. 25. In zijn adres voert hij aan, dat de gemeente Dalen, wegens uitgebreidheid van haar grondgebied (zijnde ongeveer zeven uur van het Westeinde naar het Oosteinde) en wegens de verspreide bevolking, zes scholen heeft moeten bouwen, terwijl er anders niet meer dan twee noodig zouden zijn voor een gemiddeld getal leerlingen van 539, die thans over die scholen verdeeld zijn als volgt: 235 te Dalen, 41 te Wachtum, 74 te Dalerveen, 101 te Schoonebeek, 56 te Nieuw-Schoonebeek Westeinde en 32 te Nieuw-Schoonebeek Oosteinde; dat het getal leerlingen op de scholen van het Oosten Westeinde van Nieuw-Schoonebeek voortaan nagenoeg gelijk zal staan, doordien aan Burgemeester en Wethouders is opgedragen te zorgen, dat niet langer kinderen van het Oosteinde de school van het Westeinde bezoeken; dat van de 74 kinderen, die de school te Dalerveen bezoeken, er 25 zijn uit de gemeente Sleen, die men voortaan, des verlangd, niet meer zal toelaten; dat de wedde van den Onderwijzer te Dalen in 1867 nog met f 50 is verhoogd, terwijl aan die betrekking tevens verbonden is de kosterbetrekking, welke meer dan f 300 's jaars opbrengt, die gedeeltelijk tot goedmaking der kosten van het onderwijs zijn bestemd; en dat de Raad de wedde van den Onderwijzer te Schoonebeek om finantiële bezwaren niet wenscht te verhoogden, dewijl de kosten van het onderwijs reeds ruim f 3300 's jaars bedragen, de kosten van het onderhoud der schoolgebouwen daaronder niet begrepen.

Gedeputeerde Staten, op 's Raads adres nader gehoord, merken op, dat de verwijdering van kinderen uit een uithoek der gemeente Sleen, die ingevolge overeenkomst in het onderwijs te Dalerveen deelen, door niemand wordt verlangd, doch dat, ook wanneer die kinderen niet mede werden gerekend, de school toch van dat belang zou blijven, dat zij, naar den geest der wet, school naar den regel zou moeten zijn.

Wat de school te Nieuw-Schoonebeek Westeinde aangaat, hebben Gedeputeerde Staten alleen den bestaanden toestand te beoordeelen. Uit een overzicht van het getal kinderen, tot de beide scholen, Oosteinde en Westeinde, behoorende, over 1865—1870, hetwelk wordt overgelegd, blijkt werkelijk, dat in de laatste twee jaren het getal in de school op het Westeinde is toegenomen; doch er blijkt ook uit, dat het op 15 Januarij gedurende de vroegere vier jaren altijd hooger is geweest dan

dat voor de school op het Oosteinde, en gemiddeld over die vier jaren 53 heeft bedragen.

De school te Dalen, schrijven Gedeputeerde Staten verder, met gemiddeld 235 kinderen, is eene der meest belangrijke van het gewest. Rekent men bij de door hen verlangde wedde van *f* 600 de helft van de opkomsten der kosterijgoederen, als tot bekostiging van het lager onderwijs bestemd en dienende, dan zal de onderwijzers-bezoldiging slechts *f* 750 belooopen. Onnoodig achten zij het verder te betoogen, dat de Onderwijzer, aan het hoofd eener school als te Schoonebeek, gemiddeld bezocht door 101 kinderen, met *f* 450 niet te hoog wordt bezoldigd. De gemeente Dalen verkeert in geene ongunstige finantiële omstandigheden. Zij heft slechts tien opcenten op de gebouwde en vijf op de ongebouwde eigendommen voor de grondbelasting, en bij gevolg ook geene opcenten op de personele belasting.

Eindelijk merken Gedeputeerde Staten op, dat het beroep verkeerdelijk gerigt is tegen hunne resolutie van 28 Maart in plaats van tegen die van 2 Mei jl., waarin de goedkeuring der schoolregeling op de beide besprokene punten bepaald geweigerd wordt.

De Afdeeling is thans geroepen omtrent deze zaak een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Negentiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 26 Julij 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden:

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Commies van Staat, Mr. C. J. E. Graaf van Bylandt.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeling voor de geschillen van bestuur.

Aan de orde is:

I. het geschil over de vraag, waar het domicilie van onderstand van Johannes Groen gevestigd was, toen hij den 3 April ll. in het gesticht voor krankzinnigen te Deventer ter verpleging was opgenomen.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! De behoeftige Johannes Groen is op den 3 April jl. in het gesticht voor krankzinnigen te Deventer opgenomen ter verpleging. Hij is geboren aldaar. Hij heeft vroeger te Deventer gewoond en heeft zich op den 26 Augustus 1868 als soldaat begeven naar Oost-Indië. Hij is den 24 Maart 1871 hier te lande teruggekeerd, gepasporteerd „uit hoofde van lichaamsgebreken, bestaande in onnoozelheid.“ Hij is toen van Harderwijk gekomen naar Deventer, alwaar zijn vader en eene zuster van hem wonen, die beide behoeftig zijn. Vervolgens heeft hij zich vervoegd, volgens de bewering van het Gemeentebestuur van Deventer, bij eenen meester, waar hij in vroegere jaren heeft gewerkt; doch daar hij tot werken ongeschikt was, heeft die meester den Burgemeester verzocht hem ergens anders te doen plaatsen en in zijn onderhoud te voorzien. Toen bleek het, dat de man lijdende was, en werd hij in het gesticht geplaatst. Hij heeft geene aangifte gedaan van woonplaats-verandering.

Het Gemeentebestuur van Deventer beweert, dat uit dit alles volgt, dat de behoeftige op den 3 April jl. geen woonplaats had aldaar, noch ergens hier te lande, en dat dus de kosten van overbrenging en verpleging moeten worden gedragen door het Rijk.

Van wege het Rijk wordt daartegen aangemerkt: dat de behoeftige in ieder geval

zijn werkelijk verblijf had te Deventer, en dus, volgens art. 74, al. 2, van het Burgerlijk Wetboek, geacht moet worden, bij gebreke van hoofdverblijf, aldaar toenmaals zijne woonplaats te hebben gehad; dat de omstandigheden, dat hij aldaar is geboren, vroeger gewoond heeft, en zijn vader en zuster aldaar nog wonen, duidelijk maken, dat de behoeftige, uit Indië gekomen en uit de militaire dienst ontslagen, zich naar Deventer begaf, en aannemelijk, dat hij het voornemen had om aldaar, althans voorloopig, te blijven wonen.

Het Gemeentebestuur van Deventer is van meening, dat er, volgens art. 26 van de tegenwoordige armenwet, in dit geval slechts sprake kan zijn van eigenlijke woonplaats en niet van een verblijf als dat van den behoeftige was, en beroept zich op de be-raadslagingen over de gewijzigde armenwet in de Tweede Kamer der Staten-Generaal (*Bijblad*, pag. 1353 en 1356). Volgens dat Bestuur zou de toenmalige Minister van Binnenlandsche Zaken op de gedane opmerking, dat, indien er geene gemeente in het Rijk bekend is, waar de verpleegde woonplaats heeft, men zou moeten bepalen, dat de kosten voor 's Rijks rekening komen, — het oorspronkelijk artikel hebben gewijzigd en achter de eerste alinea de woorden hebben ingelascht: „en indien die woonplaats niet te vinden is, uit 's Rijks kas.“ Later zou die Minister, op de vraag, welke woonplaats bedoeld werd, geantwoord hebben, dat hier door woonplaats het burgerlijk domicilie verstaan wordt; dat hij het domicilie van 1861 niet wenschte, want dan zou men inderdaad een verblijf krijgen, en het denkbeeld van verblijf is met opzet uit de voordragt tot wijziging van de armenwet wegelaten.

Het Bestuur wijst er voorts nog op, dat de behoeftige, wegens onnoozelheid uit de dienst ontslagen, bezwaarlijk kan geacht worden het voornemen te hebben gehad of te kunnen hebben gehad om zich te Deventer te vestigen.

Gedeputeerde Staten van Overijssel stemmen met het Bestuur dier gemennte in, en merken bovendien nog op, dat het zeker zeer natuurlijk is, dat de behoeftige, pas uit Indië teruggekeerd en uit de militaire dienst ontslagen, dadelijk zijne geboorteplaats en zijn aldaar wonende vader en zuster opzoekt; maar dat uit die natuurlijke handeling, die nagenoeg ieder in dergelijk geval zou doen, hoegenaamd niet valt op te maken, dat hij te Deventer kwam wonen.

Omtrent dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 26 Mei ll. is aanhangig gemaakt, zal de Afdeeling thans een ontwerp van besluit aan den Koning dienen voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

II. *het geschil tusschen de gemeenten Vledder en Steenwijkerwolde over de vraag, waar het domicilie van onderstand van Willem Haakmeester gevestigd was, toen hij op 14 Maart ll. in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen werd opgenomen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Dit geschil van bestuur is, krachtens 's Konings magtiging, op den 26 Junij jl. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

Er is geschil tusschen de gemeentebesturen van Vledder en Steenwijkerwolde over de vraag, waar de behoeftige Willem Haakmeester, die op den 14 Maart 1871 in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen is opgenomen, woonplaats heeft.

Volgens missive van den Directeur der Maatschappij van Weldadigheid, in dato 28 April jl., en eene verklaring, door hem afgegeven op den 5 Junij jl., was deze behoef-

tige kolonist arbeider in de gemelde koloniën te Vledder; doch werd hij op den 1 Januarij bevorderd tot vrijboer. In die hoedanigheid werd hem bij loting de keuze gelaten van eene der ledig staande vrijboerenhoeven, onder Steenwijkerwolde gelegen, alsmede onder Vledder; en is hij op den 2 Januarij met zijn geheel inboedel, vee enz. vertrokken naar de kolonie Willemsoord, gemeente Steenwijkerwolde. Van deze verhuizing is door den Directeur officieel kennis gegeven aan den Burgemeester dier gemeente, in een staat, bevattende de mutatiën, welke iedere maand in de bevolking plaats hebben. De Directeur voegt er bij, dat de behoeftige destijds in het volle bezit was van zijne verstandelijke vermogens.

In het begin der maand Februarij is door den Directeur ook aan het Gemeentebestuur van Vledder van gemelde verhuizing kennis gegeven.

Het Gemeentebestuur van Vledder heeft op den 9 Maart een getuigschrift van woonplaats-verandering opgezonden aan het Gemeentebestuur van Steenwijkerwolde. Het Bestuur dier laatste plaats zond het terug met het berigt, dat daarop geen acht kon geslagen worden, omdat het niet door den behoeftige of van zijnentwege of door Steenwijkerwolde was aangegeven.

Op grond van deze omstandigheden, die, wat betreft het betrekken der vrijboerenhoeve onder Steenwijkerwolde, niet wordt betwist door het Bestuur dier gemeente, beweert het Gemeentebestuur van Vledder, dat daaruit blijkbaar volgt, dat de behoeftige op den 14 Maart jl. woonplaats had te Steenwijkerwolde.

Het Gemeentebestuur dier plaats voert daartegen aan: dat de behoeftige niet heeft overgebracht het bewijs van verandering van woonplaats, bedoeld in het Koninklijk besluit van 3 November 1861 (*Staatsblad* n°. 95); dat hij, te Steenwijkerwolde komende, reeds lijdende was aan zielsziekte, en het dus niet zeker is, dat hij het voornemen had zich aldaar te vestigen. Voorts wijst dat Bestuur er op, dat de Maatschappij van Weldadigheid op die wijze willekeurig eene gemeente met het onderhoud van een krankzinnige, door hem daarheen te verplaatsen, kan bezwaren; en dat het veel billijker zou zijn, dat de kosten van onderhoud van dezen behoeftige werden gedragen door de Maatschappij of door het Rijk.

Gedeputeerde Staten der provincie Drenthe en van de provincie Overijssel zijn van meening, dat, door het deelnemen van den behoeftige aan de loting van vrijboerenhoeven onder Vledder en Steenwijkerwolde, en door zijn vertrek met geheel den inboedel naar eene dergelijke hoeve onder Steenwijkerwolde, volledig is bewezen, dat de behoeftige, al heeft hij geene aangifte van woonplaats-verandering gedaan, op den 14 Maart jl. woonplaats had te Steenwijkerwolde.

De Afdeeling is thans geroepen te dezer zake een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 16 Augustus 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden:

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 22 Julij ll., n°. 16, houdende beschikking op *het beroep van het Gemeentebestuur van Overasselt van besluiten van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan het raadsbesluit dier gemeente tot het toekennen van een subsidie van f 250 aan het Burgerlijk Armbestuur aldaar over 1871* (zie het verslag over deze zaak op blz. 206—208).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van het Gemeentebestuur van Overasselt, van Ons, met een beroep op art. 200 der gemeentewet, de vernietiging verzoekende der besluiten van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 1 en 28 Maart 1871, n°s. 31 en 60, waarbij deze hunne goedkeuring hebben onthouden aan het raadsbesluit dier gemeente tot het toekennen van een subsidie aan het Burgerlijk Armbestuur te Overasselt over 1871;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 Julij 1871, n°. 38;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 17 Julij 1871, n°. 23², 2de Afdeeling;

Overwegende: dat op de begrooting der gemeente Overasselt voor het dienstjaar

1871 is uitgetrokken eene som van f 250 wegens uit te keeren subsidie aan het Algemeen Armbestuur aldaar, en zulks in verband met een besluit van den Raad der gemeente, op 8 October 1870, ingevolge art. 59 der wet tot regeling van het armbestuur genomen;

dat Gedeputeerde Staten, bij hun besluit van 27 December ll., no. 63, de begrooting der gemeente Overasselt hebben goedgekeurd, onder opmerking evenwel aan het Gemeentebestuur, dat de uitbetaling van het subsidie aan het Armbestuur voornoemd niet mogt plaats hebben, dan nadat zij zich met het raadsbesluit van 8 October 1870 zouden hebben vereenigd; dat zij intusschen, bij hunne besluiten van 1 en van 28 Maart 1871, nos. 31 en 60, aan den Raad der gemeente Overasselt hebben te kennen gegeven, dat zij aan het voormelde raadsbesluit hunne goedkeuring bleven onthouden;

dat hier geen spraak is van voorziening tegen een besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij de goedkeuring eener begrooting is geweigerd; dat toch de goedkeuring der begrooting in deze is verleend; dat wel Gedeputeerde Staten aan hun besluit tot goedkeuring eene opmerking hebben toegevoegd, maar dat daardoor niet wordt weggenomen, dat werkelijk de goedkeuring is verleend, zooals zij, volgens de wet, alleen kon worden gegeven, namelijk aan de begrooting in haar geheel, gelijk zij door den Raad is vastgesteld;

dat de aangevallen besluiten van Gedeputeerde Staten van 1 en 28 Maart ll. genomen zijn met het oog op art. 61, 2de lid, der wet tot regeling van het armbestuur, bij hetwelk aan Gedeputeerde Staten toezigt wordt opgedragen op de besluiten van gemeenteraden, bedoeld bij artt. 59 en 60 der genoemde wet; en dat op de besluiten, door Gedeputeerde Staten tot uitoefening van dat toezigt genomen, niet van toepassing is art. 200 der gemeentewet, volgens hetwelk Onze voorziening kan worden ingeroepen door de gemeentebesturen tegen de beslissing van Gedeputeerde Staten in de gevallen, bij de artt. 194 tot 199 der gemeentewet omschreven;

dat op het besluit van den Raad der gemeente Overasselt van 8 October 1870 de goedkeuring van Gedeputeerde Staten niet wordt vereischt;

dat door de goedkeuring der begrooting het Gemeentebestuur tot uitbetaling van het daarop in uitgaaf uitgetrokken subsidie is gemagtigd; en dat het daarin niet wordt verhinderd door de aangevallen besluiten van Gedeputeerde Staten, waarbij goedkeuring is geweigerd, die door de wet niet wordt gevorderd;

dat er alzoo geen grond bestaat om die besluiten te vernietigen;

Gezien artt. 200, 209 en 210 der gemeentewet en artt. 59, 60 en 61 der wet tot regeling van het armbestuur;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat er geene termen bestaan om aan het verzoek van het Gemeentebestuur van Overasselt te voldoen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 22 Julij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings.

DE WEERT, L. D.

2°. van den 22 Julij ll., n°. 17, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Wijchen van besluiten van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan het raadsbesluit diër gemeente tot het toekennen van een subsidie van f 1356 aan de algemeene armbesturen van Wijchen en Niftrik over 1871* (zie het verslag over deze zaak op blz. 219, 220).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van den Raad der gemeente Wijchen, van Ons, met een beroep op artt. 200—210 der gemeentewet en artt. 59—61 der armenwet, voorziening vragende tegen besluiten van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 1 en 28 Maart 1871, n°. 31 en 59, waarbij dat Collegie zijne goedkeuring heeft onthouden aan het raadsbesluit diër gemeente tot het toekennen van een subsidie aan de algemeene armbesturen van Wijchen en Niftrik over 1871, en tevens verzoekende, dat het Ons behagen moge die besluiten van Gedeputeerde Staten te vernietigen, en alsnog aan het bedoelde raadsbesluit goedkeuring te verleen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 Julij 1871, n°. 44;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 17 Julij 1871, n°. 233, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat op de begrooting der gemeente Wijchen voor het dienstjaar 1871 is uitgetrokken eene som van f 1356, wegens uit te keeren subsidie aan de algemeene armbesturen van Wijchen en Niftrik, en zulks in verband met een besluit van den Raad diër gemeente, op 30 December 1870, ingevolge art. 59 der wet tot regeling van het armbestuur genomen;

dat Gedeputeerde Staten, bij hun besluit van 22 Februarij 1871, n°. 23, de begrooting der gemeente Wijchen hebben goedgekeurd, onder opmerking evenwel aan het Gemeentebestuur, dat de uitbetaling van het subsidie aan de armbesturen vernoemd niet mogt plaats hebben, dan nadat Gedeputeerde Staten zich met het raadsbesluit van 30 December 1870 zouden hebben vereenigd;

dat zij intusschen bij hunne besluiten van 1 en 28 Maart 1871, n°. 31 en 59, aan den Raad der gemeente Wijchen hebben te kennen gegeven, dat zij aan het voormelde raadsbesluit hunne goedkeuring bleven onthouden;

dat hier geen spraak is van voorziening tegen een besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij de goedkeuring eener begrooting is geweigerd; dat toch de goedkeuring der begrooting in deze is verleend; dat wel Gedeputeerde Staten aan hun besluit tot goedkeuring eene opmerking hebben toegevoegd, maar dat daardoor niet wordt weggenomen, dat werkelijk de goedkeuring is verleend, zoo als zij, volgens de wet, alleen kon worden gegeven, namelijk aan de begrooting in haar geheel, gelijk zij door den Raad is vastgesteld;

dat de aangevallen besluiten van Gedeputeerde Staten van 1 en 28 Maart ll. genomen zijn met het oog op art. 61, 2de lid, der wet tot regeling van het armbestuur, bij hetwelk aan Gedeputeerde Staten toezigt wordt opgedragen op de besluiten van gemeenteraden, bedoeld bij artt. 59 en 60 der genoemde wet; en dat op de besluiten, door Gedeputeerde Staten tot uitoefening van dat toezigt genomen, niet van toepassing is art. 200 der gemeentewet, volgens hetwelk Onze voorziening kan worden

ingeroepen door de gemeentebesturen tegen de beslissing van Gedeputeerde Staten in de gevallen, bij de artt. 194 tot 199 der gemeentewet omschreven;

dat op het besluit van den Raad der gemeente Wijchen van 30 December 1870 de goedkeuring van Gedeputeerde Staten niet werd vereischt;

dat door de goedkeuring der begrooting het Gemeentebestuur tot uitbetaling van het daarop in uitgaaf uitgetrokken subsidie is gemagtigd, en dat het daarin niet wordt verhinderd door de aangevallen besluiten van Gedeputeerde Staten, waarbij eene goedkeuring is geweigerd, die door de wet niet wordt gevorderd;

dat er alzoo geen grond bestaat om die besluiten te vernietigen;

Gezien artt. 200, 209 en 210 der gemeentewet, en artt. 59, 60 en 61 der wet tot regeling van het armbestuur;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat er geene termen bestaan om aan het verzoek van den Gemeenteraad van Wijchen te voldoen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 22 Julij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEERT, L. D.

3°. van den 24 Julij ll., n°. 29, houdende beslissing van *het geschil over de vraag, waar Jan Sjoerds Posthuma in Julij 1869 armlastig was* (zie het verslag over deze zaak op biz. 223—225).

Het besluit is van den volgende inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het door Burgemeester en Wethouders van Amsterdam aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeente Workum en het Burgerlijk Armbestuur van Akkrum (gemeente Utingeradeel) over het domicilie van onderstand van Jan Sjoerds Posthuma;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 Julij 1871, n°. 68;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 19 Julij 1871, n°. 249, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat aan Grietje Sjoerds Posthuma, minderjarige dochter van den behoeftige, in Julij 1869 geneeskundige verpleging is verstrekt in het Binnengasthuis te Amsterdam voor rekening der gemeente Utingeradeel; dat de armlastigheid door het Burgerlijk Armbestuur aldaar wordt ontkend, op grond, dat, blijkens overgelegde geboorte-acte des behoeftigen, Grietje Jeltens de Boer, oud 27 jaren, woonachtig te

Workum, aan boord van het schip haars vaders Jelte Dijes de Boer, potschipper, liggende met zijn schip te Akkrum, doch mede te Workum woonachtig, op den 24 Julij 1823 is bevallen van een zoon, wien de namen zijn gegeven van Jan Sjoerd, Posthuma; dat door het Bestuur der gemeente Workum niet wordt ontkend, dat zoowel Jelte Dijes de Boer als zijne dochter Grietje Jeltens de Boer in die gemeente hebben gewoond, doch bepaald wordt tegengesproken, dat zij aldaar nog woonachtig waren op 24 Julij 1823, zoodat de vermelding van Workum als hunne woonplaats in de geboorte-acte als onjuist moet worden beschouwd;

dat uit het dienaangaande ingesteld onderzoek is gebleken, dat de moeder des behoeftigen, Grietje Jeltens de Boer, blijkens overgelegde huwelijks-acte, den 12 Julij 1815 op 19jarigen leeftijd gehuwd is met Jan Piers Passing, met wien zij te Workum gewoond heeft, en dat zij, nadat haar man Workum heeft verlaten, aldaar is gaan leven met zekeren timmerman Posthuma;

dat een nader onderzoek heeft aan het licht gebracht, dat de persoon, genaamd J. Passing Pzn., in of omstreeks het jaar 1816 naar West-Indië is vertrokken en aldaar in 1824 als Ondermeester op de school van Vrolik te Paramaribo is werkzaam geweest, daarna zelf school is gaan houden, en, na volgens overgelegd extract uit het stamboek den 1 October 1826 op nieuw in militaire dienst te zijn getreden, in 1828 is overgeplaatst bij het corps invaliden te Paramaribo, alwaar hij in 1832 als Sergeant-majoor is overleden, zonder dat het gebleken is, dat hij zich ooit, na zijne komst in de kolonie, daaruit tijdelijk heeft verwijderd;

dat uit de ingewonnen inlichtingen met voldoende zekerheid is gebleken, dat genoemde J. Passing Pz. dezelfde persoon is, die onder den naam van Jan Piers Passing den 12 Julij 1815 is gehuwd met de moeder des behoeftigen, Grietje Jeltens de Boer;

dat, onder die omstandigheden, Jan Sjoerds Posthuma, overeenkomstig art. 305 van het Burgerlijk Wetboek, tot vader heeft den genoemden J. Passing Pz., ook wel genaamd Jan Piers Passing;

dat, vermits de woonplaats van den vader tijdens de geboorte van den behoeftige bekend is, het 6de lid van art. 28 der armenwet van 1854 ten deze niet van toepassing zijn kan; doch dat die woonplaats, buiten het Rijk der Nederlanden in Europa gelegen zijnde, niet als domicilie van onderstand kan worden aangewezen, en de behoeftige alzoo moet worden gerangschikt onder hen, wier domicilie van onderstand hier te lande, in den zin van art. 33 der genoemde wet, niet te vinden is;

Gezien de wet op het arbbestuur en art. 132 der Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen, dat de kosten van verpleging van den behoeftige, bekend onder den naam van Jan Sjoerds Posthuma, verleend tot aan het in werking treden der wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85), van Rijkswege zullen worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer, tot informatie.

Het Loo, den 24 Julij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEERT, L. D.

4°. van den 25 Julij ll., n°. 22, houdende beslissing van *het geschil tusschen de Algemeene Armvoogden te Giekerk, gemeente Tietjerksteradeel, en Hallum, gemeente Ferwerderadeel, over de vraag, waar Hinke Romkes Kingma, weduwe van Gerke Gerbens Dijkstra, armlastig was, toen zij in 1869 te Giekerk in onderstand werd opgenomen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 146, 147).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het door Gedeputeerde Staten van Friesland aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de algemeene burgerlijke armbesturen van Giekerk, gemeente Tietjerksteradeel, en van Hallum, gemeente Ferwerderadeel, over het domicilie van onderstand van Hinke Romkes Kingma, weduwe van Gerke Gerbens Dijkstra;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 11 Julij 1871, n°. 5;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 20 Julij 1871, n°. 202, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige den 4 September 1869 in onderstand is opgenomen door de Algemeene Armvoogden te Giekerk, ten laste van Hallum, alwaar zij in het jaar 1814 is geboren;

dat de armlastigheid door laatstgenoemd dorp wordt ontkend, op grond, dat de behoeftige en haar man in den zin van art. 36 der armenwet armlastig waren te Giekerk; dat aan de behoeftige, ook na het overlijden van haren man, aldaar onderstand is verleend, bestaande in geld, levensmiddelen, geneeskundigen bijstand, alsmede in het genot van vrije woning; dat die onderstand heeft voortgeduurd tot op den 4 September 1869, zonder tusschenpoozing van vijftien maanden, zoodat zij moet geacht worden haar domicilie van onderstand te hebben behouden te Giekerk;

dat van de zijde van Armvoogden van Giekerk wordt beweerd, dat, zoo de behoeftige al bedeeeling heeft genoten, deze niet heeft plaats gehad uit de fondsen, bedoeld bij art. 36 der armenwet, doch uit die eener bijzondere vereeniging;

dat uit de door de behoeftige onder eede afgelegde en door ééne getuige bevestigde verklaringen is gebleken, dat zij alle jaren, en dus ook in 1852, 1853 en 1854, gewoon was gedurende den winter onderstand in geld, levensmiddelen en brandstoffen te ontvangen; dat, wat betreft het genot van vrije woning, zij nog hetzelfde huis bewoont, waarin zij met haren man in 1843 gewoond heeft, welk huis toebehoort aan de Kerkvoogdij der Hervormde gemeente te Giekerk; dat zij, na 1843 nog gedurende 7½ jaar een ander huis, mede aan de Kerkvoogdij behorende, met haren man heeft bewoond, voor hetwelk zij, gedurende drie jaren, 10 huur per jaar hebben betaald, zonder dat zij echter juist kan opgeven, wanneer dat tijdvak van 7½ jaar is begonnen of geëindigd; dat zij het huis, thans door haar bewoond, en dat hun in 1843 door Kerkvoogden, maar in 1853 door Armvoogden is aangewezen, noch vóór, noch na laatstgenoemd tijdstip, ooit in huur hebben genomen of daarvoor ooit huur hebben betaald;

dat, al moge het ook twijfelachtig zijn, of de ondersteuning der behoeftige in geld, genees- en levensmiddelen en brandstoffen gedurende de vijftien maanden. voorafgegaan aan het in werking treden der armenwet, is geschied uit fondsen, bedoeld bij art. 36

der wet, het verstrekken van vrije woning aan de behoeftige door de ingewonnen getuigenissen voldoende bewezen is;

dat zoodanige verstrekking, door een Kerkelijk of Burgerlijk Armbestuur geschied, niet anders kan worden beschouwd dan als eene daad van armverzorging;

dat, onder deze omstandigheden, niets afdoet de vraag, of de woning, door de behoeftige bewoond, toebehoort aan de Kerkvoogdij dan wel aan de Armvoogdij te Giekerk, te minder, wijl een nader onderzoek heeft aan het licht gebracht, dat aan die armvoogdij een jaarlijksch geldelijk subsidie uit de kerkelijke fondsen wordt verleend, en ook sedert jaren eenige arbeiders-woningen, aan de Kerkvoogdij toebehoorende, ter vrije beschikking van Armvoogden worden gesteld;

dat hierdoor wordt wederlegd de bewering van Armvoogden van Giekerk, dat de bedoelde woning, als toebehoorende aan de Kerkvoogdij, reeds daardoor niet ter beschikking van Armvoogden kon zijn geweest, maar dat de bedeeeling, door de behoeftige genoten, zou geschied zijn uit fondsen, bijeengebragt door leden eener bijzondere vereniging, niet optredende in de hoedanigheid van Armvoogden;

dat mitsdien de bedeeeling der behoeftige in den zin van art. 36 der armenwet van 1854 als voldoende bewezen kan worden aangenomen, en de behoeftige derhalve het domicilie van onderstand behoudt, dat zij had tijdens het in werking treden dier wet;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 132 der Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat het domicilie van onderstand van Hinke Romkes Kingma, weduwe van Gerke Gerbens Dijkstra, was het dorp Giekerk, gemeente Tietjerksteradeel, toen zij den 4 September 1869 aldaar in onderstand werd opgenomen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling, voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 25 Julij 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken.

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
DE WEERT, L. D.

50. van den 2 dezer, n°. 17, houdende beslissing *van het geschil tusschen de gemeenten Almkerk en Emmichoven over de vraag, waar Reint de Roon armlastig was, toen hij op 20 September 1866 in het krankzinnigen-gesticht te Zutphen ter verpleging werd opgenomen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 228—231).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het door Gedeputeerde Staten van Noordbrabant aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten Almkerk en Emmichoven over het domicilie van onderstand van Reint de Roon;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 19 Julij 1871, n°. 49;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 28 Julij 1871, n°. 168, 7de Afdeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige, den 18 Mei 1847 geboren te Brummen, en den 20 September 1866 geplaatst in het krankzinnigen-gesticht te Zutphen, is de zoon van Laurens de Roon, volgens zijne opgave geboren te Almkerk in het jaar 1819;

dat, nadat uit een door hem overgelegd paspoort, alsmede uit een extract uit zijne huwelijks-acte, gedagteekend 24 April 1847, voldoende was aangetoond, dat genoemde Laurens de Roon op 9 September 1810 te Almkerk is geboren uit Adriaan de Roon en Janneke de Ruiter, het Bestuur dier gemeente de armlastigheid ontkent, op grond, dat, vóór de invoering van den burgerlijken stand, de geboorten, in beide gemeenten voorvallende, werden opgeteekend in één gemeenschappelijk doopregister van de Hervormde gemeenten Almkerk en Emmichoven, ofschoon die beide gemeenten reeds toen burgerlijk op zich zelve stonden; dat noch door het paspoort, noch door het extract uit de huwelijks-acte bewezen was, dat Laurens de Roon te Almkerk geboren was, daar die burgerlijke gemeente de hoofdplaats was der gecombineerde kerkelijke gemeenten; dat het voorts wel mogelijk is, dat de ouders van Laurens de Roon te Almkerk hebben gewoond, maar dat zij in 1809, bij gelegenheid eener overstroming, naar Emmichoven zijn verhuisd, en zijn gaan wonen in een huisje aan de Knolleschans onder die gemeente, zonder ooit weder naar Almkerk te zijn teruggekeerd;

dat Laurens de Roon heeft gemeend stellig te kunnen verzekeren, dat hij geboren is te Almkerk; dat zijne ouders na hun huwelijk nimmer te Emmichoven hebben gewoond; dat hij nooit heeft hooren zeggen, dat hun huis in 1809 door overstroming zou zijn vernield, maar dat wel zijns vaders zuster, gehuwd met zekeren Heuvel, aan de Knolleschans heeft gewoond;

dat deze opgaven worden bevestigd door de bij den Kantonregter te Heusden onder eede afgelegde verklaring van den getuige Ocker de Kok, zoon eener tante van Laurens de Roon, maar bepaaldelijk door die van de tachtigjarige weduwe Hester van Klootwijk, welke getuigd heeft stellig te weten, dat de ouders van Laurens de Roon op het tijdstip van diens geboorte woonden te Almkerk, in een door haar aangewezen huis; dat zij zelve van 2 Mei 1810 tot 2 Mei 1811 — dus ook op genoemd tijdstip — als meid gediend heeft bij den bakker Duyser, in de buurt der echtelieden de Roon, en zich herinnert, na de bevalling der vrouw van Laurens de Roon, op last haars meesters meermalen levensmiddelen aan deze te hebben gebracht;

dat, indien al mogt worden aangenomen de onder eede afgelegde verklaring van twee getuigen, dat de ouders van Laurens de Roon hunne woning omstreeks 1809 tijdelijk hebben verlaten, de bewering, als zouden zij nooit naar Almkerk zijn teruggekeerd, weersproken wordt door de omstandigheid, dat een broeder van meergemelden Laurens de Roon, Pieter genaamd, aldaar in 1812 is ter wereld gekomen;

dat, in dezen stand der zaak, de vermelding van Almkerk als zijne geboorteplaats in de huwelijks-acte van Laurens de Roon door geen enkel der aan het licht gekomen feiten wordt wederlegd, maar integendeel bevestigd;

dat zijn zoon, Reint de Roon, de behoeftige ten deze, overeenkomstig art. 32 der armenwet van 1854, gedurende zijne minderjarigheid het domicilie van onderstand volgde van zijnen vader;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 132 der Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat het domicilie van onderstand van Reint de Roon, toen hij den 20 September 1866 in het krankzinnigen-gesticht te Zutphen geplaatst werd, was de gemeente Almkerk.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 2 Augustus 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEERT, L. D.

6°. van den 5 dezer (*Staatsblad* n°. 94), houdende beschikking op het beroep van J. C. de Back, Hoofd-Onderwijzer te Almkerk, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij hem de vergunning geweigerd is om tevens de betrekking van Voorlezer en Voorzanger bij de Hervormde gemeente aldaar te mogen waarnemen (zie het verslag over deze zaak op blz. 148, 149).

Het rapport van den Minister van Binnenlandsche Zaken luidt aldus:

AAN DEN KONING.

's Gravenhage, 18 Julij 1871.

Het behaagde Uwe Majesteit aan den ondergeteekende om consideratiën en advies toe te zenden het aan Hoogstdenzelve, onder dagteekening van 31 Mei jl., n°. 25, uitgebragt advies van den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) in zake het hooger beroep van J. C. de Back, Hoofd-Onderwijzer aan de openbare school te Almkerk, en van den Kerkeraad der Hervormde gemeente aldaar, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij aan eerstgenoemde vergunning is geweigerd tot het vereenigen van de betrekking van Voorzanger bij de Hervormde gemeente met die van Onderwijzer.

De Afdeling adviseert het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant te vernietigen en de gevraagde vergunning aan J. C. de Back te verleen; zij biedt Uwer Majesteit het volgend ontwerp van besluit ter bekrachtiging aan:

„WIJ WILLEM III ENZ.

„Beschikkende op de adressen van J. C. de Back, Hoofd-Onderwijzer aan de openbare school te Almkerk, en van den Kerkeraad der Hervormde gemeente aldaar, daarbij Onze voorziening inroepende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 23 Februarij 1871, G, n°. 28, waarbij aan eerstgenoemde de vergunning is geweigerd om, te gelijk met zijne onderwijzers-betrekking, die van Voorzanger in de Hervormde kerk waar te nemen;

„Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 31 Mei 1871, n°. 25;

„Op de voordragt van Onzen Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken van . . . .

„Overwegende:

„dat Gedeputeerde Staten bij hun voormeld besluit het verzoek van den adressant J. C. de Back, om de betrekking van Voorlezer en Voorzanger bij de openbare godsdienst oefeningen der Hervormde kerk te mogen waarnemen, hebben afgewezen, op grond, dat het onzijdige karakter der openbare school het niet wenschelijk maakt, dat de Onderwijzer tevens kerkelijke bedieningen waarneme, en dat daarenboven het belang van het onderwijs vordert, dat de Onderwijzer niet door andere bedieningen van zijne taak worde afgetrokken;

„dat geen van beide gronden in dit geval het verleenen der vergunning had behoeven te beletten;

„dat toch de betrekking van Voorzanger bij eene Hervormde gemeente, ofschoon tot de kerkelijke bedieningen behoorende, niet van dien aard is, dat zij den openbaren Onderwijzer, die haar waarneemt, afhankelijk maakt of onder den invloed plaatst van eenig geestelijk gezag, of eenigermate de onpartijdigheid, die in hem gevorderd wordt, in gevaar brengt;

„dat ook geen gevaar bestaat, dat de Onderwijzer door het waarnemen der bediening zal afgetrokken worden van zijne taak, omdat de dienst van den Voorzanger te Almkerk alléén gevorderd wordt op tijden, waarop geen school wordt gehouden;

„dat in deze te minder termen zijn om de vergunning te weigeren, omdat de gemeente Almkerk bijna uitsluitend bestaat uit belijders der Hervormde godsdienst, en omdat het waarnemen van beide betrekkingen door den vorigen Onderwijzer nooit tot eenige klacht schijnt aanleiding gegeven te hebben;

„Gezien de wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* no. 103);

„Hebben goedgevonden en verstaan:

„met vernietiging van het, in hoofde dezes, vermeld besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, de door J. C. de Back verlangde vergunning alsnog te verleenen.

„Onze Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).”

De ondergeteekende vindt geen vrijheid Uwe Majesteit tot bekrachtiging van dit ontwerp-besluit te adviseren.

Gedeputeerde Staten gronden hunne weigering op de overweging, „dat het onzijdig karakter der openbare school het niet wenschelijk doet voorkomen, dat de Onderwijzer tevens kerkelijke bedieningen waarneeme, en dat het belang van het onderwijs vordert, dat hij niet door nevenbedieningen van zijne taak worde afgetrokken.”

Zoowel de Schoolopziener als de Inspecteur van het Lager Onderwijs in Noordbrabant achten de weigering in het belang van het onderwijs.

De Afdeeling voert hiertegen aan, dat reeds bij de Koninklijke besluiten van 23 Juli 1866, n°. 54 en 55 (1), werd beslist, dat „de betrekking van Voorzanger bij eene Hervormde gemeente, ofschoon tot de kerkelijke bedieningen behoorende, echter niet van dien aard is, dat zij den openbaren Onderwijzer, die haar waarneemt, afhankelijk maakt of onder den invloed plaatst van eenig geestelijk gezag, of eenigermate de onpartijdigheid, die in hem gevorderd wordt, in gevaar brengt”; en dat de vrees, dat de Onderwijzer door het aanvaarden van nevenbedieningen van zijne taak zal worden afgetrokken, in deze alle toepassing mist, omdat de betrekking van Voorzanger nooit behoeft te worden waargenomen op tijden, dat de Onderwijzer zich met zijne schoolzaken moet bezig houden.

Deze laatste redenering vindt steun in het advies van Burgemeester en Wethouders van Almkerk, die van de gelijktijdige waarneming geen schade voor het onderwijs vreezen; intusschen staat de meening van den Schoolopziener en van den Inspecteur lijnrecht daartegenover.

Naar het oordeel van den ondergeteekende is de taak van den openbaren Onderwijzer, zoo als de wet die omschrijft, met kerkelijke dienstbetrekking niet wel verenigbaar. Zoodanige vereeniging geeft aanleiding, dat men in den Onderwijzer een kerkelijk persoon zie, hetgeen met het karakter der wet evenmin overeenkomt. De vraag kan dus alleen zijn, of er voldoende redenen zijn om op den regel van art. 24

(1) Zie *Zesde Deel*, blz. 306, 307.

eene uitzondering te maken, en tegen de weigering van Gedeputeerde Staten bekleeding eener kerkelijke bediening te vergunnen. Zulke redenen ziet de ondergeteekende in dit geval niet.

Hij geeft dus Uwer Majesteit erbidig in overweging, gelijke beslissing te nemen, als bij Hoogstdezelfs besluiten van 12 April 1863, *nis.* 15, 16, 17 en 18, en van 14 Junij 1863, n°. 66, op zijne voordragt en die van den toenmaligen Minister van Justitie, in soortgelijke gevallen genomen werd; en te dien einde het nevensgaand ontwerp-besluit te willen bekrachtigen.

De Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken,
THORBECKE.

Het daarop gevolgd Koninklijk besluit is van den volgenden inhoud:

(*Staatsblad* n°. 94.) WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op de adressen van J. C. de Back, Hoofd-Onderwijzer aan de openbare school te Almkerk, en van den Kerkeraad der Hervormde gemeente aldaar, Onze voorziening inroepende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 23 Februarij 1871, G., n°. 28, waarbij aan eerstgenoemde de vergunning is geweigerd om, te gelijk met zijne onderwijzersbetrekking, die van Voorzanger in de Hervormde kerk te mogen waarnemen;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 31 Mei 1871, n°. 25;

Op de voordragt van Onzen Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken van 18 Julij 1871, n°. 248, 5de Afdeling;

Gelet op het nader rapport van onzen voornoemden Minister dd. 31 Julij 1871, n°. 263, 5de Afdeling;

Overwegende: dat de gevraagde vergunning het bekleeden van eene kerkelijke bediening betreft;

dat de taak van den openbaren Onderwijzer, zoo als de wet die omschrijft, in den regel niet wel vereenigbaar is met kerkelijke dienstbetrekking;

dat Gedeputeerde Staten dien-overeenkomstig geweigerd hebben, de gevraagde vereeniging goed te keuren;

dat er geen voldoende reden blijkt om de gevraagde vergunning bij uitzondering toe te staan;

Gelet op art. 24 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103), en de artt. 39 en 40 der wet van 21 December 1861 (*Staatsblad* n°. 129);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 23 Februarij 1871, het verzoek der adressanten te wijzen van de hand.

Onze Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* en te gelijk met het rapport van Onzen genoemden Minister in de *Staatscourant* zal worden geplaatst.

Het Loo, den 5 Augustus 1871.

WILLEM.

*De Minister van Staat en van
Binnenlandsche Zaken,*
THORBECKE.

Uitgegeven den tienden Augustus 1871.
De Minister van Justitie,
J. A. JOLLES.

7°. van den 6 dezer, n°. 18, houdende beschikking op *het beroep van Hendrik Jans Grooten, te Nieuwbuinen, gemeente Borger, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Drenthe in zake de loting voor de nationale militia* (zie het verslag over deze zaak op blz. 249—251).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons ingediend verzoekschrift van Hendrik Jans Grooten, te Nieuwbuinen, gemeente Borger, daarbij in beroep komende van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 28 Maart 1871, n°. 53, waarbij, met bevestiging van de uitspraak van den Militieraad, zijn zoon Albert, niettegenstaande diens verzoek om vrijstelling wegens broederdienst, voor de dienst is aangewezen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 26 Julij 1871, n°. 52;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 1 Augustus 1871, n°. 180, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat de loteling Albert Grooten is de jongste van twee broeders, van welke de oudste, Jan, blijkens aantekening op het stamboek van het 1ste regiment infanterie, op 14 Mei 1862 is ingedeeld als loteling voor de gemeente Avereest, en op 14 April 1867 als deserteur is afgevoerd, wegens het niet-voldoen aan de te zijnen aanzien gedane oproeping tot de werkelijke dienst;

dat echter door den adressant wordt beweerd, dat de laatste oproeping om onder de wapenen te komen nimmer ter kennis van zijn oudsten zoon gekomen is, en deze ook nooit wegens desertie is vervolgd geworden;

dat uit de ingewonnen inlichtingen is gebleken, dat de bedoelde oproeping het gevolg is geweest van het achterblijven van den milicien Jan Grooten van de inspectie der verlofgangers in Drenthe in October 1866; dat, tijdens de kennisgeving dier oproeping aan den Burgemeester van Avereest, genoemde milicien zich had gevestigd in de gemeente Borger, doch op het tijdstip, dat de oproeping om onder de wapenen te komen aldaar had moeten plaats hebben, in die gemeente niet is gevonden; dat door den Burgemeester van Borger de oproeping is achterwege gelaten, en de verlofganger Grooten toen, op grond van art. 145 der militiewet, als deserteur is afgevoerd; dat, nadat gebleken was, dat hij zich opgehouden had te Nieuwbuinen, gemeente Borger, hij zich op 27 April 1871 vrijwillig te Leeuwarden bij zijn korps heeft aangemeld en, bij vonnis van den Krijgsraad in de 4de militaire afdeeling van 27 Mei daaraanvolgende van de beschuldiging van desertie is vrijgesproken, op grond, dat hij noch te Avereest noch te Borger bij openbare kennisgeving onder de wapenen was geroepen; dat hij den 7 Junij 1871 weder in de sterkte is gebragt en hem op denzelfden dag paspoort is verleend, uit hoofde van geëindigden militia-diensttijd;

dat dus de milicien bij vonnis van den Krijgsraad onschuldig is verklaard en vrijgesproken van de beschuldiging van desertie, en hij, zoo als uit het paspoort zelf blijkt, hoever hij den 14 April 1867 als deserteur is afgevoerd, evenwel in den zin der wet niet werkelijk deserteur is geweest, maar ook na dien datum is blijven dienen;

dat hij alzoo zijn vijfjarigen diensttijd had volbragt, toen zijn jongere broeder zich

op zijne dienst als reden van vrijstelling beriep, en mitsdien die vrijstelling alsnog behoort te worden toegestaan;

Gezien art. 50 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 28 Maart 1871, n°. 53, aan adressants tweeden zoon, Albert Grooten, de gevraagde vrijstelling van dienst alsnog te verleenen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 6 Augustus 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEERT, L. D.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van H. Peepkorn Jzn., te Heemstede, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij hem, onder zekere voorwaarden, vergunning is verleend tot het plaatsen van een stoomwerktuig en ketel op zijne kleederbleekerij.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Bij besluit van 15 Maart ll. verleenden Gedeputeerde Staten van Noordholland, na gehouden informatiën *de commodo et incommodo* door het Plaatselijk Gezag, aan H. Peepkorn Jz., kleërbleeker te Heemstede, de door hem gevraagde vergunning tot plaatsing in zijne, aan de Zandvaart aldaar gelegene, kleërbleekerij van eene stoommachine en ketel voor het in werking brengen van eenige stampers en het doen koken van water in kuipen.

Die vergunning werd gegeven onder voorwaarde: dat daarvan binnen den tijd van zes maanden na dagteekening dezer beschikking gebruik zij gemaakt; dat tot het stoken van den ketel alleen turf en cokes als brandstof gebezigd worden; dat de schoorsteen tot de hoogte van 12.5 meter worde opgetrokken; dat opgevolgd worden de voorschriften van het Koninklijk besluit van 24 September 1869 (*Staatsblad* n°. 154), en dat de adressant gehouden is zich aan zoodanige verplichtingen te onderwerpen als nu of later blijken zullen in het belang eener goede politie noodig te zijn.

Peepkorn, aan wien ter oore schijnt gekomen te zijn, onder welke voorwaarden de bewuste vergunning hem verleend zou worden, kwam reeds bij een adres dd. 15 Maart, dat echter eerst den 16 daaraanvolgende door Gedeputeerde Staten werd ontvangen, bij deze laatsten in bezwaar tegen de voorwaarde, dat tot het stoken van den ketel uitsluitend turf en cokes als brandstof zouden gebezigd mogen worden.

Op nieuw had dien ten gevolge ten overstaan van den Burgemeester van Heemstede een onderzoek *de commodo et incommodo* plaats; doch, even als bij het eerste onderzoek van dien aard, verklaarden de opgeroepene belanghebbenden, zijnde Arie van der Weiden Jz. en J. Beelen, van beroep almede kleërbleekers, naast aan de op te rigten stoommachine woonachtig, dat zij alleen dan en in zooverre geen bezwaar hadden tegen het verleenen van de gevraagde vergunning, indien daaraan verbonden werd

en bleef de voorwaarde, hiervoren vermeld, waartegen Peepkorn een bezwaarschrift had ingediend.

Zowel na het eerste als na het tweede onderzoek *de commodo et incommodo* gaven Burgemeester en Wethouders van Heemstede aan Gedeputeerde Staten te kennen, dat bedoelde voorwaarde huns inziens als wenschelijk en noodzakelijk te beschouwen was; dat reeds bij beschikking van 12 Mei 1869 Gedeputeerde Staten gelijke verpligting hadden opgelegd aan de kleerenbleekers, destijds in de gemeente Heemstede met stoomkracht werkende, en dat er sedert dien tijd bij Burgemeester en Wethouders geene klagen meer waren ingekomen over geleden nadeel door rook, nedervallend zwart of roet op de te velde liggende goederen; dat reeds in 1867, toen er klagen gevallen waren over de stoomwerktuigen der destijds bestaande kleërbleekerijen te Heemstede, de Ingenieur 1ste klasse van het Stoomwezen, de heer A. A. C. de Vries Robbé, aan Burgemeester en Wethouders, bij zijne missive van den 22 October 1867, n°. 2339, onder de stukken aanwezig, heeft medegedeeld, dat, bijaldien de door hem opgegeven veranderingen aan de vier bestaande stoomtoestellen van kleërbleekers werden aangebragt, naar zijn oordeel *bij oordeelkundig stoken*, en vermits zij zelven er het meeste belang bij hebben, dat hun goed niet door nedervallend roet worde beschadigd, de bezwaren voor belerende, zoo niet geheel, ten minste grootendeels, zouden worden opgeheven; en dat, vermits bij het bezigen van steenkolen, zelfs bij oordeelkundig stoken, er geene volkomene zekerheid schijnt te kunnen verkregen worden, dat aan de bureu geene schade zal toegebragt worden, — zij vermeenen, dat de gestelde voorwaarde behoort te worden gehandhaafd.

Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 5 April ll. volhardden op grond van al het bovenstaande bij hun besluit van 15 Maart en bij de bestredene voorwaarde, daarbij opgelegd.

Het is daartegen, dat Peepkorn bij Zijne Majesteit in beroep is gekomen, bij adres, gedagteekend 16 Junij ll., te kennen gevende: dat hij, adressant, met die gestelde voorwaarde ten hoogste is bezwaard; dat voor het stellen van zoodanige voorwaarde in de plaatselijke omstandigheden geen voldoende grond is; dat bovendien, indien er al eenige hinder van rook te vreezen ware (des neen), daarin wel grond konde gelegen zijn tot het bepalen van voorzorgsmaatregelen om dien hinder te voorkomen, doch dat Gedeputeerde Staten, naar het oordeel des adressants, niet bevoegd zijn het gebruik van twee bepaalde brandstoffen bij uitsluiting voor te schrijven en den adressant te verbieden zich van eenig ander middel tot verwarming te bedienen; dat hij zich om die reden bij Zijne Majesteit voorziet in hooger beroep en eerbiedig verzoekt, dat het den Koning behage te vernietigen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van den 15 Maart 1871, n°. 17, doch alleen voor zoover daarbij als voorwaarde van de verleende vergunning is bepaald, dat tot het stoken van den ketel alleen turf en cokes als brandstof gebezigd worden.

Gedeputeerde Staten hebben aangaande dit beroep onder dagteekening van 5 Julij ll. hun ambtsberigt uitgebragt. Ook zij herinneren daarbij aan de antecedenten van 1869, en aan de goede vruchten, welke het stellen der bewuste voorwaarde met opzigt tot de stoom-toestellen van van der Weiden en drie anderen heeft opgeleverd. Met het oog daarop, en in verband met het hiervoren vermeld ambtsberigt van den Ingenieur de Vries Robbé, volhardden zij mitsdien bij hunne besluiten van 15 Maart en 5 April. Hierbij ontstond bij Gedeputeerde Staten nog de bedenking, dat, wanneer aan Peepkorn werd vergund om met steenkolen te stoken, ook de andere kleërbleekers weldra weder zouden vragen om ook steenkolen te mogen gebruiken, hetwelk hun alsdan moeilijk zoude kunnen geweigerd worden, doch waartegen, naar zij met zekerheid meenen te mogen onderstellen, weldra weder klagen zouden worden ingebragt. Wat eindelijk betreft het beweren van den adressant in zijn adres aan den Koning, dat Gedeputeerde Staten niet bevoegd zouden zijn het gebruik van twee

bepaalde brandstoffen bij uitsluiting voor te schrijven, — het komt hun voor, dat dit voorschrift moet gerekend worden te zijn eene beperkende bepaling, aan de vergunning tot het gebruik van een stoomketel verbonden, tot het stellen waarvan Gedeputeerde Staten, op grond van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19), wel degelijk bevoegd zijn. Op grond van een en ander verklaren Gedeputeerde Staten bij hun vroeger besluit in deze te volharden.

Er is bij de Afdeeling ingekomen eene memorie van A. van der Weiden Jz. en J. Beelen tot ondersteuning der door Gedeputeerde Staten gestelde, doch door H. Peeperkorn Jz. bestredene voorwaarde; — eene memorie, waarin echter geene nieuwe beschouwingen voorkomen.

En hiermede meen ik voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn gemagtigden tegenwoordig. Hebben de gemagtigden ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De heer Mr. W. THORBECKE, Advokaat te 's Gravenhage, als gemagtigde voor den appellant optredende, wijst in de eerste plaats op het hoogst eenvoudige dezer zaak, waarom het dan ook voldoende is het beroep slechts kortelijk toe te lichten. Hij herinnert, dat, naar het schijnt, te Heemstede eene vrij bloeiende industrie van kleêrbleekerijen bestaat, doch dat zich daarbij tweêrlei rigting vertoont: die van den vooruitgang en die, welke wil blijven stilstaan. Er zijn er, die, met hun tijd willende meêgaan, om te kunnen concurreren, goedkoop en spoedig wenschen te leveren. Het is daarom, dat deze met stoom wenschen te werken. Gemagtigde treedt op voor den man van vooruitgang. Hij deelt mede, dat er te Heemstede twaalf kleederbleekers onmiddellijk naast elkander wonen. Nu wil de appellant zijne stoommachine op de goedkoopste wijze in werking brengen en zich van steenkolen bedienen. Het is daartoe, dat hij de vergunning gevraagd heeft. Nu heeft er eene soort van onderzoek *de commodo et incommodo* plaats gehad. Er is wel gezegd, dat er bezwaren waren; maar er is niet opgegeven, welke die bezwaren zijn. En Gedeputeerde Staten hebben bepaald, dat er alleen van turf en cokes zou mogen gebruik gemaakt worden, ten gevolge waarvan de appellant duurder zou werken. Daar komt hij tegen op. Volgens Koninklijk besluit van 1824 kan niet elke denkbare grief aanleiding geven tot beperking of ontzegging eener vergunning; maar er moeten bezwaren zijn van eenigzins ernstigen aard en die door eene zekere massa van personen worden ontwikkeld. Gemagtigde staaft dat gevoelen nader door deze gronden: 1°. dat de oplegging van voorwaarden voor het tot stand brengen eener inrigting reeds is eene beperking van eigendom of industrie; 2°. dat er klaarblijkelijk gevaar, schade of hinder voor het publiek besta, niet voor enkele individuën. Er moet niet zijn een problematiek gevaar, schade of hinder, maar dat moet klaarblijkelijk zijn. Is er nu hier klaarblijkelijk gevaar, hinder, of schade? Men beroept zich daartoe op den rook, dien het stoken met steenkolen zou verspreiden. Maar nu moet gemagtigde al weder doen opmerken, dat de opgekomen belanghebbenden eigenlijk geene bezwaren hebben kenbaar gemaakt. Die grief is door hen niet *nominatim* opgegeven. Gedeputeerde Staten hebben ze in hunne plaats opgegeven. En wat is dat nu voor eene grief of bezwaar? Al de bleekers maken gebruik van een kagchel om de goederen te droogen, en die kagchels worden toch met steenkolen gestookt. Daarvoor zijn dagelijks wel 4 mud noodig. En nu is er nooit eenig bezwaar geweest tegen de werking dier kagchels. Als dus die rook en dat roet zoo ontzaggelijk hinderlijk waren als men thans beweert, had men dat wel kenbaar gemaakt. En wie heeft dan nu inderdaad het meeste gevaar of hinder? Het is de belanghebbende zelf, die zijne bleekerij in de onmiddellijke nabijheid der stoommachine heeft. Nu kan men wel zeggen: wij treden hier voor een

ander op, als hij zelf zijn belang niet begrijpt; maar dat is een terugkeeren tot de ergste landsvaderlijkheid, die men zich denken kan. — Men beroept zich voorts op de uitspraak van den heer de Vries Robbé en de waarborgen, die hij aangeeft. Maar gemagtigde doet daartegen opmerken, dat de belanghebbende toch zelf het eerste slagtoffer zal zijn van het „niet oordeelkundig stoken“; en dat is inderdaad de eerste en beste waarborg. Kan men dus op grond van zulk eene vrees beperkende bepalingen opleggen? Het is al een erg servituut op een erf gelegd, als men reeds aan de Overheid vergunning moet vragen tot uitoefening van zijn bedrijf op deze of gene wijs. En nu wil men zich al meerdere kosten getroosten door de daarstelling van een ingemetselden schoorsteen. De appellant is volstrekt niet van plan om onoordeelkundig te stoken. Hij wil zelfs geene andere kolen verstoken dan die den minsten rook verspreiden, en dat zijn de Roer-kolen, geene Engelsche. Hij wil zich zelfs tot meer voorwaarden verbinden ter wegneming van bezwaren, indien hem maar niet het gebruik van steenkolen ontzegd wordt.

De heer Mr. F. J. K. VAN HOOGSTRAATEN, Advokaat te Haarlem, als gemagtigde van A. van der Weiden Jz. en J. Beelen, doet opmerken, dat door den vorigen spreker terecht gezegd is, dat deze zaak is van hoogst eenvoudigen aard. Maar dat neemt niet weg, voegt hij er bij, dat zij toch ook van ingrijpend publiek belang is. Nu is gezegd, dat in het bezwaarschrift geene overwegende bezwaren zijn ontwikkeld. De pleiter moet toch dat beweren ten sterkste tegenspreken en weet niet, waaraan zijn confrère dat ontleend heeft. Hij zal aantoonen, dat het hier een belangrijken tak van nijverheid betreft, die staat of valt met het verbod aan den appellant om steenkolen te gebruiken. Het is hier niet de quaestie van een vasthouden aan het oude of medegaan met het nieuwe; maar het is alleen de vraag, of men de schoone omstreken van Haarlem zal gaan veranderen in roeterijen. Er is een groot onderscheid tusschen het droogen en het bleeken. Droogen kan men overal; maar bleeken, zoo als dat te Haarlem wordt gedaan, kan men nergens. En nu treedt de spreker in eene plaatselijke omschrijving van de verschillende perceelen van die bleekers. Achter hunne woningen bevindt zich grasveld, dat er zeer frisch uitziet en zeer kort wordt gehouden. Die grasvelden zijn omgeven met slooten van het helderste water. Spreker heeft zich persoonlijk overtuigd van de helderheid van dat water en van het gras, waarover het goed verspreid wordt. Is het nu de invloed van de lucht, is het de invloed van den grond, die water en gras steeds in die omstreken zoo frisch en helder houden? Hij weet het niet; evenmin als hij weet, waarom juist in de omstreken van Haarlem zoo prachtige bloemen te vinden zijn. En nu moet hij er op wijzen, dat alleen de bleekerij van van der Weiden 150 kalanten bedient, de *fine fleur* van de hoogere klasse van Amsterdam en 's Gravenhage. De fijne linnens, het kostbaar damast moeten niet blootgesteld worden aan roeterij. Wat kan toch anders het gevolg zijn van het stoken met steenkolen? — Er is voorts gezegd, dat de bezwaren eigenlijk niet ingebracht zijn door de belanghebbenden, maar door Burgemeester en Wethouders van Heemstede. Pleiter verwijst slechts tot het proces-verbaal van beleide informatiën *de commodo et incommodo*; en wanneer men dat inziet, zal het blijken, dat de bezwaren niet waren een uitvindsel van Gedeputeerde Staten of van Burgemeester en Wethouders. De bezwaren zijn ontwikkeld door de onmiddellijk belanghebbenden zelve. Bij den minsten wind is door den rook en het roet alles bedorven: het water, het gras en het bleekgoed. De appellaut zelf, zeide men, zoude er het eerst den last van hebben. Neen, dat is juist niet het geval, want zijne bleekerij ligt onmiddellijk bij zijne woning, en bij noorder-, zuider- en westewind heeft hij volstrekt geen hinder. Gemagtigde wijst verder op het advies van den heer de Vries Robbé, die verklaart, dat het verspreiden van roet niet is te vermijden. Het *kan* eenigzins minder zijn, als er oordeelkundig gestookt wordt. Wat wil dat zeggen? dat men daarbij met

zeker beleid, met verstand te werk gaat, dat kan ieder werkman zoo maar niet in acht nemen: en om de zaak ten allen tijde na te gaan, kan men bezwaarlijk een geëxamineerd machinist gebruiken. Het gebruik van steenkolen is alzoo niet geraden. De ondervinding, na vroegere klagten opgedaan, heeft daaromtrent genoegzaam uitspraak gedaan. Daarom heeft dan ook het Gemeentebestuur een einde gemaakt aan al die klagten, door gladweg al die stoommachines te verbieden. En teregt is door Gedeputeerde Staten gezegd, dat, als de zaak aan den een wordt toegestaan, het billijkerwijze ook aan anderen moest worden vergund. — Wat de bevoegdheid van Gedeputeerde Staten aangaat om dergelijke beperkende bepalingen op te leggen, vraagt gemagtigde, indien zij die bevoegdheid niet hadden, waartoe dan een onderzoek *de commodo et incommodo* zou strekken? Men zal dan toch wel moeten vragen: hoe wordt uwe zaak ingerigt? hoe wordt er gebouwd? in de tweede plaats, hoe wordt er gestookt? is het ook schadelijk voor de gezondheid, of nadeelig en hinderlijk voor de omliggende bleekerijen? en, in de derde plaats, welke stoommachine wordt er geplaatst? hoe zal zij werken, hoe zal zij gestookt worden? En dan gelooft spreker, dat eene juiste interpretatie van het Koninklijk besluit van 1824 wel degelijk medebrengt om in het publiek belang dergelijke beperkende bepalingen te maken. Hij maakt ten slotte nog opmerkzaam, dat onlangs door Gedeputeerde Staten ten aanzien eener stoomkraan te Amsterdam, even bij het station van den Hollandschen spoorweg, is bepaald, dat het stoken slechts met cokes mag geschieden en de machine van een vonken-vanger moet voorzien zijn, opdat de van het spoor komende menschen niet door de vonken worden overvallen.

Door beide gemagtigden wordt nog eenmaal tot toelichting en nadere ontwikkeling hunner gronden het woord gevoerd.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van B. H. Oldenburger, te Opende, gemeente Grootegast, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen betreffende de oprigting eener begraafplaats te Opende in de bebouwde kom der gemeente.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Nadat te Opende (gemeente Grootegast) eene algemeene begraafplaats was aangelegd in de nabijheid van een huis en erf *c. a.*, toebehoorende aan Barend Halbes Oldenburger, wendde deze zich op 30 December 11. tot Gedeputeerde Staten der provincie Groningen met het verzoek, dat door hun Collegie mogt worden verstaan, dat bedoelde begraafplaats is aangelegd in strijd met art. 16 der wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65), als liggende binnen den afstand van 50 meters van de bebouwde kom der gemeente, — en dat wijders door Gedeputeerde Staten zoodanige maatregelen mogten worden genomen, als noodig zouden worden geacht om den onwettigen toestand te doen ophouden.

Het Gemeentebestuur van Grootegast, over het verzoek gehoord, deelde bij zijne ambtsberigten van 10 Januarij en 22 Februarij 11. in de eerste plaats mede, dat appellant bij den Burgemeester om de betrekking van doodgraver bij de nieuw aangelegde begraafplaats had gevraagd, omdat hij het huis en erf ten oosten van die begraafplaats had aangekocht en waarschijnlijk in Mei daaraanvolgende zou aanvaarden, onder verklaring, dat, als hij tot doodgraver werd benoemd, hij dan over de onwettigheid van den aanleg der nieuwe begraafplaats zwijgen zou. Ook hadden Burgemeester en Wethouders vernomen, dat appellant gaarne eigenaar zou zijn geworden van het stuk gronds, waarop thans de begraafplaats is aangelegd.

Appellant heeft een en ander in zijne schrifturen bepaaldelijk ontkend, onder opmerking, dat het in ieder geval niet ter zake dienende was.

Burgemeester en Wethouders gaven in de tweede plaats te kennen, onder overlegging eener situatietekening, dat bij den aanleg der begraafplaats zeer wel was in het oog gehouden wat binnen, wat buiten de kom der gemeente gelegen is, en wat daarvoor gehouden moet worden, naar hetgeen deswege in het *Provinciaal blad* van 1869 onder n°. 32 door heeren Gedeputeerde Staten werd medegedeeld; dat echter de aangelegde begraafplaats niet slechts 50, maar ruim 500 meters verwijderd ligt van de kom van het dorp Opende, onder welke het Gemeentebestuur verstaat de aangebouwde huizen, die aldaar in elkanders nabijheid staan, zoo als op de situatietekening met rooden inkt is aangewezen.

B. H. Oldenburger gaf zijnerzijds dienaangaande te kennen: dat, bij het stilzwijgen der wet over de vraag: wat onder de bebouwde kom moet worden verstaan, naar adressants meening in elk speciaal geval naar de bedoeling des wetgevers moet worden beslist; dat het verbod van art. 16, lid 1, der wet zijnen grond had in de zorg voor de gezondheid, die door de nabijheid van eene begraafplaats in gevaar kon worden gesteld; dat dus dáár, waar zij de gezondheid der ingezetenen zouden bedreigen, de begraafplaatsen moeten worden geweerd; dat mitsdien, zoo de belangen van de bewoners van slechts ééne woning al niet in aanmerking mogen komen, des wetgevers verbod toepasselijk moet worden geacht, waar eene geheele buurt wordt bedreigd, en adressant er op wijst, dat hier meerdere woningen, te zamen vormende eene kom, zij het dan ook eene kleine kom, zich binnen de 50 meters van de begraafplaats bevinden. Het moet immers, zegt appellant, niet worden voorbijgezien, dat art. 16, lid 1, der wet — sprekende van *„elke bebouwde kom eener gemeente”* — de mogelijkheid veronderstelt van meer dan ééne kom in ééne en dezelfde gemeente, en dat, indien het Gemeentebestuur van Grootegast den naam van *kom* gelieft te geven aan eene andere — nog grootere — verzameling van woningen te Opende, dan waartoe de woning van adressant behoort, dit niet uitsluit, dat ook de kleinere verzameling woningen, waarvan de zijne deel uitmaakt, eene *kom* vormt in den zin der wet van 1869, op welke kom derhalve lid 1 van art. 16 voormeld toepasselijk is.

Daarop is gevolgd eene resolutie van Gedeputeerde Staten van 3 Maart 11, n°. 64, waarbij zij overwogen: dat uit de door Burgemeester en Wethouders der gemeente Grootegast ingezonden situatietekening, in verband met den inhoud hunner missive dd. 10 Januarij 1871, n°. 14, voldoende blijkt, dat de bebouwde kom van het dorp Opende op meer dan 500 meters afstand van de nieuw aangelegde begraafplaats aldaar is verwijderd, daar deze bebouwde kom geacht moet worden te eindigen dáár, waar de reeks van onmiddellijk aan elkander grenzende huizen ter weërszijden van den weg naar Surhuisterveen eindigt; dat, wel is waar, buiten die kom tot aan de begraafplaats, en zelfs in de onmiddellijke nabijheid dier begraafplaats, eenige verspreide woningen zijn gelegen, doch dat een getal van 4 à 5 woningen, binnen 50 meters afstand van de begraafplaats liggende, niet gezegd kan worden — gelijk adressant vermeent — mede eene kleine kom te vormen; dat alzoo door het Bestuur der gemeente Grootegast bij het aanleggen der algemeene begraafplaats te Opende is in acht genomen de afstand, genoemd bij art. 16 der wet van den 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65) betrekkelijk het begraven van lijken enz.; — weshalve, gezien bedoeld art. 16 der aangehaalde wet, Gedeputeerde Staten hebben goedgevonden te verstaan, dat door het Bestuur der gemeente Grootegast niet is gehandeld in strijd met de wet; wordende mitsdien afwijzend op des adressants verzoek beschikt.

Tegen dit besluit van Gedeputeerde Staten is B. H. Oldenburger bij Zijne Majesteit, op 28 Maart bij een ongezegeld, en nader op 7 Junij 11. bij een gezegeld verzoekschrift, gekomen in hooger beroep. Hij wijst daarbij op de vermindering in waarde, welke zijne perceelen ondergaan door den aanleg eener begraafplaats op zoo

geringen afstand; merkt op, dat er in het dorp heidegrond in overvloed is, waarop de aanleg, zonder adressants belangen te kwetsen, had kunnen geschieden, en herhaalt overigens, dat, naar zijne meening, die aanleg plaats had in strijd met de wet.

Gedeputeerde Staten in hun ambtsberigt van 21 April ll. volharden bij hun besluit van 3 Maart.

Memoriën zijn er niet ingekomen; alleen eene verklaring, onderteeekend door P. H. Bijstra en drie anderen te Opende, de strekking hebbende om het beroep van Oldenburger te ondersteunen.

En hiermede meen ik voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige Antonie Vrolijk.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Den 16 December ll. werd Antonie Vrolijk te Rotterdam in het Krankzinnigengesticht opgenomen, en gaven Burgemeester en Wethouders van Rotterdam, in verband met art. 4 der wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85), daarvan kennis aan het Gemeentebestuur van Amsterdam, waar de woonplaats van dien krankzinnige geacht werd vermoedelijk gevestigd te zijn.

Volgens den staat van inlichtingen, alstoen van de zijde van Rotterdam geleverd, is Vrolijk te Amersfoort geboren den 12 Mei 1827, en in 1838 met zijne ouders vertrokken naar Amsterdam, alwaar de ouders in 1850 zijn overleden. Hij heeft aldaar in 1845 geloot en zes jaren gediend bij het regiment grenadiers, later zes jaren bij het kórp mineurs en als plaatsvervanger bij het 1ste regiment infanterie. Nu laatstelijk heeft hij ook gediend als pauselijke zouaaf te Rome, van waar hij onlangs is teruggekeerd en weder naar Amsterdam vertrokken, waar hij gewoond zou hebben in de Willemsstraat in het Roode Anker bij van Bemmelen. Van dáar is hij ongeveer vier weken vóór zijne opneming in het gesticht naar Rotterdam gegaan, waar hij eenige dagen wilde logeren bij zijn broeder in de Papesteeg bij de Westewagenstraat; — in de bevolkingsregisters te Rotterdam is hij niet ingeschreven.

Burgemeester en Wethouders van Amsterdam hebben, onder dagteekening van 11 Januarij ll., aan het Gemeentebestuur van Rotterdam geantwoord, dat zij de kosten der verpleging van den krankzinnige niet voor hunne rekening kunnen nemen, op grond, dat niet gebleken is, dat gemelde persoon te Amsterdam woonplaats heeft. Burgemeester en Wethouders van Amsterdam deelden nog mede, dat, blijkens ontvangen berigt van den Hoofd-Commissaris van Politie, aldaar in de Willemsstraat geene slaapstede „het Roode Anker, gehouden door van Bemmelen“, bekend is, noch bestaan heeft, terwijl Antonie Vrolijk voornoemd ook op het bevolkingsregister te Amsterdam niet voorkomt.

Burgemeester en Wethouders van Rotterdam gaven daarop, onder dagteekening van 28 Februarij ll., aan den Commissaris des Konings in Zuidholland te kennen, dat van den krankzinnige zelve of van zijne bloedverwanten geene inlichtingen te bekomen waren aangaande des eersten woonplaats, en dat, naar hun inzien, het slot van art. 4, eerste lid, der voornoemde wet van 1870 ten deze toepasselijk was en de kosten van verpleging ten laste kwamen van 's Rijks kas.

Op de vervolgens door den Minister van Binnenlandsche Zaken gedane vragen en opmerkingen, deelden Burgemeester en Wethouders van Rotterdam alsnog mede, bij

hunne ambtsbrieven van 28 Maart, 15 Mei en 2 Junij ll.: dat Antonie Vrolijk op 16 December 1870, bij zijne opname in het gesticht, volgens nadere verklaring van zijn broeder, zich ongeveer sedert veertien dagen te Rotterdam bevond en derhalve in het begin van December in die gemeente is aangekomen; dat hij volgens opgave van dien broeder in der tijd huisknecht is geweest bij den heer van Rooijen, voormalig Burgemeester van Reeuwijk; naar gissing moet dat geweest zijn na zijne eerste indiensttreding, zijnde hem het juiste tijdstip daarvan echter niet bekend; dat, ofschoon Antonie Vrolijk gedurende veertien dagen zich te Rotterdam bevond vóór zijne opneming in een krankzinnigengesticht, Burgemeester en Wethouders echter niet konden beamen het gevoelen, als zou art. 74 van het Burgerlijk Wetboek in deze toepasselijk zijn, omdat een toevallig verblijf, en dan nog wel in krankzinnigen toestand, het karakter van woonplaats, zoo als de wetsbepaling in art. 74 van het Burgerlijk Wetboek schijnt te bedoelen, niet kan worden toegekend. Wanneer art. 74, lid 2, van het Burgerlijk Wetboek hier toepasselijk ware — zeggen Burgemeester en Wethouders — dan zou het slot der 1ste al. van art. 4 der wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85), waarbij is bepaald, dat „indien de woonplaats van arme krankzinnigen bin-
nen het Rijk *niet is te vinden*, de verplegingskosten uit 's Rijks kas worden voldaan“, wel nimmer toepassing erlangen; m. a. w. dan zou die speciale bepaling omtrent krankzinnigen-verpleging geacht kunnen worden geheel illusoir en overbodig te zijn. De aangehaalde woorden aan het slot van het 1ste lid van art. 4 zijn in het ontwerp dier wet door de Regering ingelascht naar aanleiding eener aanmerking van een der leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal bij de discussiën, in de zitting van 7 April 1870 over dat artikel gevoerd. De heer Heemskerk Az. namelijk betoogde, dat er zich gevallen konden voordoen, waarin de woonplaats niet zou zijn aan te wijzen, en dat voor zoodanige gevallen zou dienen bepaald te worden, dat de kosten voor 's Rijks rekening komen. De Minister noemde die aanmerking van den heer Heemskerk juist; verklaarde daarop, dat hij aan het slot der 1ste al. wilde voegen de woorden: „en indien die woonplaats niet binnen het Rijk is te vinden, uit 's Rijks kas“. De Minister eindigde met de volgende opmerkelijke woorden (te vinden in het *Bijblad*, vel 357): „In de armenwet komt thans ook iets dergelijks voor. Iedereen heeft wel een verblijf, maar geen woonplaats“. Antonie Vrolijk had dus, volgens Burgemeester en Wethouders, te Rotterdam noch zijn hoofdverblijf, noch werkelijk verblijf in den zin van art. 74 van het Burgerlijk Wetboek. Maar bovendien — zegt Rotterdam — heeft Vrolijk waarschijnlijk, door zonder 's Konings toestemming in vreemde krijgsveld te treden, zoo als de familie vermoedt dat hij gedaan heeft, zijn regt als Nederlander verloren, en moet hij dien ten gevolge als vreemdeling worden beschouwd.

Aangaande dit laatste punt verklaarden de bloedverwanten des krankzinnigen, dat, voor zooverre zij weten, Antonie Vrolijk in het laatst van 1870, ten gevolge der te Rome plaats gehad hebbende gebeurtenissen, is uit de dienst geraakt en even als zoo vele anderen naar Nederland teruggezonden. De voorvallen, die toen hebben plaats gehad, zijn van genoegzame bekendheid, om het gemis of verloren gaan van papieren bij de van dáár teruggekomen Zouaven wel aannemelijk te maken. Daaraan is het dan ook toe te schrijven — zeggen Burgemeester en Wethouders van Rotterdam — dat aan het verlangen tot overlegging dier stukken, welke door bovengenoemden zwerveling schijnen verloren te zijn, niet voldaan kan worden.

Gedeputeerde Staten van Zuidholland, in hun ambtsberigt van 13 Junij ll., achten de bewering van Burgemeester en Wethouders van Rotterdam, dat Vrolijk als vreemdeling zou moeten worden aangemerkt, niet bewezen. Naar hun inzien doet het echter niets af, of die krankzinnige geacht moet worden een vreemdeling te zijn, daar, volgens art. 4 der wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85), alleen is te beoordeelen, of hij moet geacht worden in eenige gemeente van het Rijk woonplaats te hebben en, zoo die woonplaats niet is te vinden, zijne verpleegkosten uit 's Rijks

kas moeten worden betaald. Nu is, naar het gevoelen van Gedeputeerde Staten, door Burgemeester en Wethouders van Rotterdam voldoende aangetoond, dat die gemeente nimmer als woonplaats van den krankzinnige A. Vrolijk kan worden aangemerkt, zoodat de kosten zijner verpleging moeten worden voldaan uit 's Rijks kas, zoolang geene gemeente binnen het Rijk als zijne woonplaats kan worden aangewezen.

Memoriën zijn er niet ingekomen; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. het beroep van W. J. Rutgers, te Eelde, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, houdende eene afwijzende beschikking op zijn verzoek om ontheffing van het onderhoud van een ten zijnen laste in de tabel der wegen in de gemeente Eelde voorkomend pand in den weg, het Windgat genaamd.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Na de invoering van het reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Drenthe van 11 Julij 1868, goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 8 Augustus 1868, is, ingevolge art. 3 van dat reglement, door Burgemeester en Wethouders van Eelde een legger opgemaakt, op 29 Julij 1869 ter visie gelegd, en, na wijzigingen hier en daar op ingebragte reclames, op 19 Januarij 1870 definitief door Gedeputeerde Staten vastgesteld.

Op dien legger komen o. a. vier landbouwers, D. Enting, J. Keun, A. Nijdam en W. J. Rutgers, voor, als onderhoudplichtig, elk voor de lengte van zijn aangrenzend land, van een gedeelte van een weg, genaamd het Windgat.

Zij hebben zich gewend tot Gedeputeerde Staten, bewerende ten onregte als mede-onderhoudplichtigen van dien weg op den legger te zijn gebragt. Daar hun request op ongezegeld papier was gesteld, hebben Gedeputeerde Staten, bij resolutie van 2 Mei ll., besloten geene beschikking te geven, doch door tusschenkomst van Burgemeester en Wethouders van Eelde hun doen weten, dat, al ware hun adres op gezegeld papier geschreven geweest, het toch niet voor gunstige beschikking vatbaar zoude geweest zijn.

Adressanten zijn evenwel met een op zegel geschreven adres bij Gedeputeerde Staten teruggekomen, die bij besluit van 23 Mei 1871 daarop afwijzend beschikten, op grond, dat de legger wettig was tot stand gekomen, terwijl bovendien was gebleken, dat de adressanten reeds vroeger met het bedoelde onderhoud wettig waren belast.

Een dier adressanten, W. J. Rutgers, landbouwer te Eelde, is nu daartegen opgekomen bij een adres aan den Koning, dat, op Hoogstdezelfs magtiging, door den Minister van Binnenlandsche Zaken op 12 Julij ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt. In dat adres beweert hij: „dat noch zijn voorganger, noch hij zelf, in 1853 eigenaar van het bedoelde land geworden zijnde, ooit met dien onderhoudslast is bezwaard geweest; dat hij het beweren, dat hij onderhoudplichtig zoude zijn, eerst op 6 December 1870 zoude hebben opgemaakt uit de ontvangen aanzegging van den Burgemeester om een paaltje tegen den weg te doen plaatsen, waarop bij de aanstaande schouwing zou worden gelet. Hij verzoekt, dat alzoo de Koning hem ontheffe van een last, die onwettig op hem gelegd is“.

Dat adres is gesteld in handen van Gedeputeerde Staten om berigt, en dezen gaven daarop bij brief van 27 Junij ll. te kennen: „dat, toen de legger was opgemaakt en ter visie gelegd, deze belanghebbende niet heeft gereclameerd tegen zijne plaatsing daarop als onderhoudpligtige; dat bij onderzoek gebleken is, dat hij op eene vroegere slagcedul, opgemaakt volgens het reglement op de wegen van 1852, goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 2 Augustus 1852, n°. 57, ook alreeds als onderhoudpligtige was vermeld geweest, en dat er dus geen grond bestond om zijn verzoek om ontheffing in te willigen“.

Bij deze Afdeeling zijn nog ingekomen, als aan haren Voorzitter ingezonden, twee stukken: 1°. een brief van den adressant, die daarbij inzendt eene verklaring, door drie bejaarde inwoners van Eelde ondertekend, houdende: „dat, zoolang hunne geheugenis strekt, de weg *het Windgat* nooit door W. J. Rutgers of andere aanzettende eigenaars, noch door hunne voorgangers, maar steeds door het Gemeentebestuur is onderhouden“; 2°. eene verklaring van den Gemeenteraad van Eelde, „dat de legger volgens het reglement ter visie heeft gelegen, en dat, door het niet-opvolgen van art. 4 van dat reglement door den adressant, voor hem de tijd tot reclame nu voorbij is; terwijl het onwaar is, dat de weg en onderhoudslast nu voor het eerst op dezen legger zouden voorkomen, gelijk zij aantoonen door overlegging van een extract uit de slagcedul van 1858, bij besluit van Gedeputeerde Staten van 2 November 1858 goedgekeurd, waarop W. J. Rutgers reeds voorkomt als voor zijn land, kadaster sectie C, n°. 675, onderhoudpligtig voor het aangrenzend gedeelte van den weg *het Windgat*“.

En hiermede meen ik voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Een-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Dingsdag, 5 September 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden*:

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 10 Augustus ll., n°. 15, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente 's Hertogenbosch van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij de goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegroting voor 1871* (zie het verslag over deze zaak op blz. 231—233).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDER-
LANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN
LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door den Raad der gemeente 's Hertogenbosch bij Ons ingesteld beroep tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 28 April 1871, G., n°. 42, waarbij goedkeuring is onthouden aan de begroting dier gemeente over 1871;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 Julij 1871, n°. 47;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 5 Augustus 1871, n°. 244, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten hunne goedkeuring aan de genoemde begroting hebben onthouden om twee daarop voorkomende posten van uitgaaf, te weten: 1°. eene som

van f 600, voor de jaarwedde van den Amanuensis bij het Algemeen Armbestuur; en 2°. eene som van f 100 als toelage van den Commissaris van Politie voor de waarneming van het Openbaar Ministerie bij het Kantongeregts;

dat uit een door den Gemeenteraad overgelegd besluit van Gedeputeerde Staten van 11 Junij 1850 blijkt, dat die Raad het aandeel, door het bedeelingsfonds te dragen in de jaarwedde van den Amanuensis bij het Collegie van Regenten over de Godshuizen en de Algemeene Armen te 's Hertogenbosch, had bepaald op f 600, en Burgemeester en Wethouders bij de inzending van dat raadsbesluit aan Gedeputeerde Staten hebben verzocht, dat de daarin voorkomende bepalingen mogten worden goedgekeurd en alzoo ingewilligd de som van f 600 voor 1849 en 1850, op de begrooting ten behoeve van den Amanuensis voor het beheer van het bedeelingsfonds uitgetrokken, welke goedkeuring toen door Gedeputeerde Staten is verleend;

dat echter, volgens de armenwet van 1854, het Armbestuur niet is een gewone tak van gemeentebeheer, maar aan de bijzondere bepalingen van genoemde wet is onderworpen; dat, in overeenstemming daarmede, het Algemeen Armbestuur te 's Hertogenbosch, het bedeelingsfonds genaamd, eene eigene begrooting en eigene rekening en verantwoording heeft, en mitsdien het aandeel, door dat fonds in de bedoelde wedde te dragen, thans niet op de gemeentebegrooting behoort;

dat die som van f 600, als subsidie aan gemeld fonds, niet op die begrooting kan worden toegelaten, zoolang zij niet is toegestaan bij een met redenen omkleed besluit van den Gemeenteraad overeenkomstig de voorschriften van artt. 59—61 der armenwet;

dat de overlegging van het gedrukte formulier, door den Gemeenteraad aan Gedeputeerde Staten ingezonden, door dat Collegie terecht geoordeeld is niet aan die voorschriften der wet te voldoen;

dat, wat den tweeden post betreft, de verplichting om, daartoe aangewezen zijnde, het Openbaar Ministerie bij het Kantongeregts waar te nemen, bij de wet aan de betrekking van Commissaris van Politie is verbonden; dat deze dus voor de moeite dier waarneming in zijne jaarwedde de belooning vindt; dat het bedrag dier wedde door Ons wordt geregeld; dat door het toekennen eener toelage tot belooning van ambtsverrichtingen de jaarwedde werkelijk zou worden verhoogd, en de Raad der gemeente alzoo onbevoegd is om zoodanige toelage te verleen;

dat Gedeputeerde Staten van Noordbrabant dus op de beide gronden hunne goedkeuring aan de gemeentebegrooting van 's Hertogenbosch voor 1871 terecht hebben onthouden;

Gezien de wet op het armbestuur, art. 45, al. 2, der wet op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie, art. 191, al. 2, en art. 201 der gemeentewet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

de voorziening in hooger beroep, door den Gemeenteraad van 's Hertogenbosch tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 28 April 1871, G., n°. 42, bij Ons ingesteld, te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 10 Augustus 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HECKEREN VAN KELL.

2°. van den 10 Augustus ll., n°. 14, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeenten Hontenisse en Stoppeldijk over de vraag, waar het domicilie van onderstand gevestigd was van den armen krankzinnige Pharaïldus van Laar* (zie het verslag over deze zaak op blz. 248, 249).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het door Gedeputeerde Staten van Zeeland aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten Hontenisse en Stoppeldijk over het domicilie van onderstand van Pharaïldus van Laar;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 26 Julij 1871, n°. 45;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 3 Augustus 1871, n°. 231, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige in December 1870 van wege het Gemeentebestuur van Hontenisse, wegens zielsgebreken, in een gesticht voor krankzinnigen is geplaatst;

dat uit een dienaangaand ingesteld onderzoek is gebleken, dat hij op 30 November 1869 met getuigschrift van woonplaatsverandering uit genoemde gemeente is vertrokken naar Stoppeldijk, en tot 25 Maart 1870 gediend heeft bij de weduwe van Huffel aldaar; dat niet als genoegzaam bewezen kan worden aangenomen de door het Bestuur van laatstgenoemde gemeente geopperde bewering, als zoude de behoeftige gewoon zijn geweest iederen avond de hofstede van van Huffel te verlaten om den nacht door te brengen in eene hem toebehoorende woning onder Hontenisse; maar veeleer is aan te nemen, dat hij werkelijk bij de weduwe van Huffel inwoonde, in den regel op hare hofstede overnachtte en slechts van tijd tot tijd onder Hontenisse nachtverblijf gehouden heeft;

dat uit deze omstandigheden, gevoegd bij de overbrenging van het getuigschrift van woonplaats-verandering naar Stoppeldijk, blijkt, dat de behoeftige tot op 25 Maart 1870, toen hij de dienst bij de weduwe van Huffel verliet, werkelijk in die gemeente gewoond heeft; dat het echter voldoende gebleken is, dat hij die toen voor goed verlaten heeft, en, na gedurende eenigen tijd te Ossensisse en te Boschapelle gediend te hebben, is teruggekeerd naar de gemeente Hontenisse; dat hij, na van 29 Augustus tot 25 September 1870 als dienstknecht te hebben ingewoond bij den landbouwer P. Morres, daarna ruim vier weken heeft gediend en is verbleven bij den landbouwer J. F. Cornelisse, beiden te Hontenisse; dat hij, na omstreeks 11 October uit die dienst te zijn ontslagen, het bovengenoemd aan hem toebehoorend huis, in diezelfde gemeente, heeft betrokken, van waar hij naar het krankzinnigen-gesticht is overgebracht;

dat de behoeftige alzoo van 29 Augustus tot 25 September 1870, krachtens art. 79 van het Burgerlijk Wetboek, daarna, toen hij bij Cornelisse in dienst was, hetzij bij dezen, hetzij in zijne eigene woning, en eveneens tijdens het ontstaan der behoefte, toen hij in zijne eigene woning vertoefde, woonplaats te Hontenisse heeft gehad;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 132 der Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat het domicilie van onderstand van Pharaïldus van Laar, toen

hij in December 1870 in een gesticht voor krankzinnigen werd opgenomen, was de gemeente Hontenisse.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 10 Augustus 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

3°. van den 12 Augustus ll., n°. 16, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeenten Vledder en Steenwijkerwold over de vraag, waar het domicilie van onderstand van Willem Haakmeester gevestigd was, toen hij op 14 Maart ll. in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen werd opgenomen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 255, 256).

Het besluit is van den volgende inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken, betreffende het door Gedeputeerde Staten van Overijssel aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten Vledder en Steenwijkerwold over het domicilie van onderstand van Willem Haakmeester;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 1 Augustus 1871, n°. 53;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 7 Augustus 1871, n°. 272, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige, die den 14 Maart 1871 in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen is opgenomen, was arbeider kolonist in de kolonie der Maatschappij van Weldadigheid te Vledder;

dat hij, na zijne bevordering tot vrijboer op 1 Januarij 1871, en toen hij nog in het volle bezit was van zijne verstandelijke vermogens, deel genomen heeft aan de loting voor vrijboerenhoeven, en den 2 Januarij met zijn geheelen inboedel is vertrokken naar zoodanige hoeve in de kolonie Willemsoord, gemeente Steenwijkerwold;

dat van deze verhuizing door den Directeur der kolonie aan de besturen van beide gemeenten officieel kennis is gegeven; en dat het Bestuur der gemeente Vledder op 9 Maart een getuigschrift van woonplaats-verandering opgezonden heeft aan het Gemeentebestuur van Steenwijkerwold;

dat niets afdoet de vraag, of het bedoelde getuigschrift hetzij door den behoeftige of van zijnentwege, hetzij door de gemeente Steenwijkerwold, al dan niet aan de gemeente Vledder is aangegeven; dat toch verandering van woonplaats geschieden kan ook zonder uitdrukkelijke dienaangaande afgelegde verklaring;

dat de behoeftige reeds op den 2 Januarij 1871 met zijn geheelen inboedel de

vrijboerenhoeve onder Steenwijkerwold heeft betrokken, en dus het voornemen heeft aan den dag gelegd om aldaar zijn verblijf te vestigen, gelijk hij ook aldaar onafgebroken heeft gewoond tot op 14 Maart 1871, toen hij in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen is opgenomen;

dat alzoo als volledig bewezen moet worden aangenomen, dat de behoeftige zijne woonplaats heeft overgebracht van Vledder naar Steenwijkerwold, en aldaar woonachtig was op gemelden 14 Maart 1871;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 132 der Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de gemeente Steenwijkerwold was het domicilie van onderstand van Willem Haakmeester, toen hij op bovengenoemd tijdstip in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen werd opgenomen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 12 Augustus 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van D. J. Wiersma c. s., Ingelanden van het waterschap de Vereeniging, in de gemeente Grijpskerk, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van den 5 Mei II., n°. 62, houdende afwijzende beschikking op hun verzoek nopens de uitvoering van besluiten van Ingelanden betreffende den aanleg van werken ten behoeve van het waterschap.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! De Ingelanden van het waterschap de Vereeniging, gemeente Grijpskerk, hebben in eene vergadering, op den 6 Maart 1871, besloten, dat er ten behoeve van het waterschap twee molens zouden worden gebouwd tot uitmaling van het water, en in iederen tocht bij de uitmonding eene pomp zou worden gelegd, om, ingeval van windstilte, het water daardoor te kunnen afvoeren. Dat besluit is genomen met 130 stemmen, uitgebragt door 26 Ingelanden, tegen 114 stemmen, door 20 Ingelanden uitgebragt, terwijl twee Ingelanden, hebbende vijf stemmen, zich buiten stemming hielden.

Kort daarop is bij het Bestuur ingekomen een adres van 19 Ingelanden, inhoudende het verzoek om eene vergadering van Ingelanden te beleggen, ten einde te behandelen een voorstel, om op het vroegere besluit terug te komen en voorloopig de afstrooming van het overtollige water alleen door de noodige stort- of valsluizen te bewerkstelligen, met dien verstande echter, dat, mogt later blijken, dat zulks voor eene voldoende waterafleiding niet aan de behoeften kon voldoen, men later met plaatsing van een watermolen daarin kon voorzien. Als aanleiding tot dit voorstel

werd opgegeven, dat door de weigering van zekeren de Waard om den grond af te staan, die voor den dijk noodig was, processen te vreezen waren, en daardoor vertraging der voorgenomen werken en groote kosten.

Overeenkomstig art. 47 van het reglement voor het waterschap riep het Bestuur de verlangde vergadering op tegen den 14 April jl. In die vergadering is het voorstel der 19 Ingelanden aangenomen met 149 stemmen, uitgebragt door 32 Ingelanden, tegen 23 stemmen, door 5 Ingelanden uitgebragt, terwijl 17 Ingelanden, hebbende 97 stemmen, zich buiten stemming hielden.

De adressanten hebben daarop, krachtens art. 51 van het reglement en art. 38 van het grondreglement voor de waterschappen in de provincie Groningen, de beslissing van Gedeputeerde Staten ingeroepen, verzoekende dat Collegie om het Bestuur van het waterschap *de Vereeniging* te willen gelasten, het besluit van de Ingelanden van 6 Maart jl. uit te voeren, en tevens dat van 14 April voor nietig te verklaren.

Gedeputeerde Staten hebben echter overwogen: dat de Ingelanden op eene wettige wijze in eene latere vergadering op een besluit, in eene vroegere genomen, zijn teruggekomen; dat zij daartoe volkomen de bevoegdheid hadden, en daardoor niet hebben overtreden eenige bepaling van het voor hun waterschap geldende reglement, waarin bij art. 3 wel spraak is van het bouwen van duikers, pompen, waterkeeringen en kunstwerken tegen instrooming van water, maar niet van kunstwerken ter uitmaling van water; dat er alzoo voor hun Collegie geene termen bestonden, om, op grond van art. 51 van het reglement, eene beslissing te nemen, en veelmin om aan het verzoek van de adressanten te voldoen. Op deze gronden hebben Gedeputeerde Staten den 5 Mei jl. der adressanten verzoek ongegrond verklaard.

Adressanten hebben zich hierop tot den Koning gewend, zich beroepende op art. 24 van het reglement, volgens hetwelk het Bestuur verplicht is om de besluiten der stembevoegde Ingelanden stipt uit te voeren. Naar hun oordeel gaat het niet aan, dat het besluit van 6 Maart onuitgevoerd zou blijven en het latere van 14 April zou worden uitgevoerd.

Door andere Ingelanden van het waterschap is een adres daartegen aan Zijne Majesteit ingediend, waarbij deze verklaren, dat de oproeping tot de vergadering van 6 Maart door onvolledigheid van de opgave der te behandelen onderwerpen vele Ingelanden in den waan had gebragt, dat slechts over ondergeschikte belangen zou worden beslist, waarom velen van die vergadering zijn weggebleven, en de belangrijke voorstellen toen in die vergadering door de opgekomenen zijn aangenomen. Zij zijn voorts van oordeel, dat de vergadering van 14 April volkomen bevoegd was om de besluiten der voorgaande vergadering te vernietigen.

Adressanten hebben aan den Raad nog een schrijven gerigt, waarbij zij nader aandringen hun beweren, dat het Bestuur verplicht is het besluit van 6 Maart jl. uit te voeren. Zij beklagen zich er over, dat de Ingelanden, eigenaren van groenland, die slechts halve lasten betalen, hen adressanten, grootendeels eigenaren van bouwlanden, verhinderen om den toestand van deze laatste, die meer behoefte hebben aan een verlaagden waterstand, te verbeteren. Zij hebben daarbij overgelegd eene verklaring van H. Korenstra, Opzigter bij den Waterstaat in de provincie Friesland, houdende, dat het waterschap *de Vereeniging* niet tot zijn doel kan komen door het stellen van stort- of valsluizen.

Ook de Ingelanden, die een tegen-adres aan Zijne Majesteit hebben ingediend, hebben aan den Raad van State nog eene memorie ingezonden, waarin zij nadere mededeeling doen omtrent de onvolledige opgave der te behandelen zaken in de oproeping voor de vergadering van 6 Maart jl., en verder de doelmatigheid betoogen der werken, waartoe op den 14 April is besloten. „Mogt intusschen,“ voegen zij er bij, „tegen alle verwachting der meerderheid blijken, dat de twee sluizen niet voldoende zijn, altijd zal dan nog een gedeelte althans der meerderheid willen mede-

werken tot het bouwen van een of meer molens; maar de meerderheid wil niet de kosten van molens, zoolang zij van de sluizen voldoende, zeer voldoende resultaten verwacht. De minderheid en het Bestuur zullen zich aan haren wil, die in allen deele billijk en geregtvaardigd, zoowel als allezins wettig is, onderwerpen moeten."

De Afdeeling zal thans omtrent deze zaak een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten voordragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Twee-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 20 September 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden:

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 6 dezer, n°. 2, houdende beschikking op *het beroep van B. H. Oldenburger, te Opende, gemeente Grootegast, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen betrekkelijk de oprigting eener begraafplaats te Opende in de bebouwde kom der gemeente* (zie het verslag over deze zaak op blz. 273—275).

Het besluit is van den folgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van B. H. Oldenburger, te Opende, gemeente Grootegast, daarbij Onze voorziening inroepende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van 3 Maart 1871, n°. 64, waarbij is afgewezen zijne reclame tegen den aanleg eener begraafplaats te Opende;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 22 Augustus 1871, n°. 56;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 30 Augustus 1871, n°. 180, 2de Afdeling;

Overwegende:

dat de adressant bij Gedeputeerde Staten van Groningen bezwaren heeft ingebragt tegen den aanleg van genoemde begraafplaats, op grond, dat meerdere woningen, te zamen vormende eene kom, zij het dan ook eene kom, zich binnen den afstand van vijftig meters van de begraafplaats bevinden; en dat dus de aanleg heeft plaats gehad in strijd met de bepaling van art. 16, eerste lid, der wet betrekkelijk het begraven van lijken, de begraafplaatsen en de begrafenisregten;

dat Gedeputeerde Staten daarop, bij hun bovenvermeld besluit, hebben verklaard, dat door het Gemeentebestuur van Grootegast niet was gehandeld in strijd met de wet; dat toch de bebouwde kom van het dorp Opende meer dan 500 meters van de nieuwe aangelegde begraafplaats is verwijderd;

dat de adressant daartegen heeft aangevoerd, dat het dorp Opende van het eene einde tot het andere eene bebouwde streek van omstreeks een half uur gaans uitmaakt, waarvan de huizen niet meer dan door een stukje land of een sloot van elkander zijn gescheiden, en dat zijne woning, die slechts 5 à 6 meters van de nieuwe begraafplaats verwijderd is, zeker deel uitmaakt van eene bebouwde kom;

dat een ingesteld onderzoek de bewijzen heeft opgeleverd, dat de reeks van aan elkander grenzende huizen, ter weërszijde van den weg naar Surhuisterveen, eindigt op ongeveer 500 meters afstand van de begraafplaats, en dat slechts vier à vijf verspreide woningen liggen binnen 50 meters afstand daarvan;

dat die enkele, niet in elkanders onmiddellijke nabijheid gelegen, woningen niet kunnen gezegd worden eene bebouwde kom uit te maken, en dat Gedeputeerde Staten mitsdien terecht afwijzend op des adressants verzoek hebben beschikt;

Gezien de wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van 3 Maart 1871, n°. 64, 1ste Afdeling, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 6 September 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEERT, L. D.

2o. van den 7 dezer, n°. 10, houdende beslissing van *het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige Antonie Vrolijk* (zie het verslag over deze zaak op blz. 275—277).

Het besluit is van den volgende inhoud :

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige Antonie Vrolijk;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 22 Augustus 1871, n°. 59;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 2 September 1871, n°. 209, 7de Afdeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige, die den 16 December 1870 in het krankzinnigengesticht te Rotterdam voor rekening der gemeente Amsterdam werd opgenomen, volgens de verkregene berigten, is geboren te Amersfoort den 12 Mei 1827, en in 1838 met zijne ouders is vertrokken naar Amsterdam;

dat hij te Amsterdam in 1845 voor de nationale militie heeft geloot, en gedurende zes jaren bij het regiment grenadiers en jagers, later zes jaren bij het korps mineurs en sappeurs, vervolgens als plaatsvervanger bij het 1ste regiment infanterie, en later als pauselijk zouaaf te Rome;

dat hij inmiddels, en wel na zijne eerste in-dienst-treding, als huisknecht is werkzaam geweest bij den voormaligen Burgemeester van Reeuwijk;

dat hij, van Rome teruggekeerd, eerst naar Amsterdam, en toen naar Rotterdam is vertrokken, doch in de bevolkingsregisters van laatstgenoemde gemeente niet is ingeschreven;

dat ook in de gemeente Amsterdam de naam des behoeftigen op het bevolkingsregister niet voorkomt, terwijl tevens genoegzaam gebleken is, dat hij in die gemeente in lateren tijd nimmer vaste woonplaats gehad heeft;

dat de behoeftige zich, wel is waar, veertien dagen vóór zijne opneming in het krankzinnigengesticht reeds te Rotterdam bevond, doch dat aan een verblijf van zoo korten duur, ten huize eens bloedverwants in eene gemeente, hem tot dusverre geheel vreemd, het karakter van woonplaats, in den zin van art. 74, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek, niet kan worden toegekend;

dat, bij gebreke van zoodanige woonplaats, blijkens de bewoordingen en de geschiedenis van art. 4 der wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85), de kosten van overbrenging en verpleging eens armen krankzinnige niet ten laste kan komen van de plaats zijns werkelijken verblijfs, maar uit 's Rijks kas worden voldaan;

Gezien de wet op het armbestuur;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de woonplaats van den krankzinnige A. Vrolijk voormeld binnen het Rijk niet te vinden is; en dat mitsdien de kosten van verpleging van dien behoeftige door het Rijk zullen worden gedaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur), en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 7 September 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het geschil over de vraag, waar het domicilie van onderstand gevestigd was van Maria Vossen, huisvrouw van Andreas Magermans, in December 1868.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Maria Vossen, geboren te Schimmert, is den 21 Januarij 1835 te Ulestraten gehuwd met Andreas Magermans, geboren te Amby. Zij is echter vóór twintig of dertig jaren door haren man verlaten, die zich naar België heeft begeven, zonder dat men ooit weder iets van hem heeft gehoord, of weet, of hij nog in leven is dan wel overleden.

Vrouw Magermans werd den 6 Augustus 1866 te Ulestraten in onderstand opgenomen voor rekening der gemeente Amby. Het Bestuur dezer gemeente heeft toen op grond van art. 44 der armenwet gevorderd, dat zij zich te Amby zou komen vestigen, aan welke vordering door de vrouw echter niet is voldaan. Ten gevolge daarvan is volgens Ulestraten de bedeeing gestaakt tot op 14 December 1868, op welk tijdstip de behoeftige wederom ten laste van Amby, wegens ziekte en hooge jaren, te Ulestraten in onderstand is opgenomen. Doch het Gemeentebestuur van Amby weigert de onderstandskosten terug te geven.

Burgemeester en Wethouders gaven op, dat genoemde vrouw uit eigen beweging aan den Burgemeester verklaard had, sedert meer dan twintig jaren onafgebroken door het Burgerlijk Armbestuur te Ulestraten bedeed te zijn geworden, en beweerden daarom, dat zij, ingevolge art. 36 der armenwet, haar domicilie van onderstand in die gemeente had behouden. Het Armbestuur van Ulestraten antwoordde daarop, dat het niet kon nagaan, of de verklaring der vrouw waar of onwaar was, maar dat zulks ook niet ter zake deed, daar, aangenomen dat zij binnen de vijftien maanden vóór het in werking treden der wet van 1854 te Ulestraten bedeed werd, daarom nog haar domicilie van onderstand niet aldaar gevestigd zou zijn. Zij zou in dat geval het domicilie van onderstand behouden hebben, dat zij bij het in werking treden der wet had, en dat was, volgens art. 7 der wet van 1818, het domicilie van onderstand van haren man, namelijk Amby.

Door Gedeputeerde Staten van Limburg is toen de opmerking gemaakt, dat de overgangsbepaling van art. 36 der wet van 1854 niet meer op de genoemde behoeftige toepasselijk kon zijn, dewijl deze van Augustus 1866 tot 14 December 1868, en

alzoo langer dan vijftien maanden is gebleven buiten genot van onderstand uit burgerlijke en ook uit kerkelijke armenfondsen, terwijl toen te Ulestraten geen kerkelijk armbestuur bestond. Daar echter het Gemeentebestuur van Amby bij zijn gevoelen bleef volharden, is het geschil door Gedeputeerde Staten aan 's Konings beslissing onderworpen.

Naar aanleiding van een verzoek van Burgemeester en Wethouders van Amby, is door den Raad van State een nieuw onderzoek geprovocerd, en is in de eerste plaats de behoefte zelve onder eede gehoord. Zij heeft toen voor den Kantonregter verklaard, dat zij minstens twintig jaren onafgebroken bedeeeling uit de armenfondsen van Ulestraten heeft genoten, en nooit door eene andere gemeente of een ander armbestuur onderstand heeft ontvangen; dat zij uit de genoemde armenfondsen regelmatig alle jaren bedeeeling heeft genoten, en dus ook gedurende de jaren 1866, 1867 en 1868, maar zich niet meer weet te herinneren in welke maanden; dat die bedeeelingen bestonden in geld en steenkolen, en haar uitgereikt zijn door J. Last, Ontvanger van het Armbestuur, en vroeger, meer dan tien jaar geleden, door den Pastoor van Ulestraten,

Voorts zijn door den Kantonregter gehoord: Isidoor Houben, Burgemeester van Ulestraten, Leon Knols, Voorzitter van het Armbestuur aldaar, en Joh. Last, Ontvanger van datzelfde Armbestuur.

De eerste heeft getuigd, dat men in 1866, en wel tot December 1868 toe, opgehouden heeft de behoefte uit de armenfondsen te Ulestraten te ondersteunen, omdat men meende, dat haar domicilie van onderstand was te Amby, en zij door Amby was opgevorderd om zich aldaar te komen vestigen. Gewezen op het tegenstrijdige tusschen zijne opgave en die der behoefte, heeft hij verklaard, dat hij de overtuiging, dat zij in 1867 geen onderstand uit armenfondsen heeft genoten, heeft door de te dier zake gehouden correspondentiën en de missives van den Commissaris des Konings in Limburg van 12 Maart 1867 en 30 April 1867.

L. Knols heeft verklaard: dat hij den 28 October 1868 Voorzitter van het Armbestuur is geworden; dat hem van vroegere jaren niets bekend is, maar bij zijn optreden de behoefte zich aan hem beklaagd heeft, dat zij niets meer uit de armenfondsen ontving; dat hij daarop in December vernam, dat zij ziek was, en, bevindende, dat dit werkelijk zoo was, haar als armlastige heeft opgenomen. Op de vraag, of hij ooit ondervonden had, dat de behoefte hare verstandelijke vermogens niet meer ten volle bezat, heeft hij geantwoord, dat zij hem laatst gezegd had: „Gij moet mij niets kwalijk nemen, want wat ik heden zeg, weet ik morgen niet meer.”

Joh. Last heeft verklaard: dat hij in 1862 benoemd is tot Ontvanger van het Armbestuur te Ulestraten; dat in het volgende jaar de behoefte opgenomen is als armlastige voor rekening van de gemeente Schimmert, hare geboorteplaats; dat die bedeeeling is voortgegaan tot in Augustus 1866, toen men daarmede heeft opgehouden tot December 1868, als wanneer zij ziek was en gebrek aan levensmiddelen had, en men besloot haar onderstand te verleen voor rekening van Amby. Ook deze getuige is geweest op de tegenstrijdige verklaring van de behoefte, waarop hij heeft gezegd: „ik ben overtuigd, dat zij in 1867 geene bedeeeling genoten heeft, noch van mij, noch door tusschenkomst van iemand anders; de bedeeeling is in 1866 opgehouden, omdat haar man Andr. Magermans tot de gemeente Amby behoorde, en dat men haar niet wilde opnemen als armlastige van Ulestraten.”

Naar aanleiding van eene aanmerking van Burgemeester en Wethouders van Ulestraten, dat van eene tachtigjarige vrouw, die daarenboven hare verstandelijke vermogens niet ten volle bezit, wel te verwachten is, dat zij zegt, wat haar het eerst voor den geest komt, zonder het gewigt harer verklaringen te beseffen, — heeft de Kantonregter haar nog eens voor zich doen komen en haar over verscheidene zaken ondervraagd. Hij verklaart uit haar antwoord zich overtuigd te hebben, dat zij hare verstandelijke

vermogens ten volle bezit, en dat hij aan hare verklaringen veel waarde zou hechten, wanneer zij hem eindelijk niet gezegd had: „als men negen-en-zeventig jaren oud is, zoo als ik ben, dan verliest men toch aan het geheugen.“ Op dat gezegde heeft de Kantonregter haar gevraagd, of zij dan ook wel overtuigd was, dat hare verklaring, voor hem afgelegd, de waarheid was, waarop zij antwoordde: „ik vermeen ja.“

De correspondentie en de missiven van den Commissaris des Konings, waarop de Burgemeester zich bij zijn verhoor heeft beroepen, zijn bij de stukken overgelegd. Daarbij bevindt zich een verzoek van de behoeftige, onder dagteekening van 16 Februarij 1867 aan den Commissaris des Konings ingediend, waarbij zij klaagt, behalve de steenkolen, in November toen jl. ontvangen, van vóór den laatsten oogst geen cent te hebben ontvangen, en dat het Armbestuur haar had afgewezen, omdat haar man, die haar verlaten had, te Amby is geboren.

Dat verzoek had toen eene briefwisseling ten gevolge, bij welke Burgemeester en Wethouders van Amby meldden, dat zij gevorderd hebben, dat de behoeftige, als zij regt op ondersteuning van hunne zijde had, zich te Amby zou vestigen; dat deze echter daarom ondersteuning is komen vragen, mits zij te Ulestraten mogt blijven wonen, en zulks haar is geweigerd. De briefwisseling is toen hiermede geëindigd, dat aan de vrouw namens den Commissaris des Konings werd te kennen gegeven, dat zij, onderstand behoevende, zich te Amby metterwoon moest vestigen, en zich dan tot het Armbestuur aldaar kon wenden. Ook een nader verzoek, door de behoeftige in April 1867 ingediend, waarin zij opgeeft van het Armbestuur verlaten te zijn, had geen ander gevolg.

Burgemeester en Wethouders van Ulestraten blijven ten slotte van meening, dat het domicilie van onderstand van deze behoeftige geen ander is dan dat van haren man, namelijk zijne geboorteplaats Amby; dat het er niets toe doet, dat deze reeds lang vóór 1854 de gemeente Amby heeft verlaten, zoolang ten minste het huwelijk niet is ontbonden volgens art. 254 Burgerlijk Wetboek, of de man vermoedelijk overleden is verklaard.

Burgemeester en Wethouders van Amby erkennen, dat Andr. Magermans in die gemeente is geboren, maar niet dat hij op 1 September 1854 aldaar zijn domicilie van onderstand heeft gehad. Zij schrijven, dat hij toen reeds sedert meer dan tien jaar het Koninkrijk had verlaten, en zich in België had gevestigd met het stellig voornemen om nooit meer in Nederland terug te keeren, en derhalve het Nederlander-schap had verloren. Zij merken op, dat Ulestraten niet tegenspreekt, dat de behoeftige bij het in werking treden der wet van 1854 was bedeed en is bedeed gebleven onder het bestuur van den voormaligen Burgemeester, die waarschijnlijk toen overtuigd was, dat Magermans reeds in België was overleden; dat de behoeftige toen werd onderhouden voor rekening van hare geboorteplaats Schimmert, waaruit blijkt, dat men haar toen voor weduwe hield; dat het wel mogelijk is, dat zij in 1867 of 1868 is bedeed met gelden, die niet in de rekening van het Burgerlijk Armbestuur onder haren naam verantwoord zijn, maar stellig, dat zij toen ook hare bedeeing openlijk even als anderen door het Armbestuur ontving; dat zij dus haar domicilie van onderstand te Ulestraten of te Schimmert heeft behouden.

Gedeputeerde Staten adviseren, dat de behoeftige, toen zij op den 14 December 1868 te Ulestraten in onderstand werd opgenomen, armlastig was te Amby, de geboorteplaats van haren man.

De Afdeling is thans geroepen te dezer zake aan den Koning een ontwerp van besluit voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het geschil over de vraag, door wie de kosten van verpleging moeten worden voldaan van den krankzinnige Jacob Grammer.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Jacob Grammer is door de Arrondissements-Regtbank te Groningen, bij vonnis van 19 Augustus 1869, wegens diefstal veroordeeld tot gevangenis-straf van één jaar, in eenzame opsluiting te ondergaan. Tijdens zijn verblijf in de cellulaire gevangenis te Utrecht is hij krankzinnig geworden, en uit dien hoofde den 4 April 1870 overgebracht naar het krankzinnigengesticht terzelfder stede. De verpleegkosten in laatstgemeld gesticht tot aan de expiratie van de hem opgelegde gevangenis-straf (19 Augustus 1870) zijn genomen voor rekening van het Departement van Justitie; maar omtrent de vraag, ten wiens laste die verpleegkosten na dien dag moeten komen, is een geschil ontstaan, waarin des Konings beslissing wordt gevorderd.

J. Grammer is geboren te Koog aan de Zaan den 25 Augustus 1833 en, volgens aantekening op het bevolkingsregister, in Maart 1843 vertrokken naar de gemeente Zaandam, waar hij als weeskind is opgenomen in het Godshuis der Evangelisch-Luthersche gemeente. Na eerst als milicien in dienst te zijn getreden, is hij den 22 Julij 1853 als vrijwilliger overgegaan bij het 2de regiment infanterie, en vervolgens bij vonnis van den Krijgsraad in het provinciaal kommandement van Noordbrabant van 8 October 1857 veroordeeld tot vijf jaren kruiwagenstraf. Sedert dien tijd heeft hij niet weder te Zaandam gewoond.

Verder is bekend, dat hij voor rekening der gemeente Koog aan de Zaan is verpleegd in 's Rijks gesticht te Ommerschans, namelijk van 5 October 1865 tot 2 April 1867 en van 7 Mei daaraanvolgende tot 8 Mei 1869. Na zijn ontslag op laatstgenoemden dag is hij naar Meppel gegaan, waar hij, volgens zijne opgave, is gebleven tot 8 Junij daaraanvolgende. Vervolgens is hij te Groningen en in de omstreken als kleedermakersknecht werkzaam geweest tot het tijdstip, dat hij te Groningen zijn misdrijf pleegde. Blijkens verklaringen, bij de stukken aanwezig, heeft hij o. a. in Julij zeven à acht dagen vertoefd en gewerkt bij den kleermaker Jan Wetsema, te Wetsinghe, en daarna twaalf dagen bij H. Faber, te Sauwerd, van wien hij weder is vertrokken, zonder dat deze weet waarheen. Den 21 Julij daarop is hij als verdacht van diefstal naar het huis van verzekering te Groningen overgebracht, en van daár den 31 Augustus in de cellulaire gevangenis gekomen. In het bevolkingsregister van Groningen wordt zijn naam niet gevonden. In de dagen, dat hij zich daár ter stede ophield, werkte hij als kleermaker bij Stadtlander, op de Traanmarkt. Hij had toen zijn intrek genomen bij de weduwe Smit, op het Zuiderdiep, Hanebijtersgang, n°. 182. Dit was het geval in Junij 1869, waarna hij in Julij te Wetsinghe en te Sauwerd heeft gewerkt.

Op grond van een en ander ontkent het Gemeentebestuur van Groningen, dat die gemeente, naar luid van art. 4 der wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85), in de kosten der verpleging van J. Grammer in een krankzinnigengesticht moet voorzien. Dat Bestuur merkt daarbij op, dat, vermits de kosten zijner verpleging in het gesticht te Utrecht tot 19 Augustus 1870 ten laste van het Departement van Justitie zijn geweest, krachtens art. 15 der voormelde wet, genoemde Grammer, als bevindende zich op den dag van het in werking treden dier wet in het krankzinnigengesticht te Utrecht, tot aan zijn overlijden aldaar of zijn ontslag uit dat gesticht moet blijven voor rekening van de fondsen van het Departement van Justitie, waaruit hij, volgens de wet van 23 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100), is verpleegd.

Gedeputeerde Staten van Utrecht achten deze laatste stelling ten eenemale ongegrond,

omdat de verpleging van Grammer op 15 Julij 1870 in geenen deele geschiedde voor rekening van eenig fonds, volgens de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100). Dat Collegie vat de bepaling van art. 4 der wet van 1 Junij 1870 zóó op, dat de kosten komen ten laste der gemeente, waar de verpleegde woonplaats had op het oogenblik, waarop de magtiging tot opneming in een gesticht wordt gevraagd. Door woonplaats meent het te moeten verstaan die van het Burgerlijk Wetboek, aangeduid in art. 174, en welke woonplaats, eens verkregen zijnde, niet veranderd wordt dan volgens art. 75 en volg. van het Burgerlijk Wetboek. Gedeputeerde Staten, van dat standpunt uitgaande, meenen, dat er wel redenen zijn om aan te nemen, dat *in casu* de gemeente Groningen als de woonplaats van Grammer moet worden aangemerkt. Derwaarts toch heeft hij zich den 8 Junij begeven, en tot zijne in-hechtenis-neming is hij dáár gebleven. Wel heeft hij in dien tijd gedurende enkele dagen in de omstreken gewerkt, doch zeker niet met het denkbeeld om dáár te blijven. Mogt de bedoeling om zijne woonplaats te Groningen te vestigen geacht worden niet te zijn bewezen, dan oordeelen Gedeputeerde Staten, dat zou behooren te worden onderzocht, welke zijne woonplaats was, vóórdat hij in de bedelaarsgestichten werd opgenomen, en zoo verder opklimmende, hetzij totdat de eerste plaats van zijne woonplaats uit eigen hoofde, volgens art. 74, al. 1 of 2, werd berecht, of wel toch dat bleek, dat hij die eerste woonplaats in den zin van art. 74 op de wijze, voorgeschreven in de artt. 75 en 76, had veranderd. De gemeente Utrecht kan volgens Gedeputeerde Staten nimmer als woonplaats van Grammer worden aangenomen; want de oorspronkelijke woonplaats, volgens art. 74, al. 1 of 2 van het Burgerlijk Wetboek is die plaats niet, en het voornemen van aldaar zijn verblijf te vestigen. Volgens art. 75 en volg., zal in eene gedwongene gevangenzitting wel niet kunnen worden gezocht.

Op het advies van Gedeputeerde Staten van Utrecht is het Gemeentebestuur van Groningen gehoord. Burgemeester en Wethouders geven in hun berigt op, dat, volgens verklaring van Stadtlander, Grammer bij hem slechts enkele dagen is werkzaam geweest. Daar deze geen geschiktheid had voor het kleermakers-vak, had Stadtlander hem reeds in de eerste week te kennen gegeven, dat hij hem niet langer in zijne dienst kon houden; dat Grammer toen hoogstens na een verblijf van veertien dagen is vertrokken, te kennen gevende, dat hij naar het land ging en dáár beproeven zou uit hooijen te gaan, waarna Stadtlander nooit meer iets van hem had gehoord. In dat verblijf van eenige dagen, meenen Burgemeester en Wethouders, kan nooit een voornemen om zich te Groningen te vestigen worden gezocht.

Ten aanzien van de toepasselijkheid van art. 15 der wet van 1870, boven aangehaald, schrijven Burgemeester en Wethouders, dat door Gedeputeerde Staten van Utrecht uit het oog schijnt verloren, dat op het oogenblik, dat de krankzinnigheid zich voordeed bij Grammer, die persoon zich bevond in denzelfden toestand als een veroordeelde bedelaarskolonist, die, in de gestichten te Ommerschans en Veenhuizen verpleegd, aldaar krankzinnig wordt, en dat dus ten opzichte van Grammer gehandeld had moeten zijn overeenkomstig de beginselen, vervat in de circulaire van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 22 November 1863, n°. 14 (7de Afdeling), volgens welke van zoodanig geval, onder toezending eener geneeskundige verklaring, onmiddellijk en regtstreeks kennis moet worden gegeven aan het Bestuur der gemeente van het domicilie van onderstand, opdat dit Bestuur onverwijld maatregelen neme om dien krankzinnige af te halen en naar den eisch van zijn toestand elders te verzorgen. Dan zouden, meenen Burgemeester en Wethouders, hoewel Grammer toch, even als een krankzinnige veroordeelde kolonist, bleef een van Staatswege veroordeelde, de kosten zijner verpleging, volgens de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100), hebben moeten worden voldaan uit de fondsen der gemeente van zijn domicilie van onderstand, hetgeen, bij gebreke van behoorlijke kennisgeving, volgens de wet van 28 Junij 1854, tot 19 Augustus 1870 heeft plaats gehad uit 's Rijks kas.

Gedeputeerde Staten van Groningen, het berigt van Burgemeester en Wethouders opzeggende, adviseren daarbij, dat, al moest het geschil naar art. 7 der aangehaalde wet van 1870 worden beoordeeld, geene gemeente in die provincie als woonplaats van Grammer, tijdens zijne opneming in het krankzinnigen-gesticht, zou kunnen worden aangewezen. Zijn verblijf, zoo te Groningen als te Wetsinghe en te Sauwert gedurende een tijdvak van slechts zes weken, getuigt te zeer van een zwerfend leven, dan dat hier het voornemen tot vestiging of overbrenging van woonplaats te ontdekken zou zijn. Gedeputeerde Staten stellen voorts op den voorgrond, dat de overgangsbepaling van art. 15 der gemelde wet van 1870, voor zoover de verzorging van krankzinnigen betreft, de toepassing van art. 4 verhindert, evenzeer als het overgangs-artikel 36 der wet van 28 Junij 1854 al de bepalingen nopens het domicilie van onderstand beheerschte. Naar hun inzien ligt het in de strekking van gemeld art. 15, dat de bepaling van art. 4 slechts hare toepassing vindt ten aanzien van hen, die na de invoering dier wet in een krankzinnigen-gesticht worden opgenomen, hetgeen met J. Grammer niet het geval was. Zij erkennen, dat bij deze opvatting der zaak het bezwaar ontstaat, dat de verpleging niet kon blijven voor rekening van de fondsen, volgens de wet van 28 Junij 1854, omdat daarin is voorzien van wege het Departement van Justitie; doch deze omstandigheid kan, meenen zij, de toepasselijkheid van art. 15 niet wegnemen. Het feit, dat de behoefte zich tijdens het in werking treden der wijzigingswet in een krankzinnigen-gesticht bevond, is op zich zelf reeds voldoende om hem voor de toepassing van art. 4 wel te onderscheiden van de zoodanigen, die onder de werking der wet in een krankzinnigen-gesticht worden opgenomen. Zij adviseren daarom de kosten in deze van 's Rijkswege te voldoen.

De Minister van Justitie, over dit punt geraadpleegd, merkt op, dat gevangenen, die niet wegens politie-overtredingen zijn veroordeeld, voor rekening van het Rijk worden onderhouden; dat daarom de kosten van verpleging van Grammer in het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen, tot het einde van de hem opgelegde straf, uit de begrooting van Justitie zijn betaald; dat echter, vermits die betaling niet is geschied krachtens eenige bepaling der wet van 28 Junij 1854, niet met grond kan worden beweerd, dat die kosten, na het einde van den straffijd, ten gevolge van art. 15 der wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* no. 85), ten laste van het Departement van Justitie behooren te komen.

Eindelijk heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken Gedeputeerde Staten van Noordholland uitgenoodigd om het Gemeentebestuur van Koog aan de Zaan te hooren op de vraag, of de bewuste verplegingskosten niet moeten worden gedragen door de geboorteplaats van Grammer, daar de geest van art. 15 der wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* no. 85) medebrengt, dat armen, die op 15 Julij 1870 in een krankzinnigen-gesticht werden verpleegd, tot hun overlijden of ontslag daaruit, blijven ten laste van de gemeente, waar zij volgens de wet van 28 Junij 1854 domicilie van onderstand hadden.

Burgemeester en Wethouders van Koog aan de Zaan zijn overtuigd, dat die vraag ontkennend moet worden beantwoord. Art. 15 voornoemd bepaalt uitdrukkelijk, dat voor die behoefte krankzinnigen, die uit eenig fonds verpleegd worden, volgens de wet van 1854 de toestand zal blijven voortduren. Doch in dit geval verkeerde Grammer niet; art. 15 is dus op hem niet toepasselijk. Wilde men aan dat artikel de uitbreiding geven, in de gestelde vraag bedoeld, dan zou voor iederen krankzinnige, die op 15 Julij 1870, hetzij uit eigen middelen, hetzij door familie, werd onderhouden en na dat tijdstip onvermogen werd, de bepalingen omtrent het domicilie van onderstand uit de wet van 28 Junij 1854 kunnen worden ingeroepen, hetgeen onhoudbaar is.

Volgens Burgemeester en Wethouders van Koog aan de Zaan moet dus Grammer

na 19 Augustus 1870 verpleegd worden voor rekening van zijn wettig domicilie, of, indien niet uitgemaakt kan worden waar dit is, hetgeen zij meenen dat hier het geval is, dan voor rekening van het Rijk.

Bij de opzending van dit antwoord van Burgemeester en Wethouders van Koog aan de Zaan schrijven Gedeputeerde Staten van Noordholland: de door den Minister gestelde vraag kan niet toestemmend beantwoord worden. Immers een van beide: of Grammer valt in de termen van art. 15 voornoemd, of hij valt in de termen van art. 4 der wet van 1870 voornoemd; en in geen dezer beide gevallen komen de kosten zijner verpleging ten laste zijner geboorteplaats.

In deze zaak zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De **VOORZITTER**: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. het geschil over de vraag, waar het domicilie van onderstand gevestigd was van Salomon Swart.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Op den 24 Mei 1868 is te Zwolle in verpleging opgenomen Salomon Swart, zoon van Salomon Salomons Swart en Margje Levy van der Sluis, geboren te Leeuwarden den 9 Maart 1830, over wiens domicilie van onderstand een geschil is ontstaan, dat aan de beslissing des Konings is onderworpen.

Te Leeuwarden wordt de armlastigheid ontkend, omdat in de geboorte-acte de vader, toen 22 jaren oud, voorkomt als koopman, wonende te Zwartsluis, en uit een onderzoek in een bij het Nederlandsch-Israëlitisch Armbestuur te Leeuwarden gehouden register van alle in die gemeente wonende en tot die gezindte behoorende personen niet is gebleken, dat de ouders van den behoeftige daarin gevonden worden.

Het Gemeentebestuur te Zwartsluis verklaart daarentegen, dat die ouders nimmer aldaar hebben gewoond, maar steeds de kermissen bezochten en dus een zwerfend leven geleid hebben.

De moeder van den behoeftige, door Burgemeester en Wethouders van Zwolle gehoord, heeft opgegeven, dat zij tijdens de geboorte van haren zoon geene vaste woonplaats heeft gehad, maar steeds met kramerijen van de ééne plaats naar de andere reisde, totdat Salomon Salomons Swart, met wien zij niet burgerlijk gehuwd was, circa drie maanden als milicien onder de wapenen werd geroepen, als wanneer zij zich te Zwartsluis bij hare ouders heeft gevestigd. Na het ontslag van den vader uit de dienst heeft zij zich met hem te Zwolle gevestigd, waar hij den 19 Augustus 1849 is overleden.

Vermits uit de geboorte-acte blijkt, dat de vader des behoeftigen hem bij de aan-gifte zijner geboorte als zijn zoon heeft erkend, is de moeder nader ondervraagd omtrent de woonplaats des vaders tijdens de geboorte van hunnen zoon.

De uitslag dier ondervraging wordt door Burgemeester en Wethouders van Zwolle medegedeeld in hun brief van 21 Februarij 1870, waarin zij schrijven:

„dat de moeder op de gedane vragen het navolgende heeft medegedeeld:

„1°. dat haar man, ruim een jaar vóór de geboorte van zijn zoon, het beroep van marskramer heeft uitgeoefend en steeds van de ééne plaats naar de andere reisde, zonder dat het haar bekend was, waar hij gewoon was zijn hoofdverblijf te houden;

„2°. dat zij hem dien tijd heeft vergezeld;

„3°. dat zij geene bepaalde reden weet op te geven, waarom haar man, bij de geboorte van zijn zoon te Leeuwarden, de gemeente Zwartsluis als woonplaats heeft aangegeven; waarschijnlijk heeft hij die plaats daarvoor gehouden, omdat zijne vrouw te Zwartsluis is opgevoed en hare ouders dáár destijds nog woonden;

„4°. dat haar man, ten laste der gemeente Amsterdam, alwaar hij was geboren, in de gestichten van Weldadigheid te Frederiksoord is verpleegd geworden, en dien ten gevolge in de gemeente Assen voor de nationale militie heeft geloot;

„5°. dat zij voorgeeft, in Duitschland kerkelijk te zijn gehuwd, doch dat de plaats waar haar vergeten is;

„dat zij van de voltrekking van haar huwelijk geene stukken onder hare berusting heeft en hiervan bij het Israëlitisch Kerkbestuur alhier niets bekend is, zoodat het ons niet twijfelachtig voorkomt, dat zij evenmin kerkelijk als burgerlijk is gehuwd;

„6°. dat zij geen kinderen meer heeft gehad dan haar zoon Salomon, die den 9 Maart 1830 te Leeuwarden is geboren;

„7°. dat, vermits haar man reeds vóór twintig jaar overleden is, er te dezer stede geene personen meer woonachtig zijn, die zoo van nabij met Swart bekend zijn geweest, dat zij eenige inlichtingen omtrent zijne woonplaats kunnen geven; wel heeft zijne vrouw ons medegedeeld, dat er te Heerenveen een broeder, Mozes Swart genaamd, heeft gewoond, doch dat zij niet weet, of die nog in leven is.

„Wij hebben ons daarom tot het Gemeentebestuur van Heerenveen gewend, met verzoek dien persoon omtrent de woonplaats van zijn alhier overleden broeder te hooren, waarop ons, blijkens missive van den 15 dezer, n°. 3/421, is te kennen gegeven, dat zijn broeder steeds te Zwolle heeft gewoond.”

Deze verklaring komt in zooverre overeen met hetgeen door zijne vrouw is medegedeeld, waaruit blijkt, dat hij zich eerst later heeft gevestigd, nadat hij uit de militaire dienst ontslagen was, op welk tijdstip zijn zoon reeds vier jaar oud was geworden; doch tijdens zijne geboorte was hij steeds reizende en in deze gemeente niet gevestigd, anders zoude hij zulks bij de aangifte van zijn kind te Leeuwarden wel hebben opgegeven.

Gedeputeerde Staten van Overijssel adviseren tot aanwijzing van Leeuwarden als domicilie van onderstand, omdat het is gebleken, dat de vader tijdens de geboorte des behoeftige geene vaste woonplaats had, maar een zwervend leven leidde; dat dus in deze art. 28 der armenwet van toepassing is.

Burgemeester en Wethouders zijn echter bij hunne ontkenenis gebleven, beschouwende de geboorte van den behoeftige als toevallig in die gemeente voorgevallen.

Gedeputeerde Staten van Friesland daarentegen zijn van hetzelfde gevoelen als hunne ambtgenooten in Overijssel.

Ik meen hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Drie-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 11 October 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, MR. Æ. BARON MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden* :

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. I. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 15 September ll., n°. 11, houdende beschikking op *het beroep van H. Peepkorn Jz., te Heemstede, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij aan hem onder zekere voorwaarden vergunning is verleend tot plaatsing van een stoomwerktuig en ketel op zijne kleederblekerij* (zie het verslag over deze zaak op blz. 269—273).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDER-
LANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN
LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van H. Peepkorn Jz., kleerenbleeker te Heemstede, daarbij Onze voorziening inroepende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van den 15 Maart 1871, n°. 17, in zooverre hem daarbij de verplichting is opgelegd om in zijne stoommachine uitsluitend turf en cokes als brandstof te bezigen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 September 1871, n°. 61;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 11 September 1871, n°. 274, 19de Afdeeling;

Overwegende:

dat adressant aan Gedeputeerde Staten vergunning heeft gevraagd om in zijne kleerenblekerij, aan de Zandvaart, onder Heemstede, te mogen in werking brengen

een stoomwerktuig voor het drijven van eenige stampers en het doen koken van water in de kuipen;

dat Gedeputeerde Staten, na gehouden onderzoek *de commodo et incommodo* en na ingewonnen advies van het Gemeentebestuur, de vergunning daartoe hebben verleend, maar onder uitdrukkelijke voorwaarde, dat tot het stoken van den ketel alleen turf en cokes als brandstof zouden mogen worden gebruikt;

dat de adressant zich door die voorwaarde bezwaard acht, en beweert, dat Gedeputeerde Staten niet bevoegd waren om het gebruik van twee bepaalde brandstoffen bij uitsluiting voor te schrijven; dat voor het opleggen dier voorwaarde in de plaatselijke omstandigheden geen voldoende grond was; en dat Gedeputeerde Staten zich in allen gevallen hadden behooren te bepalen tot het voorschrijven der voorzorgsmaatregelen, die konden dienen om den hinder van den steenkolendamp te voorkomen

dat Gedeputeerde Staten aan art. 6 van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) de bevoegdheid ontleenen om alle zoodanige voorwaarden op te leggen, waardoor aan de hinderlijkheid, het nadeel of het gevaar kan worden te gemoet gekomen;

dat in den loop der jaren 1864 en 1865 aan drie kleerenbleekers in de omstreken van Haarlem vergunning is verleend tot het bezigen van stoomwerktuigen, waarbij steenkolen als brandstof mogten worden gebezigd, onder voorwaarde, dat de vuurhaarden en rookkanalen zóó moesten worden ingerigt, dat de rook, alvorens door den schoorsteen te ontsnappen, verbrand werd;

dat de ondervinding toen heeft geleerd, dat het branden van steenkolen, niettegenstaande de genomen voorzorgen, te veel overlast veroorzaakte aan de naburige bleekerijen; en dat in Mei 1869 aan die bleekers dezelfde verpligting is opgelegd, als waarover adressant zich nu beklagt, en welke reeds in 1862 met goed gevolg aan eene andere bleekerij was voorgeschreven;

dat tot nog toe niet is gebleken, dat er een afdoend middel bestaat om den overlast, veroorzaakt door het neêrslaan van rook en het vallen van zwart en roet, bij het gebruik van steenkolen, geheel te voorkomen;

dat, al brengt het belang der nijverheid mede, dat het oprigten van fabrieken niet worde belet, dit evenwel niet wegneemt, dat zooveel mogelijk voorzorgen behooren te worden genomen, ten einde den daaruit voortspruitenden overlast voor de naburen te voorkomen;

dat Gedeputeerde Staten daarom zeer teregt aan de vergunning eene voorwaarde hebben verbonden, die, blijkens de opgedane ondervinding, den adressant niet zal belemmeren in zijn bedrijf, en daartegen de hinderlijkheid voor de naburen geheel zal wegnemen;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van bovengenoemd besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van den 15 Maart 1871, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 15 September 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 18 September ll., n°. 8, houdende beschikking op *het beroep van W. J. Rutgers, te Eelde, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, houdende eene afwijzende beschikking op zijn verzoek om ontheffing van het onderhoud van een ten zijnen laste in de tabel der wegen in de gemeente Eelde voorkomend pand in den weg, het Windgat genaamd* (zie het verslag over deze zaak op blz. 277, 278).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van W. J. Rutgers, landbouwer te Eelde, daarbij Onze voorziening inroepende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 23 Mei 1871, n°. 34, waarbij is afgewezen zijne reclame tegen den legger van wegen en voetpaden in de genoemde gemeente;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 September 1871, n°. 60;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 14 September 1871, n°. 162, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat Burgemeester en Wethouders van Eelde, tot uitvoering van art. 3 van het reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Drenthe, vastgesteld door de Staten dier provincie den 11 Julij 1868, en goedgekeurd bij Ons besluit van 5 Augustus daaraanvolgende, n°. 85, hebben opgemaakt eene tabel van de wegen en voetpaden in die gemeente; en dat daarop de adressant, als eigenaar van het aangrenzend land, is gebragt als onderhoudsplichtige van pand n°. 5, van een weg, *Windgat* genaamd, met vermelding: „dat hij dit was bij de invoering van het reglement;“

dat deze tabel gedurende dertig dagen ter inzage heeft gelegen van belanghebbers, zonder dat de adressant zijne bezwaren daartegen bij den Gemeenteraad heeft ingediend;

dat die tabel toen door Gedeputeerde Staten, bij besluit van 19 Januarij 1870, n°. 23, definitief is vastgesteld;

dat in de maand Mei 1871 de adressant zich heeft gewend tot Gedeputeerde Staten, bewerende: dat de onderhoudslast onwettig op hem was gelegd; dat noch hij, die in 1853 eigenaar van het bedoelde land was geworden, noch zijn voorganger ooit met het onderhoud van den weg waren bezwaard geweest, en verzoekende mitsdien om van dien last te worden ontheven;

dat Gedeputeerde Staten daarop, bij hun besluit van 23 Mei 1871, n°. 34, hebben te kennen gegeven, dat aan zijn verzoek niet kon worden voldaan, omdat de tabel wettig was tot stand gekomen, en dat de adressant met het beklagde onderhoud reeds vroeger wettig was belast geweest;

dat, wat er ook moge zijn van dit laatste beweren, de reclame teregt door Gedeputeerde Staten is afgewezen, op grond, dat tegen de eenmaal definitief vastgestelde tabel geene bezwaren bij hen meer konden worden ingebragt;

dat het reglement uitdrukkelijk bepaalt, hoe en wanneer bezwaren kunnen worden ingediend, namelijk gedurende dertig dagen, vóór de legger voorloopig is vastgesteld, bij den Gemeenteraad, en daarna gedurende veertien dagen, vóór hij definitief is vastgesteld, bij Gedeputeerde Staten;

dat de adressant deze gelegenheid heeft laten voorbijgaan, en het aan zich zelve te

wijten heeft, dat de bezwaren, die hij vermeende tegen de tabel te kunnen aanvoeren, niet vóór de definitieve vaststelling daarvan zijn onderzocht;

Gezien het reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Drenthe, goedgekeurd bij Ons besluit van 5 Augustus 1868, no. 55 (*Provinciaal blad* van 1868, n°. 31);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de bovengenoemde uitspraak van Gedeputeerde Staten van Drenthe te handhaven, en het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 18 September 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van J. de Koning c. s., te Poortugaal, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, houdende afwijzing hunner reclame tegen de opgelegde verplichting tot onderhoud en, zoo noodig, vernieuwing van de Kerkstraat in die gemeente.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Op den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Poortugaal, zoo als die laatstelijk op 3 Julij 1862 is vastgesteld door den Gemeenteraad, komt onder n°. XV voor: de Kerkstraat, waarvan als onderhoudsplichtigen zijn aangewezen de erfgerechtigden, terwijl het Gemeentebestuur met het beheer is belast.

Twee grondeigenaars, in die gemeente woonachtig en tot de bedoelde erfgerechtigden behoorende, met namen J. de Koning en J. Alderliester, hebben zich tot Gedeputeerde Staten van Zuidholland gewend, bezwaren inbrengende tegen deze hun opgelegde verplichting tot onderhoud en, zoo noodig, vernieuwing der Kerkstraat. Gedeputeerde Staten hebben hun, bij resolutie van 24 Januarij dezes jaars, als beschikking op hun adres te kennen gegeven: dat volgens den legger voor het onderhoud der Kerkstraat zijn aangewezen de erfgerechtigden; dat zij adressanten, blijkens berigt van Burgemeester en Wethouders, tot die erfgerechtigden behooren, en dat zij dien ten gevolge verplicht zijn in het onderhoud dier straat te voorzien.

Tegen deze afwijzende beschikking komen adressanten bij verzoekschrift, gedagteekend 29 April 1871, bij den Koning „in hogere voorziening.“ Zij voeren daarbij aan: dat de bedoelde straat strekt van het dorp tot aan de Hervormde kerk, ter lengte van 400 meters, en gebruikt wordt ten dienste der gansche gemeente; dat zij dagelijks met paarden en rijtuigen bereden wordt, inzonderheid des Zondags bij de kerkdienst; dat zij de weg is naar de begraafplaats, ter verbinding dient met andere

naderingen en uitwegen, en op drie plaatsen aangesloten ligt aan de poldergrindwegen. De eerste adressant betaalt, volgens het adres, wegens zijne eigendommen langs de Kerkstraat in de polder-omslagen ten behoeve van die grindwegen; en het zou alzoo, volgens hem, onbillijk zijn, hem bovendien tot vernieuwing der Kerkstraat te verplichten. Adressanten beweren, dat het onderhoud van dezen weg vroeger door het Dorpsbestuur plaats had, ten betooge waarvan zij zich beroepen op zekeren brief van het Classikaal Bestuur van de kerkgemeente te Rotterdam aan het Gemeentebestuur van Poortugaal van 28 November 1821; dat het Gemeentebestuur tot 1836 dien weg in goeden staat heeft gehouden en in 1840 daaraan weder *f* 516.27 heeft ten koste gelegd; dat het verder voor het dagelijksch onderhoud is blijven zorgen tot 1852, toen nieuwe leden van het Gemeentebestuur zijn opgetreden, met de *retroacta* onbekend. Adressanten erkennen wel, dat, vóór den aanleg der straat, de weg in het dorp, even als de polderwegen, door de bewoners onderhouden werd, en zij ook de voetstraat onderhielden; maar daaruit vloeit niet voort, dat zij met het onderhoud der rijstraat en zelfs tot buiten de kom der gemeente kunnen worden belast. Zij beroepen zich op art. 231 der gemeentewet, volgens hetwelk het onderhoud der in het vorig artikel bedoelde wegen en straten, behoudens bestaande wettelijke verplichtingen van anderen, een gemeentelast is, en op art. 4 van het provinciaal reglement op de wegen, houdende, dat die wegen, voor wier instandhouding geene verplichting bestaat, door bescheiden of bestaand gebruik aangewezen, ten laste der gemeente komen. Wettelijke verplichting om den weg te onderhouden bestaat hier, volgens adressanten, voor hen niet; en ook op een bestaand gebruik kan men zich hier niet beroepen, omdat door de bestrating van den weg de toestand geheel veranderd is. Adressanten beweren voorts, dat de legger alleen niet beslissen kan; dat het Gemeentebestuur zich zelf daardoor geen titel kan scheppen, en geene berusting daarin ondersteld kan worden. Zij verzoeken ten slotte, dat Zijne Majesteit hen vrij verklare van de verplichting tot het maken der bedoelde straat, en gelaste, dat het onderhoud daarvan door de gemeente zal geschieden.

Bij hun ambtsberigt op dit adres hebben Gedeputeerde Staten ingezonden een brief van den Hoofd-Ingenieur, ten geleide van eene schetsteekening der wegen in de gemeente Poortugaal, en een schrijven van Burgemeester en Wethouders tot bestrijding van der adressanten beweringen. Burgemeester en Wethouders verklaren daarbij, dat in de begrotingen en rekeningen antérieur 1836 niets voor uitgaven voor het onderhouden der Kerkstraat voorkomt, en de goede toestand dier straat alleen te danken was aan het getrouw voldoen der erfgeregtigden aan hunne onderhoudspligtigheid. Volgens hun schrijven kan het bewijs der ongegrondheid van de reclame ook geleverd worden uit de schuldboeken van den metselaar, waaruit blijkt, dat alle de erfgeregtigden, sedert 1840 als onderhoudspligtigen daartoe aangewezen, uit hunne eigene middelen de noodige herstellingen hebben bekostigd; dat er, wel is waar, ten aanzien des onderhouds geene contracten aanwezig zijn; doch vermits de onderhoudspligtigheid reeds sedert onheugelijke jaren bestaat, is daaraan ook geene behoefte en is zij door het gebruik van zelve gewettigd. Burgemeester en Wethouders geven ten slotte te kennen, dat zij volharden bij hun gevoelen, dat het verzoek zou moeten worden afgewezen, ook al ware er geen andere grond daartoe dan de aangewezen verplichting op den legger der gemeente.

De Afdeeling is thans geroepen te dezer zake een ontwerp van besluit aan den Koning voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn belanghebbenden tegenwoordig. Hebben de belanghebbenden ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De appelland DE KONING bestrijdt nader de beweerde verpligting. Vroeger moge die bij de erfgeretigden bestaan hebben; maar sedert is de toestand geheel veranderd. Vooral heeft die verandering plaats gehad door de uitbreiding der gemeente, die van dat voetpad een veelvuldig gebruik maakt. Daar alzoo deze straat geheel van eigenaars en gebruikers is veranderd, wordt ook voor het onderhoud eene andere contributie vereischt. Dat gedeelte wordt dan ook nu, behalve door art. 4 van het provinciaal reglement op de wegen en voetpaden, beheerscht door artt. 179b en 231 der gemeentewet. Het betreft hier een onderhoud, dat geheel moet komen ten laste der gemeente. En er mag dus aan anderen te dier zake geen ondragelijke last worden opgelegd.

De *Burgemeester van Poortugaal*, als gemagtigde van den Gemeenteraad aldaar optredende, zegt, dat het aangevoerde door den vorigen spreker niet overeenkomstig de waarheid is. Sedert ruim twintig jaren, dat hij, gemagtigde, aan het hoofd der gemeente is geplaatst, is er nooit iets door de gemeente aan onderhoud dier straat besteed. Het onderhoud door de erfgeretigden dagteekent dan ook van zeer geruimen tijd. Reeds, voor zooveel gemagtigde zich herinnert, was daartoe verpligt de overgrootvader van den appelland. Wel volgde sedert 1789 nu en dan, bij schouwing, veroordeeling ter zake van nalatigheid; maar daarop werd dan weder voor het onderhoud betaald. Nooit echter door de gemeente. Bij elken verkoop van den grond zijn de servituten, die er aan verbonden zijn, geëerbiedigd. Daarbij moet spreker zich verwonderen, hoe de appelland kan klagen over benadeeling van den weg door de gemeente, terwijl juist door zijn eigen bedrijf de straat, door het heen en weder berijden met zijne zware wagens, geweldig lijdt. Gemagtigde moet daarenboven hier wel doen uitkomen, dat door het Gemeentebestuur de legger der wegen en voetpaden is opgemaakt overeenkomstig de bestaande voorschriften. Die legger heeft gedurende twee maanden, nadat hij is opgemaakt, ter visie gelegen, en er is niemand tegen opgekomen. Niemand heeft zich binnen den wettelijken termijn beklaagd. Sedert is er dan ook geene andere klacht ingekomen dan van den schoonvader van den appelland, die blijkbaar door hem tot dit verzet is aangespoord.

Staatsraad DE VRIES doet den appelland opmerken, dat uit den legger, een officieel stuk, blijkt, dat dat stuk voorloopig in 1853 en definitief in 1854 is vastgesteld, en dat er niemand tegen opgekomen is. En na van 1854 af te hebben gediend, is hij in laatstgemeld jaar wederom opgemaakt, en is hij andermaal ter visie gelegd en is daarbij de wettelijke termijn in acht genomen. Wat is dus de reden, dat in die acht jaren niemand tegen den legger is opgekomen en van zijn regt tot reclame heeft gebruik gemaakt?

Appelland zegt, dat men weet, hoe het doorgaans ten platten lande met soortgelijke zaken gaat. Een geruimen tijd laat men ongemoeid deze of gene handeling plegen, zonder van het regt, dat men er tegen heeft, gebruik te maken. De wettelijke termijn gaat dan alligt voorbij, en men laat zich, door eigen nalatigheid en verzuim, veel welgevallen wat in strijd is met zijn regt.

De *Burgemeester van Poortugaal* dringt nader op het door hem aangevoerde aan. Hij voegt er nog bij, dat de staat, waarin de straat zich tegenwoordig bevindt door het verzuim van onderhoud, steeds bedenkelijker en gevaarlijker wordt; en dat nogtans de kosten van het onderhoud niet noemenswaardig zouden zijn, indien er behoorlijk de hand aan gehouden wierd.

De *VOORZITTER*: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van A. Sol, te Appingedam, van een besluit van Burgemeester en Wethouders van die gemeente, waarbij aan A. Eilderts Stijkel vergunning is verleend tot oprigting eener ijzersmederij in het perceel, kadastraal sectie D, n°. 967.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Op den 9 en 15 December 1870 had er voor Burgemeester en Wethouders van Appingedam een onderzoek *de commodo et incommodo* plaats naar aanleiding van een verzoek van Aaldrik Eilderts Stijkel, van beroep ijzersmid, wonende aldaar, om in de op zeker perceel, kadastraal bekend sectie D, n°. 967, gestichte houten loods eene ijzersmederij te mogen oprigten, ten behoeve van het vervaardigen van de ijzeren bruggen ten dienste van het groot scheepvaart-kanaal van Groningen naar Delfzijl.

Van de op 9 en 15 December verschenen belanghebbenden verklaarden er vier, dat zij tegen de oprigting van bedoelde ijzersmederij ter aangewezen plaatse geen het minste bezwaar hadden.

Een vijfde comparant, Arie Sol, tuinier, eigenaar van het aan de oostzijde naast aangelegen perceel en de daarop gevestigde woning en bloemisterij, gaf daaromtrent te kennen, wèl bezwaren te hebben, en zulks op grond, dat door die inrigting de door hem bewoond wordende behuizing aan meerder brandgevaar zou zijn onderhevig, terwijl mede door den door de ijzersmederij te veroorzaken damp de tuinvruchten, door hem in de nabijheid verbouwd, zouden lijden; wordende echter door hem te kennen gegeven, dat hij genoeg zal nemen in de voorgestelde inrigting, indien door den adressant aan hem schriftelijk bewijs worde afgegeven, dat de ijzersmederij binnen drie jaren na 15 December wederom zal worden weggeruimd, of wel zoodra de ijzeren bruggen, ten dienste waarvan de smederij wordt opgerigt, gereed zullen zijn.

Onder dagteekening van 15 December 1870 hebben vervolgens Burgemeester en Wethouders de gevraagde vergunning verleend, daarbij overwegende: dat, uit het oogpunt van politie, bij het Gemeentebestuur de beweerde zorg voor brand van allen grond is ontbloot, en dat, wat betreft het geveerde nadeel, door eene verhooging des schoorsteens en andere maatregelen der bouworde van dien schoorsteen, de rook minder schadelijk kan worden gemaakt, dat de zorg over het nadeel door den rook minstens overdreven is te achten, uit hoofde dat nadeel de eerste drie jaren wel niet minder dan in latere jaren zal zijn, zoodat de bijgebragte bezwaren niet van zoodanig overwegend belang kunnen worden geacht, dat de door adressant gevraagde vergunning niet zoude behooren te worden verleend;— weshalve besloten is aan Aaldrik Eilderts Stijkel voornoemd de gevraagde vergunning te verleenen, echter onder de navolgende voorwaarden: 1°. dat het gebouw, waarin de smederij zal worden opgerigt, niet mag zijn gedekt met riet of stroo, maar gedekt met pannen, waaronder echter geene dokken zullen mogen worden gelegd; 2°. dat de schoorsteen, welke zal dienen tot rookuitgang, van af den vuurhaard zal worden opgemetseld en ter lengte van 1 meter, 5 decimeter boven den nok van het dak des gebouws zal moeten worden opgetrokken, alles onder toezigt en ten genoege van Burgemeester en Wethouders; 3°. dat op dezen schoorsteen zal worden aangebragt eene gebogene ijzeren plaat, zoodanig ingerigt, dat de oost- en westzijden zijn gesloten en de rook alzoo alleen uitgang zal hebben aan de noord- en zuidzijden, welke plaat ten noorden en ten zuiden minstens 1 decimeter den rand van den schoorsteen zal moeten oversteken; 4°. dat de vuurhaard van steen en ijzer zal worden vervaardigd; 5°. dat, wanneer de inrigting dezer ijzersmederij binnen zes maanden na heden niet is tot stand gebragt, deze concessie zal zijn vervallen; 6°. dat deze vergunning door Burgemeester en Wethouders ten allen tijde kan worden ingetrokken.

Tevens verleenden Gedeputeerde Staten, onder dagteekening van 6 Januarij 1871, aan A. E. Stijkel voornoemd, — gelet op de gehoudene informatiën *de commodo et incommodo* en op het gunstig ambtsberigt van Burgemeester en Wethouders dd. 2 December te voren, — vergunning om in het hiervoren vermeld perceel n°. 967 te plaatsen een stoomtuig, en wel onder de navolgende voorwaarden: 1°. dat hij het stoomtuig niet in gebruik mag stellen, dan nadat hij de vereischte vergunning daartoe van of van den Minister van Binnenlandsche Zaken zal hebben bekomen; 2°. dat de schoorsteen zal worden opgetrokken ter hoogte van 12 meter boven den beganen grond; 3°. dat hij verplicht zal zijn om alle nadere voorschriften, die hem te dezer zake mogten worden gegeven, onmiddellijk en stiptelijk na te komen; en 4°. dat deze vergunning zal zijn vervallen, indien daarvan binnen een jaar na de dagteekening van dit besluit geen gebruik is gemaakt.

Inmiddels was Arie Sol voormeld bij verzoekschrift, gedagteekend 31 December, van de door Burgemeester en Wethouders verleende vergunning in hooger beroep gekomen bij Zijne Majesteit, zoowel in zijn eigen belang — gelijk hij zegt — als in dat van zijnen hypothecairen schuldeische. Hij geeft daarbij te kennen: dat, volgens de aanvraag, de op te rigten smederij slechts *tijdelijk* zoodanige bestemming zou hebben, nl. ten dienste van een buitengewoon werk, hetwelk binnen twee à drie jaren kan zijn afgelopen. De vergunning daarentegen — zegt hij — is *onbepaald* en gaat derhalve verder dan de aanvraag strekt. Dit is even noodeloos als bezwarend voor den adressant; een tijdelijke last, een tijdelijk gevaar is lichter te dragen dan een altijddurende. De adressant is in hooge mate voor brandgevaar beducht. Het Bestuur noemt dat bezwaar van allen grond ontbloomt; iets, hetwelk hem niet weinig bevreemdt, daar het toch niet aan het Bestuur onbekend kan zijn, dat die ijzersmederij zal worden uitgeoefend niet in een steenen gebouw, maar in eene houten loods, welke houten loods eene aanzienlijke lengte bij geringe breedte heeft, en aan de ééne zijde op slechts 9 à 10 meters afstand van des adressants woning, in de onmiddellijke nabijheid van de bevolkte Wijkstraat en in de kom van Appingedam is gelegen. Het is toch geene hersenschimmige vrees — zegt hij — dat het afspatten van gloeiende ijzerdeelen, in den hoogsten graad van verhitting gebragt, de dunne, houten wanden van het gebouw aan meer dan gewoon brandgevaar blootstelt, nog gezwegen van een mogelijken schoorsteenbrand, die zich ook aan de houten wanden zou kunnen mededeelen. De adressant erkent, dat hij aanvankelijk niet ongenegen was zich tegen eene tijdelijke concessie niet te verzetten, ook omdat hij zooveel doenlijk inschikkelijk wil zijn tegenover een lastigen nabuur. Maar nu het Bestuur deze zijne bereidverklaring als argument bezigt, om zijne bezwaren te bestrijden, nu moet hij zoowel tegen eene tijdelijke als duurzame oprigting eener houten ijzersmederij protesteren. Het vroeger geopperd bezwaar van den rook, als hinderlijk voor den bloei zijner vruchtboomen, laat hij thans varen, daar het Bestuur daaraan eenigermate is te gemoet gekomen, door de hoogte van den schoorsteen te bepalen. Op grond van het vorenstaande neemt hij de vrijheid Zijne Majesteit te verzoeken, dat het boven aangehaald besluit worde vernietigd, of althans dat de oprigting der bedoelde ijzersmederij niet anders plaats hebbe dan onder de volgende voorwaarden: 1°. dat de zijwanden van het gebouw niet van hout, maar van steen worden opgetrokken; 2°. dat in elk geval de vergunning tot oprigting van de smederij in een steenen gebouw slechts tijdelijk, b. v. tot den afloop der buitengewone werkzaamheden, worde verleend.

Na het schrijven dezes geeft de adressant nog in een *post scriptum* te kennen, te hebben vernomen, dat aan A. E. Stijkel vergunning moet zijn verleend door het Gemeentebestuur om een locomobile in bovengemelde houten loods te plaatsen. Hij acht het Gemeentebestuur daartoe onbevoegd en protesteert uit het oogpunt van brandgevaar mede tegen dat besluit, terwijl hij voorts opmerkt, dat genoemde Stijkel, in strijd met het besluit van 15 December 1870, de pannen van zijne houten smederij

met stroodokken heeft voorzien, ofschoon hij, Stijkel, zeer wel wist, dat zulks hem verboden was.

Gedeputeerde Staten, over dat verzoekschrift door den Minister van Binnenlandse Zaken gehoord, hebben, na Burgemeester en Wethouders nader te hebben geraadpleegd en den Provincialen Ingenieur te hebben gehoord, onder dagteekening van 21 April 1871 hun ambtsberigt uitgebragt. Zij geven o. a. te kennen: dat door hun Collegie, en niet door het Gemeentebestuur, zoo als adressant vermeent, aan A. E. Stijkel vergunning is verleend tot het plaatsen van een stoomtuig in zijne werkplaats; dat, volgens algemeene bekendheid, bevestigd door de door Burgemeester en Wethouders van Appingedam genomen proef, het gevaar van brand in eene smederij door het spatten van vonken, zoo het al bestaat, uiterst gering is; dat ook de dokken, onder de pannen vóór de vergunning gelegd, later zijn weggeruimd; dat, terwijl adressant, volgens zijn adres, bij ongunstige dispositie op zijn verzoek tot vernietiging van het besluit, genoeg zou nemen in eene tijdelijke vergunning in een steenen gebouw, bij voorbeeld tot den afloop der buitengewone werkzaamheden, Burgemeester en Wethouders ook niet anders bedoelen door de bepaling onder de voorwaarden der vergunning, dat zij die *ten allen tijde*, en dus ook nog vóór den afloop der door adressant bedoelde buitengewone werkzaamheden, kunnen intrekken; dat uit een gedaan onderzoek ook aan den Provincialen Ingenieur is gebleken, dat de bedoelde smederij geheel tijdelijk is ingerigt, en dat gevaar voor brand weinig of niets heeft te beteekenen, terwijl die ambtenaar ook van oordeel is, dat de vergunning, door Burgemeester en Wethouders gegeven, slechts van tijdelijken aard is, ofschoon het voor A. E. Stijkel ook volstrekt geen bezwaar zou hebben, zoo de vergunning aan hem voor drie jaren werd verleend, omdat dan toch het kanaal van Groningen naar Delfzijl gereed zal zijn, en de buitengewone werkzaamheden van Stijkel zullen ophouden. Veel te bezwarend zoude voor hem zijn het plaatsen van een steenen gebouw, waardoor alles zou worden verslonden, wat hij door harden arbeid aan de aangenomen werken kan verdienen. Ook komt het aan Gedeputeerde Staten voor, dat het gevaar voor brand door adressant overdreven wordt voorgesteld, en dat dit door het houten gebouw niet zoodanig wordt vermeerderd, dat daarom bij Zijne Majesteit de vernietiging van het besluit van Burgemeester en Wethouders dient te worden ondersteund. Immers, behalve de door den Provincialen Ingenieur in zijn berigt aangehaalde voorbeelden, zijn aan Gedeputeerde Staten, in den onmiddellijken kring hunner omgeving, voorbeelden van houten gebouwen bekend, tot het op- of inrigten waarvan concessie is verleend, zoo als lakstokerijen en bewaarplaatsen van petroleum. Gedeputeerde Staten adviseren alzoo, bij Zijne Majesteit het verzoek van den adressant, tot vernietiging van het bestreden besluit niet te ondersteunen. Tevens komt het aan Gedeputeerde Staten voor, dat het niet noodig is de vergunning, die ten allen tijde kan worden ingetrokken, te veranderen in eene vergunning voor den tijd van drie jaren of zoolang de buitengewone werkzaamheden duren, aangezien Gedeputeerde Staten met den Provincialen Ingenieur gelooven, dat na dien tijd alles tot de oude gewoonte zal terugkeeren.

Intusschen is, onder dagteekening van 8 Mei ll., door A. Sol een nader verzoekschrift aan Zijne Majesteit ingediend. Hij geeft daarin te kennen: dat, aangezien de feitelijke toestand niet meer dezelfde is als bij de indiening van zijn eerste adres, en er op dit oogenblik over de inrigting en werking der smederij, met het oog op de belendende perceelen, beter kan geoordeeld worden, hij zich de vrijheid veroorlooft aan Zijne Majesteit thans het volgende voor te dragen. Vooreerst, de vergunning — zegt hij — is niet tijdelijk verleend; ze gaat verder dan in de bedoeling van den aanvrager lag. Nu schijnt wel het Gemeentebestuur van meening, dat elke vergunning, dus ook deze tijdelijk is; maar het ziet daarbij voorbij, dat alleen dan intrekking geoorloofd is, wanneer de opgelegde voorwaarden niet worden nageleefd

(Koninklijk besluit van 15 December 1867) (1). In allen gevalle staat eene tijdelijke vergunning niet gelijk met eene voor intrekking vatbare vergunning. De adressant toch moet nu lijdelijk toezien, dat het Gemeentebestuur, des goedvindende, voor een onbepaalden tijd de houten smederij laat voortbestaan, terwijl hij, bij eene vergunning onder tijdsbepaling, de zekerheid had, dat de smederij, na den afloop der buitengewone werkzaamheden, buiten verder gebruik zoude worden gesteld. De adressant noemt den feitelijken toestand nu en vroeger niet meer denzelfden. Immers de pannen der werkplaats, vroeger in strijd met het besluit met stroodokken voorzien, zijn nu aangestreden met een mengsel van teer en asch. Gelijk de concessie luidt, is dit geoorloofd; men zonderde alleen het gebruik van stroodokken uit, even als ware dit de éénige gevaarlijke stof. Het besluit is derhalve op dit punt onvolledig. Het moet of opnoemen wat in 't algemeen bij dakbekleding als gevaarlijk is te achten, of een bepaald voorschrift hieromtrent geven, bv. dat de pannen alleen met kalk worden aangestreden, zijnde dit eene veiliger specie dan een mengsel van brandbare teer en asch. Ook in de wijze van werken der smederij is verandering gekomen. Er wordt niet alleen van de stookplaats gebruik gemaakt, maar er wordt tevens in de houten werkplaats gebruikt eene verplaatsbare tafel, onder welke het vuur met eene kleine blaasbalg wordt gloeiend gemaakt voor het smeden van korte boutjes van ijzer. De vuurvonken stuiven derhalve onbelemmerd naar de houten wanden en het lage, met asch en teer bestreken dak. Het gevolg van een en ander is nu reeds, dat de correspondent der Utrechtsche brandkas den adressant heeft te kennen gegeven, dat hij stellig hooger assurance-premie had te betalen, omdat de belendende smederij van hout is opgetrokken, en tevens omdat daarin op voren omschreven gevaarlijke wijze wordt gewerkt. De uitslag der met de Directie van de brandkas gevoerde correspondentie over verhooging van premie is hem adressant op dit oogenblik nog niet bekend. Het blijkt nu, dat de roetdeelen, die uit den schoorsteen opstijgen, op het bleekgoed van den adressant neervallen en ook den bloei zijner vruchtboomen en den wasdom van jonge groenten belemmeren. Adressant, als tuinman, vraagt hiertegen bescherming, hetgeen door hooger optrekken van den schoorsteen althans eenigermate kan geschieden. Adressant, die van zijn handenaarbeid moet leven, is afkeerig om buiten dringende noodzakelijkheid eenige belemmering in het bedrijf van zijn buurman uit te lokken. Het is hem nu gebleken, dat het gebruik der locomobile geen brandgevaar te weeg brengt, evenmin het afspatten der ijzerdeelen, weshalve hij hiertegen geen bezwaar verder mag inbrengen; maar zijn eigenbelang, hetwelk hij niet aan het belang van derden mag opofferen, verzet zich tegen verdere toegeeflijkheid. Het is daarom, dat hij zich verplicht gevoelt, Zijner Majesteits tussschenkomst op nieuw in te roepen in het thans nog aanhangig geschil met onderdanig verzoek: 1°. dat in uitdrukkelijke bewoordingen aan de concessie een tijdelijk karakter worde gegeven; 2°. dat als voorwaarde worde gesteld het aansnijden der pannen met kalk, althans niet met asch en teer; 3°. dat het gebruik der verplaatsbare stooktafel in de houten werkplaats worde verboden, ten ware de wanden niet van hout, maar van steen worden opgetrokken; 4°. dat de schoorsteen aanzienlijk worde verhoogd.

Hij legt tevens eene verklaring over van zekere weduwe van der Boogh, dat zij door de houten stoomfabriek van Stijkel grooten last van de zwarte stip heeft op haar bleekveld, waar men jaarlijks f 3 van beurde, waarvan zij nu door bedoelde stip is verstoken.

Nadat Gedeputeerde Staten waren uitgenoodigd om zoowel den smid Bilderts Stijkel, als de naburen, die bij het vroeger onderzoek *de commodo et incommodo*

(1) Zie *Achtste Deel*, blz. 3.

waren opgeroepen geweest, over dit nader verzoekschrift van 8 Mei te doen hooren, en tevens te willen mededeelen, of dat verzoekschrift ook verandering mogt brengen in de zienswijze van Burgemeester en Wethouders van Appingedam of van Gedeputeerde Staten, — meldden Burgemeester en Wethouders bij hun berigt van 9 Junij, dat, behalve Sol zelf, al de bureu ook nu nog gunstig voor de smederij van Stijkl gestemd bleken te zijn; — terwijl Gedeputeerde Staten, onder dagteekening van 15 September ll., even als Burgemeester en Wethouders bij hun voormeld berigt te kennen geven, dat de gronden, waarop adressant bij nader adres zijn verzoek toelicht, ook na een vernieuwd lokaal onderzoek, hun geene aanleiding hebben gegeven om van hunne vorige zienswijze terug te komen; dat het nader adres huns inziens niet strekt ten bewijze van meer dan gewoon gevaar van brand; dat de verklaring van de weduwe F. van der Boogh, door adressant overgelegd, daartoe door haar waarschijnlijk op zijn verzoek afgegeven en waarbij de geleden schade over een geheel jaar op *f* 3 wordt bepaald, aan Gedeputeerde Staten voorkomt niet van dat gewigt te zijn om daardoor te bewerken, dat een ander ingezeten op zijn grond zou moeten worden geweigerd het hebben eener werkplaats, waardoor veel meer dan drie menschen een geheel jaar in hun levensonderhoud voorzien; dat er mitsdien huns inziens geene termen zijn gevonden om verandering te brengen in de zienswijze van Gedeputeerde Staten, bij hun besluit van 21 April ll. omschreven, mits de concessionaris zich houde aan de voorwaarden, hem door Burgemeester en Wethouders van Appingedam bij het verleenen der concessie en door Gedeputeerde Staten bij het plaatsen van zijn stoomtuig, in zijne werkplaats, gesteld of des noodig oordeelende nog te stellen.

Er zijn memoriën ingediend, als: 1°. door A. E. Stijkl, van Mei ll. Hij geeft daarin te kennen: dat aan alle de voorwaarden, door Burgemeester en Wethouders op 15 December 1870 gesteld, door hem is voldaan, en zijne smederij dan ook reeds eenigen tijd in werking is; dat hij aan de beslissing van den Raad van State overlaat, of het beroep van zijnen buurman, den tuinman Arie Sol, in den gegeven stand der zaak nog wel gevolg kan of mag hebben? dat, voor het geval de Raad van State mogt oordeelen, dat het beroep niet is tardief en uit dien hoofde niet tot niet-ontvankelijkheid zou dienen te worden geadviseerd, suppliant dan vol vertrouwen hoopt, dat de Raad van State in allen gevalle termen zal vinden Zijne Majesteit den Koning te advisereren op het ingesteld hooger beroep afwijzend te beschikken; dat de ingebragte bezwaren toch klaarblijkelijk zijn hersenschimmig en aanvankelijk voldoende worden weêrlegd door de motieven van het beroepen besluit, waaraan suppliant nog toevoegt, dat, om het bezwaar, voortvloeiende uit gevreesde schade door rook, werkelijk tot eene afdoende grief te maken, wel allereerst zou moeten zijn bewezen, dat rook van gezuiverde smidskolen, hoedanige alleen suppliant kan bezigen, aan bloei en vruchten schade of nadeel *kan* veroorzaken, hetgeen suppliant meent te mogen ontkennen; dat hij er dus nauwelijks op behoeft te wijzen, dat hier door die rook bij geene mogelijkheid schade voor den appellant zal *kunnen* ontstaan, nu de schoorsteen op eene voldoende hoogte is opgebouwd en de rook alleen noord- en zuidwaarts uitgang heeft, zoodat zijn oostwaarts onmiddellijk aangelegen betrekkelijk smal perceel daarvan noodzakelijk zoo goed als geheel zal blijven verschoond; dat de ware reden van bezwaar bij den appellant dan ook niet schijnt vrees voor brand of vrees voor mogelijke schade door rook, maar deze, dat zijn tuin door het door suppliant opgetrokken gebouw voor de zon minder toegankelijk is komen te liggen, waartegen hij echter op dien grond niet heeft kunnen inleggen, en nu naar andere gronden heeft uitgezien, om zoo suppliant in zijn bedrijf te bemoeijelijken en op deze wijze misschien zijn éénig doel, het afbreken van het gebouw, te bereiken. Redenen waarom suppliant de vrijheid neemt den Raad van State te verzoeken te advisereren als bovengemeld.

Ook zijn overgelegd drie verklaringen, door even zoovele naburen ingediend ten gunste van de handhaving van het besluit van Burgemeester en Wethouders van 15 December 1870.

Eindelijk is ook ingekomen, onder dagteekening van 15 Mei ll., een geschrift van A. Sol, waarbij deze, zich overigens gedragende aan de gewisselde stukken, eenige beschouwingen mededeelt, die geen nieuw licht over dit geschil verspreiden.

En hiermede meen ik voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. het beroep van den Raad der gemeente Oploo van besluiten van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij zij de goedkeuring hebben onthouden aan besluiten van den Gemeenteraad tot het verleenen van bijdragen in de bouwkosten voor woningen van geestelijken.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! De Raad der gemeente Oploo, St. Antonis en Ledeacker, provincie Noordbrabant, heeft op den 27 Augustus 1870 besloten: 1°. om voor de helft bij te dragen in de kosten voor het bouwen eener nieuwe woning, bestemd voor den tijdelijken heer Pastoor te Ledeacker, tot een bedrag van hoogstens *f* 2000; alsmede 2°. om bij te dragen voor $\frac{2}{3}$ gedeelten in de kosten voor herstellingen aan de woning, bestemd voor den tijdelijken heer Kapellaan te St. Antonis, de som van *f* 600 niet te boven gaande.

Op dit besluit werd gevraagd de goedkeuring van Gedeputeerde Staten der provincie Noordbrabant. Blijkens missive dier Staten in dato 4 October daaraanvolgende, konden zij zich niet vereenigen met de strekking der twee voormelde besluiten, omdat het voorzien in de kosten voor huisvesting van geestelijken, naar geest en inhoud der gemeentewet, niet de taak der burgerlijke gemeente is.

De Gemeenteraad heeft desniettemin op den 19 Mei ll. twee besluiten, van gelijken inhoud als die van 27 Augustus 1870, genomen. In de memoriën van toelichting, die besluiten vergezellende, wordt gezegd, dat, daar de fondsen der Rooms-Katholijke gemeente niet meer bijdragen dan noodig is om de kosten van het jaarlijksch onderhoud der gebouwen te dekken en slechts bij enkele parochianen eene kleine bijdrage zou kunnen worden verkregen, men op het verzoek van het Kerkbestuur heeft besloten tot het geven der bedoelde bijdrage; zullende de overige kosten grootendeels, zoo niet geheel, door den tijdelijken heer Pastoor worden betaald. En ten aanzien van de bijdrage voor herstelling van de zoldering, vloer en een gedeelte muur van de kapellaanswoning te St. Antonis, dat men overtuigd is, dat de fondsen der kapellanij niet toereikend zijn tot het bekostigen dier herstellingen, en dat men daarom heeft besloten tot het geven der gezegde bijdrage van hoogstens *f* 600. In de beide memoriën van toelichting wordt ten slotte gezegd, dat de sommen van *f* 2000 en *f* 600 zullen worden gevonden uit een gedeelte van de opbrengst van den in December ll. gehouden verkoop van gemeentegronden.

Gedeputeerde Staten, wier goedkeuring op nieuw werd ingeroepen, volharden, blijkens missive van den 2 Junij ll., bij hunne meening, in de voormelde missive van 4 October 1870 uitgedrukt.

De Raad der gemeente Oploo *c. a.* heeft bij adres, aan den Koning ingediend op den 26 Junij ll., verklaard doordrongen te zijn van de noodzakelijkheid om genoemde

bijdragen van wege de gemeente te verleen, daar er op andere wijze geene genoegzame middelen vindbaar zijn; en heeft den Koning verzocht, de bedoelde twee besluiten van 19 Mei ll. te willen handhaven.

Gedeputeerde Staten, over dit adres gehoord, hebben bij missive van 28 Julij/4 Augustus ll. te kennen gegeven, dat, naar hun inzien, het herstellen van bedoelde woningen in geen verband staat met de huishouding der burgerlijke gemeente, maar een bijzonder belang betreft, waarvoor geene gelden uit de publieke kas der burgerlijke gemeente kunnen worden verstrekt. Voorts merken zij op, dat de besluiten van den Gemeenteraad te Oploo *c. a.*, zoo als zij daar zijn liggende, niet aan hunne goedkeuring zijn onderworpen, zoolang niet, om daaraan uitvoering te kunnen geven, daarvoor gelden op de begrooting zijn uitgetrokken; dat zij toch niet vallen onder de toepassing van art. 194 der gemeentewet.

In dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 7 September ll. bij deze Afdeeling is ahangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Vier-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 25 October 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden :

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge ,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 6 dezer, n°. 13, houdende beschikking op *het beroep van G. Moonen, te Stratum, van een besluit van Burgemeester en Wethouders aldaar, waarbij aan R. van der Nahmer vergunning is verleend tot oprigting eener verwerij voor wollen stoffen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 233, 234).

Het besluit is van den volgenden inhoud :

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van G. Moonen *c. s.*, ingezetenen van Stratum, provincie Noordbrabant, daarbij Onze voorziening inroepende tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan R. van der Nahmer vergunning is verleend tot oprigting eener verwerij van wollen stoffen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 26 September 1871, n°. 50;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 2 October 1871, n°. 252, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat het Gemeentebestuur van Stratum, bij besluit van 19 April 1866, aan R. van der Nahmer onvoorwaardelijk vergunning heeft verleend om bij zijne wollen stoffenfabriek eene verwerij op te rigten;

dat adressanten zich nu bij Ons hebben beklagd, dat de sloot, die langs hunne gronden loopt, zich ontlastende in de rivier de Dommel, door het vuile water, afkomstig van de verwerij, wordt verontreinigd; dat ook de waterputten worden bedorven, en dat de uitoefening der beroepen van leerlooijer, zoutzieder en hierbrouwer, in de nabijheid der verwerij, ten gevolge van het bederf van het water, bijna onmogelijk wordt;

dat een ingesteld onderzoek de bewijzen heeft opgeleverd, dat de klagen over verontreiniging van het water, in de nabijheid gelegen, ongegrond zijn, en dat geene zoo groote nadeelen van de verwerij worden ondervonden, als adressanten beweren;

dat echter het water van de langs der adressanten erven loopende sloot door het water, dat daarin uit de verwerij wordt ontlast, wel eenigzins wordt verontreinigd;

dat, al brengt het belang der nijverheid mede, dat het oprigten van fabrieken niet worde belet, dit evenwel niet wegneemt, dat zooveel mogelijk voorzorgen behooren te worden genomen, ten einde de hinderlijkheid, het nadeel of gevaar, daaruit voortspruitende, weg te nemen of te voorkomen;

dat zoodanige voorzorgen alsnog kunnen aangewend worden, blijkens rapport van den Hoofd-Ingénieur van den Waterstaat in het 6de district;

dat, wel is waar, de vergunning voor de verwerij van wol en wollen stoffen in der tijd onvoorwaardelijk door het Gemeentebestuur is verleend; maar dat het nemen van nadere maatregelen, die kunnen strekken om de hinderlijkheid voor de naburen te voorkomen en den gebleken overlast weg te nemen, ten allen tijde geoorloofd is;

Gezien het Koninklijk besluit van den 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19), rakende de vergunningen tot oprigting van sommige fabrieken en trafieken;

Hebben goedgevonden en verstaan:

1°. met wijziging van het bovengenoemd besluit van het Gemeentebestuur van Stratum, waarbij de vergunning tot oprigting der verwerij is verleend, te bepalen, dat de concessionaris verplicht zal zijn de van de verwerij afkomstige vuile stoffen op eigen terrein te houden door den aanleg van twee gegraven zinkputten of kuilen, elk ruimschoots kunnende bevatten de hoeveelheid fabriekwater, in een etmaal af te voeren, op den bodem voorzien van een laag zuiver zand, ter dikte van 0.30 meter; dat hij het fabriekwater gedurende 24 uren tot bezinken in deze putten moet laten staan, alvorens het op de afvoersloot te laten wegloopen; en dat hij elke twee maanden de zandlaag met het bezinksel moet verwijderen en door zuiver zand moet vervangen;

2°. te bepalen, dat aan deze voorwaarde zal moeten voldaan zijn binnen drie maanden na de dagteekening van dit besluit; zullende, bij gebreke daarvan, de vergunning voor de verwerij geacht worden te zijn ingetrokken.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 6 October 1871

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEERT, L. D.

2°. van den 8 dezer, n°. 18, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van Johannes Groen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 254, 255).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken, betreffende het geschil over de woonplaats van den armen krankzinnige Johannes Groen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 26 September 1871, n°. 46;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 3 October 1871, n°. 232, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat de genoemde behoefte, die in een krankzinnigen-gesticht wordt verpleegd, den 23 September 1842 geboren is te Deventer;

dat hij den 26 Augustus 1868 uit Deventer, waar hij toen woonde, als soldaat naar Oost-Indië is vertrokken, en van dáár den 24 Maart ll. hier te lande is teruggekeerd, gepasporteerd, volgens het paspoort, „uit hoofde van lichaamsgebreken,“ bestaande in „onnoozelheid“;

dat hij kort daarna van Harderwijk weder naar Deventer is gekomen bij zijn vader en zijne zuster, die hem, uit hoofde van armoedige omstandigheden, niet in hunne woning konden opnemen;

dat hij zich toen heeft vervoegd bij een meester, bij wien hij in vroeger jaren als stucadoor had gewerkt;

dat deze hem echter niet in dienst heeft genomen, maar zich aanstonds bij den Burgemeester heeft vervoegd, met verzoek hem aan te wijzen, waar hij dezen man, die geheel voor arbeid ongeschikt was, zou kunnen plaatsen;

dat de behoefte daarop den 3 April 1871, na verkregen magtiging van den President der Regtbank, in het krankzinnigen-gesticht is opgenomen;

dat aan dit kortstondig verblijf te Deventer het karakter van woonplaats, in den zin van art. 74, 1ste lid, van het Burgerlijk Wetboek, niet kan worden toegekend;

dat, bij gebreke van zoodanige woonplaats, blijkens de bewoordingen en de geschiedenis van art. 4 der wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85), de kosten van overbrenging en verpleging van eenen armen krankzinnige niet ten laste komen van de plaats zijns werkelijken verblijfs, maar uit 's Rijks kas moeten worden voldaan;

Gezien de wet op het armbestuur;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de woonplaats van den krankzinnige Johannes Groen binnen het Rijk niet is te vinden, en dat mitsdien de kosten van verpleging van dien behoefte door het Rijk zullen worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

Het Loo, den 8 Augustus 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEERT, L. D.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van A. Oskam Tz., te Delft, van eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, houdende bekrachtiging der verkiezing van een Voorzitter van den Hodenpijlschen- en Klaas-Engelbrechtspolder.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Op den 26 Mei 1871 moest er eene verkiezing plaats hebben van een Voorzitter van het Bestuur van den Hodenpijlschen- en Klaas-Engelbrechtspolder, provincie Zuidholland. Daartoe werden op den 12 Mei opgeroepen de weduwe en erven Arie van der Kooy, te Hof van Delft.

Op den 26 Mei verscheen ter vergadering de adressant Oskam Teuniszoon, schoonzoon van wijlen den heer Arie van der Kooy, en zijne weduwe Klasina Qualm, zonder beroep, wonende te Hof van Delft.

De adressant was houder eener expeditie van eene notariële acte, te Delft voor den Notaris van Leeuwen op den 22 Maart 1870 verleden; welke expeditie door hem aan het Polderbestuur ter inzage werd vertoond. Volgens die acte zijn de weduwe van der Kooy en de kinderen, uit hun huwelijk verwekt, overeengekomen, geene scheiding van de goederen, behoorende tot de huwelijksgemeenschap van wijlen Arie van der Kooy en zijne weduwe, in de eerste vijf jaren te doen plaats hebben, onder bepaling, dat, gedurende dat tijdvak, door geen der deelgenooten eigenmagtig eene daad van eigendom betreffende zijn aandeel in den boedel mag verrigt worden en alzoo door niemand zijn onverdeeld aandeel geheel of gedeeltelijk vervreemd, met hypotheek of ander zakelijk regt belast, en in het algemeen geene verdere overeenkomsten gesloten of verbindtenissen aangegaan mogen worden. Aan den adressant werd bij die overeenkomst het beheer van den onverdeelden boedel opgedragen, onder dáár vermelde beperkende voorwaarden. Van de uitoefening van het stemregt in polderzaken wordt in de overeenkomst geen gewag hoegenaamd gemaakt.

De adressant heeft aan de stemming willen deelnemen; maar het Bestuur heeft geweigerd hem toe te laten, omdat niet bleek, dat de landerijen, gelegen in de bedoelde polders en op het gaarderboek ten name van de weduwe en erven Arie van der Kooy vermeld, deel uitmaken van de huwelijksgemeenschap, in de notariële acte bedoeld; en voorts omdat hem bij die acte geene bevoegdheid is gegeven om eenige daad van eigendom, ook niet wat zijn aandeel aangaat, te plegen, en onder het beperkt beheer, hem opgedragen, niet is begrepen de uitoefening van het stemregt uit naam van anderen.

De adressant heeft daarop zich gewend tot Gedeputeerde Staten. Hij gaf te kennen, zich, op grond van art. 24 van het algemeen reglement voor de polders in de provincie Zuidholland, volkomen bevoegd te achten tot de uitoefening van het stemregt, als behoorende hij tot de erven Arie van der Kooy, wier landbezit onverdeeld is, en omdat niemand der mede-erven zich er tegen verzet heeft, dat hij het stemregt uitoefenen zou. Hij verzocht, dat Gedeputeerde Staten hem in de gelegenheid zouden stellen om van zijn stemregt in deze gebruik te kunnen maken, en alzoo de stemming, die op 26 Mei ll. heeft plaats gehad, nietig zouden verklaren.

Over dit verzoek is door Gedeputeerde Staten gehoord het Polderbestuur, hetwelk op den 8 Junij ll. berigtte, dat het Bestuur den adressant teregt niet had toegelaten, omdat, gelijk hiervoor gezegd is, niet bleek uit de notariële acte, dat de goederen, op het gaarderboek vermeld ten name van de weduwe Arie van der Kooy en erven, behoorden tot de huwelijksgemeenschap, waarvan de adressant beheerder is; dat, al behoorden die goederen daartoe, de adressant nog niet als mede-eigenaar

kan worden toegelaten, omdat hij zich bij de notariële *facte* onder n. 2 heeft verbonden zonder medewerking zijner mede-erfgenamen ook niet ten aanzien van zijn eigen aandeel eenige daad van eigendom te doen; welke bepaling moet geacht worden als een verzet zijner mede-erfgenamen tegen het uitbrengen van stemmen door den adressant; dat hij ook geen regt daartoe heeft als beheerder, omdat zijn beheer beperkt is tot de eenvoudigste zaken, waaronder niet behoort stemregt, hetgeen beschouwd moet worden te zijn uitoefening van eigendomsregt.

Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland, insgelijks gehoord, verenigden zich, blijkens hunne missive van 15 Junij, met de beschouwingen van het Polderbestuur en voegden daar nog bij, dat in ieder geval de verkiezing geldig was, omdat de verkozene C. van Paassen 163 stemmen van de 297 geldende had verkregen, en derhalve altijd de volstreckte meerderheid, al ware de adressant voor de erven A. van der Kooy bevoegd geweest te stemmen, vermits die erven slechts 7 stemmen konden uitbrengen.

Op den 27 Junij hebben Gedeputeerde Staten verklaard geene termen te vinden om de verkiezing van den heer van Paassen te vernietigen.

Tegen dit besluit is de adressant op den 10 Julij ll. in beroep gekomen bij den Koning, verzoekende, dat de Koning hem in zijn goed regt zal handhaven. In het adres wordt, na mededeeling van de voormelde feiten, aangevoerd, dat hij, volgens de 4de zinsnede van art. 24 van het algemeen reglement, als mede-eigenaar van onverdeelde landen, uit eigen hoofde kan optreden, zoolang er geen verzet bestaat van mede-eigenaren, hetgeen hier niet bestaat; dat het besluit van Gedeputeerde Staten van 27 Junij, in strijd met het bepaalde bij art. 95 van het algemeen reglement, niet is gemotiveerd; en voorts dat bij dat besluit zijn eigenlijk secundair verzoek tot nietigverklaring van de gedane keuze wel is ongegrond verklaard, maar geen regt is gedaan op zijn verzoek om in de uitoefening van zijn stemregt te worden gehandhaafd.

Gedeputeerde Staten, over dit adres gehoord, hebben op den 18 Julij berigt, dat het beklag over niet-nakoming van art. 95 blijkbaar is onjuist, omdat de adressant aan hen had verzocht, hem alsnog in de gelegenheid te stellen van zijn stemregt in deze gebruik te maken en alzoo de stemming van 26 Mei 1871 nietig te verklaren; dat hij dus eigenlijk enkel heeft verzocht die nietigverklaring; welk verzoek niet begrepen is onder de gevallen, bedoeld bij gemeld art. 95. Wat de zaak zelve aangaat, verklaren zij zich te verenigen met de beschouwingen van het Polderbestuur en van Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland, hiervoor vermeld.

Het Polderbestuur heeft aan deze Afdeeling nog eene memorie ingediend, waarin betoogd wordt, dat hier in geen geval aan de vernietiging van de gedane keuze te denken valt, omdat, al ware de adressant ten onrechte niet toegelaten tot de stemming, dit op de keuze niet van invloed heeft kunnen zijn, vermits, indien adressant had medegestemd en zijne stem had uitgebragt op een ander dan den verkozene, deze dan toch de volstreckte meerderheid zou hebben verkregen. In die memorie worden herhaald de gronden, hiervoor vermeld, vroeger door het Bestuur aangevoerd, en wordt voorts opgemerkt, dat, volgens art. 37, eerst dan een besluit met redenen moet omkleed zijn, indien eene gedane keuze vernietigd wordt, hetgeen hier niet het geval is.

Ten slotte wordt in die memorie de meening geuit, dat door den Koning in deze zaak, namelijk *over de al- of niet-toelating voor het vervolg*, geene beslissing kan genomen worden, omdat het besluit van 27 Junij slechts beslist over de regtmatigheid der op 26 Mei ll. gedane keuze;

dat de adressant zijn bezwaar omtrent de bevoegdheid om te kunnen stemmen kan doen gelden bij de vaststelling der lijst, bedoeld in art. 26 van het reglement, en dat hij zich op nieuw kan wenden tot Gedeputeerde Staten over dat punt van

het stemregt, dat in zijn request aan die Staten eigenlijk niet was vermeld, maar daarin integendeel als hoofdvraag vernietiging der verkiezing was gesteld; en dat eerst, wanneer Gedeputeerde Staten alsdan hem op dit punt in het ongeëijk mogten stellen, de bevoegdheid openstaat om bij den Koning redres te vragen.

Deze zijn de feiten in dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 8 Augustus ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt en waaromtrent alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit zal moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een gemagtigde tegenwoordig. Heeft de gemagtigde ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De heer Mr. W. WINTGENS, Advokaat te 's Gravenhage, als gemagtigde van den appelland, zegt, dat het hem tot adstructie van dit beroep zeer aangenaam is als gemagtigde voor de Afdeeling te verschijnen, te meer, daar deze zaak niet van gewigt ontbloomt is. Er doen zich daarbij toch eenige quaestiën van administratief regt voor, die niet onbelangrijk zijn, bepaaldelijk in betrekking tot het stemregt in Zuidholland, en de juiste opvatting van de artt. 24, 37 en 95 van het algemeen polderreglement in Zuidholland van 24 Julij 1856. Behoudens allen eerbied voor de diverse autoriteiten, die in deze hare beslissingen hebben gegeven, acht gemagtigde die artikelen in het onderwerpelijke geval verkeerd toegepast.

Hij herinnert aan de volgende feiten. Arie van der Kooy, de in 1869 overleden schoonvader van den verzoeker, heeft nagelaten: eene weduwe en twee dochters (éene van deze was gehuwd met den requirant) en de minderjarige kinderen van eene vroeger overledene dochter. Tot de nalatenschap behoorden eenige vaste goederen in den polder, waarvan hier sprake is. Die weduwe en kinderen hebben gebruik gemaakt van de faculteit, bij art. 1112 van het Burgerlijk Wetboek toegekend, om bij notariële acte te blijven in het onverdeelde en om de boedelscheiding op te schorten gedurende den termijn van de wet, en wel van vijf jaren. Zij hebben verklaard den boedel niet te veraliëneren en hebben een beheerder van dien boedel benoemd.

Zoo stond die zaak. En nu kwam op 26 Mei 1871 eene vergadering, belegd door stemgeregtigde Ingelanden, bijeen tot behandeling van verschillende zaken, den polder betreffende. De rekening en begrooting moesten vastgesteld worden, de omslag voor het volgende jaar bepaald, terwijl er moest worden overgegaan tot verkiezing van een Voorzitter.

Aan de weduwe van der Kooy en de erven werden tot dat einde twee oproepingsbrieven opgezonden, een aan de weduwe, een aan de erven; en daarin stond bepaaldelijk uitgedrukt, dat zij waren opgeroepen om mede te werken tot de keuze van een Voorzitter.

Daaruit bleek alzoo, dat de toestand van onverdeeldheid bij het Polderbestuur was eene erkende daadzaak. Dat blijkt ook uit de stukken. Die weduwe en erven staan genoteerd in de gaarderboeken van den polder. Zij betalen dus de omslagen, die van de weduwe en erven worden geïncasseerd, en het gaarderboek wordt opgemaakt ingevolge art. 82 van het algemeen polderreglement.

Nu heeft die gemeenschap van de weduwe en de erven het regt om zeven stemmen uit te brengen. Zij hebben mede conform het voorschrift van het algemeen polderreglement de oproeping gekregen om te komen ter ure en plaatse, in het oproepingsbriefje vermeld.

Nu is de requirant, als gehuwd met eene der dochters van van der Kooy, op den bepaalden dag verschenen. Hij is bovendien opgetreden als toezienende voogd der minderjarige kinderen en als beheerder van den boedel. Hij heeft daarbij geproduceerd

de stukken en daaronder de acte, waaruit bleek, dat de boedel nog was in staat van onverdeeldheid; voorts dat hij gehuwd is met eene der dochters van den overledene. Hij heeft dat een en ander bij het Stembureau overgelegd; en toch heeft het Stembureau den requirant geweigerd tot de stemming toe te laten, niettegenstaande hij daartoe volgens het algemeen polderreglement volkomen bevoegd was.

Requirant intusschen beriep zich op art. 24, al. 4, van het polderreglement, hetwelk luidt: „Voor hen, die eenig land onverdeeld bezitten, en van wier aandeel uit de gaarderboeken niet blijkt, kan een hunner optreden, mits geen der mede-eigenaars zich vóór het uitbrengen der stem of stemmen daartegen verzet;” en op al. 3 van dat artikel, aldus luidende: „Voor gehuwde vrouwen, minderjarigen, onder curatele gestelden, zedelijke lichamen enz. wordt het stemregt uitgeoefend door diegenen, welke hen volgens het burgerlijk regt vertegenwoordigen.”

Uit de acte, die de verzoeker produceerde, bleek dus de staat van onverdeeldheid; en dat hij was de echtgenoot van eene der dochters van den erflater. Het was ook waar, dat geen der medegeregtigden bij de stemming zich daartegen verzette. En evenwel heeft het Stembureau gedifficulteerd. Het heeft, blijkens zijn proces-verbaal van stemopneming, den requirant niet toegelaten, omdat hij niet was in het bezit van eene volmagt met last tot stemming, overeenkomstig art. 25, noch van eenig ander document, waaruit bleek, dat hij mede-eigenaar was van de gronden, waarvoor de weduwe van der Kooy en erven stemgeregtigden waren.

Hij is van de uitspraak van het Stembureau in beroep gekomen bij Gedeputeerde Staten conform art. 37 van het algemeen polderreglement, luidende: „Ieder, die bij de verkiezing heeft gestemd, kan ter zake van onregelmatigheid, die daarbij heeft plaats gehad, binnen acht dagen na de verkiezing schriftelijk voorziening vragen bij Gedeputeerde Staten. Hij geeft daarvan onmiddellijk kennis aan het Bestuur. De bezwaren gegrond bevonden zijnde, wordt door Gedeputeerde Staten, bij een met redenen omkleed besluit, de gedane keuze vernietigd. Binnen vier weken geschiedt eene nieuwe verkiezing, tenzij blijke van beroep op den Koning.”

Dienvolgens is door den requirant aan Gedeputeerde Staten verzocht hem alsnog in de gelegenheid te stellen van zijn stemregt gebruik te maken en de plaats gehad hebbende stemming nietig te verklaren.

Gedeputeerde Staten hebben echter bij resolutie van 27 Junij verklaard, dat er geene termen bestonden om de verkiezing van den heer van C. Paassen te vernietigen, zoodat die verkiezing is goedgekeurd. Daarbij werden echter geene gronden aangevoerd; naar het inzien van gemagtigde, dewijl het hier een geschil betreft, in strijd met art. 95 van het algemeen polderreglement, hetwelk luidt: „De beschikkingen van Gedeputeerde Staten, waarbij zij eene benoeming, een besluit van het Bestuur of van de vergadering der stemgeregtigde Ingelanden schorsen of vernietigen, eene gevraagde goedkeuring weigeren, of omtrent een geschil uitspraak doen, worden met redenen omkleed. Van die beschikkingen en tegen door hen verleende goedkeuringen kan binnen veertien dagen na de kennisgeving beroep bij den Koning worden ingesteld.”

Uit het postmerk van den omslag blijkt, dat de beschikking van Gedeputeerde Staten eerst den 5 Julij verzonden is; en nu meent gemagtigde, dat men in eene zaak als deze daarop wel letten mag. Hij acht het eene vreemde manier om de beschikking ter kennis van den belanghebbende te brengen, waar deze nog even den tijd heeft gehad om zich *tempore utili* in beroep te voorzien.

Tegen de beschikking van Gedeputeerde Staten is de adressant bij Zijne Majesteit in beroep gekomen. Hij heeft daarbij te kennen gegeven: 1°. dat die beschikking is ongemotiveerd, in strijd met art. 95; en 2°. dat op zijn verzoek niet was gelet; dat eenvoudig de verkiezing was goedgekeurd, maar niet beslist is, of de adressant regt tot stemmen had.

Gemagtigde wenscht die punten even te motiveren. De Afdeeling zal in het dossier vinden o. a. beschouwingen van Gedeputeerde Staten, die volgens gemagtigde niet kunnen opgaan. In de eerste plaats bevat dat dossier eene beschikking van Gedeputeerde Staten, waarin uitspraak wordt gedaan over een geschil, die dus met redenen had moeten zijn omkleed. Als bij den gewonen regter geene motieven worden gegeven, casseert de Hooge Raad de uitspraak en renvoeert de zaak naar een ander Collegie, ten einde haar op nieuw te onderzoeken, of wel op nieuw naar den regter *a quo*.

Maar nu *au fond*. Wat zeggen al de administratieve autoriteiten in deze zaak? Het Polderbestuur zegt in zijne memorie, dat de requestant niet tot stemmen kon worden toegelaten, als niet in het bezit zijnde eener volmagt, in verband tot art. 25 van het algemeen polderreglement, luidende: „Om als gemagtigde te worden toegelaten, wordt eene op zegel geschreven volmagt vereischt. Een gemagtigde mag niet meer dan een vierde der in den polder geldende stemmen, zijne eigene daaronder gerekend, uitbrengen. Leden, beambten of bedienden van het Bestuur worden niet als gemagtigden toegelaten.”

Dus men beweert, dat de adressant moest hebben eene volmagt, en men heeft hem geweerd van de stemming. In een nader advies ziet men, dat Delfland dat motief deelt. Gemagtigde acht dat eene volstrekt verkeerde opvatting. Art. 25 slaat zijns bedunkens blijkbaar alleen op de 1ste al. van art. 24, maar heeft volstrekt niets met de volgende te maken, die handelen over hen, die optreden voor gehuwde vrouwen, minderjarigen, zedelijke lichamen enz. Als hij ziet art. 24, dan leest hij daarin: „Het stemregt kan bij gemagtigde worden uitgeoefend. — Vrouwen worden tot de uitoefening van het stemregt niet persoonlijk toegelaten; zij kunnen, wanneer zij niet regtens worden vertegenwoordigd, daartoe een gemagtigde stellen. — Voor gehuwde vrouwen, minderjarigen, onder curatele gestelden, zedelijke lichamen enz. wordt het stemregt uitgeoefend door diegenen, welke hen volgens het burgerlijk regt vertegenwoordigen. — Voor hen, die eenig land onverdeeld bezitten, en van wier aandeel uit de gaarderboeken niet blijkt, kan een hunner optreden, mits geen der mede-eigenaars zich vóór het uitbrengen der stem of stemmen daartegen verzet.”

Nu slaat art. 25, als het van gemagtigden spreekt, niet op het tegenwoordig geval. Als het van gemagtigde spreekt, dan wil het wel, dat bij procuratie gestemd worde, en zonder deze mag hij niet optreden. Maar gehuwde vrouwen behoeven geen procuratie aan haren man te geven. De slotbepaling toont aan, dat hier van geen procuratie sprake is. Het is genoeg, dat blijke van een staat van onverdeeldheid en dat degeen, die optreedt, zij medegerechtigde. En daarvan is hier gebleken. De boedel stond bekend op de gaarderboeken. En dan te eischen, dat men eene procuratie zal produceren, gaat te ver. Dan zou er niet staan aan het slot: „Voor hen, die eenig land onverdeeld bezitten, en van wier aandeel uit de gaarderboeken niet blijkt, kan een hunner optreden, mits geen der mede-eigenaars zich vóór het uitbrengen der stem of stemmen daartegen verzet.”

Eene tweede objectie van het Polderbestuur (ook dat is, even als Gedeputeerde Staten, met de zaak verlegen) is, dat, requirant als mede-eigenaar optredende, hem alleen onder bepaalde voorwaarden de administratie van den boedel is opgedragen, maar in geen geval stemregt.

Intusschen, art. 24, al. 4, vordert alleen, dat men zij in onverdeeld bezit; en de vrouw van den requirant, die hij vertegenwoordigde, was met hare moeder en andere medegerechtigden in onverdeeld bezit van den boedel des vaders; en hij kwam op voor zijne vrouw. Als er nu in de acte staat, dat zijn goed niet mag veraliëneerd worden, doet dat niets ter zake. Dat heeft met de optreding krachtens art. 24 niets te maken. Dat sluit niet uit de bevoegdheid om te stemmen. De requirant kwam niet op krachtens de opdracht van administrateur van den boedel; maar hij

kwam op als gehuwd met eene der medegerechtigden. En er was geen der medegerechtigden, die zich daartegen verzette.

Delfland intusschen dringt er sterk op aan, dat door de acte zelve, waarbij aan de erven ontzegd wordt de bevoegdheid om eenige daad van eigendom te verrigten, moet geacht worden te hebben plaats gehad eene daad van verzet als bedoeld is in art. 24.

Gemagtigde begint met te zeggen, dat die acte met stemgerechtigdheid niets te maken heeft; dat de stemgerechtigdheid niets gemeens heeft met de onbevoegdheid om den eigendom niet te vervreemden of te bezwaren. Maar Delfland ziet volgens hem voorbij, wat er verder volgt in de acte, waar zij de bevoegdheden der daarbij betrokkenen omschrijft. Wanneer men dat met het voorafgaande in verband brengt, gaat het z. i. niet op, daaruit te distilleren een stilzwijgend verzet. Hier is iemand opgetreden als representerende de stemgerechtigden niet voor zijn aandeel, maar voor den ganschen boedel.

Nu beweert het Polderbestuur, dat het niet bewezen zou zijn, dat juist de landen, waarvoor van der Kooy en erven stemgerechtigd zijn, tot den boedel behooren. Maar dat gaat volgens gemagtigde te ver. Hij moet er toch op wijzen, dat de weduwe en erven, gelijk voldoende blijkt, toch oproepingsbiljetten hebben gekregen om te komen stemmen. Men noemt hen speciaal en duidelijk daarin stemgerechtigden. In de schrifturen van Delfland zelve vindt men, dat de landen in de gaarderboeken staan ten name van de weduwe van der Kooy. En dan gaat het niet aan om zoo ver te gaan van te beweren: gij bewijst niet, dat de landen tot den boedel behooren. Gemagtigde zou haast zeggen, dat dat beweren is ter kwader trouw. De zaak blijkt immers duidelijk genoeg uit de gaarderboeken. Het beweren is trouwens in tegenpraak met eigen daden en erkenningen in de stukken. Waarom zond men anders die oproepingsbrieven aan de weduwe en kinderen?

Intusschen Gedeputeerde Staten achten ook dat beweren juist en verklaren er zich mede te vereenigen.

De acte is evenwel slechts eene gewone conventie volgens het Burgerlijk Wetboek; en daarom gaat het niet aan om eigendomsbewijzen of inventarisatie te vorderen bij het Stembureau, als het Stembureau zelf de weduwe en erven oproept.

Eindelijk zegt nog Delfland: uit de acte blijkt niet, dat de requirant zelf eenig eigendomsregt heeft, om het stemregt te kunnen uitoefenen. Maar het blijkt toch, dat hij gehuwd is met eene der medegerechtigden. *Nomine uxoris* is hij alzoo medegerechtigde.

Art. 24 is derhalve volgens gemagtigde hier kwalijk verstaan en niet juist toegepast.

Hij komt thans tot art. 37. Het is hier de vraag: geldt bij polder-verkiezingen hetzelfde als bij gewone verkiezingen, dat, wanneer op de verkiezene meerderheid van stemmen een tusschen het getal der in de bussen gevonden stembriefjes en dat der kiezers, die stemden, bestaand verschil niet van invloed heeft kunnen zijn, die meerderheid toch geldt?

Gedeputeerde Staten zwijgen over dien grond, en gemagtigde gelooft: teregt.

Intusschen de requirant is de eerste geweest, die zich aan het Stembureau bevonden heeft. De weigering van het Bestuur om hem toe te laten had eene groote agitatie gegeven; en het resultaat kan geweest zijn, dat niemand zich verwijderd heeft. Maar dat doet niets af. Wat zegt toch art. 37? „Ieder, die bij de verkiezing heeft gestemd, kan ter zake van onregelmatigheid, die daarbij heeft plaats gehad, binnen acht dagen na de verkiezing, schriftelijk voorziening vragen bij Gedeputeerde Staten. Hij geeft daarvan onmiddellijk kennis aan het Bestuur. De bezwaren gegrond bevonden zijnde, wordt door Gedeputeerde Staten bij een met redenen omkleed besluit de gedane keuze vernietigd. — Binnen vier weken geschiedt eene nieuwe verkiezing, tenzij blijke van beroep op den Koning. „

Nu heeft men hier niet te doen met art. 66 der kieswet, dat de heilzame bepaling bevat, dat, als eene onregelmatigheid op de meerderheid geen invloed heeft gehad, zij de verkiezing niet vitieert. Stond er dat niet, dan zou de verkiezing moeten vernietigd worden.

Het algemeen polderreglement bevat echter eene bepaling niet. Het zegt absoluut, dat in het aangehaalde geval Gedeputeerde Staten de verkiezing moeten vernietigen.

Gedeputeerde Staten, die steeds krachtens art. 37 de daarbij voorgeschreven strenge censuur hadden uitgeoefend, hadden dan ook geen regt om te treden in het onderzoek, of een verschil tusschen het aantal kiezers en het getal uitgebragte stemmen op de verkiezing invloed had uitgeoefend, maar eene onregelmatigheid ontdekkende, waren zij verplicht de verkiezing te vernietigen en eene nieuwe verkiezing te bevelen.

Het geldt hier dus de vraag, in hoever men bij wetduiding den regel van art. 66 der kieswet kan toepassen op eene verkiezing volgens het algemeen polderreglement. Dat betreft eene belangrijke quaestie van administratief regt. Daarover zwijgen Gedeputeerde Staten. Hunne beschikking is dus *quoad formam* niet behoorlijk gemotiveerd naar het voorschrift van art. 95. Zij hebben zich bepaald tot een bloot dictum.

Maar volgens gemagtigde gaat het niet aan om, waar het betreft een geschil, de vraag te stellen: of iemand al of niet stemgerechtigd is.

In de tweede plaats heeft men de wet geheel en al miskend. De stelling, dat de requirant, die optrad *nomine uxoris* als stemgerechtigde, zou hebben moeten voorzien zijn van eene volmagt, kan niet opgaan. Om dat vereischte te stellen, art. 24 brengt het niet mede.

En eindelijk geldt de vraag: mag men hier als het ware geven en nemen? Moet niet daarentegen bij verkiezingen als deze, van minder slag, waarbij nog al wat men noemt knoeijerijen plaats hebben, een strengere toezigt plaats hebben? Er zijn hier voor dergelijke verkiezingen strengere bepalingen voorgeschreven, die dan ook stipt moeten worden nageleefd. Op die gronden had dan ook de onderwerpelijke verkiezing moeten worden vernietigd.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van C. Zeyst, te Leiden, firma Ablj en Oudendorp, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij vervallen is verklaard eene vroeger verleende vergunning tot oprigting eener perserij en glanzerij in het perceel sectie B, no. 895, te Leiden.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijnne Heeren! De adressanten Ablj en Oudendorp, te Leiden, hebben in de maand Februarij 1870 aan Gedeputeerde Staten der provincie Zuidholland vergunning gevraagd tot het plaatsen en in werking brengen van eene machine van 4 paardenkracht in een gebouw, staande in de Baatestraat te Leiden, sectie B, no. 895, hetwelk sedert onheugelijke jaren gebruikt is geweest als perserij en katoenverwerij, alsmede voor eene glanzerij.

Gedeputeerde Staten hebben op den 3 Mei 1870 dat verzoek afgewezen, op grond, naar hetgeen door Burgemeester en Wethouders van Leiden werd medegedeeld, dat

het gebouw in te slechten toestand verkeerde, om daarin eene stoommachine te plaatsen.

De adressante heeft daarop haar verzoek bij Gedeputeerde Staten herhaald, vergezeld van eene plantekening en onder aanbod om het gebouw gedeeltelijk en des noods geheel af te breken en op nieuw op te bouwen.

Bij besluit van den 15 November 1870 hebben Gedeputeerde Staten dit verzoek ingewilligd, onder anderen onder voorwaarde, dat het gebouw zou worden afgebroken en weder opgetrokken op de wijze, zoo als in hun besluit in het breede is omschreven; voorts dat tot het aanmaken van het vuur uitsluitend cokes mogen worden gebezigd als brandstof voor den stoomketel; en eindelijk, dat de verbetering van het gebouw voltooid en het stoomtuig in werking moet gebragt zijn vóór of op 1 Junij 1871, bij gebreke waarvan de verleende vergunning zou komen te vervallen.

De adressante zegt, dat zij met weêrzin die vergunning aanvaardde, wegens het bezwaar, dat er in gelegen is om cokes te moeten gebruiken als brandstof, wijl die hoogst kostbaar zijn en zeer nadeelig werken op het ijzer der roosterbaren en van den ketel; en voorts omdat, in de onzekerheid, of de vergunning zou worden verleend, door haar geene toebereidselen waren gemaakt, en zij dus vreesde op den bepaalden tijd met het werk niet gereed te kunnen zijn.

Op den 6 Junij jl. hebben Burgemeester en Wethouders van Leiden aan Gedeputeerde Staten berigt, dat de bedoelde firma tot op dien dag nagelaten heeft eenige verbetering aan het gebouw aan te brengen, veel minder dit heeft voltooid, en dat het stoomtuig ook niet is in werking gebragt.

Gedeputeerde Staten hebben daarop den 13 Junij de verleende vergunning vervallen verklaard.

In de maand Augustus jl. heeft de firma zich tegen deze beschikking in beroep bij den Koning voorzien. In haar adres wordt, na de mededeeling van bovenvermelde daadzaken, gezegd, dat het onmogelijk geweest is, in den korten tijd tusschen November 1870 en 1 Junij 1871 aan de voorwaarden te voldoen, omdat de winter buitengewoon streng is geweest en zij dus slechts na het eindigen daarvan de twee maanden April en Mei over had; dat ook de geldmiddelen te kort schoten, om de voltooiing van het gebouw, ten koste van groote offers, door te drijven; dat zij bij deze omstandigheid gelooft, dat er geen grond was om zich zoo stipt aan den termijn te hechten. In het adres wordt voorts aan den Koning verzocht eene nieuwe vergunning te verleenen, met wegvalling inzonderheid van het bevel om cokes als brandstof te moeten gebruiken; en voorts onder de bepaling, dat tot het oprigten der fabriek en het in werking brengen van het stoomtuig een termijn zal worden gesteld, eindigende 1 Januarij 1872.

In het adres wordt ten slotte aangevoerd, dat aan den heer Krantz, fabrikant en lid van den Gemeenteraad te Leiden, die zijne veel grootere fabriek heeft naast die van de firma, verlof is gegeven, ook in den loop van dit jaar, om als brandstof voor zijn stoomwerktuig van pl. m. 20 paardenkracht gewone steenkolen te mogen gebruiken.

In hun ambtsberigt van den 16 Augustus jl. zeggen Gedeputeerde Staten, dat teregt de vergunning is vervallen door het verlopen van den termijn, waarvan geene verlenging is aangevraagd; en dat, zoo de firma prijs stelt op eene nieuwe vergunning, zij zich op de gewone wijze bij adres aan hen behoort te wenden, met vrijlating, wanneer zij zich bezwaard mogt achten met de voorwaarden, waaronder haar eene nieuwe concessie mogt worden verleend, of met de redenen, waarom die mogt worden geweigerd, hare bedenkingen of grieven bij wijze van beroep aan 's Konings beslissing te onderwerpen.

Dit geschil is den 4 September ll. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt; en daaromtrent zal alsnu een besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn belanghebbenden tegenwoordig. Hebben de belanghebbenden ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

Een der belanghebbenden, met den adressant optredende, geeft te kennen, dat hij eigenaar is van het perceel, waarin de laatste zijn bedrijf uitoefent, en hij op zijn verzoek het ingestelde beroep toelicht. Hij meent, dat in de stukken de toedragt der zaken niet goed begrepen is. Hij geeft verder te kennen, dat hij in Leiden twee perceelen heeft, waarin glanzerijen en perserijen worden uitgeoefend. De concessie daartoe was nooit opgezegd; en daarom dachten de belanghebbenden, dat zij nog bestond. Maar zij hadden alleen aan Gedeputeerde Staten verzocht de vergunning om daarop de aanwending van stoomkracht toe te passen. Dat verzoek nu is afgewezen zonder opgave van gronden. Daarbij was echter gevoegd de mededeeling, dat belanghebbenden zich nader konden vervoegen aan Burgemeester en Wethouders. De laatsten hebben daarop nadere voorwaarden gesteld. Er heeft dien ten gevolge een plaatselijk onderzoek plaats gehad; doch de vergunning werd eerst gegeven in den winter; en de voorwaarden, die gesteld zijn, waren van zoo bezwarenden aard, dat de vergunning, zóó gegeven, gelijkstond met geene vergunning. Het was den belanghebbenden intusschen te doen om hetzelfde regt te verkrijgen als aan andere fabrikanten te Leiden wordt verleend, en wel met gebruikmaking van steenkolen. Men is toen met bouwen voortgegaan. Belanghebbenden hadden dat met meer kracht kunnen doen, als hun gezegd was, dat zij binnen veertien dagen de zaak moesten ten uitvoer leggen, op straffe van opheffing der concessie. Zij hebben het niet gedaan, als niet overeenkomende met een goed finantieel beheer, en om dus zoo goedkoop mogelijk te werk te gaan. En toch is de vergunning afgewezen op gronden, die volgens spreker niet juist zijn. Het blijkt, dat Burgemeester en Wethouders met geweld de zaak wilden keeren en door uitstellen tot afstel komen. De omstandigheden konden veranderen; en het zou dan niet meer waard kunnen zijn om met de zaak voort te gaan. Er staat geheel verkeerdelijk, dat belanghebbenden niets hoegenaamd hadden gedaan. Het belangrijkste was dan toch gedaan. De fundamenten waren gelegd. Nu men op nieuw de concessie moest vragen, is men met meer kracht te werk gegaan. Maar Burgemeester en Wethouders zijn geheel met onwil te werk gegaan. Belanghebbenden kunnen niets goeds verwachten van Gedeputeerde Staten; en daarom hebben zij gemeend zich bij den Koning te moeten wenden, opdat zij niet langer opgehouden worden. Hij herinnert daarbij, dat het eerste request dagteekent van Februarij 1870. Moesten belanghebbenden zich andermaal wenden tot Gedeputeerde Staten, dan zouden zij wederom worden opgehouden. In dien tijd konden de omstandigheden weér veranderen, en zou de zaak aan den adressant en spreker niets dan last en geldverlies hebben berokkend. Hij verwacht alsnog zoodanig advies van deze Afdeeling, als waardoor eene regtvaardige uitspraak kan worden te gemoet gezien.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

IV. het beroep van A. Duitshof, te Wisch, en van den Raad dier gemeente van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij is beslist, dat A. Duitshof niet als lid van den Raad der gemeente Wisch kan worden toegelaten.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! In deze zaak hebben Gedeputeerde Staten van Gelderland, onder dagteekening van 29 Augustus ll., een besluit genomen, hetwelk luidt als volgt:

„Gezien het proces-verbaal van stemopneming tot verkiezing van drie leden van den Raad der gemeente Wisch, ingezonden ter voldoening aan art. 16 der wet van den 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

„Gelet op de beslissing, door den Raad bij het onderzoek der geloofsbrieven van de benoemden J. van der Zande, W. Wisselink en A. Duitshof ingevolge art. 31 der aangehaalde wet op den 17 Augustus jl. genomen, waarbij de benoemden als leden van den Raad zijn toegelaten;

„Overwegende, dat, blijkens voormeld proces-verbaal, in de bus zijn gevonden 309 stembriefjes, waarvan door het Stembureau van onwaarde zijn verklaard zes briefjes, als twee zonder zegel, drie in blancó en één, hetwelk drie vrouwennamen bevatte;

„dat het getal der geldig uitgebragte stemmen mitsdien is verklaard geweest te zijn 303, en de volstreckte meerderheid alzoo bedroeg 152 stemmen; dat zijn uitgebragt op J. van der Zande 165, op W. Wisselink 162, op A. Duitshof 152 en op anderen mindere stemmen;

„Overwegende, dat het Stembureau het stembriefje, bevattende drie vrouwennamen, ten onregte van onwaarde heeft verklaard;

„dat toch art. 61 der kieswet bepaaldelijk opnoemt, welke briefjes van onwaarde zijn, als: die het in art. 37 bedoelde zegel missen; die onderteeekend zijn, geen persoon duidelijk aanwijzen; niet ingevuld, andere stembriefjes omvatten of daaraan opzettelijk zijn vastgehecht;

„dat een stembriefje, bevattende drie vrouwennamen, niet valt in eene der rubrieken van het aangehaald artikel, en derhalve in den vorm wettig is;

„dat het Stembureau niet bevoegd is om te onderzoeken, of de personen, op wie stemmen zijn uitgebragt, de vereischten bezitten om gekozen te worden en in geene termen van uitsluiting vallen, gelijk herhaaldelijk door de Regering is beslist;

„dat het bedoeld stembriefje derhalve had behooren van waarde te worden verklaard, en het getal geldig uitgebragte stemmen alsdan zoude zijn geweest 304, en de volstreckte meerderheid 153;

„dat mitsdien tusschen A. Duitshof, als hebbende slechts 152 stemmen bekomen, en den persoon, op wien na dezen de meeste stemmen waren uitgebragt, eene herstemming had moeten plaats hebben;

„Gelet op art. 35 der gemeentewet;

„Is goedgevonden:

„te beslissen, dat de heer Duitshof voornoemd niet als lid van den Raad kan worden toegelaten.“

Het is tegen deze beschikking, dat zoowel A. Duitshof als de Raad der gemeente Wisch bij Zijne Majesteit in beroep zijn gekomen.

Appellanten geven daarbij te kennen, dat, naar hunne meening, het Stembureau in deze volgens de wet heeft gehandeld. De kieswet — zeggen zij — kent toch alleen manspersonen het regt toe om lid van den Raad te zijn; en door het vermelden van vrouwennamen op het stembillet is huns inziens geen persoon duidelijk aangewezen, waarvan in art. 61 der kieswet sprake is. Het is naar hunne meening geheel de bedoeling der wet, dat gezegd briefje nietig worde verklaard en van het getal geldig uitgebragte stemmen worde afgetrokken. Redenen waarom appellanten verzoeken, dat het Zijner Majesteit behagen moge de uitspraak van Gedeputeerde Staten te vernietigen en A. Duitshof alsnog toe te laten als lid van den Raad.

Burgemeester en Wethouders van Wisch hadden, onder dagteekening van 26

Augustus 11., reeds aan Gedeputeerde Staten medegedeeld, dat op het stembriefje, bevattende drie vrouwnamen, niets anders voorkomt dan Louise van der Zande, Dientje Wisselink en Berendje Duitshof; dat in het bevolkingsregister de namen van bovengenoemde personen niet voorkomen, en dat voorts bij het begin der opening van de stembriefjes bovenbedoeld billet te voorschijn kwam en onmiddellijk door het Stembureau, ingevolge art. 62 der genoemde wet, de onwaarde van het billet werd uitgesproken.

Gedeputeerde Staten, nader door den Minister van Binnenlandsche Zaken geraadpleegd, verklaren, onder dagteekening van 19 September 11., bij hunne resolutie van den 29 Augustus te voren te volharden.

Memoriën zijn er niet ingekomen; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Vijf-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 8 November 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden:

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 9 dezer, n°. 31, houdende beschikking op *het beroep van L. Behnen, te Posterholt, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Limburg in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 204, 205).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDER-
LANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN
LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van Leonard Behnen, loteling van de ligting der nationale militie van dit jaar uit de gemcente Posterholt, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Limburg van 5 April 1871, waarbij zijne aanwijzing tot de dienst is gehandhaafd;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 20 September 1871, n°. 39;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 27 September 1871, n°. 220, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat de uitspraak van Gedeputeerde Staten, blijkens een onderteevend ontvangbewijs, den 16 April 1871 ter kennis van den belanghebbende is gebracht; en dat het adres,

waarbij van die uitspraak beroep is ingesteld, volgens eene daarop voorkomende aantekening, eerst den 1 Mei daaraanvolgende bij Ons Kabinet is ingekomen, dus vijf dagen nà het verstrijken van den termijn van tien dagen, bij art. 103 der wet op de nationale militie tot het in hooger beroep komen van uitspraken van Gedeputeerde Staten gesteld;

dat door den adressant wel is beweerd, dat zijn adres, dat de dagteekening draagt van 22 April, binnen den voorgeschreven termijn zou zijn ingediend, en dat het hem zou zijn teruggezonden, omdat het niet was gezegd of van een certificaat van onvermogen voorzien; maar dat hij in gebreke is gebleven zijn beweren door afdoende bewijzen te staven, en dat daarom dat beweren, met het oog op de regten en belangen van derden, die bij de uitspraak betrokken zijn, niet kan aangenomen worden;

Gezien art. 103 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant niet-ontvankelijk te verklaren in het bij Ons ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 9 October 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEERT, L. D. (1)

(1) Denzelfden dag is, onder n°. 32, genomen het volgende besluit:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordragt van Onzen Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken en van Onzen Minister van Oorlog van 27 September 1871, n°. 220, 4de Afdeling, en van den 5 October 1871, n°. 56, P, betreffende een verzoekschrift van Leonard Behnen, loteling van de ligting der nationale militie voor de gemeente Posterholt, daarbij in beroep komende van de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Limburg van 5 April 1871, l^o. 1834/3 K., waarbij die van den Militieraad in het 2de militie-district van dat gewest te zijner aanwijzing voor de dienst wordt gehandhaafd;

Gezien Ons besluit van heden, n°. 31, waarbij de adressant in zijn ingesteld beroep, als niet ingediend binnen den in art. 103 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) gestelden termijn niet-ontvankelijk is verklaard;

Overwegende:

dat de adressant, ééne wettige zoon, van vaderszijde twee halve broeders heeft, ouder dan hij, uit het eerste huwelijk zijner moeder in Pruisen geboren;

dat die broeders, steeds onderdanen van den Pruisischen Staat gebleven, in Pruisen dienstplichtig geworden en, blijkens daarvan overgelegd bewijs, nog bij het Pruisische leger in dienst zijn;

dat, hozeer de militiewet niet toelaat, broederdienst bij eene vreemde krijgsmagt tot

2°. van den 24 October ll., n°. 19, houdende beslissing van *het geschil over de vraag, waar het domicilie van onderstand gevestigd was van Jacob Grammer* (zie het verslag over deze zaak op blz. 291—294).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over de vraag, door wien de kosten van verpleging van den krankzinnige Jacob Grammer moeten worden voldaan, te rekenen van het tijdstip, waarop zijne gevangenis-straf is geëindigd;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 11 October 1871, n°. 62;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 19 October 1871, n°. 197, 7de Afdeling;

Overwegende:

dat Jacob Grammer den 25 Augustus 1833 is geboren te Koog aan de Zaan; dat hij, na in 1843 te zijn vertrokken naar de gemeente Zaandam, den 22 Julij 1853 als vrijwilliger is geplaatst bij het 2de regiment infanterie; bij vonnis van den Krijgsraad in het Provinciaal Kommandement van Noordbrabant van 8 October 1857 is veroordeeld tot vijf jaren kruiwagenstraf, en sedert dien tijd niet meer te Zaandam heeft gewoond; dat niet is gebleken, waar hij zich toen heeft opgehouden, maar dat hij van 5 October 1865 tot 2 April 1867 en van 7 Mei daaraanvolgende tot 8 Mei 1869 voor rekening zijner geboorteplaats is verpleegd in 's Rijks gesticht te Ommerchans, na zijn ontslag heeft verblijf gehouden te Meppel tot 8 Junij 1869, daarna

vrijstelling van den militieplicht te doen gelden, het echter in dit geval onbillijk zou zijn, ook den jongsten derden broeder te doen dienen;

dat hier derhalve de tweede zinsnede van art. 127 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) toepasselijk is;

Hebben goedgevonden en verstaan:

aan Leonard Behnen, loteling van de ligting der nationale militie van dit jaar, uit de gemeente Posterholt, ingelijfd bij het regiment grenadiers en jagers, ontheffing van de werkelijke dienst voor zijnen geheelen nog te vervullen diensttijd te verleenen.

Onze Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Oorlog zijn belast met de uitvoering van dit besluit, dat aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) in afschrift zal worden medegedeeld en in de *Staatscourant* zal geplaatst worden.

Het Loo, den 9 October 1871.

(get.) WILLEM.

*De Minister van Staat en van
Binnenlandsche Zaken,*

(get.) THORBECKE.

De Minister van Oorlog,

(get.) A. ENGELVAART.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEERT, L. D.

te Groningen als kleedermakersknecht is werkzaam geweest, en, na achtereenvolgens in de gemeente Wetsinghe en Sauwerd te hebben vertoefd, den 21 Julij, als verdacht van diefstal, naar het huis van verzekering te Groningen is overgebracht; voorts bij vonnis der Arrondissements-Regtbank te Groningen van 19 Augustus daaraanvolgende wegens diefstal is veroordeeld tot gevangenis-straf voor den tijd van een jaar, in eenzame opsluiting te ondergaan, en den 4 April 1870, uit hoofde van krankzinnigheid, van de cellulaire gevangenis te Utrecht is overgebracht naar het krankzinnigengesticht aldaar, waar hij tot op 19 Augustus 1870, zijnde het tijdstip der expiratie van de hem opgelegde gevangenis-straf, is verpleegd geworden voor rekening van het Departement van Justitie;

dat, onder die omstandigheden, op genoemden behoefte, die bij het in werking treden der wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85) als veroordeelde gevangene voor rekening van het Rijk werd onderhouden, art. 15 dier wet niet van toepassing is;

dat toch dit artikel, bepalende, dat de dáár bedoelde krankzinnigen tot hun overlijden in of hun ontslag uit het krankzinnigengesticht blijven voor rekening van de fondsen, waaruit zij, tijdens het in werking treden van genoemde wet, volgens de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100), werden verpleegd, alleen kan worden toegepast op hen, die op dat tijdstip uit zoodanige fondsen verpleegd werden;

dat voorts uit de opgegeven feiten blijkt, dat de genoemde behoefte, na zijn ontslag uit 's Rijks gesticht te Ommerschans, nergens een vast verblijf heeft gehad, maar integendeel een zwerfend leven heeft geleid, zonder het voornemen te hebben aan den dag gelegd om ergens zijne woonplaats te vestigen;

dat genoemde krankzinnige alzoo behoort te worden gerangschikt onder hen, wier woonplaats binnen het Rijk niet is te vinden;

Gezien de wet op het armbestuur;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen, dat de kosten van verpleging van den krankzinnige Jacob Grammer van het tijdstip af, waarop zijne gevangenis-straf is geëindigd, van 's Rijkswege zullen worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

Het Loo, den 24 October 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken.

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WERT, L. D.

3°. van den 25 October ll., n°. 16, houdende beschikking op het beroep van D. J. Wiersma c. s., *Ingelanden van het waterschap de Vereeniging, in de gemeente Grijskerk, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van den 5 Mei ll., n°. 62, houdende afwijzende beschikking op hun verzoek nopens de uitvoering van besluiten van Ingelanden betreffende den aanleg van werken ten behoeve van het waterschap* (zie het verslag over deze zaak op blz. 283—285).

Het besluit is van den volgende inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDER-
LANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN
LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van D. J. Wiersma c. s., Ingelanden van het waterschap de Vereeniging, in de gemeente Grijpskerk, daarbij Onze voorziening inroepende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van 5 Mei 1871, n°. 62, houdende afwijzing van hun verzoek nopens de uitvoering van besluiten van Ingelanden, betreffende den aanleg van werken ten behoeve van het waterschap;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 26 September 1871, n°. 54;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 20 October 1871, n°. 206, 3de Afdeling;

Overwegende:

dat de Ingelanden van het waterschap de Vereeniging, in eene vergadering van den 6 Maart 1871, hebben besloten, dat er ten behoeve van het waterschap twee molens zouden worden gebouwd tot uitmaling van het water, en dat in iedere togt bij de uitmonding eene pomp zou worden gelegd, om, ingeval van stilte, het water daardoor te kunnen afvoeren; dat kort daarop bij het Bestuur van het waterschap is ingekomen een verzoek van 19 Ingelanden om eene vergadering te beleggen, ten einde te beraadslagen over een voorstel om op het genomen besluit terug te komen, omdat moeilijkheden gerezen waren over de uitwatering der voorgenomen werken;

dat aan dat verzoek is voldaan, en dat in eene vergadering van 14 April daaraanvolgende het voorstel der 19 Ingelanden, om voorloopig de afstroming van het overtollige water alleen door de noodige stort- of valsluizen te bewerkstelligen, is aangenomen met 149 stemmen, uitgebragt door 32 Ingelanden, tegen 23 stemmen, door 5 Ingelanden uitgebragt, terwijl 17 Ingelanden, hebbende 97 stemmen, zich buiten stemming hebben gehouden;

dat adressanten bij Gedeputeerde Staten hebben verzocht, dat dit laatste besluit mogt worden vernietigd, en dat het Bestuur van het waterschap mogt worden gelast om, ingevolge het 2de lid van art. 24 van het reglement, te zorgen voor de stipte uitvoering van het besluit van 6 Maart; dat iedere vergadering het regt heeft om terug te komen op vroeger genomen besluiten;

dat door het besluit van 14 April niet is gehandeld in strijd met het reglement of eenige wettelijke verordening; dat er dus geene termen zijn tot vernietiging van dat besluit, terwijl het besluit van 6 Maart, als wettig ingetrokken, niet meer door het Bestuur kan worden ten uitvoer gelegd;

Gezien het reglement voor het waterschap de Vereeniging, goedgekeurd bij Ons besluit van 14 December 1870, n°. 12 (*Provinciaal blad* van 1871, n°. 6);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het ingestelde beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 25 October 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

4o. van den 27 October ll., n°. 16, houdende beslissing van *het geschil over de vraag, waar het domicilie van onderstand gevestigd was van Maria Vossen, huisvrouw van Andreas Magermans* (zie het verslag over deze zaak op blz. 288—290).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken, betreffende het door Gedeputeerde Staten van Limburg aan Onze beslissing onderworpen geschil over de vraag, waar Maria Vossen, huisvrouw van Andreas Magermans, armlastig was, toen zij in December 1868 te Ulestraten in onderstand werd opgenomen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 11 October 1871, n°. 16;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 21 October 1871, n°. 206, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige geboren is te Schimmert, en dat zij den 21 Januarij 1835 te Ulestraten is gehuwd, maar dat zij vóór twintig of dertig jaren door haren man is verlaten, die zich naar België heeft begeven, zonder dat ooit meer iets van hem is vernomen;

dat zij den 6 Augustus 1866 te Ulestraten in bedeeing is opgenomen voor rekening der gemeente Amby, de geboorteplaats van haren man;

dat het Gemeentebestuur van Amby toen, op grond van art. 44 der armenwet, heeft gevorderd, dat de behoeftige zich dáár zou komen vestigen, maar dat zij nalatig is gebleven aan die opvordering te voldoen;

dat het Gemeentebestuur van Ulestraten in December 1868 aan dat van Amby heeft kennis gegeven, dat de behoeftige, wegens ziekte en hooge jaren, wederom in bedeeing was opgenomen, verzoekende teruggave der kosten van den verleenden onderstand;

dat Burgemeester en Wethouders van Amby daarop hebben tegengesproken, dat het domicilie van onderstand in hunne gemeente zou gevestigd zijn, en hebben beweerd, dat de behoeftige armlastig zou zijn te Ulestraten; dat toch haar man reeds vóór twintig of dertig jaren het Koninkrijk had verlaten en zich in België had gevestigd, met het stellig voornemen om nooit meer in Nederland terug te komen, zoodat hij het Nederlandschap had verloren, en dat de vrouw te Ulestraten sedert meer dan twintig jaren onafgebroken onderstand had genoten van het Burgerlijk Armbestuur;

dat de behoeftige, zoolang de dood van haren man niet is bewezen en de verklaring van zijn vermoedelijk overlijden niet is uitgesproken, gehouden moet worden voor zijne echtgenoot, volgende zijn domicilie van onderstand;

dat niet is bewezen, dat Magermans zich buiten 's lands zou gevestigd hebben met het kennelijk oogmerk om niet terug te komen, zoodat men niet kan aannemen, dat hij zijn Nederlandschap zou hebben verloren;

dat evenmin is bewezen, dat de behoeftige te Ulestraten eenige ondersteuning zou hebben genoten tusschen Augustus 1866 en December 1868;

dat toch de verklaring der vrouw daaromtrent in strijd is met hare in 1867 aan den Commissaris des Konings gerigte brieven, en pertinent is weersproken door de beëdigde verklaringen van den President en den Ontvanger van het Armbestuur;

dat, onder die omstandigheden, het 1ste lid van art. 31 der armenwet van 1854 hier toepassing moet vinden;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 132 der Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Amby aan te wijzen als het domicilie van onderstand van Maria Vossen, huisvrouw van Andreas Magermans, toen zij in December 1868 te Ulestraten in onderstand werd opgenomen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 27 October 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KEIL.

5°. van den 28 October ll., n°. 16, houdende beslissing van *het geschil over de vraag, waar het domicilie van onderstand gevestigd was van Salomon Swart* (zie het verslag over deze zaak op blz. 294, 295).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken, betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over de vraag, waar Salomon Swart armlastig was, toen hij in Mei 1868 te Zwolle in onderstand werd opgenomen;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 11 October 1871, n°. 55;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 23 October 1871, n°. 273, 7de Afdeling;

Overwegende:

dat de genoemde behoeftige is geboren te Leeuwarden den 9 Maart 1830, en bij de acte van geboorte door zijn vader is erkend;

dat in die acte vermeld staat, dat de vader was koopman, wonende te Zwartsluis;

dat het Gemeentebestuur van Zwartsluis ten stelligste heeft ontkend, dat de vader van den behoeftige ooit aldaar zou hebben gewoond, en heeft beweerd, dat hij was een marskramer, die de kermissen rondreisde, en een zwervend leven leidde;

dat dit beweren is bevestigd door de moeder van den behoeftige, die voor Burgemeester en Wethouders van Zwoile heeft verklaard, dat haar man ruim een jaar vóór de geboorte van zijn zoon het beroep van marskramer heeft uitgeoefend, en steeds van de eene plaats naar de andere reisde, zonder dat het haar bekend was; wáár hij gewoon was zijn hoofdverblijf te houden; dat hij, bij de aangifte der geboorte van zijn zoon, waarschijnlijk Zwartsluis als woonplaats zal hebben opgegeven, omdat zij dáár was opgevoed, en hare ouders dáár woonden;

dat de juistheid der vermelding in de geboorte-acte van elders door niets is gestaafd,

dat het ingesteld onderzoek ook geene bewijzen heeft opgeleverd, dat de vader in het jaar 1830 in eenige andere gemeente woonplaats heeft gehad;

dat, onder al die omstandigheden, het 6de lid van art. 28 der armenwet van 1854 toepassing moet vinden;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 132 der Grondwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de gemeente Leeuwarden, tijdens de opneming in bedeeeling, was het onderstands-domicilie van Salomon Swart.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 28 October 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL

6°. van den 30 October ll., n°. 19, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Oploo van besluiten van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij zij de goedkeuring hebben onthouden aan besluiten van den Gemeenteraad tot het verleenen van bijdragen in de bouwkosten voor woningen van geestelijken* (zie het verslag over deze zaak op blz. 307, 308).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van den Gemeenteraad van Oploo, daarbij Onze goedkeuring verzoekende op twee raadsbesluiten tot het verleenen van bijdragen in de bouwkosten van woningen voor geestelijken;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 17 October 1871, n°. 68;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 25 October 1871, n°. 173, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat de Raad der gemeente Oploo, St. Anthonis en Ledeacker den 27 Augustus 1870 heeft besloten om voor de helft bij te dragen in de kosten voor het bouwen eener nieuwe woning, bestemd voor den tijdelijken Pastoor te Ledeacker, tot een bedrag van hoogstens *f* 2000, en tevens om bij te dragen $\frac{2}{3}$ gedeelten in de kosten voor herstellingen aan de woning, bestemd voor den tijdelijken Kapellaan te St. Anthonis, de som van *f* 600 niet te boven gaande;

dat hij op deze besluiten heeft gevraagd de goedkeuring van Gedeputeerde Staten, doch dat door deze is te kennen gegeven, dat zij zich niet konden vereenigen met de strekking der bedoelde besluiten, omdat het voorzien in de kosten voor huisvesting van geestelijken, naar geest en inhoud der gemeentewet, niet de taak is der burgerlijke gemeente;

dat de Gemeenteraad desniettemin, in zijne vergadering van 19 Mei 1871, twee besluiten heeft genomen, gelijklopende aan die van 27 Augustus 1870; dat deze

weder aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten zijn onderworpen, en dat dit Collegie daarop heeft verklaard bij zijne vroegere meening te blijven volhardend;

dat de Gemeenteraad nu van Ons de handhaving dezer besluiten heeft verzocht, bewerende, dat de genoemde bijdragen noodzakelijk zijn, en dat op andere wijze geene genoegzame middelen voor het beoogde doel te vinden zijn;

dat art. 200 der gemeentewet wel aan gemeentebesturen de bevoegdheid toekent om Onze voorziening in te roepen, wanneer Gedeputeerde Staten weigeren een aan hunne goedkeuring onderworpen raadsbesluit goed te keuren, maar dat de hier bedoelde besluiten niet behooren tot de zoodanigen, die, krachtens art. 194 der wet, aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten moeten worden onderworpen;

dat de vraag, of eene burgerlijke gemeente bevoegd is, in een geval als waarvan hier sprake is, uit hare inkomsten uitgaven ten behoeve der kerkelijke gemeente te doen, eerst dan door Ons in overweging zal kunnen genomen worden, wanneer de Gemeenteraad, om aan zijne besluiten uitvoering te geven, een post op de begroeting zal hebben uitgetrokken, en Gedeputeerde Staten mogten weigeren daarop hunne goedkeuring te verleenen;

dat het verzoek van den Gemeenteraad dus is praematuur;

Gezien de wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn tot Ons gerigt verzoek.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 30 October 1871.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEBEN VAN KELL.

7°. van den 30. October 11., n°. 22, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Dalen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, betreffende de herziening der schoolregeling in die gemeente* (zie het verslag over deze zaak op blz. 251—253).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van den Raad der gemeente Dalen, gedagteekend 24 Mei 1871, daarbij Onze voorziening inroepende tegen de weigering van Gedeputeerde Staten van Drenthe om hunne goedkeuring te verleenen aan eene nieuwe schoolregeling voor die gemeente;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 17 October 1871, n°. 51;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 25 October 1871, n°. 186, 5de Afdeling;

Overwegende :

dat door den Raad der gemeente Dalen eene nieuwe schoolregeling is voorgesteld, doch dat Gedeputeerde Staten van Drenthe, bij hunne besluiten van 28 Maart 1871, n°. 25, en 2 Mei daaraanvolgende, n°. 51, verklaard hebben daaraan hunne goedkeuring te onthouden, op grond: 1°. dat de scholen te Dalerveen en te Nieuw-Schoonebeek-westeinde niet langer kunnen worden gerangschikt onder die, waarop art. 20 der wet op het lager onderwijs van toepassing is; 2°. dat de bezoldiging van den Hoofd-Onderwijzer te Dalen met *f* 50 moet worden verhoogd; en 3°. dat aan het verzoek van den Onderwijzer te Schoonebeek om verhooging van jaarwedde gevolg behoort te worden gegeven, hetzij door diens wedde, onafhankelijk van het genot der inkomsten van de kosterij, met *f* 50 te verhoogden, hetzij door te bepalen, dat, zoolang hij feitelijk dat genot mist, hem jaarlijks door de gemeente tot vergoeding betaald zal worden *f* 50;

dat de Gemeenteraad van Dalen bij zijn bovengenoemd adres voorziening heeft gevraagd tegen die weigering van Gedeputeerde Staten, tot staving van zijn beroep aanvoerende, dat die gemeente, wegens de uitgebreidheid van haar grondgebied en wegens de verspreide bevolking, zes scholen heeft moeten bouwen, terwijl er anders niet meer dan twee noodig zouden zijn voor een gemiddeld getal van 539 leerlingen, thans over die zes scholen verdeeld; dat de wedde van den Onderwijzer te Dalen in 1867 nog met *f* 50 is verhoogd, terwijl aan die betrekking tevens verbonden is de kostersbetrekking, welke meer dan *f* 300 's jaars opbrengt, die volgens den Gemeenteraad gedeeltelijk tot goedmaking der kosten van het onderwijs zijn bestemd; dat ook de verhooging der wedde van den Onderwijzer te Schoonebeek om finantiële bezwaren niet wenschelijk schijnt;

dat, wat betreft het brengen der scholen te Dalerveen en te Nieuw-Schoonebeek-westeinde onder den regel van art. 19 der wet op het lager onderwijs, wel is waar, in de gemeente Dalen, wegens de uitgebreidheid van haar grondgebied, bij verspreide bevolking, een grooter aantal scholen vereischt wordt dan anders noodig zou zijn; dat echter de school te Dalerveen 74, of zonder de kinderen uit Sleen 49 telt en het getal te Nieuw-Schoonebeek-westeinde in 1869 is gestegen tot 54, in 1870 tot 56, terwijl er zich in de maand Januarij 1869 70, in Januarij 1870 zelfs 78 kinderen op die school bevonden; dat deze getallen te aanzienlijk zijn om op die scholen de uitzondering van genoemd art. 20 toe te passen, en dat ook het geldelijk belang der gemeente daartoe geen voldoende grond oplevert, daar de gemeente-finantiën in een gunstigen toestand verkeerden;

dat voorts, wat aangaat de door Gedeputeerde Staten verlangde verhooging van jaarwedden, de verhooging van die van den Onderwijzer te Schoonebeek, waardoor zij op *f* 450 zou worden gebragt, met het oog op het gemiddeld getal van 101 kinderen, thans die school bezoekende, niet te hoog mag worden geacht; dat ook eene bezoldiging van *f* 600 voor den Hoofd-Onderwijzer aan de school te Dalen, welke gemiddeld door 235 kinderen wordt bezocht en tot eene der meest belangrijke van het gewest behoort, den niet ongunstigen finantiëlen toestand der gemeente in aanmerking genomen, niet anders dan als eene matige belooning kan worden beschouwd; dat, al moge die Onderwijzer tevens de betrekking van Koster waarnemen, de voordeelen, daaraan verbonden, buiten aanmerking moeten blijven bij de bepaling zijner jaarwedde als Onderwijzer, welke laatste door den Gemeenteraad, onafhankelijk van de inkomsten, uit andere betrekkingen voortspruitende, behoort te worden geregeld;

dat Gedeputeerde Staten mitsdien terecht hebben geweigerd, de door den Raad der gemeente Dalen vastgestelde schoolregeling goed te keuren;

Gezien de wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan :

de door genoemden Gemeenteraad tegen die weigering ingebragte bezwaren te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 30 October 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

8°. van den 30 October ll., n°. 23, houdende beschikking op *het beroep van H. Sol, te Appingedam, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan A. Eilderts Stijkel vergunning is verleend tot oprigting eener ijzersmederij in het perceel kadaster sectie D, n°. 967, aldaar* (zie het verslag over deze zaak op blz. 302—306).

Het besluit is van den volgende inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van A. Sol, tuinman te Appingedam, daarbij Onze voorziening inroepende tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van 15 December 1870, waarbij aan A. Eilderts Stijkel vergunning is verleend tot oprigting eener ijzersmederij in het perceel kadastraal sectie D, n°. 967;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 17 October 1871, n°. 67;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 25 October 1871, n°. 192, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat A. Eilderts Stijkel aan het Gemeentebestuur van Appingedam vergunning heeft gevraagd om eene ijzersmederij op te rigten ten behoeve van het vervaardigen der ijzeren bruggen ten dienste van het groot scheepvaart-kanaal van Groningen naar Delfzijl;

dat, bij de te dier zake gehouden informatiën *de commodo et incommodo*, vier der naast belendende bewoners hebben verklaard geene bezwaren te hebben tegen de inwilliging van het verzoek, en dat alleen de adressant, als eigenaar van een aan de oostzijde naast aangelegen perceel, heeft beweerd, dat door de inrigting brandgevaar zou ontstaan, en dat zijne vruchten en de bloei zijner boomen door den rook zouden kunnen worden benadeeld, daar echter bijvoegende, dat hij zich tegen de vergunning niet wilde verzetten, indien de concessie slechts voor drie jaren werd toegestaan;

dat Burgemeester en Wethouders de gevraagde vergunning hebben verleend, onder de navolgende voorwaarden:

1°. dat het gebouw, waarin de smederij zal worden opgerigt, niet mag zijn gedekt met riet of stroo, maar gedekt met pannen, waaronder echter geen dokken zullen worden gelegd;

2°. dat de schoorsteen, welke zal dienen tot rookuitgang, van af den vuurhaard, van steen zal worden opgemetseld, en ter lengte van 1 meter, 5 decimeter boven den nok van het dak des gebouws zal moeten worden opgetrokken, alles onder toezigt en ten genoegen van Burgemeester en Wethouders;

3°. dat op dezen schoorsteen zal worden aangebragt een gebogene ijzeren plaat, zoodanig ingerigt, dat de oost- en westzijden zijn gesloten, en de rook alzoo alleen uitgang zal hebben aan de noord- en zuidzijden, welke plaat, ten noorden en ten zuiden, minstens 1 decimeter den rand van den schoorsteen zal moeten oversteken;

4°. dat de vuurhaard van steen en ijzer zal worden vervaardigd;

5°. dat de ijzersmederij binnen zes maanden na dagteekening van het besluit in werking zal moeten gebragt zijn;

6. dat de vergunning ten allen tijde door het Gemeentebestuur zal kunnen worden ingetrokken;

dat adressant deze voorwaarden onvoldoende acht om hem tegen brandgevaar en tegen overlast te beschermen, waarom hij van Ons heeft verzocht, dat het besluit van Burgemeester en Wethouders moge worden aangevuld met voorwaarden, strekkende:

1°. om duidelijk te doen uitkomen, dat die concessie slechts tijdelijk is verleend;

2°. om te beletten, dat de pannén worden aangestroken met asch en teer;

3°. om te verbieden het gebruik der verplaatsbare stooktafel, die nu in de smederij gebezigd wordt, ten ware de wanden van steen worden opgetrokken;

4°. om te bevelen, dat de schoorsteen aanzienlijk worde verhoogd;

dat een nader ingesteld onderzoek heeft doen zien, dat de voorwaarden, zoo als die in het besluit van Burgemeester en Wethouders zijn omschreven, geacht kunnen worden voldoende te zijn om aan het gevreesde brandgevaar te gemoet te komen;

dat de overlast, dien adressant vreest van den rook te zullen ondervinden, niet van veel beteekenis kan zijn, daar de schoorsteen tot eene voldoende hoogte moet opgetrokken zijn, en aan den rook naar de zijde van des adressants erf geen uitgang mag verleend worden;

dat dus eene aanvulling, als door adressant wordt verlangd, onnoodig is, en het besluit van Burgemeester en Wethouders, wat de verleende vergunning en de vijf eerste voorwaarden, waaronder die verleend is, betreft, kan worden gehandhaafd;

dat echter de in de zesde plaats gestelde voorwaarde behoort te worden gewijzigd, omdat de intrekking eener vergunning wel afhankelijk mag worden gesteld van de niet-ervulling van opgelegde voorwaarden, maar geenszins van eene bloote geheel willekeurige opzegging;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te handhaven de vergunning, zoo als die door Burgemeester en Wethouders van Appingedam bij hun bovenvermeld besluit van 15 December 1870 is verleend, met intrekking echter der onder 6°. gestelde voorwaarde, en onder bepaling, dat de vergunning van kracht zal zijn gedurende den tijd, waarvoor zij is gevraagd, namelijk zoolang de werkzaamheden van den concessionaris duren ten behoeve van het vervaardigen der bovengemelde bruggen ten dienste van het groot scheepvaart-kanaal van Groningen naar Delfzijl; zullende de concessionaris inmiddels gehouden zijn zich te onderwerpen aan zoodanige voorschriften, als uit het oogpunt eener goede politie nader blijken mogten noodig te zijn.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 30 October 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
 VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van Mr. A. F. de Bas c. s. van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij aan W. Slotboom en Zoon vergunning is verleend tot oprigting eener metaalgietery in perceel kadaster sectie H, n°. 1284, te 's Gravenhage.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Op den 28 Maart 1871 verzocht de firma W. Slotboom en Zoon bij request aan Gedeputeerde Staten van Zuidholland om eene kleine metaalgietery te mogen oprigten op het erf achter het huis in de 2de Wagenstraat te 's Gravenhage, n°. 96, kadaster sectie H, n°. 1284.

Op 3 April had het onderzoek *de commodo et incommodo* plaats voor Burgemeester en Wethouders van 's Gravenhage. 1°. De heer Mr. A. F. de Bas legde eene nota van bezwaren over, waarin hij zich tegen de inwilliging van het verzoek verzette, op grond van nadeel voor de gezondheid en brandgevaar, van die metaalgietery te duchten. Tot staving van het eerstgemeld bezwaar legde hij over eene verklaring van vier deskundigen, de doctoren: D. Grothe, hoogleeraar te Delft, J. T. Mouton, chemicus te 's Gravenhage, W. F. Koppeschaar, docent aan de hoogere burgerschool alhier, en A. Brester, docent aan de hoogere burgerschool te Delft. Deze deskundigen verklaren, dat zij oordeelen, dat eene kopergietery in het midden eener stad, door bewoonde huizen omringd, voor de gezondheid der bewoners in den omtrek schadelijk moet zijn, daar de dampen van zink, uit het gesmolten metaal opstijgende, zich oxyderende, stof van zink-oxyde door den schoorsteen in de lucht brengen, welke op de daken in het regenwater wordt opgenomen, of, door openstaande deuren en vensters binnendringende, eene vergiftigde lucht doen inademen. 2°. De heer B. Neuman, Onderwijzer, die bezwaren ook aanvoerende, wees op het aantal kinderen in zijne school, die, dewijl 13 ramen achter uitkomen bij het terrein, waar de inrigting zoude komen, en welke dikwijls tot luchtverversching moeten openstaan, er in hunne gezondheid door zouden lijden. 3°. Voor de weduwe Thijssen, waschvrouw, werd aangevoerd, dat de neêrslaande rook haar bedrijf zou kunnen schaden. — De heer Bressler, deelgenoot der firma W. Slotboom en Zoon, heeft getracht de aangevoerde bezwaren te wederleggen, door te wijzen op de geringe hoeveelheid der ontstaande zink-oxyde, welke niet schaden kan; door ook te wijzen op de kopergietery van Maritz en Boudewijns, waarover men niet klaagt; door te verzekeren, dat er geen last van rook zal zijn, daar hij cokes stookt, terwijl de smederij 13 ellen verwijderd is van de tuinkamer van den heer de Bas. — De heer Neuman bragt voor of namens den heer Belinfante nog in, dat diens papiermagazijn aan bederf en aan groot brandgevaar door de verlangde nieuwe inrigting zou worden blootgesteld. — Eindelijk nog deed de nabuur van Rossum schriftelijk zijn bezwaar gelden, dat zijn pakhuys met meubelen aan verhoogd brandgevaar zou zijn blootgesteld.

Burgemeester en Wethouders, het proces-verbaal van dit verhoor inzendende, gaven te kennen: dat zij eene locale inspectie gedaan hebben, en dat de klagten hun zijn voorgekomen nog al overdreven te zijn; dat de afstand tusschen de geprojecteerde gieterij en de lokalen van den heer Neuman te groot is, om den hinder, dien deze vrees, met grond te doen duchten. Zij zenden daarbij in een rapport van den heer Egeling, Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezigt, die de localiteit uit een hygiëensch oogpunt heeft opgenomen.

Na te hebben gewezen op de Rijksmunt te Utrecht en de kopergietery der heeren Enthoven en Comp. alhier, waardoor de omtrek toch niet wordt vergiftigd, zegt die Inspecteur, dat de zeer geringe hoeveelheid fijne metaaldeeltjes, die in den omtrek

eener metaalgietterij kunnen vallen, even weinig nadeel aan de gezondheid kunnen doen, als b. v. het afslijten van metalen voorwerpen in het dagelijksch leven door poetsen. Ziuk is ook op zich zelf niet zoo schadelijk; juist daarom geeft men de voorkeur aan zinken boven looden dakbekleedingen en goten, waarmede het regenwater in aauraking komt. Na te hebben aangetoond, dat men in Frankrijk en België ook geen bezwaar maakt tegen kopergietterijen, vindt de Inspecteur enkel eenig bezwaar in den rook der brandstoffen, die in eene bewoonde buurt altijd hinderlijk is. De slotsom is, dat, wil men de nijverheid niet meer belemmeren dan uit een hygiënisch oogpunt volstrekt noodig is, er geen voldoende grond is om de gevraagde vergunning te weigeren.

Burgemeester en Wethouders adviseerden dan ook tot de inwilliging, onder opmerking, dat het bezwaar van den rook vervalt, daar de aanvragers van plan zijn enkel cokes te branden.

Gedeputeerde Staten hebben daarop nog het advies gevraagd van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in het 6de district, en, overeenkomstig diens voorstel, bij besluit van 27 Junij ll. de gevraagde vergunning verleend, onder de volgende bepalingen:

- 1°. dat de bouw zal geschieden volgens de gemeentelijke verordeningen op dat stuk;
- 2°. dat de smeltfornuizen geheel van steen en ijzer gemaakt zullen worden;
- 3°. dat enkel cokes gebruikt worden als brandstof tot smelting der metalen;
- 4°. dat de schoorsteen van den oven worde opgetrokken 16 meters boven den beganen grond;

5°. dat de metaalgietterij in werking zij gebragt binnen vier maanden na het besluit, op straffe van verval van de vergunning; en

6°. dat de concessionaris en zijne regtverkrijgenden zich aan alle verplichtingen zullen onderwerpen, welke later blijken mogten in het belang eener goede politie noodig te zijn.

Daartegen nu is gerigt het adres van de heeren de Bas en Neuman, gedateerd 16 Augustus 1871, houdende beroep op den Koning, welk adres met de stukken, op Zijner Majesteits magtiging, door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij brief van 13 September ll. bij deze Afdeeling van den Raad van State is aanhangig gemaakt. Het bevat geene nieuwe gronden en strekt eenvoudig daartoe, dat Zijne Majesteit, met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van 27 Julij ll., het verzoek der firma W. Slotboom en Zoon alsnog wijze van de hand.

Behalve de bekende en vroeger reeds opgeroepen belanghebbenden zijn, als gewoonlijk, ook onbekende belanghebbenden uitgenoodigd, bij aankondiging in de *Staatscourant*, om des verkiezende hunne belangen bij deze Afdeeling te doen gelden. Dien ten gevolge is nu ook eene memorie ingediend door den heer A. Belinfante, den buurman van den heer de Bas. De heer Belinfante doet als bezwaar tegen de oprigting der metaalgietterij gelden, dat de rook zijn tuin bederft en in zijn achterhuis binnendringt; dat het oorverdoovend geraas der industrie de rust van zijn gezin verstoort en eene bovenwonende piano-onderwijzeresse nopen zal om te verhuizen, maar vooral dat de fabriek groot brandgevaar oplevert voor zijn aangrenzend pak-huis, waarin de drukwerken van het fonds van Gebroeders Belinfante bewaard worden; en dat hij, al ware er geen brand te duchten, toch veel last zal hebben van den rook, daar, als hij om die reden de ramen dicht laat, de boeken en papieren door gebrek aan lucht bederven, en, als hij de ramen openzet, de indringende rook ze bederft.

Meerdere memoriën zijn er niet ingekomen; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt ver-

slag. Er zijn gemagtigden tegenwoordig. Hebben de gemagtigden ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De heer Mr. A. P. TH. EYSSELL, Advokaat te 's Gravenhage, als gemagtigde van den appellant optredende, zegt, dat hij weinig heeft te voegen bij de justificatoire nota, door zijn cliënt bij de informatiën *de commodo et incommodo* overgelegd.

Hij herinnert, dat in Julij 1870 de firma Slotboom en Zoon eene concessie heeft gekregen tot daarstelling eener smederij. Dat was de eerste stap op den weg om de bewoners der belendende perceelen ongerief aan te doen. Mevrouw van Tuyll, de vroegere bewoonster van het huis des appellants, ging met Mei uit de woning en had dus geen belang om zich in de plaats van den heer de Bas tegen die concessie te verzetten. Het eigendomsregt van dat huis van den heer de Bas wordt door gemagtigde overgelegd. Om hem als eigenaar of bewoner van het naburig perceel op te roepen, heeft men geheel nagelaten. De aanvraag werd verkregen; en nu ondervindt de heer de Bas, wat te voorzien was, een onnoemelijken last van het aanhoudend kloppen en slaan der smederij. Hij wordt daardoor en in zijn slaap gestoord en in zijne werkzaamheden gehinderd, doordien zijne werkkamer zich vlak bij de smederij bevindt. Bovendien ondervindt hij bij alle noord- en noordoostewinden last van roet en damp, die die smederij uitwerpt. Gemagtigde staaft een en ander door plaatselijke aanwijzing volgens eene schetsteekening.

Nu spreekt het van zelf, dat, nu het op dit oogenblik geldt eene metaalgietenrij, een beroep op de smederij niets meer vermag. Maar het is volgens gemagtigde niet te vergen, dat, na het ondervondene door die smederij, de appellant nu ook nog den last zou moeten ondervinden van eene metaalgietenrij.

En nu kan het niet aangaan het verzet van den appellant te laten varen door een stelsel van intimidatie, omdat voor kopergietenrijen geene concessie zou noodig zijn. Gemagtigde acht dat eene juridieke dwaling, want art. 3 van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 noemt ze *in terminis*.

Hij sprak tot nog toe van de smederij, ofschoon hij wel weet, dat nu *en cause* is de kopergietenrij. Maar daardoor is nu grootelijks voor den heer de Bas vermeerderd de last van de smederij, die zich vlak naast de metaalgietenrij bevindt, zoodat het resonneren steeds toenemende is.

Het tweede bezwaar van appellant is de ontwikkeling van schadelijke producten van zink-oxyde, afkomstig van de metaalgietenrij. Er is dezerzijds overgelegd, om dat beveren te staven, een rapport van vier deskundigen, die hier een goeden klank hebben.

De heer Egeling intusschen zegt, dat zink-oxyde niet vergiftig is en beroept zich daartoe ook op Tardieu. Gemagtigde zal niet herhalen, wat hij vroeger reeds bij deze Afdeeling heeft beweerd, dat de heer Tardieu namelijk omtrent dat punt zich zelf tegenspreekt. Dus een beroep op het rapport, waarnaar gemagtigde verwijst, te niet te doen, gaat niet op.

Nu is wel in het rapport van den Geneeskundigen Inspecteur de vraag gesteld: indien zink zoo gevaarlijk was, waarom dan al meer en meer de daken er mede bekleed worden; en er wordt bijgevoegd, dat het lood veel gevaarlijker is.

Gemagtigde is wel een leek in de natuurkunde, maar vraagt toch, wat het er toe doet, of lood gevaarlijker is dan zink. Dat dit zoo is, is volkomen waar; maar het bewijst daarom nog niet, dat zink niet gevaarlijk en niet vergiftig is.

Maar in de eerste plaats meent hij, dat hier vooral niet in vergelijking kan komen de quantiteit gifstof, die in fijne deeltjes wordt verspreid door eene metaalgietenrij en alzoo wordt ingeademd, met die, welke van eene dakbekleeding door regenwater afvloeit. Wat men door afloop van de daken krijgt, is toch niet te vergelijken met hetgeen men nu krijgt door inademing. En op hetgeen de heer Egeling bijbrengt met opzigt tot het onschadelijke van hetgeen door afpoetsing wordt afgesleten, vraagt gemagtigde,

of ook daardoor zooveel deeltjes worden verspreid als door eene metaalgietery, en of de inademing niet veel belangrijker is bij de laatste?

Men wijst er verder op, dat de schoorsteen, die tot voorschreven doel is gebouwd, zoo hoog is opgetrokken, 16 meters uit den grond. Dat is waar. Die hooge schoorsteen moge intusschen een preservatief zijn tegen den grooten last van roet; maar hij zal niet kunnen beletten het neêrslaan van eene massa kleine metaaldeeltjes. En als men de werking eener metaalgietery nagaat, dan ziet men, dat niet alleen uit den schoorsteen de damp trekt, maar langs alle kanten.

Volgens den eisch van den heer Egeling moet de ventilatie volstrekt wegtrekken door den schoorsteen. Maar de feiten bewijzen, dat het niet gebeurt; er blijkt eene algemeene ontwikkeling van damp, als feit, en niet louter door den schoorsteen.

Daar komt nog dit bij. De heer Neuman, die in den hoek van zijn schoollokaal in de nabijheid der metaalgietery van de heeren Slotboom eene welpomp heeft, vreest, dat de scholieren, door het voortdurend gebruik van het drinkwater dier pomp, weldra daarvan voor de gezondheid nadeelige gevolgen zullen ondervinden. En zoo zal deze metaalgietery ook schadelijk zijn voor de goede reputatie der inrigting van den heer Neuman.

Men beroept zich op de kanongietery, en op de fabriek van de heeren Enthoven. Het beroep op de laatste komt in ieder geval volgens gemagtigde niet in aanmerking. Die fabriek is vóór ruim dertig jaren opgericht, toen er nog geene woningen waren in het Voorburgstraatje, en de heer Enthoven zelf er voor zijne arbeiders woningen liet bouwen. Hier daarentegen, in het voorhanden geval, betreft het eene metaalgietery midden in de stad; de fabriek van de heeren Enthoven is betrekkelijk geïsoleerd.

Het beroep op de geschutgietery zou eenige waarde hebben; maar eerst sedert eenige jaren bevindt zij zich binnen de bebouwde kom der gemeente, en dan nog kan zij in geene vergelijking komen. Een ieder, die de geschutgietery bezoekt, is gefraspeerd over den hechten en kolossalen bouw van die inrigting, die van een paar eeuwen dagteekent. Hier echter betreft het slechts een klein gebouwtje.

Daarbij komt ook de situatie van beide gebouwen niet overeen. De geschutgietery staat volkomen vrij; zij is aan drie kanten van water omgeven, terwijl zij slechts van één kant zich aan de straat bevindt.

Maar ingeval van brand in de nabijheid van het onderwerpelijke perceel ontstaat er een gevaar, dat niet zoo ligt te tellen is. Het blijkt toch ook uit de klacht van den heer van Rossum, dat er 's avonds nog tot tien ure gewerkt wordt. Dat is vooral voor de heeren de Bas en Belinfante, met het oog op de geringe distantie, zeer nadeelig. Hunne perceelen liggen juist in de onmiddellijke nabijheid; en beide loopen bij zekere winden groot gevaar van in brand te vliegen. — Gemagtigde vertrouwt, dat op deze en andere gronden alsnog voor deze Afdeeling termen zullen bestaan om den Koning te adviseren tot vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten.

De heer Mr. J. J. BERGSMa, Advokaat te 's Gravenhage, als gemagtigde van de heeren Slotboom, begint met te wijzen op den indruk, van deze zaak uit de stukken verkregen. Indien men, zegt hij hoofdzakelijk, aan dien indruk blijft hangen, dan gaat men naar huis met de overtuiging, dat de heer de Bas al een zeer ongelukkig persoon is; want niet alleen hij loopt gevaar van door die giftige dampen der metaalgietery te sterven, maar met hem ook zijne vrouw en kinderen, om niet te spreken van de dienstboden.

Tegenover die ongelukkige figuren staat de afschuwelijke firma Slotboom en Zoon, hier in levenden lijve vertegenwoordigd door den firmant, den heer Bressler.

Ze spreiden niet alleen gif om zich, waarvoor èn mensch èn dier èn plant bezwijkt, maar een langzame marteldood is hun niet eens voldoende; de laatste levensjaren hunner slagtoffers moeten nu vergald worden. Willen deze zich voor een oogenblik onttrekken aan het bewustzijn van hun noodlot door eene korte sluimering, dan beginnen Slotboom

en Zoon ketelmuziek te maken, zoodat Morpheus in allerijl de vlugt neemt. Aan deze voorstelling sluit zich consequent het verzoek aan den Raad van State om den Koning te adviseren het besluit van Gedeputeerde Staten te vernietigen.

Gemagtigde is ten volle overtuigd, dat in de schildering van den heer de Bas en zijn Advokaat veel overdrijving plaats heeft. Hij vraagt, of zijn confrère wel gedaan heeft, wat hij, spreker, gedaan heeft, eene inspectie *in loco*. Hij meent gehoord te hebben, dat hij dat niet gedaan heeft; maar indien hij wèl vernomen heeft, heeft de heer de Bas, als vijandig buur van den heer Slotboom, de zaak in een verkeerd daglicht gesteld. Gemagtigde treedt hieromtrent in eenige ontwikkeling en doet daarbij o. a. uitkomen, dat men den heer de Bas, die het thans door hem bewoonde huis had gekocht, en het nu eenmaal moest betrekken, tamelijk had misleid, toen iemand, die zich als een jobsbode voordeed, hem had gewaarschuwd, dat ten gevolge der smederij zijn tuin nu geheel onbruikbaar was geworden; dat weldra ook zijne meubelen zouden bederven en niet minder het drinkwater, en dat ook zijne nachtrust geheel zou worden verstoord. De heer de Bas schijnt door dien buur alzoog al tamelijk te zijn beet genomen; en hij schijnt er drie maanden over gedacht te hebben om op de hoogte te komen.

Het was dus voor den heer de Bas lang niet aangenaam, dat zoo doende al zijne illusiën aangaande het huis, dat hij gekocht had, waren weggenomen. En toen nu de heer Slotboom ook aan Gedeputeerde Staten vergunning had gevraagd om eene metaalgietery op te rigten, riep hij al dadelijk uit: neen, dat zal niet gebeuren; ik zal hem met hând en tand tegenwerken. Wijd en zijd was verspreid, dat het huis ten eenemale bedorven werd; en na A te hebben gezegd, moest men wel B zeggen. Men is reeds eenmaal onvoorzigtig geweest met vervolgen. Men kon nu niet anders dan voortgaan op dien weg. Als maar de heer Slotboom zou verhuizen, dan was het doel bereikt.

Maar zal de Raad van State zich plaatsen op het standpunt van den heer de Bas? Gemagtigde heeft niet onderzocht, of de grieven al of niet gegrond waren (Bressler zegt, dat ze overdreven zijn). Maar heeft de heer de Bas te klagen over misleiding met het huis, dat hij kocht, dan behoort de zaak niet hier, maar bij de Arrondissements-Regtbank te worden behandeld. De heer de Bas kan dan aldaar vorderen vernietiging van het koopcontract, en dan kan hij zelf als Procureur occuperen.

De Raad van State heeft ook niet te overwegen, wat er is van het kloppen door de smederij. Dat heeft met deze zaak niets te maken. Men heeft dat kloppen zamen-gesmeed met deze zaak en in de stukken verward met de aangevraagde metaalgietery. Men bekent, dat daarover thans niet valt te spreken; en toch pleit men er over.

Indien de firma Slotboom handelt in strijd met de verkregene concessie of met de wet, dan kan men daarover klagen bij politie of regterlijke magt, maar niet bij den Raad van State. Er is hier sprake van de metaalgietery, door Gedeputeerde Staten vergund.

Gemagtigde wenscht daaromtrent drie punten te behandelen:

1°. zijn kopergieteryen in het algemeen gevaarlijk voor de gezondheid van de bewoners der belendende perceelen te achten?

2°. is het deze fabriek? en

3°. wenscht hij stil te staan bij de ontwikkelde bezwaren.

I. Zijn kopergieteryen in het algemeen gevaarlijk te achten voor de gezondheid der bewoners van belendende perceelen?

Ja, zegt appellant, en hij beroept zich daartoe op het gezag van vier geleerden, wier naam een goeden klank heeft.

Gemagtigde geeft dat toe. Hij zegt het na: de namen dier heeren hebben den besten klank. Maar nu zeggen die heeren op een stukje papier zoo maar eenvoudig weg, dat die metaalgieteryen zijn schadelijk voor de gezondheid, en dat hare uitdampingen door deuren en vensters zich een weg banen en zich verder met spijs en drank vermengen.

Hij acht zulk een advies al een zeer mager advies. Hij vraagt, hoe het dan ook meerendeels gaat met dergelijke adviezen. Men roept een deskundige in; men begint met te zeggen, dat vrouw en kinderen gevaar loopen van te zullen worden vergiftigd. De deskundige laat zich al spoedig door den indruk meêslépen en schrijft op een stukje papier wat men verlangt: ja, zeker, metaalgietereien werpen gifdeelen af en zijn dus schadelijk voor de gezondheid. En zoo is de zaak geschikt.

Maar daarom ook zegt de Geneeskundige Inspecteur wat sarcastisch in zijn rapport: een van de belanghebbenden heeft zich een advies weten te verschaffen. Hij voegt er zelf bij: ik ben wat uitvoerig geweest, daar die heeren zoo mager zijn geweest in hun advies. Maar de heer Egeling komt tot het wetenschappelijk advies, dat metaalgietereien niet schadelijk zijn voor de gezondheid. Hij zegt dat niet apodictisch, maar haalt als autoriteit aan den heer Tardieu. Deze komt tot de conclusie, dat noch koper, noch zink; noch zink-oxyde is schadelijk voor de gezondheid; en hij grondt dat op eene enquête, o. a. in België gehouden.

Gemagtigde herinnert voorts aan de zaak, ten vorigen jare bij deze Afdeeling behandeld, waarin 82 ingezetenen uit Eysden zich hadden verzet tegen het verzoek van den heer Rocour tot oprigting eener zinkwit-fabriek. Hij merkt op, dat dat verzet niet gebaat heeft en de vergunning met enkele wijzigingen is gegeven.

Hij beroept zich nader op het gevoelen van Tardieu, dat de metaalgietereien niet in het minst schadelijk zijn voor de gezondheid van menschen noch van vee, en zelfs niet nadeelig voor het land. Hij gelooft, dat de autoriteit van Tardieu en die van Egeling gerust kan worden gesteld tegenover het advies van de vier heeren, die door appellant waren ingeroepen.

Ad II. Maar ook al waren kopergieterijen in het algemeen schadelijk voor de gezondheid, dan gelooft gemagtigde nog niet, dat door eene kopergieterij als waarvan thans de rede is werkelijk nadeel wordt toegebracht.

Men heeft een geweldig leven met al die klagten gemaakt. Maar men heeft, zoo doende, de kosten van advertentie voor den heer Slotboom bespaard, omdat door die beweging de aandacht niet weinig naar die fabriek is getrokken en menigeen zich heeft willen overtuigen, of de heer Slotboom zich ging toeleggen om met den heer Enthoven te concurreren. Gemagtigde zelf is zich daaromtrent eens komen vergewissen; en wat bleek hem toen al spoedig? Dat hier slechts sprake is van een zeer klein gebouwtje, dat met de fabriek van den heer Enthoven in geene vergelijking kan worden gebracht. Dat gebouwtje intusschen is voorzien van een hoogen schoorsteen, ter wegneming van alle mogelijk bezwaar.

Aan de voorwaarden, door Gedeputeerde Staten gesteld, is voldaan; ook aan die, dat het gebouw op zich zelf moet staan, dat de smeltovens van ijzer en steen moesten worden gebouwd en er niet anders dan met cokes zou mogen gestookt worden.

Alzoo het brandgevaar is genoegzaam voorkomen door de opvolging der voorwaarden, dat het gebouwtje op zich zelf moest staan, dat de ovens moesten worden gebouwd uit ijzer en steen, en dat er uitsluitend cokes zouden worden gestookt, opdat alle klagten over rook en vonken zouden worden weggenomen.

Ad III. En nu wenscht gemagtigde nog een enkel woord in het midden te brengen over de klagten, van verschillende zijden ingekomen.

Wat den heer Neuman aangaat, deze zou gezegd hebben: als het waar is, dat die dampen zoo gevaarlijk zijn voor mijnheer en mevrouw de Bas, dan zijn ze voor mij nog erger, die meer dan dertig jongelieden onder mijn opzigt heb.

Als dus het bezwaar van den heer de Bas ingebeeld is, dan vervalt de klacht van den heer Neuman ook. Zijn verzet is dan ook niet zoo groot.

Wat den heer Belinfante betreft, deze slaat een anderen toon aan. De heer Belinfante komt niet tot die bezwaren van geweld en hinder. De metaalgietery geeft geen ketelmuziek; er wordt alleen een beetje metaal gesmolten. De heer Belinfante zegt alleen:

als er gevaar van brand bestaat, dan wordt de geheele wijk ernstig bedreigd, want ik heb zooveel papier in mijn magazijn, en brandende papieren vliegen overal heen.

Of nu inderdaad bij een zoo hoogen schoorsteen dat gevaar bestaat, dat de vonken in dat lage magazijn vliegen, wil gemagtigde daarlaten. Maar indien het werkelijk zoo is, dan vraagt hij, of dat magazijn dan niet zou kunnen verplaatst worden.

Voor de boeken zou het zeker jammer zijn, als ze eenigzins door den rook zouden bederven. Maar dan zou zich dat toch hoofdzakelijk bepalen tot het uiterlijk; en dan wordt er toch meer gelet op den inhoud dan op het uiterlijk. Gemagtigde wil overigens gaarne gelooven, dat zijn geachte confrère zich die zaak aantrekt, want een aantal zijner brochures zijn door hem bij de heeren Belinfante verkrijgbaar gesteld. Intusschen, deze en de meeste der werken, bij de heeren Belinfante uitgegeven, zijn van regtskundigen aard en worden toch niet door dames gelezen.

Wat den heer van Rossum aangaat, diens bezwaren zijn zoo weinig noemenswaard, dat ze nauwelijks vermeldien. Hij spreekt van verhoogde assurantie en van de omstandigheid, dat er in de metaalgietery, die niet aan de openbare straat is, des Zondags en op Christelijke feestdagen zou worden gewerkt, wat hij zou willen belet hebben.

De eenige, die volgens gemagtigde werkelijk bezwaren heeft en ten deze als de hoofdpersoon is te beschouwen, is de heer de Bas, de appellant. Maar zijn bezwaar geldt niet zoozeer de kopergietery als wel de smederij, welke hier echter niet kan in aanmerking komen. Hij vindt het onaangenaam, dat de vroeger fraai aangelegde tuin van Slotboom thans veranderd is in eene werkplaats; maar dat is een bezwaar, dat plus interessé is que juste.

Als men er prijs op stelt, dat de nijverheid bloeije in het hart van de stad, om het algemeen vertier en om het algemeen belang, dat daarbij gebaat wordt, dan kan het niet anders, of de een moet lijden voor den ander.

Wil de heer de Bas geheel en al rustig zijn, dan doet hij veel beter naar eene villa op den Scheveningschen weg om te zien. Maar eene nijverheid is niet denkbaar, zonder dat zij aan dezen of genen eenig ongerief veroorzaakt.

De gemaakte bezwaren zijn dus zeer overdreven en, in de tweede plaats, ongegrond; en gemagtigde vertrouwt, dat het advies van den Raad van State dan ook strekken zal tot handhaving van de beschikking van Gedeputeerde Staten.

Beide gemagtigden voeren nog een en andermaal het woord tot toelichting der bijgebragte gronden.

De **VOORZITTER**: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het geschil tusschen de gemeenten Amstenrade en Nuth over de woonplaats der arme krankzinnige Maria Catharina Hermans.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Tusschen de gemeentebesturen van Amstenrade en Nuth, provincie Limburg, is geschil over de vraag, in welke dier beide gemeenten de behoeftige Maria Catharina Hermans woonplaats had, toen zij krachtens regterlijk bevel, op den 17 Mei ll. afgegeven, wegens krankzinnigheid uit de gemeente Nuth naar 's Hertogenbosch werd vervoerd en aldaar opgenomen in het gesticht, bestemd tot verpleging van krankzinnige lijdens.

Tusschen die beide gemeentebesturen staat vast: dat de behoeftige geboren is te Nuth op 24 October 1837; dat zij aldaar woonplaats heeft gehad tot op den 29 November 1869, toen zij van dáár is vertrokken naar Amstenrade, alwaar zij is

opgenomen in een liefdesgesticht of gasthuis, ter verpleging. Voorts is het *in confesso*, dat die behoeftige, op den 1 Mei 1871, dus kort vóór hare bedoelde overbrenging naar 's Hertogenbosch, uit het gesticht te Amstenrade te Nuth is teruggekeerd, en dat er niet beweerde wordt, dat zij alstoen dáár op nieuw woonplaats heeft verkregen, zoodat de te beslissen vraag hierop nederkomt: of hare woonplaats op den 29 November 1869 van Nuth naar Amstenrade overgebracht is.

Het Gemeentebestuur van Nuth beweert, dat dit het geval is. Tot staving van die bewering wordt aangevoerd: dat de moeder van de behoeftige, toen weduwe, in September 1869 is overleden; dat hare goederen in de maand October daaraanvolgende zijn verkoelt; dat de behoeftige toen reeds eigenlijk geene vaste woonplaats meer te Nuth had; dat hare familiebetrekkingen zich haar lot niet aantrokken en dat de behoeftige zelve verlangde in het gasthuis te Amstenrade, alwaar zij vroeger ook was geweest, te gaan wonen, met het doel om er steeds te blijven, en dat zij dan ook op den 29 November 1869 daarin is opgenomen, tegen vergoeding van kostgeld; dat zij dan ook alzoo van dat tijdstip af woonde te Amstenrade; dat dit ook blijkt uit een sehrijven op den 17 October 1870, door den Burgemeester dier gemeente gerigt aan den Ambtenaar van den Burgerlijken Stand te Nuth, luidende: „Naar aanleiding van art. 14 van Zijner Majesteits besluit van 3 November 1861 (*Staatsblad* n°. 94), heb ik de eer u te verzoeken mij te willen doen toekomen een getuigenschrift van verandering van werkelijke woonplaats, met duplicaat, ten behoeve van Maria Catharina Hermans, in het klooster uit uwe gemeente alhier ingekomen»; alsmede uit de omstandigheid, dat eene liefdezuster uit het gesticht, die de behoeftige op 29 November 1869 van Nuth afhaalde, verklaard heeft, dat de moeder-directrice van het gesticht haar had gezegd, dat de behoeftige altijd in het gesticht kon blijven; en eindelijk, dat dadelijk na 29 November 1869 de behoeftige in het bevolkingsregister van Amstenrade als inwoner dier gemeente had behooren te worden ingeschreven.

Het Gemeentebestuur van Amstenrade beweert integendeel: dat de woonplaats van de behoeftige op 29 November 1869 niet naar die gemeente is overgebracht; dat zij enkel tijdelijk verblijf heeft gehouden in het gasthuis of gesticht te Amstenrade, wegens hare ziekte, epilepsie; dat zij nooit als inwoner, zelfs niet als verblijfhoudende, in het bevolkingsregister is ingeschreven; dat zij in het gesticht door haren broeder Nicolaas Joseph Hermans, openbaar Onderwijzer te Nuth, was besteed tegen kostgeld per dag; dat hij aan de Directrice beloofd had haar ten allen tijde te zullen terugnemen, wanneer hare lastige ziekte het verblijf in het gesticht te zwaarlijk mogt maken; en dat de behoeftige dan ook juist wegens die ziekte op den 1 Mei 1871 uit het gesticht is verwijderd en naar Nuth is vertrokken.

Gedeputeerde Staten van Limburg zijn van meening, dat de behoeftige geacht moet worden hare oorspronkelijke woonplaats te Nuth behouden te hebben; dat toch verandering van woonplaats, volgens de artt. 75 en 76 van het Burgerlijk Wetboek, niet kan geschieden dan door werkelijke inwoning in eene andere plaats, gevoegd bij het voornemen om aldaar zijn hoofdverblijf te houden; welk voornemen bewezen moet worden door verklaringen, af te leggen zoowel in de plaats, die men verlaat, als in de plaats, waar men zijne woonplaats vestigen wil, en, bij gebreke van verklaringen, uit de omstandigheden; dat hier geene verklaringen zijn afgelegd, en dat uit het verplegen in een gasthuis wegens ziekte door de zorg van haren broeder, tegen kostgeld, per dag geregeld en door hem betaald, geen bewijs kan worden geput van het voornemen om woonplaats te vestigen in de gemeente, waar het gasthuis is; dat de brief van den Burgemeester van Amstenrade, in dato 17 October 1870, niet op verzoek van de verpleegde is geschreven, maar enkel ter uitvoering van voormeld Koninklijk besluit van 3 November 1861, behelzende maatregelen van administrativen aard, waardoor geene veranderingen zijn gebragt of kunnen zijn

gebragt in de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek, betreffende woonplaats.

In dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens 's Konings magtiging den 21 September ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het beroep van W. J. Eger c. s., te Gorredijk, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij aan J. Koopmans en E. Posthuma aldaar vergunning is verleend om een wind-oliemolen op te rigten.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Bij besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van den 17 Mei ll., n°. 49, werd aan E. Posthuma en J. Koopmans, olieslagers te Gorredijk, vergunning verleend tot het oprigten van eenen, door wind te drijven, oliemolen of olieslagerij aldaar, op het perceel gemeente Gorredijk, kadastraal bekend sectie C, n°. 205, 206, 207, en gemeente Lagezwaag, sectie D, n°. 890, — en zulks onder voorwaarden: *a.* dat bedoelde molen vóór den 1 Junij 1872 in werking moet zijn gebragt, met bepaling, dat, bij niet-inachtneming van dien termijn, de vergunning als vervallen zal worden beschouwd; *b.* dat het den adressant niet geoorloofd zal zijn den molen te laten werken op Zon- en erkende Christelijke feestdagen gedurende de godsdienstoefening; *c.* dat, wanneer later mogt blijken, dat de uitoefening van der adressanten bedrijf ter bedoelde plaatse aan bijzondere voorwaarden in het algemeen belang behoort te worden onderworpen, zij gehouden zullen wezen daaraan te voldoen.

Ter gelegenheid van het op 9 Mei te voren gehouden onderzoek *de commodo et incommodo* werden bezwaren tegen de toen aangevraagde vergunning gemaakt door Wilhelm Johan Eger, evangelist te Gorredijk, welke te kennen gaf geen toestemming daartoe te geven en geen genoegen daarin te nemen, omdat de godsdienstoefeningen, door hem te houden, daardoor geheel zullen gestoord en niet uitgeoefend zullen kunnen worden.

Bij een verzoekschrift, op 19 Augustus ll. aan Zijne Majesteit ingediend, werd door W. J. Eger voormeld en vijf anderen, allen bestuurders van, en alzoo vertegenwoordigende, de Vereeniging *Ebenhäezer*, gevestigd te Gorredijk, en erkend als rechtspersoon bij Koninklijk besluit van 2 Junij 1865, in hooger beroep gekomen tegen de vergunning, door Gedeputeerde Staten bij hun voormeld besluit van 17 Mei verleend. Appellanten gaven daarbij te kennen: dat, wijl de te stichten wind-oliemolen hoogstens op een afstand van *twaalf* meters van der requestranten kerkgebouw zal worden geplaatst, gelijk blijkt uit de nu reeds daarvoor begonnen werken, de godsdienstoefening in dat gebouw onmogelijk wordt gemaakt door het eigenaardige, aanhoudende en hevige gedruisch, dat door een oliemolen wordt veroorzaakt; dat aan dat bezwaar slechts schijnbaar door het besluit van Gedeputeerde Staten is te gemoet gekomen, daar toch in den regel niet alleen des Zondags godsdienstoefeningen in der requestranten kerkgebouw worden gehouden, maar ook altijd éénmaal en meestal tweemaal op een anderen dag der week, terwijl bovendien dat kerkgebouw, althans des winters, dagelijks wordt gebruikt tot het houden der catechisatiën, waarop natuurlijk bovenbedoelde fabriek eveneens belemmerend zou werken; dat bovendien meergemelde fabriek op niet meer dan zes meters en zeven decimeters

wordt geplaatst van de woning van den eerstondergeteekende, zoodat deze daardoor niet alleen dikwijls van zijne nachtrust zou worden beroofd, immers oliemolens werken meermalen des nachts door, maar ook diens studiën daardoor onmogelijk worden gemaakt, en het dus mogelijk is, dat hij daardoor zijne maatschappelijke betrekking niet kan blijven waarnemen; dat requestanten nog meenen te moeten opmerken, dat de heeren Posthuma en Koopmans om en bij het dorp Gorredijk genoeg terrein bezitten, dat volstrekt niet minder gunstig aan de vaart, die het dorp Gorredijk doorsnijdt, is gelegen, dan het terrein, dat die heeren nu, tot groote schade van der requestanten Vereeniging, tot genoemd doel wenschen te gebruiken. — Op deze en andere gronden verzoeken de adressanten, dat het Zijner Majesteit behage te gelasten, dat het besluit van Gedeputeerde Staten buiten werking worde gesteld, met dien verstande, dat het aan de heeren Posthuma en Koopmans niet worde toegestaan om in de bovenbedoelde nabijheid van der requestanten kerkgebouw een wind-oliemolen te stichten; en, zoo onverhoopt Zijne Majesteit de opgesomde bezwaren niet van dien aard mogt achten om deswege het stichten van meergemelde fabriek te weigeren, alsdan in ieder geval de door Gedeputeerde Staten bijgevoegde beperkingen (waartegen de heeren Posthuma en Koopmans waarschijnlijk eenig bezwaar zullen hebben) in stand te houden.

Burgemeester en Wethouders van Opsterland, door tusschenkomst van Gedeputeerde Staten over dat verzoekschrift van appellanten gehoord, berigten dienaangaande op 8/13 September ll.: dat het eigenaardige en aanhoudende gedruisch van een wind-oliemolen enkel en alleen wordt voortgebracht door de stampers, daar de fabriek overigens stil werkt, zoodat de opgaven der verschillende afstanden uit het midden van de stampers hadden moeten zijn genomen, daar deze alleen geacht kunnen worden evenwijdig te zijn aan de as van hetgeen de requestanten hun kerkgebouw gelieven te noemen, door welke afmeting de cijfers gesteld worden als volgt: van het midden der stampers tot aan den buitenkant van den muur van het huis van den eersten requestant 21.80 in plaats van de 6.70 meters; van het midden der stampers tot aan den buitenkant van den kerkmuur 29.10 in plaats van 12 meters, in het request voorkomende, terwijl, als de halve breedte der kerk à 2.60 meters hierbij genomen wordt, dit 31.70 meters bedraagt; dat requestanten de afmeting hebben genomen van het uiteinde van het fabrieksgebouw, welk uiteinde toch, uit oliebakken of kelders en bergplaatsen bestaande, en geen geraas makende, moeilijk voor de afmeting in aanmerking kunnen worden genomen; dat wijders genoemde fabrikanten het regt hadden het aan hen in eigendom behorende territoir aldaar geheel vol te bouwen en dus zeer kort aan de woning van den requestant den eindgevel op te trekken, en tevens zijn lichtkozijn in dien eindgevel zoo goed als nutteloos te maken, wat zij fabrikanten niet hebben gedaan, maar bij bespreking met den eersten requestant hem daarin ten zijnen faveure zijn te gemoet gekomen; dat het, volgens de zienswijze van Burgemeester en Wethouders, buiten de beoordeeling van requestanten ligt, of er voor gezegde fabrikanten een ander meer of minder gunstig terrein voor de plaatsing van een wind-oliemolen om en bij Gorredijk aanwezig is; dat, met herhaling van de reeds bij besluit van Burgemeester en Wethouders van 9 Mei jl. gemaakte opmerking, blijkens de onderzinding, het aanhoudende gedruisch van een wind-oliemolen zeer spoedig went, zelfs zoodanig, dat de aangrenzende bewoners het soms zelfs onaangenaam vinden, wanneer de wind-oliemolen gedurende eenigen tijd stilstaat en er niet gemalen wordt; dat op het territoir, waar zich nu de molen bevindt, te voren eene scheepstimmerwerf is geplaatst geweest, welke, wat het nu en dan afgebroken wordend getimmer en geklop aangaat, voor de bureu veel lastiger en onaangener moet worden beschouwd dan het zekere en aanhoudende gedruisch van een windoliemolen; dat Burgemeester en Wethouders met stilzwijgen meenen te moeten voorbijgaan de hoogst onwelvoegelijke en aan requestanten vooral nog minder passende, als ook niet met de verdraagzaam-

heid overeenkomende uitdrukkingen, door hen in hun beklag gebezigd ten opzichte van den invloed, die, naar hunne meening, op het door Burgemeester en Wethouders genomen besluit of advies schijnt te zijn uitgeoefend. Ten slotte wordt door Burgemeester en Wethouders aan Gedeputeerde Staten voorgesteld bij het door de laatsten genomen besluit van 17 Mei ll. te volharden en bij Zijne Majesteit afwijzend op het verzoek der adressanten te adviseren.

Gedeputeerde Staten, in hun ambtsberigt van 21 September ll., geven aan den Minister van Binnenlandsche Zaken te kennen, dat, naar het hun voorkomt, de adressanten, bij de gemotiveerde wederlegging des Gemeentebesturs, de bezwaren overdrijven en door verkeerde opmetingen aan de zaak schijn van waarheid trachten te geven; dat toch op den door het Gemeentebestuur aangegeven afstand het houden der wekelijksche godsdienstoefeningen wel niet onmogelijk is gemaakt; terwijl het bij besluit van Gedeputeerde Staten van 17 Mei verboden is den molen op Zon- en erkende Christelijke feestdagen gedurende de godsdienstoefeningen te laten werken. Het spreekt overigens van zelf — zeggen Gedeputeerde Staten — dat de door de adressanten, naar het schijnt, gevreesde intrekking der door ons gestelde beperkingen niet zal kunnen plaats hebben zonder onze medewerking; terwijl, zoo de adressanten mogten bedoelen eene handhaving dier beperkingen, zulks overgelaten kan worden aan het politie-toezigt van het Gemeentebestuur.

Memoriën zijn er niet ingekomen. Echter is bij deze Afdeeling ontvangen een schrijven van Eger dd. 20 October ll. en een van 6 November ll., waarbij berigt wordt, dat de molen er reeds staat, in werking is en grooten overlast veroorzaakt.

En hiermede meen ik voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Zes-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 15 November 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden :

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. I. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeling voor de geschillen van bestuur.

Aan de orde is :

I. *het geschil over de vraag, waar het domicilie gevestigd was van H. H. van der Veer tijdens zijne opname in bedeeeling in November 1869.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! De behoeftige Hendrik Hielkes van der Veer is op den 10 November 1869 te Leeuwarden in onderstand opgenomen. Volgens eene acte van bekendheid, den 6 April 1836 opgemaakt voor het Vrederegert van het kanton Leeuwarden, op verklaringen van zeven getuigen, allen wonende te Leeuwarden, waaronder J. Hielke Jelles van der Veer, schipper van beroep en vader van den behoeftige, zou de behoeftige op den 6 Januarij 1809 zijn geboren te Heerenveen.

Volgens verklaring van 's Konings Commissaris in de provincie Friesland heeft de behoeftige aan de loting voor de nationale militie deelgenomen in de gemeente Achkarspelen, als geboren te Heerenveen (Haskerland).

Een ingesteld onderzoek naar de juiste plaats van zijne geboorte heeft enkel ten gevolge gehad, dat het Gemeentebestuur van Heerenveen (Schoterland) ontkent, dat de behoeftige geboren is onder Heerenveen (gemeente Schoterland), omdat uit de doopregisters noch van elders iets van die geboorte aldaar blijkt; dat het Gemeentebestuur van Ængwirden op gelijken grond mede ontkent, dat de behoeftige zou zijn

geboren onder dat deel van Heerenveen, dat behoort onder Ængwirden; dat de behoeftige op den 24 Maart 1870 heeft opgegeven, dat hij geboren is te Heerenwal, gemeente Haskerland; doch dat het Gemeentebestuur aldaar mede heeft ontkend, dat de behoeftige aldaar is geboren; dat althans uit de doopregisters van die geboorte niet blijkt en ook geene bewijzen voor die geboorte worden bijgebracht.

De getuigen, die voor het Vrederegert zijn verschenen, zijn alle overleden; en er zijn geen personen te vinden geweest, die omtrent de juiste plaats, waar de behoeftige geboren is, konden worden gehoord. In deze omstandigheden zijn Gedeputeerde Staten van Friesland van oordeel, dat het domicilie van onderstand van den behoeftige niet is uit te vinden, en dat alzoo art. 33 der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* no. 100) hier van toepassing is.

Het Gemeentebestuur van Ængwirden, dat door dat van Leeuwarden was aangesproken, heeft den termijn, bij art. 43 van gemelde wet gesteld, om, zoo daartoe gronden waren, de armlastigheid te ontkennen, niet in acht genomen; maar heeft dan ook de kosten van verpleging aan de gemeente Leeuwarden vergoed tot op het tijdstip, dat door het Gemeentebestuur de bedoelde ontkenning later plaats greep.

In dit geschil van bestuur, hetwelk, krachtens magtiging des Konings, den 9 October bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

II. *het beroep van den Raad der gemeente 's Gravenhage van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, houdende verklaring, dat de heer Dr. H. de Jong als lid van den Gemeenteraad behoort te worden toegelaten.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! De heer Dr. H. de Jong is in Julij jl. gekozen tot lid van den Haagschen Gemeenteraad.

Bij de overlegging zijner geloofsbrieven verklaarde hij te bekleeden de betrekking van gemeente-geneeskunststoefenaar, dat is, geneesheer, van stadswege met de armenpraktijk belast.

De Raadscommissie, belast met het onderzoek zijner geloofsbrieven, adviseerde den Raad om den heer de Jong *niet* als raadslid toe te laten, op grond, dat art. 34 der instructie voor de geneeskunststoefenaren van 20 December 1861 (no. 200 der Verzam.) die ambtenaren blijft belasten met de werkzaamheden, niet tot de armenpraktijk behorende, die vóór 1 Januarij 1862 door hen werden verrigt. Onder die werkzaamheden nu behooren: 2°. dat zij moeten bijstaan de Commissie van onderzoek voor de keuringen der schutterij. Voorts zijn deze geneeskundigen door Burgemeester en Wethouders benoembaar in de Commissie van onderzoek naar de bewoonbaarheid van gebouwen, volgens art. 1 der verordening van 16 April 1867 (Verzameling no. 315) en maken zij 3°. te zamen, in de vergadering vereenigd, een schriftelijk advies op omtrent het al of niet schadelijke voor de openbare gezondheid van die slooten of wateren, gebruikt wordende tot uitlozing van riolen of secreten, welke Burgemeester en Wethouders van oordeel zijn dat behooren te worden overkluisd of door riolen vervangen, ingevolge art. 2 der verordening op het dempen van slooten en wateren, van 12 Maart 1867 (Verzameling no. 321).

In de raadszitting van 29 Augustus jl. zijn de gronden en de conclusie van dat rapport door vele leden bestreden, door anderen verdedigd; en ten slotte is de conclusie met 15 tegen 10 stemmen aangenomen.

De heeren Jhr. J. Mock en andere leden van den Raad bragten tegen dat besluit hunne bezwaren in bij het Collegie van Gedeputeerde Staten van Zuidholland.

Gedeputeerde Staten hebben, bij besluit van 12 September jl., het besluit van den Gemeenteraad vernietigd en verklaard, dat Dr. de Jong als raadslid behoort te worden toegelaten. De gronden voor die beslissing zijn de volgende:

dat Dr. Hendrik de Jong door den Raad der gemeente 's Gravenhage niet is toegelaten als lid dier vergadering, op grond van art. 23, § 7, der gemeentewet, als zijnde hij een ambtenaar, van wege het Gemeentebestuur aangesteld;

dat uit de overgelegde stukken is gebleken, dat, bij besluit van den Gemeenteraad dd. 11 December 1866, Dr. de Jong met meer anderen is herbenoemd tot geneeskundige;

dat die door den Gemeenteraad benoemde genees- en heilkundigen, zoowel volgens de plaatselijke verordening, regelende de genees-, heel- en verloskundige hulp, die van wege de gemeente wordt verstrekt, als volgens de algemeene instructie voor de geneeskunstoefenaren, vroedvrouwen en lavementzetsters, vastgesteld door het Burgerlijk Armbestuur te 's Gravenhage, — belast zijn met de armenpraktijk;

dat het bezwaar tegen de toelating van Dr. de Jong uitsluitend daarin is gelegen:

1°. dat in art. 34 der bovengemelde instructie voor de geneeskundigen enz. gelezen wordt:

„De geneeskunstoefenaren blijven zich belasten met de werkzaamheden, niet regtstreeks tot de armenpraktijk behorende, die vóór 1 Januarij 1862 door de gemeentegeneeskunstoefenaren werden verrigt;”

2°. dat in de verordening, regelende het toezigt op de bewoonbaarheid van gebouwen, dd. 16 April 1867, is bepaald (art. 1), dat heeren Burgemeesters en Wethouders een onderzoek kunnen gelasten naar de bewoonbaarheid van elk bewoond gebouw, en dat die commissie wordt opgedragen aan den Gemeente-Architect, twee der geneeskunstoefenaren bovenbedoeld, en twee leden der Commissie van toezigt op het bouwen; terwijl heeren Burgemeester en Wethouders tevens bepalen den tijd, binnen welken verslag omtrent dat onderzoek moet worden uitgebragt;

dat, wat het sub 1 bedoelde bezwaar betreft, is gebleken, dat de werkzaamheden, dáár bedoeld, alléén zijn het bijstaan der Commissie, jaarlijks belast met het onderzoek der schutterpligtigen, die redenen van vrijstelling wegens lichaamsgebreken inbrengen;

dat heeren Burgemeester en Wethouders, krachtens Koninklijk besluit van 28 Junij 1828 (*Staatsblad* n°. 42), de genees- en heilkundigen benoemen, welke de Commissie van onderzoek bijstaan, en zorgen, dat deze dagelijks of zooveel mogelijk worden verwisseld; dat daaruit reeds blijkt, dat hier geen sprake kan zijn van een gemeentelijk ambt, maar van eene aan alle geneeskundigen in de gemeente beurtelings opgedragen Commissie, krachtens eene rijkswet en voor eene rijkszaak, waaromtrent Burgemeester en Wethouders van 's Gravenhage eene, ook naar art. 7 van gemeld Koninklijk besluit van 1828, toegelaten beperking hebben toegepast, door voor deze taak uitsluitend aan te wijzen door hen aangestelde en bezoldigde geneeskundigen; maar dat deze daardoor evenmin stedelijke ambtenaren worden, in den zin van art. 23 der gemeentewet, als ieder ander geneeskundige, die tot deze Commissie van onderzoek kan worden geroepen en, op straffe van boete, zich daaraan niet onttrekken mag;

dat, wat het tweede bezwaar betreft, de mogelijkheid, dat iemand in zijne qualiteit kan geroepen worden om deel uit te maken eener Commissie *ad hoc*, tot onderzoek en het geven van schriftelijk advies aan het Gemeentebestuur, dien persoon nog niet maakt tot ambtenaar van het Gemeentebestuur, ook zelfs niet, wanneer en zolang hij als lid dier Commissie werkzaam is, en dus ook de geneeskundige, met de armenpraktijk belast, blijft een ambtenaar, die, als zoodanig, wel zitting mag hebben in den Raad.”

Bij adres van 19 September is de Gemeenteraad tegen die beslissing opgekomen bij Zijne Majesteit den Koning; en op den 16 October jl. is, op 's Konings magtiging, dat adres door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt. De gronden van appel worden volgenderwijze uiteengezet;

De Gemeenteraad heeft tot niet-toelating van den heer Dr. de Jong besloten, omdat hij verklaard had te zijn gemeente-geneeskunstoefenaar te 's Gravenhage. De Raad heeft gemeend, dat die geneesheeren zijn gemeente-ambtenaren, niet uitsluitend met de armenpraktijk belast, maar daarenboven met andere werkzaamheden ten behoeve der gemeente, hun bij art. 34 der instructie voor de gemeente-geneeskunstoefenaren van 20 December 1861 (Verz. n°. 200), bij art. 1 der verordening, regelende het toezigt op de bewoonbaarheid der woningen, van 16 April 1867 (Verz. n°. 315) en bij art. 2 der verordening op het dempen van slooten en andere wateren van 12 Maart 1867 (Verz. n°. 321) opgedragen.

Gedeputeerde Staten hebben op het beroep van eenige leden van dezen Raad dit besluit vernietigd, op grond, dat een gemeente-geneeskunstoefenaar te 's Gravenhage, door de werkzaamheden, hem bij art. 34 der instructie en art. 1 der verordening van 16 April 1867 opgedragen, niet wordt een ambtenaar van het Gemeentebestuur, maar *„dat de geneeskundige, met de armenpraktijk belast, blijft een ambtenaar, die als zoodanig wel zitting mag hebben in den Raad.“* De werkzaamheden echter, aan de gemeente-geneeskunstoefenaren bij art. 2 der verordening op het dempen van slooten enz., van 12 Maart 1867 (Verz. n°. 321) opgedragen, worden door Gedeputeerde Staten met stilzwijgen voorbijgegaan.

Naar 's Raads inzien stellen Gedeputeerde Staten zich bij de beoordeeling dezer zaak op een verkeerd standpunt. Het is niet de vraag, of de werkzaamheden, aan de gemeente-geneeskunstoefenaren buiten de armenpraktijk opgedragen, die geneesheeren maken tot gemeente-ambtenaren, ofschoon die vraag bevestigend zoude moeten beantwoord worden, zelfs indien zij alleen tot die werkzaamheden waren aangesteld, want ook dan zouden zij zijn personen, door het Gemeentebestuur tot vaste gemeentediensdienst benoemd, en dus ambtenaren; maar het is de vraag, of de gemeente-geneeskunstoefenaar te 's Gravenhage, die, buiten eenigen twijfel, ook volgens het oordeel van Gedeputeerde Staten, blijkens het slot hunner overwegingen, is *gemeente-ambtenaar*, valt in de uitzondering van de laatste alinea van art. 23 der gemeentewet, en dus zitting mag hebben in den Raad?

Die vraag meent de Raad ontkennend te moeten blijven beantwoorden, omdat de gemeente-geneeskunstoefenaar niet uitsluitend met de armenpraktijk belast is, maar hem krachtens zijne aanstelling van gemeentewege ook andere werkzaamheden ten dienste der gemeente zijn opgedragen. In zijne hoedanigheid van gemeente-geneeskunstoefenaar is hij volgens de beide gemelde verordeningen — daartoe geroepen — *verplicht* te adviseren omtrent de bewoonbaarheid van woningen of het voor de gezondheid gevaarlijke van slooten. Hij kan zulks niet weigeren, zonder zijnen ambtspligt te verzuimen. Hij is daarenboven *verplicht* het Plaatselijk Bestuur bij te staan bij de keuring der schutters, *niet zoo als ieder ander geneesheer volgens de wet of het Koninklijk besluit*, maar bijzonder door zijne instructie als gemeente-geneeskunstoefenaar, bij welke instructie het Gemeentebestuur heeft gebruik gemaakt van de bevoegdheid, daaraan bij art. 7 van het Koninklijk besluit van 28 Junij 1828 (*Staatsblad* n°. 42) gegeven voor vaste geneesheeren, tot de keuring te benoemen. Door die functiën op zich te nemen, doet hij in de eerste plaats eene dienst aan de gemeente, die anders voor de aanwijzing en betaling van andere geneesheeren had moeten zorgen.

Er zijn dus werkzaamheden aan de gemeente-geneeskunstoefenaren opgedragen, niet behoorende tot de armenpraktijk. Of die werkzaamheden van meer of minder belang zijn, is voor de toepassing der wet onverschillig. Het geldt hier eene uitzondering, gemaakt alleen ten behoeve van hen, die met armenpraktijk belast zijn, en die dus niet

geldt voor hen, wien iets anders is opgedragen. Die uitzondering is *strictae interpretationis*.

Gedeputeerde Staten, op dat adres door den Minister gehoord, hebben bij brief van 3 October jl. aan dien staatsdienaar berigt:

1°. dat huone redenering deze was, dat, indien de werkzaamheden, den geneeskunstoefenaar *buiten* zijne armenpraktijk opgedragen, hem niet maken tot gemeente-ambtenaar, deze, *tezamen* met de werkzaamheden der armenpraktijk, hem evenmin maken tot een ambtenaar, die als zoodanig geen zitting mag nemen in den Gemeenteraad;

2°. dat „de werkzaamheden“, bedoeld bij de instructie der geneeskunstoefenaren, geene andere zijn dan die, verbonden aan het onderzoeken der schutterpligtigen, en dat die verplichting is algemeen, rustende op alle geneesheeren; wordende alleen aan heeren Burgemeester en Wethouders toegestaan die verplichting, in plaats van ze op te dragen aan alle geneesheeren, beurtelings op te leggen aan de door hen aangestelde geneesheeren bij beurten; en weigering in deze dan ook strafbaar is bij eene rijkswet, omdat het hier geldt een pligt, door de rijkswet den geneeskunstoefenaren opgelegd;

3°. dat na het vaststellen der instructie eene plaatselijke verordening is vastgesteld, waarin de bepaling voorkomt, dat heeren Burgemeester en Wethouders zich in een zeker geval kunnen doen voorlichten door eene Commissie van deskundigen, waaronder ook wordt genoemd één der gemeente-geneeskunstoefenaren, maar dat de bevoegdheid van heeren Burgemeester en Wethouders tot het inroepen van advies den persoon, wiens advies wordt ingeroepen, niet maakt tot ambtenaar;

4°. dat zij meenden, na de ontwikkeling van dezen grond, niet te behoeven stil te staan bij eene andere dergelijke verordening, waarin alleen gesproken wordt van het advies der gezamenlijke geneeskunstoefenaren, in vergadering vereenigd, tot welk advies dus geen dezer geneeskundigen persoonlijk behoeft mede te werken;

en 5°. dat zij niet mogten uit het oog verliezen, dat het hier geldt een verkiezingsgeschil en dus, zoolang de wet het niet verbiedt, de uitspraak der kiezers dient te worden gehandhaafd; dat de gekozene is een geneeskundige, met de armenpraktijk belast, en in geene andere afhankelijkheid van het Gemeentebestuur dan welke uit die betrekking voortvloeit.

Nadere memoriën zijn er niet ingekomen; en ik meen alzoo hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Zeven-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 22 November 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden :

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als :

1°. van den 12 dezer, n°. 15, houdende beschikking op *het beroep van H. W. Baron van Aylva van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 11 Mei 1869, n°. 35, waarbij aan C. van Reyn vergunning is verleend tot plaatsing van een stoomwerktuig in het perceel kadaster sectie E, n°. 737, te 's Gravenhage* (zie het verslag over deze zaak op blz. 214—217).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van H. W. Baron van Aylva van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen, daarbij Onze voorziening inroepende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 11 Mei 1869, n°. 35, waarbij aan C. A. van Reyn, boekdrukker te 's Gravenhage, vergunning is verleend tot plaatsing van een stoomwerktuig van hooge drukking en van drie paardenkrachten in een door hem gebruikt perceel in de Hooge Nieuwstraat aldaar, kadastraal bekend onder sectie E, n°. 737;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 Julij 1871, n°. 41;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 7 November 1871, n°. 162, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Zuidholland, na een gehouden onderzoek *de commodo et incommodo*, de bij bovengezgd besluit omschrevene vergunning onder enkele voorwaarden, welke zijn opgevolgd, hebben verleend, en ook onder de bepaling, dat de concessionaris of zijne regtverkrijgenden zich aan zoodanige verplichtingen zullen onderwerpen, als later blijken mogten in het belang eener goede politie noodig te zijn;

dat de adressant, op wiens ingebragte bezwaren bij het voorafgegaan onderzoek was gelet, thans klaagt over hem door de ondervinding gebleken hinder door het geraas der persen, welke door het stoomwerktuig worden in beweging gebragt, en voorts over vrees voor brandgevaar en bederf van het regenwater;

dat het nader door eene Commissie uit het Collegie van Gedeputeerde Staten, vergezeld van eene Commissie uit het Gemeentebestuur van 's Gravenhage en van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in het 10de district, ingesteld plaatselijk onderzoek het niet geheel ongegronde der klagte slechts ten aanzien van den door het gedruisch veroorzaakten hinder heeft aangetoond, en tevens dat dit bezwaar, hetwelk op zich zelf niet van dien aard is, dat het de dadelijke intrekking der verleende vergunning zoude regtvaardigen, blijkens rapport van gezegden Hoofd-Ingenieur, door het na te melden middel, zoo al niet geheel weggenomen, althans grootelijks verminderd kan worden, terwijl de boekdrukker C. A. van Reyn zich tot het aanwenden daarvan bereid heeft verklaard;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19), rakende de vergunning tot oprigting van sommige fabrieken en trafieken;

Hebben goedgevonden en verstaan:

1°. met aanvulling van het bovengemeld besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 11 Mei 1869, n°. 35, aan den boekdrukker C. A. van Reyn alsnog de verplichting op te leggen om in zijne drukkerij den boezem van den daár aanwezigen breeden schoorsteen, grenzende aan het huis van den adressant in de Hooge Nieuwstraat te 's Gravenhage, over de volle breedte van 2,50 meter te digten met een trogwulf, één ijsselsteen dik, en op dat wulf aan de beide einden éénsteensmuurtjes op te trekken, goed in het bestaande muurwerk verbonden, zóódat dat gedeelte van den schoorsteen geheel wordt afgesloten;

2°. te bepalen, dat aan deze voorwaarde zal moeten zijn voldaan binnen twee maanden na de dagteekening van dit Ons besluit; zullende, bij gebreke daarvan, de verleende vergunning tot het hebben van het stoomwerktuig geacht worden te zijn vervallen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 12 November 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) J HORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

20. van den 13 dezer, n°. 22, houdende beschikking op *het beroep van J. de Geus, te Rijk, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op bl. 221—223).

Het besluit is van den volgende inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het bij Ons ingediend verzoekschrift van Jan de Geus, schippersknecht, wonende in de Rijk, provincie Noordholland, in beroep komende tegen eene uitspraak van Gedeputeerde Staten der provincie van 3 Mei 1871, n°. 69, waarbij zijn zoon Jan de Geus, loteling der ligting 1871 voor de gemeente de Rijk, voor de dienst der nationale militie is aangewezen;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 Julij 1871, n°. 48;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 8 November 1871, n°. 210, 4de Afdeling;

Overwegende:

dat genoemde loteling is éenige zoon van voornoemden Jan de Geus en diens echtgenoot Cornelia Maria Bul; dat hij, geboren vóór het huwelijk zijner ouders en bij het aangaan van dat huwelijk niet erkend, later is erkend bij acte, op den 14 Augustus 1867 door den Ambtenaar van den Burgerlijken Stand opgemaakt, en daarna bij Ons besluit van 10 April 1871, n°. 3, brieven van wettiging heeft verkregen;

dat hij bij de loting voor de nationale militie als reden van vrijstelling heeft opgegeven, éenige wettige zoon te zijn, maar het bij de wet voorgeschreven getuigschrift niet heeft kunnen verkrijgen, omdat de brieven van wettiging toen nog niet door Ons waren verleend; dat de Militieraad zijne zaak tot zijne tweede zitting heeft uitgesteld, en in deze, op den 15 April ll., den loteling voor de dienst heeft aangewezen, omdat door hem het vereischte getuigschrift als éenige wettige zoon niet was overgelegd;

dat de loteling daarop, als gevolg van Ons besluit van 10 April ll., op den 21 April dat getuigschrift heeft ontvangen en dadelijk, onder overlegging daarvan, bij Gedeputeerde Staten is gekomen in beroep; welk Collegie echter zijn beroep heeft afgewezen, oordeelende, dat het geene vrijheid had om eene vrijstelling te verleenen, die niet alvorens bij den Militieraad is bewezen;

dat, volgens art. 54, al. 1, der militiewet, elke reden van vrijstelling moet bestaan op het tijdstip, waarop zij wordt aangevraagd; dat met dit tijdstip bedoeld is de zitting van den Militieraad, zoo als blijkt uit de tijdens de behandeling der wet tusschen de Regering en de Staten-Generaal gewisselde stukken; dat daarenboven de Regering in de memorie van toelichting, bij het ontwerp van wet gevoegd, uitdrukkelijk heeft verklaard, dat in de geheele wet het beginsel is op den voorgrond gesteld, dat de Militieraad uitspraak doet overeenkomstig de positie, waarin de loteling op het oogenblik, dat dit plaats heeft, verkeert;

dat wettiging van natuurlijke kinderen, volgens art. 329 van het Burgerlijk Wetboek, stand grijpt door het besluit zelf, waarbij de brieven van wettiging door Ons worden verleend, en dat de loteling Jan de Geus dus op den 15 April ll., toen de Militieraad uitspraak omtrent hem deed, was éenige wettige zoon;

dat echter de Militieraad hem de vrijstelling, op dien grond aangevraagd, niet

heeft kunnen verleenen, uit hoofde door hem niet was overgelegd het getuigschrift, volgens de wet daartoe vereischt;

dat hij dit getuigschrift, zoodra hij het bekomen had, in hooger beroep bij Gedeputeerde Staten heeft overgelegd;

dat het middel van hooger beroep uit zijnen aard de bevoegdheid medebrengt om de in eersten aanleg ontbroken hebbende bewijzen aan te vullen;

dat wel in een vroeger ontwerp van wet op de nationale militie eene bepaling was opgenomen, dat bij het beoordeelen der bezwaren tegen eene uitspraak van den Militieraad geene bewijsstukken mogten worden in aanmerking genomen, die niet aan dien Raad waren overgelegd, maar dat die bepaling uit het latere ontwerp is weggelaten, nadat in het voorloopig verslag van het onderzoek in de afdelingen der Tweede Kamer van de Staten-Generaal de aanmerking was gemaakt, dat men niet inzag, waarom de loteling met opzigt tot het overleggen van bewijsstukken moest worden beperkt, en dat alleen het onderzoek van de gelegenheid en deugdelijkheid van bewijsstukken moest in aanmerking komen;

dat dan ook eene bepaling, als de zoo even bedoelde, in de wet niet voorkomt;

dat art. 98 der wet, bepalende, tegen welke uitspraken van den Militieraad geene bezwaren kunnen worden ingediend, daarbij wel noemt die, waarbij een loteling voor de dienst is aangewezen, zonder dat door hem eenige reden van vrijstelling was ingebracht, maar niet die, waarbij die aanwijzing geschied is als gevolg van een gebrek in, of het ontbreken van de door de wet gevorderde bewijzen;

dat tegen eene uitspraak als de laatstbedoelde alzoo het beroep openstaat als middel om de ontbroken hebbende bewijzen aan te vullen, en Gedeputeerde Staten mitsdien de reclame van den adressant ten onrechte hebben afgewezen;

Gezien artt. 47, no. 3, 54, al. 1, 98, 103 en 104 van de wet op de nationale militie;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 3 Mei 1871, no. 69, aan den loteling Jan de Geus, uit de gemeente de Rijp, vrijstelling te verleenen van de dienst bij de nationale militie.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 13 November 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van het Gemeentebestuur van Eindhoven van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant betreffende de sluiting der gemeente-rekening van 1869, in verband met de slotrekening der opgeheven bank van leening aldaar.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! In 1854 is te Eindhoven van gemeentewege eene bank van leening opgericht. Op 7 December 1857 is tusschen het Gemeentebestuur van Eindhoven en C. J. van Bakel schriftelijk overeengekomen: dat gezegd Bestuur uit gelden, door het Algemeen Armbestuur te verstreken, zoude aankoopen een huis, en het doen vertimmeren en inrigten tot een lokaal voor eene bank van leening met geschikte woning voor den Directeur; dat van Bakel, zoolang hij Directeur dier bank zoude zijn, het als huurder zal bewonen, en de inrigting ten meesten voordeele voor de armen zal besturen; dat hij uit de voordeelen dier inrigting voldoen zal de interessen van het gestorte kapitaal, de renten der koopsom voor het huis en der som van kosten voor de vertimmering, de belasting, alle onkosten van onderhoud en beheer, zóó dat hij geene voordeelen er uit zal genieten, dan nadat alle die kosten en ook alle andere saldo's van vroegere jaren zijn aangezuiverd, terwijl hij voor eventuele tekorten, nà 1 Januarij 1858 in de bank bestaande, persoonlijk tot aanzuivering gehouden zoude zijn.

Op 1 December 1863 besloot de Raad tot opheffing der bank van leening; en er werd overeengekomen, dat op 1 Januarij 1864, volgens art. 12 van het reglement op de bank van leening van Eindhoven van 10 Februarij 1854, het beheer van den Directeur zou worden opgenomen en aan de goedkeuring van Regenten over den algemeenen arme onderworpen; dat na die goedkeuring de Directeur alsnog de bank ten behoeve der gemeente zou besturen tot nà verhuistijd 1864, wanneer hij zijne woning zou moeten verlaten. Verder worden er overgangsbepalingen gemaakt, waaronder hier vermelding behoeven de artt. 7 en 8, luidende: Art. 7: „Na afloop der laatste verkooping van de panden der bank van leening, zal de meerdere opbrengst der panden gedurende twintig maanden in bewaring bij den Directeur verblijven, om door de belanghebbenden, tegen overgaaf der pandbriefjes, gereclameerd te kunnen worden; de gelden, welke ten deze niet worden opgevorderd, blijven ten voordeele van den Directeur.” Art. 8: „De mindere opbrengst der verkochte panden zal door den Directeur aan het Collegie van Regenten worden opgegeven, ten einde te beraadslagen, of dit verlies door den Directeur al dan niet zal worden gedragen; mogt dit verlies niet blijkbaar aan eene te hooge schatting der panden zijn toe te schrijven, dan wordt hetzelfde, na aftrek der meer genoten opbrengst, in art. 7 vermeld, in rekening van den Directeur geleden, hetwelk door het Collegie van Regenten beslist zal worden.”

Met het oog op het straks te vermelden geschil behoort hier nog te worden vermeld, dat het Algemeen Armbestuur op 29 November 1870 aan van Bakel heeft afgegeven eene door alle zijne leden geteekende verklaring: „dat hetgeen voortsproot uit de loopende renten, aan hem als Directeur toegekend is geworden als het door hem genoten salaris,” gelijk bewezen wordt door de door hem telkens gedane afsluitingen van het kasboek; welke verklaring door hen op 28 Januarij 1871 aldus wordt toegelicht of gewijzigd: „dat door die verklaring van 29 November 1870 echter niet moet worden verstaan, dat zij het door van Bakel met hunne toestemming uit de kas der bank genomene aan hem als salaris hebben toegekend, daar zij zich niet bevoegd achten salaris toe te kennen; maar dat zij hem slechts hebben willen vergunnen dat geld bij voorraad uit de kas der bank te nemen op rekening der loopende renten, op zijn voorgeven, dat die loopende renten toch eenmaal ontvangen en dan toch zijn eigendom als winst der bank werden en dus zijn salaris uitmaakten.”

Daar nu de bank van leening was geweest eene gemeente-instelling, waren Gedeputeerde Staten van oordeel, dat, toen hun de gemeente-rekening van ontvangst en uitgaaf over 1869 ter vaststelling werd toegezonden, eerst de finale rekening van den voormaligen Directeur der bank van leening moest worden gearresteerd, ten einde het saldo daarvan op de gemeente-rekening te doen voorkomen. Zij hebben tot dat einde in een uitvoerig besluit van 30 Maart 1871 alle de posten der rekening

van den Directeur der bank van leening, die door den Gemeenteraad betwist werden, nagegaan en vier punten van verschil uitgemaakt, en ten slotte besloten: 1°. de algemeene rekening over de jaren 1855—1865 van de opgeheven bank van leening te sluiten en het bedrag der ontvangsten vast te stellen op . . . f 129,316.92

dat der uitgaven op . . . " 128,654.70

en dus het batig slot op . . . f 662.22.

2°. te verklaren: *a.* dat volgens die rekening alsnog in ontvangst in de gemeente-rekening over 1869 behoort te worden opgenomen f 4817.48⁵, zijnde het bedrag, meer aan den Gemeente-Ontvanger betaald in kapitaal en rente dan door dezen in zijne rekeningen over vorige jaren is verantwoord; zijnde intusschen in de rekening over 1869 als ontvangsten reeds gebragt f 4380, welk bedrag in mindering strekt der som van f 4817.48⁵; *b.* dat alsnog in uitgaaf in de gemeenterekening over 1869 moet worden opgenomen f 400, blijkens de rekening der bank van leening meer dan f 1800, reeds vroeger in de gemeenterekeningen in uitgaaf gesteld wegens aan de bank verstrekt kapitaal; alsmede dat een bedrag van f 5000 onder de benaming „aflossing van kanaal-obligatiën” reeds vroeger in uitgaaf is geleden, welke som mede aan de bank van leening als bedrijfs-kapitaal is verstrekt, zoodat te dier zake geene nadere vereffening behoeft plaats te hebben; 3°. te bevelen, des noods met toepassing van art. 212 der gemeentewet, dat aan C. J. van Bakel, indien in dit besluit wordt berust of nadat het in hooger beroep zal zijn bevestigd, worde uitbetaald: 1°. het bedrag van zijnen borgtogt f 5000, met de daarop verlopen rente à 4 pct. 'sjaars sedert 1865; en 2°. het bedrag van den inventaris en registers, voor zoover de kosten daarvan niet reeds in uitgaaf zijn geleden; een en ander te vereffenen met het boven vastgesteld voordeelig saldo, door C. J. van Bakel alsnog in de gemeentekas over te storten.

Tegen dat besluit komt het Gemeentebestuur op bij een adres aan den Koning, dat door den Minister van Binnenlandsche Zaken op 's Konings magtiging, bij brief van 3 Julij 11., bij deze Afdeeling van den Raad van State is aanhangig gemaakt.

Toen van Bakel zich bij den Minister van Binnenlandsche Zaken in 1868 beklaagd had, dat men hem den borgtogt van f 5000 niet wilde teruggeven, heeft de Minister Fock dien adressant te kennen gegeven, dat, vermits uit ingewonnen informatiën was gebleken, dat het tusschen het Gemeentebestuur van Eindhoven en hem bestaand geschil betreft de uitlegging van tusschen partijen aangegane burgerlijke overeenkomsten, waaromtrent alleen door den Regter kan worden beslist, — hij tot dien Regter werd verwezen. Dit geeft het Gemeentebestuur thans aanleiding om te vragen, dat de Koning het besluit van Gedeputeerde Staten vernietige, „omdat zij onbevoegd waren in deze eene beslissing te nemen, als zijnde het geschil van zuiver burgerregtelijken aard;” maar voorts, mogten Gedeputeerde Staten geacht worden bevoegd te zijn geweest tot de genomene beschikking, dat de Koning dan die beslissing vernietige en verbeterde. Tot staving van dit laatste en tot aanwijzing, hoe het Gemeentebestuur het besluit wil gewijzigd hebben, wordt in het adres het volgende [aangevoerd (wegens de uitvoerigheid wordt dat betoog hier achterwege gelaten, en eenvoudig de slotsom daarvan vermeld):

„Het Gemeentebestuur verlangt alzoo, dat aan C. J. van Bakel niet f 1150 salaris zal worden toegekend, maar f 311.74⁵, na aftrek van gezegde f 20.01⁵, alzoo f 290.73; dat hem zal worden toegekend 4 pct., niet van f 5000, maar van f 2680, door hem reëel in de gemeentekas gestort; dat de Directeur verplicht worde alsnog te storten hetgeen nog in de kas der bank zou behooren te zijn, à f 2631.74⁵, na aftrek van voormelde f 20.01⁵, f 2610.73, als wanneer hem het bedrag van zijnen zoogenaamden borgtogt, het bedrag van den inventaris, en het verlies op de verkochte panden kan worden uitgekeerd. Volgens die berekening zoude per saldo aan C. J. van Bakel toekomen f 3776.42, onverminderd 4 pct. rente over f 2680.”

Gedeputeerde Staten, op dit adres gehoord, hebben in een berigt van 9 Junij ll. hun besluit uitvoerig verdedigd en de sustenuën van het Gemeentebestuur wederlegd. En hiermede meen ik voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Aan de orde is:

III. *het beroep van P. van der Heyden, Ontvanger der gemeente Eindhoven, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant betreffende de sluiting der gemeenterekning van 1869, in verband met de slotrekening der opgeheven bank van leening aldaar.*

Deze zaak heeft zooveel overeenkomst met de vorige, dat ik den heer Staatsraad BOOT verzoek daarover allereerst rapport uit te brengen, alvorens aan de belanghebbenden het woord wordt verleend.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Dit geschil is bij brief van 3 Julij ll., no. 236, door den Minister van Binnenlandsche Zaken op 's Konings magtiging aanhangig gemaakt bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

P. van der Heyden, Gemeente-Ontvanger te Eindhoven, verzoekt, dat Zijne Majesteit zal vernietigen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 30 Maart 1871, voor zooverre hij daarbij is bezwaard met eene som van f 937.48⁵. Hij zegt: dat zijne rekening over 1869 is bezwaard met f 900 wegens te weinig in ontvang genomen gelden van de bank van leening in vorige jaren; dat Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 30 Maart 1871 dit bedrag nog hebben vermeerderd met f 37.45⁵; dat hij vermeent in zijne rekening het juiste saldo der ontvangsten van de bank van leening à f 3880 te hebben verantwoord, en zich dus met de vermeerdering van f 937.48⁵ bezwaard acht.

Uit de stukken, door Gedeputeerde Staten overgelegd bij hun berigt van 16 Junij ll. op dat adres, blijkt, dat eene Commissie uit Gedeputeerde Staten in September 1869 te Eindhoven geweest is om een onderzoek in te stellen omtrent gerezen geschillen aangaande het geldelijk beheer in die gemeente, in verband met de administratie der opgeheven bank van leening. Na zich te hebben doen inlichten door den Ontvanger en het Collegie van Burgemeester en Wethouders, heeft die Commissie ontwaard, dat het verschil was veroorzaakt door afwijking van de gewone regelen van comptabiliteit. Men bekeerde te Eindhoven een afzonderlijk kanaalfonds, met welk denkbeeldig ligchaam en de gemeente en de bank van leening openstaande rekening hielden. Die fictie tusschen gemeente- en kanaalfonds werd gehandhaafd, niettegenstaande de ontvangsten en uitgaven van het kanaal als onderdeel der gemeente-huishouding in de rekening der gemeente werden opgenomen. Burgemeester en Wethouders, gehoord op de nota's van gelden, door den Ontvanger verstrekt aan de bank van leening en door den Directeur dier bank gestort bij den Gemeente-Ontvanger, toonen aan, dat de Ontvanger ten onregte zich bezwaard acht met de som van f 937.48⁵, dewijl hij over het hoofd heeft gezien, dat hun is toegestaan nog f 400 in uitgaaf te stellen, zoodat hij zich slechts kon bezwaard achten met het ten zijnen laste brengen van f 537.48⁵.

Gedeputeerde Staten, in de meening, dat de Ontvanger zijne dwaling zou hebben ingezien na kennismaking der ophelderingen van Burgemeester en Wethouders, gaven hem inzage van dat berigt en van de bijlagen; doch blijkens brief van Junij 1871 houdt de Ontvanger zijn sustenu vol.

Gedeputeerde Staten geven in hun berigt van 16 Junij aan den Minister van Binnenlandsche Zaken te kennen, dat, toen zij in September 1869 een onderzoek

gingen instellen te Eindhoven, het verschil tusschen Burgemeester en Wethouders en den Ontvanger beliep *f* 5000, veroorzaakt door de kas-operatiën, gedaan door middel van onuitgegeven schuldbrieven aan toonder ten laste van het kanaalfonds tot een bedrag van *f* 4500, welk bedrag echter toen onder de opbrengst dier leening in ontvangst is verantwoord en almede in uitgaaf gebragt, zoodat een en ander fictief was. Nu zijn (zoo gaan Gedeputeerde Staten voort) voor een bedrag van *f* 5000 aflossingen van kanaal-obligatiën in de rekeningen van vorige jaren geleden; doch tot staving dier uitgaven zijn destijds de onbruikbaar gemaakte stukken niet overgelegd. De negen stuks obligatiën, elk à *f* 500, in het bezit geweest van het Gemeentebestuur, met name de nummers 327, 328, 329, 330, 356 tot en met 360, zijn later, volgens de notulen van den Raad, verbrand. Eene vergelijking van de nummers der primitief uitgegeven stukken met de uitbetaalde coupons en met de als afgelost vermelde stukken, in de verschillende rekeningen, leverde het volkomen duidelijk bewijs op, dat een bedrag van *f* 500 meer in uitgaaf was geleden, voor aflossing of aankoop van kanaal-obligatiën, dan door den Ontvanger te dier zake was uitgegeven. Het verschil bepaalt zich tot dat bedrag; want de Ontvanger ziet blijkbaar over het hoofd, dat tegen de overige *f* 400, waartegen hij bezwaar maakt, eene uitgaaf staat van gelijk bedrag, welke beide posten van ontvang en uitgaaf aan Gedeputeerde Staten noodig voorkwamen, om de rekening der gemeente volkomen te doen overeenstemmen met die van de geliquideerde bank van leening. Diezelfde reden bestaat voor hunne beslissing, dat alsnog *f* 37.48⁵ in de gemeenterekening moest verantwoord worden; omdat die som, behoorlijk gestaaft in de bank-van-leening-rekening, als aan de gemeente gedane uitgave, natuurlijk dus in de gemeenterekening in ontvangst moet voorkomen. Gedeputeerde Staten verklaren niet te begrijpen, wat de Ontvanger bedoelt, als hij in zijnen brief van . . Junij 1871 zegt, dat die *f* 500, waarover quaestie is, door hem vermoedelijk zijn betaald voor bijdragen in de *kosten van wegen*. De Ontvanger legt, tot staving van dit beweren, over een uittreksel uit het register van besluiten van Burgemeester en Wethouders van 10 Junij 1861, waarin staat: „de Ontvanger, ter vergadering tegenwoordig, geeft kennis, dat de Directeur der bank van leening aan hem heeft teruggebragt *f* 500, in mindering van de door de stad aan de bank voorgeschotene gelden, ten bedrage van *f* 4500,“ terwijl uit een uittreksel van het register van Burgemeester en Wethouders van 15 December 1859 blijkt, dat, ter verevening van aan de bank verstrekte gelden, besloten is om voor rekening der kanaalkas te nemen zes obligatiën op de bank à *f* 500 ieder, en de kanaalkas *f* 500 te doen bijdragen in de kosten van wegen.

Gedeputeerde Staten merken dienaangaande op, dat, volgens de wettelijke voorschriften, alle uitgaven, door den Ontvanger gedaan, op bevelschriften van betalingen moeten gevalideerd zijn, en dat dus niet op eene bloote bewering kan worden teruggekomen op reeds afgesloten dienstjaren, te minder, omdat het genoemd besluit van 15 December 1859 wel inhoudt, dat *f* 500 uit de zoogenaamde kanaalkas zal worden verstrekt tot onderhoud van wegen, maar geenszins, en daarop zou het aankomen, dat de uitgaaf niet reeds in de rekening is geleden. Naar hunne meening, moeten de rekeningen der bank van leening en die van de gemeente overeenstemmen. Wat de eerstgenoemde aan voorschotten ontvang uit de gemeentekas, moet inde rekening der bank van leening in ontvang, en die der gemeente in uitgaaf worden gebragt; en wat de bank van leening terugbetaalde, moet in hare rekening in uitgaaf en in de gemeente-rekening in ontvang worden gesteld.

Door den Ontvanger is bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) eene simpele memorie ingediend, waarin hij beweert, dat de bedoelde post van *f* 500 niet kan zijn begrepen geweest onder de *f* 5000, vermeld in de door hem overgelegde mandaten van betaling, een van 16 December 1859, groot *f* 1500,

een van 31 December 1860, groot f 2000, en een van 21 April 1861, groot f 1500, voor aankoop van kanaal-obligatiën.

De vraag schijnt dus te zijn, in verband met het opgemeld besluit van Burgemeester en Wethouders van 15 December 1859, of onder de drie obligatiën, vermeld in het mandaat van 16 December 1859, niet eigenlijk waren begrepen de f 500, welke de kanaalkas zou bijdragen in de kosten voor de wegen. Uit de staten, door den Ontvanger overgelegd, blijkt voorts, dat hij herhaaldelijk posten, die hij uitgaf en later terug ontving, buiten de rekening heeft gelaten, en dat wel van 1860 tot en met 1863, te zamen ten bedrage van f 1800.

Ook na die ingekomen memorie des Ontvangers bleef er in deze zaak veel duisters over, zoodat de Afdeeling bij brief van 1 Augustus 1871 aan Gedeputeerde Staten verzocht heeft: 1°. Burgemeester en Wethouders van Eindhoven te hooren op het bovengemeld schrijven van den Ontvanger van . . Junij 1871, 2°. hun opheldering te vragen, wat zij bedoelden, in hun besluit van 15 December 1859, met het doen bijdragen van f 500 door de kanaalkas aan het onderhoud van wegen; 3°. na te gaan, of de quaestieuse post van f 500 reeds in eenige rekening is geleden. De Afdeeling wees daarin op het verschijnsel, dat deze zaak loopt over handelingen, die betrekking hebben tot jaren, waarover de gemeente-rekeningen reeds lang geleden zijn afgesloten; terwijl ook het nagaan der geldelijke uitkomsten van de opgeheven bank van leening thans vreemd voorkomt, dewijl art. 24 van het reglement de jaarlijksche opneming en finale sluiting van de rekening der bank voorschreef.

Gedeputeerde Staten leggen bij hun antwoord van 1 September 11. over: 1°. een brief van den Ontvanger, die, mistrouwende, of zijn brief aan Burgemeester en Wethouders wel aan deze Afdeeling zoude worden medegedeeld, een afschrift daarvan mede direct aan deze Afdeeling had ingezonden; en 2°. een brief van Burgemeester en Wethouders van Eindhoven. Zij wijzen er op, dat uit laatstgemelden brief blijkt, dat de f 500 voor bijdragen voor de wegen niet afzonderlijk in eenige rekening is gebragt, maar begrepen is in de stortingen, door de gemeente gedaan als bijdragen in de kosten voor provinciale wegen, welke stortingen in haar geheel in verschillende gemeente-rekeningen voorkomen, zoodat, hoewel het voornemen heeft bestaan, f 500 uit de kanaalkas te betalen in de kosten voor wegen, dat echter niet is geschied. Welligt (zeggen zij) is dit slechts eene tijdelijke kas-operatie geweest, verklaarbaar, toen de administratie van het kanaal en dus ook de kas dier administratie was afgescheiden van de gemeentekas, doch die, vermits het geheel bedrag der gedane uitgaven in de gemeente-rekeningen is gevalideerd, ten slotte geen invloed heeft gehad op het saldo in kas van den Ontvanger. Gedeputeerde Staten zeggen eindelijk, ten aanzien van het terugkomen op reeds afgesloten rekeningen, dat zij geene mogelijkheid zagen om de ontstane verwarring te ontknoopen dan door den langen weg, dien zij hebben ingeslagen, en alzoo de zaken van haren oorsprong af na te gaan.

Ook omtrent deze zaak is de Afdeeling thans geroepen een ontwerp van besluit aan den Koning voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn belanghebbenden en gemagtigden tegenwoordig. Daar de tegenwoordigheid van den heer VAN ECK elders wordt vereischt, geef ik hem het eerst het woord tot het geven van inlichtingen.

De heer Mr. D. VAN ECK, Advokaat te 's Gravenhage, als gemagtigde van den appellant P. van der Heyden optredende, herinnert, dat de Gemeenteraad van Eindhoven de rekening van den Ontvanger over 1869 met f 900 heeft verzwwaard wegens te weinig

van de bank van leening in vorige jaren in ontvang genomen gelden. Gedeputeerde Staten hebben, bij besluit van 30 Maart ll., die rekening nog met f 37.48¹/₂ rente vermeerderd.

Adressant heeft echter in zijne rekening over 1869, naar zijn inzien, het juiste saldo der ontvangsten van de bank van leening ad f 3880 verantwoord; en hij vraagt vernietiging van het besluit van 30 Maart, in zoover zijne rekening met f 937.48¹/₂ is verzuurd.

Gemagtigde gaat alsnu over tot de volgende punten:

I. Overeenkomstig art. 218 der gemeentewet heeft de Ontvanger zijne rekening ingediend bij den Gemeenteraad. En nu komt het gemagtigde, na lezing der stukken, voor, dat die rekening hier had moeten zijn overgelegd met het besluit, houdende het bedrag der ontvangsten en uitgaven, ingevolge art. 220 der gemeentewet.

Noch het een noch het ander is geschied.

Het kan zijn, dat gemagtigde zich vergist; doch hij heeft alles nagegaan in het tal van stukken, deze zaak betreffende, en die stukken niet gevonden.

Maar is zijne bewering juist, dan heeft het z. i. eene zonderlinge houding, dat het geding loopt over eene rekening en een besluit tot vaststelling dier rekening, die in het geding niet voorhanden zijn, zonder aanwijzing alzoo, tegen *welken* post er bezwaar bestaat.

Wat nu eigenlijk het punt van geschil is, moet uit de briefwisseling blijken, maar dat is buiten de schuld van den Ontvanger.

Gemagtigde vraagt dus: mogen de beweringen des Ontvangers worden afgewezen, zonder dat er behoorlijke tegenspraak is, die alleen kan voortvloeijen uit het besluit omtrent de rekening?

II. De quaestie betreft de gemeente-rekening van 1869, doch daarom nog geene uitgaven en ontvangsten van dat jaar, maar uitgaven en ontvangsten betreffende lang reeds afgesloten dienstjaren, en goedgekeurde rekeningen betreffende het beheer van een kanaalfonds en de bank van leening, en zulks over 1860, 1862 en 1864. Dat blijkt uit den brief van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 16 Junij 1871 aan den Minister van Binnenlandsche Zaken. De reden der vertraging ligt dus geheel aan het Gemeentebestuur.

En hoe is het nu mogelijk te gaan betwisten rekeningen van den Ontvanger over 1860, 1862 en 1864? want daarop komt het neêr. De uitgaven, die hij gedaan, de ontvangsten, die hij genoten heeft, hij heeft ze alle vermeld in de rekeningen over die jaren.

Die rekeningen zijn afgesloten; en nu gaat men den Ontvanger nog over diezelfde rekeningen bemoeijelijken. Van waar ontleent de Raad de bevoegdheid om hem te bezwaren met saldo's over die jaren, althans op administratief gebied? Art. 221 der gemeentewet toch bepaalt, dat alleen de uitgaven van het vorige jaar zullen worden onderzocht.

Men gaat 't hem nu moeilijk maken over die lang verlopen jaren. Maar dat kan niet.

De quaestie loopt gedeeltelijk over de vraag, of eene som van f 500 is bijgedragen in de kas van het zoogenaamde kanaalfonds, en wel in verband met de rekening betreffende de bank van leening. Als nu de toestand zóó is, dat in verband daarmede vorige rekeningen moeten opgehaald worden, dan is dat alleen de schuld van het Gemeentebestuur, doordien er geene behoorlijke rekening is gehouden van de bank van leening. De Raad heeft blijkbaar niet gewild, dat die rekening jaarlijks in haar geheel zoude worden gedaan, maar is door Gedeputeerde Staten er thans toe genoodzaakt en heeft daarom den Ontvanger gelast alsnog de posten wegens de bank van leening op de begrooting te brengen.

De bestaande verwarring is dus niet te weeg gebracht door den Ontvanger, maar door den Raad; en gemagtigde verzoekt daarop wel te letten, dat, bij de bestaande duisterheid, waarop de geachte Staatsraad-rapporteur zelf geweest hee ft, de Ontvanger daarvan niet de *souffre-douleur* behoort te zijn.

III. Gemagtigde acht zich wel verplicht er op te wijzen, hoe weinig vertrouwen de berekeningen van den Gemeenteraad verdienen.

Volgens het verslag der Commissie uit Gedeputeerde Staten van 27 Augustus heeft de Raad, buiten en behalve de sommen, die hij nu ten laste van den Ontvanger brengt, nog van dezen gevorderd eene inschuld van $f4500$, die hij zou genoten hebben uit het kanaalfonds en die hij niet zou hebben verantwoord; doch Gedeputeerde Staten hebben zelve aangetoond, dat die vordering geheel denkbeeldig was, en dat door den Raad ten onregte daarop werd teruggekomen; een bewijs, dat men zich niet zoo gerust kan neêrleggen bij de opgaven van den Raad.

Gemagtigde wijst dienaangaande op den brief van Gedeputeerde Staten van 16 Junij 1871 aan den Minister van Binnenlandsche Zaken. Daarin komen dezelfde beschouwingen voor.

IV. En nu komt gemagtigde tot de posten, die betwist worden. Waarover loopt de quaestie van de $f937.481\frac{1}{2}$? Over ontvangsten van de bank van leening door den Ontvanger, en die deze niet op zijne rekening zou hebben geboekt. Dat blijkt uit den brief van den Ontvanger van Junij 11. aan Gedeputeerde Staten. Zij bestaan in volgens den door het Gemeentebestuur overgelegden staat A door de bank ontvangen sommen, doch die aan den Ontvanger zouden zijn terugbetaald, en wel als volgt:

Aan den Ontvanger der bank gegeven op 12 April 1860 $f500$; op 31 Maart 1863 $f300$, en op 5 October 1864 $f100$.

Op welke gronden brengt de Gemeenteraad nu die $f900$ ten laste van den Ontvanger? Dat blijkt uit brieven van Burgemeester en Wethouders van 5 December 1870 en 15 April 1871 aan den Ontvanger. Het zijn bijlagen, gevoegd bij den brief van den Ontvanger van 10 Julij 1871 aan den Raad van State.

Uit die brieven, door gemagtigde voorgelezen, blijkt, dat Burgemeester en Wethouders erkennen ten opzichte van die sommen geene bewijzen van ontvangst te hebben van den Ontvanger.

Maar het bewijs, dat de gelden door den Ontvanger genoten zijn, zou daarin liggen, dat aan den heer van Bakel, den Directeur der bank van leening, door den Ontvanger waren afgegeven quitantiën wegens verschenen rente. Van die $f100$ wordt echter geheel gezwegen.

Nu legt de Raad aan den Ontvanger ten laste, dat hij zou hebben ontvangen en niet verantwoord $f500$, $f300$ en $f100$, en dat hij die zou ontvangen hebben van de bank van leening. Maar Burgemeester en Wethouders erkennen tevens, dat zij geene quitantiën hebben van den Ontvanger, dat hij die gelden ontvangen heeft.

Hoe is het nu administratief mogelijk, die gelden van hem te vorderen, zonder eenig bewijs van zijne zijde, dat hij ze genoten heeft?

Er moge hier buiten eenig toedoen van den Ontvanger eene verwarring tusschen de bank-rekening en de kanaal-rekening zijn ontstaan; maar dat neemt niet weg, dat men ten deze den Ontvanger niet met ontvangsten mag bezwaren, zonder dat daarvaⁿ bewijs wordt geleverd.

Gemagtigde meent, dat hier toepasselijk is, wat Gedeputeerde Staten schrijven in hunnen brief van 16 Junij 1871 aan den Minister van Binnenlandsche Zaken: "wegens eene vage bewering kan niet op afgesloten dienstjaren worden teruggekomen;" en gemagtigde is het daarmede volkomen eens. Immers mag de Ontvanger geene betalingen doen dan op bevelschrift van Burgemeester en Wethouders (zie art. 114 der gemeentewet).

Nu is de directie van de bank van leening ook eene inrigting van de gemeente; en de Directeur der bank wist dan ook, dat om dezelfde reden hij bij zijne verantwoording

moest vertoonen de verklaring van ontvangst, voor het geval, dat hij gelden bij den Ontvanger had gestort. En als het noodig was daarvan een bewijs af te geven, had de bank het wel gevraagd.

Maar hier was dat niet noodig, omdat er compensatie was.

Ik geef toe, dat de Directeur der bank van leening, als de Ontvanger gelden van hem ontving, daarvan het bewijs had kunnen vragen en dat bewijs had kunnen overleggen bij Burgemeester en Wethouders. En als de Ontvanger aan de bank uitgaven had gedaan, had hij van zijne zijde daarvan ook het bewijs kunnen vragen.

Maar men heeft dat niet gewild. Men heeft compensatie verkozen. En toch, hoewel men geene uitgaaf van den Ontvanger wil goedkeuren, als hij geen gequiteerd bevelschrift van betaling overlegt, wil men hem dwingen tot betaling van sommeu, waarvoor geene betalingen van ontvangst zijn afgegeven.

Teregt is dan ook door den heer Staatsraad-rapporteur hier gewezen op de bestaande duisterheid, die de Afdeeling aanleiding gaf om nadere inlichtingen in te winnen, omdat er tweecërlei soort van rekening is gehouden.

Wat zijn nu de gronden, waarop de Gemeenteraad zich beroept, om aan te toonen, dat hij in zijn regt is om van den Ontvanger die sommen te vorderen?

In stede van wederzijds de bewijsstukken af te geven, om die bij de rekening te doen gelden, werden de stukken vernietigd, terwijl bij terugbetaling van de zijde der bank teruggave te doen van de schuldbekentenis zeer natuurlijk ware geweest.

De bank moest aanhoudend geld leenen en gaf dit nader terug; en dan was de zaak uit, zeker voor den Gemeenteraad, die alleen te maken heeft met bewijsstukken.

En niettegenstaande dat alles gaat men nu zeggen: gij moet die gelden toch betalen.

En hoe bewijst men die bewering? Burgemeester en Wethouders redeneren alleen op aantekeningen van de bank van leening betreffende betaalden interest. In den brief van 5 December 1870 aan den Ontvanger zeggen zij, dat door hem op 12 April 1860 aan den Directeur der bank van leening is afgegeven eene afzonderlijke quitantie wegens ontvangen renten ad f 5.84. En nu zeggen Burgemeester en Wethouders: dus, gij hebt tot zeker tijdstip renten genoten; en nu moet gij dan ook tot den dag, dat die interessen gelooopen hebben, het geld genoten hebben. Die f 5.84, zeggen Burgemeester en Wethouders, zijn de renten van f 500 van 19 Januarij 1860, door van Bakel bij den Ontvanger gehaald en den 12 April 1860 teruggebracht.

Nu is gemagtigde de zaak gaan narekenen, en dan verkrijgt hij eene andere uitkomst. Vooreerst wijst de som van f 5.84 niet op een kapitaal van f 500. Stel, dat de bank voor ontvangen gelden betaalde 5 pct., dan zou het betaalde over 84 dagen niet dien interest vertegenwoordigen, maar 5.09 pct.; — een bewijs, dat het een met het ander niet overeenkomt. Maar die interessen doen ook niets ter zake.

Gemagtigde wil hv. erkennen, dat de Ontvanger die gelden heeft ontvangen, dan nog waren dat gelden, die dienden om te dekken wat hij voorgeschoten heeft, tegen intrekking van het bewijs.

De Ontvanger heeft daarop ook zijne rekening gemaakt en die overgelegd. Als hij nu gelden had gegeven en terugkreeg, dan kunnen die gelden bij schuldvernietiging toch natuurlijk niet in zijn nadeel worden geboekt. Alleen moest hij de interessen verantwoorden.

Dat de Ontvanger die gelden van de bank ontving, is hier volkomen onverschillig; maar het gaat dan ook niet aan, zonder bewijs die gelden ten zijnen laste te brengen.

Wie kan beoordeelen, voor zoover er compensatie plaats heeft gehad, en er heeft in zoodanig geval geene boeking plaats gehad, welke gelden de Ontvanger heeft ontvangen? Bovendien, volgens de berekening van Gedeputeerde Staten zou er nog altijd een verschil zijn van f 500, en zou er dan nog alleen eene som van f 400 ten laste van den Ontvanger kunnen worden gebracht.

Maar om aan te nemen, dat de Ontvanger f 500 heeft ontvangen, die hij zou moeten verantwoorden, zal er een ander bewijs moeten zijn, en dat zou zijn eene door hem afgegeven verklaring, en die bestaat niet.

Dezelfde redenering geldt den post van f 300, ten opzigte waarvan men zich ook beroept op eene aantekening van betaalden interest. Men legt ook daarvan geen bewijs van ontvangst over.

Van de ontvangst van f 100 door den Ontvanger is zelfs niet beproefd eenig bewijs, welk dan ook, te leveren.

En wat nu de vordering betreft van f 37.48½, aan rente, die zou moeten blijken uit staat C, Gedeputeerde Staten zeggen daaromtrent in hun brief van 16 Junij ll. aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, dat de behoorlijk gestaafe aan de gemeente gedane uitgaven, in de bankrekening geleden, in ontvangst in de gemeenrekening moeten voorkomen.

Als ik geene uitgaaf mag doen dan op bevelschrift, en geene ontvangst dan volgens gequiteerd mandaat, dan moet ook het bewijs worden overgelegd, dat ik de sommen, die gij ten mijnen laste brengt, genoten heb, en dan ben ik bereid ze te betalen.

De Ontvanger antwoordt dan ook in dien geest in zijn brief van Junij 1871 aan Gedeputeerde Staten, dat hij bereid is die renten te vergoeden, indien hem uit zijne afgegevene bewijzen wordt bewezen, dat hij die heeft ontvangen.

Hiermede is dit punt afgehandeld.

Maar nu heeft de Ontvanger nog eene andere grief. In een ander opzigt heeft de Gemeenteraad den Ontvanger nog bezwaard met een post van f 500.

De verschuldigheid daarvan zou zeer gemakkelijk te bewijzen zijn, zeggen Burgemeester en Wethouders. Immers, zij beweren, dat de Ontvanger aan de bank heeft verstrekt f 5000 uit de kanaalkas, gelijk ook blijkt uit een brief van Burgemeester en Wethouders van 13 Junij 1870 aan den Ontvangers, en uit hunnen staat B.

Uit de notulen der vergadering van Burgemeester en Wethouders van 10 Junij 1861 blijkt daarentegen, dat de bank slechts genoten heeft f 4500. Dáár erkent men dus dat de bank van den Ontvanger uit dien hoofde slechts ontvangen heeft f 4500.

Dat wordt nader betoogd en uitvoerig uiteengezet in een brief van den Ontvanger van Junij 1871 aan Gedeputeerde Staten en in een brief van den Ontvanger van 10 Julij 1871 aan den Raad van State.

Dat de quaestie daarover ook loopt, blijkt uit het verslag van de Commissie van Gedeputeerde Staten van 27 Augustus.

Als nu Burgemeester en Wethouders zeggen, dat de Ontvanger f 5000 aan de bank van leening heeft betaald, en alzoo, zoo als wij aantoonen, f 500 te veel betaald, dan heeft die f 500 vermoedelijk bestaan in bijdragen in de kosten van wegen of iets dergelijks. Het is eene geschiedenis van tien jaren geleden; en waarvoor dan die f 500 zouden betaald zijn, weet gemagtigde niet. Maar er blijkt in ieder geval, dat de bank slechts f 4500 heeft genoten.

Die f 500, die men daarbij berekent om de som van f 5000 te bekomen, moeten dus op eene andere manier verstrekt zijn. Intusschen, de zaak is meer dan tien jaren geleden; en het is dus niet gemakkelijk te zeggen, waarvoor al de mandaten hebben gestrekt.

Maar wat doet nu de Gemeenteraad? Hij gaat in zijne dwaling voort met de meening, dat de bank f 5000 schuldig is, en vereffent die som met een gelijk bedrag, door den Ontvanger van de bank van leening ontvangen, welke ontvangsten derhalve slechts gedeeltelijk ten bate van den Ontvanger zijn gekomen, omdat zij strekten tot betaling van door hem voorgeschoten gelden, ten bedrage van f 4500, welk bedrag bij de aangevoerde schrifturen vroeger is vastgesteld en die de Gemeenteraad bij deze rekening aan den Ontvanger kwijt, door hem daarvoor in rekening te brengen f 5000

van de gelden, door hem van de bank ontvangen, en waarbij de Ontvanger dus altoos f 500 te kort komt.

Dat is alzoo eene nieuwe grief, maar die op dit oogenblik niet kan worden behandeld, daar de klagt van den Ontvanger in deze zaak daarop geen betrekking heeft.

Indien toch de eerste grond van tegenspraak van den Ontvanger tegen het besluit van Gedeputeerde Staten, namelijk die betreffende de genoemde som van f 937.48½, wordt aangenomen, dan blijft laatstgenoemd bezwaar betreffende de f 500 buiten rekening, omdat het bedrag, waarover het bewijs loopt, alsdan met die som wordt overschreden, en zal de Ontvanger dat later doen gelden. Het wordt alleen bijgebracht voor het geval, dat het eerste bezwaar werd verworpen; in dat geval toch is het bedrag daarvan geen bezwaar om in verband met den inhoud van het hooger beroep deze klagt te onderzoeuen.

Gemagtigde komt ten slotte tot de conclusie, dat het besluit van Gedeputeerde Staten van 30 Maart ll. zal worden te niet gedaan, in zoverre daarbij de rekening van den Ontvanger is verhoogd met f 937.48½ wegens ontvangsten, die door den Ontvanger zouden zijn gedaan en niet verantwoord.

De *Gemeente-Secretaris* bestrijdt nader het ingestelde beroep en tracht aan te toonen, dat de Gemeente-Ontvanger wel degelijk alsnog de som van f 937.48½ behoort te verantwoorden. Indien de Raad van State van oordeel mogt zijn, dat de Ontvanger dat bedrag niet schuldig is, dan zou ook de heer van Bakel zooveel minder moeten ontvangen. Maar hij moet er op wijzen, dat er ten deze eigenlijk quaestie is van f 500, want dat de gemagtigde van den Ontvanger niet schijnt te hebben gelet op de compensatie, waarop door Gedeputeerde Staten is gewezen. Intusschen meent hij, dat het Gemeentebestuur voldoende den oorsprong van dat gezamenlijk bedrag heeft aangetoond. Het spijt hem echter, dat deze beide zaken gelijktijdig zijn behandeld. In de meening, dat eene daarvan eerst later zou worden aan de orde gesteld, heeft hij zich nu niet van zoodanige gegevens voorzien, die daaromtrent meer licht zouden kunnen verspreiden.

De *VOORZITTER* zegt, dat dit niet moet verhinderen om nader alsnog die inlichtingen aan de Afdeeling toe te zenden, welke door den belanghebbende mogten noodig geacht worden.

De *Gemeente-Secretaris* antwoordt, dat, indien de zaak afzonderlijk ware behandeld geworden, hij zou getracht hebben de bewijzen over te leggen, dat de bedoelde renten werkelijk door den Ontvanger waren genoten.

De *VOORZITTER* geeft nader te kennen, dat de Afdeeling bereid is de stukken, die alsnog mogten inkomen, aan den gemagtigde van den appellant ter inzage te verstrekken. De Afdeeling was echter in de verwachting, dat de Gemeente-Secretaris, behoorlijk gewapend met al de noodige stukken, voor de gemeente zou optreden. Er is toch eene behoorlijke oproeping geschied.

De *Gemeente-Ontvanger* gedraagt zich in hoofdzaak aan hetgeen door zijnen gemagtigde is in het midden gebracht. Hij betwist nader de bewering van voor de f 937.48½, waarvan sprake is, verantwoordelijk te zijn, en als zou hij die van de bank van leening hebben ontvangen. Hij heeft alles behoorlijk en specifiek verantwoord; en van de verder verschuldigde gelden is geen het minste bewijs overgelegd.

De heer VAN BAKEL, oud-Directeur van de bank van leening, treedt in eenige ontwikkeling van feiten, betrekking hebbende tot zijn gehouden beheer en het verband met het Gemeentebestuur. Hij bespreekt daarbij de gedragslijn van dat gemeentebestuur,

hetwelk, volgens zijn beweren, hem, zonder gegronde aanleiding, in dat beheer steeds had bemoeijelijkt, en zelfs getracht had hem te ontzetten, doch vruchteloos, totdat, door de opheffing der bank van leening, zijne betrekking van zelve kwam te vervallen. Hij beweert verder, dat hij de $\text{ƒ} 500$, waarvan meermalen sprake is, had willen storten, dat die gereed lagen, doch dat daarvan door den loop van zaken niets is kunnen komen. Dat hij zijn salaris uit de winsten nam, lag in zijne instructie; en dat hij overigens de liquidatie der bank heeft bewerkstelligd niet ten eigen koste, maar ten koste van de gemeente, lag, meent hij, in den aard der zaak. Het zou anders eene groote onbillijkheid zijn geweest. Hij is van oordeel, dat op hem niet te verhalen is, wat er bij de bank mogt te kort komen, terwijl hij uit verschillende bepalingen van het reglement voor de bank van leening te Eindhoven tracht in het licht te stellen, dat hij in geenen deele verplicht is te betalen de kosten van onderhoud van het gebouw, noch de huur van zijne woning aldaar. Hij acht het ten onregte zoodanig voorgesteld, alsof de zaak voor zijne rekening zou zijn gedreven, terwijl zij inderdaad voor de gemeente werd gedreven en hij alzoo niet dan als zetbaas was te beschouwen.

De heer Mr. VAN ECK bestrijdt nader hetgeen door den Gemeente-Secretaris is aangevoerd en doet uitkomen, dat hij juist wel degelijk ook gewag had gemaakt van het punt van compensatie. Hij stelt echter in het licht, dat het bezwaar voornamelijk daarin gelegen is, dat, zonder bewijzen, $\text{ƒ} 937.84\frac{1}{2}$ ten laste van den Ontvanger zijn gebragt. Er wordt niet over de $\text{ƒ} 500$, waarvan gesproken is, geklaagd, maar over die $\text{ƒ} 937$. Door de $\text{ƒ} 400$, die volgens den Secretaris door Gedeputeerde Staten daarentegen in het voordeel van den Ontvanger in compensatie zouden zijn gebragt, komt de Secretaris tot vermindering van het bezwaar des Ontvangers tot de $\text{ƒ} 500$. Maar het is de vraag, of dat wel dezelfde $\text{ƒ} 500$ zijn, als waarvan hier de rede is. Beweert men, dat men, door uitgaven in het voordeel des Ontvangers te hebben aangenomen, zijn bezwaar voor de helft heeft weggenomen, men toone dat aan. De Ontvanger is niet in staat over waarden en voor- of nadeel te oordeelen, die niet op zijne boeken voorkomen en waarvan geen bewijs wordt bijgebragt. Zijne klacht is eenvoudig deze, dat de terugbetalingen, die de bank van leening zou gedaan hebben, tot dekking van het voorschot, ten onregte zijn gebragt ten laste van den Ontvanger. Hij acht het overigens vrij zonderling, dat men den Secretaris niet voorzien heeft van de noodige bescheiden, die tot bewijs dier vordering zouden kunnen strekken. De Ontvanger zelf heeft steeds gezegd: leg bewijzen over, en ik zal betalen. De Raad zelf erkent: ik heb geen bewijssstukken; en uit den brief van den Ontvanger blijkt genoegzaam, dat de som bereids verrekend is.

Op de vraag door *Staatsraad* Boor aan den Ontvanger, of deze nog in functie is, wordt toestemmend geantwoord.

Op de vraag door denzelfden *Staatsraad*, of het den Gemeente-Secretaris ook bekend is, dat den directeur der bank van leening is toegestaan uit de renten dier inrigting zijn salaris te trekken, — antwoordt de *Gemeente-Secretaris* toestemmend, er echter bijvoegende, dat de bevoegdheid tot die handeling door het Armbestuur betwist is.

Staatsraad Boor doet aan den heer van Bakel opmerken, dat het reglement voor de bank van leening in 1854 in een paar artikelen is gewijzigd, en dat daarbij de jaarwedde van den Directeur is gebragt op $\text{ƒ} 800$, te vinden uit de zuivere winsten. Hij vraagt, waaraan het is toe te schrijven, dat drie jaren later, in 1857, eene overeenkomst daaromtrent is moeten worden aangegaan.

De heer VAN BAKEL antwoordt, dat het Gemeentebestuur hem daartoe gebragt heeft.

De *Staatsraad* BOOR vraagt den Gemeente-Secretaris, of niet de bedoelde overeenkomst de strekking had om de bank te maken tot eene geconcedeerde bank.

De *Gemeente-Secretaris* zegt, dat Gedeputeerde Staten dat hebben beweerd, maar dat het Gemeentebestuur het niet op het oog heeft gehad.

Staatsraad DE VRIES vraagt, of niet de dienst tot 1868 is afgesloten.

De *Gemeente-Secretaris* antwoordt toestemmend.

Staatsraad DE VRIES vraagt, of daarop ook posten voorkomen, die de Ontvanger als interessen zou genoten hebben.

De *Gemeente-Secretaris* antwoordt bevestigend, doch onder opmerking, dat daarvan uitgezonderd zijn de bedoelde f 37.

Staatsraad DE VRIES vraagt, wat het denkbeeld was om op die rekeningen terug te komen, vermits toch de Ontvanger alles op de rekeningen had gebragt wat hij in uitgaaf geleden had.

De *Gemeente-Secretaris* antwoordt, dat reeds vóór vijf jaren door den Burgemeester was opgemerkt, dat er een verschil was van f 500. Spreker heeft daarop al de rekeningen nagegaan en nagecijferd, of het verschil ook lag in bijdragen voor wegen, die nog moesten verantwoord worden.

De *Staatsraad* DE VRIES zegt, dat er alzoo, naar het schijnt, vergissingen in vroegere rekeningen voorkwamen.

Belanghebbende antwoordt hierop toestemmend.

Staatsraad DE VRIES wijst er op, dat Gedeputeerde Staten eene beslissing hebben genomen, waarmede de Raad zich niet heeft vereenigd. Hij vraagt, of nu de heer van Bakel tevreden is.

De heer VAN BAKEL antwoordt, dat hij liever de geheele zaak weder in orde zag.

Staatsraad DE VRIES herinnert, dat het besluit van Gedeputeerde Staten is van Maart, terwijl het beroep eerst in Mei is ingesteld.

De *Gemeente-Secretaris* antwoordt, dat het toch geldt het afsluiten der rekening, en daaromtrent spreekt de wet niet van dertig dagen. De rekening van 1869 is nog slechts voorloopig door den Raad, doch nog niet definitief door Gedeputeerde Staten vastgesteld.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

IV. een geschil tusschen de gemeenten *Waddinxveen* en *Gouda* over de afdoening eener schuld als gevolg der vereeniging bij de wet van het noordelijk gedeelte der gemeente *Broek bij Noord- en Zuid-Waddinxveen* en van het zuidelijk gedeelte met de gemeente *Gouda*.

In die zaak is rapporteur de *Staatsraad* DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Bij de wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* no. 88)

zijn tot ééne gemeente, onder den naam van Waddinxveen, vereenigd de gemeenten Noord- en Zuid-Waddinxveen, en het noordelijk gedeelte van de gemeente Broek, terwijl het zuidelijk deel der laatste gemeente aan de gemeente Gouda is toegevoegd.

Volgens art. 4 dier wet komen alle gemeente-bezittingen en lasten van Noord- en Zuid-Waddinxveen en Broek geheel ten voor- en nadeele der vereenigde gemeente Waddinxveen, met uitzondering van de vóór het tot stand komen der vereeniging gemaakte schulden, welker aflossing en rentebetaling ten laste der afdeeling blijft, die ze heeft gemaakt. In deze aflossing en rentebetaling, zegt het artikel verder, wordt door de heffing van afzonderlijke plaatselijke belastingen der betrokken afdeeling voorzien.

In September 1869 heeft de Gemeenteraad van Broek tot afdoening van armen-schulden eene leening aangegaan, die bij het tot stand komen der vereeniging per resto groot was *f*1600. Toen deze schuld was gemaakt, was dus de gemeente Broek nog in haar geheel, en behoorden ook de ingezetenen van dat gedeelte, dat thans met Gouda is vereenigd, tot die gemeente.

Dit heeft bij het Bestuur der nieuwe gemeente Waddinxveen de vraag doen rijzen, of niet de ingezetenen uit dat gedeelte der voormalige gemeente Broek, hetwelk thans tot Gouda behoort, mede moeten worden begrepen in den hoofdelijken omslag, tot afbetaling der bedoelde schuld te heffen.

Aanvankelijk waren Gedeputeerde Staten van oordeel, dat er gronden van billijkheid bestonden, die voor eene bevestigende beantwoording dezer vraag pleitten, en hebben zij in dien zin aan Burgemeester en Wethouders van Waddinxveen geantwoord. Nadat echter dit antwoord aan Gouda was medegedeeld, door het Bestuur dezer gemeente was bestreden en daarover tusschen beide gemeentebesturen eene briefwisseling had plaats gehad, hebben Gedeputeerde Staten de gegrondheid erkend van de uitlegging, door Gouda aan bovengenoemd art. 4 gegeven. Gedeputeerde Staten grondden zich daarbij op de overweging, dat de schulden, vóór de vereeniging der gemeenten Zuid- en Noord-Waddinxveen en Broek gemaakt, volgens art. 4 voormeld, ten laste blijven der afdeeling, die ze heeft gemaakt; dat er dus alleen spraak is van de afdeelingen der nieuwe gemeente Waddinxveen, die vroeger tot de afzonderlijke gemeenten behoorden, niet van de afzonderlijke gemeenten zelve in haar geheel, zoodat een omslag tot aflossing dier schulden ook alleen over die afdeelingen kan worden geheven; dat deze bedoeling ook blijkt uit de omstandigheid, dat de wet het gedeelte der voormalige gemeente Broek, dat tot de gemeente Gouda overging, niet heeft vrijgesteld van de bijdrage in de lasten, rustende op de gemeente Gouda, en daarentegen al de kapitalen, toebehorende aan de gemeente Broek, heeft overgedragen aan de nieuwe gemeente Waddinxveen.

De Raad van Waddinxveen heeft thans des Konings beslissing in dat geschil ingeroepen.

De gronden, door beide partijen voor hare opvatting van de wet aangevoerd, zijn uiteengezet in de memoriën, door haar aan den Raad van State ingediend.

Die van het Gemeentebestuur van Gouda zijn de volgende:

„Wanneer men toch in den aanhef van art. 4 leest: „alle gemeente-bezittingen en lasten van Noord- en Zuid-Waddinxveen en Broek komen geheel ten voor- en nadeele der vereenigde gemeente Waddinxveen, met uitzondering van de vóór het tot stand komen der vereeniging gemaakte schulden, welker aflossing en rentebetaling ten laste der afdeeling blijft, die ze heeft gemaakt”, — dan is het aan geene tegenspraak onderhevig, of door het woord „afdeeling” worden bedoeld de afdeelingen der drie opgeheven gemeenten, die thans de gemeente Waddinxveen uitmaken.

„Ware het de bedoeling van den wetgever geweest de ingezetenen van de voormalige gemeente Broek, die thans tot Gouda behooren, een deel in die schuld te doen dragen, het ware in de wet opgenomen, even als dit is geschied bij art. 9 ten aanzien van de uitkeering der opcenten op de Rijks directe belastingen en het $\frac{4}{5}$ der Rijks personele belasting.

„Onwettig zou het dus zijn, zoo de tot Gouda overgegangene ingezetenen die schuld moesten helpen afbetalen; maar het zou bovendien onbillijk wezen, tot staving van welk beweren wordt aangevoerd, dat de schuld voortspruit uit eene leening, aangegaan tot afdoening van armenschulden. En wanneer het nu waar is, hetgeen ons ter oore is gekomen, dat het Armbestuur der voormalige gemeente Broek bezit een kapitaal-inschrijving op het grootboek der werkelijke schuld ten laste van het Koninkrijk der Nederlanden (de hoegrootheid er van doet niets ter zake), dan komt het ons voor, dat, ware ds zienswijze van den Gemeenteraad van Waddinxveen juist, dat kapitaal had behooren te worden verkocht ter vermindering der schuld, of dat een gedeelte van hetzelfde ten bate had moeten komen van de gemeente Gouda.

„Dat is echter niet bepaald, en wat nog meer de onbillijkheid van den eisch doet uitkomen is de bepaling, dat alle gemeente-bezittingen van Broek ten voordeele komen der vereenigde gemeente Waddinxveen: bezittingen, die vrij aanzienlijk zijn en heel wat meer opbrengen dan noodig is om de werken, waarvan een gedeelte onder de tegenwoordige gemeente Gouda gelegen is, in goeden staat te onderhouden.

„Voorts mag niet worden over het hoofd gezien, dat de gemeente Gouda bezwaard is met eene schuld van f13,000, die in het loopende jaar moet worden afgelost, hetgeen de vraag doet ontstaan, of de wetgever, indien het zijne bedoeling ware geweest de bij Gouda ingedeelde ingezetenen van Broek te doen dragen in de vroeger aangegane schulden van die opgeheven gemeente, die ingezetenen niet zoude hebben vrijgesteld van bij te dragen in de schuld, te Gouda aangegaan vóór de invoering der wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 88).

„Ons komt het voor, dat die vraag niet anders dan toestemmend kan worden beantwoord; want door het niet-verleenen van die vrijstelling zouden de tot Gouda overgekomen ingezetenen zwaarder worden belast dan zij, die daartoe vroeger behoorden.

„Ook de Gemeenteraad van Waddinxveen deelde primitief het gevoelen van den Goudschen Gemeenteraad; en dat hij eerst later op het denkbeeld is gekomen om een deel van die schuld op Gouda over te brengen, blijkt uit alle zijne handelingen.

„Op den door hem in 1870 vastgestellten staat van begrooting van uitgaven voor het dienstjaar 1871 komt een post voor van f680 ter voldoening van een jaar renten eener schuld van f1600 en eene aflossing van f600, tot dekking waarvan op de begrooting van inkomsten is gebragt een buitengewone hoofdelijke omslag van f680, waarvan de heffing is toegestaan bij Koninklijk besluit van den 2 December 1870, n°. 15, op dezelfde grondslagen als zijn vastgesteld voor den gewonen hoofdelijken omslag voor de gemeente Waddinxveen.

„Hoe is het nu mogelijk, dat de Gemeenteraad van Waddinxveen zoodanige besluiten kon nemen, indien hij meende, dat sommige ingezetenen van Gouda een aandeel in die uitgaaf moesten dragen?

„Ware hij die meening toegedaan, dan was het een gemeenschappelijk belang van de gemeenten Gouda en Waddinxveen, dat niet dan na magtiging en goedkeuring van Gedeputeerde Staten, overeenkomstig de bepaling van art. 121 der gemeentewet door beide gemeentebesturen had mogen worden geregeld.

Daartegen is door Waddinxveen aangevoerd hetgeen volgt:

„De vraag, of met de afdeeling Broek in art. 4 bedoeld wordt de voormalige gemeente Broek, dan wel alleen dat deel van die gemeente, hetwelk in Waddinxveen werd opgenomen, schijnt in den eersten zin beantwoord te moeten worden, en zulks wel in de eerste plaats op grond van den inhoud van art. 4.

„Terwijl toch aan het woord „afdeeling“ in al. 2 van art. 4 noodwendig geene andere beteekenis kan worden toegekend dan dit woord in al. 1 heeft, zoo volgt uit de woorden van al. 1: „dat de aflossing en rente-betaling blijft ten laste der afdeeling, die ze heeft gemaakt,“ dat met „afdeeling“ nimmer iets anders kan bedoeld zijn dan hetgeen de schulden gemaakt had en vóór de vereeniging met aflossing en rentebetaling belast was. En dat was en kan alléén zijn de geheele voormalige gemeente Broek, en

niet eenig deel van deze. Niet alleen had de geheele gemeente Broek werkelijk de schuld aangegaan en zich tot aflossing en rentebetaling verbonden; maar bovendien zou geen deel der gemeente zulks hebben kunnen doen, daar zulk deel nimmer eenige persoonlijkheid gehad had en mitsdien schulden had kunnen maken of verbindtenissen aangaan.

„Deze opmerking moet, naar het inzien van den Raad van Waddinxveen, alle verschil van gevoelen over het woord „afdeeling” doen ophouden. Zij maakt, dat aan „afdeeling” geene andere beteekenis of bedoeling dan die van geheel voormalig Broek toegekend kan worden, en spreekt den wetgever vrij van het verwijt, dat hij in het systeem van Gouda niet zou kunnen ontgaan van „afdeeling” te noemen iets wat noch vroeger eene afdeeling geweest was, noch thans eene afdeeling werd. Vroeger niet, omdat geheel Broek onafgedeeld was; thans niet, omdat het juist met Zuid- en Noord-Waddinxveen werd vereenigd.

„In de tweede plaats komt de billijkheid deze meening versterken.

„Evenzeer toch als, ten gevolge van het bij art. 9 gegeven voorschrift, de dáár genoemde inkomsten van het voormalige Broek tusschen de nieuwe gemeente Waddinxveen en de nieuwe of vergrootte gemeente Gouda worden verdeeld in de verhouding van elks aandeel in het oude Broek, zoo vordert de billijkheid, dat de schuld van het oude Broek door de beide nieuwe gemeenten in gelijke verhouding worden gekweten en verhaald door elke in de hare op het haar aangekomen deel van het oude Broek. En wel verre dat, gelijk Gouda beweert, eene bepaling daaromtrent in de wet zou ontbreken, wordt zulks, bij aanneming der meening van Waddinxveen, uitdrukkelijk bij al. 2 van art. 4 bepaald.

„Volgens die meening toch schrijft al. 2 van art. 4 voor, dat in de schulden van oud-Broek door afzonderlijke plaatselijke belastingen over geheel Oud-Broek zal worden voorzien, terwijl uit de verdeeling van oud-Broek tusschen Waddinxveen en Gouda volgt, dat de toepassing van dat voorschrift meëbrengt heffing zulker belasting, zoo wel door het Bestuur van Waddinxveen, als door dat van Gouda, over het elk respectievelijk aangekomen deel van oud-Broek.

„Tegen die billijkheid schijnt niets af te kunnen doen het beroep van Gouda op de inschrijving in het Grootboek ten behoeve der armen van Broek, groot f 1400, 2½ pct., en het overgaan van alle de bezittingen van Broek naar Waddinxveen, uit hoofde van het daarmede evenzeer overgaan op Waddinxveen van alle andere lasten dan de schuld, van welke hier sprake is: lasten, welke ruimschoots tegen die bezittingen opwegen en onder welke, gelijk Gouda erkent, zelfs werken behooren, die gelegen zijn onder het naar Gouda overgegaan deel van Broek.

„Het verdient dan ook opmerking, dat, blijkens de memorie van toelichting op het wets-ontwerp, reeds vóór diens indiening door Gouda een deel der bezittingen van het Burgerlijk Armbestuur van Broek voor zich werd verlangd, doch de Regering daaraan niet heeft toegegeven en daarvan tot reden gaf „dat de billijkheid medebrengt, dat die bezittingen ten voordeele komen van de genoemde kleine gemeenten, voor wie de combinatie minder voordeelig is, terwijl Gouda daarentegen er groot voordeel van hebben zal.”

„Dat daarentegen het verzuim des wetgevers om niet, even als in art. 4 ten aanzien van Noord-Waddinxveen en Broek ter zake dier schulden werd bepaald, ten aanzien van Gouda te bepalen, dat hare schuld ten laste van het oude Gouda zou blijven, niet van onbillijkheid jegens het deel van Broek, dat met Gouda vereenigd werd, is vrij te pleiten, — zal ieder moeten toegeven; doch

„1o. is die onbillijkheid blijkbaar hieraan te wijten, dat bij de zamenstelling der wet op die schuld van Gouda niet is gelet, en

„2o. kan de onbillijkheid jegens het tot Gouda overgaand deel van Broek het voor het deel van Broek, hetwelk bij Waddinxveen is gevoegd, niet billijk maken, dat dit

alléén eene schuld zou moeten kwijten, welke door geheel Broek was aangegaan.

„Wat evenwel van alle die billijkheden of onbillijkheden zij, dit schijnt op grond van het boven betoogde zeker, dat art. 4 geene andere meening toelaat, dan dat de schuld van Broek door geheel oud-Broek moet worden gedragen, en mitsdien Gouda daarvoor evenzeer als Waddinxveen elke in de hare heeft te zorgen.

„Mogt Zijne Majesteit de Koning, na ingewonnen advies van den Raad van State, zóó oordeelen, dan kan Zijne Majesteit zeker in het uitspreken van dat oordeel niet worden belet door bewoordingen, al waren die min juist gebezigd, eener door Waddinxveen in den door haar vastgestelde begrooting van ontvangsten en uitgaven; terwijl, mogt Gouda, die tot heden bloot elke betaling of daartoe strekkende heffing weigerde, alsdàn de juistheid van het door Waddinxveen berekende quantum van haar aandeel in de schuld in twijfel trekken, alsdàn tot uitvoering van art. 4 der wet, overeenkomstig 's Konings beslissing van het punt in geschil, door Waddinxveen aan Gouda alle zulke mededeelingen kunnen worden gedaan, als Gouda, die ze tot heden nimmer heeft gevraagd of getoond te verlangen, in redelijkheid kan wenschen, en, gelijk men vertrouwt: tot gemeenschappelijke bepaling van het verschuldigde quantum zullen leiden.”

De Afdeeling is thans geroepen omtrent deze zaak een ontwerp van besluit aan den Koning voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een belanghebbende tegenwoordig. Heeft de belanghebbende ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De *Burgemeester van Waddinxveen* zegt, als gemagtigde van het Gemeentebestuur aldaar, dat hij alleen deze opmerking nog wenscht in het midden te brengen, dat, indien Gouda zijn aandeel in de onderwerpelijke schuld niet zou bijdragen, de schuld-eischer zijne schuldvordering zeer ten eigen nadeele zou kwijt raken. Het is dus van het uiterste belang te weten, waaraan zich zijne gemeente zal hebben te houden.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

V. het beroep van den Raad der gemeente Nibbixwoud van eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij de toelating wordt bevolen van A. Wiers van der Deure als lid van dien Raad.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Onder dagteekening van 26 Augustus ll., no. 6, hebben Gedeputeerde Staten der provincie Noordholland in voormeld geschil genomen de volgende resolutie:

„Gelezen een besluit van den Raad der gemeente Nibbixwoud van 11/22 Augustus ll., hun door het Gemeentebestuur ingeolge art. 31 der gemeentewet ter kennismening toegezonden, welk besluit inhoudt de uitkomst van het onderzoek der geloofsbrieven van de ter zake van de periodieke aftreding tegen den eersten Dingsdag in September plaats gehad hebbende verkiezing van twee leden voor den Raad en waaruit blijkt, dat Hendrikus Groot, bij de eerste stemming gekozen, als zoodanig toegelaten is, en dat, terwijl voor de vacature, zullende ontstaan door het aftreden van Albert Wiers van der Deure, eene herstemming heeft moeten geschieden, welke op 1 Augustus jl. hebbende plaats gehad en daarvan de uitslag zijnde geweest, dat op gemelden Albert Wiers van der Deure 28 en eveneens op Jan Ursem 28 stemmen waren uitgebragt, het Stembureau beiden als benoemd heeft geproclameerd en aan beiden een geloofsbrief

uitgereikt, welke, door den Raad onderzocht, dit Collegie tot het besluit heeft geleid, dat het wenschelijk ware, dat er eene nieuwe vrije stemming plaats had, om reden er twijfel was gerezen omtrent de juistheid der toekenning van sommige stemmen aan de bedoelde personen, alsmede omdat de Burgemeester door het Stembureau was geraadpleegd en advies had gegeven omtrent de vraag, hoe in deze te handelen;

„Gelezen mede de ingekomen bezwaarschriften :

„1°. van Jan Ursem, zich beklagende over het hem onthouden van sommige stembriefjes, welke hem zouden toekomen, ten gevolge waarvan hem de benoeming zoude zijn ontgaan;

„2°. van Albert Wiers van der Deure, waarbij hij beweert, dat het Stembureau art. 10 der gemeentewet heeft veronachtzaamd en dat hij, als zijnde de oudste in jaren, als de benoemde had moeten zijn aangewezen;

„Overwegende, dat, wel is waar, zoo bij het Raadsbesluit als bij het bezwaarschrift van Jan Ursem, twijfel wordt geopperd aangaande de juistheid der toegekende stemmen aan de bedoelde personen, deze twijfel echter alleen steunt op vermoedens, terwijl daarentegen het proces-verbaal van stemopneming uitdrukkelijk vermeldt, dat zoowel op Jan Ursem als op Albert Wiers van der Deure 28 stemmen zijn uitgebragt, zonder dat tegen de opening der stembriefjes door de in de zaal aanwezige kiezers bezwaren zijn ingebragt;

„Overwegende, dat, bij deze uitkomst van het onderzoek der stembriefjes, het Bureau van stemopneming wel, in strijd met art. 10 der gemeentewet, de beide in herstemming zijnde personen als gekozen heeft geproclameerd, doch dat deze handeling geene nietigheid der stemming kan na zich slepen, en het ook onverschillig is, op wiens advies het Bureau van stemopneming tot dit besluit is geleid;

„Overwegende, dat, bij herstemming, indien de stemmen staken, de oudste in jaren de benoemde is, of, ingeval van gelijken ouderdom, het lot beslist;

„Overwegende, dat uit de overgelegde extracten uit de geboorteregisters blijkt, dat Jan Ursem is geboren in 1840 en Albert Wiers van der Deure in 1816, en deze laatste alzoo de oudste in jaren is;

„Gezien de artt. 10 en 34 der gemeentewet;

„Stellen buiten gevolg het bovengemeld raadsbesluit, voor zooverre betreft de niet-toelating van Jan Ursem en Albert Wiers van der Deure, en beslissen, dat Albert Wiers van der Deure, als zijnde de oudste in jaren, als de benoemde is aangewezen, en bevelen mitsdien zijne toelating als lid van den Raad.”

Tegen deze uitspraak van Gedeputeerde Staten is, bij verzoekschrift van 5 September ll., de Raad der gemeente Nibbixwoud gekomen in hooger beroep bij den Koning.

Volgens 's Raads besluit tot niet-toelating der kandidaten J. Ursem en A. Wiers van der Deure dd. 11/22 Augustus, het voormeld verzoekschrift aan Zijne Majesteit van 5 September, de later aan den Raad van State door appelland ingediende memorie dd. 10 October ll. en eene schriftelijke verklaring der leden van het Stembureau dd. 16 October ll., komen de daadzaken en omstandigheden, benevens de daaraan door appelland ontleende grieven, hoofdzakelijk neder op het navolgende. Nadat de bij de wet voorgeschreven werkzaamheden waren aangevangen, las de Voorzitter de namen der stembriefjes voor, en legde deze die briefjes achtereenvolgens ter tafel neder, terwijl de beide stemopnemers van die voorlezing aantekening op de lijsten deden, zonder dat de oudste stemopnemer, tegenover den Voorzitter gezeten, die opvolgend in- of nazag, noch over de daarop geschreven, zelfs twijfelachtige, namen eene dadelijke, bepaalde, raadpleging of beslissing plaats had, welk een en ander echter gezegd wordt zonder eenig opzet, maar geheel ter goeder trouw, op die wijze geschied te zijn. Nadat de briefjes allen waren afgelezen en opgeteekend, bleek het, dat voor elk der in herstemming genoemde personen een gelijk getal stemmen was aangeteekend, terwijl er één blanco-briefje aanwezig was. Vervolgens

werden de briefjes geteld en door de leden van het Stembureau naauwkeurig nagezien en beoordeeld, als wanneer zij eerst ontdekten en erkenden, dat drie of vier stembriefjes, naar hun inzien, niet duidelijk of juist de namen der in herstemming zijnde personen naar de bepaling van art. 37 der kieswet bevatten, zoodat die, naar hun oordeel, bij eene dadelijke, onderlinge raadpleging en beslissing, niet voor de reeds aangeteekende personen zouden zijn aangenomen, daar bij gevolgtrekking of veronderstelling niet mogt aangenomen worden, dat daarmede deze of gene kon bedoeld zijn. Over die aantekening en uitkomst dezer herstemming, in verband met het blanco-briefje, ontstond alsnu verschil. De jongste stemopnemer besloot alstoen den Burgemeester der gemeente, wonende te Benningbroek, zelf met rijtuig te gaan halen, ten einde het Stembureau, na kennisneming van de zijde des Burgemeesters, over een en ander met dezen zoude kunnen beslissen, of althans, na diens raad en voorlichting ingewonnen te hebben. De eindbeslissing of uitspraak over de uitkomst dezer herstemming, de opmaking en teekening van het proces-verbaal en de verzegeling der stembriefjes werden aldus opgeschort, totdat genoemde jongste stemopnemer met den Burgemeester ten raadhuize en bij het Stembureau aankwam, als wanneer de leden van het Stembureau over die aantekening, de uitkomst der herstemming, en het blanco-briefje, hebben geraadpleegd, en de Burgemeester vervolgens toestemde, dat bedoelde stembriefjes niet voor de opgeschreven namen, ingevolge de wet, moesten worden aangeteekend. Zijns inziens kon echter die aantekening in het onderwerpelijk geval als eene beslissing aangemerkt worden; het veranderen toch zou niet alléén eene andere uitkomst opleveren, maar ook even goed aanleiding tot vernietiging kunnen geven. Hierna oordeelden de Voorzitter en het jongste lid van het Stembureau meer geraden en verantwoord de aantekening niet te veranderen, maar als beslissing en uitspraak de beide personen voor verkozen te verklaren en dien-overeenkomstig het proces-verbaal op te maken. In deze beslissing heeft de oudste stemopnemer ten laatste berust, zoodat hij niet langer weigerde voormeld proces-verbaal zonder aantekening van zijn verzet te teekenen, mits de hier voorschreven feiten en bedenkingen ook door zijne medeleden met den Burgemeester bij het onderzoek der geloofsbrieven zouden worden erkend, na welke verzekering dien-overeenkomstig werd besloten.

Alle welke bezwaren in de memorie van 10 October in dier voege worden geresumeerd, dat vooreerst het aantekenen der voorgelezen namen, of het toekennen van stemmen aan den eene of andere, wanneer niet eerst de briefjes zijn nagezien en over de waarde of geldigheid van ieder briefje mag geacht worden te zijn beslist, eene onwettige handeling is, strijdig met het gebiedend voorschrift der wet, waarvan de niet-naleving voor eene onpartijdige beslissing geen voldoende waarborg oplevert; ten tweede, dat het later ontstaan geschil over de toekening van drie of vier stembriefjes aan de in herstemming zijnde personen, doch welke na gehouden overleg aan geen hunner zouden zijn toegekend, als een erkend feit moet worden aangenomen, dat vooral met het oog op de uitkomst der herstemming van invloed was en dus streng behoorde beoordeeld en naar de wet moest beslist zijn; ten derde, dat ook het verlaten door een der stemopnemers van het Bureau vóór eene bepaalde beslissing en uitspraak over de uitkomst der herstemming was gedaan, noch het proces-verbaal ingevuld en geteekend, terwijl ook de stembriefjes onverzegeld ter tafel bleven liggen, ten einde die na zijne terugkomst met den Burgemeester te zamen te kunnen beoordeelen en beslissen, — almede met de voorschriften der wet in strijd wordt geacht, zijnde daardoor ook de waarborgen voor eene deugdelijke beslissing over deze herstemming in gevaar gebracht en meer of minder verloren; en, ten vierde, dat het later onderling met den Burgemeester nazien en beoordeelen der stembriefjes een onwettigen invloed deed uitoefenen; — op alle welke gronden de Gemeenteraad van oordeel is, dat de beslissing van het Stembureau van Nibbixwoud op onwettige en verkeerde wijze heeft

plaats gehad, en de beschikking van Gedeputeerde Staten van 26 Augustus ll., waarbij de toelating van A. W. van der Deure is bevolen, naar de meening van den Raad geheel onvoldoende en in strijd met de wet te achten is, vooral omdat daarin de gronden tegen de beslissing van den Raad in deze niet genoegzaam zijn wederlegd.

Appellant vraagt aan het slot van zijn verzoekschrift aan Zijne Majesteit hetzij alsnog eene herstemming, hetzij eene vrije stemming, ter vervulling der openstaande raadsplaats.

Behalve de reeds vermelde memorie van appellant dd. 10 October, zijn bij den Raad van State ingekomen een schrijven van J. Ursem, zich beklagende over verkeerde toekenning van stembriefjes ten zijnen nadeele bij de herstemming van 1/2 Augustus ll., en een schrijven van A. Wiers van der Deure, ten betooge, dat hij, als oudste in jaren, als gekozen raadslid is aan te merken, en dat bij eene herstemming kwalijk sprake kan zijn van verkeerde toekenning van stembriefjes.

Gedeputeerde Staten, in hun ambtsberigt van 20 September ll., gedragen zich aan hunne uitspraak van 26 Augustus, en geven verder te kennen, dat, wat betreft het bezwaar, dat de beslissing omtrent de waarde der stembriefjes, in strijd met art. 62 der kieswet, niet zou genomen zijn terstond nadat die briefjes geopend waren, maar eerst later, en wel nadat een der stemopnemers zich gedurende geruimen tijd verwijderd had om den Burgemeester te gaan raadplegen, — daarvan uit het onder de stukken voorkomende proces-verbaal der stemopneming niet blijkt. Wat meer zegt — geven Gedeputeerde Staten te kennen — de inhoud van het bezwaarschrift levert, even als het daarbij overgelegd raadsbesluit van 11/22 Augustus, in zich zelf het bewijs op, dat de voorstelling van den Raad geheel onjuist is. De beslissing omtrent elk stembriefje is volgens Gedeputeerde Staten wel degelijk genomen terstond nadat het geopend was. De stemmen zijn opgeteekend, en daarvan zijn er 28 toegekend aan A. W. van Deure en 28 aan J. Ursem. Eerst nadat men zoover gevorderd was, is er eenige moeilijkheid ontstaan. Het Stembureau, dat de laatste al. van art. 10 der gemeentewet had behooren toe te passen, heeft met de zaak geen weg geweten; een der stemopnemers heeft zich verwijderd om den Burgemeester te raadplegen. Daarop is bij het Stembureau een dispuut aangevangen over hetgeen te doen stond, welk dispuut bij het onderzoek der geloofsbriefen in den Raad is voortgezet. Maar dat alles heeft, en hierop komt het naar het inzien van Gedeputeerde Staten alleen aan, eerst plaats gehad, nadat de stemopneming op volkomen regelmatige wijze was ten einde gebracht, zonder dat over de geldigheid van eenig briefje bij het Stembureau eenige twijfel was gerezen, terwijl ook door de in de zaal aanwezige kiezers geene bezwaren tegen de opneming der stembriefjes zijn ingebracht.

Verdere stukken zijn er niet te vermelden; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

VI. *het geschil over de woonplaats van H. Jordens, toen hij in Januarij 1871 in het krankzinnigengesticht te Dordrecht werd opgenomen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Hendrik Jordens, opgevende te zijn oud 72 jaren, klokkenmaker, geboren te Deest onder Druten, en te wonen te Goidschaloord werd op 13 Januarij 1871 te Dordrecht, zonder nachtverblijf of middel van bestaan

zwervende gevonden. Daar de man blijken gaf min of meer gekrenkt te zijn in zijn verstand, werd hij niet als landlooper aangehouden, maar, op last der politie, gebragt naar 's Gravendeel, om van dáár van post tot post naar zijne vermeende woonplaats te worden teruggeleid. Maar de Burgemeester van Heinenoord, tot welke gemeente de buurt Goidschalxoord behoort, liet hem terugbrengen, en gaf aan den Commissaris des Konings in Zuidholland daar berigt van, met de verzekering, dat de man te Goidschalxoord niet woonde noch ooit gewoond had. Op grond van krankzinnigheid, gestaafd door een declaratoir van den geneesheer Boudier, die verklaarde, dat hij gevaarlijk voor zich zelve en voor anderen kon worden, is hij toen, op bevelschrift van den President der Regtbank te Dordrecht, geplaatst in het krankzinnigen-gesticht. Daar hij had gezegd, wel te Goidschalxoord 34 jaren gewoond te hebben, doch nu te wonen te 's Gravendeel, werd er ook dáár onderzoek ingesteld; doch èn het Bestuur van 's Gravendeel èn dat van Heinenoord verklaarden, dat de man nooit woonplaats in hunne gemeenten had gehad. Volgens den Burgemeester van Heinenoord hield hij zich wel af en aan op in een bedelaarsdoelen onder Goidschalxoord, doch leidde hij, verslaafd aan sterken drank, een doorgaans zwervend leven. Te Druten is hij in het gehucht Deest op 8 October 1798 geboren; een broeder, Peter Jordens, te Bergharen woonachtig, verklaart, dat hij in de laatste dertig jaren niets van zijnen broeder Henricus weet en niet weet, waar hij woont.

Het Gemeentebestuur van Dordrecht is door het Ministerie van Binnenlandsche Zaken gewezen op art. 74 van het Burgerlijk Wetboek, volgens hetwelk, bij gebreke van woonplaats of plaats van vestiging van een hoofdverblijf, de plaats des werkelijken verblijfs voor woonplaats wordt gehouden; doch dat Bestuur wees op de geschiedenis van de wet van 1 Junij 1870 (*Staatsblad* n°. 85) en beweerde, dat de wetduiding van art. 74, al. 2, van het Burgerlijk Wetboek op het hier voorkomend geval niet toepasselijk is, daar toch, bij die opvatting, de slotwoorden van al. 1 van art. 4 dier wet, bevelende, dat, als de woonplaats binnen het Rijk niet te vinden is, het Rijk de kosten voor de verpleging van krankzinnigen moet dragen, geen zin zouden hebben, en dát geval nooit zoude kunnen te pas komen. Gedeputeerde Staten vereenigden zich met die meening.

Door Burgemeester en Wethouders van 's Gravendeel, Heinenoord, Druten en Dordrecht zijn memoriën aan deze Afdeeling van den Raad van State ingezonden, waarin zij, elk voor hunne gemeente, den onderhoudslast van den krankzinnige Hendrik Jordens ontkennen, op verschillende gronden, die echter geene nieuwe gezigtspunten opleveren.

In deze zaak zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit dienen te worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Acht-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 29 November 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden :

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge ,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries ,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 19 dezer, n°. 11, houdende beschikking op *het beroep van A. Duitshof, te Wisch, en van den Raad dier gemeente van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij is beslist, dat A. Duitshof niet als lid van den Raad der gemeente Wisch kan worden toegelaten* (zie het verslag over deze zaak op blz. 321, 322).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDER-
LANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN
LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op de aan Ons door A. Duitshof, te Wisch, en door den Gemeenteraad aldaar ingediende verzoekschriften, daarbij in hooger beroep komende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 29 Augustus 1871, n°. 84, houdende beslissing, dat A. Duitshof niet als lid van den Raad van voornoemde gemeente kan worden toegelaten;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 8 November 1871, n°. 71;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 14 November 1871, n°. 147, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat bij de op 18 Julij 1871 plaats gehad hebbende verkiezing voor drie leden van den Gemeenteraad van Wisch zijn ingeleverd 309 stembiljetten, waarvan zes door het

Stembureau van onwaarde zijn verklaard, als zijnde daarvan twee ongezegeld, drie in blanco en één als bevattende drie vrouwennamen, zoodat de volstreckte meerderheid was 152 stemmen; dat van het getal van 303 geldige stemmen 165 zijn uitgebragt op J. van der Zande, 162 op W. Wisselink en 152 op den adressant A. Duitshof; dat, nadat de Gemeenteraad bij het onderzoek der geloofsbriefven besloten had de drie verkozenen als leden van den Raad toe te laten, Gedeputeerde Staten van Gelderland, bij hun voormeld besluit van 29 Augustus 1871, n°. 84, zich tegen de toelating van den adressant A. Duitshof hebben verklaard, op grond, dat het stembiljet, bevattende drie vrouwennamen, ten onrechte door het Stembureau van onwaarde was verklaard, zoodat het getal uitgebragte stemmen werkelijk had bedragen 304, de volstreckte meerderheid 153, en er alzoo eene herstemming had moeten plaats hebben tusschen A. Duitshof en den persoon, op wien na dezen de meeste stemmen waren uitgebragt; dat, daargelaten de omstandigheid, dat de op het bewuste stembiljet geplaatste vrouwennamen in het bevolkingsregister der gemeente Wisch niet zijn te vinden, art. 61 der wet, regelende het kiesregt, onder meer anderen van onwaarde verklaart de briefjes, die geen persoon duidelijk aanwijzen; dat het woord „persoon” in genoemd artikel blijkbaar in staatsregtelijken zin moet worden opgevat, en dat, in dien zin, door de wet geene andere beteekenis aan dat woord kan worden gehecht dan die van „manspersoon”, daar naar het Nederlandsche Staatsregt de vrouw volstreckt onbevoegd is om te kiezen of gekozen te worden; dat alzoo een stembriefje, bevattende de aanwijzing van één of meer vrouwennamen, niet kan gezegd worden in den geest der wet aanwijzing, veelmin duidelijke aanwijzing van personen te bevatten;

dat het bewuste stembiljet door het Stembureau derhalve teregt van onwaarde is verklaard, en er geene termen aanwezig zijn, om eene nieuwe keuze te bevelen;

Gezien art. 61 der wet van 4 Julij 1850 (*Staatsblad* n°. 37);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 29 Augustus 1871, n°. 84, te verklaren, dat de adressant A. Duitshof als lid van den Raad der gemeente Wisch alsnog behoort te worden toegelaten.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 19 November 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van 19 dezer, n°. 16, houdende beschikking op het beroep van C. Zeyst, te Leiden, firma Ablj en Oudendorp, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuid-holland, waarbij vervallen is verklaard eene vroeger verleende vergunning tot oprigting eener perserij en glanzerij in het perceel sectie B, n°. 895, te Leiden (zie het verslag over deze zaak op blz. 318—320).

Het besluit is van den volgende inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDER-
LANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN
LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Coenraad Zeyst, perser en glanzer te Leiden handelende onder de firma Ablij en Oudendorp, aldaar, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 13 Junij 1871, n°. 40, waarbij vervallen is verklaard eene vroeger verleende vergunning tot oprigting van eene perserij en glanzerij in het perceel kadaster sectie B, n°. 895, in genoemde gemeente;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 8 November 1871, n°. 66;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 14 November 1871, n°. 167, 12de Afdeling;

Overwegende:

dat de adressant in de maand Februarij 1870 aan Gedeputeerde Staten van Zuidholland vergunning heeft gevraagd tot het plaatsen en in werking brengen van een stoomwerktuig van vier paardenkrachten in bovengenoemd perceel; dat, nadat dit verzoek op grond van den slechten toestand van het gebouw was afgewezen, de adressant zich op nieuw heeft gewend tot Gedeputeerde Staten, onder aanbod om het gebouw gedeeltelijk, en des noods geheel, af te breken en op nieuw op te bouwen; dat Gedeputeerde Staten toen, blijkens hunne resolutie van 15 November 1870, n°. 33, de gevraagde vergunning hebben verleend, onder anderen op voorwaarde: 1°. dat het gebouw zou worden afgebroken en weder opgetrokken op de wijze, bij het besluit breder omschreven; 2°. dat, nà het aanmaken van het vuur, uitsluitend cokes mogen worden gebezigd als brandstof voor den stoomketel, en 3°. dat de verbetering van het gebouw voltooid en het stoomtuig in werking moet gebragt zijn vóór of op den 1 Junij 1871, bij gebreke waarvan de verleende vergunning zou komen te vervallen;

dat Burgemeester en Wethouders van Leiden, bij ambtsberigt van 6 Junij 11. aan Gedeputeerde Staten hebben te kennen gegeven, dat adressant tot op dien dag had nagelaten eenige verbetering aan het gebouw aan te brengen, veel minder dit had voltooid, en dat het stoomtuig ook niet in werking was gebragt;

dat, op grond daarvan, door Gedeputeerde Staten bij hun voormeld besluit van 13 Junij 1871, n°. 40, de verleende vergunning is vervallen verklaard;

dat niet is gebleken, dat door den adressant verlenging was gevraagd van den sub 3°. der bovenvermelde voorwaarden bedoelden termijn;

dat alzoo de door Gedeputeerde Staten op 15 November 1870 verleende vergunning teregt is ingetrokken, en adressant zich ter verkrijging eener nieuwe vergunning andermaal zal hebben te wenden tot Gedeputeerde Staten;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 13 Junij 1871, n°. 40, het door den adressant daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 19 November 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van Voogden van het Oldburger Weeshuis te Sneek, houdende verzoek om Zijner Majesteits beslissing naar aanleiding van art. 69 der armenwet in een geschil tusschen hen en den Raad dier gemeente over de inrigting en bestemming van dat gesticht.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Het geschil loopt over den aard en de bestemming van het Oldburger Weeshuis te Sneek.

Dat weeshuis was (volgens den *tegenwoordigen staat van alle volkeren*, A. 1788, dl. 25) weleer het Kruisbroedersklooster, in 1462 gesticht, doch dat in 1580, bij het doordringen der Kerkhervorming, in een weeshuis veranderd en in het volgend jaar door weezen bevolkt is.

Het was feitelijk voor Roomsch-Katholijken en Israëlieten gesloten. Bij de invoering van de armenwet van 1854 (*Staatsblad* n°. 100) is het gerangschikt — en daartegen is niemand opgekomen — onder de instellingen van weldadigheid, behorende tot de vermelden in art. 2, l^a. a, dier wet.

Op den 3 November 1855 is door den Gemeenteraad van Sneek een reglement op het beheer van dat weeshuis vastgesteld, waarin in art. 2 bepaald werd, dat, om in dit weeshuis te worden opgenomen of van wege hetzelfde te worden verpleegd, werd vereischt, dat het kind geboren zij uit een wettig huwelijk van ouders, hetzij vader of moeder, laatstelijk behoord hebbende tot de Hervormde kerk, ingevolge de wettelijke verordeningen betreffende het Hervormde kerkgenootschap in Nederland of van hetzelfde uitgegaan, en dat het kind, welks opname verlangd wordt, overeenkomstig die verordeningen zij gedoopt.

Gedeputeerde Staten van Friesland oordeelden, dat die bepaling in strijd was met de wet en met het algemeen belang, en gaven mededeeling hunner zienswijze aan den Minister van Binnenlandsche Zaken. Deze was met hen van gevoelen, dat wèl als de bestemming van eenige instelling van weldadigheid moest erkend worden die, welke bestond bij de invoering der wet op het armbestuur, maar dat dáár, waar constitutieve titels bestaan, die titels den grondslag moeten uitmaken van het oordeel over de bestemming op het tijdstip van de in-werking-treding dier wet, en niet het feitelijk bestaande, zoo dit met den laatsten constitutieven titel in strijd is. Als laatste constitutieve titel moest, naar zijn oordeel, worden aangemerkt de stedelijke resolutie van 16 December 1775, in verband met die van 27 November 1773; en daaruit moest volgen, dat het Oldburger Weeshuis niet enkel bestemd was voor Hervormde weezen, — ook niet (gelijk de meening was van Gedeputeerde Staten van Friesland) voor alle weezen van burgers, zonder onderscheid van godsdienstige gezindte (en dus ook voor Roomsch-Katholijken) — maar krachtens overeenkomst, en bij voorrang, voor weezen van lidmaten der Hervormde gemeente, en voorts voor weezen, behorende tot den vroeger dusgenaamden Stads-armenstaat, dat is, kinderen van ouders, die geene lidmaten zijn van eenige kerkelijke gemeente.

Nadat, op 's Konings magtiging, de Raad van State was gehoord, heeft de Minister den Gemeenteraad van Sneek in dien zin doen inlichten en hem in overweging gegeven om art. 2 van het reglement van 1855 te wijzigen; doch de Raad achtte het niet verkieslijk zelf tot die wijziging over te gaan. Daarop is toen gevolgd de vernietiging der gezegde bepaling van het reglement van 1855, en wel bij 's Konings besluit van 16 December 1858 (*Staatsblad* n°. 85), luidende:

„Wij WILLEM II, enz.

„Overwegende, dat het Oldburger Weeshuis te Sneek is gerangschikt onder de instellingen van weldadigheid, behoorende tot de in l^a. a van art. 2 der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100) vermelde;

„dat de bestemming van dat weeshuis, zoo als die bij den laatst vastgestelden constitutieven titel van dat gesticht is bepaald, blijkens Onze, naar aanleiding van art. 69 der aangehaalde wet, reeds aan den Raad dier gemeente medegedeelde meening, is, dat daarin moeten worden opgenomen: krachtens overeenkomst, de weezen, nagelaten door overleden Hervormde lidmaten, en overigens de weezen, nagelaten door niet-lidmaten van eenige gezindte, die tot den armenstaat der burgerlijke gemeente (vroeger Stads-armenstaat genoemd) behooren;

„dat art. 2, l^a. b, van genoemd reglement met die bestemming niet overeenkomt en alzoo, nadat Onze voormelde meening ter kennis van den Raad der gemeente Sneek was gekomen, daarmede in overeenstemming had moeten worden gebragt;

„dat toch de reglementen, volgens art. 4 dier wet vast te stellen, moeten voldoen aan de bestemming dier instellingen, voor welke die reglementen dienen;

„dat derhalve art. 2, l^a. b, van voormeld reglement strijdt met de wet;

„Gelet op art. 153 der gemeentewet;

„Hebben goedgevonden en verstaan:

„gezegd artikel van het door den Gemeenteraad van Sneek vastgesteld reglement te vernietigen.“

Dien ten gevolge heeft de Gemeenteraad van Sneek op 21 Februarij 1859 een nieuw reglement gemaakt, waarvan art. 2, met invoeging eener latere kleine wijziging, aldus luidt:

„Om in dit gesticht of van wege hetzelfde verpleegd te worden, wordt vereischt, dat het kind, welks opneming verlangd wordt, geboren is uit een wettig huwelijk, volgens de bestaande wetten in deze gemeente domicilie van onderstand hebbe, en nagelaten is door overleden Hervormde lidmaten, of nagelaten door niet-lidmaten van eenige gezindte, die tot den armenstaat der burgerlijke gemeente (vroeger Stads-armenstaat genaamd) behooren.“

Dit reglement bleef sedert gelden, en de opneming van weezen had dien-overeenkomstig plaats, dat is, te dien aanzien werd bestendigd, wat gedurende meer dan twee en eene halve eeuw had plaats gehad.

Er bleef echter te Sneek veel verschil van meening over de zaak bestaan. Menige brochure werd er in het licht gegeven, waarin de geschiedenis van het Oldburger Weeshuis werd nagespoord, en uit die geschiedenis, in verband met de in den loop der tijden daarop gevolgde resolutiën, naar den aard en de bestemming van dat gesticht geconcludeerd.

Sommigen beweerden (zoo als het Raadslid Joustra, in een gedrukt adres aan den Gemeenteraad), dat zoowel uit den stichtingsbrief van dat gesticht, in 1580 opgericht, en in 1581 voor weezen opengesteld, waarin wordt gesproken van het daarin opnemen van arme weezen, uit wettig huwelijk geboren, van burgeren van die stede, als uit den laatst vastgestelden constitutieven titel tijdens de invoering der armenwet, t. w. een Magistraats-besluit van 27 November 1773 tot opheffing van het Stads- en Diaconie-weeshuis, en dat van 16 December 1775, waarbij de Stads-armenstaat geheel werd ontlast van het bijdragen tot onderhoud van weeskinderen, — volgen zou, dat de weezen van alle burgers, zonder onderscheid van godsdienstige gezindte, recht tot opname in dat gesticht hebben, omdat, ofschoon wèl de geest dier tijden medebragt, dat slechts Gereformeerden werden toegelaten tot het bekleeden van ambten en bedieningen, toch aan de belijders van andere gezindten niet het burgerrecht ontnomen werd, en zij onder den naam van burgers begrepen bleven; wordende dat burgerrecht slechts ontnomen aan gevonnissen of onder curatele gestelden.

Anderen daarentegen zijn van oordeel (zoo als b. v. Mr. E. Bergsma in een boekje: *de Weeshuisquaestie, een 50jarige strijd op administratief gebied*), dat de Sneeksche stichtingsbrief van 1581, gewijzigd in 1700, door burgers slechts Gereformeerden kan bedoeld hebben; dat die opvatting dan ook altijd heeft gegolden, totdat in 1773 het Stads- en Diaconie-weeshuis aldaar werd opgeheven en bepaald, dat voortaan alle weeskinderen, door ledematen der publieke kerk nagelaten, niet enkel het jongste burgerskind, zouden kunnen komen in het Old-Burgerweeshuis; doch dat de andere weezen, die ten laste van den Armenstaat kwamen, door den Boekhouder der Stads-armen voor f 75 'sjaars ook in het Old-Burgerweeshuis konden worden besteed, welke geldelijke bijdrage in 1776 werd afgeschaft. Men betoogt verder, dat dit weeshuis, oorspronkelijk alleen bestemd voor Gereformeerden, door de latere verplichting tot opneming van hen, die tot den algemeenen armenstaat behoorden, niet ophield te zijn uitsluitend bestemd voor Hervormde weezen, omdat onder den vroegeren Stads-armenstaat vielen die armen, die tot geenerlei kerkgenootschap behoorden, en het, zoolang er eene heerschende kerk bestond, natuurlijk was, dat, waar het betrof de opvoeding van weezen van den Stads-armenstaat, deze werden opgevoed in de godsdienst van den Staat.

Eene memorie van het Raadslid ten Cate verdedigde tegen den heer Bergsma de opvatting van den heer Joustra, die in eene tweede brochure zijn gevoelen nader tegen dat van den heer Bergsma staande hield.

In het afgelopen jaar werd de zaak op nieuw in den Gemeenteraad te Sneek behandeld. De meerderheid omhelsde nu het gevoelen van den heer Joustra; en op den 19 December 1870 werd de vraag, „of het Old-Burgerweeshuis te Sneek alleen bestemd is voor de aldaar geboren weezen, behoorende tot het Hervormd kerkgenootschap?“ ontkennend beantwoord, en beslist, „dat deszelfs bestemming zich uitstrekt tot alle dáár geboren weezen, zonder onderscheid, tot welk kerkgenootschap zij behooren.“

Aan eene Raadscommissie werd opgedragen, een nieuw reglement te ontwerpen naar den zin der gevallen beslissing, en aan Burgemeester en Wethouders werd opgedragen, op dat ontwerp, vóór de behandeling in den Raad, het gevoelen der Voogden van het Old-Burgerweeshuis te hooren.

In dat ontwerp-reglement verdienen, met het oog op het bestaand geschil, meer bijzonder de volgende bepalingen de aandacht:

Art. 1, 2de lid. Het (Weeshuis) is bestemd tot de verpleging en opvoeding, hetzij in- hetzij buiten het gesticht, van behoeftige ouderlooze kinderen, voor zooverre de inkomsten der instelling toelaten.

Art. 2. Om in of van wege dit gesticht opgenomen of verpleegd te worden, wordt vereischt, dat het kind of de kinderen, welks of wier opname of verpleging verlangd wordt, zij of zijn geboren op een tijdstip, dat de ouders of de moeder ingezetenen waren van de burgerlijke gemeente Sneek.

Art. 3. Voor zooverre de weezen, die in de termen van het vorig artikel vallen, niet uit een wettig huwelijk geboren, of, naar het oordeel der Voogden, wegens zware lichaamsgebreken, gemis aan verstandelijke vermogens of te jeugdigen leeftijd voor verpleging in het gesticht ongeschikt zijn, zullen die kinderen niet in-, maar uitsluitend van wege het gesticht worden opgevoed.

Art. 11. De weezen, die in of van wege het gesticht verpleging genieten, worden onderwezen in de godsdienst, waartoe zij door doop of geboorte behooren, of, indien zij niet gedoopt zijn en hunne ouders tot verschillende kerkgenootschappen hebben behoord, in de godsdienst van den langstlevende der ouders.

Mogt deze laatste, voor zoover bekend, niet tot eenige kerkelijke gezindte gerekend kunnen worden, dan zal de godsdienst van den eerstgestorvene der ouders worden gevolgd, terwijl, ingeval van geen der beide ouders de kerkelijke gezindheid

bekend is, de Voogden, na verhoor der naaste bloedverwanten, zullen bepalen, in welke godsdienst de betrokken weezen zullen worden onderwezen; alles, voor zoover van de betrokkene kerkelijke gezindten eene gemeente of afdeeling onder het behoor der stad Sneek gevestigd is.

Bij de toelichting op dit ontwerp zegt de Commissie, dat zij zich bij het stellen van art. 2 gehouden heeft aan de woorden van den stichtingsbrief: „alle zoovele armene weesen, gebooren van burgeren der voorz. steede“, en dat zij de opname niet tot wettige kinderen beperkt, maar de uitbesteding van natuurlijke kinderen van wege het gesticht in art. 3 heeft opgenomen, omdat hunne uitsluiting strijdig zou zijn met de hedendaagsche begrippen van menschlievendheid, ofschoon de Commissie erkent, dat zij bij art. 12 van den stichtingsbrief zijn uitgesloten.

Bij art. 12 wordt de invoering van het nieuwe reglement voorgesteld na de verwacht wordende beslissing des Konings.

Ook de Voogden van het Oldburger Weeshuis hebben verzocht hunne opmerkingen op dit ontwerp-reglement te verdagen tot na die Koninklijke beslissing.

Die beslissing hebben zij namelijk ingeroepen bij een adres van 4 Januarij ll. Zij geven daarin te kennen: dat de Raad van Sneek bij besluit van 19 December 1870 heeft aangenomen, dat het Oldburger Weeshuis bestemd zal zijn voor weezen van ingezetenen van Sneek, zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid; dat zij, Voogden, daarentegen oordeelen, dat, blijkens de duidelijke bedoeling van den in 1700 vernieuwden stichtingsbrief van 1581, in verband met de geschiedenis en de tot heden altijd gevolgde toepassing, geene andere weezen er in mogen worden opgenomen, dan die behooren tot het Nederlandsch Hervormd kerkgenootschap; dat er alzoo sedert het laatstgenoemd raadsbesluit een geschil is ontstaan over de bestemming van dit gesticht van weldadigheid, waaromtrent de Koning, volgens art. 69 der armenwet, te beslissen heeft. In een adres aan Gedeputeerde Staten gaven de Weesvoogden, met inzending van een afschrift van hun adres aan den Koning, de redenen op, waarom zij hebben gemeend, dat het nu de tijd was, om den tusschen hen en den Gemeenteraad bestaanden strijd over de bestemming van het gesticht aan 's Konings beslissing te onderwerpen.

Het adres aan den Koning is, op Hoogstdeszelfs magtiging, door den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij brief van 18 Mei ll., bij deze Afdeeling van den Raad van State aanhangig gemaakt, nadat op dat adres Gedeputeerde Staten van Friesland waren gehoord.

Het komt noodig voor, het berigt van Gedeputeerde Staten, gedateerd 20 April 1871, grootendeels mede te deelen. „Wat het punt in quaestie betreft (schrijven Gedeputeerde Staten), dit komt hierop neder: dat de Gemeenteraad van Sneek een besluit genomen heeft, hetwelk, naar der Weesvoogden meening, in strijd is met de inrigting en bestemming van hun gesticht. Weesvoogden zijn van oordeel, dat, als er verschil bestaat over de inrigting en bestemming van een gesticht als het hunne, de uitwijzing daarvan geschieden moet bij Koninklijke beslissing volgens de bepaling van art. 69 der armenwet. Zij hebben dan ook bij hun adres die Koninklijke beslissing ingeroepen.

„Het kan niet aan twijfel onderhevig zijn, dat de Koning te beslissen heeft over de geschillen rakende de inrigting en bestemming van de bedoelde gestichten; want de armenwet bepaalt in art. 69 zulks uitdrukkelijk. In zoover is dus der Weesvoogden meening juist; maar als er over de toepassing sprake is, dan ontstaat de vraag, of dat overigens onaanvechtbaar beginsel *in casu* applicabel is. En in dit opzigt komt het ons voor, dat Weesvoogden in hun verzoek, hetwelk de toepassing van het vooruitgezet beginsel betreft, dwalen. Wij zullen de breedvoerige redeneringen van Weesvoogden en de mededeelingen van het Gemeentebestuur, zoo als een en ander in de schrifturen en gedrukte stukken is vervat, niet op den voet volgen;

dewijl het ons voorkomt, dat hier alles afhangt van de vraag, of de inrigting en de bestemming van het gesticht al of niet reeds aangewezen is. Mogt dit werkelijk het geval zijn, dan stuit het verzoek af op *non bis in idem*.

„Het spreekt van zelf, dat de beantwoording van deze vraag afhangt van eene andere, namelijk: wat is er vroeger in deze zaak voorgevallen?

„Vooraf zij opgemerkt, dat er nooit eenig verschil bestaan heeft over de rangschikking van de instelling. Na de invoering van de armenwet, heeft het Gemeentebestuur op en in overeenstemming met het advies van Weesvoogden de rangschikking gedaan, als behoorende het gesticht tot litt. a van art. 2 der armenwet. Het staat dus vast, en wordt ook niet betwist, dat het gesticht eene gemeente-instelling is, door de Burgerlijke Overheid geregeld en van harentwege bestaard. De Gemeente-raad is dus, volgens art. 4 dier wet, de aangewezen autoriteit, welke de reglementen van zoodanige instelling moet vaststellen. Ook dit punt wordt niet betwist.

„Alleenlijk die reglementen moeten de noodige voorschriften inhouden tot verzekering van een regelmatig beheer, en zij mogen niets bevatten strijdig met de wetten of het algemeen belang. Daarom heeft art. 6 op Gedeputeerde Staten de verplichting gelegd hierop bij de toezending der reglementen toe te zien. Oordeelt dus de Raad de eens vastgestelde reglementen te moeten herzien, hij is daartoe bevoegd; en bij de toezending van het reglement zullen Gedeputeerde Staten moeten letten op het bepaalde bij het 6de lid van art. 6. Bevat het reglement, naar hunne meening, met de wet of het algemeen belang strijdige bepalingen, Gedeputeerde Staten zullen, op de wijze, bij de wet gewild, daartegen moeten opkomen. Dan alzoo, maar ook niet eerder, moeten zij tegen zoodanige handelingen van den Raad te velde trekken. Maar op dit standpunt bevindt zich de zaak in quaestie nog niet. De Raad heeft op den 19 December ll. wel een besluit genomen, waarbij hij zijne meening over de bestemming van het gesticht heeft uitgesproken, en waarbij hij aan eene Commissie uit zijn midden heeft opgedragen om een nieuw reglement voor de instelling, in overeenstemming met deze zijne meening, te ontwerpen.

„De Raad heeft zekerlijk de bestemming van de instelling niet aan te wijzen. Hij reglementeert alleen de instelling in haar bestuur en beheer, zoo als hij haar vond bij de invoering van de armenwet. De bestemming, welke de instelling had bij de invoering der armenwet, mag de Raad niet veranderen. De instelling behoudt die bestemming, totdat zij verkeert in het geval, bij art. 9 der armenwet gememoreerd. Ook in dit geval verkeert het Oldburger Weeshuis niet, dewijl zijn doel niet vervallen is. Het zou dus de vraag kunnen zijn, of, uit dat oogpunt beschouwd, des Raads besluit van 19 December ll. voor vernietiging of schorsing vatbaar zou kunnen zijn, indien het namelijk als vaststaande kon worden aangemerkt, dat de Raad daarbij van de bestaande bestemming was afgeweken. Maar op dien grond tegen dat Raadsbesluit te velde te trekken, zou een onvruchtbaren strijd veroorzaken. Behalve toch, dat dit besluit nooit aan ons is medegedeeld, zou die strijd alleen ten doel hebben eene aanvechting van eene meening. Die meening nu, indien ze onjuist is, kan alleen in beoordeeling genomen worden, als zij in toepassing gebragt wordt, dat is, zoo als wij boven aangaven, indien daarop een reglement wordt opgebouwd. Veilig kan dus ten opzichte van dit punt het tijdstip worden afgewacht, waarop, volgens het 1ste lid van art. 6, zoodanig reglement aan ons wordt toegezonden, maar op dat standpunt bevinden wij ons nog niet. Wel heeft het Gemeentebestuur, bij apostille van 28 Februarij ll., n°. 155, zoo als ons uit een schrijven van de Weesvoogden van 11 Maart ll. (hierbij tevens door ons met de bijlage onder verzoek tot retour overgelegd) gebleken is, een concept-reglement voor het Oldburger Weeshuis te Sneek aan de Weesvoogden, om te dienen van berigt en belang, toegezonden, en Weesvoogden hebben bij hun gemeld schrijven onze aandacht daarop gevestigd; maar wij hebben, bij onze resolutie van heden, dat berigt voor eenvoudige

kennisgeving aangenomen, onder opmerking, dat wij ons daarmede niet konden inlaten, en dienden af te wachten de inzending van het vastgesteld reglement, volgens het bepaalde bij art. 6, 1ste lid, der armenwet.

„Na dit te hebben vooruitgezet, gaan wij over tot het eigenlijk onderwerp van der Weesvoogden adres. Dat onderwerp is het verzoek, dat zij tot den Koning rigten, om, volgens art. 69 der armenwet, uitwijzing te doen over de bestemming van het gesticht. Hierbij treedt op den voorgrond: wat is vroeger in deze zaak voorgevallen? Het kan Uwe Excellentie uit haar archief bekend zijn, dat in en na 1856 ampele schrifturen gewisseld zijn over eene bepaling van het destijds door den Gemeenteraad vastgesteld reglement voor het Oldburger Weeshuis. In overleg en in overeenstemming met de Weesvoogden had de Raad in art. 2, litt. *b*, opgenomen, dat in dit gesticht alleen konden worden opgenomen kinders uit wettig huwelijk, van ouders, of althans de vader, laatstelijk behoord hebbende tot de Hervormde kerk, ingevolge de wettelijke verordeningen betreffende het Hervormde kerkgenootschap in Nederland of van hetzelfde uitgegaan, en dat het kind, welks opname verlangd wordt, overeenkomstig die verordeningen gedoopt zij. Die bepaling is aangevochten, omdat zij in strijd was met de bestemming van het gesticht. Na menigvuldige en breedvoerige wisseling van stukken is het gevolg geweest het Koninklijk besluit van 16 December 1858, no. 61 (*Staatsblad* no. 85). Bij dat besluit is het bedoelde art. 2, litt. *b*, vernietigd, omdat de bepaling, bij hetzelfde gemaakt, was in strijd met de bestemming van het gesticht.

„Men zou dus meenen, dat hiermede de quaestie van de bestemming van het gesticht getermineerd was, omdat men niet van strijd tegen de bestemming spreken kan, als die bestemming niet vaststaat. Maar Weesvoogden in hun adres en ook Mr. E. Bergsma in zijne brochure: *de Weeshuiskwestie*, pag. 148 enz., zijn eene andere meening toegedaan. Zij zijn van oordeel, dat destijds alleen sprake geweest is van het al of niet bestaanbare van eene bepaling des reglements, die men wel aan de aangenomen bestemming des gestichts getoetst en daarbij te ligt bevonden heeft, doch bij welke gelegenheid geene uitspraak of beslissing gevallen is, in werkelijkheid de bestemming betreffende, en alzoo over de bestemming zelve.

„Het komt ons voor, dat die redenering meer spitsvondig dan juist is. Immers toch, het is een feit, dat de aanvechting van art. 2, litt. *b*, des reglements haren oorsprong had juist in den strijd, die er tusschen deze bepaling en de bestemming van het gesticht bestond. Van den aanvang der quaestie af tot aan het Koninklijk besluit van 1858 toe, is dan ook nergens anders over gestreden dan over die bestemming. Hoe menigvuldig en breedvoerig de destijds gewisselde schrifturen ook mogen geweest zijn, te vergeefs zal men in dezelve eene enkele periode zoeken, die niet henenwijst naar het onderzoek over de bestemming als de eigenlijke *cardo questionis*. Dit is zoo waar, dat wij op dat punt geen tegenspraak duchten. Die stelling wordt dan in de stukken van heden ook niet weersproken. Ingewikkeld wil men in het Koninklijk besluit wel eene aanwijzing van de bestemming zien; maar men beweert toch, dat het geene eigenlijke beslissing over de bestemming is. Men beroept er zich ook op, dat het toen niet een strijd was tusschen de Voogden en den Gemeenteraad, daar beider meening volkomen eenstemmig was. Mogt de gemeente dus als partij kunnen worden aangemerkt, de Voogden waren in allen gevalle buiten het geding, en het Koninklijk besluit van 1858 was dus voor hen, wat eene uitwijzing van de bestemming aanging, eene *res inter alios acta*. Hierop nu merken wij aan, dat het waar moge zijn, dat de Voogden *tegenover* den Raad geen partij in de zaak waren; maar met den Raad waren zij mede als partij in de zaak begrepen. Het reglement was op *hun* advies en volgens *hun* concept vastgesteld. In alle schrifturen van den Raad lag hunne meening ten grondslag niet alleen, maar hunne eigene schriftelijke adviezen en memoriën behooren tot het dossier der

stukken. Hoe kan dan hunne qualiteit als medestanders van den Raad, en dus als werkelijk mede tot de partijen behoorende, ontkend worden? De zaak, welke het gold, was hunne zaak; het reglement, hetwelk bestreden werd, was hun concept; wat tot verdediging van de bepaling des reglements werd aangevoerd, vloeide uit hunne pen, en de bestemming, bij het Koninklijk besluit aangewezen, behoorde door hen als Voogden te worden opgevolgd.

„En toch zeggen de Weesvoogden en de heer Bergsma: het is geene Koninklijke beslissing, die de Weesvoogden raakt, en in allen gevalle is het wel eene vernietiging van eene reglementaire bepaling, maar niet eene eigenlijke beslissing over de bestemming, en deze laatste wordt nu gevraagd.

„Het is zekerlijk waar, dat het Koninklijk besluit van 1858 eene vernietiging van eene reglementaire bepaling uitspreekt; maar wij zeiden het reeds boven, de geheele quaestie liep over de bestemming. Er was geen ander punt van geschil. En raadpleegt men nu het Koninklijk besluit van 1858, hetgeen volgens de bepaling der gemeentewet gemotiveerd moet wezen, dan vindt men daarin *expressis verbis* „dat de bestemming van het Oldburger Weeshuis te Sneek, zoo als die bij den laatst vastgestelden constitutieven titel van dat gesticht is bepaald, blijkens onze, naar aanleiding van art. 69 (het verdient opmerking, dat dit artikel juist het artikel is, hetwelk het fundament voor eene Koninklijke beslissing in zich bevat) der aangehaalde wet, reeds aan den Raad dier gemeente medegedeelde meening is, „dat daarin moeten worden opgenomen, krachtens overeenkomst, de weezen, nagelaten door overledene Hervormde lidmaten, en overigens de weezen, nagelaten door niet-lidmaten van eenige gezindte, die tot den Armenstaat der burgerlijke gemeente (vroeger Stads-armenstaat genoemd) behooren.“ Nu vragen wij met vertrouwen, of in die woorden niet eene zeer duidelijke aanwijzing is van de bestemming van het gesticht. Dit wordt ook niet ontkend; doch men beroept er zich op, dat het vernietigingsbesluit genomen is volgens art. 153 der gemeentewet, en dat het dus geene beslissing is volgens art. 69. Maar men verliest daarbij uit het oog, dat de Koning zelf zegt, dat Hoogstdezelve, met het oog op art. 69, den Raad heeft gehoord, na hem Hoogstdeszelfs meening te hebben kenbaar gemaakt.

„Ten slotte komt dus onze conclusie hierop neêr, dat men iets vraagt, hetgeen reeds gegeven is, en dat eene nadere beslissing, volgens art. 69 der armenwet, zou zijn eene herhaling van de uitwijzing in 1858, en dus, zoo als wij reeds vroeger daarop wezen, *bis in idem*.”

Bij deze Afdeling zijn geene nadere memoriën ingediend. Aan de Afdeling zijn echter toegezonden de stukken, van weêrszijden ingezonden aan het Collegie van Gedeputeerde Staten van Friesland.

De Raad van Sneek, blijkens brief van Burgemeester en Wethouders van 20 Februarij ll., verwijst eenvoudig naar de gronden, blijkens de discussiën geleid hebbende tot zijn besluit van 19 December 1870, en voorts naar de over de quaestie uitgegevene boekjes.

De Voogden van het Burgerweeshuis zonden, onder dagtekening van den 31 Maart ll., aan Gedeputeerde Staten eene uitvoerige memorie, waarin zij op den voorgrond stellen, dat wel sedert vele jaren verschil van gevoelen bestaat omtrent de bestemming en inrigting van het aan hunne zorgen toevertrouwd gesticht, doch dat dit nooit heeft aanleiding gegeven tot een geschil, vallende onder art. 69 der armenwet; dat slechts ééns een geschil is geweest over één punt, dat van wege den Koning in 1859 beëindigd is met de beslissing, dat geene kinderen in dit gesticht mogten opgenomen worden, dan die geboren zijn uit een wettig huwelijk; dat over de bestemming voor Hervormden of voor alle gezindten verschil van zienswijze is blijven voortduren, totdat de Raad zijn besluit van 19 December ll. genomen heeft. Zij gaan uit van de stelling, dat de armenwet van 1854 niet toelaat, de bestem-

ming eener instelling van weldadigheid te veranderen, zoolang het doel niet is vervallen; en dat voor de beoordeeling der vraag, welke thans de bestemming is, alleen in aanmerking mag komen de toestand, zoo als die was bij het in werking treden der armenwet. Voogden beschouwen, na dit vooropgestelde, de zaak nader: 1°. met het oog op den stichtingsbrief; 2°. met het oog op de latere magistraatsbesluiten, en wederleggen 3°. de tegen hunne zienswijze geopperde bezwaren.

Ik vermeen mij ontslagen te mogen achten van de taak, om de uitvoerige ontwikkeling dier punten uit den brief van Voogden aan Gedeputeerde Staten voor te lezen. Genoeg zij het naar dien brief zelven te verwijzen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn gemagtigden tegenwoordig. Hebben de gemagtigden ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De heer Mr. J. J. BERGSMA, Advokaat te 's Gravenhage, zegt als gemagtigde van Voogden het volgende:

Mijne Heeren! Op den 19 December 1870 heeft de Sneeker Gemeenteraad een zonderling besluit genomen, als beginsel aannemende, dat aan eene oude stichting eene geheel andere en uitgebreider bestemming moet gegeven worden, tevens aan eene Commissie opdragende een reglement te maken in overeenstemming met dat beginsel.

Tegen dat besluit hebben de Voogden, belast met het bestuur dier instelling, gemeend in hooger beroep te moeten komen en de beslissing des Konings in te roepen.

Nu heeft men tweeërlei exceptie gemoveerd tegen dat hooger beroep: eene van incompetentie en eene van gewijsde zaak. De eerste is opgeworpen door Mr. Faber, Procureur te Rotterdam, de andere door Gedeputeerde Staten van Friesland.

Van de eerste exceptie zou ik geene melding maken, ware zij niet geschreven en toegelicht in een tijdschrift, waarvan Mr. de Pinto redacteur is. N°. 1 *Themis* 1871, pag. 190 volg., geeft Mr. Faber eene aankondiging en recensie van eene brochure, geschreven door mijn broeder Mr. E. Bergsma, thans lid der Arrondissements-Regtbank te Leeuwarden, de *Weeshuiskwestie*, Sneek, bij van Druten en Bleeker, 1870, en komt aan het slot dier recensie (pag. 206) tot de conclusie, dat het betreft een geschil van burgerlijk regt, dat door den burgerlijken regter behoort te worden opgelost. — Laat ons zien, wat hiervan is.

Art. 72 der armenwet bepaalt, *welke* geschillen behooren tot de kennismening van de regterlijke magt, zoo ze niet in der minne worden afgedaan door de administratieve magt. Daartoe behooren geschillen over verhaal van onderstand, waarmede wij niet te maken hebben, geschillen over de vraag, of eene instelling is al of niet instelling van weldadigheid, en tot welke der in art. 2 omschreven soorten zij behoort. Nu zijn allen het daarover eens, dat het Oldburger Weeshuis is eene instelling van weldadigheid. De vraag, tot welke der vier categoriën het behoort, is uitgemaakt door besluit van den Gemeenteraad in het jaar 1855. Wel was men het niet geheel eens: een lid der Commissie, welke rapport had uit te brengen, oordeelde, dat het behoorde tot litt. *b* van art. 2; de twee andere leden echter waren van meening, dat het behoorde tot litt. *a* van dat artikel; en met die opinie vereenigde zich de meerderheid van den Raad. Dien-overeenkomstig is het Oldburger Weeshuis dan ook gerangschikt, en tegen die beslissing is destijds niemand in verzet of hooger beroep gekomen. De quaestie is dus getermineerd en daarop valt niet terug te komen; de zaak is niet meer te onderwerpen aan den burgerlijken regter.

Nu moge men, met het oog op inrigting en bestemming, die rangschikking be-
treuren, — zij is voldongen; zij is een feit, waaraan niet meer valt te veranderen.

Dat echter met die beslissing volstrekt geen uitspraak is gedaan over de inrigting en de bestemming, is mijns inziens moeilijk vatbaar voor tegenspraak; het blijkt uit eene eenvoudige inzage van art. 69. Dat artikel toeh veronderstelt na de rangschikking geschillen over de inrigting en bestemming Het vermeldt de categoriën *a* en *d*, neemt dus de rangschikking aan en spreekt toch over geschillen, dus *na* de rangschikking.

In dat cas verseeën wij. Wij zeggen: het Oldburger-Weeshuis is ingerigt en bestemd uitsluitend voor Hervormden. De tegenpartij houdt vol, dat het bestemd is en ingerigt moet worden voor alle burgers zonder onderscheid van godsdienst: een versehil, ex art. 69 te beslissen door den Koning. De meening van Mr. Faber berust op eene tastbare verwarring van de bevoegdheid der regterlijke en administratieve magt. Hoe goed hij dan ook «den stier bij de horens moge hebben gegrepen (*Themis* 1871, I, pag. 199), hoe ruim zijne opvatting en breed zijne wijze van behandeling ook zij,» hier blijkt het maar al te duidelijk, dat onfeilbaarheid zijn deel niet is.

En nu de exceptie, opgeworpen door Gedeputeerde Staten in hunne missive van 20 April 1871. «Het komt ons voor,» schryven zij, «dat hier alles afhangt van de vraag, of de inrigting en bestemming van het gesticht al of niet reeds *aangewezen* is. Mogt dit werkelijk het geval zijn, dan stuit het verzoek af op *non bis in idem*.»

Op grond van hun onderzoek, wat vroeger in deze zaak was voorgevallen, komen zij tot de conelusie, dat eene nieuwe beslissing zou zijn eene herhaling van de uitwijzing in 1858 en dus *bis in idem*.

Volgens hen moet ons dus tegengeworpen worden de execeptie van gewijsde zaak.

Is die opvatting juist? Ik meen neen en heb hier aan mijne zijde Mr. Faber, II., pag. 206. Eene zeer oppervlakkige kennismeming van het punt in geschil doet reeds zien, dat wij hier eene geheel andere quaestie hebben dan die, hangende geweest van 1855 tot 1858 en getermineerd bij het Koninklijk besluit van 16 December 1858. Thans heeft de meerderheid van den Sneeker Raad in beginsel aangenomen, dat het Oldburger-Weeshuis zijne deuren zal hebben open te zetten voor *alle* weezen te Sneek zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid, zonder onderscheid van natuurlijke of wettige geboorte. Dat beginsel is aangenomen en tevens aan eene Commissie opgedragen om, met inaehtneming van dat beginsel, een nieuw reglement te ontwerpen. Daartegen nu hebben Weesvoogden gemeend thans reeds op te moeten komen, en niet het tijdstip af te wachten, tot het reglement, gereed bij Gedeputeerde Staten, zal zijn ingezonden, omdat zij dan in hunne administratie staan tegenover een tal van moeilijkheden.

Nu moge men over het tempestive van het hooger beroep verschillend denken, eene *mera sententia declaratoria* zal dat besluit van den Raad met opdracht aan eene Commissie om dien-overeenkomstig een reglement te ontwerpen, toch wel niet zijn. In elk geval het geschilpunt is dit: de Raad zet de deuren open voor allen zonder onderscheid van religie; de Voogden zeggen: de deur is alleen open voor de Hervormden, of wil men liever voor hen, die volgens het Koninklijk besluit van 16 December 1858 zijn aangewezen (maar onder voorwaarde van eene uitsluitend Hervormde opvoeding).

Wat nu is het besluit van 16 December 1858? Dat bij de gedachtenwisseling, daaraan voorafgaande, telkens en voornamelijk sprake is geweest van de bestemming en inrigting van het Oldburger-Weeshuis, zal ik niet tegenspreken. Maar bij dat besluit is eenvoudig op grond van art. 153 der gemeentewet een reglement, gelijkgesteld met eene plaatselijke verordening, vernietigd, op grond, dat het zou strijden met het algemeen belang. Hoeveel nu ook motieven, ontleend aan de bestemming eener instelling van liefdadigheid, daaraan mogen hebben ten grondslag gelegen, uitvoerig betoog zal het wel niet behoeven, dat daarbij geen sprake is geweest van een geschil, bedoeld bij art. 69 der armenwet. Om een geschil te beslissen zal er toch een geschil dienen te bestaan; en destijds waren Gemeenteraad en Voogden volkomen eenstemmig.

Wie zijn dan partij geweest? Toch niet Gedeputeerde Staten, die in hooger ressort hadden te oordeelen over het reglement en het tot vernietiging voordroegen. De Voogden, belast met het bestuur der instelling en die volgens art. 69 moeten gehoord worden vóór de beslissing van het geschil, waren niet in het geding; en de regel van het burgerlijk regt, dat het gezag van een gewijsde slechts kan ingeroepen worden bij een eisch, op dezelfde oorzaak berustende en gedaan door en tegen dezelfde beschikking, zal ook hier wel van kracht zijn.

De exceptie *non bis in idem* van Gedeputeerde Staten zal dus evenmin kunnen opgaan als de exceptie van incompetentie van Mr. Faber.

Wat overigens de exceptie van Gedeputeerde Staten betreft, het is duidelijk, dat ze meer is gerigt tegen den Gemeenteraad dan tegen ons, de Weesvoogden. Gedeputeerde Staten houden de zaak voor geheel uitgewezen bij het besluit van 16 December 1858, met andere woorden, de bestemming, thans bij art. 2 van het reglement voor goed aangewezen en onveranderlijk.

De bestemming, dáár omschreven, komt oneindig veel nader bij hetgeen Voogden altijd hebben vastgehouden en nog vasthouden, dan bij de fonkelnieuwe, althans in theorie, gehuldigd bij het Sneeker raadsbesluit van 19 December 1870. Kan echter eene nieuwe behandeling der zaak plaats hebben naar aanleiding van het nieuw te ontwerpen reglement, dan achten Voogden het in het belang hunner administratie, dat nu reeds de behandeling plaats hebbe en eene beslissing thans volge, nu reeds is vastgesteld het beginsel, dat het nieuwe reglement zal moeten beheerschen.

Zonder ons sterk partij te stellen tegen de door Gedeputeerde Staten opgeworpen exceptie, achten wij haar min wenschelijk, als in het algemeen eene nieuwe behandeling der zaak mogelijk geoordeeld wordt. Immers de Voogden beroepen er zich op, en terecht, welk eene groote belemmering de voorloopige tenuitvoerlegging van het nieuwe reglement voor hunne administratie zoude zijn. Zij vreezen voor een wel eens meer met goed succes gedaan beroep op het *fait accompli*.

Maar bovendien is er door eene nieuwe beslissing misschien redres mogelijk van de niet zeer duidelijke redactie van het Koninklijk besluit van 1858, waar verwezen wordt naar een vroeger begrip (Stads-armenstaat), over welks beteekenis verschillende opvatting mogelijk blijft. Hun wensch is het dus, dat eene duidelijke beslissing des Konings eindelijk voor goed een eind make aan het eindeloos gehaspel.

Na deze opmerkingen over de bevoegdheid van de administratieve magt en het wenschelijke eener Koninklijke beslissing, ga ik thans over tot de behandeling der zaak zelve.

Sedert ruim 290 jaar bestaat er een weeshuis te Sneek, genaamd het Burger- en later het Oldburgerweeshuis; deze laatste benaming waarschijnlijk in tegenstelling van het Nijeweeshuis, waar Diaconie-weezen en weezen van den Stadsarmenstaat werden verpleegd.

In dat Oldburgerweeshuis zijn, het is een feit, dat nooit is gecontesteerd en waartegen men dan ook niet opkomen kan, nooit anders verpleegd dan Hervormde weezen; maar de weldaden van dat gesticht eischen thans ook andersgezinden voor zich. De woordvoerders zijn steeds geweest, en zij zijn het nog, de Roomsch-Katholijken; maar het behoeft geen betoog, voor wie bekend is met de locale toestanden te Sneek, dat zij zich den steun hebben weten te verschaffen van de Doopsgezinden, en dat straks ook de Israëliet zijne stem bij de hunne zal voegen.

290 jaar — voorwaar, om een toestand veranderd te zien, die door meer dan negen generatiën geëerbiedigd werd, daarvoor zal men wel zeer krachtige en afdoende argumenten moeten aanvoeren!

En toch, andere argumenten dan overvloed voor het Oldburgerweeshuis, terwijl men elders wel wat meer zou kunnen gebruiken dan men heeft, en het beroep op een constitutieven titel, waar geene uitsluiting van Roomsch-Katholijken *totidem verbis* geschreven staat, in een tijd, toen dergelijke uitdrukkelijke uitsluiting niet te pas

kwam, als voortvloeiende uit den bestaanden toestand zelveu, — ziedaar alles wat men heeft kunnen aanvoeren.

Doeh laat ik niet vooruitloopen.

Nadat het armbestuur en de opvoeding van arme kinderen bij vorige grondwetten als eene zaak van hoog belang aanbevoelen was aan de zorg der hooge Regering, en jaarlijks dienaangaande een verslag moest gegeven worden aan de Staten-Generaal, sprak die van 1848 in art. 195 de noodzakelijkheid uit om dat onderwerp bij de wet te regelen.

Een uitvloeisel dier bepaling is geweest de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100). Die wet gaat uit van het denkbeeld, dat de staats-armenzorg moet optreden niet als hoofdfactor bij de ondersteuning van wie hulpbehoevend zijn, maar dat zij, met erkenning der nationale deugd van liefdadigheid, suppleerend op zou treden naast bijzondere en kerkelijke hulp. Aan die wet meen ik te mogen toeschrijven een bepaald conservatief karakter, blijkens haar opschrift: „Wet tot regeling van het armbestuur” en blijkens haren geheelen inhoud. Zij bedoelde volstrekt niet, met nivelleering van het bestaande, een nieuwen staat van zaken te creëeren.

Daarentegen was hare bedoeling slechts zekerheid en vastheid te geven aan het bestaande; waarborgen voor de toekomst door behoorlijk toezigt; afbakening van grenzen tot het vermijden van conflicten, maar geenszins onafhankelijk van het bestaande nieuw in te rigten, en nog veel minder die collegiën, welke toezigt zouden hebben, de magt toe te kennen willekeurig en naar den gril van het oogenblik het bestaande te veranderen. Handhaving der bestemming van bestaande instellingen, ziedaar het hoofdbeginsel, zoo als duidelijk blijkt uit art. 9 der wet.

Een Gemeenteraad heeft niet de bestemming van eene instelling van weldadigheid te veranderen. Slechts waar het doel der instelling is vervallen, heeft hij aan hare bezittingen en inkomsten eene bestemming te geven, zooveel mogelijk nabijkomende aan de laatst bekende, en dat kan hij slechts doen onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten; maar een greep te doen in het bestaande op het drijven eener coterie, die tijdelijk de meerderheid heeft, om straks weër minderheid te worden, wordt gewraakt door den wetgever.

Zoo denken er ook over Gedeputeerde Staten van Friesland, in hunne missive van 20 April van dit jaar, waar zij schrijven: „De Raad heeft zekerlijk de bestemming van de instelling niet aan te wijzen.

„De bestemming, welke de instelling had bij de invoering der armenwet, mogt de Raad niet veranderen. De instelling behoudt hare bestemming, totdat zij verkeert in art. 9 der armenwet.”

Uitdrukkelijk heeft bij de discussie over dit punt de Minister van Binnenlandsche Zaken, om den heer Storm van 's Gravesande gerust te stellen over de toekomst van godshuizen te Deventer, die, bestuurd van wege het Gemeentebestuur en daaraan rekenplichtig, toch niet als eigenlijke gemeente-instellingen waren te beschouwen, maar als onafhankelijke en zelfstandige *corpora*, — het volgende gezegd:

„Er ligt ook volstrekt geen bezwaar in. De wet toch wil haar geene andere verplichtingen opleggen dan die reeds op haar rusten. Ik geloof dus, dat de bestuurders der instellingen, waarvan de geachte spreker gewaagd heeft, niet bezwaard zullen worden door de rangschikking onder de gemeente-instellingen” (zie FRANCKEN, *Wet tot regeling van het armbestuur*, pag. 136 en 147).

Maar die heldere en eenvoudige beginselen der armenwet schijnen arcanen te zijn voor den Sneeker Raad, die in zijne zitting van 19 December 1870 bij meerderheid van stemmen besloten heeft aan de bestemming van het Oldburgerweeshuis eene uitbreiding te geven, welke die instelling ten eenemale van karakter zal doen veranderen.

De motieven blijken genoegzaam uit de gehouden beraadslagingen, welke de Raad van State bij de stukken vindt. Een lid, de heer Schijfsma, heeft zich vóór jaren

reeds geërgerd aan de weelde van het Oldburgerweeshuis, vergeleken tegen de betrekkelijk bekrompen omstandigheden van het Roomsch-Katholijke weeshuis. Een ander lid meent op hoogen toon te mogen veroordeelen de wetten en verordeningen van het vroeger gezag onder omstandigheden, ten eenemale verschillende van onze tijden, en meent, met voorbijgang van een tijdvak van drie honderd jaren, te moeten terugkeeren tot een toestand vóór de Hervorming, en op grond daarvan het goed regt te betoogen der tegenwoordige Roomsch-Katholijken. In één woord — want hierop komt het eigenlijk neêr — men oordeelt: „Het Oldburgerweeshuis heeft te veel, de Katholijken hebben te weinig, laat ons dus de goederen van het eerste commuun maken.” Waarlijk, het schijnt, dat de begrippen der Fransche Commune in December 1870 overgewaaid zijn naar het stille Friesche stedeke.

Maar laat ons regtvaardig zijn en erkennen, dat die communistische begrippen niet voor het eerst opgekomen zijn in het brein der heeren Schijfsma, Joustra c. s.; neen, men treft er reeds sporen van aan in het jaar 1808. Een Roomsch Koning voerde destijds hier het bewind; en misschien hebben zijne geloofsgenooten zich wel geveid, niet tevreden met gelijk regt, door hem wederom heerschend te zullen worden. Die Koning nu vaardigde den 2 Augustus van het jaar 1808 een decreet uit en had daarbij volgens Mr. Faber (*Themis* 202) eene juister en helderder voorstelling van de grenzen van kerkelijke en burgerlijke instellingen van liefdadigheid dan eenig Nederlander.

Het art. 5 van dat decreet (te vinden bij VAN DE POLL, *Verz. van Vaderl. wetten*, 1840, blz. 420) hield in:

„De inrigtingen, welke enkel dienen tot onderstand van armen, die tot geene godsdienstige gezindheid behooren, of geene geloofsbelijdenis hebben afgelegd, en welke bekend zijn onder de benaming van *Gemeene Armen*, *Groote Armen*, *Heilige Geest Armen*, of dergelijken, hoedanig die ook mogen zijn, zullen bij provisie blijven op den tegenwoordigen voet; zij zullen echter nimmer dienen of gebruikt kunnen worden ten voordeele van personen, welke tot een kerkgenootschap behooren, met uitsluiting van anderen, daar alle op een volstrekt gelijken voet moeten worden behandeld, en de Administrateurs, genomen uit de leden der verschillende godsdienstige gezindheden, in proportie van het getal harer leden, hetwelk zich daarvan in de verschillende plaatsen bevindt. En daar de kinderen der Roomschgezinden, in jongere jaren, dan die der andere gezindheden, hunne geloofsbelijdenis afleggen, zullen zij ten laste van deze armeninrigtingen kunnen blijven, totdat zij den vollen ouderdom van 16 jaren zullen hebben bereikt.

„In deze gestichten zal men de kinderen, onder geenerlei voorwendsel, in eenen anderen godsdienst kunnen opvoeden dan waartoe hunne ouders behooren of behoord hebben. Bijaldien de ouders van verschillende gezindheden zijn, zullen de jongens den godsdienst van den vader en de meisjes dien van de moeder volgen, ten ware eene bijzondere overeenkomst desaangaande mogt zijn getroffen.

„Kinderen, welke ouders onbekend zijn, zullen vóór hun 16de jaar geene geloofsbelijdenis doen en alsdan kiezen, tot welke gezindheid zij willen behooren.”

En nu wilde men dat artikel van toepassing verklaard zien op het Oldburgerweeshuis; op grond daarvan komen de Weesvoogden der Roomsch-Katholijken op met de bewering, dat zij ook hunne ouderlooze kinderen opgenomen kunnen zien in het Oldburgerweeshuis. En toch staat er uitdrukkelijk in het artikel, dat *de inrigtingen*, van welke sprake is, *bij provisie* zullen blijven *op den tegenwoordigen voet*, en is dáár sprake van *Gemeene Armen*, *Groote Armen*, *Heilige Geest-Armen*, — uitdrukkingen, alle heenwijzende naar eene categorie van armen, zeer afwijkende van de kinderen, sedert 220 jaren verpleegd in het Oldburgerweeshuis; en eindelijk staat er in het decreet duidelijk: „de inrigtingen, welke *enkel* dienen tot onderstand van die gemeene, groote of Heilige Geest-armen”; terwijl, om nu eens daar te laten voor een oogenblik de godsdienst van het zoogenaamde jongste burgerkind, sedert

1773 ook verpleegd zijn in het Oldburgerweeshuis de diaconie-weezen, van welke men toch niet beweren zal, dat zij niet behoorden tot de Hervormde kerk. In geen geval dus behoorde het Oldburgerweeshuis tot de inrigtingen, enkel dienende tot onderstand van gemeene-, groote- of Heilige Geest-armen, met andere woorden, was daarop niet toepasselijk art. 5 van het decreet.

Het oorspronkelijk verzoek der Roomsch-Katholijke Wees- en Armvoogden te Sneek, gebaseerd op dat art. 5 dd. 13 December 1808, was, dat 52 hunner kinderen als algemeene armen van stadswege tot hun zestiende jaar zouden onderhouden worden. Op 5 Junij 1809 besluiten Burgemeester en Wethouders hun voor elken wees beneden de zestien jaar een jaarlijksch subsidie van *f* 60 toe te kennen; en werkelijk wordt hun dan ook over de jaren 1809 en 1810 voor acht en elf weezen eene som uitbetaald. Of intusschen sedert 13 December 1808 een veertigtal weezen boven de zestien jaar oud zijn geworden of wel weggeraapt door een vroegtijdigen dood, schuilt in het duister.

De post wordt evenwel voor het jaar 1811 door den Intendant van Binnenlandsche Zaken geschrapt van de stedelijke begrooting; en nu doen zij een directen aanval op het Oldburgerweeshuis. Zij beroepen zich op art. 5 van het decreet van 2 Augustus, maar voegen er deze zonderlinge redenering bij, dat zij „die ledematen zijn der Roomsch-Katholijke kerk, voor hunne weezen een beter regt hebben dan een groot aantal weezen, wier ouders nergens (geen) ledematen zijn geweest, en die toch zijn opgenomen in het Oldburger Weeshuis“.

Natuurlijk werpen de Voogden van het Burgerweeshuis tegen, dat men zich geheel ten onregte beroept op art. 5 van het decreet, dat de uitdrukking *stads*-burgerweeshuis geheel verkeerd gekozen is; dat, behalve Katholijken, ook Lutherschen en Remonstranten zijn uitgesloten, en dat bovendien de Roomsch-Katholijken hun eigen weeshuis hebben.

De Maire verklaart zich incompetent op de vordering der Roomsch-Katholijke Weesvoogden, die zich nu wenden tot den Prefect. Op verzoek van dezen rapporteert de Maire uitvoerig en getrouw omtrent den aard van het Oldburgerweeshuis, wat dit oorspronkelijk geweest is, en ten gevolge van welke conventiën daarin zijn opgenomen de Hervormde diaconie-weezen en de weezen van den Stads-armenstaat, en komt tot de éénige logische conclusie, dat op het request der Roomsch-Katholijke Wees- en Armvoogden afwijzend moet worden beschikt.

In strijd hiermede neemt de Prefect op 29 Maart 1812 het besluit, dat te vinden is bij BERGSMA, blz. 71 en 72. In dat geheele besluit is iets tweeslachtigs, iets weifelends. Wat men geeft met de eene hand, neemt men terug met de andere. Het is, alsof de Prefect zeggen wil: breng wat geld bijeen en schik de zaak in der minne.

De insinuatie, later wel eens uitgesproken (ik meen bij het request der Roomsch-Katholijke Weesvoogden van 1840), alsof dat besluit geheim zou zijn gehouden, ja zelfs verduisterd, is te ongerijmd om opzettelijke weêrlegging te behoeven. De afstand tusschen Sneek en Leeuwarden moge in 1812 veel grooter zijn geweest dan tegenwoordig, zoo groot was hij toch niet, of de van zooveel ijver blakende Roomsch-Katholijke Wees- en Armvoogden zullen wel geweten en zeer goed geweten hebben, welk lot hun request te Leeuwarden wedervaren was.

Neen, de waarheid is, dat zij niet tevreden waren met de gevallen beslissing, daar zij die aannemende, moesten erkennen het beter regt der Hervormden.

Nu wenden zij zich tot den Intendant van Binnenlandsche Zaken, met verzoek om te mogen ontvangen hun aandeel van de gelden, op het stedelijk budget toegestaan tot onderhoud der algemeene armen, maar zonder gevolg.

Eindelijk vragen zij in 1814, dat hun uit het Stads-burgerweeshuis even als vroeger een subsidie zal gegeven worden voor weezen beneden de zestien jaar in het Roomsch-

Katholijk weeshuis; doch ook op dat request ontvangen zij natuurlijkerwijze eene afwijzende beschikking.

In het oogvallend is het, hoe de Roomsch-Katholijken, najverig op de opneming hunner onmondige ouderlooze geloofsgenooten te Harlingen naar aanleiding van art. 5 van het decreet van 2 Augustus 1808, beurtelings hun regt willen doen gelden nu op de inkomsten der stad, dan op die van het Burgerweeshuis. Zij doen ontzagelijke moeite om die twee geheel gescheiden administratiën te verwarren en als ééne voor te stellen, en geven soms eene voorstelling aan de toelage, door hen genoten in de jaren 1809 en 1810, alsof deze niet te huis behoorde op het stedelijk budget, maar op de begrooting van het Oldburgerweeshuis.

Van eene verdere breedvoerige beschouwing der pogingen, aangewend door Roomsch-Katholijke Armvoogden, meen ik mij hier verder te kunnen onthouden, daar de Raad van State die vindt in de brochure van mijn broeder bij de stukken.

In het jaar 1819 verlangen zij, door de hooge Regering met hunne aanvraag verwezen naar het Stedelijk Bestuur, als in de jaren 1809 en 1810, f 60 voor iederen wees in hun weeshuis, benevens de achterstallige gelden voor tusschenliggende jaren. Zij beroepen zich NB. op een contract, in der tijd gesloten met den Burgemeester, maar waarvan zij, te goeder trouw op de nakoming rekenende, geen schriftelijk bewijs hebben gevraagd, en willen, dat dit zijue burgerregtelijke gevolgen zal hebben. De Raad neemt eene dergelijke ongerijmde aanvraag niet in behandeling; en ô wonder, de Roomsch-Katholijke Armvoogden schijnen er zelfs niet aan gedacht te hebben hunne vordering voor den burgerlijken regter te brengen.

In het jaar 1833 beklagt zich een Roomsch-Katholijk Apotheker, dat hij voorbijgegaan is bij de leverantiën van geneesmiddelen voor het Oldburgerweeshuis. Op overreding van Burgemeester en Wethouders, die blijkbaar godsdienstige verdraagzaamheid als eene deugd beschouwen, begunstigen in het volgende jaar Weesvoogden dien Roomsch-Katholijk met de verlangde leverantie. Maar deze daad was een uitvloeisel van overreding en vrijen wil, geenszins het opvolgen van een bevel van den Stads-Magistraat, en evenmin de erkenning van een deugdelijk regt.

In 1839 een vernieuwd verzoek tot opneming van Roomsch-Katholijke weezen in het Burgerweeshuis. De Roomsch-Katholijke Voogden zijn evenwel complaisant genoeg de mogelijkheid te erkennen, dat daartegen *grote bezwaren bestaan*, en zullen zich voor dat geval tevreden stellen met een regtmatic *proportionneel aandeel*.

Tot staving van de gegrondheid der vordering komen zij met de ietwatzonderlinge stelling voor den dag, dat alle wetten en verordeningen, genomen van 1575—1795, strijdig met de belangen der Roomsch-Katholijken, nietig zijn, en wat ten gevolge van die wetten of verordeningen, verkregen is door anderen, *niet* gewaarborgd is bij de Staatsregeling van 1801, noch bij de Grondwet van 1815.

De uitsluiting van andersdenkenden wordt eenvoudig gequalificeerd schending van het heilige eigendomsregt, en alle verordeningen der Hooge Overheid, dat beginsel huldigende, eenvoudig nietig verklaard met al hare sequelen.

Het natuurlijke dezer redenering wordt in een helder licht geplaatst, meent men, door de vraag, of eene wet, waarbij aan Doopsgezinden al hunne eigendommen ontgenomen worden ten behoeve der Hervormden zonder schadevergoeding, niet van den beginne nietig zou zijn? En dan is het antwoord: wel zeer zeker in een land, waar geene heerschende godsdienst erkend wordt en waar de algemeene verbeurdverklaring van goederen als straf door de Grondwet gewraakt wordt. Art. 171 Grondwet van 1815. Maar waar het belijden der Doopsgezinde godsdienst misdaad is, en misdaad volgens de landswetten gestraft wordt met verbeurdverklaring van goederen, dáár zeer zeker zou die wet kracht hebben en in hare gevolgen ook bij veranderde Staatsregeling behooren geëerbiedigd te worden.

Het request eindigt met eene bedreiging met een regtsgeding, dat men tot hiertoe ter wille van de openbare orde niet heeft willen aanvangen.

Het zonderlinge verzoekschrift was gemakkelijk te weêrleggen, en requestranten worden dan ook met hunne aanspraken verwezen naar den gewonen regter.

Wenden zij zich nu tot dezen? Geenszins. Ter wille van de openbare rust? Ik zou dat niet durven beweren, maar waarschijnlijk in de overtuiging, dat hun eisch hun in elk geval zou worden ontzegd.

Hoe het zij, aan de bedreiging wordt geen gevolg gegeven, ook niet, toen Gedeputeerde Staten op een nieuw request adressanten verwezen naar de dispositie van den Minister van Binnenlandsche Zaken dd. 23 December 1841 (zie BERGSMĀ, blz. 91). Men riep de tusschenkomst van den regter niet in en bleef hopen op eene gunstige gelegenheid om nader voor den dag te komen met zijne ongefundeerde aanspraken.

En die gelegenheid achtte men daar, toen art. 195 der Grondwet de wet van 28 Junij 1854 deed geboren worden en die wet eene rangschikking der instellingen van liefdadigheid noodzakelijk maakte.

De verschillende op verschillenden tijd en onder allerlei omstandigheden met allerlei doel gestichte instellingen van weldadigheid te brengen onder eene der vier categoriën, bij de wet vastgesteld, was niet gemakkelijk. Boven heb ik reeds gewezen op de bezorgdheid van enkele leden der Vertegenwoordiging, dat de redactie van art. 2, bepaaldelijk litt. a, te eng was, dat daarin slecht passen zouden instellingen, gelijk er zoovele in ons Vaderland gevonden worden, die, ofschoon als zelfstandige stichtingen te beschouwen, steeds gestaan hebben onder het verregaand toezigt der plaatselijke besturen en daaraan rekenplichtig zijn. Om aan de moeilijkheid te gemoet te komen, wenschte de heer Storm de inlassching der woorden *en anderen*, meenende daardoor het gevaar voor die eenigzins tweeslachtige instellingen afgeweerd te zijn. Evenwel maakt hij hiervan geen amendement op de geruststellende verklaring van den Minister, dat de wet geenerlei nieuwe verplichtingen op die besturen leggen zoude en het bestaande eerbiedigde.

Dat de heer Storm niet verkeerd gezien heeft, bewijst het gebeurde te Sneek. Toen in 1855 het Oldburgerweeshuis gerangschikt was onder litt. a, hoorde men spoedig deze fraaije redenering: gemeente-instellingen zijn ten behoeve van alle gemeentenaren; het Oldburgerweeshuis is gerangschikt onder litt. a en dus eene gemeente-instelling; op zijne weldaden hebben *alle* weezen van Sneek regt, en men vroeg erkenning van het regt.

Gedeputeerde Staten lieten zich voor een oogenblik vangen door die redenering. Ik zal hier niet ontleden al de gewisselde stukken tusschen 1855 en 1858. De officiële interpretatie van den Minister schijnt toch eenige waarde gehad te hebben en is niet, gelijk Mr. Faber wil, ter zijde gesteld als eene individuele opinie.

Wat aandrang er ook gebezigd is geworden, het reglement van 1855, in overeenstemming met den constitutieven titel, is niet anders gewijzigd geworden, dan dat men er in opgenomen heeft de uitdrukking, ontleend aan de resolutie van 1773, met andere woorden, dat de zaak gebleven is zoo als zij was, alleen minder duidelijk uitgedrukt dan vroeger, daar, gelijk ik boven reeds opmerkte, de uitdrukking *vroegere Stads-armenstaat* tot verschil van opvatting aanleiding geven kan.

Toch heeft men den moed niet laten zakken; in de meening, dat men in 1858 belangrijk aan terrein gewonnen had, nu wederom den strijd aanvaard; en de Raad is bezweken voor de telkens herhaalde aanvallen, voor de verwijten van kerkgeloofigheid en onverdraagzaamheid jegens anderen, voor het weinig geestig woordenspel van *dood kapitaal en goederen in de doode hand*.

Maar mogen Voogden maar goedschiks toegeven aan den loszinnigen inval van een telkens variërend Collegie; of zijn zij mannen, in der tijd vereerd met het vertrouwen, niet

verplicht uit eigen oogen te zien en op te komen tegen den voorgestelden revolutionairen maatregel? Dat de Raad zijne bevoegdheid is te buiten gegaan en alleen het doel kon wijzigen, waar het vroegere is vervallen, heb ik boven reeds aangewezen.

Maar, afgescheiden van competentie en dergelijken, is de voorgestelde maatregel niet een slag in het aangezicht van de historie? is hij niet een gevaarlijk antecedent de voorbode van allerlei uitbreidingen en innestelingen, waar Rome vurig naar haakt?

Hoedanig is dat Oldburgerweeshuis te Sneek?

Het werd opgericht in het jaar 1581 uit vacante goederen van het klooster der Kruisbroeders van Groendijk en Nasaret. De conventualen en proveniers alleen zullen voor den tyd huns levens behouden worden. In het weeshuis zullen onderhouden worden *zoo veele arme weesen geboren van Burgeren der voorschreven Steede als de opkomste zullen mogen lijden.*

Thans beweert men na eene contrarie-praktijk van meer dan twee eeuwen, dat er niet staat van Hervormde burgeren, derhalve de Katholijke burgers van heden ook regt hebben.

Nu is de eenvoudige vraag: wat te verstaan onder *burgeren* in het jaar 1581? en daar is maar één antwoord op te geven; men kende geene andere burgers dan Hervormden.

Het zal overbodig zijn hier te treden in eene uitvoerige beschrijving van den toenmaligen toestand van het land. Evenzeer is het doelloos te twisten, of alle wetten en verordeningen, op welke wij ons beroepen, uitgegaan zijn van eene formeel wettig aangestelde en erkende autoriteit. Wij hebben hier alleen te doen met feitelijke toestanden, gesanctionneerd door latere staatsrechtelijke verdragen, gesanctionneerd door eeuwen lange algemeene erkenning, zoodat muggenzifterijen omtrent het gebruik van oude formulieren, waarbij Spanjes Koning nog als Souverein parade maakt, omtrent het niet onwaarschijnlijk aanwezig geweest zijn van enkele Papisten enz., enz. niets ter zake doen.

De overgang van den Katholijken Staat in een Hervormden heeft niet eensklaps plaats gehad. Hij is het uitvloeiende van een tal van op zich zelf staande bedrijven; maar hij was een feit in het stichtingsjaar van het Oldburgerweeshuis, 1581. Ik beroep mij op de drie autoriteiten, door mijn broeder aangehaald in zijne brochure, pag. 11, noot n°. 2, en wel:

1°. op het arrest van het Hof van Friesland van 15 Januarij 1851 (*Weekblad van het Regt* n°. 1201);

2°. art. 27 van den Landdag van 31 Maart 1584, en

3°. de merkwaardige woorden van Pater van der Heyden, die het niet-bestaan der Katholijke godsdienst in 1580 aanhaalt als een voldongen feit.

Waarbij ik nog voegen kan een ook niet te verdenken getuigenis, namelijk dat van Gedeputeerde Staten van Friesland in hun schrijven aan den Minister van Binnenlandsche Zaken dd. 29 Junij 1856, d. i. op een tijd, toen zij tijdelijk in de dwaling verkeerden, dat uit de rangschikking sub *a* het besluit moest getrokken worden, dat de stichting openstaat voor de gansche burgerij. Zij schrijven met zoovele woorden: „het feit van het uitsluitend bestaan der Hervormde godsdienst in 1581 is waar.”

Mij dunkt, men behoeft slechts in te zien de resolutie van 31 Maart 1580, bv. artt. I, II, VIII, XIII, XVI enz., om daaruit het besluit te trekken, dat de Staat door en door Hervormd was, dat scheiding van Kerk en Staat een geheel onbekend begrip was; dat het zyn van Papist iets abnormaals was, hetwelk men ja misschien voor dezen en genen getolereerd heeft, maar de uitoefening van burgerregt alleen kon verbonden zijn aan de openbare professie der Hervormde religie. De constitutieve titel, daterende uit 1581, kan slechts in één zin worden uitgelegd en toegepast, en is dan ook nooit anders verstaan, noch in 1700, toen hij eene geringe wijziging

onderging, noch in 1773 en 1775, bij welke jaren ik voor enkele oogenblikken hier heb stil te staan.

Het Oldburgerweeshuis was, blijkens zijn constitutieven titel, bestemd voor het jongste burgerkind. Al valt het nu aan te toonen, dat van die bepaling soms is afgeweken, misschien aanstonds reeds bij de oprigting in het jaar 1581, omgekeerd blijkt, dat het met die bepaling ernst geweest is, o. a. uit de resolutie van 5 December 1739, waar dit genoemd wordt „een privilegie, meer als 150 jaren herwaarts, kunnende aangetoond worden, dit Burgerweeshuis speciaal competeerende.”

Het spreekt van zelf, dat er nu nog Hervormde weezen waren, in wier behoefte op andere wijze moest voorzien worden, met andere woorden, die door de Diaconie moesten verpleegd worden en wel vervielen tot de stads-armen.

De Diaconie stichtte reeds ten jare 1675 een eigen weeshuis; de stads-weezen werden uitbesteed of onderhouden in het stads-armenhuis, tot in het jaar 1688 de Magistraat en Vroedschap besloot een eigen weeshuis te stichten, of wel het diaconie-weeshuis over te nemen. De besprekingen met de Diaconie leidden tot een stads- en diaconie-weeshuis; het toezigt en bestuur daarover werd opgedragen aan Magistraat en Diaconie beiden. Deze toestand duurde voort tot het jaar 1773.

In het stads- en diaconie-weeshuis waren slechts dertien, in het Oldburgerweeshuis slechts tien kinderen. Van daar het denkbeeld van combinatie, waartegen niet het minste bezwaar schijnt bestaan te hebben aan de zijde van het Oldburgerweeshuis.

De Diakenen dragen over aan de stad den eigendom en possessie van het stads- en diaconie-weeshuis en den tuin daarnaast.

Alle burgers-, stads- en diaconie-weeskinderen zullen onderhouden worden in het weeshuis bij de kleine kerk. Ten laste van het Oldburgerweeshuis zijn alle kinderen, door ledematen van de publieke kerk nagelaten, en het jongste burgerkind; maar de andere kinderen blijven ten laste van den Boekhouder der stads-armen, gelijk te voren gebruikelijk is geweest.

Ziedaar nu drie categoriën van weezen:

1°. burgerweezen (het jongste burgerkind), voor wie krachtens titel het Oldburgerweeshuis steeds bestemd is geweest:

2°. de diaconie-weezen, die hun eigendom afstaan aan de stad, en daartegenover opgenomen worden in het Oldburgerweeshuis namens het Stadsbestuur en met volkomen goedvinden der Voogden;

3°. de stads-weezen, d. i. weezen, nagelaten door de niet-leden van eenige kerk, doch die blijven ten laste van den Boekhouder der stads-armen, in dier voege, dat voor elk kind bij provisie *f* 75 zou worden betaald.

Dat nu deze som niet is betaald geworden, zelfs bij resolutie van 16 December 1775 uitdrukkelijk vrijstelling daarvan is verleend, tot ontheffing der ingezetenen, van wie het geld tot onderhoud der stads-armen bij quotisatie werd geheven, is alleen een bewijs voor de gunstige finantiën van het Oldburgerweeshuis, en bewijst tegen de finantiën van de stad, maar verandert geenszins den aard, de bestemming en inrigting van het Oldburgerweeshuis.

De stads-weeskinderen bleven eene afzonderlijke categorie, eigenlijk niet t'huis in het Oldburgerweeshuis. Bovendien zijn later weër gelden voor die kinderen betaald, zoo als blijkt uit de resolutie van 16 December 1788, waarbij de resolutie van 27 November 1773 betrekkelijk die 75 wederom bij provisie buiten effect wordt gesteld. Bovendien verplicht de stad zich bij diezelfde resolutie het weeshuis of de stads-armenbeurs (al naar gelang de stads-weezen in of buiten het weeshuis zouden verpleegd worden) eenigen onderstand te geven uit de opbrengst van het klein gemeaal. Hieraan heeft men willen geven het karakter van een stedelijk subsidie; maar voor wie goed wil lezen, is er niets uit te distilleren dan eene geringe remuneratie voor diensten, aan de stad bewezen, namelijk het onderhoud van de stads-weezen.

Het streven van het Oldburgerweeshuis om nuttig te zijn in zoo wijd mogelijken kring blijkt uit die dienst, aan Sneek bewezen; en het is voornamelijk aan dat loffelijk streven, dat men thans wapenen ontleenen wil tegen het weeshuis. Wij hebben het boven reeds gezien, dat in 1808 en later de Roomsche-Katholieke Weesen Armvoogden het beter regt gevindiceerd hebben voor hunne weezen, als nagelaten door ledematen eener kerk, terwijl de stads-armen zijn nagelaten door lieden, die geen lidmaat waren bij eenige kerk. Maar hier heerscht eene merkelijke verwarring van begrippen. De zorg voor die armen was politie; die weezen waren als het ware stads-kinderen; maar in de dagen vóór 1795 hadden wij te doen met eene uitsluitend Hervormde burgerlijke maatschappij. Die stads-kinderen werden, onafhankelijk er van, tot welke kerk hunne ouders oorspronkelijk behoord hadden, opgevoed tot Hervormde ledematen. Hoe wijd het Oldburgerweeshuis zijne deuren ook hebbe opengezet in 1773, zijn uitsluitend Hervormd karakter heeft het nooit kunnen of mogen prijs geven. De Stads-armenstaat was uitsluitend Hervormd. Die omstandigheid is bij alle gewisselde stukken te zeer uit het oog verloren. Voor wie zich de zaak duidelijk voorstelt en zich maar eenigzins denken kan de toestanden vóór 1795, behoeft dit geen breed betoog. Duidelijk blijkt dat bovendien uit de resolutie van 27 April 1688. De Magistraat en Vroedschap besluit om óf een aalmoeseniërweeshuis op te rigten, *„off 't diaconye weeshuis dezer stede van de Regenten derselver over te nemen, met alle deszelfs weeskinderen.“* En nu zal toch wel niemand beweren, dat de Magistraat er over gedacht zal hebben al de weeskinderen van de Hervormde Diaconie over te nemen, als men niet tevens er aan gedacht heeft om in dit gesticht, waar zij verpleegd zouden worden met de stads-weezen, uitsluitend te onderwijzen de Hervormde leer, met andere woorden alle de kinderen op te leiden tot leden der Hervormde kerk.

Uit alles blijkt het door en door Hervormd karakter van het Oldburgerweeshuis, dat zelfs den eigendom had eener Hervormde kerk, de zogenaamde kleine kerk, later, meen ik, door koop overgegaan aan den Staat. Is hier nu eenige verandering in gebragt door de staatsregelingen, die het uitvloeisel waren der gebeurtenissen van 1793 en later? Mogen die ook al aan de burgeren gelijke regten en aanspraken hebben gewaarborgd zonder onderscheid van godsdienst, aan den anderen kant was het haar streven den feitelijken toestand, gelijk die voortgevloeid was uit een geheel anderen politieken toestand, te handhaven bij het *status quo*. Zie art. 5 der add. artt. tot de acte van Staatsregeling van 1798.

Met dit geheel Hervormd karakter van het Oldburgerweeshuis beweren wij geenszins, dat het behoorde of in het naauwst verband stond tot de Kerkelijk-Hervormde gemeente. Dit heeft men ons dikwijls trachten op te dringen als een uitvloeisel onzer beweringen en ons dan gesommeerd, het bewijs te leveren van datgene wat wij nooit beweerd hebben. Neen, wij hebben hier te doen met eene gemeentelijke instelling. Dat daaruit evenwel volstrekt niet voortvloeit een-gelijk regt voor alle gemeentenaren op die instelling, blijkt, gelijk ik boven reeds aantoonde, zonneklaar uit art. 69 der armenwet, welke met het oog op de talloze instellingen van eeuwen herwaarts als zeer natuurlijk aannam geschillen over de bestemming der instellingen, gerangschikt onder art. 2, litt. a.

Neen, het Oldburgerweeshuis is gesticht door de stad Sneek uit *bona vacantia*, tot dat doel aangewezen. Het verrijst van stonde af aan als eene afzonderlijke zelfstandige stichting met een bepaald aangewezen patrimonium. Het wordt namens de stad beheerd door Voogden; maar, ik herhaal het, met een afzonderlijk vermogen, dat nooit als stadsgoed is beschouwd. De penningen van het weeshuis hadden hunne eigenaardige bestemming, die nooit mogt uit het oog verloren worden.

Men werpt ons tegen den grooten invloed van den Magistraat op de zaken van het weeshuis, blijktbaar uit tal van resolutiën; doch zal men daaruit concluderen, dat

zijne bezittingen waren stadsgoed? Den invloed van den Stedelijken Magistraat nemen wij overal waar; ook bij andere corporatiën. Kerkelijke vergaderingen zien wij bijwonen door commissarissen politiek; zal men op dien grond der kerk zelfstandigheid ontzeggen? Die politie strekte zich veel verder uit dan bij ons thans denkbaar is, niet alleen bij stichtingen met een uitsluitend Hervormd karakter komt de Magistraat bevelend en regelend tusschen beiden. Wij zien hem ook bij andere kerkgenootschappen optreden. Om uit velen één voorbeeld aan te halen, bij resolutie van 30 April 1784 wordt besloten (zie extract uit het Res. boek der stad Sneek 1772—1794, pag. 139) «voors. twee nog overige (Mennoniete) kinders ter onderhoudinge over te geven aan den Boekhouder der Mennonieten alhier, als zijnde daartoe volgens publ. van 15 Maart 1757 gehouden. » Van dergelijke inmenging in huishoudelijke zaken van Katholijken treft men ook voorbeelden aan; uit dat tusschen beiden komen, uit dat zoo ver gaand toezigt is geen besluit te trekken.

De zelfstandigheid onzer instelling blijkt zonneklaar uit: 1°. haar zelfstandig vermogen; 2°. haar zelfstandig Bestuur; 3°. haar zelfstandig optreden in regten, blijkbaar uit de procedure van Hoyte Hobbema tegen de Weeshuisvoogden (zie Resolutieboek 1580 en 1663, f°. 114); 4°. haar octrooi om te erven van verpleegden (bij resolutie van 26 Januarij 1781 werd de helft der nalatenschap toegewezen aan het Weeshuis, de wederhelft aan de stads-armen); 5°. hare vrijstelling van belasting, en 6°. haar regt tot het aanvaarden van donatiën en legaten.

En eene dergelijke instelling wil men aanmerken als het onderdeel der stad Sneek, als eene instelling, hoofdzakelijk staande gebleven door stedelijk subsidie. Van dergelijk subsidie is geen spoor te vinden. Daarentegen, verre van door Sneek te worden gesubsidieerd, heeft het menigmaal voorzien in den finantiëlen nood van die stad. Het Oldburgerweeshuis is uit geringe beginselen groot geworden door een goed beheer, door legaten en donatiën, dat wil zeggen door gelden, daaraan geschonken door Hervormden ten behoeve der Hervormde weezen, sedert eeuwen binnen zijne muren verpleegd. In het rapport, door de Voogden Wouters, Minnema en Bakker aan de Commissie, door de Nationale vergadering gedecerneerd ter afscheiding van Kerk en Staat, komen deze tot de volgende conclusie: «Waarom er geen reedenen sijn van te denken dat de tegenwoordige bezittingen van het Weeshuis anders aan hetselve gekomen sijn dan door aankoop, donatiën, legaten en testamentaire dispositiën, en dierhalve de daar thans aanbehoorende goederen als een eigen goed moet worden aangemerkt.»

En zoo is het: wat het Oldburgerweeshuis bezit, bezit het als eigen goed; als goed, bestemd voor Hervormde weezen. en overigens behoudens rekenpligtigheid aan de gemeente en het toezigt van deze te besteden ter discretie van Voogden, die steeds blijk hebben gegeven hunne taak onbekrompen op te vatten en waar het voeg had in breedten kring de weldaden te verspreiden der eeuwenbeugende stichting; getuige hunne milde bijdrage aan de hoogere burgerschool te Sneek van f15,000; getuige de gelden, welke zij tegen 2½ pct. hebben voorgeschoten tot het bouwen eener Fransche meisjesschool, tevens dienende tot jonge jufvrouwen-kostschool, localiteiten voor industrie- en bewaarschool met woning voor onderwijzeres, tot een bedrag van ruim f34,000; getuige hunne deelneming in de geldleening ten behoeve van den weg van Sneek naar Bolsward en ten behoeve der gasfabriek — een en ander door mij aangevoerd tot refutatie der qualificatie van *dood kapitaal*.

Indien ik alzo resumeer, dan meen ik aangewezen te hebben:

dat *in casu* niet de regterlijke, maar de administratieve magt bevoegd is;

dat de exceptie van gewijsde zaak vruchteloos tegen ons gerveerd wordt;

dat het ingesteld beroep niet is voorbarig, maar tempestief;

dat feitelijk in het Oldburgerweeshuis gedurende 290 jaar verpleegd zijn uitsluitend Hervormde weezen;

dat de armenwet krachtens haar conservatief karakter en officiële interpretatie hierin geene verandering heeft willen brengen ;

dat het begrip der Roomsch-Katholijken van ook regt te hebben, het eerst is ontstaan door verkeerde opvatting van art. 5 van het Koninklijk decreet van 2 Augustus 1808, waaraan misschien niet vreemd was de hoop steun te vinden bij eene Katholieke Regering ;

dat evenwel alle pogingen zijn vruchteloos gebleven tot 1870 ;

dat ook door het Koninklijk besluit van 16 December 1858 in waarheid niets veranderd is ;

dat het Oldburgerweeshuis is een gesticht uitsluitend voor Hervormde weezen ;

dat dat beginsel is vastgehouden meer dan twee eeuwen ;

dat de resolutiën van 1773 en 1775, in stede van er inbreuk op te maken, daarvan getuigenis afleggen ;

dat dat karakter is geëerbiedigd onder de staatsregelingen van 1798, 1801, 1815 enz. ;

dat de beslissing van 19 December 1870 te Sneek ten deele steunt op eene valsche uitlegging der armenwet, op eene valsche conclusie, getrokken uit art. 2 der armenwet, op eene opzettelijke miskenning der historie, op een gevoel van afgunst en heerschzucht.

En dan vraag ik ten slotte: zal die Hervormde stichting, welke als zelfstandige instelling bijna drie eeuwen bestaan heeft, welke er steeds voor gestreefd heeft binnen de haar gestelde grenzen in zoo wijden kring mogelijk hare weldaden te verspreiden, vallen voor het votum der Sneeker Raadsheeren?

Zal de eenvoudige negatie van al wat er is geschied en verordend van 1581 tot 1795, ingang vinden bij den Staatsraad, gehoor vinden bij den Koning?

Zal — voor een oogenblik eens aangenomen, dat al onze beschouwingen omtrent het regt van den Staat in 1591 en volgende jaren onjuist zijn, — dan nog niet gelden de verjaring van twee honderd en meer jaren, hier alleen niet gelden een beginsel, overal aangenomen tot bevestiging van rechtszekerheid en rust?

Voorwaar, dat mogen wij niet gelooven, dat wat geëerbiedigd is in de dagen van staatsomwenteling, in de dagen der Bataafsche Republiek, onder het Koningschap van Lodewijk Napoleon, onder vreemde heerschappij, onder het constitutionele Koningschap nu meer dan vijftig jaar, zal vallen voor het onwettig besluit van eene tijdelijke meerderheid in den Gemeenteraad.

Men heeft dáár gedeclemeerd van weelde in tegenstelling van armoede, van onverdraagzaamheid, kerkgelovigheid en wat niet al. Maar dat mijn broeder meer heeft dan ik, geeft mij geen regt om de hand aan het zijne te slaan. Godsdienstige verdraagzaamheid, wie zal haar niet huldigen? Maar haar zoo verre te drijven, dat men daaraan ten offer brengt de zedelijke en godsdienstige opleiding der weezen, aan onze zorg toevertrouwd, — zie die eisch gaat te ver.

Het goed regt der Hervormden is tot hier toe steeds erkend. Weleer door het Gemeentebestuur te Sneek, door Gedeputeerde Staten van Friesland in 1858 en, heden ten dage, door twee opvolgende Ministers van Binnenlandsche Zaken, de heeren Simons en van Tets. Wat is er veranderd, dat eene wijziging zou te weeg brengen? Van waar is den Sneeker Raad dat zonderling licht opgegaan?

Geene andere argumenten dan afgunst en heerschzucht. Rome, elders verslappend, schijnt hier met meer energie nog dan vroeger op te treden. Heden vraagt het herberg in het Oldburgerweeshuis, maar zal daar niet mede tevreden zijn; daaromtrent make men zich geene illusiën.

Het woord is reeds uitgesproken door een Katholijk schrijver: na Sneek zal men het elders moeten ontgelden.

Gutta cavat cadeendo, daarom heeft men aangehouden na zestig jaar reeds; en is het eenmaal een feit de erkenning van dat beweerde regt, gelogenstraf door historie en contrarie-practijk van 290 jaar, — dan zal dat feit het wapen zijn, waarmede men elders den strijd aanbindt.

Maar zoo ver zal het niet komen. Ik vraag met klem en vertrouwen, dat de Staatsraad de Voogden in het gelijk zal stellen en den Koning zal adviseren met vernietiging van het Sneeker besluit het goed regt der Hervormden op het Oldburgerweeshuis boven allen twijfel te verheffen.

De heer Mr. A. DE PINTO, Advokaat te 's Gravenhage, voor den Gemeenteraad optredende, zegt hoofdzakelijk:

Het is, Mijne Heeren, volstrekt mijn voornemen niet den vorigen geachten pleiter in zijne breedvoerige geschiedkundige herinneringen op den voet te volgen. Eene zaak staat toch vast, en daarover bestaat tusschen ons geen verschil, dat het Oldburgerweeshuis is eene gemeentelijke instelling. En het is ook eene waarheid, dat het nog van kracht zijnde reglement van die gemeentelijke instelling niet alleen uitsluit Katholijke weezen, maar iederen wees, die niet behoort tot het Hervormde kerkgenootschap. Als een wees niet behoort tot de Hervormde kerk, mag hij in dat weeshuis, in die gemeentelijke instelling niet binnenkomen, of hij moet tot geene godsdienst, ten minste tot geene kerk behooren. Dan is het ook goed. Nu heeft de Gemeenteraad van Sneek gemeend, dat die toestand, hij moge dan zoo lang geduurd hebben, niet moet worden gehandhaafd. Tegen dat besluit van den Gemeenteraad van Sneek komen de Voogden van het weeshuis op. En nu komt het mij voor, dat de éénige vraag, die hier te beslissen valt, deze is: of de Gemeenteraad van Sneek mogt doen wat hij gedaan heeft, of die Raad den toegang tot het weeshuis voor weezen van alle gezindheden mogt openen. Dat is de éénige vraag, die wij te beantwoorden hebben. En als ik mij daartoe bepaal, dan heb ik mij volstrekt niet te begeven in den oorlog tusschen Hervormden en Katholijken of van Papisten, als men ze liever zoo noemen wil. Bij niemand kan of zal toch het denkbeeld ontstaan, dat de Gemeenteraad van Sneek den oorlog zou voeren tegen zijne Hervormde ingezetenen.

Wanneer ik mij op dat standpunt plaats, kan ik ook zwijgen over de opgeworpene exceptiën. Ik wil echter gaarne bekennen, dat ik die van den heer Faber, dien ook ik niet voor onfeilbaar houd, geheel en al ongegrond acht; maar Gedeputeerde Staten hadden eigenlijk twee exceptiën: het beroep was prématuur en het was tardief. Prématuur, omdat er nog geen reglement was vastgesteld, en dat nog veel minder aan hunne goedkeuring was onderworpen. Tardief, omdat de quaestie inderdaad reeds beslist zou zijn bij Zijner Majesteits besluit van 6 December 1858 (*Staatsblad* n°. 85), zoodat hier de regel van toepassing zou zijn *non bis in idem*. Voor deze laatste exceptie trek ik geen partij; ik mag niet ontveinzen, dat ik van hare gegrondheid niet overtuigd ben. Maar de eerste exceptie van Gedeputeerde Staten komt mij juist voor, al zijn mijne gronden eenigzins anders dan de hunne. Het is toch eene waarheid, dat de instelling, in 1580 opgerigt, is gerangschikt onder die van art. 2, litt. a, der armenwet. Dat is *in confesso*. Als dit vaststaat, dan heeft de gemeente ook het regt om reglementen te maken, in te trekken en te wijzigen, naar mate zij dit noodig oordeelt. Maar komen er nu in die reglementen bepalingen voor, die strijdig zijn met de wet of het algemeen belang, dan kunnen die reglementen of die bepalingen worden vernietigd. Kan er echter wel quaestie zijn van strijd met de wet of het algemeen belang? De Gemeenteraad heeft een besluit genomen, een beginsel vastgesteld, volgens hetwelk weezen van alle gezindheden in zijne gemeentelijke instelling zullen worden toegelaten. Dat kan toch niet geacht worden in strijd te zijn met de wet of het algemeen belang. Hoe men ook denken moge over de beweringen der Voogden, zal men toch zeker niet kunnen zeggen, dat die met eene ruime uitlegging van het doel der instelling overeenstemt. Maar hoe dit ook zij, zal er ooit sprake kunnen zijn van vernietiging van een reglement, dan moet er eerst een reglement zijn, waarin dat gevaarlijke beginsel is opgenomen, dat de deur opent voor de Papisten.

Maar naar mijne overtuiging kan over dit vraagstuk eigenlijk geen verschil bestaan. Het betreft hier niet eene afzonderlijke zelfstandige instelling; maar van den aanvang af was het eene gemeentelijke instelling, en daarin heeft men steeds berust. Reeds sedert 1580 is zij dit geweest. Zij werd geadmistriseerd door Voogden, aangesteld door de gemeente, rekenpligtig en verantwoordelijk aan de gemeente. Die Voogden zijn dus ambtenaren van de gemeente; zij administreren eene gemeentelijke instelling voor en namens de gemeente. En daarom vind ik dit beroep reeds een onding, want hoe kan er verschil ontstaan van de gemeente met zich zelve? Zoo als ik zeide, de Voogden worden aangesteld door de gemeente; zij zijn rekenpligtig aan de gemeente. Nu kan er tusschen het Gemeentebestuur en de Voogden verschil van gevoelen ontstaan over de wijze van beheer, over het al dan niet opnemen van kinderen, maar over niet meer, en volstrekt niet over de grondslagen der instelling, die Voogden onderworpen doen zijn aan de besluiten van het Gemeentebestuur. Nu weet ik wel, dat men hier ageert uit art. 69 der armenwet. Maar wat zegt dat artikel? Dat zij zullen worden *gehoord*. En zoolang zij dus niet worden gevraagd en niet gehoord, hebben zij niets te zeggen. Eene andere vraag is: mogen gemeentebesturen bij hunne reglementen geenerlei wijziging brengen in de bestemming van een aan de gemeente toebehoorend gesticht? Ik meen ja, en dat het in de praktijk vrij algemeen zoo wordt begrepen; maar het staat eigenlijk nergens, ook niet in art. 7 der armenwet, en art. 6 spreekt alleen van strijd met de wet of het algemeen belang. Maar al neem ik eens aan, dat het Gemeentebestuur geen titel of jota in de bestemming van het gesticht zou mogen veranderen, dan nog zeg ik, dat het dit hier ook niet doet. In art. 1 van het reglement der instelling staat, dat het gesticht bestemd is tot verpleging en opvoeding *van behoeftige onderlooze kinderen.* Als ik nu dat gesticht inrigt voor een oude mannen- of vrouwenhuis of voor een ziekenhuis, dan geef ik er eene andere bestemming aan; maar als het is en blijft een weeshuis, dan verander ik de bestemming daarvan niet, ook al verander ik de voorwaarden van opneming der kinderen. Of ik nu zeg: in dat gesticht zullen worden opgenomen jongens en meisjes; of ik den onderdom tot opname bepaal op vijf of zes jaren, en of ik vaststel, dat daarin niet alleen Hervormde, maar ook Roomsche en Joodsche kinderen zullen worden opgenomen, ik verander de bestemming niet — het is en blijft een weeshuis.

En zoo kom ik dan van zelf tot het fond der zaak. En dan vraag ik, of de stichtingsbrief of de constitutieve titel der instelling verbiedt andere dan Hervormde kinderen op te nemen? Op die vraag antwoord ik volmondig neen. In den stichtingsbrief staat juist het tegendeel. Uit dien stichtingsbrief blijkt, dat het weeshuis door het Gemeentebestuur is gevestigd *tot het onderhoud en de opvoeding van weezen van burgeren van voors. steede.* Derhalve voor arme weezen, geboren uit Sneeksehe burgers. Nu heeft men wel gezegd, maar niet bewezen: *burgers*, dat zijn alleen Gereformeerden. Maar ik vraag: waar staat dat geschreven? Aangenomen dat de Hervormde Kerk destijds was de heerschende kerk, dan volgt daaruit volstrekt nog niet, dat niet anderen toen kunnen geweest zijn burgeren van Sneek, Roomschen b. v., of Luthersehen, of Joden zelfs, indien er die toen te Sneek geweest waren. Ik wil wel in het voorbijgaan zeggen, dat men voor kinderen van Joden volstrekt niet bang behoeft te zijn, die kan men gerust toelaten; want die zullen er toch niet komen. Maar de Papisten zal men, vrees ik, moeten ontvangen. Onder het woord *burgeren* waren begrepen alle bewoners van de stad. Dit blijkt overtuigend uit het geschrift van den heer Joustra, blz. 11 tot 21, waarbij ik nog enkele punten meen te moeten voegen.

In de *eerste* plaats meen ik te moeten herinneren, dat het gebouw, waarin het weeshuis werd gevestigd, behoorde tot de vroegere kloostergoederen. En dan meen ik te moeten vragen: of men opzettelijk de Roomschen daaruit zou hebben geweerd?

Ten *tweede*. De Spaasche Koning werd afgezworen in 1582. Derhalve waren de Sneeker ingezetenen in 1580, toen het gesticht werd opgerigt, nog Spanjaarden. Nu komt het mij onbegrijpelijk voor, dat men in den Spaanschen tijd een klooster heeft ingepakt en alle Papisten er uit heeft geweerd.

Ten *derde* kan ik niet aannemen, dat de Hervormde Kerk, al was zij de heerschende, een weeshuis zou gevestigd hebben, waarin alle kinderen konden worden toegelaten, mits het slechts geen Papisten waren. En al is het eene waarheid, dat dit toen een beginsel was, dan zeg ik: in den tegenwoordigen tijd denkt men er anders over, en het tegenwoordige Gemeentebestuur wijzigt daardoor de bestemming van de nrigting.

Men moet echter niet vergeten, dat bij de resolutie van 1773 het diaconiehuis werd opgeheven, en dat de eigendommen destijds aan de stad zijn overgedragen. Weezen van *alle* burgers werden toen in het weeshuis opgenomen, maar de kosten werden gedragen ten deele door de stad en ten deele door het weeshuis. De Boekhouder van de stad betaalde jaarlijks een zeker bedrag voor ieder kind, dat van stadswege in het gesticht opgenomen werd. Alle kinderen, van welke gezindheid ook, werden toegelaten. Bij de resolutiën van 1775 kwam hierin verandering en werd de stad van de betaling der kosten voor die weezen ontheven. Nu heeft men veel gesproken van het gebeurde in 1812, ten tijde van Koning Lodewijk. Het komt mij echter voor, dat de Prefect in 1812 niet zoo geheel ten onregte zijn gevoelen ten deze heeft blootgelegd. Men moet nu niet zeggen: de Prefect was Roomsch en de Koning was Roomsch; maar het is en blijft een feit, dat uit de geschiedenis der inrigting blijkt, dat er werkelijk Katholijke weezen in het gesticht zijn toegelaten.

Maar men neme nu eens aan, dat in 1580 onder het woord *burgers* alleen Hervormden waren bedoeld of begrepen, dan zeg ik: wij leven nu niet meer in 1580, maar in 1871. En als ik nu weten wil, wie burgers zijn, dan moet ik dat vragen aan de tegenwoordige wetten en instellingen. De stichtingsbrief zegt, dat toegelaten worden weezen van burgers. Om nu te beoordeelen, wie daaronder zijn begrepen, moet ik mij houden aan de Grondwet en aan ons burgerlijk regt. De stichtingsbrief moet uitmaken, welke kinderen kunnen worden opgenomen; en dan antwoord ik met den stichtingsbrief in de hand: weezen van burgers zonder eenig onderscheid. Nu heeft men het besluit van 16 December 1858 zeer aangevallen. In het algemeen moet dat besluit, zoolang het niet is ingetrokken, worden gehandhaafd. Maar ik wil er wel bijvoegen, dat ik dat besluit ook niet zeer duidelijk acht. Dit blijkt er echter uit, dat het besluit van den Gemeenteraad van Sneek wordt vernietigd, omdat het te bekrompen was en niet ver genoeg ging. Zoo blijkt uit dat besluit dus niet, dat de Koning verlangde, dat de kinderen van andere gezindheden uitgesloten moesten blijven. Maar dat besluit moet in verband beschouwd worden met de missive van den 3 Junij 1858, aangehaald in de brochure van JOUSTRA, blz. 10, waarin duidelijk wordt gezegd: „dat het gesticht is eene gemeente-instelling, en dat het dus moet voorzien in de behoefte van *alle* ingezetenen der gemeente“. Het ligt dan ook in den aard van de zaak, dat eene gemeente-instelling, opgerigt ten nutte en in het belang van de burgerij, voorzien moet in de behoefte van *alle* ingezetenen.

Men heeft gezegd, dat, zoo het besluit van den Gemeenteraad van Sneek werd gehandhaafd, het gevolg daarvan zou zijn, dat kinderen van alle gezindheden *pêle-mêle* zouden worden opgenomen, en dat dit tot allerlei moeilijkheden en twisten zou aanleiding geven. Ik erken gaarne, dat daaruit moeilijkheden kunnen ontstaan en dat dit ligt in de opvoeding en verpleging van kinderen van verschillende gezindheden. Daaraan kan toch de godsdienst niet vreemd blijven. Maar ik heb daartegen een afdoend antwoord. Art. 1 van het reglement bepaalt, „dat de kinderen zullen worden verpleegd *in* of *buiten* het gesticht“. Mogten er dus bezwaren ontstaan, dan kan men de kinderen van andere gezindheden in burger-huishoudingen uitbesteden.

Zowel de Voogden als het Gemeentebestuur hebben daartoe, volgens het reglement, volkomen de magt.

Ik ben volstrekt geen communist. Het is dwaasheid te zeggen: ik ben arm en zijt rijk en daarom zullen wij maar deelen. Dat verlangt ook niemand. Maar aan den anderen kant is het toch ook niet noodig, dat men spaarpotjes make en dat men aan de ruim voorhanden middelen eene geheel andere bestemming geve, van hoogere burger- of bewaarscholen b. v., dan waarvoor zij zijn bijeengebragt. Dan is het des te meer billijk en regtvaardig, dat men de middelen aanwende tot verpleging en opleiding van alle weezen, zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid. De Roomsch-Katholijken hebben volstrekt niet gezegd: verdeel het kapitaal en geef ons de helft, maar alleen: sluit mij niet uit eene gemeentelijke instelling uit, omdat ik niet behoor tot uw kerkgenootschap. Laat ook onze weezen in de gemeentelijke instelling toe. Dat behoort tot den geest van den tegenwoordigen tijd.

Beide gemagtigden voeren nog een en andermaal het woord tot nadere toelichting der bijgebragte gronden.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het geschil over de woonplaats van B. L. Taekema tijdens zijne opname in het krankzinnigengesticht te Franeker op 30 Mei 1871.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Over de woonplaats van den krankzinnige Bauke Lolles Taekema is geschil. Het is namelijk de vraag, of hij bij zijne opname in het gesticht te Franeker gevestigd was te Sexbierum, gemeente Barradeel, dan wel te Dongjum, gemeente Franekeradeel. Ten aanzien der feiten wordt opgegeven, dat Bauke Lolles Taekema, vroeger gewoond hebbende te Boer, van dáár is vertrokken naar Sexbierum en den 3 September 1870 in het bevolkingsregister der gemeente Barradeel, nl. in het dienstbodenregister, is ingeschreven, met vermelding, dat hij den 9 Augustus bevorens in de gemeente is aangekomen;

dat hij zijne dienst bij den landbouwer E. Wiersma, te Sexbierum, in het begin van de maand April 1871 heeft verlaten, zonder dat daarvan in het bevolkingsregister melding wordt gemaakt, en zich toen heeft begeven naar Dongjum bij zijn aldaar woonachtigen grootvader Broer Douwes Feenstra, doch niet in het bevolkingsregister der gemeente Franekeradeel is ingeschreven; en dat hij na zijn vertrek zijne kist met kleederen ten huize van Wiersma heeft afgehaald, doch het loon, dat hij te goed had, aanvankelijk niet heeft ontvangen, zijnde dit later uitbetaald aan zijn grootvader voornoemd;

dat Bauke Lolles Taekema op den 30 Mei 1871 is opgenomen in het krankzinnigengesticht te Franeker;

dat Taekema, die reeds vroeger in het krankzinnigengesticht te Franeker is verpleegd geworden, vroeger niet onder curatele is gesteld en als meerderjarige ook niet onder voogdij staat.

De Kantonregter te Harlingen is uitgenoodigd om den landbouwer G. Wiersma, te Sexbierum, en den grootvader van Taekema, Broer Douwes Feenstra, te Dongjum, onder eede te hooren aangaande zijne woonplaats tijdens zijne opname in het krankzinnigengesticht te Franeker.

De onder eede door Eelke Leefferts Wiersma, te Sexbierum, voor den Kantonregter

te Harlingen afgelegde verklaring komt in substantie hierop neder: dat Bauke Lolles Taekema in de maand Julij 1870 bij hem in dienst is gekomen en in dienst gebleven tot het laatst van Maart 1871, toen hij op een Zondag met diens voorkennis naar Dongjum naar zijn grootvader is vertrokken; dat het zijn voornemen niet was om Taekema, als hij weêr terugkwam, weêr in dienst te nemen; dat Taekema, bij zijn vertrek, zich niet bepaald heeft uitgelaten, of bij hem het plan bestond in zijne dienst terug te keeren, doch veertien dagen later zelf zijne kist heeft gehaald, waaruit Wiersma opmaakt, dat Taekema geen plan heeft gehad om weêr te komen; dat zij, bij zijn vertrek, in der minne zijn gescheiden, elkander goed begrijpende, dat de dienstbetrekking tusschen hen uit was, alsmede dat hij ook des Dingsdags, na den Zondag, waarop hij is vertrokken, bij Wiersma was geweest om zijn verdiend loon, dat hem echter niet werd betaald.

De grootvader van Bauke Lolles Taekema, Broer Douwes Feenstra, te Dongjum, is niet voor den Kantonregter te Harlingen verschenen, als zijnde daarin door ziekte verhinderd, en is alzoo niet onder eede kunnen worden gehoord.

Van de zijde van Barradeel wordt beweerd, dat uit de omstandigheden genoegzaam blijkt, dat Taekema voornemens was zich te Dongjum te vestigen, en het, krachtens de betrekkelijke bepalingen van het Burgerlijk Wetboek, voor de overbrenging der woonplaats geen vereischte is zich uit het bevolkingsregister te doen afschrijven; terwijl van den kant van Franekeradeel wordt aangevoerd, dat de grootvader te Dongjum uit medelijden huisvesting aan Taekema heeft verstrekt, en dat hij in krankzinnigen toestand werk heeft gezocht en verkregen bij C. D. van der Weg, bij wien hij vroeger, toen hij uit het krankzinnigengesticht te Franeker was ontslagen, met een subsidie van wege het patronaat was verpleegd.

Uit de voren aangehaalde omstandigheden is volgens Gedeputeerde Staten van Friesland met genoegzame zekerheid af te leiden, dat Bauke Lolles Taekema, bij het verlaten van zijne dienst in Maart 1871, bij den landbouwer Wiersma, te Sexbierum, het bepaalde voornemen had de gemeente Barradeel met er woon te verlaten, en dat hij geenszins het voornemen had er zich vooreerst althans weder te vestigen; voorts dat genoemde Taekema zich in Maart 1871 heeft begeven naar de gemeente Franekeradeel en aldaar werk heeft gezocht en verkregen; op welke gronden die vergadering van oordeel is, dat Bauke Lolles Taekema, toen hij op den 30 Mei 1871 werd opgenomen in het krankzinnigengesticht te Franeker, woonachtig was te Dongjum, gemeente Franekeradeel.

Het geschil is door den Commissaris des Konings aan Zijner Majesteits beslissing onderworpen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Negen-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 13 December 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden :

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling is ingekomen een Koninklijk besluit van den 28 November 11., no. 12, houdende beschikking op *het beroep van J. de Koning c. s., te Poortugaal, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, houdende afwijzing hunner reclame tegen de opgelegde verplichting tot onderhoud en, zoo noodig, vernieuwing van de Kerkstraat in die gemeente* (zie het verslag over deze zaak op blz. 299—301).

Het besluit is van den volgenden inhoud :

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDER-
LANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN
LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een, onder dagteekening van 29 April 1871, aan Ons ingediend adres van J. de Koning c. s., grondeigenaren en ingezetenen van de gemeente Poortugaal, in beroep komende van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van den 24 Januarij te voren, n°. 17, waarbij de bezwaren der adressanten tegen de hun opgelegde verplichting tot voorziening in het onderhoud van den weg, genaamd de Kerkstraat, in de genoemde gemeente, zijn afgewezen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 17 October 1871, n°. 69;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 23 November 1871, n°. 197, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat op den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Poortugaal onder no. XV voorkomt de genoemde Kerkstraat met de aantekening, dat in het onderhoud van dien weg wordt voorzien door de erfgerechtigden, terwijl het Gemeentebestuur met het beheer is belast;

dat die legger, na overeenkomstig de bepalingen van het reglement op de wegen en voetpaden in Zuidholland, goedgekeurd bij Ons besluit van 18 December 1859, n°. 60 (*Provinciaal blad* n°. 12), na voorafgaande kennisgeving, gedurende twee maanden ter lezing te hebben gelegen op de Secretarie der gemeente, laatstelijk op 3 Julij 1862 door den Gemeenteraad is vastgesteld, zonder dat toenmaals, hetzij door adressanten, hetzij door anderen, bezwaren tegen de bedoelde aantekening zijn ingebracht;

dat, volgens art. 3, al. 7 en 8, van het reglement op de wegen en voetpaden in Zuidholland, goedgekeurd bij Ons besluit van 21 November 1870, n°. 16 (*Provinciaal blad* n°. 103), voorziening in hooger beroep van beslissingen van Gedeputeerde Staten, aangaande bezwaren, tegen den legger na zijne vaststelling ingebracht, bij Ons moet worden gevraagd binnen ééne maand, nadat zoodanige beslissing ter kennis van den Gemeenteraad of van belanghebbenden is gebragt, en het beroep van adressanten alzoo na het verstrijken van den bepaalden termijn ingediend is;

dat, buiten het geval van voorziening in hooger beroep, in gemeld art. 3 bedoeld, geene wet noch bepaling van het reglement op de wegen en voetpaden in Zuidholland aan Ons de bevoegdheid toekent om dengene, die op den legger als onderhoudsplichtige is aangewezen, van die verplichting te ontheffen;

dat integendeel al. 11 van meergemeld art. 3 bepaalt, dat de bij de invoering van het reglement reeds vastgestelde leggers van kracht blijven;

Gezien het reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Zuidholland, goedgekeurd bij Ons besluit van 21 November 1870, n°. 16 (*Provinciaal blad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de adressanten in hun tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 24 Januarij 1871, n°. 17, ingesteld beroep niet-ontvankelijk te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 28 November 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van Burgemeester en Wethouders der gemeente Sprang van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 1 September 1871, waarbij de rekening dier gemeente over 1870 is gesloten.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Binnen de gemeente Sprang heeft zich het geval voorgedaan, dat, over het tijdvak van 22 Augustus tot 1 October 1870, de Wethouder van Vlodorp de betrekking van Burgemeester, na ontstane vacature, gedurende dien tijd heeft waargenomen.

In de gemeenterekening over 1870, gelijk die door den Gemeenteraad voorloopig werd vastgesteld, kwam een post voor, ten bedrage van f 3.69½, ter zake van de jaarwedde over voormeld tijdvak, aan van Vlodorp als Wethouder uitgekeerd.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant waren echter van oordeel, dat de jaarwedde van Burgemeester en die van Wethouder niet mogten worden gecumuleerd, en namen, toen het Gemeentebestuur van Sprang aan de deswege gemaakte bedenking niet toegaf, een besluit dd. 1 September ll., n°. 29, waarbij zij overwogen: dat de gelijktijdige waarneming der betrekkingen van Burgemeester en Wethouder door één persoon, uit den aard der zaak, niet kan geschieden, en het genieten van de beide daaraan verbonden bezoldigingen in strijd te achten is met den geest der gemeentewet (artt. 77, 78 en 90); kunnende mitsdien het gedeelte der jaarwedde van den Wethouder M. van Vlodorp, gedurende het tijdvak van 22 Augustus tot 1 October 1870 genoten tot een bedrag van f 3.69½, niet in de rekening worden gelaten; weshalve Gedeputeerde Staten, gelet op art. 221 der gemeentewet, besloten, de bovenbedoelde rekening der gemeente Sprang over het dienstjaar 1870 te sluiten en vast te stellen na aftrek van den bewusten post van f 3.69½.

Tegen dat besluit van Gedeputeerde Staten van 1 September ll. zijn Burgemeester en Wethouders van Sprang, onder dagteekening van 29 September daaraanvolgende, in hooger beroep gekomen bij Zijne Majesteit. Zij geven daarbij te kennen, dat, naar hunne meening, aan den Wethouder-waarnemend-Burgemeester, die volgens artt. 77 en 78 der gemeentewet aanspraak maakte op de jaarwedde, aan de betrekking van Burgemeester verbonden, het naar bovengenoemd tijdvak berekende evenredig aandeel daarin ook moest worden uitgekeerd. De 2de al. van art. 73 der gemelde wet kon huns inziens hier niet gelden, aangezien het niet was de Burgemeester, die de jaarwedde van Wethouder genieten zou, maar integendeel de Wethouder, aan wien, geheel in overeenstemming met de slot-alinea van art. 94, de wedde van Burgemeester werd uitgekeerd. Daarenboven, wanneer art. 90 door den Gemeenteraad in toepassing gebragt en er een plaatsvervangend Wethouder benoemd ware, dan zoude het uitbetalen der jaarwedde van den Wethouder aan den plaatsvervangenden Burgemeester in strijd zijn te achten met de wet. Nu evenwel de Raad, als éénig bevoegde magt om over de al of niet noodzakelijkheid der vervanging te oordeelen, dit niet gedaan heeft, blijft de waarnemend-Burgemeester tevens Wethouder, wien zijne aanspraak op de jaarwedde aan laatstgenoemde betrekking evenmin kon ontzegd worden.

Dienvolgens wendden Burgemeester en Wethouders, op grond van art. 227, in verband met art. 200, der gemeentewet, zich tot Zijne Majesteit, met eerbiedig verzoek, dat het Hoogstdezelve behage het besluit van Gedeputeerde Staten van 1 September ll., als in strijd met de wet, te vernietigen.

Gedeputeerde Staten, nader door den Minister van Binnenlandsche Zaken gehoord, hebben, onder dagteekening van 26 October ll., hun amtsberigt uitgebragt. Burgemeester en Wethouders — zeggen Gedeputeerde Staten — gronden hun verzoek op de slotbepaling van art. 94 der gemeentewet, welke aan een Wethouder bij uitzondering vergunt uit de gemeentekas het inkomen te genieten, dat verbonden is aan eene andere hem opgedragen gemeentebediening. Blijkbaar wordt echter voorbijgezien, dat het genot van bezoldiging niet is afgescheiden van dienstverrigting: loon voor dienst. Alleen afgaande op de letter der aangehaalde artikelen van de gemeentewet, verliest men uit het oog, dat de functiën van Burgemeester uit haren aard onvereenigbaar zijn met die van Wethouder. De bedoeling van het slot van art. 94 der

gemeentewet kan naar het inzien van Gedeputeerde Staten geene andere zijn dan aan een Wethouder te vergunnen de bezoldiging te genieten voor diensten, die hij in eene andere openbare gemeentebediening, met het lidmaatschap van den Raad bestaanbaar, aan de gemeente bewijst. In de gewisselde stukken met hun Collegie — zeggen Gedeputeerde Staten — werd door het Gemeentebestuur nog als grond van billijkheid voor het genot der dubbele bezoldiging opgegeven, dat het Dagelijksch Bestuur de zaken, tijdens de vacature van het burgemeester-ambt, zonder plaatsvervangenden Wethouder heeft afgedaan, waardoor de taak van den Wethouder-waarnemend-Burgemeester zou zijn verzwaaard. Het komt echter aan Gedeputeerde Staten voor, dat dit argument te veel bewijst, omdat die verzwaring eveneens drukte op den jongsten Wethouder, die daarvoor geene vergoeding ontvangen heeft of kon ontvangen. Het is op deze gronden, dat Gedeputeerde Staten bij hunne resolutie hebben volhard.

Memoriën zijn er niet ingediend; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOOR ITER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het beroep van den Raad der gemeente Neuzen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan het raadsbesluit tot het aangaan eener geldleening van f 10,000 met de Maatschappij voor gemeente-crediet.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! De Raad van de gemeente Neuzen, provincie Zeeland, besloot op den 7 Augustus ll. tot het aangaan eener geldleening ten bedrage van f 10,000 met de Maatschappij voor gemeente-crediet te Amsterdam, op de gebruikelijke voorwaarden, namelijk, dat de gemeente jaarlijks, gedurende 68 jaren, aan de Maatschappij zou betalen 5 ten honderd van de geleende som, en dat de gemeente aandeel zou nemen in de Maatschappij ten bedrage van f 500; en dat door dit alles de gemeente na verloop van 68 jaren geheel van de schuld zou zijn bevrijd. Die som van f 10,000 moest strekken voor de uitgaven, noodig voor het doen bestraten van verschillende wegen met daarmede in verband staande verbeterde riolering.

Dat besluit is ter goedkeuring opgezonden aan Gedeputeerde Staten der provincie Zeeland. Die Staten hadden op den 18 Augustus ll. aan den Raad te kennen gegeven bezwaar er in te vinden om de verzochte goedkeuring te verleenen, op grond, dat, ofschoon eene geldleening, met de Maatschappij van gemeente-crediet gesloten, in de eerste jaren voordelig is te achten, dit voordeel echter niet kan opwegen tegen het belangrijk nadeel, dat in de volgende jaren wordt geleden; dat bij gewone geldleening de opoffering in de eerste jaren wel grooter is, wegens aflossing van het kapitaal, maar dat juist door de aflossing bij gedeelten langzamerhand de rentelast vermindert, zoodat de slotsom is, dat eene geldleening bij genoemde Maatschappij in dit geval duizende guldens meer zou kosten, dan wanneer men eene geldleening sloot op de gewone wijze.

Gedeputeerde Staten hebben bij hunne gemelde missive ten betooge van de gezegde gronden overgelegd eene berekening, waaruit zou volgen, dat eene leening bij het gemeente-crediet eene uitgaaf zoude vorderen van f 15,445 meer, dan bij eene gewone

geldleening. Voorts wezen zij er op, dat, even als de tegenwoordige tijd zijne uitgaven eischt, de toekomst evenzoo de hare zal vorderen; en dat het dus niet goed is om zich voor 68 jaren te verbinden, maar dat het beter is eene gewone geldleening te sluiten, waardoor men de vrijheid behoudt om na een niet al te lang tijdverloop, des noodig, eene nieuwe geldleening te sluiten ter bestrijding van uitgaven, voor nieuwe behoeften geëischt.

Op den 6 September ll. heeft de Gemeenteraad daartegen opgemerkt, dat bij gewone geldleeningen, om in rente en aflossing te voorzien, de belastingen te Neuzen zouden moeten worden verhoogd. Ten betooge, dat eene geldleening bij de Maatschappij niet zoo nadeelig was in tegenoverstelling van eene gewone geldleening met aflossing van f 150 's jaars, en dus aan te gaan mede voor ongeveer 68 jaren, heeft de Raad overgelegd eene berekening, ten blijke, dat de eerste wijze van geldleening zou kosten f 34,000, maar de laatste toch ook bijna f 27,000.

Gedeputeerde Staten hebben bij besluit van 23 September de gevraagde goedkeuring geweigerd, op de voormelde gronden, alsmede omdat de in deze voorgenomen werken niet van dien aard zijn, dat eene verdeeling der kosten daarvan over een tijdvak van 68 jaren te regtvaardigen is, omdat in dat tijdvak die werken herstel en zelfs vernieuwing zouden eischen, zoodat de ingezetenen der gemeente alsdan met den dubbelen last van rente en kosten van herstel en vernieuwing zouden zijn bezwaard.

De Gemeenteraad van Neuzen is op den 19 October ll. van gemeld besluit van Gedeputeerde Staten in beroep gekomen bij den Koning. In zijn adres merkt de Raad op, dat tegenwoordig bij gewone geldleening het kapitaal niet gemakkelijk tegen eene rente van slechts 5 pct. kan worden verkregen; dat in ieder geval bij gewone geldleening de belastingen zouden moeten verhoogd worden; dat, nog niet lang geleden, de belasting op de inkomsten reeds verhoogd is; en dat de gemeente, hoezeer niet onwilverend zijnde, toch niet in zoodanigen staat verkeert, dat nieuwe verhooging van belastingen redelijkerwijze mogelijk is; dat in de gemeente Neuzen, bij toenemende ontwikkeling, nieuwe werken noodig zijn; en dat men er wel aan heeft gedacht, om ter bestrijding daarvan te gebruiken een gedeelte van het kapitaal, ten name van de gemeente op het grootboek der Nederlandsche Nationale Schuld ingeschreven; maar dat men het beter heeft geacht, eene geldleening aan te gaan bij de Maatschappij, die door betaling van 5 pct. in 68 jaren wordt gedelgd, omdat bij vervreemding van de inschrijving het kapitaal en de daaruit voortvloeiende rente verloren gaan. Verder zegt de Raad, dat de voorgenomen werken in 68 jaren wel geene groote vernieuwing zullen eischen; dat ze aanmerkelijk zullen bijdragen tot meerdere ontwikkeling van de welvaart der gemeente; en dat het dus billijk is, dat een later geslacht, deelachtig aan de vruchten dier werken, ook drage in de lasten, die er het gevolg van zijn.

Gedeputeerde Staten, in wier handen dit adres is gesteld, hebben op den 3 November ll. berigt, dat, naar hunne meening, de gronden, waarop hun besluit rust, door den Raad niet zijn wederlegd, maar veeleer versterkt door hetgeen de Raad aanvoert ten aanzien van de opmerkelijke ontwikkeling van de gemeente en het bezit van inschrijving in het bedoelde grootboek.

In dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 19 November ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De **VOORZITTER**: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de ord zijn, sluit ik de vergadering.

Dertigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 27 December 1871.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN
OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de leden :

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. I. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als :

1°. van den 12 dezer (*Staatsblad* n°. 128), waarbij het door J. P. en L. H. Engelbrecht, te Amsterdam, ingesteld beroep tegen het besluit der Gedeputeerde Staten van Noordholland dd. 26 October 1870, n°. 33, betrekkelijk het behouden van een stoomwerktuig, ongegrond wordt verklaard (zie het verslag over deze zaak op blz. 160—168).

Het rapport van den Minister van Binnenlandsche Zaken luidt aldus:

N°. 202.

12de AFDEELING.

's GRAVENHAGE, 6 December 1871.

NIJVERHEID.

AAN DEN KONING.

Het behaagde Uwer Majesteit, mij, om consideratiën en advies, te doen toekomen het advies van den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur), in zake een beroep van J. P. en L. H. Engelbrecht, te Amsterdam, van een besluit van de Gedeputeerde Staten van Noordholland dd. 26 October 1870, n°. 33, waarbij aan E. Bispinck vergunning is verleend om het stoomwerktuig in het perceel HH, n°. 95, in de Raamstraat aldaar, onder de daarbij gestelde voorwaarden, te behouden.

De Raad stelt Uwer Majesteit voor dat besluit te vernietigen en daartoe het onderstaande besluit te nemen

»WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

»Beschikkende op het beroep van J. P. en L. H. Engelbrecht, te Amsterdam, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 26 October 1870, n°. 33, waarbij aan E. Bispinck vergunning is verleend om de stoommachine, in het perceel HH, n°. 95, in de Raamstraat aldaar, onder de daarbij gestelde voorwaarden, te behouden;

»Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 14 Junij 1871, n°. 23;

»Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van . . . ;

»Overwegende:

»dat door Ons, uitspraak doende in hooger beroep van besluiten van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij aan E. Bispinck vergunning was verleend tot daarstelling eener stoomgarenwinderij, bij besluit van 7 November 1867, n°. 67, is verklaard, dat het gebouw voor de daarin op te rigten fabriek niet behoorlijk was ingerigt, en dat dus het verzoek om vergunning ten onrechte was ingewilligd;

»dat Bispinck, na eene kleine wijziging in zijne fabriek te hebben gemaakt, in Januarij 1868 zich weder tot Gedeputeerde Staten heeft gewend, nogmaals verzoekende om de garenwinderij in het genoemde perceel door het aldaar aanwezige stoomwerktuig te mogen drijven;

»dat Gedeputeerde Staten dat verzoek hebben toegestaan; en dat hunne beslissing, hoewel gebleken was, dat de hinder en het nadeel voor de naburen in hooge mate bleven voortduren, toen bij Ons besluit van 27 Julij 1869, n°. 7, is gehandhaafd, maar onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat in de fabriek zou worden aangebragt een éénsteensmuur, behoorlijk gefundeerd, op een afstand van minstens 25 centimeters van de bestaande gemeene muren, in welchen nieuwen muur alléén zouden mogen rusten de toestellen der fabriek; en zulks binnen twee maanden na de dagteekening van het besluit, zullende bij gebreke daarvan de vergunning tot het hebben der stoomgarenwinderij geacht worden te zijn ingetrokken;

»dat Bispinck in gebreke is gebleven om de voorzorgen te nemen, waardoor aan de hinderlijkheid en het nadeel kon worden te gemoet gekomen, en aan de hem opgelegde voorwaarde niet heeft voldaan, zoodat de vergunning den 27 September 1869 was vervallen;

»dat Bispinck zich den 13 September 1870 ten derden male heeft gewend tot Gedeputeerde Staten van Noordholland, met verzoek om de toestemming tot voortdurend gebruik zijner stoommachine;

»dat Gedeputeerde Staten bij hun nu bestreden besluit de vergunning hebben verleend tot behoud der stoommachine in het omschreven perceel;

»dat Gedeputeerde Staten verklaren, bij de overweging van het verzoek, alleen te hebben gelet op het stoomwerktuig zelf, en buiten aanmerking te hebben gelaten de daardoor gedreven machines;

»dat deze opvatting van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 in strijd is met de steeds gevolgde administratieve jurisprudentie ten opzichte van dit punt en bijkbaar te beperkt is;

»dat toch, ten opzichte van het gevaar, dat van het gebruik van de stoomwerktuigen zelve kan voortspruiten, in hetzelfde jaar 1824, bij besluit van 6 Mei (*Staatsblad* n°. 32), vervangen door dat van 26 September 1833 (*Staatsblad* n°. 58), afzonderlijke voorschriften zijn gegeven;

„dat, uit het oogpunt van de hinderlijkheid en het nadeel voor de bureu, uit welk oogpunt het besluit van 1824 de oprigting van stoomwerktuigen beschouwt, het eigenlijk gezegde stoomwerktuig niet van de daardoor gedreven toestellen kan worden afgescheiden;

„dat niet is gebleken, dat sedert Ons besluit van 27 Julij 1869 eenige afdoende verandering in de fabriek is aangebragt, of dat van de werking der machine minder hinder of nadeel zou worden ondervonden;

„dat Bispinck zich aan de hem toen opgelegde voorwaarde niet onderwerpt, omdat, naar hij beweert, het lokaal, waarin de fabriek gevestigd is, daarvoor geen genoegzame ruimte aanbiedt;

„Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

„Hebben goedgevonden en verstaan:

„met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 26 October 1870, n°. 33, te verklaren, dat aan E. Bispinck het gebruik der stoommachine, tot het in werking brengen zijner fabriek in perceel HH, n°. 95, niet kan worden vergund.

„Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).”

Na eene korte uiteenzetting van den loop dezer zaak, die sedert 1867 aanhangig is en thans voor de vierde maal een punt van onderzoek bij den Raad van State heeft uitgemaakt, ontwikkelt de Raad de motieven, waarop hij meent tot vernietiging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland te moeten adviseren. Gedeputeerde Staten hebben verklaard, bij de overweging van het verzoek, alléén te hebben gelet op het stoomwerktuig zelf en buiten aanmerking te hebben gelaten de daardoor gedreven machines. Die opvatting van het besluit van 31 Januarij 1824, meent de Raad, is blijkbaar te beperkt; volgens hem kan uit het oogpunt van nadeel en hinder voor de bureu, uit welk oogpunt het besluit de oprigting van stoomwerktuigen beschouwt, het eigenlijk gezegde stoomwerktuig niet van toestellen, daardoor gedreven, afgescheiden, en moet het geacht worden daarmede één geheel uit te maken.

Na gezette overweging van het geschilpunt kan ik Uwer Majesteit niet aanraden de door den Raad voorgedragen beslissing te bekrachtigen.

Op zich zelf is het beginsel van 's Raads advies ontegenzeggelijk juist, en dienovereenkomstig is in voorkomende gevallen steeds gehandeld. Het kan aan geen twijfel onderhevig zijn, dat de toevoeging van een stoomwerktuig eene fabriek van aard kan doen veranderen en aanleiding zijn, dat eene inrigting, die voor de bureu geheel onschadelijk is, aan de naburige bewoners nadeel en hinder berokkene, wanneer zij door stoom wordt gedreven. Dat beginsel is evenwel bij het besluit van 31 Januarij 1824 niet bekrachtigd; de stoomwerktuigen staan bij de opnoeming in art. 2 geheel op zich zelve, en het besluit laat geene andere uitlegging toe dan dat, bij de beoordeeling van hinder of nadeel van eene door stoom gedreven inrigting, alleen het stoomwerktuig in aanmerking mag komen en niet de toestellen, die daardoor in beweging worden gebragt, indien met die toestellen niet gedreven wordt eene fabriek, trafik of andere inrigting, voor welker oprigting, ingevolge het besluit, voorafgaande vergunning wordt vereischt.

De opnoeming der inrigtingen in het besluit van 1824 is limitatief; andere dan de met name vermelde inrigtingen kunnen niet bij analogie aan de toepassing van het besluit worden onderworpen, dan alleen voor zoover achter enkele benamingen de woorden *enz.* of *en dergelijke* gevoegd zijn. De garenwinderijen zijn niet in het besluit genoemd; derhalve wordt voor de oprigting daarvan geen vergunning gevord-

derd, onverschillig of zij uit de hand, door stoom of welke andere beweegkracht ook, gedreven worden. Verlangt de belanghebbende daartoe van stoomkracht gebruik te maken, dan valt de oprigting van het stoomwerktuig onder de toepassing van het besluit, krachtens de opnoeming van die werktuigen in art. 2; doch dan mogen de motieven van weigering ook alleen aan het gevaar, de schade of den hinder, aan het stoomwerktuig zelf verbonden, ontleend worden.

De Raad kent aan het besluit van 1824 eene wijdere strekking toe dan met eene strenge uitlegging daarvan overeen te brengen schijnt. Volgens hem kan het stelsel van Gedeputeerde Staten alleen daarom niet opgaan, omdat alsdan het Koninklijk besluit van 26 September 1833 (*Staatsblad* n°. 58) geheel dezelfde strekking zou hebben als het besluit van 31 Januarij 1824, en dus, ten opzigte van de stoomwerktuigen, zou moeten geacht worden het laatstgenoemde te hebben vervangen, zoodat dan geen vergunning tot oprigting van een stoomwerktuig, volgens het besluit van 1824, meer zou te pas komen. Blijkbaar ziet de Raad hier het onderscheid voorbij tusschen de politie op de stoomwerktuigen als inrigtingen, die schade, nadeel of hinder kunnen veroorzaken, en die op de stoomwerktuigen als zoodanig. Het besluit van 26 September 1833 (*Staatsblad* n°. 58), thans door de wet van 28 Mei 1869 (*Staatsblad* n°. 97) vervangen, schreef veiligheidsmaatregelen voor „ter voorkoming van onheilen, welke zoowel uit eene gebrekkige vervaardiging, als uit een onvoorzigtig gebruik van stoomwerktuigen kunnen ontstaan“; de wet van 28 Mei 1869 regelt het gebruik van stoomtoestellen met het oog op de ontploffing van de ketels. Er zijn evenwel aan de nabijheid van een stoomwerktuig dikwijls geheel andere nadeelen verbonden, dan die uit ontploffing kunnen ontstaan: gevaar van brand, schade en hinder door rook, trilling, verontreiniging van het water; daartegen waakt het besluit van 1824. Een stoomwerktuig vormt op zich zelf, afgescheiden van de fabriek, die daardoor gedreven wordt, en van de gevaren van ontploffing, eene „inrigting, die, bij on gepaste daarstelling of verandering, het publiek met gevaar, schade of hinder kan bedreigen“ en is om die reden in art. 2 van het besluit van 1824 opgenomen.

In het aanhangig geval is het aan geen redelijken twijfel onderhevig, dat de bureu van het geraas en de trilling, door de garenwinderij van Bispinck veroorzaakt, hinder en welligt schade ondervinden. Het ware wenschelijk, dat hieraan, onder inroeping van het besluit van 1824, een einde kon worden gemaakt, doch hiertoe bestaan geen termen. Eene wet, ter vervanging van dat besluit, zou voorzeker in die leemte hebben te voorzien.

De Raad beroept zich op de steeds gevolgde jurisprudentie, waarmede het stelsel van Gedeputeerde Staten in strijd is. Die jurisprudentie schijnt evenwel meer te berusten op de wenschelijkheid, om aan den ondervonden hinder te gemeet te komen, dan op eene juiste uitlegging van het besluit, waaromtrent de uitspraak van Uwer Majesteit wordt ingeroepen.

Op deze gronden gevoel ik mij verplicht Uwer Majesteit eerbiedig voor te stellen, het beroep van J. P. en L. H. Engelbrecht ongegrond te verklaren en het besluit van de Gedeputeerde Staten van Noordholland te handhaven bij een besluit, waarvan een ontwerp hiernevens ter bekrachtiging wordt aangeboden.

*De Minister van Staat en van
Binnenlandsche Zaken,*

THORBECKE.

Het daarop gevolgd Koninklijk besluit is van den volgenden inhoud:

12 Dec. 1871,
n°. 23.

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING
DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU,
GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van J. P. en L. H. Engelbrecht, te Amsterdam, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 26 October 1870, n°. 33, waarbij aan E. Bispinck vergunning is verleend om de stoommachine, in het perceel HH, n°. 95, in de Raamstraat aldaar, onder de daarbij gestelde voorwaarden te behouden;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 14 Junij 1871, n°. 23;

Op de voordragt van Onzen Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken van den 6 December 1871, n°. 202, 12de Afdeling;

Overwegende:

dat door het stoomwerktuig, geplaatst in het perceel HH, n°. 95, in de Raamstraat te Amsterdam, eene garenwinderij in beweging wordt gebragt, die een voor de adressanten hinderlijk geraas veroorzaakt;

dat de garenwinderijen niet vermeld zijn in het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) onder die inrigtingen, tot welker daarstelling of verandering voorafgaande toestemming wordt vereischt;

dat genoemd besluit wel het plaatsen van stoomwerktuigen regelt, doch niet het oprigten en gebruiken van de werktuigen, toestellen of inrigtingen, die daardoor worden gedreven, indien deze niet uitdrukkelijk in dat besluit zijn vermeld;

dat alzoo de hinder, door de garenwinderij veroorzaakt, niet op grond van dat besluit kan worden belet;

dat bij herhaald onderzoek gebleken is, dat de beweging van het stoomwerktuig zelf geen hinder veroorzaakt;

dat er dus geene termen zijn om het gebruik van dat stoomwerktuig te beletten of daaraan voor 's hands beperkende bepalingen te verbinden;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit der Gedeputeerde Staten van Noordholland dd. 26 October 1870, n°. 33, het door adressanten daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* en gelijktijdig met het rapport van Onzen Minister van Staat en van Binnenlandsche Zaken in de *Staats-courant* zal worden geplaatst.

Het Loo, den 12 November 1871.

WILLEM.

*De Minister van Staat en van
Binnenlandsche Zaken,*

THORBECKE.

Uitgegeven den zeventienden December 1871.

De Minister van Justitie,

J. A. JOLLES.

20. van den 9 dezer, no. 21, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente 's Gravenhage van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, houdende verklaring, dat de heer Dr. H. de Jong als lid van den Gemeenteraad behoort te worden toegelaten* (zie het verslag over deze zaak op blz. 347—350).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het bij Ons ingesteld hooger beroep van den Gemeenteraad van 's Gravenhage tegen eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van den 12 September 1871, waarbij de toelating van den heer Dr. Hendrik de Jong, als lid van den Raad dier gemeente, is bevolen;

Den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 22 November 1871, n°. 78;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 4 December 1871, n°. 228, 2de Afdeling;

Overwegende:

dat de Gemeenteraad te 's Gravenhage in zijne zitting van 29 Augustus ll. verklaard heeft, dat deze gekozene niet als lid van den Raad kan worden toegelaten, omdat hij de betrekking van gemeente-geneesheer bekleedt en de gemeente-geneeskunst-oefenaren alhier niet uitsluitend met de armenpraktijk zijn belast, maar hun nog andere werkzaamheden zijn opgedragen, met die praktijk in geen verband staande, als het bijstaan der Commissie, jaarlijks belast met de keuring der schutterpligtigen, die vrijstelling aanvragen wegens ligchaamsgebreken, en het dienen van advies omtrent de bewoonbaarheid van gebouwen, of omtrent de vraag, of in de gemeente aanwezige slooten of wateren al of niet schadelijk voor de openbare gezondheid te achten zijn;

dat Gedeputeerde Staten, in overeenstemming met het gevoelen der minderheid in den Raad, op de door deze ingeleverde bezwaren, hebben geoordeeld, dat die bijkomende verplichtingen de gemeente-geneesheeren, met de armenpraktijk belast, die volgens de slotbepaling van art. 23 der gemeentewet wèl als zoodanig leden van den Raad kunnen zijn, niet deden vallen onder het verbod van litt. *f* van gezegd artikel;

dat, daargelaten de vraag, of hunne aanwijzing door Burgemeester en Wethouders tot bijstand der door eene rijkswet ingestelde Commissie van keuring van schutterpligtigen gezegd zou kunnen worden hen in eene aan het Gemeentebestuur ondergeschikte stelling te plaatsen, — in allen gevalle de hun bij de gemeente-verordeningen van 12 Maart en 16 April 1867 opgelegde werkzaamheden hun zijn opgelegd in het belang der gemeente, en zij zich daaraan, ingevolge van hunne aanstelling als gemeente-geneeskunst-oefenaren, niet zonder pligtverzuim mogen onttrekken;

dat de gunstige uitzondering, in het laatste lid van art. 23 op het algemeen verbod in litt. *f* van dat artikel der gemeentewet geschreven, niet mag worden uitgebreid tot diensten, welke de geneeskundigen, met de armenpraktijk belast, buiten den bepaalden kring dier praktijk, op last van het Gemeentebestuur, ten dienste der gemeente geroepen zijn te verrigten;

Gezien art. 37 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van den 12 September 1871, te verklaren, dat Dr. Hendrik de Jong terecht niet is toegelaten als lid van den Gemeenteraad te 's Gravenhage.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 9 December 1871.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) THORBECKE.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van de polderbesturen van Driel, Rossum, Hurwenen en Hedel van besluiten van Gedeputeerde Staten van Gelderland dd^{is}. 17 en 27 Mei 1871, n°. 36 en 71, houdende afwijzing hunner reclames tegen het besluit van het gecombineerd Collegie van het polderdistrict Bommelerwaard boven den Meidijk van 13 December 1870, betreffende de oprigting van een tweede stoomgemaal voor de Maas-afdeeling.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Op den 11 October 1865 heb ik in eene openbare zitting dezer Afdeling verslag uitgebragt omtrent een beroep van de polderbesturen van Driel, Rossum en Hurwenen, ook betreffende de uitwatering van de landen van de Bommelerwaard boven den Meidijk, Maas-afdeeling. Bij die gelegenheid is de geschiedenis dier uitwatering, bepaaldelijk van de Drielsche wetering, in het breede ontvouwd (1). Het zij mij vergund daaruit het volgende te herinneren. Zoowel het polderreglement van 1837 als dat van 1846 schreef voor, dat voordragten zouden worden gedaan tot betere uitlozing van het binnen- of kwelwater. De waterlozing van den Bommelerwaard boven den Meidijk is in het bijzonder een onderwerp van naauwgezet onderzoek en overweging geweest. Ten slotte is een plan van verbetering aangenomen, volgens hetwelk voor de Waal-afdeeling bij Zalt-Bommel en voor de Maas-afdeeling bij de Drielsche wetering een stoomgemaal zou worden gebouwd, en het laatstgenoemde dienstbaar zou worden gemaakt, niet alleen voor de vijf polders, tot dusver op die wetering lozende, maar ook voor den polder Nederhemert e. a., die daarop niet uitwaterde, maar door den Driedorps-watermolen bemalen werd. Het op te rigten stoomgemaal zou, volgens het plan, ook dien zooveel lager gelegen polder kunnen drooghouden.

Voor de uitvoering van dat plan zijn door het Rijk en door de provincie belangrijke subsidiën verstrekt. Het werk is ten uitvoer gebragt en het nieuwe gemaal sinds 1855 in werking. De kosten van aanleg en onderhoud zijn door al de belanghebbende polders gedragen. Doch, hoezeer deze nieuwe kunstmiddelen voor het district eene heilzame werking hebben, zijn niet alle polders daardoor evenzeer gebaat, waarvan hunne betrekkelijke ligging oorzaak is. De ondervinding heeft geleerd, dat, terwijl de hooger gelegene spoedig van overlast van water bevrijd zijn, de lager gelegen landen, en daaronder de polder Nederhemert, bij de bestaande inrigting niet te helpen zijn. De Dijkstoel was er daarom sinds lang op bedacht om in dit bezwaar te voorzien, hetzij door stichting van nog een derde stoomgemaal, hetzij door een stelsel van afsluiting der waterleidingen, ten einde, zoodra de hoogere landen van

(1) Zie *Vijfde Deel*, blz. 336 en 449.

het water, dat hun nadeelig kan zijn, zijn bevrijd, het overige water aldaar op te houden en de machine uitsluitend tot afmaling van het overtollige water uit de lagere landen te doen werken.

In hunne zomervergadering van 1864 hebben de Provinciale Staten van Gelderland een reglement vastgesteld op het beheer der stoomgemalen en van de waterwerken, daarmede in verband staande, in het polderdistrict van de Bommelerwaard boven den Meidijk, waarbij het geheele beheer over stoomgemalen en waterlossingen wordt opgedragen aan het Bestuur van het polderdistrict, aan dat Bestuur het oppertoezicht wordt toegekend over de sluzen, bruggen, togt- en bansloten in de verschillende polders, en het bevoegd wordt verklaard om de afsluiting en weder-opening der sluzen, en het lossen en het doen ophouden van het water te regelen, bepaaldelijk met het doel om, na de hooge landen van overlast bevrijd te hebben, ten spoedigste ook de lagere te hulp te kunnen komen.

Nadat het bovengemeld beroep was beslist, is het bedoelde reglement door den Koning goedgekeurd en in het *Provinciaal blad* van 1866, n°. 129, afgekondigd. Na dien tijd is de overtuiging rijp geworden, dat de stichting van een nieuw stoomgemaal noodzakelijk is. Daartoe strekte ook het advies van den Ingenieur van der Toorn, die daaromtrent was geraadpleegd. Er openbaarde zich evenwel verschil van gevoelen, of dat nieuwe stoomgemaal vereischt wordt in het algemeen belang der Maas-afdeeling van den Bommelerwaard boven den Meidijk, dan wel in het bijzonder belang van Nederhemert, en, in verband daarmede, wie met de stichting moet worden belast. In het rapport eener Commissie, door het gecombineerd Collegie van het district benoemd tot het ontwerpen van plannen en het doen van bepaalde voorstellen, om den molenpolder Nederhemert en het Hamblok van Aalst mede eenigzins tijdig van het overtollige water te ontlasten, welk rapport gunstig is voor de stichting van het stoomgemaal, werden omtrent de uitvoering van dat plan uiteenloopende gevoelens geuit. Eén lid was van meening, dat de billijkheid vorderde, dat de polders Nederhemert, het Hamblok en Ammerzoden eene zekere som als subsidie geven, of een gedeelte der aan te wenden kosten ten hunnen bijzonderen laste nemen moesten. Een ander wilde aan die polders, hoezeer onverplicht, een zeker subsidie verlenen en hen daarmede voor zich zelve laten zorgen en voor eigene rekening zoodanig stoomtuig laten stichten als zij mogten verlangen, met de bedoeling hen dan van de Maas-afdeeling geheel los te maken. Een derde lid meende, dat de grond, voor de nieuwe machine en de daarmede in verband staande werken benodigd, door de bedoelde polders gratis behoorde te worden geleverd, en hiervan een bepaald beding moest worden gemaakt. Het gecombineerd Collegie van het polderdistrict heeft dat verslag in zijne vergadering van den 13 December 1870 in behandeling genomen en met acht tegen zes stemmen besloten eene groote machine van 50 paardenkracht, tot verbetering der water-ontlasting van de Maas-afdeeling, daar te stellen.

Tegen dat besluit zijn de polderbesturen van Driel, Rossum en Hurwenen bij Gedeputeerde Staten opgekomen, beweerende, dat de bedoelde machine niet bestemd is om de water-ontlasting van de Maas-afdeeling, maar alleen om die van den dorpspolder Nederhemert c. a. te verbeteren; dat dus het Districtsbestuur niet bevoegd is de voorziening, in het bijzonder belang van éénen polder, als een werk der geheele afdeeling te ondernemen en daardoor ten haren laste te brengen. Zij vroegen daarom vernietiging van dat besluit en, zoo noodig, dat Gedeputeerde Staten tevens eene voordragt aan de Staten zouden doen, om Nederhemert c. a. van de Maas-afdeeling af te scheiden.

Gedeputeerde Staten hebben bij hun besluit van den 17 Mei ll. aan de reclamanten te kennen gegeven: dat er geene termen zijn om aan hun adres te voldoen, op grond, dat de dorpspolders Nederhemert, het Hamblok onder Aalst en de dorpspolder Ammerzoden in de kosten van de daarstelling, onderhoud en bemaling van het

bestaande stoomgemaal der Maas-afdeeling gelijk met de andere polders dier afdeeling hebben gedragen, zonder dat zij daarom behoorlijk genot hebben kunnen ondervinden, ten gevolge waarvan zij in billijkheid aanspraak kunnen maken, dat ook in hunne behoefte worde voorzien; dat overigens de besluiten van het gecombineerd Collegie aangaande de oprigting van het tweede stoomgemaal niet vallen in eene der termen, die volgens art. 6 van het rivierpolderreglement aanleiding kunnen geven tot schorsing of vernietiging dier besluiten.

De genoemde besturen hebben zich nu tot den Koning gewend, op grond van art. 12 van voornoemd reglement, verzoekende, dat Zijne Majesteit het besluit van Gedeputeerde Staten van 17 Mei 1871 vernietige, het besluit van het gecombineerd Collegie schorse en aan Gedeputeerde Staten opdrage het laatstgenoemd besluit ter vernietiging voor te dragen aan de Provinciale Staten. Het adres aan den Koning is door een groot aantal geërfden uit de polders Driel, Rossum en Hurwenen, ten blyke van ondersteuning, mede geteekend.

Het adres aan Zijne Majesteit is in handen gesteld van Gedeputeerde Staten, die het aan den Dijkstoel hebben gezonden om berigt en raad. Deze heeft daaraan voldaan, door aan Gedeputeerde Staten aan te bieden nota's van beschouwingen, zoowel tot ontwikkeling van het gevoelen der meerderheid als tot verdediging van de bezwaren der adressanten, die door de minderheid worden gedeeld. Gedeputeerde Staten hebben die nota's aan den Minister ingezonden. Zij zijn bij de stukken, met eene rijke verzameling van verslagen van waarnemingen omtrent de werking van het bestaande stoomgemaal.

Aan den Raad van State is nog eene memorie tot nadere adstructie van de grieven der adressanten ingediend.

De beweringen, van weërszijden aangevoerd, komen in hoofdzaak hierop neder: Adressanten stellen voorop, dat het stoomgemaal, waartoe besloten is, eigenlijk alleen gevorderd wordt ten behoeve van Nederhemert, maar in allen geval alleen zal strekken ten bate van dezen polder, van het Hamblok onder Aalst en van den dorpspolder Ammerzoden; dat het dus niet zal worden gesticht ten behoeve van de Maas-afdeeling in haar geheel, maar in het bijzonder belang van een gedeelte daarvan; dat het district Bommelerwaard boven den Meidijk in twee afdeelingen, de Waalen Maas-afdeeling, is verdeeld, uitsluitend met het oog op de twee bestaande stoomgemalen, en dat dan ook het reglement van 1866 alleen op het beheer der bestaande stoomgemalen is vastgesteld; dat het dus de vraag is, of het Bestuur van het polderdistrict wel bevoegd is een nieuw stoomgemaal te doen stichten, maar dat het in allen geval in strijd is met het polderreglement en met het reglement op de stoomgemalen de werken en kosten, ten behoeve van een bijzonder belang van één der polders vereischt, te brengen ten laste der geheele afdeeling, hetgeen volgens adressanten evenzeer met de billijkheid strijdt.

Daartegen wordt aangevoerd: dat het ontworpen stoomgemaal niet zóó uitsluitend in het belang van de lagere polders is, omdat, blijkens het advies van den geraadpleegden Ingenieur, daardoor ook het stoomwerktuig der Maas-afdeeling van een goed deel van zijn last zal worden ontslagen en dus de droogligging der andere polders zal worden bevorderd; dat het Bestuur van het polderdistrict volgens de reglementen van 1837 en 1846 en het tegenwoordige geroepen is om in de verbetering der lossing van het regen- en kwelwater van het geheele district te voorzien; dat het eerste stoomgemaal voor de Maas-afdeeling is gesticht om allen in die afdeeling te helpen, en daarvoor dan ook de rijks- en provinciale subsidie's zijn verstrekt; dat, zoo men destijds had kunnen voorzien, dat het daartoe niet toereikend zou zijn, men reeds dadelijk twee stoomgemalen voor de Maas-afdeeling zou hebben gesticht, en de kosten van beide gelijkelijk over alle de landen dier afdeeling zouden omgeslagen geweest zijn; dat, nu men zich in de verwachting, dat allen door één stoomgemaal

te helpen zouden zijn, bedrogen had, en er een tweede noodig was om aan allen behoorlijk genot van bemaling te verzekeren, de billijkheid vordert, dat de kosten van het tweede, evenzeer als die van het eerste, door allen gelijkelijk worden gedragen; dat het toch niet billijk zou zijn om de lagere polders, nadat zij hun aandeel betaald hadden in het stoomgemaal, waardoor zij niet geholpen zijn, nu uitsluitend te belasten met de kosten van het tweede, omdat dit voornamelijk ten doel heeft hun, even als aan de andere, behoorlijke hulp te verzekeren.

Van de zijde der adressanten wordt het belang der hoogere polders bij het nieuwe stoomgemaal ontkend. Ware het niet om Nederhemert te helpen, niemand zou op de gedachte komen om nog een stoomgemaal te stichten. Het eerste stoomgemaal is, volgens hen, ook al in het belang der lagere polders geweest; de hoogere hadden zulk eene hulp niet noodig en hebben dan ook indertijd tegen de stichting daarvan geprotesteerd. Door dat eerste stoomgemaal zijn de lagere polders wel bepaaldelijk geholpen, en wel in gelijke, ja in meerdere mate dan de hoogere. Als een bewijs daarvan voeren adressanten aan, dat in de lagere polders de waarde der landerijen in sterker evenredigheid gestegen is dan in de hoogere. Hebben de lagere polders nog meer hulp noodig, dan is zulks niet, omdat zij niet evenzeer bij het eerste stoomgemaal zijn gebaat, maar omdat hunne natuurlijke ligging veel krachtiger hulp vordert dan die der hoogere. De bezwaren echter, die het gevolg zijn hunner natuurlijke ligging, kunnen niet gebragt worden ten laste van de landen, wier natuurlijke ligging gunstiger is. Naar het meer of min gunstige der natuurlijke ligging, hebben zich in der tijd de kooprijzen der gronden geregeld. Eindelijk, al moge het onbillijk en onregmatig geweest zijn, dat de lagere polders te gelijk met de hoogere in de kosten van het eerste stoomgemaal hebben bijgedragen, men kan geene onbillijkheid en geen onregt herstellen, door eene nieuwe onbillijkheid, een nieuw onregt te begaan; en een nieuw onregt zou het zijn, de hoogere polders mede te laten betalen een stoomgemaal, dat uitsluitend ten dienste der lagere is ontworpen. Dan ware het nog billijker aan laatstgenoemde restitutie te doen van hetgeen zij in het eerste stoomgemaal hebben betaald.

Dit laatste zou echter, zoo als van den anderen kant wordt opgemerkt, voor de hoogere polders nog bezwarender zijn, omdat hetgeen sedert de stichting van het eerste stoomgemaal in de kosten daarvan door de lagere polders is bijgedragen, veel meer belooft dan de som, waarop het nieuwe stoomgemaal is geraamd. Van die zijde wordt verder volgehouden, dat in der tijd de hoogere polders wel bepaald behoefte hebben gehad aan beteren afvoer van regen- en kwelwater, en door het stoomgemaal zijn gebaat. Voorts mag niet worden uit het oog verloren, dat de ongelijke gesteldheid haren oorsprong verschuldigd is en voor de lagere polders te nadeeliger werkt, omdat in vroeger tijd gelegenheid gemaakt is voor de bovenpolders, om hun water langs en door de benedenpolders af te voeren, wier afwatering daardoor wordt belemmerd en veelal geheel gestremd. De gevolgtrekking, uit eenige waarnemingen gemaakt, dat de lagere polders door het bestaande stoomgemaal meer nog dan de bovenpolders gebaat worden, is onjuist. Nederhemert e. a. heeft zijn waterverlies, waarop men zich beroept, alleen te danken gehad aan de werking van zijn eigen molen, aan zijne natuurlijke lossing, of aan tijdelijke vergunning om door het Hamblok zijn water af te voeren. De meerdere stijging der waarde van de landerijen in Nederhemert wordt niet toegegeven, en, voor zoover die mogt te bewijzen zijn, aan andere oorzaken toegeschreven.

Dit zijn de voornaamste gronden, over en, weder aangevoerd. De uitspraak in dit geschil zal nu door de Afdeeling aan Zijne Majesteit behooren te worden voorgedragen.

ook het Polderbestuur van Hedel bij den Koning in beroep gekomen. De gronden, in zijn adres vervat, komen overeen met die, door de polderbesturen van Driel, Rossum en Hurwenen aangevoerd. Het schijnt onnoodig die thans te herhalen. In zover verschilt echter het verzoek van het Polderbestuur van Hedel van dat der andere polderbesturen, dat in zijn adres gevraagd wordt, dat het Zijne Majesteit behagen moge om door vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten te vernietigen het besluit van het gecombineerd Collegie, waarvan spraak is.

Aan den Raad van State zijn memoriën ingediend door het Polderbestuur van Nederhemert en van den dorpspolder van Ammerzoden tot bestrijding van het verzoek. Het laatste poogt, door eene uiteenzetting van de geschiedenis der stoomgemalen in het polderdistrict, aan te toonen, dat reeds bij de stichting van het eerste stoomgemaal de bedoeling geweest is om allen volledig te helpen; en poogt te doen uitkomen, dat hier geen spraak is van het helpen van het ééne deel ten koste van het ander deel der gemeenschap, omdat dat laatste deel, dat geen hulp meer noodig heeft, is geholpen door en ten koste van de thans nog hulpbehoevenden.

De memoriën, voor de besturen van Driel, Rossum en Hurwenen ingediend en in mijn vorig verslag vermeld, is tevens namens dat van Hedel geteekend.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn gemagtigden tegenwoordig. Hebben de gemagtigden ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De heer Mr. B. M. VLIELANDER HEIN, Advokaat te 's Gravenhage, als gemagtigde voor de appellanten optredende, zet nader zeer uitvoerig de gronden uiteen ter ondersteuning van het ingestelde beroep.

De heer Mr. A. P. TH. EYSSELL, Advokaat te 's Gravenhage, betoogt als gemagtigde van het gecombineerd Collegie de ongegrondheid van het beroep.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van den Gemeenteraad van Wessem van een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg van 22 September 1871, n°. 1911, houdende bevel tot sluiting met 1 Mei 1872 van de bijzondere begraafplaats der Roomsche-Katholieke gemeente te Wessem.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! De Geneeskundige Adjunct-Inspecteur voor Noordbrabant en Limburg wendde zich, onder da gteekening van 7 Junij ll., tot Gedeputeerde Staten van het Hertogdom Limburg, onder te-kennen-geving, dat door den Burgemeester van Wessem aan hem, Inspecteur, onder dagteekening van 13 April ll., de vraag was gedaan, of de begraafplaats aldaar, welke niet gelegen is op den in art. 45 der wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65) bepaalden afstand van de bebouwde kom der gemeente, niet schadelijk was voor de volksgezondheid, en zulks met het oog op het voornemen om een gedeelte van de bijzondere begraafplaats in te rigten tot eene algemeene.

De Inspecteur meldde wijders aan Gedeputeerde Staten, dat hij, na een ingesteld plaatselijk onderzoek op 5 Junij te voren, aan het Gemeentebestuur van Wessem heeft berigt, dat de aldaar bestaande, rondom de kerk gelegene, begraafplaats als schadelijk

voor de volksgezondheid is te beschouwen: 1°. door hare lage ligging nabij de zamen-vloeiing der Thornder- en Panheelerbeeken, ten gevolge waarvan, bij hoogen water-stand, een gedeelte van de begraafplaats ongeschikt is tot begraving, en de lijken nu en dan in het, zich in de gemaakte graven bevindende water worden nedergelaten, welk laatste hem werd verhaald door eenige aanwezigen, in tegenwoordigheid van den Burgemeester; 2°. door verzadiging der begraafplaats met ontbindings-producten, hetwelk den Adjunct-Inspecteur is gebleken door eene ingestelde graving, waarbij overblijfselen van zeven jaren vroeger begraven lijken en van eene niet verrotte kist werden gevonden; 3°. door den schadelijken invloed, dien de begraafplaats uitoefent op het water van de twee, respectivelijk op 25 en 28 meters van de begraafplaats staande pompen, hetwelk door een scheikundig onderzoek bleek te bevatten eene groote hoeveelheid organische bestanddeelen en zeer rijk te zijn aan ammonia en salpeterzure zouten, de twee producten van ontbinding van dierlijke zelfstandig-heden.

Burgemeester en Wethouders der gemeente Wessem, over het ambtsschrijven van 7 Junij gehoord, bragten dienaangaande onder dagteekening van 19 Julij ll. aan Gedeputeerde Staten rapport uit. Daarin berigten zij, dat, alhoewel de ligging van de begraafplaats laag genoemd wordt, zij toch gelegen is op een der hoogste punten van de gemeente; dat, bij hooger waterstand der rivier de Maas en der Thornder- en Panheelerbeek, een zeer groot gedeelte van de gemeente door water overstroomd wordt en de bodem van de geheele gemeente met water doortrokken is, zoodat het begraven van lijken in met water gevulde kuilen overal elders in grootere mate zou plaats hebben dan op de tegenwoordige begraafplaats, hetgeen overigens op de genoemde begraafplaats hoogst zelden het geval is.

Dat het water der respectivelijk op een afstand van 25 en 28 meters van de begraafplaats staande pompen verontreinigd is met organische bestanddeelen, en rijk is aan ammonia en salpeterzure zouten, willen Burgemeester en Wethouders niet tegenspreken; doch dat drinkwater is zeer helder en zeer zuiver van smaak. Bovendien zou een verder onderzoek kunnen constateren, of die organische bestanddeelen niet van plantaardigen oorsprong zijn, en of het water van andere pompen ook geene organische zouten bevat.

Verder deelen Burgemeester en Wethouders nog mede, dat de algemeene gezondheids-toestand der inwoners zeer goed is, en dat het niet gebleken is, dat bij de zeldzaam plaats gehad hebbende epidemiën van miasmatische ziekten de bewoners der huizen, in de nabijheid van de begraafplaats gelegen, of de verbruikers van het drinkwater van genoemde pompen, meer door die ziekten werden aangetast dan de andere bewoners, noch dat aldaar het punt van uitgang was voor de epidemie.

Hierop is een nader ambtsberigt ingekomen van den Adjunct-Inspecteur van 7 Augustus ll., waarin wordt berigt: 1°. dat, volgens het rapport van het plaatsvervangend lid van den Geneeskundigen Raad van Noordbrabant en Limburg, den heer Roersch, Apotheker te Maastricht, die met het onderzoek van het drinkwater is belast geweest, de fysieke eigenschappen van het water, afkomstig uit de pompen, welke op 25 en 28 meters van de begraafplaats staan, niet voldoende zijn bevonden, en dat zulks inzonderheid geldt van de pomp, die zich het dichtst bij de begraafplaats bevindt. Dat de organische bestanddeelen, in die drinkwaters voorhanden, hoofdzakelijk, zoo niet uitsluitend, van dierlijken en niet van plantaardigen oorsprong zijn, blijkt uit de daarin aanwezige ammonia en salpeterzure zouten, welke stikstofhoudende ontbindingsproducten zóó zelden van plantaardigen oorsprong zijn, dat de wetenschap aanneemt, dat water, hetwelk ammonia en salpeterzuur bevat, verontreinigd is met ontbindingsproducten van dierlijken oorsprong. In het rapport aan den Koning van de Commissie tot onderzoek van drinkwater, waarin op pag. 34 de gegevens worden opgesomd, volgens welke het drinkwater kan worden beoordeeld, staat onder D

vermeld, dat de hoeveelheid ammonia, en het al of niet aanwezig zijn van salpeterzuur bij de bodemwateren beschouwd kunnen worden als indirecte hulpmiddelen, om te beoordeelen, in welke mate de bodem, waaruit die wateren voortkomen, met organische stoffen van dierlijken oorsprong verontreinigd is; 3°. ofschoon het dikwerf moeilijk is om een direct verband aan te toonen tusschen eene ziekte en hare oorzaken, omdat de laatste van zoo velerlei omstandigheden afhankelijk zijn, — verdient het evenwel de aandacht, dat in 1868, 1869 en 1870 sterfgevallen aan typhus te Wessem zijn voorgekomen, te meer, daar slecht drinkwater zoo dikwerf de aanleiding voor deze ziekte daarstelt. Het is mij, zegt de Geneeskundige Adjunct-Inspecteur, echter onmogelijk het bewijs te leveren, dat de bewoners in de onmiddellijke nabijheid dier begraafplaats, of die van dit water hebben gedronken, meer aan miasmatische ziekten lijden dan anderen; maar men mag hierbij niet vergeten, dat zich de invloed eener begraafplaats verder uitstrekt dan tot de onmiddellijke omgeving, vooral in eene gemeente van zoo kleine uitgestrektheid als Wessem.

Alstoen is gevolgd het besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg van 22 September 1871, waarbij, na uiteenzetting en op grond der daadzaken en motieven, in de tot dusverre gewisselde stukken reeds vermeld, en gelet op art. 46 der wet van den 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65), Gedeputeerde Staten besluiten: de in de gemeente Wessem bestaande, in sectie B, onder n°. 472 ten name van de Roomsch-Katholieke gemeente Wessem gckadastreerde, begraafplaats wordt, te rekenen van 1 Mei 1872, als schadelijk voor de volksgezondheid, door den Burgemeester der gemeente Wessem gesloten.

Tegen dat besluit van Gedeputeerde Staten is de Gemeenteraad van Wessem op 17 October ll. in hooger beroep gekomen, waarbij hoofdzakelijk worden herhaald de gronden, reeds onder dagteekening van 19 Julij ll. door Burgemeester en Wethouders voor het behoud der begraafplaats aangevoerd.

Gedeputeerde Staten volharden, in hun ambtsberigt van 3 November ll., bij hun gevoelen, dat de begraafplaats, op de motieven, bij hun besluit van 22 September, en door den Adjunct-Inspecteur bij zijne ambtsberigten van 7 Junij en 7 Augustus aangevoerd, behoort te worden gesloten.

Zij vermeenen echter, dat het beroep op den Koning ten onrechte door den Gemeenteraad is ingesteld. De bedoelde begraafplaats is, wel is waar, de éénige, die in de gemeente Wessem aanwezig is, doch zij is niet het eigendom van de burgerlijke gemeente; zij behoort aan het Roomsch-Katholiek Kerkbestuur en staat, blijkens een onder de stukken voorhanden brief van Burgemeester en Wethouders van Wessem van 24 Augustus 1869, n°. 768/75 A, onder uitsluitend beheer en beschikking van dat Bestuur. De bevoegdheid om in hooger beroep te komen behoorde alzoo wel aan genoemd Kerkbestuur, maar niet aan den Gemeenteraad, omdat de burgerlijke gemeente althans niet direct belanghebbende partij in de zaak is; weshalve het door den Raad ingesteld beroep, naar de meening van Gedeputeerde Staten, niet-ontvankelijk moet worden geacht. Indirectelijk — voegen Gedeputeerde Staten er bij, — zou de burgerlijke gemeente er wel belang bij gehad hebben, dat de bepaling van art. 46, eerste alinea, der wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65) op de bedoelde begraafplaats niet toepasselijk was: eensdeels, omdat dan, bij de bepaling der uitgestrektheid van de algemeene begraafplaats, het beschikbaar zijn van eene kerkelijke begraafplaats in aanmerking kon worden genomen; en anderdeels, dewijl het Gemeentebestuur dan in de gelegenheid zou zijn geweest, zelfs een gedeelte van die begraafplaats in eigendom te verkrijgen en te bestemmen tot algemeene begraafplaats, waartoe, blijkens reeds vermeld schrijven van den Adjunct-Inspecteur van 7 Junij, het voornemen bij het Gemeentebestuur werkelijk bestaan heeft.

Appellant heeft, onder dagteekening van 30 November ll., alsnog aan 's Raads Afdeling voor de geschillen van bestuur toegezonden een rapport, gedagteekend

27 November ll., van den heer Fasbender, Leeraar in de scheikunde te Maastricht, bevattende de uitkomsten van het door hem ingesteld scheikundig onderzoek van door het Gemeentebestuur van Wessem hem ter analysering toegezonden vier flesschen water, volgens appellants opgave, afkomstig van even zoovele verschillende waterpompen, op verschillende afstanden van de bedoelde begraafplaats gelegen; welk scheikundig onderzoek volgens appellant tot instandhouding dier begraafplaats zou mogen leiden.

Ook heeft zich als belanghebbende bij memorie van 28 November tot 's Raads Afdeling voor de geschillen van bestuur gewend het Roomsch-Katholijk Kerkbestuur van Wessem tot ondersteuning van het door den Gemeenteraad ingesteld hooger beroep, en ten betooge van de deugdelijkheid der door Gedeputeerde Staten veroordeelde begraafplaats.

En hiermede meen ik voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een gemagtigde tegenwoordig. Heeft de gemagtigde ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De heer Mr. H. A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, Advokaat te 's Gravenhage, treedt op als gemagtigde voor het Roomsch-Katholijk Kerkbestuur te Wessem. Hij zegt, dat het Kerkbestuur hem heeft uitgenoodigd hier te verschijnen; maar dat hij eerst dezer dagen heeft vernomen, dat het Gemeentebestuur en niet het Roomsch-Katholijk Kerkbestuur in hooger beroep was gekomen. Intusschen wat het Kerkbestuur verlangt, is eenvoudig en natuurlijk, en kan daarom door hem worden voorgedragen. Het verzoekt namelijk, dat deze Raad een nader onderzoek over deze zaak uitlokke. De beweringen staan hier toch lijnregt tegen elkander over, evenzeer als de opgaven, die van verschillende zijden zijn gedaan. Het is de vraag, welke der aangevoerde feiten en opgaven met de volkomen waarheid overeenstemmen. Zijn de opgaven van den Adjunct-Inspecteur, bekrachtigd door Gedeputeerde Staten, juist, dan dient de begraafplaats te worden gesloten; maar zijn de beweringen van het Kerkbestuur grond, dan is dit niet noodzakelijk.

En het is niet van belang ontbloot, dat deze zaak naauwkeurig worde onderzocht, omdat, wordt de begraafplaats gesloten, er geen geschikte gelegenheid bestaat om eene nieuwe begraafplaats aan te leggen. Dan zou men, even als dit vroeger het geval was, de lijken naar elders moeten overbrengen, hetgeen tot grooten omslag en kosten zou leiden. Het is op die gronden, dat het Roomsch-Katholijk Kerkbestuur gemagtigde heeft uitgenoodigd hierop aan te dringen, dat er een nader onderzoek te dezer zake worde ingesteld.

Staatsraad DE JONGE: Is het u ook bekend, waarom het Roomsch-Katholijk Kerkbestuur zelf niet in hooger beroep is gekomen?

De heer Mr. H. A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN: De reden daarvan is mij onbekend. Waarschijnlijk heeft het gedacht, dat het voldoende was, dat de Gemeenteraad van Wessem appel aantekende tegen het besluit van Gedeputeerde Staten. Maar, zoo als ik zeide, heb ik het verzoek, om hier te verschijnen, ten einde een nader onderzoek te provoceren, zoo laat ontvangen, dat ik zelf geen tijd gehad heb om met het Kerkbestuur in nadere briefwisseling over deze zaak te treden.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

IV. *het beroep van de raden der gemeenten Heteren en Valburg van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 15 Augustus 1871, n°. 108, nopens den afkoop van het onderhoud van twee bruggen, thans ten laste van den dorpspolder van Elden.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boor. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOR: Mijne Heeren! Het Gemeentebestuur van Valburg en dat van Heteren hielden op 23 Mei ll. schouw en bevonden, dat eene brug over de Elderzeeg tusschen Heteren en Homoet, welke over dat water de gemeenschap uitmaakt tusschen de gemeenten Valburg en Heteren, in slechten toestand was. Daar het Polderbestuur van Elden de onderhoudplichtige is en als zoodanig op den legger bekend staat, schreven de beide collegiën van Burgemeester en Wethouders het Polderbestuur aan om die brug door eene nieuwe, betere te vervangen. Het Polderbestuur deed, in antwoord daarop, aan die beide gemeentebesturen het voorstel om den onderhoudslast dier brug af te koopen en aan de betrokken gemeenten over te dragen, op grond van art. 29 van het provinciaal reglement op de wegen in Gelderland. Burgemeester en Wethouders van Heteren weigerden dit, en gaven te kennen, dat art. 29, waarop men zich grondde, niet bedoeld kan hebben, dat besturen van gemeenten of polders elkander het onderhoud van wegen of van daarin gelegen werken zouden kunnen overdragen, en dat die bepaling enkel sloeg en slaan kon op particulieren. In gelijken zin schreven Burgemeester en Wethouders van Valburg, die daarbij ook nog wezen op art. 323 van het provinciaal reglement op het beheer der rivierpolders, volgens hetwelk bruggen, als deze, gelegd moeten worden op kosten der belanghebbende dorpspolders.

Zoowel Burgemeester en Wethouders van Valburg, als het Bestuur van den Eldenschen dorpspolder, riepen de bemiddeling van Gedeputeerde Staten in, en wel, de eerstgenoemden, met verzoek om het Polderbestuur tot zijn plicht te brengen en tot herstelling of vernieuwing van de brug te nopen; het laatstgemeld Bestuur, om de beide gemeentebesturen te brengen tot zijn voorstel, waartoe op een geërfden-dag van dien polder was besloten. Dan konden de gemeenten de brug zoo breed maken, als zij zelve verkozen. Het Polderbestuur toch was — meende het — zoolang die afkoop en overdracht niet had plaats gehad, slechts verplicht om de brug in haren bestaanden roestand te houden en te repareren, niet om, gelijk de gemeentebesturen schenen te verlangen, ze te vernieuwen en te verbreedden.

Gedeputeerde Staten, aldus door beide partijen tot bemiddeling ingeroepen, hebben bij resolutie van 15 Augustus 1871 verklaard: „dat zij *in casu* een afkoop van den onderhoudslast der brug door het Polderbestuur wèl bestaanbaar oordeelden, volgens art. 29 van het reglement op de wegen, omdat het hier gold eene brug, buiten den polder gelegen, waaromtrent dus het Polderbestuur, tot dusverre met het onderhoud belast, niet als zoodanig, maar als bijzonder persoon optreedt; dat art. 323 van het reglement op de rivierpolders hier niet van toepassing is, omdat de bedoelde werken gelegen zijn buiten het grondgebied van den polder, en de woorden: „behoudens het bepaalde in het reglement op het beheer der rivierpolders“, voorkomende in art. 29 van het reglement op de wegen, blijkens de geschiedenis dier bepaling, geacht moeten worden te slaan op de bepalingen van het polderreglement, waarbij het alleen aan een enkelen persoon niet is toegelaten het onderhoud af te koopen, wanneer het geldt de wegen, over dijken loopende.“ Op die gronden besloten zij Burgemeester en Wethouders van Valburg en van Heteren uit te noodigen om aan den door het Polderbestuur van Elden voorgestelden afkoop, met inachtneming van het bepaalde bij art. 30 van het reglement op de wegen, het noodige gevolg te geven.

Tegen die uitnoodiging hebben de gemeenteraden van Valburg en Heteren, beide op 5 September 11., besloten bij den Koning in hooger beroep te komen. Beide gemeenteraden gronden hunne besluiten op de volgende (woordelijk dezelfde) overwegingen:

„dat de Raad zich niet kan vereenigen met de beslissing van heeren Gedeputeerde Staten, als zouden Poldermeesters van Elden in deze niet als openbaar gezag, maar als bijzonder persoon optreden, daar zij in hunne betrekking als Poldermeesters belast zijn met het onderhoud der werken, aan den polder behoorende;

„dat het slot van art. 29 van het reglement op de wegen enz. in Gelderland luidt: „behoudens het bepaalde in het reglement op het beheer der rivierpolders,“ zonder dat daarbij wordt aangeduid, welk gedeelte of artikel van dat reglement bedoeld wordt, zoodat moet geacht worden, dat die bepaling op het reglement in zijn geheel van toepassing is;

„dat art. 323 van dat reglement uitdrukkelijk bepaalt, dat de overbrugging van watergangen geschiedt ten koste der belanghebbende dorpspolders (in deze de dorpspolder van Elden), zonder eenige bepaling, dat die werken binnen het grondgebied van den polder moeten gelegen zijn;

„dat Gedeputeerde Staten hebben beslist, dat de gemeente Valburg (Heteren) verplicht is, het onderhoud van bedeelde brug van den dorpspolder van Elden over te nemen „

De Gemeenteraad van Valburg alléén laat hierop nu nog de volgende overwegingen volgen:

„dat deze beslissing van heeren Gedeputeerde Staten een bezwaar op de gemeente Valburg legt van buitengewonen aard, daar de gemeente zelfs niet met het onderhoud van eenigen weg binnen de gemeente belast is, veel minder met kosten van bruggen over waterleidingen; wordende de kosten van onderhoud van wegen, bruggen en waterleidingen, zoolang bekend is, in deze en naburige gemeenten door de belanghebbende polders gedragen;

„dat, bij consequente doorvoering van het beginsel van heeren Gedeputeerde Staten, niet alleen het onderhoud der brug over, maar zelfs het geheele werk van onderhoud der waterleiding, zoo zeer ten nutte en ook ten laste van genoemden polder Elden, maar voor een groot gedeelte de grensscheiding tusschen de gemeenten Valburg en Heteren uitmakende, eveneens ten behoeve van de gemeenten Valburg en Heteren zou kunnen worden gebracht.“

Beide besluiten eindigen dan weder met geheel denzelfden considerans:

„dat de Raad zich met die uitspraak van Gedeputeerde Staten bezwaard acht, als zijnde op bovengemelde gronden, volgens zijn oordeel, in strijd met de bestaande reglementen.“

De respectieve collegiën van Burgemeester en Wethouders hebben, door inzending dier besluiten, het appel bij Zijne Majesteit aangebragt, en op 's Konings magtiging is de zaak door den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij brief van den 24 November 11., bij deze Afdeeling van den Raad van State aanhangig gemaakt, nadat eerst Gedeputeerde Staten op die beide raadsbesluiten waren gehoord.

Gedeputeerde Staten zeggen, in hun berigt van 3 October 11., gerigt aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, het volgende:

„Tot het komen in hooger beroep van het besluit van 15 Augustus 11., n°. 108, bestaat, op grond van wet of reglement, geene voldoende aanleiding.

„Burgemeester en Wethouders van Heteren en Valburg namelijk hadden, gelijk uit ons bedoeld besluit blijkt, in voldoening aan het voorschrift van art. 24 van het provinciaal reglement op de wegen enz., aan ons Collegie medegedeeld, dat de onderhoudpligtige polder van Elden de brug over de Eldensche zeeg niet onderhoudt.

„Wij hebben omtrent de noodige voorziening beslist, door, naar aanleiding van de ingekomen missive van het Polderbestuur, Burgemeester en Wethouders van genoemde gemeenten uit te noodigen, aan den door het Polderbestuur voorgestelden afkoop der brug, met inachtneming van art. 30 van het reglement, het noodige gevolg te geven.

„Van deze beslissing is geen hooger beroep op den Koning.

„Gedeputeerde Staten voeren, ingevolge artt. 152 en 153 der provinciale wet, het provinciaal reglement op de wegen uit, beslissen de daarover gerezen geschillen zelve, en zijn deswege verantwoordig schuldig, volgens art. 163, aan de Provinciale Staten; maar regt tot beroep op den Koning geeft de wet of het reglement hier niet. Het wegen-reglement geeft dit regt alleen wegens beslissingen in zake de vaststelling der leggers. In andere gevallen kunnen belanghebbenden hunne bezwaren bij Gedeputeerde Staten zelve of bij de Provinciale Staten doen gelden.

„Evenmin bestaat er aanleiding tot vernietiging van het aangevallen besluit, welke trouwens door appellanten ook niet wordt gevraagd. Alleen achten zij „de uitspraak van Gedeputeerde Staten in strijd met de bestaande reglementen.“

„Vernietiging kan echter alleen plaats hebben wegens strijd met de wetten of het algemeen belang.

„En is nu het besluit als eene uitspraak over een geschil te beschouwen, dan valt het almede niet onder art. 168 der provinciale wet, omdat dit alleen ziet op uitspraken, aan Gedeputeerde Staten opgedragen door bijzondere wetten, dan wetten, waarin de wijze en gevolgen der vernietiging zouden moeten geregeld zijn. Doch al stond het hooger beroep open, dan zou dit toch alleen openstaan voor het Collegie, aan hetwelk het besluit is gerigt of voor hetwelk het bestemd is, dus aan Burgemeester en Wethouders, maar niet aan den Gemeenteraad.

„Wil men overigens, gelijk door appellanten geschiedt, het besluit van Gedeputeerde Staten in dien zin opvatten, dat daarbij aan Burgemeester en Wethouders bepaaldelijk eene medewerking tot uitvoering van artt. 29 en 30 van het reglement op de wegen wordt opgedragen, dan zou, bij weigering van hunne zijde, wel de Commissaris des Konings in de zaak kunnen voorzien volgens art. 127 der gemeentewet, maar appel op den Koning zou er niet zijn.

Wat overigens de zaak zelve betreft — zoo Burgemeester en Wethouders verlangen — gelijk het Polderbestuur heeft beweerd — dat de brug op grootere breedte gebragt worde, zoo kan de polder tot deze verzwaaring van het onderhoud niet worden verplicht. Is verbreding noodig, dan is dit gemeentebelang, waarin Heteren en Valburg moeten voorzien.

„Tegen de argumentatie eindelijk van appellanten valt nog op te merken: dat het optreden voor den polder als bijzonder persoon, evenzeer als het optreden als openbaar gezag, door Poldermeesters, geschiedt „in hunne betrekking als Poldermeesters.“ Als Poldermeesters beschermen zij b. v. ook de eigendommen, die de polder bezit als bijzonder persoon; dat voorts hunne uitlegging van art. 29 van het wegen-reglement wordt weersproken door de geschiedenis der vaststelling, waarop door Gedeputeerde Staten is gewezen;

„en dat voor de beweerde toepasselijkheid van art. 323 van het polderreglement eerst zou moeten worden uitgemaakt, of de brug werkelijk gelegd is met het doel, waarop dat artikel volgens den aanhef betrekking heeft; maar dat, al mogt het van toepassing zijn, dan nog in het artikel de clause is opgenomen: „zoo daarin op geene andere wijze is te voorzien“, en alzoo eene gemeentelijke voorziening in de zaak daarbij niet is verboden.“

Nadere memoriën zijn er niet ingekomen. Ik meen derhalve met het medegedeelde voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

JAN 20 1910

LIBRARY OF CONGRESS

0 022 021 280 4